

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РОМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА VII СВ. 1—2.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
БЕОГРАД 1927—1928.

САДРЖАЈ 1—2 СВ.

Расправе.

	СТРАНА
1. Љ. Стојановић: Један нов текст скраћене Хамартолове Кронике и један нов примерак млађег летописа прве групе	1—4
2. М. Московљевић: Акценти поцерског говора	5— 68
3. Arturo Cronia: Građa o božavskom narječju	69—110
4. Vjenceslav Glavan: Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca	111—159
5. Бранко Милетић: Прилог за испитивање артикулација помоћу рендгенових зракова . .	160—200

Један нов текст скраћене Хамартолове Кронике и један нов примерак млађег летописа прве групе.

Међу рукописима пок. М. С. Милојевића има један из XVII века на хартији на малој осмини састављен од три дѣла писана трима рукама и повезана уједно.

Први део има двадесет кватерниона облежених бројевима: а., в. итд. на првој и последњој страни. Али нису сви читави. У првом кватерниону искинут је лист други; у трећем, четврти; у четвртом, четврти и пети; у десетом, први; у једанаестом, трећи, пети и шести; у четрнаестом, четврти, пети и седми; у петнаестом, први; у двадесетом, четврти до осмог. Свега седамнаест листова, и у место 160 сад има 143 листа.

Садржина је скраћена Кроника Хамартолова.

Л. 1а. Еказа прѣзгаго лѣтописца. — О Ядамѣ: а. — О Каннѣ и о род'ствѣ его: в. — О Ламѣхѣ слѣпом, ѿ колѣна Каннова неже оубѣ Канна: г. — О сѣгрѣшенїи Канновѣх': д. — О Еноѣ и о лѣстнихѣ звѣздахѣ: е. итд. Последње главе: ж. Царство Ялѣѣандра великаго Македона: — кз. Царство от'рок Ялѣѣандровѣх':

Л. 1б. Лѣтописникъ. Сѣкращен' ѿ различниих лѣтописецѣ, и повѣдатеѣи. избранъ и сѣставленъ ѿ геворѣа грѣшнаго инокѣ.

Книга рождѣства чловѣка. Из неже днь сѣтвори богъ Ядама по образѣ и подобїю своимѣ. Ядам' же роди сѣиы три, и дщери двѣ, Канна и Явела Еноа и Язоуру и Ясоуамѣ. И Ядама оубо по повѣстїю божїю нарече имена вѣсѣма четворѣногым, и птицам, и прѣсмикающїим се и гадом, и рыбам, и своим чедом, томѣ же име и женѣ его. (нема листа).

Последња глава 19а и б:

кз. По Ялѣѣандрѣвѣ же скончанїи на многа начелстка раздѣли се царство его. — По Ялѣѣандрове же скончани на многа

начелства царство его раздѣлан се: и Иринден оубо вратъ Илеѣсандровъ иже и Филипъ въ Макидонію прїнде, Антипатрѣ же въ Европѣ царствова, въ Египтѣ же Птоломѣи Лагїи, въ Финикѣ же и Килїе сирскїе Селевкѣ завршетак л. 216: Сирѣчь ѿ самочинїа вѣтавляхъ закони елліи'стїи любомѣрци, а не прѣданнаа богомъ пророкы сконми, нѣ по истинѣ платише паоучинно тѣкоуть сїа пишѣши аще тако тѣнки и несложны и землю и мора наричюще, не вѣдѣхъ бо рѣци испрѣва сѣтвори бога небо и землю:

Л. 216. Оуказъ втораго лѣтописца.

О Идамѣ .ā. — О Сноѣ .в. — О Еносѣ .г. — О Каннанѣ .д. — О Малѣинаѣ .ē. . . . и тако даље 218 „зачела“. Последња (л. 25а): царство Христофорово сина Романова: .сзї. — Царство Стефана сина Романова: .сзї. — Царство Константина зета Романова: .снї.

Л. 25а. Лѣтоvníкъ ѿ лѣтописца Г'нѣургїа инокѣ сѣкращень и изѣбранъ и сѣставлень.

.ā. Идама оубо, по прѣмѣдромѣ и божественомѣ и свѣщен'номѣ Мѣвсаѣ, бывъ лѣтъ .сл. роди Сноа. По семь житъ лѣт .џ. и смрѣтъ живи възвѣхъ лѣт .ца. иже глаголет се прѣвѣ въ земли ѿ нѣе же възеть бысть погреб'сти се, и гробъ его влизъ Іеросалимскїе быти земли евренское пишеть прѣданїе, икоже рече Івснїи: .в. Сно' же бывъ лѣтъ .се. и роди Еноса. По семь житъ лѣтъ .џз. и оумрѣт, жит възвѣхъ лѣтъ .цвї. (Г) нем'же рече се: и възждааѣ снїоке божїи кз дщерема чловѣчскимъ иже ѿ Канна бога бо него. Тогда чловѣци нарекоше за еже окрѣсти евренска писанїа и звѣздама именованїа. . . . —г. Енос же бывъ лѣтъ .рч. . . . (нема два листа) . . . —сї. Фалегъ бывъ лѣт .рл. роди Рагава, и по семь житъ лѣтъ .сѳ. и смрѣтъ, живи възвѣхъ лѣт .тлѳ. Сзтъ збо ѿ Идама до потопа лѣтъ .зкѣѣв и ѿ потопа до размѣшенїа възыкомъ лѣтъ .флз. —зї. Снїмъ збо роди Елама и Исбра, Ирфаѣада, и Асда. Хам же Хсѣа . . . итд.

Последња глава л. 143а и б.

снї По днѣ же .м. вѣсмотрнѣ Константинокѣ цара Стефана Константинова брата своего да некогда и томѣ тако сѣтвореть, ико своего штыца не пощедеше, како поштедеть тѣго на трапѣзѣ сѣдѣцимъ възхитише нѣхъ торныкы и катрикїе и марїанѣ и прочїи на се зготованїе и ѿ полати сѣдѣоше, и въ ближ'ншю островы заточнѣше и клерикы нѣхъ остроугоше. По малѣ збо ш снѣхъ и възискаше своего штыца видѣти въ островъ идѣже бѣ тѣ пондоше, и сего въ инокѣцѣ образѣ видѣв'ше, плачемо обѣти быв'ше нещдрѣж'номѣ. Охъ нимї же прослѣзвнѣ, се ѿць рече: сншъ родїхъ и възнесох'; ты же ѿвѣргоше се мене тако збо. . . . (нема последња четири листа).

Из ових последњих цитата види се да дужа редакција „Сказанија вкратце“, које је у кијевском тексту у почетку од Адама до Исуса Навина опширније од слична му остала три (в. Ст. Срп. Родослови и Летописи, стр. LXXI—LXXIII и 124—129), није морала бити рађена по целом Хамартолу, већ можда и по неком скраћеном тексту сличну овоме још јачим механичним скраћивањем.

Поредећи овлаш овај скраћени текст с оним у рук. Акад. Наука (бр. 24) видео сам да поред једнакости има доста и то крупних неслагања, тако да су, вероватно, посебно и независно један од другог рађени. Велики број српских рукописа целе Хамартолове Кронике и ова два досад позната извода из ње показују не само њену популарност у нашој старој књижевности већ и велико интересовање за општу историју код нас. Ако би ново издање по свима познатим рукописима целе Кронике можда било као луксуз, издање овог извода по ова два рукописа била би потреба, јер они, иако компилације, претстављају у неку руку оригинални рад као и Паралипомен Зонарин.

Други део има два кватерниона, први од осам а други од шест листова. Обележени су саме на првој страни и то као продужење првог рукописа бројевма .к̄а. и .к̄в., али не пишчевом руком већ, вероватно, повезивачевом.

На њима је млађи српски летопис прве групе (назовимо га Милојевићевим) као досад познати шести примерак (Род. и Лет. стр. XLI). Општи део, Сказаније вкратце, дуже је и слаже се са сарандапорским, студеничким и цетињским, али има и отступања. Писац је пред собом имао и Хамартолово кратко Сказаније и из њега уносио, нешто у текст а нешто на маргине, чега у дужем Сказанију нема. Тако у текст унео је: Г̄о̄о̄л̄ѣ̄ м̄ат̄ӣ О̄х̄о̄з̄ѣ̄к̄а; Ш̄то̄ло̄мен̄ Ф̄ӣла̄дел̄ѣ̄ ср̄п̄к̄ч̄ б̄рат̄о̄љ̄уб̄в̄ц̄к̄... в̄к̄ е̄л̄д̄ск̄ӣм̄ е̄з̄ик̄ пр̄к̄пис̄аш̄е̄ с̄е̄ ср̄п̄к̄ч̄ гр̄ч̄в̄ск̄ы̄ (зато што је додатак дошао после пр̄к̄пис̄аш̄е̄ с̄е̄, а не испред, види се да је накнадно додато); (Нерон) пр̄к̄лож̄ с̄е̄ в̄к̄ в̄еп̄р̄ь (Род и Лет. стр. 130, 132, 134). На маргини је према Јосафату: пр̄к̄жд̄е̄ прӣ е̄м̄ пр̄оро̄цӣ М̄ӣх̄ӣӣ ӣ Ӣл̄ѣ̄ ӣ Е̄л̄ѣ̄сен̄. (Р. и Л. стр. 132).

На маргинама има допуна којих нема ни у једном ни у другом Сказанију. Према укупним годинама од Адама до Аврама: $\bar{\omega}$ потопа до Аврама $\bar{\alpha}\bar{o}$. (Р. и Л. 127). Према Мојсеју: пророк $\bar{M}\bar{o}\bar{v}\bar{c}\bar{i}$ пр̄к̄жд̄е̄ рож. $\bar{l}\bar{k}\bar{t}$ \neq $\bar{a}\bar{n}\bar{e}$. (стр. 128). Према Самуилу: пр̄к̄жд̄е̄ рож. \neq $\bar{a}\bar{l}\bar{e}$. Према Саулу: $\bar{\omega}$ Адама $\bar{l}\bar{k}\bar{t}$ \neq $\bar{d}\bar{u}\bar{n}\bar{s}$. Према Давиду: пр̄к̄жд̄е̄ род. $\bar{d}\bar{a}\bar{v}\bar{i}\bar{d}\bar{a}$

црч. лет. Према Охозии: прѣн Охозіе Ісаіа пророкѣ. Према Манасији: прѣжде рож. ѿгли. Византіа (све на стр. 130). Према Седекији: плѣнь .ā. Іеросалимѣ (стр. 131). Према годинама од Адама до Александра: ꙗзѣри. индѣ (т. ј. код другог неког летописца) (стр. 132). Према годинама од Адама до вазнесења (као допуна): крѣг .кѣ. лѣн. і. мр. .кѣ. въскрѣсѣ Христос. (стр. 134). Према зидању Цариграда: ѿ ѿдама ꙗзѣмг. (стр. 136). — Сем тога код сабора забележио је које је године од Адама који био и у којој години царовања кога цара.

Разлика је још код цара Михаила и матере му Теодоре: При сиѣхъ обнови се православіе и светые икони въ цркви вѣставише се пакы. И словеса словенѣска сѣставише се светымъ Кирилумъ въ лѣто же ꙗзѣстѣ. При сиѣхъ же и болгарскы начелникъ Борншъ вѣрова Христови и крѣсти се съ вѣкѣмъ вѣзкомъ болгарскимъ. И код Василија Маѣдонског: При семъ князъ рѣшки Владимирѣ вѣрока въ Христа и крѣсти се съ вѣзкомъ рѣшкымъ (стр. 150, 151).

Завршетак гласи:

Індроникъ сынъ Палешолога .ā. лѣтъ

Катакѣзинъ Ипосигклитинъ вѣкѣпѣ и Калоіwannъ сынъ Індроника Палешолога .ā. лѣтъ.

Манѣилъ семъ сынъ Калоіwannа Палешолога .ā. лѣтъ.

Вѣкѣпѣ ѿ ѿдама до вѣде ꙗзѣсѣ. лѣтъ.

Въ таже вѣкѣмена . . . итд. (стр. 153).

Српски летопис свршава се годином 6998 као и у кијевском, и истом белешком, али не у тој редакцији већ као у сарандапорском (Л. и Р. бр. 817). После тога забележена је година 6999, али без садржине. Под том годином има белешка само у саранд. тексту (бр. 819). Испред последње белешке има белешка која се такође налази само у сар. тексту (бр. 809). Јамачно случајно је испала белешка о смрти краља Матијаша (бр. 813) која се у различним редакцијама налази у многим летописима. Иначе нема ниједне белешке које не би било у остала четири летописа ове групе, по-негде са минималним разликама.

У трећем делу била су такође два кватерниона први од осам, а други од шест листова. Од првог кватерниона нема првог, трећег и осмог листа, а други је отсечен сав. На тих заосталих пет листова исписан је вказъ црковнаго оустроѣнїа и направленїа. — Зри священнѣе и вѣннман. — Божьствена лѣтѣвгїа вѣваеть о сивѣвѣхъ. аще кто съ благоговѣнїемъ и вѣроу сѣтвареть сїю

Љуб. Сїојановиѣ.

АКЦЕНТИ ПОЦЕРСКОГ ГОВОРА

III. ЗАМЕНИЦЕ ¹⁾

Као што је познато, Даничић је систематски обрадио само акценте именица и придева, а није стигао да „претражи“ акценте осталих речи, па ни заменица. Али он је у својим Облицима ²⁾ обележио акценат свих заменица, онако исто као и Вук, што ми је послужило за упоређивање са својим говором.

У поцерском говору има прилично отступања од тог вуковског акцента, нарочито у погледу квантитета, па ће овде бити говора о тим отступањима.

1. Личне заменице.

Акценат личних заменица не разликује се по месту и квалитету од оног што га је Вук забележио, сем у *instr. sing.* где има двојак акценат и код заменица *jâ* и *ôн*, у вези са проширеним обликом. Као и Даничић, поцерски говор има *kîм* и *kîме*, *чӣм* и *чӣме*, *мн̄ом* и *мн̄о̀ме*, *њ̄им* и *њ̄ӣме*, *њ̄ом* и *њ̄о̀ме*. Облике *мн̄о̀ме*, *њ̄ӣме* и *њ̄о̀ме* забележили су и Новаковић ³⁾, Маретић ⁴⁾ и Стојановић ⁵⁾.

Облици *мно̀ме*, *њѝме*, *њо̀ме* са акцентом на крају постали су под утицајем осталих падежа, у којих је акценат на крају, само је овде ' акц. уместо ` , зато што је основни самогласник дуг.

Заменица *ко* изговара се и с дужином *kô*, али само кад се употребљава без глагола: „*kô* *шо* *в̄иче̄* ?“ — „*kô*, *зар* *jâ* ?“ Заменица *ш̄ӣѡ* (*ш̄ӣѡ̄*) тако исто, и то само прилошки, у значењу *заш̄ӣѡ* : *ш̄ӣѡ̄* *с̄е̄д̄ӣш* ?“ — „*Не* *ш̄реба* *да* *долазиш*. — *А* *ш̄ӣѡ̄* ?“ Иначе,

1) Акценти именца и придеви објављени су у Српском Дијалект. Зборнику II, стр. 307—359.

2) Ђ. Даничић, Облици српскога језика. Београд. 1863.

3) Српска Граматика, Београд. 1891.

4) Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1899, стр. 183.

5) Српска Граматика за II разред гимназије, Београд, 1926.

у значењу упитне личне заменице, употребљава се само *шїя̃* (*шїя̃â*). Релативна заменица *шїо* и кад стоји у место *коју-а-е* нема свог акцента, него се употребљава проклитично: „А *шїо* ме *їїшаш* за *Марка*, *шб* је 'вакб *біло*.“ — „*Ндвац шїо* си га *зарадїо*.“

Сложени облици могу бити само без дужине у пот. sing.: *нїко*, *свãко*, *којекб*, (sic.), *нѣшїо*, (ређе *нѣшїа*), али *нїшїа*, *свãшїа*; *којешїя̃*, а с предлогом *нї* за *шїо* поред *нї* за *шїа*, адвербијално *їдшїо*. Као што се види, овде имамо случај непренесеног акцента на крају вишесложне речи: *којекб*, *којешїя̃*, као да су то две одвојене речи. Да ли је то ново образовање или је остатак старе акцентуације, тешко је утврдити, само истичем да се акценатски облик *којешїа* (с пренесеним старим акценатом) употребљава само у значењу прилога, а форме **којеко* уопште нема. Вук има *којешїа*, а нема *којеко*, али према другим сличним примерима код њега види се да је *којекб* и *којешїя̃* исправно, јер он има ове вишесложне речи с акценатом на крају: *којїгбд*, (*којїгбђ*), *којегбѣ* (*којегбѣ*, *којегбѣ*), *којекãд*, *којекјд*. Вук има *кбгбд* (*кбгбђ*), али у *геп. когагбд* (*когагбђ*), дакле с акценатом на крају.

Овако исто имају двојак акценат са различним значењем ове заменице кад су сложене са партикулом *-гбд*: *кбгбд* и *когбд*, *шїгбд* и *шїгбд*. *Кбгбд* значи „неко“, а *когбд* значи „ма ко“, н.пр.: „*Нека дође кбгбд од вас*“ — „*когбд дошао добро дошао*“. Ова разлика у акценату у вези с разликом у значењу не чува се и у осталим падежима где се употребљава само форма с акценатом на крају, разуме се са скраћивањем дужине испред њега: *когагбд*, *кїмгбд*. Решетар је у својим диалектима забележио ову исту појаву, само се тамо разлика чува кроз све падеже: *кбгãгбд-кбтмгбд-кїјемгбд R*¹⁾, *кбгãгбд-чѣтмгбд O*, *кбгãгбд-кбтмгбд-кїмгбд P*, и *кбга гбд-кбтм гбд R*, *кбга гбд-чѣтм гбд O*, *кбга гбд-кбтме гбд P*.

У 7. пад. једн. у поцерском се употребљавају и краће форме с предлогом: *на чем*, *їдчем*, *б ком*, *б њем*, али су дуже форме обичније: *чѣму*, *кбмѣ* т.ј. *б комѣ*, *на комѣ*, и сл., јер се без акцента не употребљава, *о њѣму*. Чује се и *о кбмѣ*, *о њѣму*, али то је утицај 3. п. ј., пошто су се облици изједначили. Даничић је забележио у 7. п. ј. *ком* и *чем*, али без акцента, а за облик *њем* („у њем“) вели да се налази у песмама само ради стиха.

Иако је и у П. као и код Д. у једнини у свима падежима акценат на крају, ипак кад се 2. одн. 4. падеж употреби с пред-

¹⁾ Ради краткоће убудуће обележаваће се: поцерски говор са П, дубровачки са R, озринички са O, прчањски са P, Даничић са Д.

логом акценат се у П. преноси на предлог, као да је стари акценат на првом слогу: *ѿд менѣ, зѿ шебѣ, ѿко себѣ, зѿѿ чега, нѿ кога*, исто као и *сѿмнѿм, сѿ шебѿм (sic!), зѿ себѿм (sic!)*. Ово исто сретамо и у пљеваљском говору¹⁾, а у Решетаревим дијалектима и без предлога акценат се налази на почетку: *тѣне, тѣни*. По мишљењу проф. Решетара акценат на корену је новијег порекла, а дошао је прво при употреби с предлозима под утицајем б. падежа, који се најчешће употребљава с предлозима, дакле према *зѿ шобѿм, сѿ собѿм* развило се и *зѿ менѣ* и *зѿ шебѣ*. У говору острва Раба има *dat. теи* (поред *тѣни*), али *gen.-асс.*, који се често употребљава са предлогом, има *тѣне*. Пошто је у руском језику акценат у свима падежима на крају, а тако исто и у словеначком — *меня, шебя, собой, тепој, тебој, себој* — то би у б. п. акценат на почетку био новијег порекла, према коме су образоване и форме *ѿд менѣ, ѿред шебѣ, нѿ за кога, нѿ око чега*.

У погледу квантитета П се разликује од Д у томе што у Д има само *ѿн*, с дугим слогом, а у Д. има *ѿн* и *ѿн* (Вук је ово друго чак метнуо у заграду) и што у *gen. асс. sing.* има дуг наставка *-а*: *мѣнѣ, шебѣ, себѣ, њѣга, кога, чега*, а тако исто и прилепак-*е* у *dat. sing. коме*. *Сѿв* има у *gen. sg.* исти акценат и квантитет као *он*: *сѿвѣга*. Поцерски се и у овоме слаже са пљеваљским говором.

Проширени *dat. sing. замен. ѿна* има у П. двојак акценат: *њѿји* и *њѿји*. Прву форму забележио је и проф. Маретић²⁾, а Вук није забележио ни једне ни друге. Ови проширени облици заменички имају двојак акценат: *мѣникар* и *меникар, шебѣкар* и *шебикар, себикар* и *себикар, њѣмукар* и *њѣмукар*; *gen. sing.* има само *мѣнка(р), шебека(р), себека(р) њѣгакар. намикар, вамикар*. Вук има само облик са ' акц.

2. Придевне заменице.

Присвојне заменице *мој, швој, свој, наш, ваш* имају у свима падежима једнине и множине исти акценат као и код Вука, само је у П. *-е-* у наставку *gen., dat. i instr. sing.* дуго: *мојѣи-(а)-мојѣм, швојѣи-(а) - швојѣм, својѣи-(а) - својѣм, нашѣи-(а) - нашѣм(у), вашѣи-(а) - вашѣм*. У Д. нема ове дужине, али вели да јужни говор има *мојијех, нашијех, мојијем, нашијем*, а Вук ју је у својој граматици ставио

¹⁾ Г. Ружичић. Акценатски систем пљеваљског говора. Срп. Дијал. Зборник III, ст. 147.

²⁾ Оп. cit. стр. 185.

у заграду. Ова дужина је постала угледањем на сложену придевску промену, преко облика једине ж. рода и облика множине, који сви, сем 4. пад. једн. 1. и 4. п. множ., имају дужину (*мòјѣ, мòјòј, мòјòм, мòјòх, мòјòм*), тим пре што је instr. sing. имао већ дужину — *мòјòм*. Ову дужину има и дубровачки говор.

Заменице *њèгòв, њèгова, њèгово, њòхòв, њòхово, њòн, њòно, њèн, њèна, њèно, њèзòн, њèзина, њèзино, чòјò, чòјò, чòјè* (изузев 1 и 4 пад. једн. и множ.) мењају се у П. као одређени придеви: *њèго-вòи(а), њèговòм(е), њèговòм, њèговòм, њèговòх, њèговòм* и сл., док Д вели да могу имати и облике одређених придева, али да су врло ретки, а Вук у својој граматици вели да се мењају као *жòш*, уз који придев наводи и просту и сложену промену, те се не види да ли он мисли да ове заменице могу имати акценат и по сложеној промени. Под утицајем осталих падежа дужина наставка пренета је и у пот. sing. те у муш. роду има наставак *-òв*, што је после проширено и на придеве, чега код В. и Д. нема. Фонетским путем ова дужина не може се објаснити, јер случајеви типа *лòйòв-лòйòва* постали су под утицајем маџарског језика.

Показне заменице *шòј, òвòј, òнòј*, имају исти акценат и квантитет као и код Вука: *шòгò-шòмè-шòм, òногò-òномè-òнòм* и др. Ова дужина развила се прво у пот. sing. због *-ј*, па пошто се раније ово *-ј* додавало и осталим падежима на крају, али је доцније отпало, то је иза њега остала дужина крајњег самогласника. У П. gen. и dat. sing. могу да гласе и *шòгò-шòм, òвòгò-òвòм, òнòгò-òнòм*. Ово продуживање настало је под утицајем придевских облика: *слòшкòгò-слòшкòм*. Али овај и онај могу у П. имати акценат и на корену *òвòј, òнòј, òвогò, òногò*, с предлогом *òд овогò*.

Заменице *кòјò и чòјò*, мењају се као придеви одређенога вида, те имају дужину другог слога: *кòјèи(а)-кòјòм-кòјèм-кòјòх, чòјèи(а)-чòјèм-чòјòм-чòјòх*. По Вуку ове заменице могу бити с овом дужином и без ње; облике без дужине ставља у заграду.

Заменице *кòкав, шòкав, овòкав, онòкав, нèкакав, нòкакав* имају дужину другог слога у пот. sing. мушког рода: *кòкòв, шòкòв, онòкòв, овòкòв, нèкакòв, нòкакòв*. Можда је ова дужина постала и фонетским путем, прво у случајевима кад после *-в* долази енклитична реч са почетним сугласником, као н. пр. *кòкòв си*, па је после дужина уопштена, а можда је дошла и под утицајем форми *онòкò, шòкò*, и сл., у којих има дужина наставка, поред осталих, и у првом падежу. Форме на *-ò* у пот. sing. су чешће у П. него оне на *-ав*: *шòкò-ò, онòкò-ò* и сл.

У својој граматици Вук има *ка̀кав*, *ша̀кав*, *ова̀кав*, *она̀кав* без дужине, али у жен. и сред. роду *ша̀квā* - *ша̀квō*, *ова̀квā* - *ова̀квō*, *она̀квā* - *она̀квō*. Међутим Д. нема дужине, јер вели да се ове заменице могу мењати као заменице и као неодређени придеви, а код њега су обе те промене без ове дужине.

Придевне заменице за количину *ово̀ликū*, *оно̀ликū*, *шо̀ликū*, *ко̀ликū* имају у П. двојак и тројак акценат: (о)во̀ликū, *шо̀ликū*, (о)но̀ликū, *ко̀ликū* и (о)во̀дликū, (о)но̀дликū, *шо̀дликū* и *шо̀дликū*, *ко̀дликū* и *ко̀дликū*. Вук има *ко̀длик*-*ко̀лика*-*ко̀лико* без дугих наставника *-ū*-*ā*-*ō*, али прилог *ко̀лико* и *шо̀лико* поред *шо̀лико*.

Заменица *са̀м*-*са̀ма*-*са̀мо* мења се у П. као и остале придевне заменице по сложеној придевској промени са старим акцентима на наставку у свима падежима: *са̀мōи*(а)-*са̀мīм*-*са̀мōм*(е)-*са̀мē*-*са̀мīх* и т. д., али може имати акценат и на почетку: *са̀мī*-*са̀мā*-*са̀мō*-*са̀мōи*-*са̀мōм*, онако исто као одређени вид придева *са̀м* (solus). Забележио сам и *др̀жи се њ са̀ма*, што претпоставља облик *са̀ма*. Судаћи према прилозима *са̀мо* и *на̀са̀мо* акценат је првобитно био на корену код придева, а код заменице на крају, па је доцније акценат помешан. Код Д. ова заменица има ' акценат, без дужине наставка у 2, 3 и 7. п. ј.: *са̀ма*, *са̀мои*(-а)-*са̀мом*(е).

Заменица *св̑в*-*св̑в̑*-*св̑в̑* има у П. исти акценат и квантитет као и зам. *ш̑ш̑*: *св̑в̑и*-*(св̑в̑и)*-*св̑в̑му*-*св̑в̑м*-*св̑в̑му* (*св̑в̑м*).

IV. БРОЈЕВИ.

1. Прости бројеви.

Број 1 изговара се у пот. sing.: *јѐдāн*-*јѐднā*-*јѐдно*, те се разликује од Вуковог изговора тиме што има дужину у м. р. на крају, али кад се употреби као саставни део прилога, нема дужине: *јѐдāмиуш*, *јѐдāрѐд*. Овај број мења се као одређени придев (изузев 1 и 4 пад.): *јѐднōи*(а)-*јѐднōм*(е)-*јѐднīм*-*јѐднōм*-*јѐднē*-*јѐднōј*-*јѐднīх* и т. д. Вук није обележио акценат овог броја изузев пот. sing., само вели да се мења као придев, што би се могло слагати с П, ако је мислио на одређени вид, а Д каже да се мења као заменице које имају род и износи промену: *јѐднога*-*јѐдному*-*јѐдни*-*јѐднијех*, без обележавања ни акцента ни квантитета.

Кад овај број, спојен с речицом ни-, има одречно значење онда у П гласи: *ни̑јѐдāн*-*ни̑јѐднā*-*ни̑јѐдно* и *ни̑јѐдāн*-*ни̑јѐднā*-*ни̑јѐдно*, са истим акцентом у свима падежима. Вук има одређени облик

ниједнѝ-ѧ-Ѧ, али само употребљено у виду грдње: *ниједнѧ вјѣро!*
а *Д* о овоме ништа не говори.

Двѧ-двѧ-двѧ и *шрѝ* има промену и акценат као код *Д*, а *чѧш(и)рѝ*, за разлику од *Д*, има дуго *и* и ретко се мења.

Остали бројеви не мењају се и имају исти акценат који и Вук: *пѧш, шѧс(ш), сѧдам, Ѧсам, дѧвѧш, дѧсѧш, јѧданѧс, двѧнѧс, шрѝнѧс, чѧшрнѧс, пѧшнѧс, шѧснѧс, седѧмнѧс, осѧмнѧс, девѧшнѧс, двѧдесѧш* и *двѧес, шрѝдесѧш* и *шрѝес, чѧшрдесѧш, чѧшресѝ* и *чѧшрес, пѧдесѧш, шѧсѧш* (*шѧздѧсѧш* ретко), *седѧмдесѧш, осѧмдесѧш, девѧдесѧш, стѦд, двѧсѧ, шрѝсѧ*. У Вука *двѧдесѧш* нема дугог завршетка, а остале десетице имају га. *СтѦшина* има исти акценат и промену као и у *Д*., а 1000 се изговара *ѝљада*, а у Вука *хѝљада*.

2. Редни бројеви.

Редни бројеви мењају се и у *П* као одређени придеви, али се дужина наставака не чува увек. И овде, као и код других врста речи и облика, у *П* се дужиња после акцента неједнако чува, према томе после којег акцента се изговара дужина и да ли је дуги слог затворен или отворен. Број *ѝрви* има $\bar{\text{~}}$ акценат и после њега у затвореним слоговима дужина се изгубила, а у отвореним има полу дужина, коју ћу обележити знаком $\bar{\text{~}}$, јер је стварно час дужина час краткоћа, а некад се не може тачно одредити да ли је то кратак или полудуг слог. Према томе његова промена овако изгледа: *ѝрвѝ-ѝрвѧ (ѝрвоѝ)-ѝрвѧ ме-(ѝрво м)-ѝрвѝ м-ѝрвѧ-ѝрвѧ ѝ-ѝрв ѝ ѝрвѧ м-ѝрвѝ х*. Редни број *дрѝѝ-ѧ-Ѧ* у наставцима са отвореним слоговима чува потпуну дужину, а у затвореним има полудужину: *дрѝѧѧ - (дрѝѧ ѧ)-дрѝѧ ме - (дрѝѧ м) - дрѝѧ м - дрѝѧ-дрѝѧ ѝ-дрѝѝ х*. Број *десѧш* кад постане редни број има на првом слогу $\bar{\text{~}}$ акценат као и у *В*, али отворени слогови у наставцима имају само полудужину, а затворени су потпуно изгубили дужину. Да је то полудужина јасно се види по потпуно дугом *-е-* које претходи наставку: *дѧсѧшѝ-дѧсѧшѧ-дѧсѧшѧ-дѧсѧшѧѧ-(дѧсѧшѧ ѧ) - дѧсѧшѧ ме - (дѧсѧшѧ м), дѧсѧшѝ м-дѧсѧшѧ-дѧсѧшѧ ѝ-дѧсѧшѝ-дѧсѧшѝ х*.

Бројеви даље од десет изгубили су скоро потпуно дужину наставака у свима полажајима, што се објашњава великом дужином речи, дужином претходног *-е-* испред наставка и удаљеношћу дужине од акцентованог слога, тако да остаје мало експираторне снаге за продужен изговор наставака.

3. Збирни бројеви.

Двдје, дбоје, дбадвоје, шрдје, чѣшворо (чѣшверо), пѣшоро (пѣшоро) шѣсшоро (шѣсшоро), сѣдморо (сѣдмерно), дсоро (дсмерно), дѣвешоро (дѣвешоро), дѣсешоро (дѣсешоро), једанѣсшоро једанѣсшоро и т. д. дваесшоро (дваесшоро), шриесшоро (шриесшоро) и т. д. Акцент се поклапа са Вуковим, једино Вук има *дбоје*.

Сви ови бројеви мењају се као заменице: *двога-двоме (двома), дбадвоје-оба двога-оба двоме (оба двома), обоба-обоме (обоба),* тако и *шрдје*, а за бројеве даље изгледа ми да се и не деклинују у јединици, а у множини сви оваки збирни бројеви мењају се по придевској промени: *двдј(х)-двдјм, чѣшвор(х)-чѣшворм* и т. д.

Кад се ови бројеви употребљавају с предлозима, " акцент прелази на предлог: *на двоје, на шроје, ид пешоро.*

Збирне именице *двд(ј)ица-шрд(ј)ица-чѣшврица* и т. д. мењају се као именице жен. рода на *-ица*, задржавајући исти акцент у свима падежима.

Збирна именица *половина* изговара се и *полвина*. У Вука само *полвина*. И остале збирне именице на *-ина* имају двојак акцент, са двојаким значењем *шрећина* значи даћу трећег дана по смрти, *седмина* значи даћу седмог дана по смрти и седморицу људи, *чѣшвршина, пѣшина, шѣсшина* и т. д. толики број људи, а *шрећина, чѣшвршина, пѣшина, шѣсшина, седмина* и т. д. значи толики део нечега. Код Вука имају само примери са старим акцентом на претпоследњем слогу за сва значења.

V. ГЛАГОЛИ.

Акцент у глагола поцерског говора не отступа од Вуковог акцента, како га је систематисао и објаснио Даничић¹⁾.

Што се тиче самог акцента т.ј. квалитета и места његова, само поједини глаголи не иду у ону групу у коју их је ставио Д. или имају и друкчији акцент него код Вука. Разлика у квалитету акцента се често види у различитом преношењу акцента с корена на префикс или неку проклитику.

Што се тиче квантитета наглашених слогова има отступања од Д код појединих глагола, али главна карактеристика глагола у поцерском говору, у вези с акцентом, јесте скраћивање дужина у наставцима после акцента. По Вукову акцентском систему *ї*) на-

¹⁾ Rad 6 i 47.

ставак за основу садашњег времена (-а-, -е-, -и-) у свима лицима једине и множине, сем у 3 л. множ. глагола на -ају и -еју дуг је код свих глагола сем код *могу* и *хѡћу*; 2) лични наставак 3 л. множине (-у, -е) увек је дуг. Дакле: *јѣдѣм-јѣдѣмо-јѣду, иѣднѣм-иѣднѣмо-иѣднѣше-иѣднѣ, иишѣм-иишѣш-иишу, чишѣм-чишѣмо-чишѣју, вѣдѣм-вѣдѣше-вѣдѣ*. Али Вук у својој граматици двојако обележава квантитет глагола т. *шрѣсти, лиѣти, казивати, сновиати*, стављајући једне облике у заграду: *шрѣсѣм (шрѣсем), лиѣем (лиѣѣм, казуѣем (казујѣм), снѣјем (снѣјѣм)*,

Ово што је Вук 1818 године само наговестио, а у другом издању свога речника напустио, то је у поцерском говору јасно изражено. Дужина ненаглашених слогова у наставцима за основу садашњег времена је код многих глагола потпуно или делимично изгубљена и све се више губи. То је општа појава нашег језика, и ако засада више периферијског карактера, па је захватила и поцерски говор. Чување или губљење ове дужине после акцента, код глагола као и код других речи, зависи: 1) од квалитета и квантитета акцента; 2) од квантитета претходног слога; 3) од тога да ли је првобитно дуги слог затворен или отворен.

Пре свега, у затвореним слоговима дужина је краћа него у отвореним, нарочито ако је тај слог доста удаљен од акцента, јер се један део експираторне снаге мора употребити за изговор сугласника којим се слог затвара. Зато је друкчији квантитет крајњег -а у *иѣвѣм* него у *иѣвѣ*. Ова разлика се појачава и сасвим јасно истиче, ако претходи дуг низлазан акценат.

После дугог низлазног акцента стара дужина се скраћује, и то у затвореним слоговима и у отвореним кад нису на крају реченице потпуно, а у отвореним упола или потпуно; гл. *иѣиѣти* има у сад. времену: *иѣиѣм-иѣиѣмо, иѣиѣ ли иѣиѣ*; 3 л. мн. гл. *иѣвѣти: иѣвѣдају* и *иѣвѣдају*.

После кратког низлазног акцента у отвореним слоговима чува се дужина а у затвореном полудужина: *иѣиѣм-иѣиѣ*.

После дугог улазног акцента у затвореним слоговима има полудужина, а у отвореним потпуна дужина: *зѣбѣм-зѣбѣ*.

После кратког низлазног и у отвореним и у затвореним слоговима чува се дужина: *иѣбѣм-иѣбѣ*, мада је у затвореним нешто краћа.

Ако у вишесложној речи дугом сугласнику наставка за основу претходи неакцентована дужина, он се скраћује после сваког акцента у затвореним слоговима потпуно, а у отвореним упола или уместо тога има само јачи иктус на крају: *иѣбирѣиш-иѣ-*

бирчѣ, једначѣм - једначѣ, заливѣм (али заливѣм) заливѣ, Јадрѣнкѣм или Јадрѣнкѣм; нема примера за ˘ акц.

Ово скраћивање налазимо не само код садаш. времена, већ и код других глаголских облика.

Пређашње несвршено време, уколико се употребљава, држи се истог правила о скраћивању дужина: *хвѣљѣх - хвѣљѣше, игрѣх - игрѣше, пѣвѣх - пѣвѣше, иѣмѣх - иѣмѣше.*

Трпни придеви на *-ен* код Д немају дужине, а у П имају, и то само у пот. sing. мушког рода после узлазних акцената, а могу бити и без те дужине. Како је ту затворен слог, имамо управо полудужину, коју ћу ипак обележавати дужином, да бих јасније истакао ту особину, којом се П разликује од Д дакле у П има: *вѣзѣн и вѣзен, шрѣсѣн и шрѣсен, бѣдѣн и бѣден, жѣжѣн и жѣжен, пѣчѣн и пѣчен, грѣбѣн и грѣбен, вршѣн и вршен, жњѣвѣн и жњѣвен, поѣијѣн и поѣијен, млѣвѣн и млѣвен* и т. д., али само *хвѣљен, виђен* и сл. Иначе, за остале трпне придеве вреди правило о скраћивању дужине после акцента.

Потребно је овде истаћи да дужина после акцента, уколико се у П чува, није увек исте природе. Тако н. пр. у *мѣшѣм* дужина на *-е* од наставка је равна, исте висине за цело време трајања, а у *мѣшнѣм* она од почетка до краја пада, настављајући онде где је тон претходног наглашеног слога завршио падање. Али има разлике и између *зѣвѣм* и *зѣвѣ*, јер у првом случају неакцентована дужина јаче пада него у другом. У *зѣвѣм* неакцентовани слог је затворен сугласником *-м-*, због чега се при изговору *-е-* облик усне дупље поступно подешава за изговор *-м-*, тако да постаје затворен, скоро као при изговору самогласника *-у*. Због тога и тон мора да пада дубље него кад је слог отворен.

Од свих глаголских акцената П се од Д највише разликује у погледу места акцента у аористу, јер има много више глагола који у 2 и 3 л. јел. аориста повлаче акценат на први слог (*шрѣсох - шрѣсе, бѣдох - бѣде*), а с друге стране има глагола који, супротно Вуку, ни у та два лица не преносе акценат (*бѣжах - бѣжа*).

Као што су глаголски облици постали било од основе начина неодређеног, било од основе садашњег времена, тако се и акценат њихов, у главном, слаже или са акцентом начина неодређеног или са акцентом садашњег времена. Зато сам се држао Решетарева распореда глаголских акцената према постанку облика и дужини глаголских облика, модификујући га код појединих облика, према томе да ли је акценат времена садашњег на корену или не,

Начин неодређени.

У погледу акцента начина неодређеног, било да је он на корену или не, било да је једнак акценту времена садашњег или не, поцерски говор има оне исте глаголске типове које и Вук, само је међусобни утицај акцента инфинитива и презента једног на други био јачи, тако да многи глаголи не иду у ону категорију у коју их је поставио Даничић према Вуку. Други опет глаголи налазе се на прелазном ступњу: нису још потпуно напустили старију (т. ј. Вукову) акцентуацију, нити су сасвим усвојили нову, те могу имати двојак акценат у начину неодређеном. О овоме ће бити говора на своме месту, а овде ћу поменути само најтипичније случајеве у I врсти. Глаголи *кле̑ши*, *мре̑ши*, *йе̑ши* и др. кад су сложени гласе у инфинитиву: *за̑клѣ̑ши* и *за̑клѣ̑ши*, *џмре̑ши* и *џмре̑ши*, *йод̑ѣ̑ши* и *йод̑ѣ̑ши* и т. д.

И у погледу квантитета II се слаже са Д па нема дужине пред наставком *-и̑ши*, сем код једносложних основа I врсте типа *клѣ̑ши*, *мре̑ши* и др., где је новијег порекла. Што се тиче дужине осталих слогова, има појединих вишесложних глагола који имају друкчији квантитет наглашеног слога него код Д, као н.пр.: *воза̑ка̑ши се* (Д. *воза̑ка̑ши се*), *ћере̑ша̑ши* (Д. *ћере̑ша̑ши*), *шџрчи̑ши* (Д. *шџрчи̑ши*), *ми̑гољ̑ши се* (Д. *ми̑гољ̑ши се*), *бу̑са̑ши се* (Д. *бу̑са̑ши се*) и т.д.

А). Једносложне глаголске основе.

1. Кратка инфинитивна основа.

Сложени од глагола *зре̑ши* (гледати) могу имати у корену и дуго *-е-*, те гласе: *за̑зре̑ши* и *за̑зре̑ши* (*за̑зре̑ши*), *на̑зре̑ши* и *на̑зре̑ши*, *оба̑зре̑ши се* и *оба̑зре̑ши се*, *йре̑зре̑ши* и *йре̑зре̑ши*. Ова дужина развила се под утицајем облика садашњег времена: *за̑зрѣ̑м*, *йре̑зрѣ̑м* према глаголима типа *дд̑йрѣ̑м-дд̑йрѣ̑ши*, *џмрѣ̑м-џмрѣ̑ши*.

1. Дуга инфинитивна основа.

Они исти глаголи који имају дуг узлазни акценат код Д имају га и у П (*клѣ̑ши*, *йе̑ши*, *мре̑ши* и др.), али код њихових сложених има разлике. Глаголи чија се инфинитивна основа свршава на самогласник, иако имају на првом слогу ' акценат, ипак га код Д преносе на префикс: *мре̑ши-џмре̑ши*, *йе̑ши-йод̑йе̑ши*, *клѣ̑ши-за̑клѣ̑ши* и т.д. Тако је и у Решетаровим диалектима и то показује да је првобитно на корену био узлазни акценат ('), јер баш ово преношење акцента на префикс и открило је стару природу наших

акцената, која се иначе не би могла видети, (*ндсѣм-ддносѣм* али *ѣѣѣм-ндѣѣѣм*). Међутим у П сва композита тих глагола могу имати и један и други акценат: *умрѣши-умрѣши*, *идмрѣши-идомрѣши*, *замрѣши-замрѣши*, *изумрѣши-изумрѣши*, *обамрѣши* и *обамрѣши*, *обумрѣши-обумрѣши*, *прѣмрѣши* и *премрѣши*, *задрѣши-задрѣши*, *издрѣши-издрѣши*, *продрѣши-продрѣши*, *садрѣши-садрѣши*, *засѣрѣши-засѣрѣши*, *продсѣрѣши-просѣрѣши*, *подасѣрѣши-подасѣрѣши*, *разасѣрѣши-разасѣрѣши*, *додрѣши-додрѣши*, *садрѣши-садрѣши*, *продждрѣши-продждрѣши*, *заклѣши-заклѣши*, *продклѣши-проклѣши*, *уклѣши-уклѣши*, *зачѣши-зачѣши*, *идчѣши-идчѣши*, *преидчѣши-преидчѣши*, *ошѣши-ошѣши*, *предшѣши-преошѣши*, *заѣши-заѣши*, *исѣши-исѣши*, *наѣши-наѣши*, *идѣши-идѣши*, *прѣѣши-прѣѣши*, *прѣѣши-прѣѣши*, *саѣши-саѣши*, *усѣши-усѣши*, *засуши-засуши*, *изасуши-изасуши*, *насуши-насуши*, *осуши-осуши*, *обасуши-обасуши*, *идсуши-идсуши*, *прѣсуши-прѣсуши*, *продсуши-продсуши*, *сасуши-сасуши*, *усуши-усуши*. У овоме се П слаже с пљеваљским говором¹⁾.

Двојак акценат имају у П и сви глаголи сложени од сад неупотребљивог *несѣши*: *донѣши-донѣши*, *занѣши-занѣши*, *изнѣши-изнѣши*, *нанѣши-нанѣши*, *наднѣши-наднѣши*, *обнѣши-обнѣши*, *однѣши-однѣши*, *прѣнѣши-прѣнѣши*, *прѣнѣши-прѣнѣши*, *прѣнѣши-прѣнѣши*, *разнѣши-разнѣши*, *унѣши-унѣши*, *узнѣши-узнѣши*. Д има од свих ових глагола само *донѣши* и *донѣши*, а Вук је забележио и *иднѣши* и *иднѣши*. Двојак акценат инфинитива ових глагола налазимо и у пљеваљском говору. Несумњиво је да су инфинитиви са ' акцентом образовани по угледу на глаголе прве категорије типа *мрѣши-умрѣши*.

Глаголи сложени од *ѣки* због контракције мењају ` у ' у инфинитиву и у П као и код Д: *дѣки*, *прѣки* итд Али док код Д само један од тих композита *-ошиѣки* може да се изговара двојако: *ошиѣки* и *ошиѣки*, дотле у П сва вишесложна композита могу да имају и један и други акценат у начину неодређеном: *изѣки-изѣки*, *изѣки-изѣки*, *изнѣки-изнѣки*, *мѣки-мѣки*, *прѣнѣки-прѣнѣки*, *надѣки-надѣки*, *наѣки-наѣки*, *обѣки-обѣки*, *ошиѣки-ошиѣки*, *разѣки-разѣки се*. Овако је исто и у пљеваљском говору и јасно је да је ` акценат у начину неодређеном дошао из садашњег времена.

Глаголи чија се глаголска основа свршава на сугласник имају исти акценат као код Д, само ова композита од глагола *вѣки* и *ѣки* имају двојак акценат: на префиксу и на корену. Такви су: *довѣки-довѣки*, *завѣки-завѣки*, *извѣки-извѣки*, *навѣки-навѣки*, *идвѣки-*

¹⁾ Срп. Дијалекат. Зборник III, стр. 168.

повући, привући-привући, истући-истући, подући-подући, ушући-ушући. За друге сложене нисам могао утврдити да ли имају и ` акценат у инфинитиву, а у пјеваљском сва ова композита могу имати оба акцената. Вероватно да је ` акценат на префиксу дошао по угледу на глаголе *дшћи*, чему је допринео и прошаста придев, који има ` акценат: *ддвукѡ, ндвукѡ, дбукѡ, подшукѡ* ит.д.

Б. Многосложне основе.

1. Многосложни глаголи II врсте са акцентом на слогу типа *ићнуши*.

Има приличан број глагола које је Д метнуо у ову групу са друкчијим акценатом у П. Такви су: *ајснуши, здвнуши, (здмнуши), ђорнуши, ждвнуши, клдкнуши, лдћнуши лдћнуши, мдћнуши*, (тако и код Вука), *набрдкнуши, насмднуши се, осмднуши се, подсмднуши се, прднуши се, рднуши, свднуши, шрднуши, чврдкнуши, поћднуши, оћднуши, чднуши*. Ови могу имати и двојак акценат: *бднуши-бднуши, гднуши-гднуши, гурнуши-гурнуши, лднуши-лднуши, ијснуши-ијснуши, подригнуши-подригнуши, шдкнуши-шдкнуши*, (али сложено само *дшдкнуши*), *шурнуши-шурнуши, шкрднуши-шкрднуши, шдћнуши-шдћнуши*.

Нов акценат (`, ') уместо старог (``) може се објаснити утицајем акцената свршених глагола, изведених од истог корена: *мдћнуши* према *мдћашти*, *свднуши*, *гурнуши* према *свдрати*, *грати* ит.д. А да је инфинитив са `` акценатом, како је код Д, (а В. такође има *мдћнуши*) старији види се по томе што и у П сложен глагол *смдћнуши* има `` акценат.

Стари акценат на корену имају и ови глаголи, којих нема код Д: *дднуши, брдднуши се, дбрдднуши се, брдднуши, бдднуши, гдднуши, здднуши, рдднуши, шддкнуши, шддзнуши* (у Д има *шддснуши*), *сддзнуши, шддснуши, шдддднуши, цддкнуши* (ускиснути).

Глагол *дднуши* изговара се само тако, а код Вука има и *дднуши* у значењу „оставити“, (а прво значи „слагати сено“).

2. У П немају акценат типа *шрднуши*: *брдднуши, лднуши, шдкнуши*. Код Д *сшдкнуши* изговара се и *стдкнуши*, а у П само ово друго; *ијснуши* изговара се и *ијснутуши*.

3. Од глагола који су код Д у групи типа *лдддашти* ови у П имају друкчији акценат:

Даничић
слдддшашти
сддддшашти

Поцерски
слдддшашти
сддддшашти

—	<i>īрес-лїшаѣи</i>
<i>дддијаѣи</i>	<i>доддїјаѣи (доддїјаѣи)</i>
<i>наједраѣи</i>	<i>најѣдраѣи</i>
<i>окишаѣи се</i>	<i>окишаѣи се</i>
<i>накресаѣи се</i>	<i>накрѣсаѣи се</i>
<i>закржљаѣи</i>	<i>закржљаѣи</i>
<i>оїажаѣи</i>	<i>оїажаѣи</i>
<i>нашрацаѣи</i>	<i>нашраѣаѣи</i>

Сви они (сем *оїажаѣи*) иду у акц. групу *вѣнчаѣи*, а тако и *оїрѣбаѣи*, који код Д гласи *оїрѣбаѣи-оїрѣбљѣм*. Овамо иду и: *дрѣ-њаѣи*, *їрдњаѣи*, *свѣѣцаѣи*, *їрекѣнїѣи*, *чѣкљаѣи*, којих нема код В и Д.

Као *лѣдаѣи* имају у П акценат још и ови: *бїсаѣи се*, *здрѣѣ-гаѣи*, *рїѣѣи се*, *свѣѣбаѣи*, *ддакаѣи*, који у Д имају акценат т. *їтраѣи*, затим *шїрѣѣцаѣи*, *ћїдаѣи се*, којих нема у Д.

Гл. *рїљаѣи* и *докѣнаѣи* издвајају се из групе т. *їтраѣи*.

4. Нема акценат т. *оїраѣи*: *лїйсѣи* (слож. *їдлїйсѣи*), код Вука исто, а Д мисли да је то погрешно.

5. Код глагола т. *вѣнчаѣи* налазимо различан акценат код ових глагола:

Поцерски	Даничић
<i>возѣкаѣи се</i>	<i>возѣкаѣи се</i>
<i>карлїсаѣи</i>	<i>карлїсаѣи</i>
<i>кашљѣцаѣи</i>	<i>кашљѣцаѣи</i>
<i>їоманїѣѣи</i>	<i>їоманїѣѣи</i>
<i>мирѣцаѣи</i>	<i>мирѣцаѣи</i>
<i>мољакаѣи</i>	<i>мољакаѣи</i>
<i>їијѣцаѣи</i>	<i>їијѣцаѣи</i>
<i>рођѣкаѣи</i>	<i>рођѣкаѣи</i>
<i>својѣкаѣи се</i>	<i>својѣкаѣи се</i>
<i>сељакаѣи се</i>	<i>сељакаѣи се</i>
<i>шворїзаѣи</i>	<i>шворїзаѣи</i>
<i>таљїгаѣи</i>	<i>таљїгаѣи</i>
<i>шѣѣїљаѣи се</i>	<i>шѣѣїљаѣи се</i>
<i>ћарлїјаѣи</i>	<i>ћарлїјаѣи</i>
<i>ћерѣѣѣи</i>	<i>ћерѣѣѣи</i>
<i>шушкѣѣѣи</i>	<i>шушкѣѣѣи</i>

Сви ови глаголи иду у групу т. *орѣжаѣи*, а поред њих и: *амїнаѣи*, који код Д гласи: *амїнаѣи*, затим: *лудѣраѣи се*, *лудѣ-ѣѣѣи* и *шандрѣљаѣи*, којих Д нема.

6. Немају акценат типа *ионéшаши*: *звиждúкаши*, *шварìзаши* (*шворìзаши*), *шкрìушаши*, који иду у групу т. *блeбéшаши*, а из те групе већина глагола има двојак акценат: на другом слогу или на првом. Овај други акценат узет је из садашњег времена (*јаúкаши-jàучем*: *jàукаши*). Такви су: *галìцаши* (*иолìцаши*) — *гàлицаши*, *јаúкаши-jàукаши*, *каúкаши-кàукаши*, *кикòшаши се-кìкошаши се*, *клокòшаши-клòкошаши*, *малàксаши-мàлаксаши*, *маúкаши-мàукаши*, *мирìсаши-мìрисаши*, *пìјукаши-пìјукаши*, *цвokòшаши-цвòкошаши*, *цвркúшаши-цвркúшаши*, *цијúкаши-цијукаши*, *шапúшаши-шапúшаши*, *шкрìушаши-шкрìушаши*.

7. У акценатску групу *хвáлиши* у П не иду: *вòјшиши*, *њúшиши* (Вук има такође *њúшиши*, али сложено *нањúшиши* и *нањушиши*) и сложене: *нашмуриши се*, *заусшавиши*. Ови имају двојак акценат: *бáциши* и *бàциши*, *добáциши-дòбациши*, *зabáциши-зàбациши* *избáциши-избациши*, *набáциши-набациши*, *прeбáциши-прèбациши*, *прòбáциши-прòбациши*, *пòдбáциши-пòдбациши*, *узбáциши-узбациши*, *кèзиши се-кèзиши се*, *искèзиши се-искезиши се*.

8. Глагол *кайáши* гласи и *кал'лаши*. Као *пìйшаши* има акценат и *ољб'лаши се*, *пòисп'рескáкаши*, *пòисп'ребìјаши*, којих Д нема, а *ћeвл'еисаши*, кога такође нема Д, иде у групу т. *врагòлисаши*. У П нисам забележио ниједан глагол т. *крмаúкаши*, *чèйуркаши*, *јадкнуши* и *арашòс'улаши се*, *околомаћ'иваши*. Од гл. типа *варакл'еисаши* у П има само *ошорàвисаши*, кога нема у Вука.

9. Ови глаголи и њихови сложени имају друкчији акценат него код Д:

Поцерски	Даничић
<i>пàрложиши</i>	<i>пàрложиши</i>
<i>злòсшавиши</i>	<i>злòсшавиши</i>
<i>шиљбòчиши</i> (<i>шиљбочиши</i>)	<i>шиљбòчиши</i>
<i>п'устòшиши</i>	<i>п'устòшиши</i>
<i>лòговиши</i>	<i>лòговиши</i>
<i>шрàмиши</i>	<i>шрàмиши</i>
<i>јàмчиши</i>	<i>јàмчиши</i>
<i>јèдриши</i>	<i>јèдриши</i>
<i>крчмиши</i>	<i>крчмиши</i>
<i>мигòљиши се</i>	<i>мигòљиши се</i>
<i>мргодиши се</i>	<i>мргодиши се</i>
<i>начèшиши се</i> (<i>начèчиши се</i>)	<i>начèшиши се</i>
<i>окúжиши</i>	<i>òкужиши</i>
<i>пàбìрчиши</i>	<i>пàбìрчиши</i>

<i>пакòстиши</i>	<i>пáкостиши</i>
<i>плèснивиши</i>	<i>плèснивиши</i>
<i>појевш̀ниши</i>	<i>пòјевш̀ниши</i>
<i>припрéмиши</i>	<i>припрéмиши</i>
<i>шáвориши</i>	<i>шáвориши</i>
<i>цйгáнчиши</i>	<i>цйгáнчиши</i>
<i>зацр̀вòлчиши се</i>	<i>зацр̀вòлчиши се</i>

Гл. *сйрéмиши* изговара се и *сйрèмиши*.

10. Издвајају се из групе т. нòсиши ови глаголи: *дèсиши* (слож. *удесиши*), *грáмзиши*, *смòждиши*, *двòриши*, *п̀ладиши се*, *преобрáзиши*.

11. Ови сложени глаголи т. говòриши имају двојак акценат: *посведòчиши-посведочиши*, *удосш̀дјиши-удòстојиши*, *уйòкдјиши се-уйòкдојиши се*, *ушèмèљиши-ушèмèљиши*. Инфинитиви с акцентом на првом слогу основног глагола су добили тај акценат из садашњег времена: *посвèдчим*, *уйòкојим* и т. д.

12. У групу глагола типа *бèседиши* иду и *забàјашиши*, *убàјашиши се*, и којих нема код Д.: *зайèндечиши се*, *умагањшиши*.

13. У поцерском су се прýлично измешали глаголи на-*д̀ваши-д̀вам* са оним на-*иваши-ујèм*, па се први могу завршавати и на-*иваши-ујèм*, а други могу гласити и на-*д̀ваши-д̀вам*: *приблизжáваши* и *приблизж́иваши*, *збуњ́иваши* и *збуњáваши*.

У П имају двојак начин неодређени ови глаголи:

Даничић	Поцерски
<i>доп̀уњаваши</i>	<i>доп̀уњаваши</i> и <i>доп̀уњ́иваши</i>
<i>приблизж́авиши</i>	<i>приблизж́авиши</i> и <i>приблизж́иваши</i>
<i>заврш́авиши</i>	<i>заврш́авиши</i> и <i>заврш́иваши</i>
—	<i>навика́ваши се</i> и <i>навиќиваши се</i>
<i>ошкòрач́авиши</i>	<i>ошкòрач́авиши</i> и <i>ошкòрач́иваши</i>
<i>разорш́ач́авиши</i>	<i>разорш́ач́авиши</i> и <i>разорш́ач́иваши</i>
—	<i>пòдврисќавиши</i> и <i>пòдврисќиваши</i>
<i>распòсш̀трања́ваши</i>	<i>распòсш̀трања́ваши</i> и <i>распòсш̀трања́иваши</i>
<i>исш̀овар́авиши</i>	<i>исш̀овар́авиши</i> и <i>исш̀овар́иваши</i>
<i>уйòш̀реб́лаваши</i>	<i>уйòш̀реб́лаваши</i> и <i>уйòш̀реб́ливаши</i>
<i>ноћ́иваши</i>	<i>ноћ́иваши</i> и <i>ноћ́еваши</i>
<i>доврш́иваши</i>	<i>доврш́иваши</i> и <i>доврш́авиши</i>
<i>пòш̀крел́иваши</i>	<i>пòш̀крел́иваши</i> и <i>пòш̀крел́авиши</i>
<i>пòш̀крес́иваши</i>	<i>пòш̀крес́иваши</i> и <i>пòш̀крес́авиши</i>
<i>узнемир́иваши</i>	<i>узнемир́иваши</i> и <i>узнемир́авиши</i>

Даничић	Поцерски
<i>испpажњивати</i>	<i>испpажњивати</i> и <i>испpажњавати</i>
<i>пoдигривати</i>	<i>пoдигривати</i> (ређе) и <i>пoдигравати</i>
<i>пpичешћивати</i>	<i>пpичешћивати</i> и <i>пpичешћавати</i>
<i>заштићивати</i>	<i>заштићивати</i> (ређе) и <i>заштићавати</i>
<i>збуњивати</i>	<i>збуњивати</i> и <i>збуњавати</i>
<i>пpодуживати</i>	<i>пpодуживати</i> и <i>пpодужавати</i>
<i>закисивати</i>	<i>закисивати</i> и <i>закисавати</i>
<i>залуђивати</i>	<i>залуђивати</i> и <i>залуђавати</i>
<i>залучивати</i>	<i>залучивати</i> и <i>зилучавати</i>
<i>умањивати</i>	<i>умањивати</i> и <i>умањавати</i>
<i>пoшпиривати</i>	<i>пoшпиривати</i> и <i>пoшпиравати</i>
<i>зайљускивати</i>	<i>зайљускивати</i> и <i>зайљускавати</i>
<i>застрањивати</i>	<i>застрањивати</i> и <i>застрањавати</i>
<i>засушивати</i>	<i>засушивати</i> и <i>засушавати</i>
<i>доштеривати</i>	<i>доштеривати</i> и <i>доштеравати</i>
<i>заштрњивати</i>	<i>заштрњивати</i> и <i>заштрњавати</i>
<i>зашуљивати</i>	<i>зашуљивати</i> и <i>зашуљавати</i>
<i>oшуривати</i>	<i>oшуривати</i> и <i>oшуравати</i>
<i>ујpојашћивати</i>	<i>ујpојашћивати</i> и <i>ујpојашћавати</i>
<i>ушaмањивати</i>	<i>ушaмањивати</i> и <i>ушaмањавати</i>

14. Ових глагола нема код Д и В. *јарцаџи се, гундориџи, лармиџи* (В. *лармаџи*), *јарјаџи, кокyџиџи се, малтџерисаџи, ојорависаџи, штерџисаџи, поразлежјаваџи се, поизддолазиџи.*

Пређашње свршено време.

У погледу акцента аорист је један од најинтересантнијих глаголских облика и у поцерском говору.

Као што је познато, код више глаголских типова, према Вуку, није исти акценат у свима лицима пређашњег свршеног времена, већ 2 и 3 лице јединине имају свој засебан акценат, различит од акцента осталих лица, који је раван акценту инфинитива, од чије се основе овај глаголски облик и образује. Док н. пр. *дођи* има у аористу *дођох-дође* и т. д., дотле *узети* има *узех-узесмо-узесте-узеше*, али 2 и 3 л. ј. *узџ*.

Друга карактеристична особина аориста је у томе што глаголи I врсте чији се корен свршава на сугласник, а коренов слог је у инфинитиву кратак, продужују га као и у садашњем времену. То су глаголи типа *крџи-крџем*, аорист: *крџдох-крџдосмо: крџде*.

Трећа особина је да многи глаголи чија се инфинитивна основа свршава на самогласник продуљују крајњи основин самогласник у 2 и 3 лицу једнине: *ја̀зих : ја̀зӣ, нѡсих : нѡсӣ* и сл.

Према тумачењу проф. Решетара, судећи по најархаичнијим нашим дијалектима, по бугарском и црквено-словенском руског изговора, повлачење акцента на почетни слог у 2 и 3 л. једн. аориста је секундарна појава, која је наступила зато што се често 2 и 3 л. једн. аориста никако не разликује или врло тешко разликује од 3 л. једн. садашњег времена, нарочито код сложених глагола IV и V врсте (на *-аши-ам* и *иши-им*), н. пр.: садашње време: *за̀гази, забѣљежи, вѐчерѣ*, 2 и 3 л. једнине аориста: *за̀гази, забѣљежи, вѐчерѣ*, јер би се **за̀гази, *забѣљежи, *вѐчера* мало разликовало од садашњег времена. Стварању нарочитог акцента у 2 и 3 л. ј. аориста вероватно је допринело и то што се код глагола IV врсте првобитни акценат аориста редовно слаже с акцентом 2 лица заповедног начина: *ид̀ворих : импер. гов̀дори, уч̀иних : уч̀ини, ск̀дчих : ск̀дчи*, зато у 2 и 3 л. аор. *ид̀вори, ј̀чини, ск̀дчӣ*. Овако објашњење поткрепљују и глаголи I врсте типа *ш̀ресеши* и *ѝлешеши*: кад би у 2 и 3 л. једн. аориста остао исти акценат као у осталим лицима онда би се форме **ш̀ресе, *ѝлеше* мало разликовале од 3 л. ј. садаш. времена *ш̀ресе̄, ѝлеше̄*, због тога се добила акценатска форма *ш̀ресе, ѝлеше*. Напротив, код композита глагола *иши* и код глагола II врсте т. *стѣнуши*, који праве аорист и по I вр. нема повлачења акцента — *до̀бох : до̀ђе, стѣгох : стѣже*, јер би се баш повлачењем акцента код глагола првог типа изједначио аорист са садашњим временом (*до̀ђе̄*), а код другог је излишно избегавање једнакости, јер је облик друкчији (*стѣже : стѣгнѣ̄*).

Разумљиво је онда зашто од свих глагола са ' акцентом у инфинитиву само глаголи IV вр. повлаче акценат у 2 и 3 л. једн. аориста. Док *и́исаши, и́ишаши* имају *и́исах-и́иса, и́ишах-и́иша*, дотле глаголи типа *хва̀лиши, ш̀робудиши, ш̀рубѣши* и т. д. имају *хва̀лих : хва̀ли, ш̀робудих : ш̀робуди, ш̀рубѣх : ш̀рубѣ* и т. д., јер би **хва̀ли, *ш̀робуди, *ш̀рубѣ* у аористу било једнако заповедном начину *хва̀ли, ш̀робуди, ш̀рубѣ*, док се аорист *и́иса, и́иша* самим обликом разликује од императива *и́иши, и́ишај*.

Проф. Решетар сматра да је ова појава повлачења акцента подрла негде више негде мање, али је своју завршну фазу нашла у О, где се увек повлачи акценат у 2 и 3 л. ј. аориста. У Р има врло мало примера тога повлачења, а у R, приморским говорима

и словеначком аорист се потпуно изгубио. Да ли се у западној Србији аорист акцентује као у Вуково доба, Решетару није познато.

Што се тиче квантитета крајњег слога у 2 и 3 л. ј. аориста, у О је он увек кратак и Решетар мисли да је то старије од продуљивања тога самогласника, које је постало опет по угледу на 3 л. ј. садашњег времена код глагола III и IV врсте, који ту имају дуго *-a-* и *-u-* на крају: питати: 3 л. ј. сад. вр. *иџа̄*, аор. питах: *иџа̄̄*, хвалити: 3 л. ј. сад. вр.: *хвџа̄*, аор. хвалих: *хвџа̄̄*. Оваквом објашњењу истина, противе се глаголи I врсте, код којих је *-e* на крају 2 и 3 л. јед. аориста кратко, иако је у 3 л. јед. сад. времена дуго (*бџде̄*: *бџде*). А што глаголи типа *лџи* ипак имају дуго *-u* у 2 и 3 л. аориста (*лџх*: *лџ*, *бџх*: *бџ*), то проф. Решетар објашњава утицајем глагола IV врсте. У О једино глагол *бџи* има ово продуживање, што би показивало да је процес продуживања ту почео.

Маколико да је оштроумно објашњење повлачења акцента у 2 и 3 л. јед. аориста и продуљивања крајњег самогласника у тим лицима, ипак ми изгледа да није довољно. Пре свега, налазим да се при утврђивању да ли је повлачење акцента секундарна или примарна појава, не може узети за мерило О говор. Пошто је О један од најархаичнијих штокавских говора, невероватно је да би он могао развити једну секундарну црту јаче него други, мање архаични говори. Затим, за одређивање секундарности и повлачења акцента и дуљења основног самогласника узима се за мерило исти говор О, мада је једна секундарна појава — повлачење акцента у том говору нашла своју завршну фазу, а друга — дуљење није се ни почела развијати. И најзад пошто је познато да су те две појаве скоро нераздвојне, погрешно је сматрати да је дуљење секундарна појава зато што га нема у О, јер ако се једна „секундарна“ појава најпотпуније развила у О, а друга таква појава — дуљење није се ни почела развијати, а у свима другим говорима се развила уз повлачење акцента, онда то не може бити секундарна појава, која у О тек почиње. Ако је ово продуљивање и у О, као и у другим говорима почело код глагола III врсте типа *лџи* по угледу на глаголе IV врсте, како је глагол *бџи* у аористу могао продужити *-u-*, по угледу на такво продуљивање код глагола IV врсте, кад сем њега ниједан глагол нема продуљивања?

Према тумачењу проф. Решетара повлачење акцента 2 и 3 л. ј. аориста на први слог није фонетска, физиолошка већ чисто психолошка појава, изазвана тежњом за разликовањем тих лица с једне стране од 3 л. јед. садашњег времена, а с друге стране од

2 л. јед. заповедног начина. Што се тиче избегавања подударности са 3 л. ј. садашњег времена, изгледа заиста вероватно објашњење проф. Решетара, ако се узму у обзир само они глаголски типови које је он навео, али како објаснити аорист глагола т. *шрнух*: *шрну*, *кдвах-кдвѧ* где нема једнакости облика, па ипак је повлачење извршено, затим *хвѧлих*: *хвѧли*, *шрѧбих*: *шрѧби* и многосложних типа *живошѧрих*: *жѧвошѧри*, у којих је акценат аориста различан од акцента садашњег времена. Код ових последњих, по Решетару, повлачење акцента је извршено ради разликовања од заповедног начина, али налазим да то није било потребно, јер су ова два глаголска облика по своме значењу (један је време, други начин) тако различни да се због једнакости облика не може направити збрка. Чак се императив у причању употребљава и у значењу аориста („А ја *шѧрчи* за њим“), те би била неоправдана тежња за разликовањем аориста од императива.

Образложивање повлачења акцента, потребом разликовања сличних облика било би и оправдано кад би се ти облици употребљавали само у елиптичним реченицама или усклицима, у ком случају требало би извести диференцирање и код 1 л. ј. аориста, јер се -х- већином не изговара, те се оно не разликује обликом од 2 и 3 л. односно у извесним случајевима од садаш. времена и заповедног начина, *шѧли(х)* заповед. начин *шѧли*. Међутим ова облика употребљавају се у реченицама, са јасно одређеним значењем и конгруенцијом свих облика, те не може бити никакве забуне.

Ако бисмо и примили ово објашњење за тачно, како објаснити повлачење акцента у аористу код глагола типа *шѧкох*: *шѧче*, *шѧнух*: *шѧну*, *шрнух-шрну*, многосложних *шѧкнох*: *шѧкну*, *шѧсих*: *шѧси*, *шѧдрих*: *шѧдри*, *шѧрах*: *шѧра*, *кушѧвах*: *кушѧвѧ* и т. д.? Откуд да глаголи т. *шѧгати*, *шѧшати* и др. кад су прости не повлаче акценат, а кад су сложени повлаче га: *шѧгах*; *шѧга*, али *шѧгах*: *шѧга*; *шѧтах*: *шѧта*, али *шѧтах*: *шѧта*? И овде није било потребно диференцирање, па ипак је извршено повлачење. Не може се примити као вероватно објашњење по коме је у једним случајевима повлачење акцента извршено зато да би се аорист разликовао од садашњег времена, а у другом зато да би се разликовао од имперфекта, иако се баш с тако повученим акцентом 2 и 3 л. аориста поклапају с 3 л. јед. садашњег времена (*шѧлих*: *шѧли* = сад. вр. *шѧли*; *шѧсих*: *шѧси* = сад. вр. *шѧси*; *шѧрах*: *шѧра* = сад. вр. *шѧра*, а не поклапа се са заповед. начином *шѧрај!*).

Кад се тумачење повлачења акцента доведе у везу са тумачењем продуљивања крајњег самогласника у 2 и 3 л. ј. аориста, онда се тек види колико се оно не може одржати. Јер ако је повлачење акцента извршено ради разликовања од 3 л. јед. садашњег времена, како је онда продуљивање крајњег слога тих лица извршено по угледу на 3 л. ј. садашњег времена, кад се тиме постиже изједначавање тих облика? Рецимо да је код глаг. *пѣмѣши* у 3 л. ј. аориста *пѣмѣи* -и- продужено ради разликовања од императива, иако то није потребно, али зашто је продужен завршетак код глагола т. *пѣвѣши*: *пѣвѣа*, кад императив има друкчији облик, а овако продужен аорист баш се поклапа са садашњим временом, од кога по истакнутом принципу треба да се разликује?

Мада на први поглед изгледа најзгодније поједине језичне појаве објаснити аналогijом и угледањем, дакле чисто психолошким путем, ипак је то најтеже образложити. Највише особина су поникле чисто физиолошко-фонетским путем и тамо им треба тражити узрок, маколико да је често тешко наћи га. Највероватније је да и акценатско-квантитативне особине аориста треба објашњавати фонетским путем.

По мишљењу проф. А. Белића¹⁾, А. Лескина²⁾, Р. Брандта³⁾ и N. Van Wijk-a⁴⁾, двојак акценат пређашњег свршеног времена код неких глагола може се објаснити двојаким пореклом данашњег аориста. Стари прасловенски аорист, који је постао од основе начина неодређеног, сачувао се у 1 лицу једнине и свима лицима множине, а 2 и 3 лице једнине су остатак индоевропског аорист-имперфекта, који одговара старословенском краћем аористу (плеть-плете-плете-плетом-плетете-плетж), а који је постао од основе времена садашњег, као и данашњи имперфекат. Тако се без тешкоћа објашњава различан акценат у аористу: 1 л. једнине и сва лица множине, као облици правог аориста, који је постао од основе начина неодређеног, имају увек исти акценат, раван акценту инфинитива, који већином није на почетку; а 2 и 3 л. аориста као остаци старог аорист-имперфекта, који је постао од основе времена садашњег, имају акценат као садашње време т.ј. „повлаче“ га на почетак, јер се према великом броју примера и другим раз-

1) Види његов универзитетски курс српског језика.

2) Archiv XXIII стр. 569.

3) Начертание славянской акцентологии, С-Петербургъ 1880 стр. 143 и даље.

4) L'accentuation de l'aoriste slave. (Revue des Etudes Slaves III, Paris 1923) стр. 27—47.

лозима може сматрати да је првобитно акценат садашњег времена био на почетку речи.

Према свему овоме може се претпоставити да је првобитно код свих глагола у 2 и 3 л. јед. аориста акценат повлачен, а данашње отступање од тог правила је наступило под утицајем акцента осталих лица т.ј. акцента инфинитива. Такво објашњење најбоље поткрепљују глаголи са новим акцентима у инфинитиву типа *ла̀га̀ши*, *п̀и́ша̀ши*, *ч̀и́ша̀ши*, који кад су прости не преносе акцента, а сложени га преносе на префикс: *п̀и́ша̀х* : *п̀и́ша* али *за̀п̀и́ша̀х* : *за̀п̀и́ша* ; *ла̀га̀х* : *ла̀га*, али *изла̀га̀х* : *изла̀га̀* ; *ч̀и́ша̀х* : *ч̀и́ша*, али *п̀ро̀ч̀и́ша̀х* : *п̀ро̀ч̀и́ша̀*.

Да би се јасније видело уколико је овако објашњење повлачења акцента у аористу вероватно поделићемо све глаголске типове на четири групе:

I глаголи који у 2 и 3 л. ј. аориста повлаче акценат на почетак и изједначују га са акцентом времена садашњег;

II глаголи који имају акценат на почетку и у садашњем времену и у инфинитиву, па га немају куд повлачити, али кад су сложени повлаче га на префикс;

III глаголи који у садашњем времену немају стари акценат на почетку, а у 2 и 3 л. ј. аориста га повлаче на почетак;

IV глаголи који у садашњем времену немају акценат на почетку нити га повлаче у аористу.

I група

- 1) *мрѐши* : *мрѐм* = *мрѐх* : *мрѐ* слож. *у̀мрѐ*
- 2) *шр̀ну̀ши* : *шр̀нѐм* = *шр̀ну̀х* : *шр̀ну̀* слож. *п̀рѐшр̀ну̀*
- 3) *к̀о̀ва̀ши* : *к̀у̀јѐм* = *к̀о̀ва̀х* : *к̀о̀ва̀* „ *о̀к̀о̀ва̀*
- 4) *ѝгра̀ши* : *ѝгра̀м* = *ѝгра̀х* : *ѝгра̀* „ *за̀ѝгра̀*
- 5) *н̀о̀сѝши* : *н̀о̀сѝм* = *н̀о̀сѝх* : *н̀о̀сѝ* „ *о̀д̀но̀сѝ*
- 6) *хв̀а̀лѝши* : *хв̀а̀.̀ѝм* = *хв̀а̀лѝх* : *хв̀а̀лѝ* „ *п̀о̀д̀хв̀а̀лѝ*

II група

- 1) *јѐсти* : *јѐдѐм* = *јѐдох* : *јѐде* слож. *п̀о̀јѐде*
- 2) *ѝну̀ши* : *ѝнѐм* = *ѝну̀х* : *ѝну̀* „ *п̀о̀ѝну̀*
- 3) *п̀и́ши* : *п̀и́јѐм* = *п̀и́х* : *п̀и́* „ *п̀о̀п̀и́*
- 4) *ка̀ја̀ши* : *ка̀јѐм* = *ка̀ја̀х* : *ка̀ја̀* „ *п̀о̀ка̀ја̀*
- 5) *вѐрова̀ши* : *вѐру̀јѐм* = *вѐрва̀х* : *вѐровאַ* слож. *п̀о̀вѐровאַ*
- 6) *п̀ра̀зна̀ши* : *п̀ра̀зну̀јѐм* = *п̀ра̀зна̀х* : *п̀ра̀зна̀вאַ* сл. *д̀и́п̀ра̀зна̀вאַ*
- 7) *п̀р̀ша̀ши* : *п̀р̀шѐм* = *п̀р̀ша̀х* : *п̀р̀ша̀* слож. *п̀рѐп̀р̀ша̀*
- 8) *лѐда̀ши* : *лѐда̀м* = *лѐда̀х* : *лѐда̀* „ *п̀о̀д̀лѐда̀*
- 9) *п̀ра̀вда̀ши* : *п̀ра̀вда̀м* = *п̀ра̀вда̀х* : *п̀ра̀вда̀* слож. *о̀п̀ра̀вда̀*

- 10) *идзѣти* : *идзѣм* = *идзѣх* : *идзѣ* слож. *идзѣти*
 11) *идмѣти* : *идмѣм* = *идмѣх* : *идмѣ* сл. *идмѣти*.

III група

- 1) *шрѣсти* : *шрѣсѣм* = *шрѣсох* : *шрѣсе* сл. *шрѣсе*
 2) *идѣти* : *идѣсѣм* = *идѣкох* : *идѣче* сл. *идѣче*
 3) *идракнути* : *идракнѣм* = *идракнух* : *идракну*
 4) *куидвати* : *куидујѣм* = *куидвах* : *куидва* сл. *идкуидва*
 5) *идмизати* : *идмизѣм* = *идмизах* : *идмизѣ* сл. *идмизѣ*
 6) *вѣчерати* : *вѣчерѣм* = *вѣчерах* : *вѣчерѣ*
 7) *држати* : *држѣм* = *држах* : *држѣ* сл. *држѣ*
 8) *лѣмити* : *лѣмѣм* = *лѣмих* : *лѣмѣ* „ *зѣломѣ*.

IV група

- 1) *идрушнати* : *идрушнѣм* = *идрушнух* : *идрушну*
 2) *казивати* : *казујѣм* = *казивах* : *казива*
 3) *иднѣвати* : *иднѣсѣм* = *иднѣвах* : *иднѣва*
 4) *венчавати* : *венчавѣм* = *венчавах* : *венчавѣ*
 5) *живѣти* : *живѣм* = *живѣх* : *живѣ*
 6) *жѣлѣти* : *жѣлѣм* = *жѣлѣх* : *жѣлѣ*.

Из овог прегледа види се да две велике групе глагола имају акценат на почетку речи, који је исти у садашњем времену и 2 и 3 л. ј. аориста, а трећа, тако исто велика група, у које акценат садашњег времена није на почетку речи, повлачи акценат на почетак у 2 и 3 л. ј. аориста. Само једна, најмања, група глагола ни у 2 и 3 л. ј. аориста нема акценат на корену. То су све глаголи са ' акц. у инфинитиву, а са ` акц. има само гл. типа *жѣлѣти*, али у П и ови глаголи иду у III групу, јер повлаче акценат *жѣле-иджеле*. Значи да се на основу овога прегледа глагола, може мирне душе рећи да је првобитно акценат 2 и 3 л. једине аориста увек био на почетку речи, једнак акценту садашњег времена. Материјал поцерског говора то још јаче потврђује. У III групи чак се и акценат садашњег времена повео за акцентом начина неодређеног, али је акценат аориста остао непоколебан. Једино су глаголи IV врсте према осталим лицима аориста примили и у 2 и 3 лицу једине акценат инфинитива.

Има једна појава која се не може објаснити поменутом хипотезом о повлачењу акцента. Нејасно је преношење акцента на префикс у 2 и 3 л. ј. аориста. Јер док сви глаголи I, II и III групе (сем гл. т. *јѣсти*, у П и *идѣти*) кад су сложени у 2 и 3 л. ј. аориста преносе акценат на префикс, дотле ти исти глаголи у садашњем вре-

мену на исте префиксе не преносе акцента т. ј. преносе га као $\acute{}$: *прѣшрнр, зѣириѣ, идѣшкова, дѣносѣ, идѣхвалѣ, зѣиамѣшѣ, идѣинр, идѣгазѣ, идѣледа, идѣверова, дѣрѣвѣда, зѣириѣша, идѣкајѣ, дѣириѣзноѣ*, али у садашњем времену: *прѣшрнѣ, зѣириѣ, идѣшкује, дѣносѣ, идѣхвалѣ, зѣиамѣшѣ, идѣине, идѣгазѣ, идѣледа, идѣверује, дѣрѣвѣда, зѣириѣѣ, идѣкајѣ, дѣириѣзнује*. Једино гл. *лиѣши* има и у сад. времену *идѣлиѣѣм*. Ако се узме да је акценат 2 и 3 лица једн. аориста у ствари акценат садашњег времена, зашто се онда тамо преноси на префикс, а овде не преноси кад смо и у једном и другом случају имали исти облик *идѣгазѣ*, = **идѣгазѣ* и *идѣгазѣ* = **идѣгазѣ*? Значи да смо овде имали и у једном и у другом случају акценат на истом слогу т. ј. на почетку, али је њихова природа била различна, онако исто као што су по својој првашњој природи различни акценти у *брѣѣша* и *бѣга*, у *идѣшѣм* и *брѣѣ*. Тако би у аористу почетни акцентован слог имао стари низлазни акценат, који се увек преносио, а у садашњем времену би тај слог био узлазан, јер се он није преносио. Намеће се и друго питање: ако је 2 и 3 л. једн. аориста постало од основе садашњег времена због чега се код глагола IV групе изменио акценат, и који је облик први ту измену извршио? Према тумачењу проф. Белића оба ова случаја могу се протумачити тзв. метатонијом.¹⁾ Питање повлачења акц. у 2 и 3. л. једине аориста не може се још сматрати решеним, те је потребно специјално проучавати га.

Повлачење акцента на почетни слог у 2 и 3 л. јед. пређашњег свршеног времена је у тесној вези са продуљивањем крајњег самогласника у тим лицима. Те две појаве иду паралелно, тако да сви глаголи који повлаче акценат истовремено продуљују крајњи основни самогласник, са изузетком глагола II врсте типа *идѣћи* и *идѣсѣши* (*идѣсѣсе, идѣче*), а сви глаголи који не повлаче акцента немају ни тог продуљивања, што се лепо види из прегледа глагола који сам мало више изнео.

У поцерском говору аорист се поступно губи, уступајући место прошлом времену, али, уколико се употребљава, јасно се истичу његове карактеристичне особине: повлачење акцента и продуљивање крајњег самогласника у 2 и 3 л. јед. аориста. Те црте су мање истакнуте него код Вука, сем код сложених, али се код млађих генерација почиње да врши уједначивање акцента према осталим лицима, а дужина се и овде губи, потпуно или делимично. Колико се далеко иде у овом уједначивању види се по томе што се 1 л. једине чак и обликом изједначаје с 2 и 3 л., те се н. пр.

¹⁾ Акценатске Студије стр. 84. и даље.

чује: *ја шресе, ја пѣче, ја дође*. Овај процес изјадначивања дошао је преко глагола II, III и IV врсте, код којих се због неизговарања *-x-* 1. л. изједначило са 2 и 3: *ја нагну(x), ши нагну, ја чу(x), ши чу, ја виде(x), ши виде, ја пали(x), ши пали* и т. д. Да напоменем. у вези са овим, да сам у Бачкој чуо чак и облике *ми дођоше, ви дођоше*, што значи да је за једину уопштен један облик: *ја дође, ши дође, он дође, ми дођоше, ви дођоше, ону дођоше*. Аорист од глагола *биши* као саставни део погодбеног начина данас чак и школовани људи употребљавају само у једном облику *би* (*ја би дошао, ми би дошли*), а врло често налазио сам у писмима простих људи да у свима лицима погодбеног начина употребљавају облик *бих* у м. *би*, што је угледање на књижевни изговор, у коме има *-x-*, које су они метнули у сва лица, јер га сами не говоре. У једном писму из чачанског округа нашао сам ова места: „Моја мајка бих дошла тамо... Пиши нам одмах, да бих знали...“

У П. као и код Д има глагола код којих је у свима лицима пређашњег свршеног времена исти акценат, а има и таквих што у 2 и 3 л. једине повлаче акценат и продуљују крајњи самогласник. Обе групе глагола, са извесним отступањима, слажу се са Д, али ових других има много мање него код Д. Пошто је непренесени акценат аориста исти са акцентом начина неодређеног, а пренесени са акцентом садашњег времена (или се претпоставља да је био), сматрао сам да ће најзгодније бити ако цео материјал поцерског говора распоредим тако да у једну групу метнем глаголе у којих је акценат садашњег времена на почетку, а у другу оне у којих акценат у том времену није на почетку. Сваку групу поделио сам на подгрупе, према томе да ли је акценат садашњег времена раван акценту инфинитива или није. Овакав распоред изгледао ми је најзгоднији да покаже да ли је објашњење повлачења акцента вероватно, јер се претпоставља да је акценат садашњег времена првобитно био на почетку, што потврђују 2 и 3 л. јед. аориста, као архаични облици, такорећи петрефакти једног ишчезлог времена. Отступање од овог правила наступило је било под утицајем фонетских закона (Сосиров закон, метатонија), било психолошким путем, угледањем на акценат инфинитива, који се код неких глагола фонетским путем већ био изједначио са 1 и 2 л. множине. (*мѣжеш* али *могу* т. ј. **могѹ*); *пѣломѣм* т. ј. **пѣре-лѣмѣм* али *лѣмѣм* т. ј. *ломѣм*). С друге стране, има примера, нарочито у П, да се акценат инфинитива повео за акцентом садашњег времена. Ово изјадначивање нарочито је развијено код вишесложних глагола, због чега сам сваку подгрупу поделио на двосложне и многосложне глаголе.

Глаголи са акцентом садашњег времена на почетку.

1. Акценат садаш. времена раван акценту инфинитива.

а) Једносложне и двосложне основе.

α) са " акцентом:

<i>бѣрѣм (брѣши)</i>	: брѣх-брѣ	слож. <i>ѣзбра</i>
<i>јѣдѣм (јѣши)</i>	: јѣдох-јѣде	" <i>ѣдјѣде</i>
<i>сѣднѣм (сѣши)</i>	: сѣдох-сѣде	" <i>зѣседе</i>
<i>ѣнѣм (ѣнуши)</i>	: ѣнух-ѣну	" <i>ѣдѣну</i>
<i>чујѣм (чуши)</i>	: чѣх-чѣ	" <i>зѣчу</i>
<i>ѣрѣм (ѣрѣши)</i>	: ѣрѣх-ѣрѣ	" <i>зѣрѣѣ</i>
<i>лѣдѣм (лѣдаши)</i>	: лѣдах-лѣдѣ	" <i>зѣледѣ</i>
<i>вѣдѣм (вѣдеши)</i>	: вѣдех-вѣдѣ	" <i>ѣвидѣ</i>
<i>ѣзѣм (ѣзиши)</i>	: ѣзѣх-ѣзѣ	" <i>ѣдѣзѣ</i>

Код Д глаголи *брѣши*, *звѣши*, *ѣрѣши* имају у 2 и 3 л. ј. аориста *брѣ*, *звѣ*, *ѣрѣ*, слож. *ѣзбрѣ*, *дѣзвѣ*, *дѣрѣ*, а у П кад су прости имају кратак (") акценат и не продужују крајњег самогласника — *брѣ*, *звѣ*, *ѣрѣ*, а кад су сложени не повлаче акценат на једносложне предметке, *ѣзбра*; *дѣрѣ*, *дѣзвѣ*, а на вишесложне повлаче: *ѣзѣбрѣ*, *ѣзѣѣрѣ*, *дѣзѣзвѣ*.

Гл. *бѣиши*, као и код Д. има у П *бѣ*, па је такав акценат продро и у 1 л. — *бѣ(х)*. Ово исто вреди и за глаголе *вѣиши*, *лѣиши*, *ѣиши*, *дѣбуши*, који код Д имају: *вѣ*, *лѣ*, *ѣи* слож. *зѣвѣ*, *ѣдлѣ*, *нѣѣи*, *дѣбу*, а у поцерском: *вѣ*, *лѣ*, *ѣи*, слож. *зѣвѣ*, *ѣдлѣ*, *нѣѣи*, *дѣбу*, али *дѣбѣвѣ*, *ѣдднѣѣи*. Ови глаголи имају кратак акценат у аористу и у пљеваљском.

Гл. *вѣдеши* изговара се *вѣдиши*. па има у аористу *вѣдѣх-вѣдѣ*, *ѣвидѣх-ѣвидѣ*. Тако и *сѣвѣдиши се*, *вѣсѣиши*, *сѣѣриши*, *дѣмилиши*, *зѣѣдѣвѣдиши*. Код Д нити се акценат повлачи нити има дуљења.

β) Са ^ акцентом: *ѣѣмѣиши* (*ѣѣмѣиши*): *ѣѣмѣишѣх-ѣѣмѣишѣ* слож. *зѣѣѣмѣишѣ*, *ѣѣвѣдѣм* (*ѣѣвѣдѣиши*): *ѣѣвѣдѣх-ѣѣвѣдѣ* слож. *дѣѣѣвѣдѣ*. Акценат и квантитет глагола ова два типа не разликује се од Д.

в) Многосложне основе.

α) Са " акцентом:

Вѣрујѣм (вѣровѣши): *вѣровѣх-вѣровѣ* слож. *ѣдѣверѣвѣ*.
ѣжѣинам (*ѣжѣинаши*): *ѣжѣинах-ѣжѣинѣ* слож. *ѣдѣужѣинѣ*,
Брѣѣшимѣм (*брѣѣшимѣиши*): *брѣѣшимѣх-брѣѣшимѣишѣ*, слож. *ѣдѣѣѣѣшимѣишѣ*.

У погледу акцента ових и осталих типова многосложних глагола П се потпуно слаже са Д. Код ових глагола најбоље су очу-

ване карактеристичне особине пређаш. сврш. времена, што значи да су архаичне, јер многосложни глаголи најбоље чувају своје акценатске особине.

β) Са $\bar{\quad}$ акцентом:

п̄л̄андујѣм (п̄л̄андоваши): *п̄л̄андовах-п̄л̄андов̄а*

к̄ицошӣм се (к̄ицошиши се): *к̄ицоших се-к̄ицошӣ се*, слож. *п̄р̄дк̄и-цошӣ се*.

2. Акценат сад. времена није једнак акценту инфинитива.

а) *Једносложне и двосложне основе.*

α) Са ($\bar{\quad}$) акцентом:

<i>др̄ѣм</i> (драши):	<i>драх-дра</i>	слож. <i>ј̄зор̄а</i>
<i>м̄акн̄ѣм</i> (маћи):	<i>макох-маче</i>	„ <i>нам̄аче</i>
<i>к̄л̄дн̄ѣм</i> (клднуши):	<i>клднух-клдну</i>	„
<i>к̄ӯјѣм</i> (кѡваши):	<i>кѡвах-кѡва</i>	„ <i>ѡков̄а</i>
<i>п̄љ̄ӯјѣм</i> (п̄љ̄уваши):	<i>п̄љ̄увах-п̄љ̄ува</i>	„ <i>п̄д̄п̄љув̄а</i>
<i>л̄а̄жѣм</i> (лагаши):	<i>лагах-лага</i>	„ <i>ј̄злаг̄а</i>
<i>ј̄ир̄ѣм</i> (иразиши):	<i>ирах-ј̄ир̄а</i>	„ <i>з̄д̄ијр̄а</i>
<i>нд̄с̄ѣм</i> (нд̄сиши):	<i>нд̄сих-нд̄с̄и</i>	„ <i>ѡднос̄и</i>

У П гл. т. *иразиши* повлаче акценат и продуљују крајњи слог само кад су сложени: *игра(х)-з̄д̄ијр̄а*, *кѡпа(х)-ѡкоп̄а*, *чѣшља(х)-ѡчешља*. Од глагола т. *лагаши* неки имају друкчији акценат него код Д: *дра*, *глѡда*, *дѣра*, *ждѣра*, *зѡба*, *лѡка*, *пѣња*, *прѣша*, *сшѣња*, *сшѣра*, *шѣса*, *чѣша* (у Д: *др̄а* и т. д.). Сви они кад су сложени и у П повлаче акценат и продуљују крајњи вокал: *ј̄зор̄а*, *п̄д̄дер̄а* и т. д.

Глаголи II врсте т. *клднуши* не пренесе сви акцената и не продуљују сви самогласника као код Д: *д̄дану*, *д̄дарну*, *к̄ану*, *клдну*, *л̄азну*, *п̄лану*, *св̄ану*, *ш̄дну*, *ш̄ану*, али кад су сложени ипак повлаче акценат и продуљују крајњи слог: *п̄ош̄дну(х)-п̄ѡш̄ѡну*, *изл̄ану(х)-ј̄злану*, *уз̄д̄ану(х)-ј̄зд̄ану* и т. д. Код Д има *п̄риѡну* а у П *п̄риѡну*, како се говори и у пјеваљском. Гл. *рѣћи*, који у П иде већином по II вр. (*рѣкн̄ѣм*) има *рѣко(х)-рѣче*, сложено *п̄орѣко(х)-п̄дрече*, код Д *рѣче-п̄орѣче*. Глагол *мѣшнуши* може имати у свима лицима аориста акценат на корену: *мѣшну(х)-мѣшну-мѣшнус.мо*.

Гл. т. *кѡваши* и *смѣјаши се* пренесе акценат и продужују крајњи самогласник, а у П то чине само кад су сложени: *бљ̄ува-п̄д̄бљув̄а*, *бр̄ија-ј̄збр̄ија*, *кљ̄ува-ј̄скљув̄а*, *кѡва-с̄ѡкова*, *п̄љ̄ува-ј̄сп̄љув̄а*, *п̄с̄ѡва-д̄исѡва*, *сн̄ѡва-з̄ѡснѡва*, *ш̄рѡва-д̄шрѡва*, *п̄ѡја-ѡп̄ѡја*, *р̄ва-п̄др̄ва*, *смѣја-н̄ѡсмѣја*.

β) Са \sim акцентом:

<i>дођем (доћи) :</i>	<i>дођох-дође</i>	
<i>мрѐм (мрѐши) :</i>	<i>мрѐх-мрѐ</i>	слож. <i>ѹмрѐ</i>
<i>шљѐм (слѐши) :</i>	<i>слѐх-слѐ</i>	„ <i>ѹдсла</i> али <i>ѹзаслѐ</i>
<i>шрѐм (шрѐши) :</i>	<i>шрѐ-шрѐ</i>	„ <i>зѹшр</i>
<i>сјѐм (сјѐши) :</i>	<i>сјѐ-сјѐ</i>	„ <i>зѹсја</i> али <i>дбасјѐ</i>
<i>шрнѐм (шрнуши) :</i>	<i>шрнух-шрну</i>	„ <i>ѹшрну</i>
<i>ѹишѐм (ѹишаши) :</i>	<i>ѹишах-ѹиша</i>	„ <i>зѹиша</i>
<i>врѐм (врѐши) :</i>	<i>врѐх-врѐ</i>	„ <i>ѹрдвре</i>
<i>хвѐлим (хвѐлиши) :</i>	<i>хвѐлих-хвѐли</i>	„ <i>ѹдхвали</i> .

Сложени од гл. *мрѐши* у П у множини могу имати и акценат инфинитива простог глагола т. ј. на крају: *ѹмрѐсмо-умрѐсмо*, *ѹмрѐсте-умрѐсте*, *ѹмрѐше-умрѐше*, *ѹдмрѐсмо-ѹдмрѐсмо*, *ѹдмрѐсте-ѹдмрѐсте*, *ѹдмрѐше-ѹдмрѐше* и сл. Овога нема код Д а има у пљеваљском говору.

Гл. *врѐм* према инфинитиву *врѐши* (м. *врѐши*) има *врѐ(х)*, а не *врѐх*; кад је сложен повлачи акценат *ѹзаврѐ* (Д *узѹвре*).

Неки од глагола и прости и сложени т. *шрнуши* могу имати повучен и неповучен акценат у П, а код Д га не повлаче. То су: *ви́кнѐм*: *ви́кну* и *ви́кнѹ* слож. *узви́кну* и *ѹзви́кну*, *врѐснѐм*: *врѐсну* и *врѐснѹ*, слож. *ѹдврѐсну* и *ѹддврѐсну*.

<i>ви́нѐм</i> : <i>ви́ну</i> и <i>ви́нѹ</i>
<i>жи́нѐм</i> : <i>жи́гну</i> и <i>жи́гнѹ</i>
<i>зи́рнѐм</i> : <i>зи́рну</i> и <i>зи́рнѹ</i> слож. <i>заи́рну</i> и <i>заи́рнѹ</i>
<i>звѐзнѐм</i> : <i>звѐзну</i> и <i>звѐзнѹ</i>
<i>јѐкнѐм</i> : <i>јѐкну</i> и <i>јѐкнѹ</i>
<i>ѹи́снѐм</i> : <i>ѹи́сну</i> и <i>ѹи́снѹ</i>
<i>ри́кнѐм</i> : <i>ри́кну</i> и <i>ри́кнѹ</i>
<i>ши́кнѐм</i> : <i>ши́кну</i> и <i>ши́кнѹ</i>
<i>зѹбрѐкнѐм</i> : <i>зѹбрѐкну</i> и <i>зѹбрѐкнѹ</i>
<i>зи́ранѐм се</i> : <i>зи́рану се</i> и <i>зи́ранѹ се</i>
<i>ѹдменѐм</i> : <i>ѹдмену</i> и <i>ѹдмѐну</i> .

Ови сложени употребљавају се у П само с повученим акцентом: *ѹспрѐнѐм*: *ѹспрѐже*, *ѹшѐнѐм-ѹшѐнѹ*, *ѹрѐшѐнѐм-ѹрѐшѐнѹ*, *ддсѐнѐм-ддсѐнѹ*, *зѹцѐнѐм се-зѹцѐнѹ се*, *дѹшкѐрнѐм-дѹшкѐрнѹ*. У пљеваљском говору сви глаголи овог типа имају повучен акценат.

Глаголи који у сад. вр. немају акценат на првом слогу.

1. Акц. садаш. времена једнак акценту инфинитива.

а) Двосложне основе времена садашњег.

α) Са ' акцентом:

Трѣсем (шрѣсти): шрѣсох-шрѣсе слож. зѣшрѣсе
Трубѣм (шрубѣсти): шрубѣх-шрубѣ „ зѣшрубѣ.

Сви глаголи овога типа у П слажу се са Д.

β) Са ` акцентом:

Иѣчѣм (иѣћи): слож. иѣсѣче

Ўмѣм (умѣсти): умѣх-умѣ

Вѣнчѣм (вѣнчасти): вѣнчах-вѣнчѣ слож. рѣзвѣнчѣ

Дрѣжѣм (дрѣжастѣсти): дрѣжах-дрѣжѣ „ зѣдрѣжѣ

Лѣмѣм (лѣмитѣсти): лѣмих-лѣмѣ „ ирѣломѣ

Од глагола *несѣсти*, који се прост не употребљава, сложени у П имају овакав аорист:

дѣнѣ(х)-донѣсо(х)-дѣнесе-дѣнѣсмо-донѣсмо-донѣсосмо; ирѣнѣ(х)-ирѣнѣсо(х)-ирѣнесе-ирѣнѣсмо-ирѣнѣсмо-ирѣнѣсосмо, унѣ(х)-унѣсо(х)-унѣсе-унѣсмѣ-унѣсмо-унѣсосмо и т. д. Облици *донѣсмо-донѣсѣ* образовани су према инфинитиву *донѣсти*, који се у П чује поред *дѣнѣсти*.

Гл. *умѣсти* у једнини употребљава само проширен аорист: *умѣдо(х)-умѣде-разумѣдо(х)-разумѣде*, а у множини и краћи и дужи облик: *умѣсмо* и *умѣдосмо*, *разумѣсмо* и *разумѣдосмо*. У Д нема проширеног облика, нити краћи повлачи акценат.

Гл. т. *вѣнчасти* код Д преносе акценат: *вѣнчѣ*, а у П преносе само кад су сложени: *вѣнча-рѣзвѣнчѣ*. Таки су још: *зѣбѣастѣсти, набѣастѣсти, бѣѣастѣсти, бѣѣѣастѣсти, убрѣдастѣсти, брѣбѣастѣсти, брѣгѣастѣсти, брѣзѣастѣсти, дѣубѣѣастѣсти, бѣуѣјѣастѣсти, бѣунѣѣастѣсти, бѣурѣлѣастѣсти, вѣѣѣѣастѣсти, вѣрѣмѣастѣсти, вѣслѣастѣсти, вѣлѣѣѣастѣсти, вѣрѣстѣастѣсти, вѣрѣѣѣѣастѣсти се, вѣрѣѣѣѣастѣсти, иѣѣѣѣастѣсти се, гѣлѣѣѣастѣсти, гѣѣѣѣастѣсти, ирѣо-с-у-гѣрѣуѣѣастѣсти се, гѣуѣжѣѣастѣсти, гѣунѣѣѣастѣсти, гѣуѣѣѣастѣсти, дѣѣѣѣастѣсти, дѣѣѣѣѣастѣсти, одѣуѣѣѣастѣсти, жѣдѣрѣѣастѣсти, зѣѣѣѣастѣсти, иѣѣѣѣастѣсти, јѣѣѣѣастѣсти, јѣѣѣѣѣастѣсти, ирѣкѣѣѣѣастѣсти, окѣѣѣѣастѣсти се* као и њихови сложени.

Гл. т. *жѣлѣсти* у П иду по IV. вр 2 разделу и преносе акценат као и *лѣмитѣсти*, с којим су се потпуно изједначили: *жѣлѣ(х)-жѣлѣ*. Такви су још: *бѣѣѣѣстѣсти, бѣѣѣѣѣстѣсти, гѣлѣѣѣѣстѣсти, гѣрѣмитѣсти, жѣѣѣѣстѣсти, јѣѣѣѣстѣсти, кѣѣѣѣстѣсти, илѣѣѣѣстѣсти, лѣѣѣѣстѣсти, рѣѣѣѣстѣсти, сѣѣѣѣстѣсти, шѣѣѣѣстѣсти, шѣѣѣѣѣстѣсти, (х)лѣѣѣѣстѣсти, цѣѣѣѣстѣсти, оѣѣѣѣстѣсти, зѣѣѣѣрѣѣѣѣстѣсти*.

Глаголи т. *дрѣсти* по Д преносе акценат: *дрѣ*, *уѣзорѣ*, а у П кад су прости не преносе као и глаголи т. *лѣгѣсти*: *дрѣ* али *уѣзорѣ*.

Такви су: *глòдаши*, *дèраши*, *ждèраши*, *зòбаши*, *лèђаши* (нема у Д), *лòкаши*, *òраши*, *иèњаши*, *ирèшаши*, *сшèњаши*, *сшèраши*, *шèсаши*, *чèшаши* са својим композитама.

Глаголи т. *гра̀кшаши* код Д не повлаче акцента на префикс, а у П преносе: *гра̀кша-за̀гракша*. Такви су још: *иро̀кшаши*, *кèвшаши*, *ро̀кшаши*, *сѝкшаши*, *с̀у̀кшаши*, *шòдшашаши*, *шѝкшаши*.

в) Многосложне основе.

за̀види́м (*за̀видеши*): *за̀видех-за̀виде*; у П као *и́арложити*.

а̀минѐм (*а̀минаши*): *а̀минах*; у П. *ам̀инаши*

ка̀кољѐм (*ка̀кошаши*): *ка̀кошах-ка̀коша* у П. *ка̀кошљ*, *за̀какошљ?*

за̀вешујѐм се (*за̀вешоваши се*): *за̀вешовах-за̀вешова* у П. *за̀вешовљ?*

и́арложи́м (*и́арложиши*): *и́арложих-и́арложи*

куна̀шори́м (*куна̀шориши*): *куна̀шорих-к̀унашори́*; у П гласи *к̀унашорим*

бèседи́м (*бèседиши*): *бèседих-бèседи* (*и́рдбеседи́*)

вèчерѐм (*вèчераши*): *вèчерах-вèчерѐ* (*и́двечерѐ*)

дèвòјчи́м (*дèвòјчиши*): *дèвòјчих-дèвòјчи* (*за̀дèвòјчи*)

чèй ур̀ка́м (*чèй уркаши*): *чèй урках-чèй урка*; у П нема таквих глагола;

ѝа̀мижѐм (*ѝа̀мизаши*): *ѝа̀мизах-ѝа̀мизѐ*

ѝдракнѐм (*ѝдракнуши*): *ѝдракнух-ѝдракнљ* (сл. *за̀безекнљ се*)

ѝи́јанчујѐм (*ѝи́јанчоваши*): *ѝи́јанчовах-ѝи́јанчова*

ку̀паујѐм (*ку̀паоваши*): *ку̀паовах-ку̀паова* сл. *и́дкљпова*

дèсèшкљѐм (*дèсèшковаши*): *дèсèшковах-дèсèшкова* (сл. *и́зобилова*)

у̀чишѐљујѐм (*у̀чишѐљоваши*): *у̀чишѐљовах-у̀чишѐљова*

ору̀жѐм (*ору̀жашаши*): *ору̀жсах-дружѐ* (*и́а̀оружѐ*)

зелѐнѐм (*зелѐниши*): *зелѐних-зѐленѐ* (*дзеленѐ*)

и́рдѐљуснѐм (*и́рдѐљуснуши*): *и́рдѐљуснух-и́рдѐљуснљ*; нема у П.

јед̀но̀д̀ничи́м (*јед̀но̀д̀ничиши*): *јед̀но̀д̀ничих-јед̀но̀д̀ничи* сл. *д̀сиромашѐ*

чѐмѐрикујѐм (*чѐмѐриковаши*): *чѐмѐриковах-чѐмѐрикова*

вра̀гòлишѐм (*вра̀гòлисаши*): *вра̀гòлисах-вра̀гòлиса*

кр̀њаучѐм (*кр̀њаукаши*): *кр̀њауках-кр̀њаука*

ру̀ковѐда́м (*ру̀ковѐдаши*): *ру̀ковѐдах-ру̀ковѐда* сл. *и́зру̀ковѐда*

вара̀клѐишѐм (*вара̀клѐисаши*): *вара̀клѐисах-вара̀клѐисѐ*; нема у П

и́рија̀шѐљѐ́м се (*и́рија̀шѐљѐши се*): *и́рија̀шѐљѐих се-и́рија̀шѐљѐ се* сложено *д̀и́рија̀шѐљѐ се*.

2. Акц. садаш. времена различит од акц. инфинитива.

Ка̀зујѐм (*кази́ваши*): *кази́вах-кази́ва* (сл. *и́окази́ва*)

и́риу̀шнѐм (*и́риу̀шнуши*): *и́риу̀шнух-и́риу̀шнљ* сл. *за̀ковр̀нљ*

вѣнчāvѣм (*вѣнчāvашѣи*): *вѣнчāvѣх-вѣнчāvѣ* сл. *развѣнчāvѣ*
јѣднāчѣм (*јѣднāчѣшѣи*): *јѣднāчѣх-јѣднāчѣ* сл. *ѣзјѣднāчѣ*
кунāшорѣм (*кунāшорѣшѣи*): *кунāшорѣх-кўнāшорѣ* (у П *кўнā-*
шорѣм, остали исто;
јāукнѣм (*јāукнѣшѣи*): *јāукнѣх-јāукнѣ* у П *јāукнѣшѣи-јāукнѣм*
 као *грѣшнѣшѣи*
кўйѣм (*кўйѣшѣи*): *кўйѣв(х)-кўйѣв* слож. *ѣдкўйѣв*
вѣчѣрāvѣм (*вѣчѣрāvашѣи*): *вѣчѣрāvѣх-вѣчѣрāvѣ*
чалāбрѣнѣм (*чалāбрѣнѣшѣи*): *чалāбрѣнѣх-чалāбрѣнѣ*
живѣшарѣм (*живѣшарѣшѣи*): *живѣшарѣх-живѣшарѣ* слож.
зāгосѣодārѣ
кўкўрѣчѣм (*кўкўрѣчѣшѣи*): *кўкўрѣчѣх-кўкўрѣчѣ* сл. *закўкўрѣчѣ*
арāшѣсѣлāм (*арāшѣсѣлāшѣи*): *арāшѣсѣлāх-арāшѣсѣлā* нема у П
 већ *рāшѣсѣлāшѣи*
зарāђѣм (*зарāђѣшѣи*): *зарāђѣвѣх-зарāђѣвѣ*
блāгѣслѣвѣм (*блāгѣслѣвѣшѣи*): *блāгѣслѣвѣх-блāгѣслѣвѣ*
госѣодѣм (*госѣодѣшѣи*): *госѣодѣвѣх-госѣодѣвѣ*
пѣрѣјашѣлѣм (*пѣрѣјашѣлѣшѣи*): *пѣрѣјашѣлѣвѣх-пѣрѣјашѣлѣвѣ*.

Гл. т. *пѣрѣјашѣлѣшѣи*, *оклѣмāђѣшѣи* не употребљавају се у П.

Прошастѣ придев.

Овај глаголски облик има и у поцерском већином исти акценат који и начин неодређени, од чије основе је и постао. Код глагола који од тога отстапају карактеристично је да и они преносе акценат на први слог и продужују крајњи основни самогласник у женском роду, онако исто као у 2 и 3 лицу једине аориста: *орѣжашѣи*: *дрѣжāлā-нāорѣжāлā*, *кѣвашѣи*: *кѣвāлā-ѣсковāлā*.

Поклапање је потпуно: ако прост глагол у аористу не повлачи акцената, а повлачи кад је сложен, продуљујући крајњи самогласник, то исто чини и у прошастом придеву: *ѣгрѣ-ѣгрāлā*, али *зāѣгрѣ-зāѣгрāлā*, *лāгѣ-лāгāлā*, али *ѣзлāгѣ-ѣзлāгāлā*, онако исто као *ѣгрā-зāѣгрā*, *лāгā-ѣзлāгā*. Неки глаголи иду чак и даље, па у прошастом придеву повлаче акценат на почетак и продуљују у жен. роду и кад су прости, и ако то не чине у аористу: *дрā* али *дрѣ-дрāлā*, *кѣвā* али *кѣвѣ-кѣвāлā*, *ѣлѣвā* али *ѣлѣвѣ-ѣлѣвāлā*. Ипак неки глаголски типови отстапају од акцената 2 и 3 л. аориста: *клѣнѣ* али *клѣнѣлā*, *нѣсѣ* али *нѣсилā*, *хвāлѣ* али *хвāлилā*, *лѣмѣ* али *лѣмилā*. Ово је дошло под утицајем акцената инфинитива.

Како повлачење акцената тако и продуљивање самогласника пред наставком *лā* боље се чува код сложених глагола, онако исто

као и у аористу, што показује да је то стара особина. Судећи према чакавском, где се дужина крајњег самогласника нарочито добро чува и у мушком роду: *rěkal, ùmfl, prijel, zăpěl, dăvâl, kovâl, brîsâl, pozabijâl* и т.д.¹⁾ може се претпоставити да је и у штокавском ова дужина била и у мушком роду: **dôněl, *dôbîl, *zăsăl, *ûpoznâl* и сл. Преласком крајњег *л* у *о* претходни самогласник се морао скратити, те се тако у мушком роду изгубила дужина.

Према томе могло би се узети, да је прошаста придев постао од старог аорист-имперфекта, а не од начина неодређеног, што је и по природи значења прошастог придева вероватно. Јер овај глаголски облик означава вршиоца прошасте радње, „веровала“ значи „она која верова“, због чега је и могуће било да прошло време, које је састављено из прошастог придева и помоћног глагола, замени аорист. „Ја сам веровала“ значи „ја сам она која верова“. У руском је овај глаголски придев заменио сва прошла времена, па се употребљава чак и без помоћног глагола — *я ѱисал — ја сам ѱисао, ја ѱисах и ја ѱисах*, а у пољском је чак добио личне наставке (скраћено садашње време глагола јесам) *pisatem — ѱисао сам, ѱисах*.

Код неких глагола и у П као и код Д акценат у женском и средњем роду и у множини сва три рода друкчији је од акцента мушког рода, јер је на крају: *био-била-било-били, ѱрѣд-ѱрѣла-ѱрѣло-ѱрѣли, дѣд-дѣла-дѣло-дѣли, ѱрѣсѣ-ѱрѣсла-ѱрѣсло-ѱрѣсли* итд.

Овде је дакле у женском роду акценат пренет на крај по Сосировом закону о преношењу нилазног акцента на идући слог акутског карактера, а средњи род и множина повели су се за њим, онако исто као и код придева (*жуш-жуша-жушо-жуши*). А код сложених глагола овога типа уопштен је акценат мушког рода: *дѣд-дѣла* али *ѱрѣдаѣ-ѱрѣдѣла*. Има једна особина којом се П разликује од Д код прошастих придева, а то је што је завршно *-ѣ* у мушком роду дуго (или полудуго) и кад није постало контракцијом из *-ао* и *-уо*, дакле не само *дѣшѣ, кѣцнѣ, ѱѣвѣ, ѱисѣ, већ и сѣѣ, зѣдѣ, нѣсиѣ, лѣйѣ*. Ова дужина вероватно је постала према дугом *-о* које је постало контракцијом из *-ао* и *-уо*.

А. Једносложне основе.

Код ових глагола у П има двојак акценат: код једних остаје исти као и у инфинитиву: *(х)шѣѣ-(х)шѣла, ѱрѣвриѣ-ѱрѣврила* (м. *ѱрѣ-*

¹⁾ А. И. Беличѣ. Замѣтки по чакавскимъ говорамъ. (Извѣст. Отд. Русс. Языка и Слов. Импер. Акад. Наукъ, т. XIV к. 2), стр. 59—73.

вред), код других се у жен. и сред. роду и у свима лицима множине преноси на крај, и то само кад су прости, а кад су сложени акценат остаје непромењен: *бӣѡ-бӣла-бӣло-бӣли*, али *дд̄бӣѡ-дд̄бӣла-дд̄бӣло-дд̄бӣли*. Ако упоредимо овај акценат (који се своди на старије **добил-добила*) са акцентом прошастог придева *бӣши* (тући): *бӣѡ-бӣла* али *з̄бӣѡ-з̄бӣла* т. ј. **з̄бӣл-з̄бӣла*, видимо да је у *бӣѡ* кад значи „esse“ првобитно низлазни акценат а у *бӣло* кад значи „тући“ стари узлазни.

1. Кратка наглашена инфинитивна основа: ч̄ути.

По Д акценат остаје непромењен, само *бӣши, вӣши, ӣӣши, д̄а̄ши, бр̄а̄ши, ир̄а̄ши, з̄в̄а̄ши* имају, изузев у мушком роду, акценат на крају. У П тако исто, сем код глагола *вӣши*, који има *вӣѡ-вӣла-вӣло-вӣли*, али у слож. форми *с̄а̄вӣѡ-с̄а̄вила*, сачуван је старији изглед.

Поред ових седам у П преносе акценат на префикс и сложени од гл. *рӣши*: *з̄рӣѡ, з̄рила, ӣзрӣѡ-ӣзрила, ир̄ерӣѡ-ир̄ерил̄ѡ*.

Глагол *сл̄а̄ши* кад је сложен са вишесложним префиксом повлачи акценат на почетак: *р̄ѡзасл̄ѡ-р̄ѡзасл̄ѡла* и т. д. Ово исто вреди и за глаголе *зн̄а̄ши* и *ш̄ка̄ши*: *ѡпозн̄ѡ-ѡпозн̄ѡла, р̄ѡзасн̄ѡ-р̄ѡзасн̄ѡла, ир̄ѡпозн̄ѡ-ир̄ѡпозн̄ѡла, ӣзаш̄к̄ѡ-ӣзаш̄к̄ѡла*.

2. Кратка ненаглашена инфинитивна основа: ре̄ћи.

Акценат исти као у Д, само код неких сложених може бити двојак, јер је и у начину неодређеном двојак; таки су сложени од глагола *-ӣћи*: *из̄а̄ћи*: *из̄а̄ш̄ѡ-из̄а̄шла* и *ӣз̄а̄ћи*; *ӣзаш̄ѡ-ӣзаш̄ѡла, ош̄ӣћи*: *ош̄ӣш̄ѡ-ош̄ӣшла* и *ош̄ӣћи*: *ош̄ӣш̄ѡ-ош̄ӣшла* (*о̄ч̄ѡ-о̄ч̄ѡла*), *об̄ӣћи*-*об̄ӣш̄ѡ* *об̄ӣшла* и *д̄бӣћи*: *д̄бӣш̄ѡ-д̄бӣшла* и *д̄бӣш̄ѡ-д̄бӣшла*. Вук у свом Рјечнику забележио је само *ош̄ӣшао*, а Д *ош̄ӣшао*. Двојак акценат у жен. роду имају и сложени од ових глагола: **вес̄ӣти*: *ӣов̄ѡла* и *ӣд̄вѡла, до̄вѡла* и *д̄д̄вѡла, из̄вѡла* и *ӣз̄вѡла, ис̄ил̄ѡла* и *ӣс̄ил̄ѡла, на̄ил̄ѡла* и *на̄ил̄ѡла, ӣѡѡла*: *ис̄ӣѡк̄ѡла* и *ис̄ӣѡк̄ѡла, ш̄ѡѡла*: *ис̄ѡѡк̄ѡла* и *ис̄ѡѡк̄ѡла ош̄ѡк̄ѡла* и *ош̄ѡк̄ѡла, л̄ѡћи*: *ӣрил̄ѡла* и *ӣрил̄ѡла*.

3. Дуга ненаглашена инфинитивна основа: кл̄ѡти.

Глагол *вр̄ѡћи* има *вр̄ѡ-вр̄ѡла* слож. *д̄вр̄ѡ-д̄вр̄ѡла* и *ов̄р̄ѡла*, у Д *вр̄ѡѡ-д̄вр̄ѡѡ*, а у Вука *вр̄ѡѡ*, за што Д с правом мисли да је погрешно. Од глагола *ом̄ѡсти* има *ом̄ѡла* и *д̄м̄ѡла*.

Б. Многосложне основе.

Код Д многосложни глаголи имају у прошастом придеву акценат већином једнак акценту инфинитива, сем код глагола III вр. на -ати-са акцентом на претходном слогу, који скоро редовно сложени без изузетка повлаче акценат на почетак и продужују -а- пред наставком, *ддирао-ддира́ла*: *држаши*: *држао-држа́ла*, *играши-игра́ла* сл. *ддирао-ддира́ла*.

Многосложни глаголи који имају акценат на почетку у инфинитиву не повлаче га на префикс кад су сложени, али неки продужују крајњи основни самогласник: *видети*, *видела*, *идиши-идила*, *иушаши-иуша́ла*, *идмиши-идми́ла*, *правдаши-павдала*, *брџиши-брџи́мила*, *кицошиши-кицоши́ла*.

Гл. т. *венчаши* код Д не повлаче акцента и немају дужине крајњег основног самогласника осим кад су сложени, а у П то чине ови глаголи, како прости тако и сложени: *чишаши*: *чишџ-чиша́ла*, *ирџчишџ-ирџчиша́ла*, *ждџраши*: *ждџрџ-ждџра́ла*, *ирџждџрџ-ирџждџра́ла*, *мџшаши*: *мџшџ-мџша́ла* (поред: *мџшџ-мџшала*), *зџмошџ-зџмоша́ла*, *ийшаши*: *ийшџ-ийша́ла-зџишџ-зџиша́ла*, *шрџаши*: *шрџџ-шрџа́ла*, *зџшрџџ-зџшрџа́ла*, *чушаши*: *чушџ-чуша́ла*, *идчушџ-идчуша́ла*.

Глаг. т. *блџбџаши* већином имају у инфинитиву двојак акценат, па зато и у прошастом придеву могу гласити двојачко: *галицаши*: *галиџџ-галица́ла* и *галиџџ-галица́ла*, *мирисаши*: *мирисџ-мирисала*, *мирисџ-мирисала* и *мирисаши*: *мирисџ-мирисала*, *малаксаши*: *малаксџ-малаксала* и *малаксџ-малаксала*: *јаукаши*: *јаукџ-јаукала* и *јаукаши*: *јаукџ-јаукала*; *кикошаши*: *кикошџ-кикошала* и *кикошџ-кикоша́ла*, *маукаши* (*маукаши*): *маукџ-маукала* и *мавкџ-мавкала*, *скакушаши* (*скакушаши*): *скакушџ-скакушала* и *скакушџ-скакуша́ла*, *цвџкошаши* (*цвџкошаши*): *цвџкошџ-цвџкошала* и *цвџкошџ-цвџкоша́ла*, *шаџушаши* (*шаџушаши*): *шаџушџ-шаџушала* и *шаџушџ-шаџуша́ла*.

Трпни придев.

И овај глаголски облик постао је од основе начина неодређеног, али акценат као у начину неодређеном имају само једно-сложни глаголи, а остали имају неједнак акценат: у једних је раван акценту инфинитива, у других акценту садашњег времена, а трећи имају свој засебан акценат. Нарочита карактеристика трпног придева је да неки глаголи у мушком роду имају дуг наставак -*ан* (*аш*), -*уш*; и ако у инфинитиву-а- није дуго: Ту, дакле, имамо

паралелизам са аористом: *иїшан, кàзиван нàиїсан, ллèдан, иòсејан, иїран, кòван, држан држаш, мѣшнуш*. Ту појаву налазимо код: 1) глагола на -нути и -ати, који у сад. времену имају стари акц. на првом слогу: *дїнѣм-дїгнуш, брїшѣм-брїсан, иїшам и иїшан*; 2) глагола са ' акцентом у садашњем времену: *венчам-венчан, оружам-дружан, руковèдам-руковèдан, држим-држан*. Напротив кад је ' акценат, нема дужине: *крèнуши-крèнуш*. Порекло ове дужине није јасно. Ако се претпостави да је трпни придев на -ан код свих придева постао од основе начина неодређеног, онда би се дужина наст. -ан лако објаснила контракцијом: *иїсаши: иїса-ен >, иїсан, куйòваши: куйова-ен >, куйòван, држаши: држа-ен > држан*. Где није било контракције нема ни дужине: *плèсти: плèш-ен, јèсти: јèд-ен, хвалїши: хвалї-ен >, хвалèн*. Код глагола са трпним придевом на -уш, -аш, -èш дужина се може друкчије објаснити: код једносложних основа са наст. -èш- дуго -è- је из глаголске основе: *клèши: клèш, узèши: узèш, ирòдрèши: ирòдрèш*; дуго -аш код придева типа *држаш* дошло је према *држан*, а -уш- код прид. II вр. типа *-дїгнуш-* је дуго зато што је -у- инфинитиву било дуго (=ж)

У П дужина наставка -ан-аш-уш- потпуно се скраћује после ^ акцента, и после неакцентоване дужине: *иїшан-иїшана-иїшани, чїшан-чїшана, иòзнаш-иòзнаша, нàдуш-нàдуша, заиїсан, обрнуш, ирèлèдан-ирèлèдана*; (са ' акц. испред наставка нема примера).

У погледу дужине наставка трпног придева има још једна разлика између П и Д. Код Д наст. -ен је увек кратак, а у П неки глаголи могу имати дуго -ен, али само у мушком роду: *плèшèн-плèшèна, иèчèн-иèчèна* и сл.

А. Једносложне основе.

1. Кратке консонантске основе.

П се у главном слаже са Д. Сложени од гл. *иòсти* имају *нàпашен, оїашен, иòпашен* поред *нàиòшен, оиòшен, иòиòшен* (-ш- је дошло према гл. типа *нòсити: нòшен*). Глаголи т. *ирèсти-ирèдем* кад су сложени могу у трпном придеву имати и акценат начина неодређеног: *оїреден* и *оїрèдèн, изгрижен (изгризен)* и *изгрийжен, загрижен* и *загрийжен, иòмужен* и *иòмўжен*.

По угледу на трпне придеве на -ан, -аш ови глаголи имају дуг наставак мушког рода -èн: *плèсти: плèшèн, иèћи: иèчèн, бòсти: бòдèн, жèћи: жèжèн и жèжен, изнèсти: изнèшèн и изнèшен, дòнèсти: донèшен и донèшèн, изрèћи: изрèчèн, иòжешти: иòжешèн, сà-*

шрши: сашрвѣн, задниши заднѣвѣн, залиши-заливѣн, салиши-саливѣн, идниши-идниѣн, увиши-увиѣн, скрѣши: скрѣвѣн, шѣши: шѣвѣн, бѣши: бѣѣн, увиши: увиѣн, зарѣши: зарѣвѣн, измиши: измивѣн, умѣши: умѣвѣн, чуши: чувѣн, обуши: обувѣн, надуши: надувѣн, одеши: одѣвѣн, млѣши: млѣвѣн.

2. Дуга консон. основа.

Ово су отступања од Д у поцерском:

Глагол *дуйши* се употребљава у форми *дубиши* по IV врсти, па има трпни придев: *дубљен*, слож. *издубљен*, *поддубљен*, *проддубљен*. Исто тако и м. *црѣши* говори се *црѣшиши*, а трпни придев гласи *црѣљен* и *црѣљен*, слож. *исцрѣљен* и *исцрѣљен*.

Б. Многосложне основе.

Код Д многосложни глаголи по правилу наглашују последњи слог основе као и у садашњем времену, *шакнуши: шакнѣм: шакнуш*, *ндсиши-ндсѣм: ндшен*. Али међу многосложним има глагола чији се акценат трпног придева разликује од акцента садашњег времена и начина неодређеног: *дрѣшши-дрѣшѣм: дрѣшѣн*, *куйовѣши-куйовѣм: куйовѣн*. Акценат је на почетку и у њихових сложених: *задрѣшѣн*, *идкуйовѣн*. Све ово налазимо и у П.

По Д. глаг. *жѣлѣши* има *жѣљен* и он мисли да остали облици гласе *жѣљена-жѣљено-жѣљени*. У П има *жѣљен-а-о*, а тако је забележио и Будмани¹⁾.

По Д глаг. *благословѣши* има *благословљен-благословљена*. У П *благословѣши* има *благословљен-благословљена*, а *благословен-благословѣна* има значење обичног придева.

Судиши има и у П *судѣн-а-о*, али се употребљава и *судѣн-а-о*, у изрекама: „*није кѣмѣ је речѣно већ кѣмѣ је судѣно*“ и „*нема смрѣши без судѣна даѣна*“.

Прилог времена прошлог.

Овај глаголски облик не чује се у говору простога народа, већ се у место њега употребљава описни начин исказивања, (м. „дошавши кући рече оцу“ каже се: „пошто дође кући, рече оцу“ или „дође кући па рече оцу“).

¹⁾ P. Budmani, Grammatica della lingua serbo-croata. Viena 1867, стр. 109.

Садашње време.

Поред начина неодређеног садашње време је у погледу акцента најважнији облик, јер је од његове основе изведено више других облика, па и акценат имају једнак с њим. По месту акцента у садашњем времену глаголи се могу поделити у три групе: I глаголи са акцентом на првом слогу; II глаголи са акцентом на крају: *бодѣм* = *бодѣм*; у њих је акценат пренет с првог слога на потоњи по *Сосировом закону* због завршетка -ж- прво у 1 л. ј. и 3 л. мн., а у осталим лицима је помакнут било путем метатоније, било по угледању на ова два лица или глаголе другог типа; III многосложни глаголи у којих акценат није ни на почетку ни на крају: *јоворѣм* (*јовѣриши*); код њих је акценат помакнут с почетног слога вероватно метатонијом. Квантитет наставка садашњег времена није у свима лицима и код свих глагола исти, нити је дужина увек првобитна. Само глагол *хѣћу* сачувао је делимично првобитни квантитет завршетка: *хѣће.мо-хѣћеше*, а у II и *хѣћеш*, и од глагола *мѣћи*: *мѣжеш-мѣже.мо-мѣжеше*.

У погледу места и квалитета акцента појединих глаголских категорија П се највећим делом слаже са Д. Главна разлика је у томе што у П има доста глагола и глаголских типова који под утицајем инфинитива могу имати двојак акценат у садаш. времену. О отступањима ће бити говора код појединих категорија.

Квантитетом завршетка П се доста разликује од Д, јер не чува увек дужину њихову. Као што је поменуто на стр. 12. чување дужине зависи од претходног акцента, од квантитета претходног неакцентованог слога и од отворености или затворености слога у коме је дужина. У колико код појединих глаголских типова то не буде обележено на наведеним примерима, треба имати на уму правило истакнуто раније.

А. Једносложне инфинитивне основе.

1. Једносложна основа времена садашњег.

Акценат ових глагола, како простих тако и сложених, слаже се са Д. *мрѣм-мрѣ.мо-мрѣ*, *јмрѣм-јмрѣ.мо-јмрѣ*. Кад су сложени са двосложним префиксом, не пренесе на почетак (т. ј. имају ` на почетку): *ѣбамрѣм*. Тако је и П и код Д, а у R има *јzumрѣт*, у плевалском *ѣбамрѣм* и *ѣѣочнем*, што ће бити старије.

Гл. *сјѣши*, има у П у 3 л. мн. мн. *сјѣју* а не *сјѣју*, тако и *засјѣју*.

Гл. *сїѣши* употребљава се само сложено, са истим акцентом као у Д: *засїѣм-засїѣмо-засїѣ(засїу)*.

Глагол *зрѣши* кад значи „*ледаши*“ употребљава се само сложен и то поред кратког и с дугим *-е-* (у Д кратко) у инфинит. н. пр.: *зѣзрѣши-зѣзрѣм, нѣзрѣши-нѣзрѣм, ѡрѣзрѣши-ѡрѣзрѣм, ѡрѣзрѣши-ѡрѣзрѣм, обѣзрѣши се: обѣзрѣм се*. Акценат остаје исти у свима лицима: *зѣзрѣм-зѣзрѣш-зѣзрѣ-зѣзрѣмо-зѣзрѣше-зѣзру*. Кад *зрѣши* значи „*maturesco*“ онда иде по I врсти, а не по четвртој као код Д, и гласи: *зрѣм-зрѣш-зрѣ-зрѣмо-зрѣше-зру-(зрѣју)*, слож. *дѣзрѣм, дѣзрѣш-дѣзрѣ-дѣзрѣмо-дѣзрѣше-дѣзру-(дѣзреју)*.

Глагол *јѣши* употребљава се у садашњем времену само од нескраћене основе *јед-*: *јѣдѣм-јѣдѣш-јѣдѣ* ит д.; слож. *ѣзесѣши (ѣзесѣши): ѣзедѣм (ѣзедѣм)*, а скраћена основа *јѣм (ѣм-)* употребљава се само код сложених глагола *ѣзѣм (ѣзѣм)-ѣзѣш (ѣзѣш)-ѣзѣмо (ѣзѣмо)-ѣзѣду (ѣзѣду); ѡјѣм-ѡјѣмо-ѡјѣше*, али *ѡјѣду*.

2. Двосложна основа времена садашњег с кратким наглашеним слогом: *чүјѣм*.

Глагол *ѡѣши* у садашњем времену поред *ѡѣјѣм* изговара се још и *ѡѣјѣм-ѣш-ѣ-ѡѣјѣмо-ѡѣјѣше-ѡѣју* (ово сам чуо баш од свог оца). У О томе одговара *бијѣт-бијѣто* (Реш. стр. 186). Нисам могао утврдити да ли и његови сложени могу имати такав акценат.

Гл. *бѣши* и *вѣши*, сложени са вишесложним префиксом имају акценат (") на почетку: *ѡдѣвијѣм, рѣзѣвијѣм*. Тако је и код Вука и у R, а Д мисли да је то погрешно. Али могу гласити и: *зѣдѣбијѣм, ѡрѣдѣбијѣм, ѡдѣвијѣм, рѣзѣвијѣм*, као што је и код Д.

Гл. *слѣши* у П се употребљава само сложен: *ѡдѣшлѣм*, али *ѡдѣшлѣм, ѣзашлѣм, рѣзашлѣм, ѡдѣшлѣм*.

Глагол *ѣћи* има акценат на крају а не на почетку као, код Д: *ѣдѣм-ѣдѣш-ѣдѣ* (али с негацијом *нѣ ѣдѣм)-ѣдѣмо-ѣдѣше-ѣду*. Такав је акценат и у О: *ѣдѣт*. Сложено има *ѡдѣдѣм-ѡдѣдѣш-ѡдѣдѣ-ѡдѣдѣмо-ѡдѣдѣше-ѡдѣду*. У П се акценат овог глагола (кад је прост) слаже и са руским; *ѣдѣ-ѣдѣш-ѣдѣм-ѣдѣш*, док у чакавском има као и у Д *ѣдѣн¹⁾*.

Пѣћи има *ѡдѣјѣм* као код Д, и *ѡдѣјѣм* као у R, где има *рѣдѣјѣт, дѣдѣјѣт, рѣдѣјѣт*. Глагол *лѣћи* иде само по II врсти: *лѣнѣм*,

¹⁾ А. Беличъ op. cit. стр. 61.

3. Двосложна основа врем. садашњег с кратком ненаглашеном основом: плѣтѣм.

Гл. т. *илѣшѣм* у П у 2 и 3 л. мн. имају акценат на крају: *илѣшѣмо-илѣшѣше*, слож. *оилѣшѣмо-оилѣшѣше*, *забодѣмо*, *испечѣмо*, *загребѣмо* и т. д., а тако је и у Решетаревим дијалектима, док у Д акценат може бити двојак: *илѣшѣмо* и *илѣшѣмо*, *оилѣшѣмо* и *оилѣшѣмо*.

Гл. *донѣши* (*дѣнѣши*) има *донѣсѣм* и *дѣнесѣм*; тако и *прѣнесѣм* и *прѣнесѣм*, *иднесѣм* и *иднесѣм*. Код Вука такође има *донѣсѣм* и *дѣнесѣм*, а тако исто и у R, а у пљеваљском само *дѣнесѣм*, *изнесѣм*. Ово је дошло према *обѣрѣм*: *дѣберѣм*.

Садашње време гл. (х) *шѣши* у П иде по овом обрасцу, сем у 3 л. једн. и мн.: *дѣху-дѣкеш-дѣкѣ-дѣкѣмо-дѣкѣше-дѣкѣ* (*дѣху*). Вуково *хѣху-хѣкеш-хѣкѣ-хѣкѣмо-хѣкѣше-хѣкѣ* потпуно одговара руском: *хѣху-хѣкеш-хѣкеш-хѣшѣ-хѣшѣш*. Дужина на -е у 3 л. једн. вероватно је дошла из трећег лица множине. С негацијом овај глагол гласи: *нѣху-нѣкеш-нѣкѣ-нѣкѣмо-нѣкѣше-нѣкѣ* (у Д *нѣкѣ*), што претпоставља *не-дѣху*, *не-дѣкѣ*, *не-дѣкѣмо*, *не-дѣкѣ*; према Даничићеву *хѣкѣ* очекивало би се код њега *нѣкѣ*.

Глаголи *дрѣши* и *прѣши* имају у П двојак акценат: *бѣрѣм-берѣмо*, *идѣрѣм-идѣрѣмо*, по овом обрасцу и са акцентом на корену: *бѣрѣм-бѣрѣмо*, *идѣрѣм-идѣрѣмо*, као код Д. Прва форма одговара О *berēt-berēto*, *perēt-perēto* и руском *беру-берѣм*. Сложени имају такође двојак акценат: *обѣрѣм-обѣрѣм*, *разѣберѣм-разѣберѣм*, *идѣрѣм-идѣрѣм*, *наѣберѣм-наѣберѣм*, *исидѣрѣм-исидѣрѣм* и др. Двојак акценат имају у П и сложени од глагола *звѣши* и *клѣши*: *идѣзовѣм-идѣзовѣм*, *изѣзовѣм-изѣзовѣм* и др.: *зѣкунѣм-зѣкунѣм*, *идѣкунѣм-идѣкунѣм* и др. У пљеваљском говору не само да има *зѣкунѣм*, *идѣзовѣм*, већ у садашњем времену имају стари акценат на корену (и само тако) сви глаголи I врсте са основом на сугласник и дугим кореновим самогласником: *идѣлѣшѣм*, *идѣведѣм*, *исидѣчѣм*, *идѣнесѣм-идѣмѣшѣм*, *идѣлежѣм*, *идѣможѣм*, *идѣрѣчѣм*. Да ли је у овом случају сачувано право место прасловенског акцента *о-илѣшѣш, *из-идѣчѣш, *у-идѣсѣш, док је код простог глагола акценат на крају према I л. ј. — *илѣшѣм*, где је акутски наставак привукао акценат с корена (*pletŏ > pletŏ > *pletŏ > илѣшѣм); или је ово ново образовање према глаголима т. *брѣши-изѣберѣм*, може се одредити само детаљнијом студијом, којој овде није место.

Гл. *шкѣши* у П иде по III врсти: *шкѣм-шкѣш-шкѣ-шкѣмо-шкѣше-шкѣју*; слож. *ошкѣм* (Д. *дѣм*), *изѣшкѣм* (Д. *изѣчѣм*).

Гл. *рѣћи* употребљава се у садашњем времену по II врсти: *рѣкнѣм* и т. д., а само сложени *одрѣћи* иде и по I врсти: *одрѣчѣм-ѣш-ѣ, одрѣчѣмо-одрѣчѣше-одрѣчу* (sic !). Д има *рѣчѣм*, али сложено *одрѣчѣм, одрѣчу*, поред *одрѣчѣм, одрѣчу*, како је код Вука.

Глаголи I врсте чија се глаг. основа свршава на *-н-* *-м-* и *-р-* имају у садашњем времену двојак облик па и двојак акценат: *идинѣм* и *идиенѣм*, *иджнѣм* и *иджањѣм*, *наѣм* и *надујѣм*, *дшрѣм* и *дшарѣм*, *прдшрѣм* и *прдшарѣм*. Д је забележио то двојство само код гл. *шрѣши* и *жѣши*.

4. Двосложна основа врем. садашњег са другим ненаглашеним кореном; трѣсти.

Акценат глагола овога типа у садашњем времену потпуно се слаже са Д: *шрѣсѣм-шрѣсѣмо-шрѣсу*. Глагол *дубѣши* употребљава се само у облику *дубѣши* слож. *издубѣши* и мења се по IV врсти: *дубѣм*.

В. Многосложна инфинит. основа.

1. Глаголи са акцентом садаш. времена на почетку.

а) Са " акц.: *инѣм*, *рѣѣм*, *ирѣм*, *видѣм*, *ндѣм*, *ужинѣм*, *вѣрујѣм*, *брѣшимѣм*. Кад су сложени добијају на префикс узлазан акценат (`), што значи да је овде био акут.

Овамо не иде у П: *крѣчѣм*, *крѣчѣм*, *рѣдѣм*, *шѣнѣм*. Д вели да има и *рѣдѣ* у значењу непрелазног глагола („кад на врби грожђе рѣдѣ“ и „то више не рѣдѣ“). Да је у П код ових глагола акценат секундаран, дошао према инфинитиву, види се код сложених, где на префиксу има ` , што претпоставља акценат на корену: *пѣродѣм*, *изродѣм*, *окрѣчѣм*, *дшнѣм*.

Имају другачији акценат него у Д те не иду овамо: *јѣмѣм*, *јѣдрѣм*, *крѣчѣм*, *слѣзѣм*, *шѣрѣм*, *шѣжѣм*, *начѣшѣм* (*начѣчѣм*).

Као *идѣши* — *идѣм* има акценат и *бѣчиши се-бѣчѣм* се кад значи *пљѣшиши се* (стока), кога нема код Д и Вука. Међу сложене овога типа иде и *нашѣмурѣм се*.

Глаголи *кликнѣм*, *ринѣм*, *свѣрнѣм*, *чвркнѣм*, *шкрѣинѣм*, *набрѣкнѣм*, *јѣдунѣм*, *идѣнѣм* не иду у групу *инѣм* као код Д, а иду: *ѣкнѣм*, *ѣпнѣм*, *брѣбнѣм*, *брѣцнѣм*, *бѣшнѣм*, *гѣшнѣм*, *зѣзнѣм*, *лѣднѣм*, *рѣбнѣм*, *с-шѣзнѣм*, *ѣѣпнѣм*, *шѣѣснѣм*, *шѣрѣцнѣм*, којих нема код Д, и *бѣнѣм*, *дѣнѣм*, који код Д, иду у групу *пљѣнуши-пљѣнѣм*.

Као *пљѣнѣм-пљѣнуши* у П је и *ѣјснѣм-ѣјснуши*, у Д. *ѣјснуши*, а *шѣднуши* има *шѣднѣм*; то је једини глагол II врсте са акцентом садаш. времена на крају.

Као *гршаши-грћем* у П. је и *лйисаши-лйишѣм*, *стѣсаши* има *стѣсѣм*, а не *стѣшѣм* (*стѣсѣм*) као код Д. Гл. *сйиаши*, *сйсаши* и *скѣиаша* мењају се као *глѣдѣм*: *сйиѣм*, *сйсѣм*, *скѣиѣм*.

Гл. *смѣјаша се* у П. у садашњем времену има двојак акценат: *смѣјѣм се-смѣјеш се-смѣјѣ се-смѣјемо се-смѣјѣше се-смѣју се*, као у Д. и *смѣјѣм се-смѣјемо се* — и т. д. Овај други акценат је првобитан, што се види по сложеним глаголима који гласе: *насмејѣм се*, *зѣсмејѣм се*, што претпоставља акценат на корену, поред *насмејѣм се-насмејемо се* као и код Д.

Као *глѣдѣши-глѣдѣм* имају акценат: *дѣсѣм се*, *иѣздѣм се*, *иѣчѣм се*, *риѣдѣм*, *ришѣм се*, *здрѣзѣдѣм*, којих нема у Д., а немају га: *слишѣм*, *стѣсѣм*, *узѣжвѣм*, *додѣѣм*, *најѣдрѣм*, *окишѣ се*, *ѣкрешѣм*, *закрѣжљѣм*, *ѣиѣжѣм*, *нашѣраѣм*, који код Д. сви иду овамо.

Прѣзнѣваша-прѣзнујѣм има акц. као *вѣрујѣм*, а *јѣдѣваша-јѣдујѣм* не иде овамо.

Као *брѣшѣмѣм* немају у П. акценат: *мигољѣши се*, *мрѣдиошѣ се*, *пѣкѣдѣшѣши*, *плѣснѣвишѣши*, *шѣворѣши*, *иѣјѣвѣшѣнишѣши*, а има (х)ѣљѣдѣши се.

Пѣбѣрчѣм у П. гласи *иѣбѣрчѣм* (*иѣбѣрчѣши*), а тако исто и *ѣиѣнчѣм*, *заѣрѣвѣлчѣ се*, *вѣвѣљчѣм* нема код Д.

б) Са ^ акценатом: *шѣрнѣм-шѣрнушѣши*, *иѣшѣдѣм-иѣшѣаши*, *иѣшѣм-иѣсаши*, *иѣрѣвѣдѣм-иѣрѣвѣдѣши*, *иѣмѣшѣм-иѣмѣшѣши* и *дѣундорѣм-дѣундорѣши*. Кад су сложени сви имају ^ акценат на префиксу. Као *шѣрнѣм* у П. је и *клиснѣм*, кога нема у Д., а имају други акценат: *брѣзнѣм* *стѣжѣкнѣм*, *шѣкнѣм*, *иѣснѣм* (поред *иѣснѣм*).

Гл. *дрѣмѣм*, *ѣимѣм*, *кѣиѣм*, *мрѣкѣм*, *чѣвѣм*, *скишѣдѣм се*, *иѣдѣшѣдѣм се* мењају се као *иѣшѣдѣши-иѣшѣдѣм*, а не као *иѣсаши-иѣшѣм*.

Поред наведених глагола код Д. са акценатом типа *иѣшѣдѣм* у П. је и *ѣљѣљѣм се*, а у ту категорију не иду *бѣсѣдѣм се*, *иѣздѣдѣм се*, *јѣњѣм*, *ришѣдѣм се*, *шѣсѣшѣм*.

Сложени од гл. *ливаши*, који се не употребљава, имају двојак акценат: *зѣливѣм* и *зѣлѣвѣм*, *иѣдѣливѣм* и *иѣдѣлѣвѣм*, *ѣдѣливѣм* и *ѣдѣлѣвѣм*, *иѣрѣливѣм* и *иѣрѣлѣвѣм*, *ѣливѣм* и *ѣлѣвѣм*.

Као *иѣрѣвѣдѣм* изговара се и *сѣвѣјшѣм*, слож. *ѣсѣвѣјшѣм*, којѣга нема у Вука, а као *иѣмѣшѣм* изговара се и *јѣмчѣм*, *шѣурчѣм*, док *шѣрѣмѣм* не иде овамо.

Од глаг. т. *хѣвѣлѣм-хѣвѣлишѣши* гл. *бѣѣѣм* изговара се и *бѣѣѣм* слож. *ѣдѣбѣѣм* и *ѣдѣбѣѣм*, *иѣрѣбѣѣм* и *иѣрѣбѣѣм*, *зѣбѣѣм* и *зѣбѣѣм* *иѣзѣбѣѣм* и др.; тако исто *кѣзѣм се* и *кѣзѣм се*, слож. *иѣскѣзѣм се* и *иѣскезѣм се*, (у Д. *кѣсѣм се*). Гл. *ѣмѣашишѣши-ѣмѣашишѣм* у П се изго-

вара *ддмашиши-ддмашиџм*; *зауџиши-зауџиџм* а не *зауџиши*, *наџмврџм се*; *уваџиџм-уваџиши* гласи и *уваџиши-уваџиџм*, поред *дд-вашиши-дд-вашиџм* има и *дд-ваџиши-дд-ваџиџм*, остали сложени имају само акценат на корену.

Као *ддундорџм* гласи и *надничџм* и *жџторџм*, а *лџговџм* не иде овамо.

2. Акценат садаш. времена није на почетку.

Глагола са оваким акцентом има много типова, нарочито у III и IV врсти. Код свих њих је акценат умерен са корена било под утицајем акцента инфинитива, било према акценту I л. једн. и 3 мн. садаш. времена, где је акценат дошао на крај по Сосиоровом закону, било због метатоније. Прегледаћемо их по врстама.

II врста. Већина глагола ове врсте имају, као и код Д. акценат на корену, сем типова *јаукнџм*, *џруџнџм*, *џдрџкнџм* (*џдракнџши*), *џрдџљуснџм*, *чалџбркнџм*, којих има врло мало, а у П. и *џднџм*, што је дошле према инфинитиву *џднџши*, а то је у исто време једини случај старог акцента на наставку за осн. врем. садашњег — *не*. Али кад је тај глагол сложен има акценат на корену: *џд-џонџм* т.ј. **поџднџм*.

У П. нема типа *јаокнџм* *јаокнџши*, већ глаголи које код Д. иду под тај тип гласе: *јаукнџши-јаукнџм*, *маукнџши-маукнџм*, *џарџкнџши-џарџкнџм*, *џилиџшнџши-џилиџшнџм*; једино чини ми се да има *џраџћакнџши* (поред *џраџћакнџши*)-*џраџћакнџм*. Као *џруџнџм-џруџшнџши* у П. имају акценат и: *скаџмукнџм-скаџмукнџши*, *џарџкнџм-џарџкнџши* и *џдџџљнџм-џдџџљнџши*, којих нема код Д., а сем њих и *џдрџкнџм-џарџкнџши*, који код Д. гласи *џдрџкнџм-џдрџкнџши*. У П. таквог типа и нема јер се код Д. наведени глаголи не употребљавају, сем сложеног *забџзекнџм се-забџзекнџши се*.

Гл. *џрдџљуснџм* се не употребљава у П, *чалџбркнџши се* изговара *чалџбрџнџши*.

III. врста. Изузевши глаголе на *-оваџи* код осталих је акценат већином пред наставком за основу садаш. времена.

а) *Акценат на крају сем у 3. л. множ.*

Вџнџџм-венџџмо-венџџају (*вџнџџши*) слож. *развџнџџм*. Акценат сад. времена раван је акц. начина неодређеног, али судећи по 2. и 3. л.ј. аориста и трпног придева (*вџнџџ-вџнџџан*) некад је био на корену. Овакав акценат имају и: *глџџџм*, *клџнџџџм*, *крџџџџм*, *џрднџџџм* и слож. *свџџџџм*, којих нема забележених код Вука и Д., а немају га:

свѣрбѣм (Д. *свѣрбам* а Вук *свѣрбам*), *дѣакѣм*, *бѹсам се*, *пѣчѣм се*, *рѣиѣм*, *рѣлѣм*, *дѣкѣнѣм*.

Орѹжѣм - *оружѣмо* - *орѹжају* (*орѹжаши*) *слож*. *разорѹжају*. Од наведених код Д глагола овамо не иде *бѣлѣзіам* - *бѣлѣзіаши* а иду: *амѣнѣм* и *шворѣзіам* (*шварѣзіам*) који у Д имају друкчији акценат, и ови којих нема код Вука и Д: *бекрѣјѣм*, *бунѣрѣм*, *возѣкѣм*, *врдѹкѣм*, *врлѹдѣм*, *гегѹцѣм*, *кулѣцѣм*, *лапѣрѣм*, *лујѣшѣм*, *лудѣрѣм се*, *коврѣлѣм се*, *ногѣшѣм се*, *ромѣнѣм*, *својѣшѣм*, *својѣкѣм*, *шѣлѣнѣм*, *шѣндрѣлѣм*, *шѣврѣлѣм*, *цицѣврѣм*, *шѣулѣцѣм*, *шушкѣшѣм* и само сложени *замѣнѣјѣм*, *омѣнѣјѣм* и *сѣапѹлѣм*.

Руковѣдѣм - *руковѣдѣмо* - *руковѣдају* (*руковѣдаши*), *слож*. *изруковѣдѣм*. У ову групу иду и: *вересѣјѣм* (*вересѣјаши*), који код Д има само сложен *увересѣјѣм*, и *свѣшломрѣцѣм* (Д. *свѣшломрѣцѣм* - *свѣшломрѣцаши*).

б) *Стѣари акценатѣ на слогу ѣред ѣм, -јѣм (ѣм)*. Има 20 разних типова и у свих је у аористу а код неких и у прошастом и трпном придеву акценат на корену, који се прноси на префикс, што значи да је и у садашњем времену на корену био стари циркумфлекс.

Ови глаголи имају акценат различан од Д: *јѣдујѣм* (*јѣдѣваши*) Д *јѣдујѣм* (*јѣдоваши*); *дѣдучѣм* (*дудѹкаши*) Д *дѣдучѣм* (*дудѹкаши*); *звѣждѹкѣм* (*звѣждѹкаши*) Д *звѣждѹкѣм* (*звѣждѹкаши*), *лѣлечѣм* (*лелѣкаши*), Д *лѣлечѣм* (*лелѣкаши*), *шворѣзіам* (*шворѣзіаши*) Д *шѣврѣјѣм* (*шварѣјѣаши*) *чегрѣшѣм* (*чегрѣшаши*) Д *чегрѣшѣм* (*чегрѣшаши*); *шкрѣгѹкѣм* (*шкрѣгѹшаши*) Д *шкрѣгѹкѣм* (*шкрѣгѹшаши*), *крѣнѣучѣм* (*крѣнѣукаши*).

Ови глаголи у П не иду у акценатску групу *вѣнчѣвѣм* (*вѣнчѣваши*): *возѣкѣм се* (*возѣкаши се*), а тако исто и: *карлѣсам*, *кашлѹцѣм*, *мирѹцѣм*, *ѣомѣнѣшѣм*, *мољѣкѣм*, *пијѹцѣм*, *ѣијѹцѣм*, *рођѣкѣм*, *својѣкѣм*, *сѣлѣкѣм се*, *шварѣзіам*, *карлѣјѣм*, *кѣрѣшѣм*, *шушкѣшѣм*, *на-шѣоцѣлѣм*, а иду: *бѣлѣзіам*-*дѣлѣзіаши* (Д *бѣлѣзіаши*), *ѣрдѣшѣвѣм* *нагѣнѣвѣм*, *ѣрикѹцѣвѣм*, *забѹшѣвѣм*, *заглѣдѣвѣм*, *за-шѣашкѣвѣм*, којих нема код Вука и Д.

Глагол *дѣверѣваши* у П се изговара *дѣверѣваши*-*дѣверѹјѣм*, а *ара-шѣосѣлѣаши се* говори се *рашѣосѣлѣаши се*. Глагола *мѣнѣшѣм*, *кѣаши-шѣм*, *шѣнѣнѣшѣм*, *кѣвлѣшѣм*, *ѣодбрѣцѹјѣм* нема код Вука и Д.

IV. *врѣша*. Акценат на крају.

Жѣлѣм-*жѣлѣмо* (*жѣлѣши*). У ову групу Д је унео и глаголе у којих је *-ѣши* после палатализације прешло у *-аши*: *дрѣжаши*-*дрѣжѣм*. Међутим у П од глагола на *-ѣши* сачувао се само *ѣрѣши*, али има садаш. време *ѣрѣм*, и од *хѣшѣши* 3 л. мн. (х)дѣм м. *хѣдѣ*,

и бијелѣши се-бијелѣм се; жуѣиши-жуѣм и жуѣјѣши-жуѣм и т. д.; али само поскѣпјѣши-поскѣпјѣм, поцрњѣши-поцрњѣм поцрвѣ-њѣши-поцрвѣнѣм, врѣниши-врѣнѣм, црвѣниши-црвѣнѣм.

Сведѣчѣм-сведѣчѣмо-сведѣчѣ (сведѣчѣши), слож. има у П двојак акценат: посведѣчѣм-посведѣчѣмо и посведѣчѣм-посведѣчѣмо; раз-весѣлѣм-развесѣлѣмо и развесѣлѣм-развесѣлѣмо, погоспѣдѣм-погос-пѣдѣмо и погѣспѣдѣм-погѣспѣдѣмо, осрамѣшѣм-осрамѣшѣмо и осрамѣшѣм-осрамѣшѣмо, ожалѣсѣшѣм-ожалѣсѣшѣмо и ожалѣсѣшѣм-ожалѣсѣшѣмо.

2. Акценат на слогу пред наставном за основу.

Код једних је акценат садашњег времена изједначен са акцентом начина неодређеног, а код других је акценат различан у та два облика.

а) Бѣседѣм-бѣседѣмо (бѣседѣши) слож. побѣседѣм. У ову категорију не иду у П: (х)ѣљадѣши се, задовѣљѣши, озловѣљѣши (поред озловѣљѣши), пообразаѣши, пресалдѣмѣши, а иду ови којих нема код Вука и Д: мрѣкањѣши се и сложени зајнѣшачѣши, обѣзѣлаѣши, обѣзѣлавиши, обѣздешиши, обѣскрвиши, обѣзлебиши, обѣспушиши, обѣсмрѣшиши, пренѣбрегнуши, наѣдѣмрѣшиши се, пошѣпаучѣши се, ушѣ-кушѣриши се.

Дѣвѣјчѣм-дѣвѣјчѣши, слож. задѣвѣјчѣм. Овамо у П иду: и: пабѣрѣчѣм (Д пабѣрѣчѣм), цѣпѣнѣчѣм (Д цѣпѣнѣчѣм) и зацѣрвѣљчѣм се (Д зацѣрвѣљчѣм се).

Брѣложѣм-брѣложѣмо (брѣложѣши). Овамо не иде пабрѣложѣм а иду: шрѣвољѣм и лѣговѣм се, којих нема код Вука и Д.

Пронѣваљѣши се-пронѣваљѣшѣм се, за разлику од Д, нема акценат т. једнѣничѣм.

б) Акценат сад. времена није једнак акц. инфинитива.

Гѣворѣм-говѣриши, слож. погѣворѣм. П се не разликује од Д, само што код Д гл. типа свѣдѣчѣм-сведѣчѣши кад су сложени имају акценат само по овом обрасцу, а у П могу имати акценат и на наставку, о чему је мало пре говорено.

Јѣднѣчѣм-јѣднѣчѣши слож. ујѣднѣчѣм. У П не иду овамо: злѣдѣшѣвѣм-злѣдѣшѣвиши, шиљѣдѣчѣши-шиљѣдѣчѣм, а иду ови, којих нема у Вука и Д: кѣвѣљѣм, пѣрдѣшѣм, испѣрдѣшѣм, шѣпѣчѣм се, прошѣтѣчѣм се, зашѣушѣуљѣм, пренѣрѣзѣм се, зауљѣрѣм.

Неки од глагола III вр. на -ѣваши-ујѣм могу имати двојачко и тројачко садашње време, јер су се измешали са глаголима на -ѣваши-ѣвѣм: целѣваши има целѣујѣм и целѣвѣм, доврѣшѣваши каже се и

довршаваши, па има довршујем и довршавам; збуњиваши се каже и абуњиваши па има: збуњујем, збуњавам и збуњивам.

Двојачко садашње време имају у П ови глаголи:

Даничини	Поцерски
дàрујем	дàрујем и дàривам
нòкyјем	нòкyјем и нòкйивам (нòкѣвам)
оѝлàкyјем	оѝлàкyјем и оѝлàкйивам
ѵрѝслyшкyјем	ѵрѝслyшкyјем и ѵрѝслyшкйивам
свàњујѣ	свàњујѣ и свàњуива
застàјкyјем	застàјкyјем и застàјкйивам
довршyјем	довршyјем и довршывам
ѵошкрѣйљyјем	ѵошкрѣйљyјем и ѵошкрѣйљывам
ѵошкрѣсујем	ѵошкрѣсујем и ѵошкрѣсывам
узнемйрујем	узнемйрујем и узнемйривам
исѵрàжњујем	исѵрàжњујем и исѵрàжњывам
ѵодййрујем	ѵодййрујем и ѵодййривам
ѵрѝчѣшкyјем	ѵрѝчѣшкyјем и ѵрѝчѣшкывам
заштййћyјем	заштййћyјем и заштййћывам.

Тројачко садашње време имају ови глаголи:

збуњујем	збуњујем збуњивам-збуњавам
задyжујем	задyжујем-задyжйивам задyжывам
ѵродyжујем	ѵродyжујем-ѵродyжйивам-ѵродyжывам
закйсујем	закйсујем-закйсйивам-закйсывам
залyђyјем	залyђyјем-залyђйивам-залyђывам
залyчyјем	залyчyјем-залyчйивам-залyчывам
ѵрѝљyбљyјем	ѵрѝљyбљyјем-ѵрѝљyбљйивам-ѵрѝљyбљывам
умàњујем	умàњујем-умàњйивам-умàњывам
ѵошййрујем	ѵошййрујем-ѵошййрйивам-ѵошййривам
зайљyскујем	зайљyскујем-зайљyскйивам-зайљyскывам
оѝљyцкyјем	оѝљyцкyјем-оѝљyцкйивам-оѝљyцкывам
застрàњујем	застрàњујем-застрàњйивам-застрàњывам
засyшујем	засyшујем-засyшйивам-засyшывам
дошѣрујем	дошѣрујем-дошѣрйивам-дошѣривам
зашрњујем	зашрњујем-зашрњйивам-зашрњывам
зашyйљyјем	зашyйљyјем-зашyйљйивам-зашyйљывам
ошyрујем	ошyрујем-ошyрйивам-ошyривам
оћyшкyјем	оћyшкyјем-оћyшкйивам-оћyшкывам
ѵѵрѝоѝдшкyјем	ѵѵрѝоѝдшкyјем-ѵѵрѝоѝдшкйивам-ѵѵрѝоѝдшкывам
ушамàњујем	ушамàњујем-ушамàњйивам-ушамàњывам

Исто тако неки глаголи на *-ѡвѡи-ѡвѡм* помешали су се са глаголима на *ѡвѡи-ујѡм*, па могу у сад. врем. имати и завршетак *-ујѡм*: *ѡриближѡвѡи*: *ѡриближѡвѡм* и *ѡриближујѡм*. Таки су:

Даничић	Поцерски
<i>ѡриближѡвѡм</i>	<i>ѡриближѡвѡм-ѡриближујѡм</i>
<i>задѡвљѡвѡм</i>	<i>задѡвљѡвѡм-задѡвљујѡм</i>
<i>ожиѡвљѡвѡм</i>	<i>ожиѡвљѡвѡм-ожиѡвљујѡм</i>
<i>доѡ ѡњѡвѡм</i>	<i>доѡ ѡњѡвѡм-доѡ ѡњујѡм</i>
<i>зѡѡ ѡшѡвѡм</i>	<i>зѡѡ ѡшѡвѡм-зѡѡ ѡшујѡм</i>
<i>за-с-врѡшѡвѡм</i>	<i>за-с-врѡшѡвѡм-за-с-врѡшујѡм</i>
<i>развесѡљѡвѡм</i>	<i>развесѡљѡвѡм-развесѡљујѡм</i>
<i>оѡкораѡѡвѡм</i>	<i>оѡкораѡѡвѡм-оѡкораѡѡчујѡм</i>
<i>разорѡѡѡвѡм</i>	<i>разорѡѡѡвѡм-разорѡѡѡчујѡм</i>
<i>ѡриѡшѡмљѡвѡм</i>	<i>ѡриѡшѡмљѡвѡм-ѡриѡшѡмљујѡм</i>
<i>расѡросѡрањѡвѡм</i>	<i>расѡросѡрањѡвѡм-расѡросѡрањујѡм</i>

Гл. *ѡѡшребљѡвѡи* (*ѡѡшребљѡвѡи*) има тројако сад. време: *ѡѡшребљујѡм ѡѡшребљѡвѡм* и *ѡѡшребљѡвѡм*. Тако исто и *ѡшѡвѡрѡвѡи*: *ѡшѡвѡрѡвѡм ѡшѡвѡрѡвѡм* и *ѡшѡвѡрујѡм*.

3. Акцент на другом слогу пред наставком.

Има само један тип: *бѡсѡсличѡм-бѡсѡсличиѡи*; у П овамо иду и *зѡѡчиѡељѡм-зѡѡчиѡељѡи*, *зѡѡрѡседничѡм-зѡѡрѡседничѡи*, само овај последњи може имати и дужину после акцента: *зѡѡрѡседничѡм-зѡѡрѡседничѡи*.

Заповедни начин.

Императив је постао од основе времена садашњег и првобитно је имао једнак акц. врем. садашњег т. ј. акцент на корену, али је доцније акцент измењен, па данас нити је увек на корену, нити је увек раван акц. садаш. времена. Данас од вишесложних императива имају исти акцент као у инфинитиву императиви глагола: I врсте са основом на сугласник, II врсте, III врсте на *-ѡм* и *-ујѡм*, III вр. на *-ѡм* ако је акц. сад. времена = акц. инфинитива (*ѡрѡшѡи-ѡрѡћѡм*); IV вр. У осталих глагола је акц. раван акценту начина неодређеног, сем глагола I врсте типа *брѡшѡи-брѡрѡм*, који имају засебан акц. императива.

Акцент је у множини као и у 2 л. једнине, само у П усклични императив *ѡѡде* (у *В хѡјде*), поред *ѡѡде.мо-ѡѡдѡше*, има и *ѡѡде.мо-ѡѡде-*

моше и *ајдемо-ајдемоше-ајдеше* (у *В хајдемо-хајдеше*) и скраћено *ајмо-ајше* и *ајше*.

Код глагола III вр. који праве заповед. начин са *-ј, -јше* у П се ово *-ј* не чује: *ли-лише, умј-умјше, ији-ијше, разби-разбише, зави, завише-, сашј-сашјше*.

Врло често се у множини изоставља *-и* испред личног наставка: *стјднше, идште (=идјаште), реще, идшрчше, носте*, и т. д. Вероватно да је *лѣше* постало од *лѣдше* т. ј. од *лѣдише* (јер се каже *лѣдим*), па је према *лѣше* образовано *лѣ*.

За квантитет заповедног начина вреди правило које је изнето раније за квантитет глагола.

Уз 2. л. јед. може да се дода речца *-де*, која је дуга, сем после \curvearrowright акц. кад има или полудужина или само иктус: *дајде, дајдеше, иџидѣ-иџидѣше, ирјчајде-ирјчајдеше, сџидѣ-сџидѣше*.

А. Глаголи с једносложном инфинитивном основом.

У погледу акцента ових глагола П се слаже са Д, само глагол *ићи* има у П: *иди-идимо-идише* (како је и у пљеваљском), одречно *не иди, не идимо*, док код Д има: *иди-идимо-идише*. Сложени имају акценат инфинитива: *ошјди (ошјђи), објђи, заобјђи, поодјђи, изађи* и т. д. У вези са овим да напоменем да се *дди-ддише (дше)* (код Вука *хдди-хддише*) осећа више као усклик него као заповедни начин од гл. *хддиши-хддишм*. Усклик *ајде* има личне наставке за множину: *ајдемо-ајдеше, ајдемо-ајдеше* и *ајдемо-ајдемоше*. Гл. *рѣћи* има као и у Д *рѣци*, а кад иде по II врсти *рѣкни* и ако је сад. вр. *рѣкнем*. Гл. *поодѣћи* има у заповедном начину *поодѣзи-поодѣзише*, али поздрав „*поодѣ(у) Бди*“ показује да је првобитно акценат био на корену **поодѣз*, због чега је у **не мѣзи*, ненаглашено *-и-* могло да буде редуковано и да се добије од **немѣз'ше немѣјше*. Гл. *узѣши* у П има *узми-узмише*, а не *узми-ше*, као код Д, али кад је сложен нема стари акценат на корену: *заузми*. Сложени од гл. I вр. са основом у сад. времену на сугласник а у инфин. на самогласник имају двојак императив, према двојакој основи времена садашњег: *исјни* и *исјѣњи*, *сјјни* и *сјјѣњи*, *ирјни* и *ирјѣњи*, *одајни* и *одајѣњи*, *идѣњи* и *идѣјањи*, *дшри* и *ошари*, *ујри* и *ујѣри*.

Б. Глаголи са вишесложном инфинитивном основом.

Код ових глагола акценат императива већином је једнак с акцентом начина неодређеног. Глаголи с двојаким инфинитивом имају

и императив двојак: *гурнуши - гурнуши*: *гурни-гурни*, *шурнуши*: *шурни-шурни*.

Глаг. т. *блебешаши-блебећем* у Д имају у заповедном начину акценат инфинитива: *блебећи*, *крекећи* и т. д., а у П као у садашњем времену: *блебећи-ше*, *крекећи-ше*, *галичи-ше*, *звечећи-ше*, *клепечећелечи*, *пйјучи*, *крекећи*, *скакући*, *маучи*, *мириши*, *шдвући* и т. д.

Гл. т. *држаши-држшм* имају у Д акценат на корену: *држи-држише*, *бѣжи*, слож. *пдржи*. Такав акценат имају и у П, само сложени имају акценат на префиксу: *пдржи*, *пшрчи*; тако и *седиши* има *сѣди*, али сложено *пдседи*.

Прилог времена садашњег.

Прилог времена садашњег није више оно што је некад био: *participium praesentis activi*, већ је постао глаголски прилог. У П се све више замењује споредном реченицом, а облици који се најчешће употребљавају или су постали прави придеви (*врѹћ*, *шѣкѹћи*, *идѹћи*, *слѣдѣћи*) или прави прилог (*могуће*, *немогуће*).

Овај глаголски облик привидно као да постаје од 3. л. множ. времена садашњег и тако обично стоји у школским граматикама. Али то није тачно; он, истина, постаје од основе времена садашњег, али има своје специјално образовање. То се види и по његовом акценту, који се већином не поклапа са акцентом 3 л. мн., а некад ни са другим лицима садашњег времена.

Према Даничићеву материјалу прилог времена садашњег има тројак акценат: 1) на почетку као у садашњем времену: *шднѣм-шднѹћи*, *бѣрѣм-бѣрѹћи*, *чѹјѣм-чѹјѹћи*, *прѣвѣм-прѣвѣајѹћи*; 2) на -у и -ѣ- од наставака или пред њима, као у инфинитиву: *здѹћи*, *шрѣсѹћи*, *вѣжѹћи*, *хвѣлѣћи*, *дѣјѹћи*, *чѹвајѹћи*; 3) на крају: *мрѹћи*, *држѣћи*, *штојѣћи*, *желѣћи*. Док се прва два типа могу објаснити утицајем презенте и инфинитива, трећи тип није јасан, иако се код двосложних I врсте може објаснити Сосировим законом. Наставак је, било да је од старог -ы или да је заменио -е- од -а, био дуг с акутском интонацијом, па је привукао акценат: *мрѹћи - трѣсѣ - трѣсѣ - трѣсѣ* > *мрѹћи*. Овај последњи тип постао је врло продуктиван, па се пренео и на друге глаголске категорије. Нарочито се то може констатовати у П, који се у том погледу одликује од Д.

Гл. *ѹћи* има *идѹћи* а не *пдѹћи*, а чује се код млађих и *идѹћи*. Гл. *жѣши* има сва три акцентска типа: *жѣнѹћи*, *жѣнѹћи* и *жнѹћи*. Ови глаголи имају двојак акценат: *шрѹши*: *шѣрѹћи* и *шѣрѹћи*, *млѣши*.

замазíваши-замàзујем (замàзíвам): замàзујући-замазíвајући,
умањíваши (уманьáваши)-уманьујем (уманьáвам): уманьујући-
уманьíвајући (уманьáвајући),
намигíваши-намìгујем: намìгујући-намигíвајући,
узнемирíваши (узнемирáваши)-узнемирујем (узнемирáвам):
узнемирујући-узнемирíвајући (узнемирáвајући),
надмудрíваши (надмудрáваши) - надмудрујем (надмудрíвам,
надмудрáвам): надмудрујући-надмудрíвајући (надму-
дрáвајући),
размуќíваши-размуќујем: размуќујући-размуќíвајући,
пошпíрíваши-(пошпíрáваши)-пошпíрујем (пошпíрáвам-пошпí-
рíвам): пошпíрујући-пошпíрíвајући (пошпíрáвајући),
допíсíваши-допíсујем: допíсвјући-допíсíвајући,
оїлакíваши:-оїлакујем: оїлакујући-оїлакíвајући,
ошпíлаќíваши-ошпíлаќујем: ошпíлаќујући-ошпíлаќíвајући,
заїльускíваши (заїльускáваши)-заїльускујем (заїльускíвам, за-
їльускáвам): заїльускујући - заїльускíвајући-(заїльускáва-
јући),
оїљуцкíваши-(оїљуцкáваши)-оїљуцкујем (оїљуцкíвам, оїљуц-
кáвам): оїљуцкујући-оїљуцкíвајући (оїљуцкáвајући),
исїражњíваши (исїражњáваши) исїражњујем (исїражњá-
вам): исїражњујући-исїражњíвајући (исїражњáвајући),
подирíваши (подирáваши)-подирујем: подирујући-подирí-
вајући (подирáвајући),
досађíваши-досађујем: досађујући-досађíвајући,
заслужíваши-заслужујем: заслужујући-заслужíвајући,
їрислушкíваши - їрислушујем: їрислушујући - їрислушкí-
вајући,
заспáжкíваши-заспáжкујем: заспáжкујући-заспáжкíвајући,
заспíрањíваши (заспíрањáваши)-заспíрањујем: заспíрањујући-
заспíрањíвајући (заспíрањáвајући),
засушíваши (засушáваши)-засушујем: засушујући-засушíва-
јући (засушáвајући),
запíскíваши-запíскујем: запíскујући, запíскáвајући,
дошpерíваши-дошpерујем: дошpерујући, дошpерíвајући, дошpерá-
вајући),
испíражíваши-испíражујем: испíражујући, испíражíвајући,
запíрњíваши (запíрњáваши)-запíрњујем (запíрњáвам): запíрњу-
јући-запíрњíвајући (запíрњáвајући),

зашуљиваши (зашуљавашу)-зашуљујем (зашуљавам, зашуљивам): зашуљујући-зашуљувајући (зашуљвајући),
ошуриваши (ошуравашу)-ошурјем (ошуривам, ошуравам):
ошурјујући-ошуривајући (ошурвајући),
ошукиваши (ошукавашу)-ошукјем (ошукивам, ошукавам)
ошукјујући-ошукивајући (ошуквајући),
причешиваши (причешавашу)-причешјем-причешивам: при-
чешјујући-причешивајући (причешвајући),
зашививаши (зашивавашу)-зашивјем (зашививам): за-
шивјујући-зашививајући (зашиввајући),
зарађиваши-зарађјем)-зарађјујући-зарађивајући,
пазариваши-пазарјем: пазарјујући-пазаривајући,
ујропашиваши (ујропашавашу)-ујропашјем (ујропашивам
ујропашивам): ујропашјујући-ујропашивајући (ујро-
пашивајући),
ушаманјиваши (ушаманјавашу)-ушаманјјем (ушаманјивам,
ушаманјивам): ушаманјјујући-ушаманјивајући (ушаманјав-
вајући).

IV врста. Код Д сви глаголски типови имају акценат раван акценту инфинитива одн. садашњег времена, сем глагола *врѣши: врјући, ждѣши: ждѣћи, вдѣши-волѣћи*. У П има неколико отступања.

Гл. *жѣвѣши* (м. *жѣвѣши*) има *жѣвѣћи*, а *жѣвѣћ* је придев и значи „имућан човек“.

Од глагола т. *ждѣши* неки имају двојак акценат: као у инфинитиву и на крају, а други као у инфинитиву.

У прву групу спадају ови глаголи:

бѣжашу: бѣжѣћи и бѣжѣћи,
бдјашу се: бдјѣћи се и бојѣћи се,
гдрѣши: гдрѣјући и гдрѣјући,
држашу: држѣћи и држѣћи
ждѣши: ждѣћћи и ждѣћћи,
лѣжашу: лѣжѣћи и лѣжѣћи,
сѣдѣши: сѣдѣћи и сѣдѣћи,

Акценат као у начину неодређеном имају: *бѣздѣши, бѣздѣћи, бѣснѣши-бѣснѣћи, бдѣши, бѣкнѣши, гдрнѣши, жднѣши, жднѣши, жднѣши, кднѣши, лднѣши, рднѣши, шднѣши, (х)лднѣши*.

Гл. *(х)шѣши* има *(х)шѣћи* и *(х)шѣјући*, *вдѣши* има *вдѣћи* и *волѣћи*.

Гл. т. *но̀сиши* могу имати двојак и тројак акценат: једни имају као у садашњем времену и као у начину неодређеном, а други поред тога и на крају. У прву групу спадају:

во̀диши : *во̀дѣћи*, *во̀дѣћи* и *водећи*,
во̀зиши : *во̀зѣћи*, *во̀зѣћи* и *возећи*,
ѝониши : *ѝнѣћи*, *ѝнѣћи* и *ионећи*,
ко̀сиши : *ко̀сѣћи*, *ко̀сѣћи* и *косећи*,
крѣчиши : *крѣчѣћи*, *крѣчѣћи* и *кречећи*,
но̀сиши : *но̀сѣћи*, *но̀сѣћи* и *носећи*,

Ови имају двојак акценат:

жѐниши : *жѐнѣћи* и *женѣћи*,
ѝрсиши : *ѝрсѣћи* и *ѝрсѣћи*,
(х)о̀диши : *(х)о̀дѣћи* и *(х)о̀дѣћи*,

Тако исто и неки од глагола т. *ло̀миши* имају двојак акценат, као у садашњем времену одн. начину неодређеном и на крају: *ло̀мѣћи* и *ломѣћи*. Такви су

бо̀риши се : *бо̀рѣћи се* и *борѣћи се*,
бро̀јиши : *бро̀јѣћи* и *бројѣћи*,
гло̀биши : *гло̀бѣћи* и *лобѣћи*,
ѝно̀јиши, *ѝодиши се*, *ѝо̀јиши се*, *ѝос̀тиши*, *ѝр̀зиши се*, *ѝубиши*,
до̀јиши, *до̀цниши*, *др̀обиши*, *зв̀ониши*, *зн̀о̀јиши се*, *к̀ло̀ниши се*, *кр̀с̀тиши*,
лѐбдиши, *ло̀виши*, *ло̀жиши*, *ло̀миши*, *мн̀о̀жиши*, *мо̀риши*,
мо̀шриши, *о̀шриши*, *ѝло̀виши*, *ѝло̀диши*, *ѝос̀тиши*, *ро̀сиши*, *со̀лиши*,
шв̀ориши, *ш̀о̀виши*, *ш̀о̀иши*, *ш̀о̀чиши*, *ш̀р̀о̀шиши*, *у̀чиши*, *ча̀стиши*⁴
чѝниши, *ш̀ѝр̀о̀јиши*.

У R има такође: *бро̀јѣћи*, *ло̀вѣћи*, *ѝсѣћи*, *и т. д.*

Глагол *ѝво̀риши* у Д има акценат као у садашњем времену *ѝво̀рѣћи*, а у П има *ѝво̀рѣћи* и *ѝво̀рећи*. Гл. т. *свѐдо̀чиши* у Д имају акценат раван акц. сад. времена т.ј. на другом слогу *свѐдо̀чѣћи*, а у П неки од глагола овог типа имају двојак акценат, пошто им је и у садашњем времену акценат двојак: *свѐдо̀чѣћи* и *свѐдо̀чећи*, према *ѝосвѣ̀до̀чи*м и *ѝосвѣ̀до̀чим*, *ру̀мѐнѣћи* и *ру̀мѐнѣћи*, *цр̀вѐнѣћи* и *цр̀вѐнѣћи*, *зѐлѐнѣћи* и *зѐлѐнѣћи*.

Пређашње несвршено време.

Инперфекат је постао од основе времена садашњег, па има по Вуку и исти акценат као и време садашње, управо као његова једнина, јер је код неких глагола у 1 и 2 л. множ. акценат помакнут за један слог даље (*ло̀вѣм-ло̀ви́мо*).

У поцерском говору пређашње несвршено време скоро се изгубило, јер га је заменило прошло време. У колико се чува, чува се у народним песмама, тако да су акценти које ниже износим у ствари акценти које сам слушао при рецитовању народних песама. Пошто овај глаголски облик није такорећи у животу, разуме се да и његов првобитни акценатски систем није сачуван, већ се код његова акцента види мешавина акцената разних глаголских типова и утицај акцента других глаголских облика, нарочито аориста, с којим се и обликом меша, једно због сродног значења, а друго због неких истих наставака (-ах, -смо, -сте). Стога је данас тешко одредити колико је обележени акценат остатак из времена пуне употребе имперфекта, а колико вештачко образовање, према другим облицима.

Дужина наставака чува се у колико то допушта положај дугог слога, као и код других глаголских облика, али је карактеристично да је у 3 л. мн. и завршетак -у дуг (односно полудуг), што налазимо и у пјеваљском говору: *шкáху*, *и́йсáху*, *и́евáху*, и сл.

Акценат није увек као код Д раван акценту 1 л. јед. садашњег времена: (х)*вáльáх*, *нòшáх*, *и́ишáх*. Често може бити двојак и тројак. Изузев једносложне императиве у 2 л. јед. код Д је акценат исти и у једнини и у множини, а у П, као и у пјеваљском говору, у множини може бити и друкчији; *нòшáх-нòшáх-нòшáс-мо-нòшáс-мо* и *ношáс-мо*. Већином је почев од 2 л. једн. акценат на крају: *и́ђáх*, *и́ђáше*. Гл. *бѝти* има: *бѝја* (*бѝја*)-*бејáше* (*бијáше*)-*бејáс-мо*(*бијáс-мо*) и т. д. или *бѝја*(*бѝја*) - *бѝјáше* (*бијáше*), *бѝјáс-мо* - *бѝјáсше* - *бѝја*(х)у.

Гл. (х)*шѝти* има (ш)*ћá*-(х)-*(ш)ћáше* - *(ш)ћá*(х)у и *(ш)ћáдија*(х)-*(ш)ћáдијáше*-(ш)*ћáдијáху*. Гл. *мòћи* има *мòја*(х)-*мојáше*-*мојáс-мо*, *шкáти*: *шкá*(х)-*шкáше*-*шкá*(х)у, а тако је и у пјеваљском.

Гл. *мрѝти* има *мрѝ*(х)-*мрѝс-мо*-*мрѝ*(х)у (sic!) место Д *мрáх*. Можда је ово остатак старог имперфекта на -ѝх. *Клѝти* има *кúнија*(х)-*кунијáше* и *кúња*(х)-*кúњáше*, *знáти*: *знáђáх* и *знáдија*(х).

Брáти, *и́рáти* и *звáти* имају *брá*(х) - *брáше* - *брáс-мо*, *и́рá*(х)-*и́рáше*-*и́рáсше*, *звá*(х)-*звáше*-*звáсше*, а тако је и у пјеваљском

Глагол типа *лòмиши* и *др́жáши* имају двојак акценат: *лòмљá*(х)-*лòмљáше*-*лòмљáс-мо* и *лòмљá*(х)-*ломљáше*-*ломљáсше*: *др́жá*(х)-*др́жáше*-*др́жáс-мо* и *др́жá*(х)-*др́жáше*-*др́жáсше*.

Глаголи III врсте на -*ивáши* и -*овáши* у П имају акценат као у инфинитиву, а не раван садашњем времену као у Д: *казíвá*(х)-*казíвáше* - *қазíвáс-мо*, (у Д *кáзíвáх*); *исòвá*(х)-*исòвáше* (у Д *исòвáх*) и т. д.

VI. ПРИЛОЗИ.

Прилози су већином постали од имена: именица, заменица и придева, нарочито од ових последњих; то су већином скамењени њихови падежи, сами за себе или с предлогом. Отуда је и акценат данашњих прилога у тесној вези са акцентом речи од којих су они изведени. Зато ћемо их распоредити на четири групе: I изведени од заменичких основа; II постали од именских падежа; III од падежа с предлогом; IV разни други прилози.

Прилози изведени од заменичких основа.

1). *Прилози за место.* Кад се њима одређује правац постају завршетком *-амо, -уда,* који се скраћује и на само *-уд.* За разлику од Вука, у поцерском су ови завршеци дуги (одн. полудуги): и то *-амо* само у трослож. речима *-д̄а* увек. Таки су прилози: *д̄в̄ам(о)-в̄ам̄о, д̄н̄ам(о), д̄ш̄куд, ш̄ам̄о, ш̄ам̄, к̄ам(о), д̄вуд̄а (о)в̄уд̄а-д̄нуд̄(а)-(о)н̄уд̄а, ш̄уд̄а-ш̄уд̄, св̄уд̄а-св̄уд̄, к̄уд̄а-к̄уд̄, св̄укуд̄а-св̄укуд̄, н̄екуд̄а-н̄екуд̄, н̄икуд̄а-н̄икуд̄, кудаӣд̄.* Кад су сложени с предлогом *од* акценат је на њему, сем у *д̄ш̄куд,* ако изостављају *-а-*, имају дуго *-у-*: *д̄довуд̄а-д̄довуд̄-од̄овуд̄, д̄шуд̄а-д̄ш̄уо, д̄донуд̄а-д̄донуд̄ (од̄д̄нуд̄).*

За одређивање места налажења прилози постају додатком *-де(ди)-ле:* *д̄вде-д̄вди* и *в̄оде-в̄оди, в̄од, д̄нде-д̄нди,* и *н̄оде-н̄оди-н̄од, ш̄уде-ш̄уди-ш̄уд̄;*(*в̄од, н̄од, ш̄уд* су случајеви једносложних речи са ' акценатом) и само *ш̄ӯ, (г)д̄г̄-(г)д̄ӣ* или без акцента у енклитичном положају: *св̄ӯ(г)де-св̄ӯ(г)ди-св̄а̄(г)е-св̄а̄(г)ди, н̄е̄(г)де-н̄е̄(г)ди, н̄ӣ(г)де-н̄ӣ(г)ди.* Кад се ови прилози сложе с префиксом *до-* и *од-*, означају растојање и могу имати тројак акценат: на *до* и на крају, а *-е-* је дуго: *д̄б̄вд̄е, д̄д̄вд̄е, д̄д̄вд̄е, д̄б̄нд̄е, д̄д̄нд̄е, д̄д̄нд̄е, од̄ав̄д̄е-д̄дав̄д̄е-д̄д̄ав̄д̄е, од̄анд̄е-д̄дан̄д̄е-д̄д̄анд̄е.* Исто значење, акценат и квантитет имају и прилози на *-ле* који се само са предлозима употребљавају: *д̄б̄ш̄л̄е-д̄д̄ш̄л̄е-д̄д̄ш̄л̄е, д̄б̄кл̄е и д̄д̄кл̄е, н̄идок̄л̄е, д̄(ш̄)кл̄е-д̄(ш̄)кл̄е, д̄дакл̄е-од̄акл̄е, од̄акл̄е, н̄ио(ш̄)кл̄е-н̄ио(ш̄)кл̄е, н̄иодакл̄е.*

2). *Прилози за време,* постају завршетком *-да,* који је дуг и на коме је акценат, а може се скратити и на само *-д:* *к̄ад̄а, к̄ад̄, д̄вд̄а, д̄нд̄а, д̄нд̄а̄к, д̄нд̄а̄ј, ш̄ад̄а-ш̄ад̄, с̄ад̄а-с̄ад̄, сад̄екар, н̄икад̄а-н̄икад̄, св̄акад̄, којек̄ад̄, в̄азд̄а, ј̄ако, кад̄икад̄.*

3). *За начин:* *ов̄а̄к̄о, он̄а̄к̄о, ш̄а̄к̄о, к̄а̄ко, ј̄акако, којек̄ако,* без дужине, али *св̄а̄к̄ако, н̄ӣк̄ако.*

Прилози постали од падежа.

А. Прилози постали од придева.

Највише има прилога на *-о(е)* који су у ствари некадашњи асс. sing. средњег рода придева и придевних заменица: *лејо, мање, шолико* и т. д. За тим долазе прилози на *-скѣ (чкѣ, шкѣ)*.

1. Прилози на *-о(е)*.

Да су ови прилози у ствари некадашњи 4 п. једн. средњег рода неодређеног вида разних придева види се и по акценту, јер је код већине двосложних прилога акценат на почетку, као у придева мушког рода, какав је акценат првобитно био код многих придева у средњем роду, као што је и сад у дубровачком говору, па је према женском роду акценат пренет на крај. Вук је ретко код којег придева обележио акценат његовог прилога и у том случају увек је обележио акценат на крају. Даничић није обрадио акценат прилога нити о њима у опште говору у својим Облицима, а Вук је местимице уз придеве обележио акценат њихових прилога. Према овоме проф. Решетар држи да је Вук ове придевске прилоге већином изговарао са акцентом средњег рода у неодређеном виду, па их зато није нарочито ни обележавао, већ је обележио само отступања од тог правила. Да тако мисли вероватно му даје повода и прчањски говор, у којем ови прилози увек имају исти акценат као средњи род придева. Можда је ово и тачно, а можда је Вук пропустио да обележи увек акценат оваквих прилога, сматрајући их у неку руку придевским облицима, а он није увек обележио отступања у погледу акцента ни код других речи. Јер ако се узме у обзир да је Вук, као и многе породице из његова краја, старином из Дробњака, чији је акценатски систем ближи озринићском говору него прчањском, а О у овом погледу по речима Решетара, стоји на средини између Вука и Р, даље кад се узме у обзир да је у пљеваљском говору акценат већином на корену и да у поцерском има много више таквих прилога него што их има забележених код Вука, онда се слободно може претпоставити да је у Вуковом говору акценат ових адјективних прилога био већином на корену, као у придева мушког рода, јер Вуков говор стоји на средини између поцерског и пљеваљског.

Од прилога који су постали од придева са акцентом на корену у мушком роду имају у П акценат на корену ови: *блѣю* и *блѣю (блѣю шѣби!)*, *брзо*, *вѣликѣ* (с дугим ѣ!) *врѣће*, *глѣво*, *гѣсѣо*,

дрѣло, живо, јако (и у В) *крѣшко, крѣво*, (и у В), *крѣсно, леѣо* (и у В), *лењо, лудо, љушо* (и у В), *мало*, али изведен *малко, малчице, млако, намршво, мукло, наило* (и у В), *немо, рѣшко, сѣмо, скуѣо, снажно, сѣрашно, сѣво, шврдо, шѣо, чѣсто*. Сложени са префиксом *на-* и *по-* преносе акценат на њих, што значи да су имали стари циркумфлекс: *најако, наѣрашно, намршво накрашко, насѣмо, насѣво, идшврдо, идрѣшко, идчѣсто* и т. д.

Од придева типа *мудар* са акцентом мушкога рода на наставку ови прилози имају у П акценат на корену: *бѣсно* (и у В), *бѣдно, врѣдно, ѣрко, ѣдно, лѣдно, мѣрно, мрѣчно мѣдро* (и у В) *рѣжно, сѣјно, снажно, сѣдно, сѣрашно, шѣшко и шѣшко* („шѣшко шеби“) *шрѣжно, крабро*.

Неки од ових прилога са акцентом на крају кад су сложени имају акценат на префиксу, што значи да су раније имали акценат на корену: *ѣрашно*, али *наѣрашно, мѣсно* али *прѣмѣсно, шѣсно* али *идшѣсно, равно* али *нѣравно*.

Остали прилози имају исти акценат као и средњи род придева од којих су постали. Прилози постали од компаратива имају исти акценат као средњи род једнине компаратива њихова придева са дужином крајњег *-е*: *бѣље*, (али као узвик *бѣље* и *бѣљ*), *ѣрѣ, лѣкшѣ, сѣдшнијѣ већма, мањма* и т. д. Кад су ови компаративи сложени са речицом *по-*, акценат је на њој: *помањѣ, поболеѣ, поснижѣ*. Прилози за каквоћу и количину наглашавају се као средњи род придевних заменица од којих су постали: *шѣкѣ, овѣкѣ* и *вѣкѣ, онакѣ* и *накѣ, ѣнакѣ, ѣначе, шѣликѣ, шѣликѣ* и *шѣликѣ*, (*шѣлкѣ*), (*о*)*ноликѣ* и *ндѣликѣ, онѣликѣ* и *ндѣликѣ, колѣкѣ, кѣликѣ* и *кѣликѣ* (*кѣлкѣ*).

2. Прилози на *-ски*.

Ови прилози одговарају старословенским прилозима на *-ьски*, који значе неки придевски падеж, можда *instr. plur.* Акценат им је увек исти као у придева од којих су постали. У поцерском сви они имају дуго *-и-*: *срѣпски, љѣцки, свињски, лѣѣовски, кѣѣошкѣ* и т. д. У предговору II издања свога Рјечника Вук каже да није обележио акценат ових прилога зато што се изговарају исто као придеви, али ништа не вели за дужину крајњег *-и*, већ је неке обележио са дужином, а неке без дужине: *свињски, иѣски, зѣчки, свѣјски сѣѣрачкѣ, ѣѣѣшолски, ѣѣѣодскѣ, мѣшки* и т. д. Класификујући акценте придева Д ништа не говори о акценту придева на *-ски*, па зато нема помена ни о таквим прилозима. Проф. Решетар мисли да су Вукови примери без дужине правилни (стр. 138), јер је и

он чуо примере без дужине, и да је та краткоћа првобитна, а дужина је дошла према одређеном придеву. То ће бити вероватније него да је ту сачувана прасловенска дужина (-*ū*).

Б. Прилови постали од именичких падежа

Као адверби употребљавају се: 1 п. једн., 4 пад. једн., 6 пад. једн. и 7 падеж једн., најзад прилови на *-ице-це*, који изгледају као *gen. sing.* именица женскога рода.

Nom. sing. као прилови употребљавају се само: *ѡсѡина* („ѡсѡина вѣлѡш“) и *збѡѡа*, слож. *ѡзбѡѡа* („збѡѡа ши рѣкох“). Скоро прилошко значење имају и *гредѡа* и *срамѡѡа*.

Acc. sing. су ови прилови: *ѡнѡс*, *нѡћѡс*, *вечѣрѡс*, *јесѣнѡс*, сви са дужином крајњег *-а*, које код Вука нема, а која је нова, јер је ово *-а* постало од полугласника *-ь*. Вероватно да је дужина дошла по угледу на прилоге сличног образовања: *јѡшрѡс*, *лѣшѡс*, *ѡрѡлѣшѡс*, где је *о* продужено пошто се завршетак *-се* (управо заменица) скратио у *-с*, и *сѡнѡћ*, *зѡмѡс*, који сви и код Вука имају дуг крајњи слог.

Бројни прилог *ѡвѡѡуш*, *шрѡѡуш*, *чѣшрѡѡуш*, може бити и без дужине другог слога: *ѡвѡѡуш*, *шрѡѡуш*, *чѣшрѡѡуш*.

Instr. sing. неких именица мушког рода употребљава се као прилог. Те се именице иначе већином не употребљавају: *ѡзрѡком* (икавизам!), *лѡсѡом*, *крѡдом*, *крѡшом*, *нѡком*, *шѡјом*, *шѡром* и др. као у Вука. Има и именица жен. рода: *нѡћу* и *нѡћѡм*, и према њему и *ѡћу* и *ѡћѡм*; даље *зѡрѡм*, *вѣчером*, *јѡшром*, *срѣћѡм*.

Loc. sing. *зѡми*, *ѡѡле* и *ѡѡле*, *ѡре* и *ѡре*, (првобитно је било само *ѡре* и *ѡѡле*, па се међусобним утицајем добило и *ѡре* и *ѡѡле*); *лѡне*, и *лѡни*, *ѡрѣклѡне*, *ѡнѡѡне*, *ѡлѡмнѡне* (м. *ѡнѡлѡне*), *ѡрѣколѡмнѡне*.

Прилови на *-ице*, *це-ке* по спољашности личе на 2 пад. једнине именица на *-ца* и *-ка*; у главном имају исти акценат као и код Вука; разлика је код прилога на *-и.мицѣ* *-чкѣ* и *-шкѣ* у томе што је у П стари акценат увек помакнут за један слог унапред са корена речи од које је прилог изведен, а код Вука није увек: *ѡнѡмицѣ*, *ѡѡли.мицѣ*, *јѡшѡмицѣ*, *крѡди.мицѣ*, *крѡмицѣ*, *лѣши.мицѣ*, *мѣсѡи.мицѣ*, *ѡлѡдѡшѡи.мицѣ*, *ѡѡсѡи.мицѣ*, *(х)ѡѡшѡи.мицѣ*; *шѡри.мицѣ*, *ѡѡба ѡчкѣ*, *ѡѡшрѡѡушкѣ*, *ѡѡлећѡушкѣ*.

Прилови постали од падежа с предлогом.

Како они што су постали од именица тако и они од придева имају исти акценат као код В: *нѡѡзѡмак*, *ѡзѡѡди*, *ѡѡколо*, *нѡѡшрѡѡг*, *зѡѡисѡѡа*,

идирѣко и т. д. Само ови имају друкчији акценат: *на сусреш* (у В. *насусреш*), *надчилѣд* (у В. *наочилед*), *дшиуш* (В. *дшпуш*), *уиуш* (нема у В), *одвећ* поред *одвећ*, *позади* нема код Вука.

Разни други прилови.

Има мањи број прилога који се не могу сврстати ни у једну од наведених категорија, јер им је или нејасно порекло или су примљени из туђих језика. Таки су н. пр. *баш*, *јди*, *корсем* и т. д. У П ови се друкчије изговарају него код Вука: *ипак* (у В. *ипак*), *бар*, *барем* (В. *бар*, *барем*), *бѣсе*, (В. *бѣсе*) *мѣжда* (В. *мѣжда*), *шѣбѣж-шѣбѣже* (В. *шѣбѣже*), *ваљда*; *санѣим*, *косанѣим* (тобож).

ТЕКСТОВИ.

1. Како су ме Швабе гониле.

За време раша кад је Шваба ударио на Варну ја сам моје све испрашила кривајскоѣ намаштиру. Кад стѣде гранаша до нас сѣваши, а Стѣван ми вѣли: „Шшѣ ми не одосмо, већ одстасмо воде да пошнѣмо брез љкога свѣг“. Стѣван љзе шшай и оде, а мѣни рече: „Ајде љ шш“, а ја одговѣри: „Ја нећу.“ — „А видиш ли како љнѣ народ?“ — „Ја нећу љѣи, ља нек љ пошнѣм.“ Не могу одставиши моје кѣћѣ и мога добра. Мѣра се на љослѣ љмрѣши.“ И шшакѣ сам ја одшала сама, али ми се јавѣ наша војска. Стѣновѣли у Врањској, код Дражина винограда. Чѣли да сам ја одшала; нећу ме по чувѣњу знѣли, ља ме бѣзна кѣко закљинѣу да љм сѣрѣмѣм рѣчак. Ја сам се вѣликѣ пошрѣдила: свѣга сам љмала, ља сам љ задовѣљила. Дѣа дѣна сѣрѣмала, свѣки дѣн испраћавала љм рѣчак. И шрећѣ сам дѣн бѣла свѣ сѣрѣмила на љлѣишѣ, чѣкала до јѣданѣс, ља љ до двѣнѣс, али војникѣ нема. Кѣд је већ бѣло љдла јѣдѣн ја сам већ бѣла од љѣкѣ љмрѣла. Шѣз дѣна нѣсам се никѣко из љвала, ља се јѣднѣм чѣсо љ љзѣм љ разладѣм, љл кад ја љдгледа ѣшо шш љншѣи војникѣ. Ја љзе да љм обѣяснѣм кѣм сам шшѣ сѣрѣмила: љсѣкѣла сам мѣлѣ прѣсе љ чѣшворѣ љилићѣ, пѣшѣс љдѣачѣца, ља кѣажѣм војницѣма: „Овѣ ѣш Паји мѣнишѣру љ Тѣдѣору Тѣдѣровићѣу, а двѣ одшѣлим.“ Ё, ал кад су љ љкѣ двѣ љ љшке двѣмо на сокаку, а војницѣ рѣкоше ми: „Бѣжи, мѣјко, шѣ је Шваба, шѣ су шѣвѣјскѣ љ љшке“, ља ме здѣву: „Ајде с љма“, ља свѣ одставише из рѣку.

А ја им кажем: „Не могу, децо мџа, с вама ићи, јел нисам ни с мџом децом ошла.“ Док су војници мало измакли, ја сам била знела све што јело на астал, па чекам своју судбину, кад ешо ши швајски војник, ко мрави иду, па ешо ши и(х) управо мени за астал. „О, маши, за која си овакав леу ручак спремила?“ Да нисам никад слатала, онда сам морала, па реко: „За вас, господине.“ Они ме нагонџ да свакџ ирче пробам, па кад ја све опроба, узеше ме за руку и рекоше: „Ајде, мајко!“ Мало су шраљали и шумарали по собама, шражећи нешто. Све клешу Маџари, па ме је сира да погледам у њу. Само мџом срећом пошревио се један официр да је Србин, кџу ми рече: „Ајде, мајко, нема оклевања.“ Кад сам изашла на сџак, а још четри бабе сџарије до мене, могле би ме и родити. Они нас узеше преда се и пошраше у Врањску, говорџи ми: „Мораш рџи кџд је вава војска“. Ја сам ишла говорџи да не знам ко што не знам ка(д) џу умрџи. Тџраше нас, шџраше до Врањске а из Врањске цркви нашој. Ту смо сџали да се доморимо, па ме шу до исџују: „Право да ми кажеш кџко имаш синова?“ А ја мисли и мисли па реши да кажем како јест, да имам пет синова. — А де ши је мџж? Ту сам морала слатати па реко да је у последњој одбрани. Онај официр све што бележи. Ондај смо пошли и дошли на вр Лџора и шу смо пошли. Нас бабе повезаше коноџима и мџуше на руке лисице. Војска је за нама ошла а нас мџуше напред. — „Ако ваши усџуџу, не џуџу на вас“. До сунчева рџаја све сам се Бџу молила и свџо ме Николи, нисам ни сџвала. Мџм Бџа само да ми синови оштану, а сџмном шџа бџде. Онда ме оџеш исџују: „Тџ мораш знаши кџд су швоји синови ошли, шџмо је и вава војска. Ајде да нам кажеш Рада Поџовиџа кџџу!“ А ја одговарам да не знам на коју је сџрану кџџа. Дошли смо до слатинског грџа. Оџе Шваба да дорукује, а нас мџуше по крај џаде, па смо сџле на бџен, а пред нама сџража. „Ешо ши онџ ишџи оџџира, па донесе и нама доручак, по чџшу чџја. Ја срчем, али не можџ да ирџлази због брџџе за децом. Официр сџде џза ме, па уздану, а ја се мислим па му реко: „Шџо, сине, џздишџ?“ — Е, мџа мајко. џздишџ. Ја сам се родџо у Шџџу, па сам ошџо ирџо за кџмадом лџба, а ошџо ми у Шџџу брџи и мајка, па морда ја џуџам на свџи брџа“. Па оџеш уздану, а ја му кажем: „Е, сине, ако си Србин, Бџи ше жџвио! Мџлим ше ко мџи најсџариџи сина и најмилиџи, бџли

модли иишаши ваши власти да нас одреш и иушше?" А он ће мени казаши: „Оку, мајко,“ па одде. Мало прође што ти га идеш и одреш нам руке свим иеш бабама, па кажеш: „Ајте замнож.“ Идемоза њим, кад ми шамо, седо њова власт; иржжили велику таблу и ију иво, па ми кажу: „Ајте одму,“ а ја им кажем: „Дајте ми шгод најисано, јелку ме дрју заробиши.“ Ал они мене не разумеду већ онај овцир Србин им доказује. Ондај они мени најисаше неколико речу, па рекоше: „Дому!“ Ми иђосмо кју од њи, ал дрју на коњима вел: „Сшдј!“ Кад и они прочишају вел: „Дому.“ Које како се од њи расшасмо, а они одоше за Синшевић. Ми се врашимо кју. Кад сам дошла кју нађе м све исиремешано. Шш су шражили не знам. А ш бабе се ирлеиуле уза ме па доју и оне мојој кју. Ја им дадем шш ќе јесту и ииши, а мени ни се једо ни се иије, па им кажем: „Јеште и иише; ја не могу, оку дидем да шражм моју сшду и шри дебела веира“. Веирове нађо и дођо кју, а сшду не нађо. Онда иочнем ирешаши вечеру, ко да идидем некога. Сва сам срешна. Бабе се иоздравеше са мно и одоше: „Дидемо м, Драга, па ќемо иеш доћи на конак, ми не смемо брес шебе биши“. А иишо све иошуншава од Бдижа. Онда ја реко њима: Очекајте док ја видим шш но шунш, па изиђо узбрдо. Кад идигледа на маду, одде Шваба, размилули се ко мрав, па им реко: „Не бдише се, одде Шваба; наши су их идишли“. Кад је ирви мрак дош, што ти моју унука, а Шваба није ни до цркве дош. Ондај мене увати дркшање, бдиш се врашиће се Шваба, па ќе ми иокуиши унуке моје ко иилиће. Мало не иостоја, што ти министера Паје Маринковића, што ти генерала, што ти Тодо;а Тодоровића и свију иосланника из нашеј дкруга; ја са њима иворим а јш дрккеш. Паја министер каже ми: „Шшд, мајко, дрккеш?" Ја им онда реко: „Зашо дрккеш шш су ми дошли унуци, а Шваба је у ближини.“ — „Немој се бдиш; ди њова длака, шу наша глава. Куд идд ми иђемо и ви ћеште са нама. А сад да нам кажеш како си иршла са Швабдм. „Ја им све редом иирича како је било, а они ми кажу: „Сиремаш нам рчак до на обалв.“ А ја им кажем: „Ишерајте Швабу из Шайца, па ку вам ииремаш рчак до на обалу бреслашно“. Ја сам им иираћавала рчак, али су ми они илаћали. — Они су ме ио војницима иоздравили: „Сећаћемо се швоје добршше. —

(Ииричала моја маи Драшња, сшара 75 година).

2. Књаз Милош и Ђаја

Ўзџо Ђаја кабаницу, а било сунце, па му књаз каже : „Што ќе ши, Ђајо, кабаница, кад је сунце вако прержело?“ — „Е, идсиодару, шеби и Бџу ја не верујем.“ — „А што, Ђајо?“ — „Бџи мџе да ушши кшшу кад идд џке, а ши ме мџе да истучеш кад идд џкеш.“ Кад су били у ушшу, надблаци се, и ударџи велики џлусак кшше. Ђаја џрне кабаницу, а књаз Милош рече : „Дџј, Ђајо, мџни кабаницу, да се џрне м“, а Ђаја му џдговорџи : „Е, идсиодару, ја сам овџ иџнеџ за мџне, да се ја џрне м, а ши верујеш Бџу, па џскај џд џега нек ши џн џа.“ Ушомџи и кшша прџшаде.

(Испричао Манојло Икић, из Варне, сшар 64 године)

3. Ђаво и свети Петар

Ђавџо и свџши Пџшар бијаџоше направили водџницу и соршачџе се да мџљу зајџдно. Кад су џо мџлари иџчџли џблациши, џавџолу се не џџиаднџ, чшнло му се да је мџлџи ујам, па рече свџшџм Пџшру : „Ајде да се разџршачиши!“ А свџши Пџшар рече : „Како ќемо се разџршачиши?“ — „Лџсно ќемо“ — велџи му џавџо. — „Да се бијџмо, па кџџи кџи џсвојџ.“ Свџши Пџшар прџшаде на што, али сџмо да се бијџу у водџници. Ђавџо прџшанџ, истрчи наџоље и узе џуџачку мџчагу. Свџши Пџшар се на смеја, узе шшџи и ударџи џавџола, а џавџо мџшкџм па свџшо грџдама. Кад видџи џавџо да џега свџши Пџшар џсшуче са шшџиџом џнда рече : Е, џршџче, ајде моше наџоље!“ Свџши Пџшар прџшаде : „џку, али сџмо да се прџмџнемо. Дџј ши мџни мџчагу, а ја ку шџеби шшџи.“ Ђавџо јџдва џџчека, прџшаде на што, џџде свџшџм Пџшру мџчагу, а он узе шшџи. Изџшџоше наџоље. Свџши Пџшар џавџола мџчагџм џсшуче, а џавџо џега не мџже са шшџиџом да џваши. џндак џавџо рече : „Ајде да се иџмџриши!“ „Па мџреши“, велџи свџши Пџшар. Кад су се џо мџрили џавџо џиџи прџговорџи : „Ајде д' узмџмо јџдно парче зе мџе иџ кшрију!“ Свџши Пџшар прџшаде и узе ше. „Шшџа ќемо да сџјџмо?“ ушшџа џавџо. Свџши Пџшар рече : „Да иџсејџмо мрџи лџк“ и џавџо прџшаде. Пџсџџ лџкац. Кад је лџкац џдрџсиџ џнда џавџо рече свџшџм Пџшру : „Ајде да разџџџо сџџ!“ Свџши Пџшар рече : „Како ќемо разџџиши, кад јџш није сџзрџџ.“ А џавџо кџза : „Шшџо је на земљи што је мџје, а шшџо је у земљи нек бџџџе шџџе.“ Кад је лџк сџзрџџ свџши Пџшар иџкоџи и џдне се, а џавџолу не ма нишшџа. џндај џавџо џиџи

рече: „Добро, добро; одгодине ћемо посадиши кунус.“ Кад је дошло да се садѝ кунус, посаде га, а кад је одрастио онда ђаво рече: „Ајде, њбро, да разгодимо!“ Свешти Пешар каже: „Па како ћемо, одбрашме?“ Ђаво рече: „Што је уземљи нек је моје, а што је на земљи нек је твоје. Кад је кунус сазрео свешти Пешар љсече и однесе.

(Испричао исти Манојло Икић)

4. Живим брез бриге.

Био један љзда, коју је стехо преко мѣре, па на дому наѝсѝ: „Сад живѝм брез бриге. — „Наѝђе цаѝр и ѝрочиша па се зачуди: „Како што мѝже биши? Ја сам цаѝр па доѝеш не моѝв да живѝм брез бриге.“ Заѝведѝ свѝм кочијашу да зѝмне домаћина и онда га цаѝр уѝиша је ли он онѝ наѝсѝ на кући. Кад му ѝвај ѝдговори да јѝсте, цаѝр му рече: „Добро! Са(д) љу ши задаши само две рѝчи, да ми одѝговриш. О љу да ми кажеши: де је средина земље и колко ѝма на небу звездѝ? Ако ми на што одѝговриш ка(д) се с ѝуша врашиш, мѝжеш живѝши брез бриге, а ѝко не одѝговриш знај да љу ше ѝогубиши.“ Цаѝр викну кочијашу да ѝднѝ наѝред и ѝдоше. Домаћин уђе у свој ѝдм и седе за ѝстѝл, сѝуши ѝлаву и за мисли се. Ёво ши Цѝганина, седе код њѝга и сѝаде га ѝишати: „Шта је теби домаћине, што си оборио ѝлаву тако?“ Домаћин му исприча своју мѝку, а Цѝганин рече: „Не бѝј се ши домаћине! Све су што лака ѝдсла.“ — „Е, мѝј Цѝго, нѝсу што бѝме лака ѝдсла; што се ѝлаве шиће.“ Цѝганин се насмеја па ѝдшекѝр рече: „Пѝслушѝј ши менѝ! Ўди у вѝрош, па кѝји јѝднѝ маѝрца и канѝѝе колико ѝд маѝрац мѝже ѝднѝши.“ Домаћин га ѝдслуша. Ўзе кѝсу с ѝѝвоцѝм и ѝде ѝдма у вѝрош. Дѝђе ѝред јѝдну кѝчму, али ѝуно маѝраца свѝзано и јѝдан чѝвек сѝдѝји код њѝ. Заѝиша га домаћин: „Чи су маѝрци?“ „Би л ми ѝрѝдѝ јѝднѝ?“ „О љу. ѝрѝјаше љу, али само не знам које је мѝј.“ Ўзе јѝдан кѝчић, уђе у кѝчму па ѝѝвѝка: „Излазише, људи, дрѝшише свѝки свѝг маѝрца, ја ѝ ѝку мѝга да ѝбије м. Кад што чѝше људи, испрѝче наѝѝле и ѝдрѝше свѝки свѝга маѝрца, а ѝвај ѝзе, ѝдрѝши ѝнога што је ѝсѝѝ и ѝрѝда га ѝномѝ домаћину. Овај га ѝзе за ѝлар, нашѝвари канѝу што је кѝѝѝ и ѝде кѝћи. Ка(д) ѝѝђе кѝћи, застѝанѝ Цѝганина ди сеѝѝ на враши и њѝга чѝка. Цѝганин му рече: „Добро си ураѝѝ. Са(д) ћемо ми цаѝра надмѝдриши.“ У што м њѝѝѝм разѝвѝдру ѝшо ши цаѝра, ѝде с ѝуша.

Циџанин рече домаћину : „Ка(д) ше ца̑р у̑йиша̑ јеси ли се ддми-слид, а ши̑ дши̑ро одговори : „Јесам, идси̑одару“. А кад он̑ ка̑жѣ : „Па̑ дѣ је сре̑дина зѣмљѣ?“, а ши̑ скд̑чи за је д̑ан̑ршин̑ од њега̑ ља̑ ка̑жи : „Ево, шу̑ је! Ако̑ не̑ веру̑јеш, ево кан̑аѣ, иди̑ ља̑ мѣри“. А ка(д) ше̑ у̑йиша̑ кд̑ликд̑ је на̑ небу̑ звѣзд̑а, ши̑ о̑ши̑ро ка̑жи : „Коликд̑ на̑ мд̑м ма̑г̑арцу̑ дла̑кѣ шол̑икд̑ на̑ небу̑ звѣзд̑а. Ако̑ не̑ веру̑јеш, си̑ђи̑ ља̑ брд̑ј!“ Ка(д) ца̑р дб̑ђе, дн̑ј дома̑ћин̑ љчин̑и све̑ он̑акд̑ како̑ ља̑ је Циџанин̑ на̑учид̑. Ца̑р дбор̑и̑ гл̑аву̑ и рече : „Са̑д̑ и̑рѣзна̑ѣм да̑ мд̑реш̑ да̑ жи̑ви̑ш брѣз бри̑гѣ“, ви̑кну̑ на̑ кочи̑ја̑ша̑ да̑ ш̑ѣра̑ и̑ одѣ.

(Иси̑ричао Ми̑љко Мари̑ћ, из Варне, с̑тар 82 године).

Објашњење.

- Као што се из ових текстова види, повезао сам у једну акценатску целину све енклитике и проклитике које с носиоцем акцента чине једну *акценатску реч*. При томе се нисам обзирао на синтактичну зависност међу речима, јер ни изговор речи у говору не води рачуна о томе, већ се управља према реченичном ритму, који зависи од опште тежње српског језика да је акценат увек на почетку речи и од дикције говорника. Због тога је већина проклитика обележена енклитично, отуда је у мом тексту обележено „ударид̑ на̑ Ва̑рну̑ и ако̑ је предлог̑ на̑ везан̑ синтактички са иду̑ћом̑ речју; тако исто у „минис̑теру̑ и Тд̑дор̑у“ и иде с претходном̑ речју зато што акценат није пренет на њега. Али у примерима „љзѣ̑ кѣсу̑ с нѡв̑цом̑ и̑ одѣ̑ дд̑ма̑“ и „и̑ди̑ у̑ ва̑рош̑, ља̑ к̑у̑ји̑...“ свезе *и* и *ља* везане су проклитично, јер су због предаха изговорене са речима после себе.

М. Московљевић.

Građa o božavskom narječju

I. *Božava* se nalazi na sjeveroistočnoj strani *Dugog Otoka* i leži u jednoj malenoj i mirnoj drazi, gdje se blago i meko spuštaju k moru kameniti pristranci malenih brežuljaka, obraslih sivim maslinama, zelenim vinogradima i tamnom smrekom. Divljim joj se skladom poredale bijele kućice uz morsku obalu i u dno prostrana brdeljka, sa čijega divnoga vrha pogled može da luta po svoj jadranskoj pučini i da se zaustavi na pjeskovitom „Bijelom Ratu“, na njegovim raštrkanim seocima (Velirat, Soline, Verona, Polje) i na velikom svjetioniku.

Pri nedostatku povjesnih vijesti o Božavi, Bianchi¹⁾ prihvaća pučko predanje te nagađa da župna joj crkva potječe već iz devetoga stoljeća. Svakako od god. 1393 ime joj se nalazi već u listinama. Također se iz listina doznaje da se u Božavi glagolalo u staro i novo doba, kao što se i sada glagola.²⁾ Danas je Božava „općina“, broji kakve tri stotine duša, ima općinski ured, školu, carinaru i dvije crkve.

II. Božavljeni govore „školjarski“, „božavski“, t.j. čakavski. Dialekat im je skoro jednak s govorima ostalih mjesta na Dugom Otoku, samo što neka sela „otežu“, a druga „rastežu“, neka „zavijaju“ a druga „debelo govore“.... tako se jedno drugom ruga! Zato ovaj opis bi mogao vrijediti za čitav otok, samo kad bi se istakle razlike, koje se čuju u pojedinim mjestima te odstupaju od božavskog tipa. Ali pošto sam se u Božavi po dva mjeseca i to po dva puta zadržao, te tako imao dovoljno prilike da potanko proučim sve osobine onoga govora, dok sam u ostalim mjestima Dugoga Otoka bio tek na nekoliko sati, zato ću se u ovoj svojoj radnji baviti samo pravim božavskim narječjem.

Namjera mi je bila da poredim, u dotičnim bilješkama, božavsko narječje sa svim ostalim čakavskim govorima. Ali čovjek snuje, a Bog

¹⁾ F. Bianchi: *Zara Cristiana*. vol. II. Zara 1880, ed. Woditzka, str. 65.

²⁾ A. Cronia: *L'enigma del glagolismo in Dalmazia dalle origini all'epoca presente*. Zara 1925 ed. Schönfeld, str. 91, 96, 97, 136.

određuje . . . : moja je radnja sastavljena u Italiji, gdje me je oskudica stručnih knjiga prinudila da se odrečem te prve zamisli, ter da se osvrnem jedino na one govore, čiji mi je štampani materijal bio na raspoloženju u mojoj privatnoj biblioteci. Koliko mi je bilo moguće, nastojao sam da živo pratim, u glavnim im crtama, lingvističke veze među sjevernim i južnim narječjima, eda bolje okarakterišem „prijelazni položaj“, što ga Dugi Otok zaprema u današnjoj čakavštini. Osobitu sam pažnju obratio na rapsko narječje zbog jezične srodnosti i zemljopisnog, gotovo neposrednog, doticanja tih dvaju otoka.

G l a s o v i

S a m o g l a s n i c i

Samoglasnik a

1) Kratko *a* izgovara se čisto.

Dugo *a* izgovara se kao dvoglas *oa* nekim srednjim glasom između *o* i *a*, tako da je ono *o* kratko, a *a* dugō i silazno naglašeno ¹⁾: *Mâte* izgovor. *Moâte* s višim glasom na *a*²⁾; slično: *mâli*, *kāzät glāvā*, *mājo*.

Kad iza ovog dugog *a* slijedi koji skup suglasnika, osobito s početnim grlenicima, dvoglasno izgovaranje prelazi u osobit grlenonosni glas, koji spaja *o* i *a* te naliči na nosno *a*: *bârba* (stric), *vânka*, *lānpät* (sijevati)³⁾.

¹⁾ Zbog činjenice da je dvoglas *oa* razdijeljen na nenaglašeno *o* i naglašeno *a*, mogao bi ko pogrješno nagadati da je po srijedi uzlazna akcentuacija, svojstvena i nekim čakavskim govorima. To je, ovdje, isključeno, jer je *a*, premda drugi sastavnik dvoglasa, silazno naglašeno i takvo izgleda i u eksperimentalnim otiscima Rousselotovih fonetičkih metoda, i to po Atkinsonovu valjku.

²⁾ Negdje na Dugom Otoku govore *Muâte*, a u Savru: *Mâte*.

³⁾ Dugo *a* sa sličnim izgovorom vrlo je rašireno po čitavom području čakavštine. Na to su upozorili god. 1883—1885 prof. *Nemanić* (Čakavisch-kroatische Studien) i god. 1888 prof. *Leskien* (Zur kroatischen Dialektologie Dalmatiens), a *J. Milčetić* (Čakavština kvarnerskih otoka, Rad CXI) god. 1895 istakao važnost te pojave.

Srav. *Kuâte* (Mali Lošinj), *znuâ* (Cres), *vânka* (Silba) po *Milčetiću* op. cit. 100; *moâli* na *Rabu* (*Kušar*, Rapski dijalekat, Rad CXVIII, str. 2, citirana je str. otis.), *glêd* u *Lumbardi* (*Kušar*, Lumbardsko narječje, otis. iz Nastav. Vjesn. kn. III. str. 2), *prôdô* u *Dubrovniku* i *Cavtatu* (*Budmani*, Današ. dubrovački dial., Rad LXV, 156). Slično na *Lastovu* i *Korčuli* (*Oblak*, A. f. Sl. Ph. 1894, 428), na *Hvaru* (*Leskien*, Berichte sächs. Gesell. 1888, 203), u *Malome Lošinju* (*J. Karásek*, Über seine studienreise..... des kroat. dial. in Lussimpiccolo, 1900, 100) i drugdje kao što *D. Zgrablić*, Čakavski dijalek. u *Sv. Ivanu i Pavlu*, 1905, 6.

Za romanske govore isp. *M. Bartoli*: Das dalmatische, I, 276, II 330.

2) Kao u štokavštini, *a* zamjenjuje dva poluglasa њ, њ u zatvorenom slogu. Drukčije nego u književnom jeziku poluglas ne ispada u: *kadě*, gdje (ali u složenicama ima *něgder*, *svěgder*), *mand* (srav. štok. menom), *pěsa* gen. jedn. od *pěs*, *sěsat*; iza glasa *v* u riječima, u kojima se u današnjoj štokavštini poluglasi sasvim gube, a glas *v* se vokalizuje u samoglas *u*: *vě* (vъ, u), *vědne* (obdan), *věvik* (uvijek), *vazět*, *vazěmat*, *vazěn* (uskrs, starosl. vъzъmъ).

S obzirom na veliko mnoštvo *tuđih* imenica, t. j. uzetih iz tuđih jezika, osobito iz latinskoga i talijanskoga, mnogo je češći slučaj nego u štokavštini da se dva suglasnika na kraju nominativa jednine rastavljaju samoglasom *a* (t. zv. Einschubsvokal): *kōlap* (tal. colpo, kap), *kūlaf* (tal. golfo, zaliv), *pōrat* (tal. porto, luka), *fundaměnat* (tal. fondamento, temelj), *fālas* (tal. falso, lažan).

Čakavština uopće, a naročito božavsko narječje, nema onog poznijeg, dugog *a*, koje se u genitivu množine u štokavštini pojavilo već u XIV-om stoljeću¹⁾: *žīn*, *grādov*, *městov*.

3) Promjene drukčije nego u književnom jeziku.

Obična promjena glasa *ę* jest *e*, ali iza nepčanih suglasnika dolazi *a* kao u mnogim čakavskim govorima²⁾: *počăt*, *začăt*, *ožăt*, *zajăt*, *zaĭk* (metateski od *jazik*), *prijăt*, *žăja*, *žajăn*, *žătva*. Bez prethodnih izvornih nepčanika ima još: *prókĭăt*, *kĭătva*, *kĭăčăt*.

Prema staroslovenskom *e* (u *mašteha*) dolazi *a*: *măcaha* (štok. *mačeha* i *mačaha*).

Prema štokavskom *plivati*, *poslije*, *potle* ima: *plăvat*, *pōtla*.

Prema štokavskoj tuđici *ormar* Božava ima *armâr*, *armerûn*, Soline imaju *garmâr*.

Sažimanjem dolazi *zabědun* od *za obedom*.

Na kraju riječi ima *a*: *čěra* (jučer) i *sinocă*.

Kontaminacijom *dakle-dunque* dolazi *dănkle*, s istim značenjem.

4) Promjene u tuđim riječima.

Samoglasnik *a* dolazi mjesto *e*, *i*, rjeđe mjesto *o*, *u* u riječima tuđeg izvora: *camatâr* i *camatôrji* (tal. cimitero od κοιμητήριον, grab-

¹⁾ Isp. *T. Maretić*: Gramatika i stilistika hrv. ili srp. jezika, izd. 1899, str. 2; *Đ. Daničić*: Istorija oblika srp. ili hrv. jezika, 1874, str. 70.; *G. Ružičić*: Razvitak srpskohrvatskoga gen. plur. na -a, „Slavia“ V, 2, Prag, 1926.

²⁾ Isp. *jazik*, *jăcmik* na *Rijeci* (Rad, CXXVI, 105); glagoli na — *jěti* u *Lumbardi* (Kušar, 4), *proklastvo*, *jačmik*, *jadro* u *Vrbniku* (R. Strohal, Rad, 199), *počăt*, *zajăt* na *Rabu* (Kušar 3, 4). — Ako se uzmu u obzir *Rab* i *Sali* (najjužnije mjesto Dugoga Otoka) i *Lumbarda* na Korčuli, razumjet će se da nije lako odvajati južne od sjevernih čakavskih govora po: *nepč.* + *ę* > *a* ili *nepč.* + *ę* > *e*.

lje), *tamnjân* (τρυμιάμα, tamjan), *banêstra* (tal. ginestra, žuka), *baškòt* (tal. biscotto, dvopek), *batafûn* (ven. batifondo, igra, šaka), *rakân* (tal. ricamo, ven. recamo, vez), *abrëj* (tal. ebreo, žid), *mànula* (ven. menola, gera u Dubrovniku), *taštamènat* (tal. testamento, oporuka), *rašentât* (ven. resentar, poisprati), *kafä*¹⁾ (tal. caffè, kava), *kafatarîja* (ven. cafetaria, kavana), *škäre* (njem. Schere, nožice);

alarôj (tal. orologio, sat), *prekaratûr* u Božavi, *prokaratûr* u Solinama (tal. procuratore, župni pomoćnik), *banašêra* (ven. bona sera, cvijet koji se otvara pod večer, kad se kaže: *bona sera*, dobar večer, silene noctifera), *baždûra* (tal. bordura od fr. bordure srav. svakako tal. imbastitura, rub).

Imaju aferezu: *fîit* (tal. affitto, najam), *petîit* (tal. appetito, tek, slast), *žêrbi* (tal. acerbo, kiseo), *Mèrika* (Amerika), *bandunât* (tal. abbandonare, ostaviti).

Češće je afereza već uzeta iz tuđega jezika: *duperât* (ven. doperar, upotrijebiti), *fitovâ* (dalm. fituvual, najmitelj), *murôža* (ven. morosa, vjerenica) itd.

Nije sigurna afereza u: *puntâst* (srav. punta — appuntato, šiljast), *nuncjât* (tal. annunciare — ven. nunziata, navijestiti).

Riječ *nânke* (niti) prema tal. nè anche ima dalmatski lik *nanka*.

Najmnogobrojniji i najčešći su primjeri gdje *a* zastupa pravilno tude *a*.²⁾

Samoglasnik o.

5) Kratko *o* izgovara se čisto.

Dugo *o* izgovara se kao dvoglas *uo* nekim srednjim glasom između *u* i *o*, ali tako da se jedva čuje prvo *u*: *môj* izgovori *muôj*, slično *môre*, *nemôj*.³⁾

Ako iza samoglasnika *o* slijedi suglasnik *n*, ovo se *o*, ma i naglašeno bilo, pretvara u samoglasnik *u*: *ôn* = *ûn*, slično: *š hûn*, *mûžun* (dativ. množ.) *undë*, *zabëdun*.⁴⁾

¹⁾ U nekim mjestima Dugog Otoka govore i *kafë*, a na *Malom lžu kahë*.

²⁾ Ne držim potrebno, kao što se je često dosad učinilo, nabrajati primjere gdje čakavsko narječje zastupa tude glasove isto kao štokavština (n. pr. *papâr* > *pipër*), niti navesti one riječi koje su sačuvala pravilno izvorni glas (n. pr. *bârka* > *barca*).

To neka vrijedi uopće za sve glasove!

³⁾ Isp. *kvartaruđl*, *puđl*, na *Lošinju*, *nuđg* na *Cresu* (Rad CXXI, 102).

⁴⁾ Na *Rabu on* > *un* (Kušar, 2), isto na *Silbi* (Rad CXXI, 102), na *Rijeci* (Rad, CXXIV, 112), djelomice u *Lumbardi* (Kušar, 2).

6) Suglasnik *l* stojeći na svršetku riječi ili sloga otpada: *dâ*, *zgbŭl*, *čû*, *kocà* (gen. jedn. od *kolâc*), *Sŭba* (Silba), *Bârtu* (gen. *Bârtula*).

Ostaje nepromijenjeno u tuđim riječima, osobito na kraju sloga, rjeđe, skoro izuzetno, na kraju nekih jednosložnih riječi: *žvêlto* (tal. svelto, brzo), *fûlmen* (lat. fulmen, šibica), *malfâto* (tal. malfatto, be-dast), *brûl* (tal. bollo, biljeg), *mûl* (tal. molo, morski gat), *baûl* (tal. baule, kovčeg).

Svakako češći su primjeri kao *funerâ*, *ferâ*¹⁾ itd. isp. br. 31.

Od slovenskih riječi ima samo *selcô* prema štokavskom *seoce*.

7) *Promjene drukčije nego u književnom jeziku. Različni nastavci.*

Fleksivni nastavci *om* za stariji oblik instrumentala jednine i dativa množine ili *ov* za genitiv množine od *o-* osnovâ iza nepčanih suglasnika ne prelaze u *em*, *ev*, nego *ov* ostaje nepromijenjen a *om* prelazi u *un* (isp. za to br. 6): *s kraŭûn*, *kraŭôv*, *mûžun* (dat. množ.), *prajcûn* (dat. množ. od *prâsâc*).

Prema samoglasniku *e* u štokavskom *seoce* dolazi po analogiji samoglasnik *o* u *selcô*. Isp. *lêjce*, *ditêjce*, umanjene imenice od *ljetu* i *dijete*.

8) *Još neke promjene.*

Mjesto samoglasnika *u* u štokavštini božavsko narječje ima *o*: *barbarôža* (štok. ruža, vrst geranija), *sobôta*, *čôk*.

Tamo gdje stoji samoglasnik *i* drugdje dolazi *o* u: *ôli*.

Prema štokavskom *tele* ovdje imade samo *tolŭć*.

Mjesto *zâva* (isp. br. 1) imamo: *zôva* (zalva), a zažimanjem *jôh* (jaoh).

U protezi dolazi samoglasnik *o* u: *ota* (taj), *s okŭn* (s kim), *s oçŭn* (s čim), *s okô* (s kojom), *s okŭmin* (s kojima).

Zbog afereze gubi se *o* u: *noŭkŭl*, *voŭiki nakôv*, *nâmo*, *dûnle* (odolen).

9) *Promjene u tuđim riječima.*

Samoglasnik *o* dolazi mjesto *a* (osobito mjesto bezglasnoga *a*): *moçira* (lat. maceria, zidina), *konôba* (lat. canaba, podrum), *ortâr* u Dragovama (lat. altare), *konâ* (ven. canal, jaruzica), *kômin* (κάμινος, caminus, ognjište), *konëstra* (tal. canestra, košarica), *kolêda* (lat. calendae, isp. Blago), *lopŭž* (dalm. lopisa²⁾ od lapideus, lonac), *môrëta* (tal. mareta, morska bibavica; *o* je dugo prema riječi *môre*), *jâstrog* (ἄστακος jastog, morski veliki rak).

Riječ *profët* (savršen, zdrav) je kontaminacija dviju talijanskih riječi: *perfetto-profeta*.

¹⁾ Za izvor pojedinih riječi isp. „blago“ koje će se zasebno izdati.

²⁾ M. Bartoli, Das Dalmatische II, 263.

Samoglasnik u

10) Samoglasnik *u* vazda je čist glas. Za samoglasnik *u*, koji dolazi od *on* isp. br. 5. i 7.

Inače samoglasnik *u* iste je boje i istog izvora kao u štokavštini. Samo je rjeđe *u* < *vb*, jer, kako je dokazano pod brojem 2, ima: *vazêt*, *và*, *vàvik* itd. A osim ovih pojava ima i: *vnùk*, *vstàt* ili: *čêr*, *čêra*¹⁾ (jučer), *nûtra*. Pamti svakako: *utòrak*, *udovîca*.

11) *Promjene drukčije nego u književnom jeziku.*

Mjesto staroslovenskoga *q* i štokavskoga *u* imaju *un*: *dunbòk*, *dunbîna*, *Dunbovîca* (ime morske drage).

Mjesto štokavskog *e* od staroslovenskoga *ę* u trećem licu množine sadašnjega vremena svi glagoli III-e i IV-e vrste imaju *u*: *vîdu*, *letû*, *mîslu*, *govòru*.

Prema *krompir* u štokavštini ovdje ima *kunpîr*.

12) *Promjene u tuđim riječima.*

Samoglasnik *u* dolazi veoma često mjesto *o*,²⁾ rjeđe mjesto *i*.

Svi venec. nastavci na *-òn*, *òr* (tal. *-òne*, *-òre*) daju: *ûn*, *ûr*: *bocûn* (ven. bozzon, staklenica), *bokûn* (ven. bocon, zalogaj, komad), *timûn* (ven. timon, krmilo), *kolûr* (ven. color, boja), *amûr* (ven. amor, ljubav), *pitûr* (ven. pitor, slikar).

Nastavci na *-atur* dalmatskoga su podrijetla, jer je taj, danas mrtvi jezik, sačuvao izvorno *t* prema venecijanskim govorima koji su ga razvili u *d*.

Isp. *prekaratûr*, *baratûra* (trijem), *predikatûr* (propovjednik), *tratûr* (lijev) prema *muradûra* (zidovi), *prokaradûr* (u Vrbniku) i *capadur*³⁾ (u Zadru).

S istoga razloga, dalmatskoga su podrijetla i *nèput*, *nèputa* (unuk, unuka, nećak, nećakinja). (Isp. n. pr. *kuñâdo* — djever — po venec. dijalektu).

Od ostalih čestih primjera gdje tuđe *o* daje *u* navešćemo samo nekoliko.

Bârtu, *brûl* (tal. bollo, biljeg), *bandunât* (tal. abbandonare, ostaviti), *ardûra* (ven. ardore, = svjetlucanje), *kunfêt* (tal. confetto, slatkiš), *butîŕa* (tal. bottiglia, staklenica), *brunčîć* (ven. bronzin, lonac), *kûnka* (tal. conchiglia, školjka), *duperât* (ven. doperar, upotrijebiti), *skûla*

¹⁾ A od *čâra* (jučer) uplivisan je i *čêrês* (večeras).

²⁾ N. b. Otvoreno latinsko *o* daje *u* u dalmatskome (t. j. romanskom govoru Istre i Dalmacije): *fuk*, *bul*, *luk*, *lincul* tal. fuoco, vuole, luogo, lenzuolo.

³⁾ Isp. Inventario d. fradalia di S. Silvestro, Zara 1414 (a. ne 1441, kako Bartoli krivo navodi u Das Dalmatische).

(lat. schōla, škola), *kùlaf* (tal. golfo, zaliv), *kuñado* (ven. cognado, djever), *golūž* (tal. goloso, popašan), *bagullna* (ven. bagolina, štapić), *kurđj* (tal. coraggio, srčanost) itd.

Tuđe *i* daje *u*: *funēstra* (tal. finestra, prozor), *bružōla* (ven. bri-siola, pečenica, komad govedine, prašćevine itd.), *gustērna* (lat. ci-sterina, bistijerna, gustijerna).

Riječ *lušija* (lat. lixivia, ven. liscia, lug) vjerovatno ima prvo *u* od *lūg* (njem. Lauge, pepeo).

Samoglasnik *u* zastupa tuđe *a* samo *u*: *farkudēla* (ven. forcadela, ukosnica).

Je li glagol *būsnut* (cjelivati) germanska ili romanska riječ? Isp. njemački *bussen* (a ne *küssen* kako Kušar navodi za Rab) i dal-matski *bissut*, oboje s istim značenjem.

Samoglasnik *i*

13) Samoglasnik *i* obično je čist glas. Kad je na početku koje riječi dobiva ispred sebe glas *j*, te se sasvim palatalno i oštro izgo-vara:¹⁾ *jimīt*, *jīstina*, *jiglīca*, *jīst* (jesti), *jīme*, *jingōrd*. (tal. ingordo, pohlepan), *jinpjēg* (tal. impiego, služba).

Nije sasvim čisto ni ono *i* koje potječe od *ê* + *n* (isp. br. 16), te naliči na zatvoreno *i* usko nosno *e*:²⁾ *žlnska*, *prln* (ovčas), *kun-tlnt* pored *kuntēnat* (tal. contento, zadovoljan, miran). Izuzetak je *ku-fidēncija* (tal. confidenza, prijateljsko općenje, sloboda), čije se *e* sasvim čisto izgovara.

14) *Promjene drukčije nego u književnom jeziku.*

Narječje je ovo *ikavsko*, t. j. skoro uvijek staro *ě* prelazi u *i*: *smīt-smīn* (smjeti - smijem), *līp*, *pīvat*, *rīč*, *jimīt* (staroslov. *iměti*), *smīšan*, itd.

Samo u nekim riječima mjesto *i* ima *e*. Isp. br. 17.

U akuzativu množine muških imenica sačuvan je za tvrde *i* meke *o*- osnove samo nastavak *i* < *α*: *sīni*, *grādi*, *prījateljī*.

Neke muške *i* srednje imenice imaju u genitivu množine *i* na-stavak *i* (kao što biva *i* bivalo je *i* po štokavštini negdje): *stō pūti*, *šēst kōmadi*, *jimenī*, *vrimenī*, *nebesī*.

Mjesto staroslovenskoga *ę* i štokavskog *e* dolazi samoglasnik *i*: *srīca*, *srīčan*, *jīdro*.

¹⁾ Isto na *Rabu* (Kušar, 4), na *Krku* (Rad CXXI, 113) i na *Rijeci* (Rad, CXXIV, 132).

²⁾ Slično u *Silbi* (Rad CXXI, 103) i na *Rabu* (Kušar, 5). U *Božavi* svi glagoli sa prez. na *em* svršuju se na *in*, pošto je ono *em* iskonski bilo dugo (pa i danas u štok.), ma da se danas više ne čuje pravi kvantitet.

Prema štokavskom *e* imaju *i*: *postīļa, vičērna, ščīpāt* (ščepati).

Prema štokavskom *e* = *ě*, staroslovenskom, imaju *i*: *trībat, vrīca, jīdit se, jlst, nīki, mrīža, gōri, prīko*.

U riječima *crīkva, drīvo* imamo takođe *ǣ* > *i*; u *gorīni*¹⁾ samoglasnik *i* zastupa isto tako *ǣ*.

Naporedno-štokavskim *a*, staroslovenskim *ě*, dolazi *i* samo u: *orīh*.

Sažimanjem *e* + *i* sa praslov. *ě* dolazi *i*: *nīman*.

Sažimanjem nastaje *nī* od *nije*.

Samoglasnik *i* ispada: u zapovjednom načinu:²⁾ *sēdmo, sēte* (sjedite), *vīte* (vidite), *rēcte*; ne upotrebljava se i u neodređenom načinu (ali ne uvijek): *pīvat, činīt, govorīt, kǎzāt*³⁾, ali: *znēti* (iznijeti), *rēci, dōjti* (doći); u riječima: *Sūse* (Isuse, vokativ); zatim u: *zgubīt, zgojīt, spēc, Tālīja, zmūčit, žbīca* (šibica), *znēti*.

15) Promjene u tuđim riječima.

Samoglasnik *i* zastupa najčešće tuđe *e*: *stīka* (tal. stecca, cjepak), *bivānda* (tal. bevanda, vodnica), *berīta* (tal. berretta, kapa), *fībra* (tal. febbre, groznica), *lantīna* (ven. antena, križak), *argītula* (ἀργῆτα, tal. lucertola, gušterica), *čīfa* (lat. cephalus, riba), *sīka* (lat. sicca ili tal. secca?, pličina⁴⁾), *līcito* (tal. lecito, slobodno), *sīga* gen. *sīgla* (lat. situlus, odatle sicla, tal. secchio sigalj⁵⁾), *sansigōt* (srav. tal. mjesno ime Sansego, vrst trsja), *frīšak* (tal. fresco, svjež, hladan), *pajīž* (tal. paese, kraj), *spīza* (tal. spesa, kupnja), *butīga* (tal. bottega, dućan), *līsto* (tal. lesto, brzo), *tīkula* (tal. tegola, opeka), *kadīna* (tal. catena ven. cadena, caena, lanac), *škīna* (srav. njem. Skina i ven. schena, leđa), *krijānca* (tal. creanza, uljudnost).

Samoglasnik *i* zastupa i tuđi skup *ie*: *postīr* (tal. postiere, ven. postier, listonoša), *barbīr* (barbiere-barbier, brijač), *pacīnt* (tal. paziente, strpljiv), *pacīncija* (tal. pazienza, strpljivost).

Izuzetak je: *Trēšt* (Trieste, Trst), *karbunēr* (tal. carboniere, ugljenar).

U riječi *mižirāna* dva *i* stoje mjesto tuđeg *a* i *o*: tal. maggio-rana (mažurana).

¹⁾ Isp. u Marulića: *goranji*.

²⁾ Slično na *Mrkoplju* (Strohal, Nast. Vjes. XIV 668) u *Doblnicama* (Rad 153, 125) i u *Oštarijama* (Rad 180, 6).

³⁾ Tako i na *Rabu* (Kušar, 4).

⁴⁾ S obzirom na stoljetni dodir čakavštine s talijanskim govorima, nije uvijek lako ustanoviti gdje njezino *e* zastupa latinsko *i* a gdje talijansko *e* (isp. n. pr. nešto slično u dalmatskome *salga, sajra* = *sega, sera*).

⁵⁾ Skup *gl* podsjeća na dalmatski izvor, isto kao tvrdo *gi* u *argītule*.

Samoglasnik *i* ispada: na početku riječi: *Nâcijo* (tal. Ignazio), *ventâr* (tal. inventario, imovnik), *kuntrât* (tal. incontrare, sresti), *pa-
ketât* (tal. impacchettare, zamotati), *namurât se* (tal. innamorarsi, za-
ljubiti se), *tavulât* (tal. intavolare, uknjižiti); u sredini riječi: *karcât*
(tal. caricare, natovariti), *jinpâstar* (tal. impiastro, melem), *katnèla*
ven, cantinela, motka za prozore).

Samoglasnik e

16) Samoglasnik *e* obično je čist glas. Kada iza dugoga *e* slijedi skup suglasnika čiji je prvi sastavnik suglasnik *n*, ovo se *e* izgovara skoro kao *i*: *žl̄nska*; dalje primjere isp. pod br. 13.

17) Božavsko je narječje pretežno ikavsko, dapače je pravo ikavsko. Ipak ima i nekoliko primjera za ekavizam, koji bolje osvetljavaju njegove prirodne veze sa sjevernim čakavskim govorima, koji su većinom ekavski: ¹⁾ *bèli*, *besèda*, *cèli*, *cenè* (cijene), *cvèt*, *cvêće*, *dè* i *dèl*, *dèlat*, *kadè*, *kolèno*, *lèto*, *mèsto*, *nevèsta*, *obèdvat*, *ovdè*, *pèna* i *pìna*, *petèh*, *pèti* (pjevati), *pòtle*, *sedīt*, *telesà* (množina od *tìlo*, tijelo), *vèran* i *vīran*, *vèrovat*, *vètar* i *vitar*, *undè*, *zavecât* (zavjetovati), *zabèdun* (za objedom, poslije podne), *znèti* (iznijeti).

Ovdje, vjerovatno, spada i *kukuvêška* (sovica): *kuku-vêška* (vještica ²⁾, t. j. zlokobna *ptica-veška*, koja svojim turobnim *kuku* plaši kao vještica.

18) *Promjene drukčije nego u književnom jeziku.*

Prema *o* u štokavštini dolazi samoglasnik *e*: *tèga*, *tèmu*, *grèb*, *tèpa* (topao), *steplīt*, *krez*.

Mjesto štokavskog *a* imaju *e* različnog podrijetla: *rèst* (rasti), *cvèst*, *nīšće*, *repâc* (vrabac ³⁾).

Mjesto štokavskog *i* dolazi *e*: *krèlo*, *segurât* (isp. sigurno).

19) *Promjene u tuđim riječima.*

Ponajviše samoglasnik *e* zastupa tuđe *i*, rijetko *a* (*ae*): *deventât* (tal. diventare, ali znači „inventare“: izumjeti, slagati), *dešpèt* (tal. dispetto, prkos), *dežgrâcija* (tal. disgrazia, nesreća), *deferlncija* (tal. differenza, razlika), *dešturbīvât* (tal. disturbare, zanovetati), *drèto* (tal. dritto,

¹⁾ Zato su češći ekavizmi na Rabu, isp. Kušar, 3.

²⁾ Isp. *veška* = vještica na Rabu (Kušar, 3).

³⁾ Je li *p* u *repâc* prema genitivu jednine (vrabac-vrapca) ili prema „*repu*“? Možda oboje. U zadnjem slučaju našla bi se paralela sa tal. *cutretta* (tal. cauda trepida) i ven. *spazzacoa*, ptice, kojima ime potječe od „*repa*“. Svakako ne smije se zaboraviti da se nominativ jednine može povesti za genit. jedn. isp. *nokat*, *nokta* > *nogat*, a Božavski dalji razvitak *nôhat* od *nôhta*.

pravo), *fulmenät* ili *fülmen* (tal. fulmine, fulminante, šibica), *kapetân* (ven. capitan, glavar), *leträt* (tal. ritratto, fotografija), *perûn* (ven. piron, viljuška).

Meštrâ (tal. maestrale, ven. maistral, zapadnjak), *měštar*, *meštrö-vica* (tal. maestro, učitelj, učiteljica), *kalëna* (lat. calarrus, trstika).¹⁾

20) *Još nešto o samoglasnicima.*

Staro *ě* daje *a*: *gñäzdö*, *nâdra*, *jâdrit* (u Solinama); isp. *i mlâskat*.²⁾

Radi hijata nastaje proteza u riječima: *jöpet*³⁾, *jâstrog* (ἄστακος, velik rak), *jäi* pored *äli* (ili), *jârula* (lat. areola, dalmat. arula).⁴⁾

Glas *r*, kad je samoglas, izgovara se *ar*, koje u nekim mjestima Dugog Otoka naginje ka *er*: *smärt*, *pärst*, *arjâv* (rđav) *čârñ* (crn).

Metateski je *ümra* od *umar* (isp. br. 123).

S u g l a s n i c i

Grleni

21) Glas *h* izgovara se kao njemačko *ch*. Čuje se sasvim dobro između dva vokala, a kadšto na kraju riječi: *kühat*, *Vlahörija* (posprdnno ime za „Ravni Kotari“ kod Zadra), *oniĥ*, *jerüh* (brav), *po varsĥ* (vrh). Ali: *strâ* (strah), *bĥ* (bih).

Na početku riječi, kao i u sredini pred drugim suglasnicima, gdje se prećuti: *ocü*, *ðceš*, *dartät* (drhtati). Samo se dobro čuje u riječi: *hcĭ*.

Mjesto *g* dolazi *k*, a mjesto *k* dolazi *h*: *käleb*, *köd* (god): *diköd*, *čaköd*; *nöhat* prema genitivu *nöhta*.⁵⁾

Suglasnik *g* zamjenjuje *d* u glagolu: *sprëgnut se*, *sprëga*, *sprëgla* (štok. *prënuti*, *prëdati*).

Suglasnik *g* je dodan na početku riječi: *garmâr* u Solinama (armâr u Božavi), *gösti* (ostve).

Suglasnik *g* ispada u: *jäne* (isp. štok. jagnje).

¹⁾ Isp. dalmatsko *e* > *a*, *pen-pane*, *cesa-casa*, u Dubrovniku, XV st., po Filipu de Diversis.

²⁾ Tako i na *Krku* (Rad CXXI, 103).

³⁾ Isp. dalmatski *jonda* > *ona* (val), *jorden* > *orden*, *jotr* itd.

⁴⁾ Za *ju* > *a* u dalm. isp. Bartoli, Das Dalmatische, II, 368: *jara* > *area* itd. Dakle, ne smije se više tvrditi da je takova čakavska proteza apsolutno staroslovenska.

⁵⁾ Staroslov. *nogstb* pretvoren je u štok. *nokat* od gen. *nokta*. Analogički je *nöhta* < *nöhat* = *nokat*.

Analogijom svih lica i 3-e lice množine sadašnjega vremena u glagolima l-e vrste, kao *peći* itd., ima *rečŭ*, *peču*, *ležŭ* mjesto štokavskih *reku*, *peku*, *legu*.

22) *U vezi s drugim glasovima.*

Suglasnici *k* i *g* ne prelaze uvijek u *c* i *z* u dativu i lokativu jednine *a-* deklinacije: *va Mëriki, na Rŭkŭ, slŭgŭ, divŭjki*.

Skup *hv* prelazi u *f*, čiji je glas kud i kamo češći nego u štokavštini: *fālŭt, Fâr*.

Grlenici *g, k* pred bezvučnim suglasnicima prelaze u bezvučno *h*: *kcŭ, Bŭh ĉe mu dāt srŭĉu, lâhta* gen. od *lâkat*.¹⁾

Pred zvučnim *v* bezvučno *k* prelazi u zvučno *g*: *bŭgva* (isp. bukva u Dubrovniku).

Protivan je primjer: *brŭkva* (ven. broca, čavlič).

Zbog afereze *k* ispada u *lŭznut*.

Prema štokavskom skupu *št* ima *šk* u: *klŭške* (kliješta).

23) *Promjene u tuđim riječima.*

Talijansko *c* (= *k*) ili *g* + tvrdi samoglasnici ostaju *k, g*

$$c(=k) + \begin{matrix} a \\ o \\ u \end{matrix} = k \text{ i } g$$

ili

$$g + \begin{matrix} a \\ o \\ u \end{matrix} = k \text{ i } g.$$

Samo u staroromanskog dalmatskog porijekla riječima sa očuvanim vulgarno-latinskim *k* ili *g* pred mekim samoglasnicima ostaju *k, g*, t. j.:

$$c(=k) + \begin{matrix} i \\ e \end{matrix} = k \quad g + \begin{matrix} i \\ e \end{matrix} = g.$$

Kŭlap (tal. calpo, kap), *kŭnat* (tal. conto, račun), *kŭlaf* (tal. golfo, zaliv), *mŭrka* (ven. morga, mezga), *gustāt* (ven. gostar, zapadati, stajati), *deštregŭt* (ven. destrigar, pospremati), *segurāt*, (lat. sicurare, zajamčiti, pričvrstiti), *jâstrog* (ἄστακος, astacus), *lukârda* (λακέρδα, lat. lacerta), *argŭtula* (ἀργῦς, lacerta-lucertola, gušterica rila), *sŭga* gen. *sŭgla* (lat. situlus, odatle sicla > sigalj), *bunbâk* (lat. bombax, pamuk), *jingâštar* (dalm. nghiostro ἔγκαιῖστον, crnilo), *gustêrna* (lat. cisterna), *frŭgat* (lat. frigere, pržiti), *ulŭgna* (lat. loligo, loliginis, liganj. riba), *ĉŭmak* (lat. cimex, stjenica), *kukŭr* (sr. tal. cucchiaio, zidarska žlica), *kapŭla* (lat. caepula crveni luk).

¹⁾ Isp. ruski *k komu, nogti, legko, mjagĉe* izgovor: *hkamŭ, nôhti, lehkŭ, mjâhĉe*.

Usneni

24) *P* se čuva u: *prez* (bez).

Mjesto štokavskog *v* dolazi *b* u: *kūrba*, *dōble*.

Obratno je sa *klūvko* pored *klūfko* i dr., ali to će se kasnije navesti pod brojem 38.¹⁾

Suglasnik *b* nahodi se i u *pečūrba*.

Usneni suglasnici ispadaju u: *tīć* (ptica), *čēla*, *līši* (ljepši), *čēnīca*, isp. *i zdūst* (izdupsti).

Suglasnik *b* je umetnut u *dūnble* (dōnle) možda prema *dōble* (dovle).

25) *Promjene u tuđim riječima*.

Većinom tuđe *p*, *b* ostaje: *pūlas* (tal. polso, bilo), *vapōr* (ven. vapor, para, parobrod), *bārka* (tal. barca, lađa), *bagulīna* (ven. bagolina, štapić), *barbīr* (ven. brbier, brijač), *šīpa* (σηπία, saepia, riba), *rīpa* (lat. rapa, repa), *tarpēza* (τροπέζα, sto), *nēput* (lat. nepos), *lopīž* (lat. lapideus, lonac), *blītva* (βλίτον, blitum), *plāna* (lat. planula, rende), *dūpto* (lat. duplus, dvostruko), *dunplīr* (tal. doppiere, isp. dublijer).²⁾

Suglasnik *p* zamjenjuje tuđe *b*: *petūn* (tal. betone od franc. beton), *konōp* (lat. cannabis, uže).

Mjesto suglasnika *f* dolazi *b* ili *p*: *pārsura* (ven. fersora, tiganj), *bārše* (tal. ferse, boginje), *škrōpuli* (tal. scrofole, guke).

Još dolazi *b* mjesto *g*, *m* (*v*): *banētsra* (tal. ginestra, žuka), *butānde* (tal. mutande, hlaće), *Sība* (tal. Selve, otok).³⁾

Zubni

26) Pravilno se *t* čuva u: *trēti* (srav. starosl. tretsi).

Zubni se suglasnici često gube: na početku riječi: *kāt* (tkati), *kānica*, *kī*, (*kō*) zato i *nīko* itd.; na kraju riječi: *dāž*.

¹⁾ Svrha je ove radnje da konstatuje, da popiše glasove kakovi su danas. Zato je svaki glas uveden pod svojim današnjim oblikom, a nije pod iskonskim oblikom, t. j. *kūrba* je uvedena pod usnenim suglasnicima, a *klūvko*, *klūfko* će se uvesti pod predušnim suglasnicima.

²⁾ N. b. *blītva*, *plāna* i.d. kao što i *flōk*, predstavljaju skupove *bl*, *pl*, *fl*, koji su se sačuvali samo u dalmatskome, dok ih je sasvim nestalo u talijanskome. Isp. u Dubrovniku *plakir*, *dublir*, *ijer*. Romanski upliv pokazuju i *lopīž*, *nēput*, *bunbāk*, *rīpa*, isp.: lavecchio, nevodo, bombaso, rava.

³⁾ Tačnije, *Siba* čuva iskonski oblik vjernije nego tal. *Selve*, jer Pforirogenit spominje samo *Selbo*.

U sredini riječi: *dvâjset, trêjset, jenà, sîknica* (isp. *sito sîtko*), *harvâski*,¹⁾ *hòmo, hòte, sète, vîte* (vidite).

Za primjere kao *vîdicu* (vidjet ću) isp. br. 116.

27) *U vezi s drugim suglasnicima.*

Skupovi *jt, jd* u glagolima kao *dojti, dojdem* ostaju bez promjene: *dôjti, nâjti* (doći).

Praslovensko *d* kad se sastane s glasom *j* ne steže se s njim kao u štokavštini u *đ* nego u sam glas *j*: *mèja* itd. Isp. br. 36.

Skup prasl. *sk + j* prelazi u *šć*: *godîšće* itd. Isp. br. 48.

Suglasnik *t* javlja se između *š* i *v* u riječi: *baštrân* (bršljan, u Dubroviku n brštan).

28) *Promjene u tuđim riječima.*

Zubni suglasnici su većinom očuvali prvobitni oblik: *tavulln* (ven. tavolin, stolić), *tarcâna* (tal. terzana, groznica), *kantinâda* (ven. cantonada, čošak), *kuñâdo* (ven. cognado, djever), *drêto* (tal. dritto, ravno, pravo), *tornât se* (tal. tornare, vraćati se), *dôta* (tal. dote, miraz), *fortîca* (tal. fortezza, tvrđava) itd.

S istoga razloga i dalmatske riječi očuvale su svoje izvorno *t* (isp. *br. 12): *blîtvà* (isp. br. 25), *nèput, prekaratûr, tratûr, žurnâta* (tal. giornata, nadnica), *skûta* (dalm. scotta, tal. ricotta, urda), *kotrîda* (rom. riječ od grčke καθέδρα)²⁾.

Zubni suglasnici dolaze mjesto *n, s* u: *fi.lânca* (tal. finanza, financ, straža, riba), *škârt* (tal. scarso, nepotpun).

Glas *d* u protesî: *dumîndëca* (tal. umidezza, vlaga).

Nosni

Suglasnik *m* postaje *n* na kraju riječi ili u sredini riječi, ako slijedi suglasnik: ³⁾ *lânpat* (srav. tal. lampo, sijevati), *tûnba* (tal. tomba, grob), *stûnka* gen. od *stûmak* (tal. stomaco, želudac), *ocûn* (dat. množ.), *znân, grîn, vîdin* itd. *sëdan, òsan, sedandesët* itd.

Samo negdje i veoma rijetko, a to u pojedinim tuđim riječima, ostaje *m* nepromijenjeno, kad je zaštićeno od samoglasnika što slijedi:

¹⁾ N. b. *-ski* mjesto *tski* tumačeno je etimologički; ali fonetički prosto bi se reklo: *c* slabi u *s*, isp. br. 35.

²⁾ Tako Akad. Rj. o toj riječi. — Može li se između tih riječi navesti *zatišfât* (tal. soddisfare, zadovoljiti, nasiliti)?

³⁾ Slično na *Rabu* (Kušar, 5–6), na *Rijeci* (Rad CXXIV, 123) na *kvarnerskim otocima* (Rad CXXI, 111), u *Perastu* (Baraković, 4), u *Lumbardi* (Kušar 5), djelomice u *Dubrovniku* (Rad CXV, 158).

salâm gen. *salâma* (tal. salame, salam, kobasa), *jinîârm* (tal. gendarme, žandar), *čimka* gen. od *čimak* (lat. cimex, stjenica), *škâmla* (gen. jed. isp. br. 33).

S istoga razloga i riječ *sâm* zadržava svoj krajnji zvuk.

Mjesto *î* dolazi *n*: *mekîne*.

Mjesto *n* ima *m*: *Mikûla*.

Mjesto *l* dolazi *n*: *ovonîki*, *ononîki*.

Zadnje-lingvalno *n*:¹⁾ dobro se čuje u: *nânke* (tal. ne anche, niti), *mânka* (tal. manca, nestaje), *dânkle* (dunque-dakle, dakle).

2⁾ *U vezi s drugim glasovima*.

Suglasnik se *î* mnogo češće nahodi nego u štokavskim govorima: *gîôj*, *višîniâ* itd. isp. br. 50.

Skup *mn* postaje *vn* u: *gûvnò* kao u štokavštini *gumno* = *gumno*.

Suglasnik *n* je umetnut: *kolunpêrje* (kalopeř), *dunbòk*, *dunbîna*.

30) *Promjene u tuđim riječima*.

Sva se razlika sastoji u tome da, dok se neki tuđi usneni suglasnici gube, drugi se umeću: *mêta* (tal. menta, trava), *žûk* (tal. giunco. sita), *katnêla* (ven. cantinela, motka za prozore), *grûg* (tal. grongo, morski ugor), *kufidêncija* (tal. confidenza, prijateljsko općenje), *pulî-tânke* (napoletano, smokva); *dumindêca* (tal. umidezza, vlaga). *cinprês* (tal. cipresso, od κυπάρισσος), *sunprês*, *sunprešîvât* (tal. soppressa, soppressar, utija, utijati), *lonzâr* (tal. rosario, stablo od ruže).

Mjesto tuđega *l* stoji *n*: *lancâna* (ven. alzana, debelo uže),²⁾ *sûn-pur*, *sunpurît* (lat. sulphur), *lancûn* (dalm. lenzul, ponjava),³⁾ *sanbûn* pored *salbûn* u Veroni (lat. sabulum, pijesak).⁴⁾

Tekući

31) Krajnje *l* u part. preter. akt., kao uopće svako *l* na kraju riječi ili sloga (od kojega postaje štokavsko *o*) ispada: *vîdi*, *čû*, *govorî*, *ferâ* (ven. feral, žižak), *konâ* (ven. canal, jaruzica), *Bârtu*, *kocâ* (gen. jedn.), *Si'ba*.

¹⁾ Isp. o tome *n*: *M. Ivković*: Zadnje-lingvalno *n* u srpsko-hrvatskom — Bellčev Zbornik, 1921, 113.

²⁾ Ova je riječ krivo protumačena u Ak. Rj., jer ne dolazi od tal. *lanzana*, koja u talijanskome jeziku ne postoji, nego od ven. *alzan* (tal. *alzata*) sa *l* u protezi (isp. br. 33), te znači koliko u ven. (isp. Boerio), toliko u čak. (isp. A. Rj.) isto, debelo uže na ladi kojim se poteže (*alza*) jedro.

³⁾ Ovdje *l* ne ispada kao u *ferâ*, *meštrâ* itd. jer je izjednačeno sa prvim *n*.

⁴⁾ I Marulić ima *salbun*. *Miklosich* u *Fremdw.* tumači pravo metateski od *sablun* > *sabulum*. Riječ je zato dalmatska, isp. tal. *sabbia* i br. 25, bilj. 32.

Izuzetak su *selcö*, *dël* pored *dê*, tuđice kao *bül* (tal. bollo, biljeg), *mül* (tal. molo, morski gat), *žvëlto* (tal. svelto, brzo),¹⁾ *baül* (tal. baule, kovčeg), *šutl* (tal. sottile, tanak) i još nekoje.

Mjesto štokavskog *ž* dolazi *r* kao u mnogim štokavskim govorima: *mörin* (mogu), *möreš*, *dorëneš* (doženem < dognati).

Tako je i sa *börme* prema štokav. *bogme*, ako taj lik potječe od *božme*.

Prema štokavskim *n* dolazi *l* u: *lazdäre* (nozdrve).

32) *U vezi s drugim glasovima.*

Razjednačivanjem dvaju istih tekućih glasova imamo: *slebrö*, *lebrö*.

Razjednačivanjem dvaju nosnih suglasnika, ili, bolje, prostona-rodnim etimologisanjem dolazi: *zlämen*, *zlämenat se* (prikrižiti se) kao u štok. *zlamen* pored *znamen*.

U skupu *kr* u riječi *krompir* suglasnik se *r* gubi, a samoglasnik *o* pretvara se u *u*, jer slijedi *m* (*n*): *kunpîr*.

Još se *r* metateski javlja u: *baštrân* (isp. bršljan ili brštan u Dubrovniku).

Naprotiv je *r* umetnuto u: *lâstravica*.

33) *Promjene u tuđim riječima.*

Božavsko narječje uopće prisvaja sebi bez promjene tuđe tekuć-nike. Od glavnog zakona odstupa samo u nekoliko primjera razjednačivanja ili međusobne zamjene istih tekućih glasova: *lemurcät* (tal. rimorchiare, vući za sobom), *leträt* (tal. ritratto, fotografija), *kolidûr* (ven. coridor, hodnik), *aralôj* (tal. orologio, sat), *kortlîna* (tal. col-trina, zastor), *ärtloke* (tal. altrochè, kamoli), *lonzâr* (tal. rosario, stablo od ruže), *luzmarîn* (lat. rosmarinus), *arbûn* (ven. arboro, tal. albero riba), *baratûra* (tal. ballatoio, trijem, riječ je dalmatska, isp. nastavak — tura).

Mjesto suglasnika *n* dolazi *l*: *lîmer* (tal. numero, broj), *kancô-lica* (tal. canzonetta, pjesnica), *škâma*, gen. *škâmla* (lat. scamnum, klupica).

Zbog proteze dolazi *l*: *lancâna* (ven. alzana, isp. br. 30), *loštrîn*, *loštrâc* (tal. ostro, vjetrovi), *lantlîna* (ven. antena, križak), *lunbrëla* (tal. ombrello, kišobran).

Zbog afereze *l* ispada: *ulîgna* (lat. loligo, riba).

¹⁾ N. b. Tude *l* na kraju sloga, u sredini riječi, ne ispada nikada.

Umetanjem *r* se javlja u: *trījatar*, *trajätar* (tal. teatro, kazalište, zabava).

Prema *luštura* drugih govora ovdje ima *lästīra* (biserna: školjka).¹⁾

Predušni

34) Predušni suglasnici *s*, *z*, *š*, *ž* imaju isti izgovor kao u književnom jeziku. U Božavi osobito nema onog „srednjeg glasa“ između *z* i *ž*, odnosno *s* i *š*, koje je običan u više čakavskih narječja, a, po gotovu, karakterističan je glas poljačkoga jezika.

Kako u štokavštini *s* pred zvučnim suglasnikom postaje *z*, tako i ovdje imamo *z* od *s* pred zvučnim glasom, ma i bile kadšto dvije riječi odijeljene: *lazdäre* (nozdrve), *z bögun*.

Pred nepčanim suglasnicima predušni *s*, *z* postaju *š*, *ž*: *š nīm*, *š nò*, *prež nēga*, *prež lubävi*.

35) *U vezi s drugim glasovima.*

U nekoliko riječi imamo *š* i *ž* različenog podrijetla: *veživät*, *kaživät*, *višinjä*, *pašivät* od *pasät* (tal. *passare*, proći), *šīmile* (tal. *simile*, osobito), *bušivät* (od *brüsnut*).

Mjesto štokavačkog *č* imaju *š*: *švör*, *kōška*, *māška*.

Glas *c* slabi u *s*: *ostä* (gen. od *ocat*), *harvāski* (jer *ts* = *c*).

Kontaminacija je u *svās* (radi asimilacije sa *vas*, *sav*).

Asimilacijom od *sušiti* postaje *šūšīt*.

Riječ *parvāni* (prvašnji) je bez *s*, a u *škūla* mjesto *škola*, *s* će biti prema latinskome *schola*.

36) Suglasnik *j* stoji mjesto praslov. *dj*: *arjāv* (rdav), *krāja*, *mēja*, *mläji*, *släje*, *röjen*, *pōj* (pođi).

Suglasnik *j* zastupa *d* samo prividno u zapovjednom načinu od glagola *klasti* (kladem): *klāj*.

Kako *j* zastupa talijanski skup *gl*, vidjet će se pod br. 42.

37) *U vezi s drugim glasovima.*

Pred suglasnikom *c* predušno *j* dolazi mjesto *s* i *ć*:²⁾ *nōjcä* (gen. od *nōsac* u smokve), *prājčä* (gen. od *prasac*), *pokūjstvo*.

Mjesto *š* imaju *j*: *lējce*, *ditējce* u posloviци *sväko lējce po ditējce* (sr. štok. *djetešce* i „*ljetašce*“).

Suglasnik *j* stoji mjesto *v*: *jāpnò*, *obūjen*.

¹⁾ Za tu tamnu riječ isp. Ak. Rj. pod „*luštura*“ i *G. Maver*: *Intorno alla penetrazione del lessico ital. nel serbo-croato della Dalmazia e dei territori vicini: criteri metodologici.* — Venezia, 1925, u „*Atti del R. Istituto Veneto di scienze, Lettere et Arti*“ tomo LXXXIV, parte seconda, str. 769.

²⁾ Isp. o tome *Miklosich*, *Vergleichende Gram.* I (1879), 415.

Metatezu *j* imamo u: *prikojsütra*.

Prema štokavskom *trideset* dolazi *trêjset*.

38) Osim onih primjera gdje *v* stoji mjesto štokavskog *u* (isp. br. 10) ono zastupa još suglasnik *m*: *žüvñð* (srav. žumance), *živñica* (zimna smokva), *vnðgo*, *güvno*, *sedavnâjst osavnâjst*, *divñica* suglasnik *p* (*b*): *zïvka* i *zïkva*, *klüvko* (pored *klüfko*); suglasnik *p*: *prilïvka* gen. od *prilïpak* (u Dubrovniku priljepak).

Suglasnik se *v* gubi: *lazdäre* (nozdrve), *čarïln* (za crvljen, crven) *sarvït*, *sekârba*, *göstu* (ostve), *bröska*, *prâska*, *rêpâc*¹⁾. *Za čëra* itd. isp. br. 10.

39) Suglasnik *f* zamjenjuje uvijek štokavski skup *hv*: *fälä*, *fâlït Fâr*.

Inače ovaj je suglasnik vrlo svojstven ovomu narječju (osobito u tuđim riječima), te rado zamjenjuje i čiste štokavske suglasnike.

Mjesto usnenih suglasnika dolazi *f*: *fcovät*, *klüfko*, *fcä* (gen. od *päs* kad se ne izgovara *päsa*).

Mjesto glrenika imaju *f*: *čëfülica*, *läfka* (fem. od *lak*, srav. starosl. лагъкъ), *mêfka* (starosl. мѣкъкъ), *fuzïna* (pored *kužïna*, ven. cusina, kuhinja), *fôr* (isp. u juž. krajevima Srbije horo od grčk. χορός, ovdje znači pijevnica).

Suglasnik *f* zamjenjuje *v* u: *öfcä* (ovca).

40) *Promjene u tuđim riječima*.

Većinom svi predušni suglasnici, koji se nalaze u stranim riječima, uzeti su iz latinsko-talijanskoga jezika te su dvojako zastupani.

Suglasnik *s* s tvrdim izgovorom (ss) daje *s*: *suläc* (tal. sollazzo, šala), *fälas* (tal. falso, lažan), *stümak* (tal. stomaco, želudac), *skändel* (dalm. skandul, sablazan, sramota), *sântu* (tal. santolo, kum), *söldat* (tal. soldato, vojnik), *bäs* (tal. basso, nizak), *pülas* (tal. polso, bilo), *sïga* (lat. situlus, sigalj), *spära* (σπαίρα, i u Srijemu, Broz Rj.), *sküta* (dalm. scotta, urda), *sanbün* (lat. sabulum, pijesak) *sküla* (lat. chola) i td.²⁾ ili daje *š*: *šëga* (tal. sega, pila), *šôrta* (tal. sorta, vrsta), *šutïl* (tal. sattle, tanak), *štrigün* (tal. stregone, čarovnik), *špijät* (tal. spiare, uhoditi), *špâr* (tal. sparo, riba), *študijät* (tal. studiare, učiti), *špëc* (tal. spechio, ogledalo), *dešpët* (tal. dispetto, prkos) itd.

Suglasnik *s* s mekim izgovorom daje *z* (rjeđe): *zgvacët* (ven. sguazzeto, udušeno meso), *spïza* (tal. spesa, kupnja), *luzmarïn* (tal. roz-

¹⁾ Isp. Miklosich. Vergl. Gram. I, 424.

²⁾ Po Schuchardtovoj teoriji, koja tvrdi da na početku i u sredini riječi latinsko *s* ostaje *s*, dok se poznije venec. *s* pretvara u *š*, *ž*, sve bi zadnje navedene riječi potjecale od latinskoga, tim više što njihovi dalmatski elementi isključuju svaki venec. uļejaj.

marino, ruzmarin), *lonzâr* (tal. rozario, stablo od ruže) ili daje *ž* (češće): *užânca* (tal. usanza, običaj), *žvejarîn* (ven. svegiarin, budilica), *žvêlto* (tal. svelto, brzo), *golûž* (tal. goloso, popašan), *murôža* (ven. morosa, draga).

Rijetki su primjeri da predušnici *s*, *z*, *š*, *ž* zastupaju druge suglasnike: *žerbi* (tal. acerbo, kiseo), *bazdûra* (tal. bordura od franc. bordure, obruh, ali isp. *zbazdât*).

Sasvim je nejasan postanak riječi: *spûža* (tal. spugna, spužva).¹⁾

Riječi *kàlež* (lat. calex, putir) i *krîž* (lat. crux) su zapadno-romanskoga podrijetla.²⁾

41) Isto je tako dvojako zastupljeno i nepčano *g* (za grleno *g* isp. br. 23). Ono daje *ž* (rjeđe): *žurnâta* (tal. giornata, nadnica), *žûn* (tal. giugno, dalm. zugno, lipanj), *mižirâna* (tal. maggiorana, mažurana); je li *paržun* (tamnica) prema tal. *prigione* ili venec. *preson*? A *loplž* (lat. lapidens, tal. laveggio, ven. lavezo, dalm. lopisa, lonac) predstavlja li romansku bazu u svim svojim sastavcima?³⁾ Ili daje *j* češće, pretežno: *kurâj* (tal. coraggio, srčanost), *jakêta* (tal. giacchetta, haljetak), *alarôj* (tal. orologio, sat), *jindârm* (tal. gendarme, žandar), *jerân* (tal. geranio, cvijet), *jenâr* (tal. gennaro, siječanj).

42) S obzirom na prijelaz talijanskoga *gl* (nepčano) u venec. *g* (nepčano) nije uvijek lako ustanoviti da li je čakavsko *j* u nekim tuđim riječima postalo od jednog ili od drugog: *famêja* (famiglia-famegia, obitelj), *žvejarîn* (svegliarino - svegiarin, budilica⁴⁾), *majîca* (magliamagietta, vunena košulja), *pojarîca* (pagliericcio-pagiarizzo, slamnica), *kojûn* (coglione-cogion, budalo).

43) Za ostale predušne suglasnike (*f*, *v*) u tuđim riječima isp. još: *brûkva* (ven. broca, čavlic), *kâvsa* (lat. capsa, sanduk), *fôr* (χόρος, pijevnica), *fužîna* (ven. cusina, kuhinja), *žgvacêt* (ven. sguazzeto, udušeno meso), *vardelîn* pored *gardelîn* (ven. gardelin, češljugar), *kvâdar* (tal. quadro, slika), *kvâtre* (tal. le quattro tempora, četiri posna vremena).

Afrikate

44. Štokavski skupovi *cr*, *cre*, *cri* predstavljeni su starim *čr* itd.: *čârñ* (črn), *čarljîn* (crven), *čârv*, *čarvîc*, *črîvð*, *črîp*, *čar*, *nîka* (dub).⁵⁾

¹⁾ Isp. o tom: *Štrekelj*: Zur slavischen Lehnwörterkunde, 59; *Skok* u „Nast. Vjes.“ XV, 380; *Vasmer* u „Izvestija otdél. rusk. jaz. i slov“, XII „, 277; *Romanski* u Byzant. Zeitschrift, XVIII, 228.

²⁾ Isp. A. *Bohač* „Listy filologické“, Prag, 1909 i M. *Bartoli* „Zbornik u slavu V. Jagića“, Berlin, 1908.

³⁾ Isp. glas u *Bartoli*: Das Dalmatische.

⁴⁾ *Svegiarin* po Rj Contarini; Boerio ga nema.

⁵⁾ Tako je na *Rabu* (Kušar, 6), u *Lumbardi* (Kušar, 6), u *Vrbniku* (Rad 199, 92).

45) Treće lice množine sadašnjega vremena u glagola prve vrste kao peći glasi: *pečû, rečû, vučû* mjesto peku itd.

46) Odstupaju od štokavskog govora ove afrikate: *fcovàt* (psovati), *čenìcah* (pšenica).

Prema štokavskom *trešna* ovdje ima *črlšna*; a mjesto štok. *cvrčak* ovdje ima *čvarčâk*.

47) *Promjene u tuđim riječima*. Suglasnik *c* ponajviše dolazi od talijanskoga *z* s tvrdim izgovorom: *cĭganin* (tal. zingano, ciganin), *sulâc* (tal. sollazzo, šala), *cùkar* (ven. zucaro, šećer), *capûn* (tal. zappone, trnokop), *bocûn* (ven. bozzon, staklenica). *kapâc* (tal. capace, ven. capaze¹⁾, *kadar*, *vješt*, *cinprës* (tal. cipresso, čimpres), *camatôrji* ili *cimatôrje* (tal. cimitero, groblje), *nuncjât* (tal. annunciare, navijestiti) *cetrûn* (tal. cetriuolo, cedro od κέδρος) *cêra* (tal. ciera, obličje). Među ove spadaju *macîra* (lat. maceria, ruševina, zidina), dalmatska riječ, (srav. ven. *masiera*,²⁾ i *ocât* (lat. acetum, ven. aseo), isto romanska.

U riječi *pocës* (tal. possesso, imanje) bit će po srijedi razjednačivanje.

Mjesto mekog talijanskog *z* ima *c* riječ *brûnac* (tal. bronzo, lonac).

Po svoj prilici imaju latinsku osnovu: *pëca* (povezača), *mâraç* (ožujak), *brânçe* (škrge), *čâva* (čavao, klinac), isp.: *petium*, *martius*, *branchiae*, *clavus*, a ne *današnje* tal. *pezza*, *marzo*, *branchie*, *chiodo* (isp. br. 51).

Nepčani

48) Praslovenski skup *stj* i *skj* (*ske* i *sl.*) daje *šč*³⁾: *godîšće* (godina), *jôšće* u Salima, *smetlîšće* (suho lišće za staju), *ščâp*, *ščeta*, *ščîpât*.

Jedino je *kliške* mjesto *klišća*, dobivši nast. *kl*.

49) Nepčano *ļ* ostaje takovo i ne pretvara se u *j*: *ļûbâv*, *ļûbît* itd.⁴⁾

Češće nego u štokavštini javlja se ovdje, uzeto iz drugih obrazovanja, *ļ*: *višje* (više), *üzļi*, *šîrļi*, *zvižļût* (jer je ispao *d* ili *đ*), *düğļi*, *süzļi*.

Mjesto štokavskog tekućeg *l* ima *ļj*: *gļļsta*.

¹⁾ Tako slično za ostale primjere.

²⁾ Isp. Bartoli, Das Dalmatische, I, 261.

³⁾ Isp. i u *Lumbardi* (Kušar, 5), u *Vrbniku* (Rad 196, 93).

⁴⁾ Tako je i na *Rabu* (Kušar, 45).

Prema štok. *dimñak* ovdje ima *d'ìmljak*.

Za *kļât*, *kļâtva* mjesto *kleti*, *kletva*, isp. br. 3.

50) Nepčani suglasnik *ñ* zamjenjuje štokavsko nosno *n*: *gñôj*, *nñorâc* (metateski od *ronac*, ptica), *nñor'it* (roniti); morfološkog je podrijetla *dunbñña*, *višññä*, *čëšñña* (česno).

Prema štok. *tamjan* ovdje ima: *tamjñn*.

51) *Promjene u tuđim riječima.*

Suglasnik *ć* postaje od tal. *chi*: *ćikara* (ven. chicara, fildžan), *šćeto* (tal. schiettò, cio, upravo) *šćöp* (tal. schioppo, puška), *spěc* (tal. specchio, ogledalo), *oćalì* (tal. occhiali, naočari), *capăt* (tal. chi-appare, uhvatiti).

Pamti: *škñna* (njem. Skina, ven. schena, leda), *škñvăt* (tal. schivare, bježati, sačuvati se), *bereklñn* (ven. berechin, drče) i dr.

Suglasnik *ć* dolazi još u: *ćifa* gen. *ćifla* (lat. cephalus, riba), *ćimak* (lat. cimex, stjenica), *kancćolica* (tal. canzonetta, pjesmica).

Mjesto tuđega tekućeg *l* dolazi *ļ*: *angūļa* (tal. anguilla, jegulja), *pindulăt* (ven. pindolar, visjeti).

Talijansko nepčano *gn* daje *ñ*: *kuñado* (ven. cognado, djever), *siñâ* (ven. segnal, znak), *stañvăt* (tal. stagnare, kalajisati).

Mjesto nosnoga *n* dolazi *ñ*: *kñnika* (tal. conchiglia, školjka), *manteññuda* (ven. mantenuda, milosnica), *plñña* (lat. planula, tal. pialla, rende), *nñanci* (tal. nè anzi, niti).

52) *Još nešto o glasovima.*

Većinom tuđe i domaće riječi iskrive iskonski lik zbog metateze i afereze, ili zbog kontaminacije i prostonarodne etimologizacije.

Evo nekoliko primjera za metatezu i aferezu: *zai'k* (jezik), *koromâc* (ἀμύρακον), *nñorâc*, *nñor'it* (ronac, roniti), *pulitñanke* (napoletani, smokve), *kodlñk* (vukodlak).

Za kontaminaciju ili prostonarodnu etimologizaciju: *balanćâna* (melanzana - balanča, patlidžan), *bandafěro* (palo di ferro - banda, poluga), *barbarõža* (erbarosa-barba, vrst geranija) *protět* (perfetto-profeta, savršen, zdrav), *Velerăt* (bijeli-veli, Puntebianche), *nepišñando* (non pensando-pisciando, ne misleći), *šempjõt* (scempio — ven. subioto, vrsta tjestenine), *nabđto* (hrv. na — tal. di botto, odmah), *reparacjñn* (riparazione-operazione, operacija), *sfugăt se* (sfogarsi — ven. infogarse, ražariti se), *ñurla* (orlo-gorna, žlijeba od strehe), *zaveraměnte* (hrv. za — tal. veramente, zbilja), *deventăt* (diventare-inventare, izumjeti, slagati), *dof'ñn* (hrv. do — tal. perfino, čak), *kagom'ila* (camomilla — ven. cagar,

titrica), *patrđna* (patrona-poltrona, naslonjač), *pułentâda* (polenta — ven. ponentada, jak zapadnjak).

Neobičnim skraćivanjem *mažŕn* (mlinac) dolazi od ven. mazenin.

Pastêk znači *pluska*, jer kad biskup krzma daje „pax tecum“.

Benât znači *prijetiti*, jer kad se prijeti, kaže se „ben, ben“ (dobro), a to ponajviše držeći prst na nosu.

Akcenti i kvantiteta

53) Božavsko narječje imade dva akcenta: jedan za kratke a drugi za duge slogove. Ti akcenti odgovaraju štokavskom jakom akcentu. Jedino je božavski dugi akcent nešto kraći od štokavskog.

54) Jedna riječ ne može imati više od jednoga akcenta, bila kratko ili dugo naglašena. Jedino u nekih višesložnih tuđih riječi je čujan i neki sekundarni akcentat: *fèrodestũko* (tal. ferro da stucco, rende), *bàrbarðža*, *zàveramènte*.

55) Akcenti, bili dugi ili kratki, mogu stajati na kojemuod slogu pojedinih riječi: svakako i na svršetku riječi: *dobrotâ*, *lũbâv kâzât*, *lipotâ*.

56) Kao u štokavskom govoru, enklitike nijesu naglašene. Ako se nalaze na početku rečenice, a u božavskom narječju mogu stajati na početku, onda imaju svoj akcentat, i to kratak: *sì mu rëka*, *mì se činl*, *bì ti rëka*.

57) Svi naglašeni samoglasnici mogu biti koliko kratki, toliko i dugi; također i samoglasno *r* može biti i dugo i kratko naglašeno: *pârst*, *smârt*, *kârv*, *čârn*.

58) Za naglašenim slogom uvijek su svi slogovi kratki, a ne smiju biti dugi, kao što su u štokavskom govoru: *vìdiš*, *küće*, isp. *s kraľun*, *prajcün* prema *mũžun*.

59) Proklitike mogu imati kadšto akcentat. Imaju kratki akcentat kad su ispred enklitika i kad je na njima u štokavštini brzi (kratki-jaki) akcentat. Imaju dugi akcentat, kad je na njima u štokavskom dijalektu uzlazni (t.j. dugi-slabi) akcentat: *nè bi*, *tè mu*, *nâ po*, *nâ pomoć*, *nìz bardo*, *vâ te*, *vâ me*, *vâ nju*.

60) Prema slogu sa slabim akcentom štokavskog dijalekta stoji akcentuacija u božavskome dijalektu za jedan slog naprijed prema kraju riječi, to jest zadržava stariju akcentuaciju. Kad je u štokavštini slog slabo-kratko naglašen, božavski je akcentat kratak; a kad je u štokavštini slog slabo-dugo naglašen, čakavski je naglas

kratak isto, ali prethodni slog zadržava svoju kvantitetu¹⁾: *dobrotà-dobròta, glāvà-gláva, pītāt-pītati, kàzāt-kàzati*.

61) Božavska akcentuacija ne stoji više za jedan slog naprijed prema kraju od riječi, kada se riječ za jedan slog krati, a akcenat se ne može pomicati dalje prema kraju riječi. To biva u neodređenom načinu onih štokavskih glagola i u genitivu množine onih imenica, čiji je slabi naglas na predzadnjem slogu²⁾ riječi: *rèc-rèci, tūc-túci, ovàc-ovàca, žln-žèna*.

62) Božavski akcenti predstavljaju odnosne jake štokavske naglaske. Osobito je vjerno zastupljen dugi jaki, dok kratki jaki prelazi često u dugi. To se događa pred konsonantskim skupovima posred riječi ili na kraju riječi u zatvorenom slogu, a ponajčešće pred poznatim konsonantskim skupom čiji je prvi sastavnik koji sonant: *kūnca-kònac, sèdmi (sèdmi), vādne (ü dne), ôblak (oblak), plāčnt (plāčni), dūnle (dönle), kāsno (kāsno), parvāni (přvašnji), bròska (bròskva), prāska (pràskva), nevēsta (nèvjesta), kàšal-kàšl, nādra (njèdra), bāčva (bāčva), itd.*²⁾ Imaju još dugi akcenat: *jedān, tamnān, zdrāv, danās, večerās, tarbūh*.

63) Tuđe riječi, a većinom su sve talijanske, imaju akcenat na istom slogu, na kojem je u dotičnom tuđem jeziku. Oksitoni, bili već takovi u tuđem jeziku ili postali u ovom narječju zbog gubitka zadnjeg sloga, ponajtiše su svi dugi: *ferā (ven. feral, žizak), konā (ven. canal, jaruzina), tavulīn (ven. tavolin, sto), perūn (ven. piron, viljuška), pacīnt (tal. paziente, strpljiv), barbīr (ven. barbier, brijač) itd.*

Paroksitoni i proparoksitoni zadržavaju obično izvorni akcenat. Jedino, ako iza naglašenoga sloga slijedi određeni konsonantski skup, kratko naglašeni slog postaje dug (isp. o tom i preth. bilj.): *frīgat (lat. frigere, pržiti), fālīt (lat. fallere, pogriješiti), dugāna (tal. dogana, carinara), drēto (tal. dritto, ravno, pravo), kuntēnat-kuntīntu (tal. contento, zadovoljan, zdrav), šupērab-šupērba (tal. superbo, ohol) itd.*

Izuzeci su: *sotonā (tal. sātana, ali štok. uprav sotōna, žid. Satanās), sōldat (tal. soldato, vojnik), poškūrīt (tal. oscurare, tamnjeti) kōgu (ven. cogòlo, mreža), pārtīt (tal. portire, polaziti), ofendīt (tal. offenderc, uvrijediti).*

¹⁾ Takova kvantiteta je jako čujna, ali štokavcu koji prvi put sluša čakavca, tako je čudnovata i neobična da mu se čine kao neki treći slabi akcenat.

²⁾ Isto vrijedi i za tuđe riječi: *mārač-mārča, škāma-škūmla, sīga-sīgla, stū mak-stūnka, čīmak-čīmka* itd.

Oblici

Sklonidba

O- osnove

Imenice muškoga roda

64) *Nominativ jednine.*

Imenicama muškoga roda završetak je u nominativu jednine samoglasnik ili suglasnik: *sântu* (kum), *facô* (rubac), *funerâ* (sprovod), *pinê* (kist), *camatôrji* (groblje), *pârst*, *tavulln* (sto), *pàs* itd.

Imena od mila, kojima je za muška lica u nominativu jednine završetak *e*, ne pripadaju ovoj deklinaciji već ženskoj *a*- deklinaciji, te se sklanjaju kao *Kâtě*.

Umanjene imenice na *-ić* imaju uvijek naglasak na *ič*, i to kratak: *popìć*, *čarvìć*, *bruncvìć* itd.

Izuzeci su: *pùpic* (pupoljak), *kuvêrić* (zaklopčić), *šaròpic* (sirup).

Prema onome što je rečeno pod br. 62 nekoje imenice, kojima je u štokavskom narječju kratak akcenat, imaju ovdje dug slog: *tam-hân*, *tarbûh* itd.

65) *Genitiv jednine.*

Nastavak je *a*.

Pomično *a* ispada pravilno u svim riječima, koje ga imaju prema štokavštini ili su ga umetnule (sekundarno *a*) u tuđe riječi: *momâk-munkâ*, *vêtar-vêtra*, *pòrat-pòrta* (luka), *kûlap-kûlpa* (kap).

U riječi *pàs* pomično *a* često ne otpada, te je genit. *pâsa* pored *fcâ*.

Za oblike *prâjcâ-prâsâc*, *kocâ-kolâc*, isp. br. 31 i 37.

66) *Dativ jednine.*

Nastavak je *u*.

Za akcenatske promjene vrijedi ono što je rečeno pod brojevima 64 i 65.

67) *Akuzativ jednine.*

Nastavak je *a* ili kao u nominativu.

Pravilo za riječi, koje znače što živo ili neživo, isto je kao u štokavštini. Samo od onih imenica, koje znače skup od većega ili manjega mnoštva živih bića, te u štokavskom narječju imaju akuzativ jednak s nominativom, nekoje imaju kadšto akuzativ jednak s genitivom: *izdâ je nârôda i pûka*.

68) *Vokativ jednine.*

Nastavak je *e* za tvrdim suglasnicima, *u* za mekim.

Sve imenice na *-ar, -er -ir -ur* imaju vokativ na *e*: *càre, dok-tùre, poštìre. Gospodâr* ima *gòspodaru*. Tuđa riječ *kaštlg* (tal. castigo, kazna) ima vokativ *kaštlgo*, vjerovatno od *kaštiga*, koja se ne čuje nikada. Imenica *sìnak* ima vok. *sìnko*. Inače se kadšto čuje i nominativ mjesto vokativa.

69) *Lokativ jednine.*

Nastavak je *u*.

Imenica *dân* ima nastavak *e u*: *vâdne*.

70) *Instrumental jednine.*

Nastavak je *un*.

Ovo *un* postaje od *om*, kako je rečeno već pod br. 5 i 7.

Nastavak *un* imaju koliko imenice s tvrdim suglasnikom, toliko imenice s mekim suglasnikom: *s kraļûn, s cãrun, s prìjateļun*. Imenica *otãc* ima instrum. *s ôcin* (dakle s izvornim *em*).

71) *Nominativ množine.*

Nastavak je *i*.

Duga množina je sasvim slabo raširena. Sve one imenice, koje imaju u štokavštini dugu množinu, ovdje imaju kratku množinu. Samo se rijetko čuje: *zècovi, grèbovi*. Pred nastavkom *i* grleni suglasnici postaju predušni i afrikate. Negdje možda to nije bivalo, jer kad se danas čuje koji rijetki primjer kao *jâstrogí, ràki* ili *rðgi*, narod kaže da je to „*po antiķu*“ (po starinski), te da samo stare „*nãne*“ (babe) govore ovako; dok je običnije: *jâstrozi, ràci, rðzi, Gàrci, junãcì* itd.

Nastavak *e¹⁾* u nominativu množine imaju imenice koje se svršuju u nom. jednine na *-anin*: *Molãcanin-Molãcane, Solìňanin-Solìňane, Velãrcanin-Velãrcane, Verðňanin-Verðňane*. Takovu množinu imaju i: *fëštar-fëštare* (svečar) i *škòļar-škòļare* (stanovnik „školja“ ostrvca).

72) *Genitiv množine.*

Nastavak je *ov.²⁾*

Taj nastavak imaju imenice koliko s tvrdim, toliko s mekim nastavkom: *rãkov, jâstrogov, kraļòv, cãrov, garmãļov*.

Rijetko se čuje nastavak *i*: *pùti, târsi, kðmadi.³⁾*

73) *Dativ množine.*

Nastavak je *un*.

¹⁾ Isp. *Leskien*: Gram. d. serbo-kroat. Sprache, 423.

²⁾ Tako ua *Rabu* (Kušar, 29), u *Vrbniku* (Rad 199, 708), u *Oštarijama* (Rad 180, 22).

³⁾ Isp. *Daničić*: Istorija oblika, 74; *Leskien*: Gram. 418. Tako je ua *Rabu* (Kušar, 29), u *Vrbniku* (Rad 199, 108), na *Cresu* (Tentor, A. f. Sl. Ph. 30) i nešto u *Dubrovniku* (Rad LXV, 171).

Taj je nastavak za sve imenice. Dolazi od *om* (isp. br. 5 i 7), te kad ima na sebi akcenat, vazda je dug: *mùžun*, *čarvìčun*, *koñùn*, *ocùn*. Kadšto se dativ množine jednači s instrumentalom te se čuje n.pr. *mùžimin*, *koñìmln*.

74) *Akuzativ množine.*

Nastavak je *i*.¹⁾

Sve imenice imaju pravilno nastavak *i*, te što je rečeno za nominativ množine (isp. br. 71) vrijedi i za akuzativ, jer su ti padeži jednaki.

75) *Lokativ množine.*

Nastavak je *ih*.

Pred nastavkom *ih* grleni suglasnici prelaze u predušne ili u afrikate kao u nominativu množine: *po varsìh*, *u grādìh*, *va ljudìh*. Kadšto — zbog izjednačivanja s dativom — čuje se i oblik instrumentala.

76) *Instrumental množine.*

Nastavak je *imin*.

U nastavku *imin* samoglasnik *i* ima pred sobom nepčaničke kao u lokativu ili u nominativu množine: *mùžimin*, *lācimin*, *rācimin*, *Zverìnčanimin*.

U Solinama se čuje čak i nastavak *imini*, a rjeđe *imi*: *Poļānmini*, *brātrimi*.

77) *Pojedine imenice.*

Imenica *brät* pored *brāca* ima u množini i *brātri*, *brätrov*, *brättrun*, *brātri*, *brättrimin*.²⁾

Imenica *päs* ne gubi vazda pomično *a* te se sklanja *pāsa*, *pāsu* itd.

Imenica *gospodìn* ima u množini *gospodìni* pored *gospodä*.

Imenica *tlöh* (tlo) muškoga je roda, te se sklanja po ovoj deklinaciji, samo što nema množine.

Imenica *dān*, pored pravilne deklinacije, sačuvala je i neke starije oblike: *vādne*, *četìre dnì*, *pēt dān*.

Imenica *pūt* ima u instrumentalu jednine samo *pūtun*.

Imenica *kamen* glasi: *kāmik*.

Skraćenica *dūn* (tal. *don* od *dominus*), koja se, po talijanski, kaže svećenicima, ne sklanja se nikad: *vīdi san dūn Mīrka*, *bī san s dūn Mīrkun*.

¹⁾ Tako i na *Rabu* (Kušar, 30), u *Vrbniku* (Rad 199, 108), na *Cresu* (A. f. Sl. Ph. 30); isp. dalje *Leskien*, Gram. 424.

²⁾ Tako je i na *Rabu* (Kušar, 31).

Imenica *sīn* ima u brojenju *trī sīni*.

Imenica *lūdi* ima po *i*-osnovama dat. *lūdin* i instr. *lūdiman* pored *lūdimni*.

Imenice srednjega roda

78) *Nom. akuz. vok. jednine.*

Nastavci su *o* i *e*.

Imenice s mekim suglasnikom imaju nastavak *e*, a s tvrdim *o*. Jedino *selcō* stoji prema *seoce*. Tuđe riječi, koje se svršuju na *o* ili na *e*, muškoga su roda te se sklanjaju po muškoj deklinaciji.

79) *Genit i dat. jednine.*

Nastavci su *a* odnosno *u*.

Ti se padeži ni u čem ne razlikuju od štokavskih narječja.

80) *Lokativ jednine.*

Nastavak je *u*.

Nastavak je *u* pravilan, ali se čuje u kojoj riječi i nastavak *i*:¹⁾ *nā sarcī, va jūtri* i samo *jūtri, u mēsti*.

Priloški izraz *nasredē od* sačuvao je stari nastavak *e* (isp. br. 130).

81) *Insrtumental jednine.*

Nastavak je *un*.

Ono što je rečeno za muške imenice vrijedi i za srednje: s *mō-run, pōlun, selūn, slebrūn, lebrūn*.

82) *Nom. akuz. vok. množine.*

Nastavak je *a*.

Imena koja rastu imaju akcenat na zadnjem slogu.: *jimenā, brimenā, nebesā, čudesā*.

83) *Genitiv množine.*

Nastavak je *ov*.²⁾

Bilo da se završuju tvrdim ili mekim suglasnikom, sve imenice imaju nastavak *ov*: *pōlov, selōv, mēstov*.

Imenice koje rastu imaju ponajviše nastavak *i*: *jimenī, nebesī, vrimenī*.

I imenica *barīlo* ima *barīli*. Inače se često čuje i *barīlov* i *brimenōv*.

¹⁾ Nastavak *i* je češći u *Vrbniku* (Rad, 199, 110), u *Novom* (Belić: Zamětki po čak. govor. — Izv. XIV, 2) Isp. dalje Leskien, Gram. 423.

²⁾ Isp. Daničić: Istorija oblika, 79.

Imenice koje se svršuju na *-išće* obično nemaju nastavka: *gōdišć, smētišć, kudēlišć*. Kako se vidi, u ovim se riječima, zbog gubitka zadnjega sloga, akcentat primiče početku riječi za jedan slog.

84) *Dat. lok. instr. množine.*

Nastavak je *un, ih, imin*.

Za te padeže vrijedi ono što je rečeno pod brojevima 73, 75, 76 za imenice muškoga roda.

85) *Pojedine imenice.*

Imenice koje rastu, kako *ime*, obične su u ovom dijalektu, te se, kako je rečeno pod br. 82, 83, 84, razlikuj od štokavskog narječja po akcentu i po nekim nastavcima.

Od imenica koje rastu u množini kao *nebo* poznate su tri: *nēbo, tīlo, čūdo* — *nebesā, telesā, čudesā*.

Čudnovat je odnos *tīlo*: *telesā*, a možda je dokaz da su ekavizmi u ovom narječju prilično stari.

Sasvim su neobične one imenice koje rastu kao *tele*. Osim *dītē*, rekao bih, nema nijedne takove imenice. Te se imenice zamjenjuju odnosnim muškim umanjenim imenicama: *tolīć jārčīć, jānčīć, prājčīć*.

Imenica *jūbre* (turskoga podrijetla) ima gen. jedn. *jūbra* itd.

Od imenice *dōba* čuo sam lokat. jednine *dōbi*.

Kao ostatak staroga duala čuje se *trī dēli*.

Imenice *ūho* i *ōko* imaju množinu: *ōči, ūši*, a u instr. glase *ōči-jamin, ušījamin*.

A- osnove

Imenice ženskoga roda

86) *Nominativ jednine.*

Nastavak je *a*.

Ovamo idu i one imenice muškoga roda koje se svršuju na *a*, kako: *slūgā, Mikūla, cāca*; također i muške imenice od mila koje se svršuju na *e*: *Māte, Pāvē, Bāre*.

87) *Genitiv akuz. lok. jednine.*

Nastavak je *e* odnosno *u*.

Ovi se padeži ni u čem ne razlikuju od štokavskog narječja. Nastavak *e* gubi svoju dužinu kad je prethodni slog naglašen: *bāčve, kūće*.

88) *Dativ lok. jednine.*

Nastavak je *i*.

Pred nastavkom *i* grleni se suglasnici ne mijenjaju uvijek: *va Mèriki, na Rìki, divòjki, slùgi*.

Inače su veoma česti oblici kao: *na rùci, nozi* itd.

Stariji su se nekoji oblici sačuvali sa nastavkom *e* u lokativu: *vodè, na glāvè, po glāvè*.

89) *Vokativ jednine.*

Nastavci su *o* i *e*.

Mnoga imena, osobito vlastita, imaju vokativ jednak nominativu *Vâna, Mârija, Bâra!*

Po gotovu imaju vokativ jednak nominativu sve imenice koje se svršuju u nominativu na *e*: *Kâtè, Mâte, Mândè* itd.

Imenice koje se svršuju na *-ica* imaju vokativ na *e* ili jednak s nominativom: *Mârica i Mârice, Mîlica i Mîlice*.

Imenica *hcêrca* ima samo *hcêrce*, a *çàça* ponajviše *çàçe*.

90) *Instrumental jednine.*

Nastavak je *o*.¹⁾

Sve imenice, bez razlike, imaju nastavak *o*: *ženô, mâtèro, dicô, Mârico*.

Kad je nastavak *o* naglašen, vazda je dug.

91) *Nom. akuz. vok. množine.*

Nastavak je *e*.

Ovi se padeži ni u čem ne razlikuju od štokavskog narječja.

92) *Genitiv množine.*

Nema nastavka.

Imenice ove deklinacije izgubile su staroslovenske poluglase za genitiv množine, a nijesu primile ono sekundarno *a* što ga danas književni jezik ima: *žl̃n, kûc, plañn*.

Kad se na kraju riječi nalazi koji skup suglasnika, a da nije *st, št, zd, žd, šč, šć*, umeće se pomično *a* kao u štokavštini: *smðkav, crìkav, gûsak, sestâr*.

Za akcenatske promjene zbog gubitka zadnjega sloga isp. br. 61.

93) *Dativ instr. množine.*

Nastavak je *amin*.²⁾

Dativ i instrumental izjednačili su se, te imaju isti nastavak: *ženâmin, rûkâmin, kûcamin, slûgâmin*.

94) *Lokativ množine.*

¹⁾ Isp. Daničić, Istor. Obl. 37; Leskien, Gram. 419; tako je i na *Cresu* (Tentor A f. Sl. Ph. 30. 146).

²⁾ T ko je u *Mrkoplju* (Nast. Vjes. XIV, 744); slično na *Rabu* (Kušar, 31. i u *Novom* (Belić, Zamètki po čak. gov., Izv. XIV, 2).

Nastavak je *ah*.

Sve imenice imaju pravilno taj nastavak: *jemâtvah, làstravicah, lastîrah*.

Kao u muškom rodu i u ovoj deklinaciji kadšto dativ zamjenjuje lokativ.

95) *Pojedine riječi*.

Imenica *kòkoš¹⁾* većinom svojih nastavaka prešla je ka *a*-osnovama.

Jedn. N. <i>kòkoš</i>	Množ. N. A. V. <i>kòkoše</i>
G. <i>kokošê</i>	G. <i>kokôš</i>
D. L. <i>kokoši</i>	D. <i>kokošân</i>
V. <i>kòke</i>	L. <i>kokošâh</i>
I. <i>kokošô</i>	I. <i>kokošâmin</i> .

Imenica *dicà* obično se sklanja kao *žena* u jednini, ali kadšto se čuje u množini: Gen. *dîc*, D. In. *dicâmin*.

I- osnove

96) Imenice ove deklinacije podudaraju se većinom sa štokavskim imenicama.

U jednini jedina je razlika u instrum., koji osim nastavka *i* ima i nastavak *jo*: *karvîô, soîô*.

U množini dativ ima nastavak *in*: *mîslin, îudin*; i *imin*: *mîslimin, sðlimin*.

Instrumental ima nastavak *iman* pored *imin*: *mîsliman, îudimin*.

97) *Pojedine riječi*:

Imenica *hcî* se sklanja:

Jedn. N. <i>hcî</i>	Mn. N. A. V. <i>hcëre</i>
G. <i>hcëre</i>	G. <i>hcêrî</i>
D. <i>hcëri</i>	D. <i>hcêrân</i>
A. <i>hcêr</i>	<i>hcêrâmin</i>
V. <i>hcêrce</i>	L. <i>hcêrâh</i>
I. <i>hcêrô</i>	I. <i>hcêrâmin²⁾</i>

Imenica *kòst* u jednini se sklanja pravilno po *i*-osnovi. U množini ima:

N. A. V. <i>kòsti</i> i <i>košcà</i>
G. <i>kòsti</i>
D. I. <i>kòstimin</i> i <i>košcâmin</i>
Lok. <i>kòstih</i> i <i>košcâh</i>

¹⁾ Slično na *Rabu* (Kušar 31) i u *Trpnju* (Rad CIII, 73).

²⁾ Slično na *Rabu* (Kušar, 31), u *Mrkoplju* (Nast. Vjes. XIV, 745), u *Dobrinju* (Rad CXXI, 124), na *Rijeci* CXXIV, 152).

98) Imenica *nôc* u nekim padežima prisvaja sebi kadšto nastavke od *o-* *osnova*, te ima n. pr. *pô nôća, u nôću, nôćun*.

99) Imenica se *măti* sklanja:

<i>Jedn. N. V. măti</i>	<i>Mn. N. A. V. mătere</i>
G. <i>mătere</i>	G. <i>măter</i>
D. <i>măteri</i>	D. <i>materân</i>
A. <i>măter</i>	L. <i>materâh</i>
I. <i>mătero</i>	I. <i>materămin</i>

Pridjevi

100) Prilično se slabo u pridjeva razlikuju nominalni od složenih oblika. Samo u atributu vjerno je sačuvan nominalni oblik neodređenoga pridjeva: *čêš bît takò dđbar ? je vêc žutò, nî mi drăgà*.

Neki pridjevi upotrebljavaju se samo u složenom obliku: *vêli* (veliki), *žêrbi* (kiseo), *pôkojni* (koji može biti i imenica), *cêli, bêli, pritîli*.

101) U sklanjanju se pridjevi, složeni i nominalni, slažu sa što-kavskom deklinacijom, samo se u nekim padežima razlikuju nešto. *Gen. sing. mušk. i srednj. roda* u određenom pridjevu svršava se uvijek na *-oga*, odnosno *-ega*,¹⁾ a ovo krajnje *a* ne smije nikada otpasti: *dđbroga, vêlega, mlrnoga*.

Dat. sing. mušk. i sred. roda u određenom obliku svršava se na *-omu, -emu*, a zadnje *u* ne smije otpasti: *lîšemu, bêlomu, cârnomu*.

Lokativ sing. mušk. i sred. roda je jednak s instrumentalom: *u vêlin dvôru, lîpin, sûhin*.

Ženski rod u *instr. sing.* ima nastavak *o* kao ženske imenice: *dobrô* (neodr.), *dđbro* (odr.), *zdrâvo, poštenô*.

Dativ plur. za sva tri roda ima nastavak *in*: *krûtin, vrûćin, vrîdnin, lôšin*.

Muški rod u *akuzativu plur.* ima nastavak *i* kao *o-* osnove: *kun-tînti, jâki, širôki, drăgî*.

Lok. plur. za sva tri roda ima nastavak *ih*: *dûgih, gđlih, vêlih, šupêrbih*.

Instr. plur. za sva tri roda ima nastavak *imin*: *lîpimin, arjă-vimin, dđbrimin*.

Tvorba drugoga stepena.

102) Nastavci su *iji, ji, ši*.

¹⁾ Tako je na *Rabu* (Kušar, 52), u *Dubrovniku* (Rad LXV, 171), u *Trpnju* (Rad CIII, 74), na *Rijeci* (Rad CXXIV, 157); po nekim primjerima navedenim od J. Milčetića izgleda da je tako i na *Kvarnerskim otocima* (Rad CXXI, 116).

Najobičniji su nastavci *iji*, te idu u višesložnih riječi i u tuđica: *bogaťiji, pametniji, falsiji, čarji, dretije* (za adverb).

Imaju nastavak *ji* oni pridjevi, koji ga imaju u štokavštini, samo se neki u ovom narječju razlikuju ili nastavkom ili tvorbom: *vjšli, dūgli, sūhli, širli, jáčji, bližji, nižji, barziji, čvarstiji, ljutiji, tvardiji, glatkiji, žutiji*.

Ona tri pridjeva koji dobivaju u književnom jeziku nastavak *ši* tvore ovako drugi stepen: *liši, laši, mēhli* (rjeđe *mēči*).

Od nepravilnih komparativa *dōbar*, pored *bđli*, ima i *dobrji*.

Za tvorbu trećega stepena nema se što primijetiti. Sasvim odgovara štokavskom narječju.

Zamjenice

103) Lične zamjenice.

Samo se neki oblici razlikuju od štokavskih.

Lične zamjenice *jâ* i *tĭ* imaju instr. sing. *s manð, s tobð*, dat. plur. *nân, vâñ*; instr. plur. *s nâmin, s vâmin*, pored *s nâman, s vâman*.

Lična zamjenica *ûñ* ima: lok. sing. *ñemu*; instr. plur. *ñimin* rjeđe *ñiman*.

Lična zamjenica *onâ* ima: dat. sing. *jì i jđj*; ak. sing. samo *jũ*; instr. sing. *ñô*; množinu kao *ûñ*.

Akcenti su ovih zamjenica: *mēne, mēni, tēbe, tēbi, manð, tobð, ñega, ñemu, onì, onē, onâ, vâñ, jì, jũ, ñô* itd.

104) Posvojne zamjenice.

Deklinacija im je skoro kao u štokavštini.

Zadnje *a* i *u* u genitivu ili dativu jednine za muški i srednji rod ne smije nikada otpasti.

Upotrebljavaju se samo sliveni likovi: *mōga, tvōga, svōga, mōmu, tvōmu, svōmu*.

Za instr. sing. ženskoga roda, za akuz. plur. muškoga i za dat. lok. i instr. plur. sva tri roda vrijedi ono što je rečeno pod brojem 101 za pridjeve.

Zamjenice *ñegōv* (žens. rod *ñegōva*), *ñēzin* i *ñìhov* radije se sklanjaju po složenoj deklinaciji, te se čuje n. pr. *ñegōvoga, ñegōvomu, ñēzinoga, ñìhovomu* itd.

105) Pokazne zamjenice.

Pokazne zamjenice imaju dvojaki lik. Čuje se rjede: *ovì, tâ, onì¹⁾* a češće: *ôv, otâ, tĭ, ûñ²⁾*

¹⁾ *Ovì, on* kao u *Dubrovniku* (Rad LXV, 173) ili u *Trpnju* (Rad. CIII, 7).

²⁾ Slično na *Rabu* (Kušar, 34), na *Kvarnerskim otocima* (Rad CXXI, 114), na *Rijeci* (Rad CXXIV, 155), u *Novom* (Izv. XIV, 2), na *Cresu* (A. f. Sl. Ph. 30, 164).

Njihova je deklinacija kao u štokavštini s dotičnim promjenama kao što je već istaknuto u pogledu pridjeva ili posvojnih zamjenica. Samo se čuje i *tèga, tèmu* pored *tôga, tômu*.

Akcenti su im: *ovôga, onôga, ovê, ovîn* itd.

Od pridjevnih zamjenica poznati su oblici: *ovakôv, takôv, onakôv* i *ovonîki, tolîki, ononîki*.

Sklanjaju se po složenoj deklinaciji: *ovakôvoga, takôvomu, ovonîkoga* itd.

104) *Upitne i odnosne zamjenice.*

Upitne i odnosne zamjenice jesu: *kî* (ko), *čà, kî* (koji), *čigôv* (čiji), *kakôv, kolîki*.

Kî se sklanja kao *tko*; naglas mu je *kôga* itd. instrum. je *s kîn* i *s okîn*.

Čà se s klanja kao *što*; genitiv je samo *čèsa*, instr. *čîn* i *s očîn*.

Kî (koji) u muškome i srednjem rodu sklanja se kao *kî* (tko) a u ženskom rodu:

Nom.	<i>kâ</i>
Gen.	<i>kê</i>
Dat.	<i>kôj</i>
Ak.	<i>kû</i>
Lok.	<i>kôj</i>
Ist.	<i>kô, s okô.</i>

U množini ima *kî, kê, kâ* (nom. akuz.) a za sva tri roda dalje: *kîh, kîn, kîh, kîmin, s okîmin*.

Čigôv ima gen. *čigôvoga* itd.

Kakôv i *kolîki* se sklanjaju kao *takôv* i *ovonîki*.

107) *Neodređene zamjenice.*

Sân ima samo određeni oblik, te se sklanja: *sâmoga, sâmomu* itd.

Vâs ili *svâs* ima gen. *svêga* itd. *svî, svîh, svîn, svîmin* itd.

Ostale se neodređene zamjenice sklanjaju kao upitne gorespomenute zamjenice: *nîko, nîki* (neki), *nîšće, nîčigov*, itd. *nîkoga, nîčesa* itd.

Sufiks *god* kadšto prelazi u *kod*: *čà kôd, kî kôd* i *kî gôd*.

Brojevi

108) *Glavni brojevi.*

Glavni brojevi jesu: *jedân, dvâ, trî, četîre, pêt, šêst.... jedanâjst, dvanâjst.... sedavnâjst, osavnâjst, devetnâjst, dvâjst, triêset, stô, dvîstâ, trî stâ, pêt stâ.... tîsuc*.

Jedân, jenâ, jenò sklanjaju se kao određeni pridjevi: *jenòga, jenê* itd.

Brojevi *dvâ, dvî, trî, četìre* radije se ne sklanjaju, a kad se sklanjaju, ovako mijenjaju svoje oblike.

Gen. *dvîh, trîh, četìrih*.

Dat. Lok. *dvîn, trîn, četìrin*.

Instr. *dvîmin (i dvâmin), trîmin, četìrmin*.

109. *Redni brojevi*.

Redni brojevi jesu: *pârvi, drùgi, trèti, četvârti.... jedanâjsti, dvanâjsti.... dvâjseti* itd.

Sklanjaju se pravilno po složenoj deklinaciji.

Sprezanje

Glagolski oblici

110) Današnje narječje nije sačuvalo sve *proste glagolske oblike* koje još imade štokavski govor.

Davno je nestalo *drugo pređašnje vrijeme*¹⁾ (imperfekta), čiji je ostatak jedino lik *biše* (bješe) s impersonalnim značenjem: *trebalo je, trebalo bi, vađalo je, vađalo bi*, n.pr. *biše vân govorît* = morali ste govoriti, bilo vam je govoriti.

Također je nestao *drugi glagolski prilog*²⁾ (gerund. prošloga (vremena), a jedva je čujan i *prvi glagolski prilog* (ger. sad. vrem.)

Napokon i *prvo pređašnje vrijeme* (aorist) je nestalo sasvim, te je kadšto nadoknađen *sadašnjim vremenom* svršenih glagola.³⁾

Od *složenih glagolskih oblika* mnogo koješta se već ne upotrebljava.

Rijetko se upotrebljava *drugo buduće vrijeme*, i to drukčije nego u književnom jeziku⁴⁾, jer n. pr. mjesto budem hvalio narod kaže: *bûdin hvâlît, bûdeš hvâlît, bûde hvâlît* itd.

Od ostalih složenih glagolskih oblika sasvim je nestalo još: *treće složeno prošlo vrijeme* i *četvrto složeno prošlo vrijeme*.

¹⁾ Postoji još na *Rabu* (Kušar, 38), u *Dubašnici* (Rad CXXI, 127) i negdje još, ali sve više nestaje iz cijelog područja srpskohrvatskog jezika.

²⁾ Tako je na *Rabu* (Kušar, 38), u *Mrkoplju* (Nast. Vjest. XIV 749), u *Perastu* (Brajković, Progr. gimn. Kotor, 1892—93. str. 13), u *Lumbardi* (Kušar, 13), na *Kvarnerskim otocima* (Rad, CXXI, 128), u *Dubrovniku* (Rad LXV, 174), u *Trpnju* (Rad CIII, 75).

³⁾ Slično u *Dubrovniku* (Rad LXV, 174), u *Trpnju* (Rad CIII. 75).

⁴⁾ Inače je to osobina skoro svih južnih govora, isp. Maretića, gram. 287.

Trpni se lik upoće ne upotrebljava.

111) *Neodređeni način.*

Krajnje *i* u *-ti* ili *-ći* obično otpada: *kāzāt, kopāt, pēc,*

Za oblike kao *rēci* isp. br. 116.

Za akcenatske promjene zbog gubitka krajnjeg *i* isp. br. 61.

Za oblike kao *dōjtī, nōjtī, počāt, začāt* isp. br. 3 i 27.

112) *Sadašnje vrijeme.*

Prvo lice svršava se vazda na *-n* (isp. br. 28): *znân, kopân, vîdin, letîn.*

S obzirom na prijelaz $\bar{e} + n > \bar{i}n$ i *in* (isp. br. 13 i bilj. br. 16) glagoli na *-em* ovdje imaju nastavak *in*: *bûdin, pletîn, tresîn, plâčin.*

Nijedan glagol nema u 3. licu množine nastavak *e*, već mjesto njega dolazi uvijek *u*: *vîdu, letû, činû, govôru.*

Glagoli I. vrste kao *peći* u 3. licu množine zadržavaju nepčane suglasnike: *peçû, reçû, lëžu.*

113) *Zapovjedni način.*

U nastavku *-ite* za 2. lice množine *i* se često gubi (isp. br. 14): *hôte, vîte, sête, rëcte, pōjte, klâjte* (stavite), *bîšte* (bježite) *dâršte* (držite).

Sličnu sinkopu, samo rjeđe, ima i 1. lice množine: *hômō, sêdmo, nōsmo, pōjmo, klâjmo.*

Glagoli I. vrste kao *piti* gube zadnje *j* u cijelom zapovjednom načinu, te glase n.pr.: *pî, pîmo, pîte.*

Glagol *imati* glasi u zap. načinu *jimî, jimîmo, jimîte.*

114) *Prvi glagolski prilog.*

Može se reći da je taj glagolski oblik već nestao. Nekoji oblici, koji se još i danas čuju, imaju osobine jednostavnih pridjeva ili priloga: *vrûc, mogûc, molêc, letêc, hotêc, nehotêc.*

Ako se isporede oblici *molêc* i *letêc* sa sadašnjim likovima za 3. lice množine sadašnjega vremena *molu, letu*, od kojih bi se morao razviti prvi glagolski prilog, razumjetće se lako da je već nestalo u narodu smisla za takav glagolski prilog, te da se oblici *molêc, letêc* imaju smatrati kao ostatak gerundija koji više ne postoje.

115) *Glagolski pridevi.*

Prvi glagolski pridjev.

Bez izuzetka zadnje iskonsko *l̥* otpada u svakoga glagola te se nikada ne pretvara u *o* kao u književnom jeziku.

Zbog gubitka glasovne grupe *l̥* zadnji slog riječi, ako je naglašen, biva uvijek dug, ma bio izvorno kratak: *dâ, stâ, dâ, kazâ, bî, çû, govorî.*

Drugi glagolski pridjev tvori se kao u štokovštini.

Glagoli I. vrste kad imaju akcenat na zadnjem slogu glase, n.pr. *pletln, pletenà, rečln, rečenà*.

116) *Za glagolske složene oblike*, uz ono što je rečeno pod br. 110, istaćiću ovdje da *buduće vrijeme* slijeva sasvim dosljedno neodređeni način s idućim *ću, ćeš, će* itd.: *viđiće se, čüćeš, sêšćemo undě*.

Samo glagoli kao *reći* zadržavaju krajnje *i*, te se govori: *reći ću, tēći ćeš, pēći će* itd.

Pojedini glagoli

117). *Prva vrsta.*

Osnove na d i t.

Prema štokav. *cvasti, rasti* ovdje ima *cvêst, rêst*.

Glagol *jlst* (jesti) ima sadašnje vrijeme: *jln, jliš, jl jlmò, jltě, jidû* ili *jidln, jiděš, jidě* itd.

Zapovjedni način jest: *jl, jlmo, jlte*.

Prvi pridjev je *jl, jila, jilo*, drugi pridjev je *pođen*.

Od glagola *gresti* upotrebljava se sadašnje vrijeme: *grln, grêš, grê, grēmò, grēstě, gredû*.

Izgubili su se glagoli *blusti, sresti*.

Veoma je običan glagol *klâst* (imperf. *klāvât*), čije je sadašnje vrijeme: *klâdin, klâdeš* itd., a zapovjedni mu je način: *klâj, klâjte*.

118) *Osnove na s, z.*

Glagoli *vrsti se* i *uľesti* nestali su sasvim.

Glagol *dovesti* ne čuje se više, mjesto njega narod kaže *dopeľât*.

Pozniji glagol *spāsît* nadoknadio je stariji *spasti*.

Drugi glagolski pridjev glasi n. pr. *grizln, grizenà, grizenò*.

119) *Osnove na b, p, v.*

Malo se tih glagola do danas sačuvalo. Nestalo je: *tepsti, grepsti, skupsti, crpsti* i *živsti*. Mjesto ovih dvaju zadnjih narod govori *čârvat, žlviť*.

Prema štok. *dupsti* ovdje ima samo *zdûst*.

120) *Osnove na g, k, h.*

Treće lice množine u sadašnjem vremenu glasi *pečû, rečû*. Isp. br. 112.

Glagol *mòc* ili *mòci* ima sadašnje vrijeme: *mòrin, mðreš* itd.

Glagol *pomòc* ima sadašnje vrijeme *pomòrin* i *pomòžin*,

Mjesto glagola *žeci* i *vrijeći* ima: *užgât, varšît*.

Oblika kao *dići, stići* nema, nego se kaže po drugoj vrsti *dìgnut, stìgnut*. Samo se *dosěć* održalo.

121) *Osnove na m, n.*

Za oblike *začât, načât* isp. br. 3.

Sadašnje je vrijeme: *pôčmin, kunîn, vâzmin* it.d.

Prema štok. *uzeti, kleti, uzajmiti*, ovdje ima *vazêt, kļât, zajât*.

Glagol *peti* čuje se samo u *spêt se, spê se, spēla se*. Inače se čuje često glagol *pêhin se* itd.

Za glagol „*oteti*“ narod samo umije kazati podrugljivo „da to dobro znadu“ „*kî su u Vlahòriji...*“ (t.j. Ravni Kotari kod Zadra, gdje još bivaju *otmice*).

122) *Osnove na samoglasnik.*

Za zapovjedni način nekih od tih glagola isp. br. 113.

Drugi glagolski pridjev je *vazda na jen*, a nikada na *ven*: *sakrljen, zašljen, savljen*.

Glagoli kao *smjeti* t. j. *smît* imaju sadašnje vrijeme: *smîn, smîš, razumîn, prispîn* itd.

Glagol *zadît*, koji ne poznaje oblika druge vrste, glasi u sadaš. vrem. *zadijin, zadiješ* itd.; prvi mu je pridjev: *zadî, zadîla*.

Glagol *bîti* (esse) ima sad. vrijeme: *jesan, san, jesî, si, jê, jesmò, smo, jestê, ste, jesù, su*; negativni oblici jesu: *nisân, nisî, nî, nismò, nistê, nisù*.

Pogodbeni mu je način *bî* za sva lica (kao u slovenačkom) ili: *bî, bîš, bî, bîsmo, bîste, bî.*

Za oblik *bîše* isp. br. 110.

Glagol *icî*, što ga narod zamjenjuje sa *hodît* u neodređenom načinu i sa *grîn* u sadašnjem vremenu, ima prvi pridjev *šâ, šlâ, šlò*. Svršeni oblici kao *dòjti, nâjti* imaju sad. vr. *dòjdin, nâjdin* itd.

123) *Osnove na r.*

Slabo su poznati ovi glagoli. Glagol *umrît* poznat je u svim oblicima: *umrîn, umrêš... umrû, umrî! ùmra, ùmarla*.

Glagol *prostrît* ima oblike: *prostrîn, prostrêš... pro trû, prostrî! pròstra, pròstarla*.

Glagol *târt* poznaje samo oblike kao *târin, târeš*.

124) *Ostale vr te.*

U ostalim vrstama nema se isticati mnogo razlike od štokavskih glagola.

Glagol *otît* (hotjeti) ima sadašnje vrijeme: *ocû, cú, ðceš, ceš, ðce, ce, ðcemo, cemo, ðcete, cete, ðceju, ceju*.

Prvi mu glagolski pridjev glasi: *otî, otîla, otîlo*.

Za *spavati* čuje se *spât*.

Glagol *imati* ima dvojaki neodređeni način: *jimät*, *jimìt* (staro-slovenski *imèti*); pridjev mu je vazda: *jiml*, *jimìla*.

Pored *čität* običnije je *štìt*, koji glasi u sadašnjem vremenu: *štìjin* *štìješ* itd.

Glagol *kät* (tkati) ima sad. vrijeme *kân*, zapov. način *kì*.

Glagol *dognät* ima sad. vrijeme *dognân*, i *dorènin*.

Glagoli šeste vrste na *-ovati*, slabo su poznati; mjesto njih se upotrebljavaju oblici na *-evati*, a više *-ivati* iste vrste: *poznìvät*, *darživät*, *pišivät* (iter. od *pisati*).

Mnogi glagoli iste vrste ne tvore sadašnje vrijeme na *-ujem*, kao u štokavštini, nego na *-ivam* dotično na *-evam*, osobito ako su tuđeg postanja: *poznìvan*, *pišèvan*, *bušìvan* (od perf. *bùsnut*, cje-ivati), *dešturbìvan* (smetati).

Iz sintakse

125). Imenice :

Nekoje imenice nemaju istoga roda što ga imaju štokavske imenice.

Tìc (ptica) je muškoga roda, kao u svih sjeverozapadnih Slovena¹⁾ i djelomice u štok.

Muškoga su roda još: *tlòh* (tlo), *zvùn* (zvono), *jèsen*, *gòsti* plur. tant. (ostve). *Glâd* je ponajviše muškoga roda, ali se čuje i n.pr. *vèla glâd*.

Umanjena imenica od *grto* glasi *garlìc*, te je muškoga roda.²⁾

Ženskoga su roda: *bärke* pl. tant. *vèčer*, *opânke*, *klìške* (štok. kliješta, rjede kliješte)³⁾, *čèšña* (česno).

Srednjega su roda: *muženò* (mozak, moždani), *plûca* (plur tant.).

Riječi uzete iz tuđega jezika sačuvale su obično rod jezika iz kojega su uzete, osobito ako potječu iz talijanskoga: *jâstrog* - αστακος, *astacus*, *sìpa* - σήπια, *seppiha*, *konòba* - canaba, *čìfa* - cephalus, *vâž* - vaso, *butlga* - bottega, *bagulìna* - bagolina, *kuñâdo* - cognado itd.

Suprotni primjeri jesu: *porcjûn* m. - porzione ž., *farñòku* m. — fragnocola ž., *kurènat* m. - corrente ž., *pajarìca* ž. - pagiarizzo m. i još nekoje.

¹⁾ To ne bi došlo u prilog teoriji Dobrovškoga koja dijeli Slo ene na sjeverozapadne i jugo istočne po nekim lingvističkim osobinama (*raz - roz*, *iz - vy*, *kv - cv* itd.), između kojih spada i rod *ptica - ptak*. Tim iše što i Slovenci kažu *ptič!!*

²⁾ Božavski *garlìc* znači štok. *groce*, a ne *grlic* u puške itd.

³⁾ Isp. Maretić, Gram. 447.

126) *Pridjevi.*

Neodređeni pridjevi kadšto se zamjenjuju određenima: *lâčnoga i gđla si me nâša, nedûžnoga su ga dopešàli.*

Neki su pridjevi primili već složeni oblik: *vèli, žèrbi, cèli, bèli, pokôjni, pritìli.*

Mjesto posvojnog ili tvarnog pridjeva stoji kadšto imenica u genitivu, čas s prijedlogom *od*, čas bez prijedloga i to mahom uz vlastita imena: *vràtà od kùce, berìta od bràta, dicà od skùle, vîdi san Marìje kùcu, bràta vàrt, Mikùle lÿbar, Bârìća kùca¹⁾*

Inače posvojni su pridjevi dosta česti i sklanjaju se mahom po nominalnoj deklinaciji: *bràtovu jìmenu, mäterina dvôra, Pâvlakova târsja, Dunàtovu kajčû.²⁾*

Imenica *otàc* ima posvojni pridjev samo *òcin*.

Neki su pridjevi dobili značenje imenice: *mâli, mâla* — muškić, ženskić, *mlâdi, mlâda* — vjerenik, vjerenica, *stâri, stâra* — starac, starica, *tûji, tûja* — tuđinac, tuđinka.

Sâm znači jedino „solus“, te se sklanja po složenoj deklinaciji.

Drâg ne znači samo „mio“, nego i „skup“ kao i u drugim slovenskim jezicima.

127) *Zamjenice.*

Mjesto posvojne zamjenice stoji kadšto lična zamjenica u genitivu s prijedlogom *od*: *dâ si mi porcjûn od nêga, to je od mène.*

Tako i mjesto *çigôv* čuje se *od kôga*.

U znak štovanja kaže se uvijek *Vi*, a predikat, bio glagolski ili imenski, stoji vazda u množini i u muškom rcdu: *nemôjte bìti šupêrbi, cã ste mu dàli?*

U znak štovanja kaže se *Onÿ* u neupravnom govoru,³⁾ t. j. kad se govori o čeljadetu, kojemu bi se u upravnom govoru reklo *Vi*.

Zamjenice *sêbe, svôj* negdje naginju uplivu talijanske sintakse, te se čuje mjesto njih *mène, môj* itd. *ocÿ za mène, donêslì smo za nâs tôga prâjçica, tÿ si dobÿ tvôj dè.*

Posvojne zamjenice *negôv, nêzin* često se međusobno mješaju, te se osobito čuje *negôv* za *nêzin*: *dolÿ je od sestrê negôv* (njezin) *vàrt.*

Čuje se i *negôv* za *svôj*: *mâtì môra jimÿt negôv dè.*

¹⁾ Isp. Maretić, Gram. 522.

²⁾ Po takovu pridjevu u nominativu množine zovu se seoske obitelji: *Pâvlakovi, Dunàtovi, Margèitini, Fumìni* (Fume-Eufemia), *Jÿrjevi* (u matice župnik ih piše: *Pavlaković, Dunatović* itd.).

³⁾ Tako je na *Rabu* (Kušar, 47) i u slovenačkom jeziku: *bì san š nÿmin; onÿ su mi dàli.*

Stara pokazna zamjenica *saj* ne postoji više ni u čakavštini. Pored štokavskih riječi *jesenas*, *jutros*, *zimus* itd. božavsko narječje ima još: *sìmo* (ovamo) i *seùtra* (jutros, jutro-se).

128) *Brojevi.*

Brojnik *jedân*, *jenâ* upotrebljava se često kao neodređen spolnik prema talijanskom jeziku: *tô ti je jedân fîni gospodîn, ûn je jedân tûji, tî si jedân tovâr.*

Brojevi *dvâ*, *trî*, *četîre* radije se ne sklanjaju. Kad se sklanjaju imaju oblike koje smo spomenuli pod brojem 108. Adjektivne riječi, koje se za njih privezuju (bilo atributno ili predikatno) stoje u dualu ili pluralu: *ovâ dvâ sîna, ovî trî sîni.*

Dijelni brojevi su samo djelomice poznati te se čuje: *onâ kûća jîma dvôja vrâtâ, pêt funêstar; kupî je trôje butânde, četîre bâčve, pêt pàrov bragêš.*

129) *Glagoli.*

Glagol *dartât* (drhtati) postaje prelazan, te znači: *trestî.*

Neki su glagoli povratni i kad nijesu u štokavštini: *sâhat se, sêst se* (tal. sedersi), *mîslit se* pored *mîslit.*

Glagol *pîtât* hoće uza se riječi u dativu: *pîtâcu mu* pored *sîga pîtâ?*

Talijanski glagol *ritornare* postaje povratan, te se kaže: *tornât se, tornâj se*, vjerovatno radi upliva glagola *vratiti se.*

130) *Pijedlozi.*

Mjesto *bez*, *kroz*, *med* ili *izmed*, *između*, *pred* ili *ispred* govori se: *prez* ili *brez*, *krez*, *mëju*, *sprid.*

Mjesto prijedloga *sred* ili *posred*, *usred* govori se čitav izraz: *nasredè od*, t. j. prijedlog sa starim oblikom na *e* za lokativ.

Prijedlog *mimo* se ne čuje više; mjesto njega govori se *uskrâj* sa genitivom.

Prema talijanskom prijedlogu *da*, koji znači koliko *iz* toliko *od*, ovdje se govori *od* mjesto *iz* u: *dôjti od kûće, znê ga je od kâvse.*

Prijedloga *k*, *ka* nema, mjesto njega, s glagolima kretanja, govori se u: *pôj u brâta, grê u dotûra.*

Sasvim je slabo poznat prijedlog *o*;¹⁾ mjesto njega se čuje *za*, *u*, *na*, *od*: *svâka tîkva za svôj gaplîc vîsi* (poslovica), *berîta vîsi na zîdû*, *u Božîću, govorî mi (govorio mi je) od brâta tvôga.*

Slabo se pazi na razliku mirovanja i kretanja kod prijedloga *na* ili *u*: *bî san u grâd, grîn u grâdû, klâj vândj* (u onoj) *kâvsi, si bî na mîsu?*

¹⁾ Tako i na *Rabu* (Kušar, 49).

Prijedlog za znači i kretanje (put), te hoće onda uza se riječ u akuzativu: *grîn za Zâdar, za Splît, za Tâliju*.¹⁾

Mjesto za s instrumentalom ovdje ima za s akuzativom: *plâkat za brâta kl je pârti*.

131) Prilozi.

Od priloga što znače vrijeme neki se razlikuju od štokavskoga govora oblikom, a neki značenjem: *dîljen*-odmah, *sinocâ*-sinoć, *čêra*-jučer, *čerâs*-večeras, *prîn*-ovčas, *vâdne*-obdan, *nôćun*-obnoć, *seûtra*-jutros, *pekosûtra*, *zabêdun*-poslijepodne, *pôtle*, *pôtlen*-poslije, *anîtânto*-kadikad.

Od štokvskih, priloga koji znače mjesto razlikuju se: *sôto* (ispod), *kadê* (gdje), *ovdê*, *tûte*, *undê*, *sîmo* (ovamo), *sprîda*, *zvânka*, *gôri*, *gorîka*, *dâli*, *dolîka*,²⁾ *oduzdô*, *nûtra*, *dôble* (dovle), *dûnble* (donle) i njihovi složenici *odôble*, *zdôtle*, *zdûnble*, *dodôble*, *dodôtle*, *dodûnble*.

Među priložima koji znače način mnogi su uzeti iz talijanskoga kao n.pr.: *štêšo* — jednako, *sikûro* — jamačno, *ščêto* — upravo, *jûsto* — pravedno, *drêto* — ravno, *nabôto* — skoro, *zaveramênte* — u istinu, *kunvêno* — slobodno, a da se ne nabroje oni primjeri gdje srednji rod od pridjeva služi kao prilog, n.pr.: *friško*, *fûrbasto*, *fîno* itd.

Mjesto *uzalud* čuje se *zamân*, a mjesto *vrlo* čuje se *vêle* i *pûno*.

Čestice za tvrđenje ili obratno obično se podvajaju: *jê jê*, *nêću nê*, *nî ga nê*.

Mjesto glagola, složena s prijedlogom, stoji više puta, po talijanski, prosti glagol s prilogom: *šlâ je câ* (otišla je), *dôjdi nûtra* (uniđi), *znê ga je vân* (izvadio ga je).

132) Veznici.

Ima dosta tuđih veznika: *nânke* (niti), *jitânto* (ipak), *mânkle* (barem), *dânkle* (dakle-dunque), *magâri* (makar), *ârtloke* (a kamo, naprotiv), *nânci* (niti).

Veznik *dok* glasi uvijek *dôkle*.

Upitna čestica *li* izgubila se: *ćeš dôjti? sî ûmoran? sî ga vîdi?*³⁾

¹⁾ Inače takova se pojava sve više širi po cijelom srpskom i hrvatskom narodu

²⁾ Isp. za takav lik Maretića, Gram, 485.

³⁾ Namještaj enklitika razlikuje se ovdje tim što one mogu stajati na početku rečenice i što se negdje u samoj rečenici namještavaju drukčije nego u štokavštini. Evo nekoliko primjera: *mî se činî, jê ga vîdit? mû je rêkla, i kî te hranî je, kâd se pûno stâvi, je slâtko*.

Padeži

133) *Nominativ.*

Kako je već rečeno pod brojem 77, skraćenica *dûn* (don > dominus) kao počasni pridjevak pred ličnim imenom kojega svećenika ostaje uvijek u nominativu i kad je dotično ime u kojem drugom padežu: *bî san u dûn Mîrka, govori je s dûn Mîrkun.*

Isto vrijedi i za *frâ* kad se govori o kojem fratru: *vîdi san frâ Bârtula, dâ san frâ Mikûli.*

134) *Genitiv.*

Uz neodređene zamjenice *ča*, *nîšće¹⁾* pridjevi stoje u genitivu i mahom imaju složeni oblik: *čâ je nõvoga? nîšće dõbroga.*

Mjesto posvojnoga pridjeva ime, kojim se označuje vlasnik, stoji u genitivu s prijedlogom *od* ili bez njega. Isp. br. 126.

Genitiv odvajanja ima često uza se prijedlog *od*: *oslobodi nas od otê sotonê, cûvaj se od grîhâ.*

Niječni genitiv slabo je zastupljen: *kî nîma perûn je kojûn* (poslovica).

Genitiv s prijedlogom *od* nalazi se negda gdje u štokavštini pravilno stoji lokativ s prijedlogom *o²⁾* Isp. br. 130.

Genitiv s prijedlogom *od* nalazi se u raznim slučajevima mjesto prostoga genitiva: *divõjka nî od dobrâ glâsa, grê čas od smârti, nî čovik od dõbroga sârca, gospodâr od kûće.⁸⁾*

135) *Dativ.*

Mjesto akuzativa nalazi se dativ uz glagol *pîtât*, isp. br. 129.

136) *Akuzativ.*

Impersonalni pasivni glagol slaže se s akuzativom⁴⁾: *zdûnble vîdi se nâšu crîkvu, po dîdu se põzna kûću.*

Akuzativ dolazi mjesto lokativa sa prijedlozima *u* ili *na* kad se slabo pazi na razliku mirovanja ili kretanja⁵⁾. Isp. br. 130.

137) *Vokativ.*

Mjesto vokativa čuje se kadikad nominativ:⁶⁾ *frajûn, kadê si bî? Sîmo hõte, gõsvoja! Za ostale primjere isp. br. 68, 69.*

1) Isp. *L. Zima*: Sintaktičke razlike..., 193.

2) Isp. *Maretić*, gram. 538 br. e.

3) Isp. *Maretić*, Gram. 538. br. c.

4) Tako je na *Rabu* (Kušar, 47), u *Dubrovniku* (Rad LXV, 179)

5) Slično na *Rabu* (Kušar 48).

6) Tako i na *Rabu* (Kušar, 47), na *Rijeci* (Rad CXXIV, 138), na *Kvarnerskim Otocima* (Rad CXXI, 1181, 22), u *Oštarijuma* (Rad 180,22).

138. *Lokativ.*

Isp. broj 136.

139) *Instrumental.*

Mjesto prostoga instrumentala čuje se često instrumental s prijedlogom *s*¹⁾: *s očīn si vòdu dosêgla? S očījamin vīdimo čā nan je Bôg dā.*

Instrumental se je izgubio u nekim izrekama kao²⁾: *vòna od ùļa, smardī od tabàka, kī je kuntēnat od tēbe!*

Glagolski oblici

140) Mjesto sadašnjega vremena, koje zamjenjuje drugo buduće vrijeme, nalazi se u zavisnim rečenicama ponajviše prvo buduće vrijeme: *kād ću dōjti, ćeš mi plātīt, āko ćeš ga vīdit, recī mu čā znāš tī.*

Drugo buduće vrijeme opisuje se sadašnjim vremenom od *biti* t.j. *būdin* i neodređenim načinom: *būdin kázāt.* Inače, malo sam ga čuo.

U objektivnim i sličnim rečenicama neodređeni način stoji uvijek kao dopunjak nekih glagola, imenica, pridjeva:³⁾ *vīdi san ga umrīt, čū san vas pīvat, ūn nēce kopāt* (t.j. neće da kopa), *nīsī dōbar nūnke tō činīt.*

U finalnim rečenicama mjesto veznika *da* i sad. vrem. upotrebljava se *za s* neodređenim načinom: *šlā je u brāta za vīdit jintrādu, zvā ga je za rēc mu čā kōd.*

O „blagu“ ovoga narječja progovoriću drugom prilikom.

¹⁾ To je pojava, koja i u štokavštini sve više preotima mah. Isp. *Zima* op. cit. 241 i *Maretić*, Gram. 532.

²⁾ Slično na *Rabu* (Kušar, 48), u *Dubrovniku* (Rad LXV, 178).

³⁾ Tako na *Rabu* (Kušar, 59), u *Vrbniku* (Rad 199, 143), u *Dubrovniku* (Rad LXV, 179) u *Trpnju* (Rad CIII, 82).

Zadar.

Arturo Cronia.

Редакција је захвална г. проф. А. Кронији што јој је дао ову грађу о Дугом Острву које смо досада са дијалектолошке стране слабо познавали. Иако понека тврђења г. Кроније побуђују сумње (као н.пр. тврђење да су у овом чаковском дијалекту свега два акцента), иако г. Кронија не разликује полудуги акценат који се развија од *˘* у овим говорима (*˘*) од *˘*, редакција је оставила онако како је код њега, остављајући све његовој одговорности и пружајући прилику и другима да његове податке провере и допуне. Тако исто је морао бити остављен и распоред саме грађе и начин г. Кронијева излагања.

Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca.

Tko želi da se bavi oko naučne gramatike kojega jezika i da prati njegov razvitak od davnina do današnjega dana, on mora proučavati pojedine gramatičke pojave, da ih promatra u različitim vremenskim periodima i u različitim narječjima toga jezika. Samo će na taj način moći potpuno da razumije jezične promjene i umjet će ih valjano protumačiti, te odrediti zakone današnjem pravilnom književnom jeziku.

* * *

Već je u doba indoevropskoga prajezika postojala tendencija, da se riječi, koje stoje međusobno u takovu odnosu, za koji nema posebnog sredstva za izražavanje, po mogućnosti dovedu u formalan (fleksivni) sklad (Cf. Brugmann: „Kurze vergleichende Grammatik“ III. str. 641.). Taj formalni sklad između pojedinih riječi u rečenici, t.j. njihovo slaganje u padežu, licu, rodu i broju nazivamo sročnošću ili kongruencijom (lat. congruere = slagati se). Kongruencija se dakle proteže na padež, lice, rod i broj, a pokazuje se u glavnom između imenice i njezina predikata i atributa.

Osnovno je pravilo u našem kao i u svim ostalim indoevropskim jezicima, da se glagol kao predikat slaže sa subjektom u licu i broju, a predikativni i atributivni pridjev u rodu, broju i padežu. Predikativna ili atributivna imenica (u apoziciji) slaže se sa subjektom uvijek u padežu, a u rodu samo onda, ako ona označuje što živo i ima različite oblike za muški i za ženski rod, na pr. učitelj—učiteljica, kralj—kraljica, lav—lavica i t. d. (takove imenice latinska gramatika naziva „mobilia“). Ako nema različitih oblika za m. i za ž. rod, onda se atributivna imenica dakako ne slaže sa subjektom u rodu, na pr.: Ja ću biti tvoj odvetnik (veli sv. Marija), Mar. Dod. 95. str. 336. (cf. L. Zima „Sint.“ str. 186).

Ali u indoevropskom prajeziku nije se kongruencija razvila do stalnih pravila, nego je već u njemu bilo nestalnosti i odstupanja, i to

zbog toga, što se značenje neke riječi isticalo u protivnosti s njenim oblikom, ili što su se riječi u složenoj rečenici mogle različno redati, ili što je koja grupa riječi u kompoziciji zamrla. Još dolazi u obzir to, da razdioba opće predodžbe, koja je osnov rečenici, često naknadno, za vrijeme govora, doživljava umetke ili dodatke, koji smetaju kongruenciji.

Često je u rečenici subjekt takova riječ, koja bi po svome obliku imala biti ž. roda, ali je po značenju m. roda, ili je subjekt takova riječ, koja je po svome obliku u singularu, a uistinu označuje mnoštvo lica ili stvari; rečenica može imati više subjekata, koji se međusobno razlikuju u licu, rodu ili broju, ili je subjekt u rečenici brojna riječ i t. d. U takvim slučajevima nastaje smetnja u kongruenciji.

Razlikujemo gramatičku kongruenciju (po obliku) i logičku (po smislu, *κατὰ σύνεσιν*). Kongruencija prema smislu izlazi iz borbe između gramatike i logike. Rezultat te borbe nije u svim jezicima jednak. Kod živahnih Grka logika je sasvim pobijedila, dok je kod hladnih i promišljenih Rimljana bila slabije sreće (Ciceron na pr. sineze uopće nema).

Za današnji naš jezik možemo mirne duše kazati, da za ovakove dvojbene slučajeve kongruencije nema određenih pravila, nego da u njemu, što se toga tiče, vlada velika raznolikost, t. j. ni gramatička ni logička kongruencija nije posve prevladala. Naše narodne umotvorine, koje svakako pripadaju među najpouzdanije izvore za proučavanje jezika, ne upravljaju se u tome po stalnim pravilima, već kongruiraju pomenute dvojbene slučajeve na različite načine, sad gramatički, sad logički. Pa i ponajbolji naši štokavski, tako reći klasični pisci (Vuk Karadžić, Đuro Daničić i drugi) kao da u tome nijesu htjeli ograničavati slobodu narodnoga govora, te se ni oni sami ne upravljaju po kakovim stalnim pravilima kongruencije u pomenutim slučajevima (cf. Maretića: „Gram. i stil“. §§. 406.-425., gdje se navode mnogi primjeri upravo iz Vukovih i Daničićevih spisa).

Kod starih čakavskih pisaca također se gramatička i logička kongruencija smenjuju. No kako su stari čakavski pisci uopće slabo nastojali, da im jezik bude čist i lijep (ovo naročito vrijedi za Zoranića, kojemu je duh jezika posve talijanski), i kako se to njihovo slabo ili nikakvo nastojanje najmanje protezalo na sintaksu, u kojoj se kod njih najjasnije ogleda jak utjecaj talijanskoga i latinskog jezika, — gramatička i logička kongruencija u njih su često radi nesrećnog sroka tako izmiješane, da to upravo vrijeđa uho čovjeka s finijim jezičkim osjećanjem. Uostalom ono, što je M. Kušar u svojoj rlaspravi „O Marulićevu jeziku“. (Glas Matice Dalmatinske) rekao o

Maruliću, „da je riječi, što stoje u srokovima, kako se jasno vidi, baš zato, da bi se slagale, često puta samovoljno mijenjao“, može se s pravom, gotovo u još većoj mjeri, protegnuti i na sve ostale stare čakavske pisce.

No kao što su za današnji naš književni jezik ipak postavljena neka pravila za kongruenciju, čim se konstatovalo, što je običnije, a što rjeđe u jeziku, tako se i kod starih čakavskih pisaca može opaziti razlika između običnoga i manje običnoga. Samo se po sebi razumije, da se u toj razlici između običnoga i manje običnoga kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca svagdje ne slaže s kongruencijom ni u današnjem književnim narečju ni u neknjiževnim narečjima. Ali to upravo i jest ono, što nas kod ovakova posla zanima, da naime istražimo, u koliko se pojedini jezični pojavi u starijoj fazi i u različnim narečjima slažu s tim pojavima u novijem književnom jeziku.

* * *

Grada je u ovoj radnji raspoređena otprilike onako, kako je to učinio Maretić u svojoj „Gram. i stil.“, tek su neke partije ponešto proširene. Kongruencija zamjenica obrađena je u posebnoj glavi (XV), ali se o zamjenicama govori i u nekim drugim glavama (II. a. α, III. c. d., IV). To je učinjeno zbog toga, što se u rečenim glavama zamjenice odnose na takove riječi, kojih se kongruencija tu obrađuje, pa sam držao, da će biti bolje i preglednije, ako odmah progovorim i o kongruenciji zamjenica, kad dolaze u vezi s tim riječima.

Gradu sam uzimao iz ovih starih čakavskih pisaca: Marulića, Hektorovića, Lucića, Barakovića i Zoranića. Kod primjera citirano e početno slovo piščeva prezimena, pokraćeni naslov djela i redni broj stihova odnosno retka ili strane.

Gdje sam se poslužio kojim stručnim djelom, uvijek sam to napomenuo.

I.

Ako su u rečenici dva (ili više) subj. različitih lica, to već u st. sl., a i u svim ostalim slav. jezicima 1. lice preteže nad 2. i 3., a 2. l. nad 3., t.j. ako je jedan subj. 1. lica, a ostali 2. ili 3. lica, glag. predikat stoji u 1. l. (sg. ili pl.).

Kod starih čakavskih pisaca imamo potvrde samo za 1. i 2., te za 1. i 3. lice.

a.) Za da se *veselju ja* i *ti*, ti moju spuni, a ja želju ispunit ću tvoju. L. Par. El. 341.-2.

b.) α.) Ča od nje *čuh* i *znah* i *ja* i *svaki kraj*. H. Rib. 1090. U posluh tere *stah* i *ja* i *ostale* (sc. dvorke). L. Rob. 398. S mirom *živih* vazda i *puk* moj. M. Sud odnj. 138. (U ovom je primjeru pored subj. *puk* još i logički subj. *ja*).

β.) Prid njom podviv ruke *bihomo* tuj stale dvorkinje prez buke *ja* i *sve ostale*. L. Rob. 793.-4. Ne *moremo* živit ni *mi* ni *živine*. Z. Pl. str. 73. *Blago* svake cine i sva *obitil* s njim i sve *stvari* ine i *mi* sami za tim služit *ćemo*.... M. Jud. 65-67.

c.) U svim navedenim primjerima nalazi se predikat u neposrednoj blizini onoga subj., koji je u 1. licu; ako li se on nađe u neposrednoj blizini subjekta, koji je u 3. l., stoji u tom slučaju i glagol u 3. l. (broj se upravlja prema broju toga subjekta u 3. licu.) Na pr.: I *ja* i tolikoj *Brtučević* *prosi*. L. Jer. Mart. III. 49. Da *budu države* i *mi zdrave*, moli za nas. M. Jud. III. 343. Tako ti i *mi* i sve *strane* našega jezika *drže* i *scine* bugarščice za stvari istine. H. Pis. M. Pelegr.

II.

a.) Imenice: *vojvoda*, *sluga*, *služica*, *baša*, *papa*, *gusarina*, *delija*, *kadija*, *sotona*, *starešina* po svome su obliku ž. roda, ali po značenju m., te se u sg. redovno i kongruiraju kao imenice m. roda (Zima, str. 184.), t. j. atribut dolazi uz njih u m. rodu. Na pr:

α.) Odpravi s vojskom *svoga vojvodu* Oloferna. M. Ist. Jud. Akiora, *vojvodu svoga*... *vezana* čini popeljati... Betulijanom. M. Ist. Jud. Mnoštvo kad veliko s *vojvodom oholim* došad sve koliko sta pod Jeruzolim. M. Supr. Tur. 117.-8. Doide, vidi, dobi *vojvoda hrabreni*. B. Vila XII. 1976. Tomu se dokobi *pakleni vojvoda*. B. Jar. I. 143. Tad se kralj odpravi da na boj izhodi i zarok postavi *svakomu vojvodi*. B. Jar. IV. 105.-6.*Žalostni* te škode od straha pobiže prez *svoga vojvode*. B. Jar. V. 126. Ne lin Paprat ugledaf oblak prid *sunčanim vojvodom* k vili prišad.... ljubaf s njom uživaše. Z. Pl. XIII. str. 54.* „Ki stojite niže, *moga slugu verna*“ sad reče „najbrže zovite Oloferna. M. Jud. 149.-50. Ne pogrd' mudar svit togaj, ki ima mar *veran* ti *sluga* bit. M. Kat. 329.-30. Kad za tvu rabotu kupiš *koga slugu*. M. Kat. 565. On od *sluge svoga* hoti se krstiti. M. Nas. Is. 19. Viditi mi se daj, *sluga tvoj* da uživa. M. Uzv. Gosp. 91. Pozri na trud mnogi, ki trpi *sluga tvoj*. M. Pan. 18. Tko božjoj svitlosti *pravi sluga* biva. H. Rib. 1420. Za *slugu* me *tvoga* obra. H. Lovr. 342. *Verni slugo* brzo teci. H. Lovr. 753. Ovde *jedan sluga* imenom Tentinelus pojde k ropom.

* U Bar. (Vila XII. 1248.) do'azi i *vojevod*.

H. Lovr. izm. 764. i 5. Ko se čudo ovo stvori? Srce moje progovori
 cić došastja ne znam koga, ni imena *sluge toga*. H. Lovr. 903.-6. Po
 Lovrincu *tvomu sluzi*. H. Lovr. 991. I *sluga* se ja *tvoj* nazvah. H. Lovr.
 1168. O Isuse bože mili na *slugu* se *tvoga* smili. H. Lovr. 1453.-4. Za to
sluga sad za ta dar *tvoj* sam veće nego nigdar. H. Lovr. 1383.-4. On
 čas ima pojti *jedan sluga* popom H. Lovr. izm.1804. i 5. O Lovrinče,
božji slugo. H. Lovr. 2095. Ljubavnik, koga dih i *sluga priveran*. L.
 Par. El. 228. Nu ako u uzi *izranjen sluga* sad i gori i suzi veselo
 tebe rad., L. P. ljuv. IX. 37.-8. Tad reci, da pravo ne dvorim *sluga*
tvoj. L. P. ljuv. XX. 22. Matijaš, *Derenčinov sluga*. L. Rob. Osobe.

...*Bolizan i tuga* koli žestoka je, ku trpi *tvoj sluga*. L. Rob 639.-40.
Moj, reče, ti da bi zvati se htill *sluga*. L. Rob. 857. Nazrit ja *sluga*
tvoj tvojega sunca zrak nit uminm, nit sam svoj, ni mogu... B. O. Iv.
 11.-2. *Sluga tvoj* ča pita, molim te, ne krati. B. Jar. V. 191. A ja sam
sluga tvoj. Z. Plan. VI. str. 19.) U svitofna kruga opći se pričom rit,
 da *umičan sluga* sini će gospodit Z. Plan XIII. str. 66. Do smrtnoga
 groba bit ću *sluga tvoj*. Z. Pl. XVII. str. 77. O *Isusov slugo mili*. H.
 Lovr. 391. Božji *slugo pun* svetosti. H. Lovr. 471. Tako sada ti *ovomu*
 otvor oči *sluzi tvomu*. H. Lovr. 481.-2. Kako A bela pravdenoga vele
virna sluge tvoga. H. Lovr. 687.-8. Kojja dali jesu *ovomu*. Zaklinjan'ja
sluzi svomu. H. Lovr. 1433.-4. *Slugo božji pun* svetosti. H. Lovr. 1531.
 Ajme *slugo božji i pravi* komu sada nas ostavi. H. Lovr. 2053.-4. Tim
 li se oholiš? To li je tva slava, da *slugu* umoriš *nesrična*, a *prava*.
 B. Vila XI. 401.-2. Da tako kažeš gnjiv *virnomu služici*. L. P. ljuv. II. 28.
 Pokaži svitli raj *virnomu služici*. L. P. ljuv. VI. 22. Bolje vam doteci
služicu jest *virna* L. Rob. 29. ...I od Sista *pape sveta*. H. Lovr. 5.
 Svaki od vas moli boga za *našega papu* Sista. H. Lovr. 502.-3. (Čim)
 mačem glavu njemu odniti i *svetomu papi* Sistu. H. Lovr. 2146.-7.
 Zgodi mu se da galiija, turska lice njim ukaza, hteć' se zvat do poraza,
 buduć na njoj *vrl delija*. B. Vila, VIII. 563.-6. Imam krfnika, žiganta
 Goliju, strašna protifnika, *mođuća deliju*. B. Jar. III. 27.-8. *Naš kadija*
 tu me posla, gdi Zadarsko više sida. B. Vila VIII. 169.-70. Tad mrižu
 osnova *sotona prokleti* (sc. Lucifer). B. Jar. I. 55.

β) Pridjevna riječ u predikatu dolazi takodjer u m. rodu, a tako
 i relativna (i lična) zamjenica, kad se proteže na ovakovu riječ.

Sluga kad sagriši tere ti bude *kriv*. M. Kat. 141. *Tvoj sluga*, ma
 vilo, bit će *neunrli*. L. P. ljuv. XX. 58. Dobro *došal* budi *slugo* boga
 moga. M. Pan. 65. O *Isusov hrabri slugo* ne ć' na mucí stati dugo,
 budi *jaki* tere *kripak*. H. Lovr. 2019.-21. Izraela prija *slugu svog i njemu*
 obitan'ja izda. M. Od uzv. Gosp. 115.-6. Zahvaljuju vele dosti, sladki

Isuse, na milosti, ki ov tempal vrže doli, cića *sluge*, ki te moli H. Lovr. 615.-8. Ter *ovomu tvomu sluzi ki slip ostal* je mnogo u tuzi H. Lovr. 991.-2. A sad kad uzroke poznaješ od tuge, i boli žestoke *nesrićnoga sluge*, neć' da *ga* pogledaš, koliko krvnika, a kamo da *mu* daš pomoći ni lika L. P. ljuv. II. 19.-22. ...Makar da glava podje, koju *sluga* od tebe poznavaj, *ki*, neka znaš, voli veće ne živiti... L. Rob. 100.-2. Kon tebe ni sada nego viran sluga, ki o tom sve radi. L. Rob. 806.-7. *Slugu* ne usliši, krilom *ga* okrili, plaću *mu* podili dostojno... B. Vila XI. 418.-19. Da *sluga* otusti, da *ga* srića sriti, *ki* ti se dopusti na službi umriti B. Vila XI. 431.-2. *On verni sluga tvoj*, *ki* te nad sfe žudi i bit će *tvoj* ne *sfoj*, ti *ga* ne zabudi Z. Pl. VI. str. 20. *Služica*, *ki* plače molbu *mu* usliši. B. Vila XI. 415. Prid vitezi bi *vojvoda* Šimun, *ki* se ne zabude. B. Vila VIII. 551.-2. Ne čudi se ča ću t' reći, niko čudo ko se zgodi posrid mora *tom*, *vojvodi*, zač *ga* vukleć neć' obreći B. Vila VIII. 559.-62. Pak ću t' reć *vojvodu*, *koga* si zvati rad B. Vila XII. 830. *Vojvodu* hvaljahu do samih nebesa, prid *kim* se valjahu njihova telesa B. Vila XII. 1591.-2. A hvala *vojvodi*, *ki* tamo brani vas, *komu* se ne rodi prilike do danas. B. Vila XIII. 65-6.. Prid vojskom *vojvodi*, *ki* njemu biše *mil*, kraljeve slobodi dopusti dobar dil. B. Jar. IV. 191.-2.

b.) Ali katkada se ovakove imenice ipak upotrebljavaju u sg. i kao imenice ž. roda :

Knjige Siverina tko vidi al čuje, *Sluge božje* sina, koga crikva čtuje. H. N. Nalj. 1.-2. Da vidite još rvanje od Lovrinca *božje sluge*. H. Lovr. 869., 871. Pojmo sveti krst prijati od Lovrinca *božje sluge*. H. Lovr. 1080.-1. Koliko kip *vojvode moje* odivaše. Z. Pl. IV. str. 14.

Bilješka. Riječ *vojvoda* znači ovdje žensko čeljade (upravo vilu), pa se dakako i kongruira kao fem.

c.) Imenice: *ubojica*, *poglavica*, *uhoda*, *sirota*, *izdajica*, koje prema svome značenju mogu biti ili m. ili ž. roda, uzimaju se onda, kad znače muško čeljade, kao imenice m. roda.

α.) Onud tada minu *jedan ubojica*. M. Muka Is. 519. Abel boga moli blag kako ofčica, za to *ga* oboli *bratof ubojica*. B. Jar. 165.-6. Čim dojde do vaju s vlasteli svojimi *poglavica* naju, *koji* je nad svimi. L. Rob. 1009.-10. Od *našega poglavice* u Hlifno sam nosi' liste. B. Vile 159.-60.

β.) Ali ovakove se imenice, i kad znače mušku čeljad, kadšto uzimaju kao fem.

Gre *noćna uhoda* obhodeć ne stane. B. Vila VI. 284.

(Govor je o vojniku, koji čuva noćnu stražu). Samo ja uhljen *sirota neboga*. B. Vila XI. 171. (Tu pjesnik o sebi govori).

Te tvoje odluke *izdajice zala* (Juda) čemerne i žuke da bi majka znala. B. Jar. 255.-6.

γ.) Samo se po sebi razumije, da se ovakve imenice, kad znače žensko čeljade, uvijek uzimaju kao imenice ž. roda. Cf. Z. Plan XIII. str. 57., 63. i XVII. str. 78. (ubojica); M. Jud. VI. 203. (poglavica); M. Muka Is. 585. (sirota).

Bilješka. Napose valja napomenuti da riječ „vladika“ dolazi, kao i kod dubrovačkih književnika, samo u značenju „gospoda“. Cf. M. Suz. 356., M. Isus. 611., Jud. V. 49., Spov. kol. 316. H. P. M. Pel., Lovr. 2064 L, Rob. 922., Par El. 132. B An'j J. 146, Vila VII. 767, Draga 2393. —

d.) Imenice *hudoba*, *nepodoba*, *glava*, kad (u prenesenom značenju) znače muško čeljade, kongruiraju se kao masc.: Kako to razumi *pakleni hudoba*. B. Jar. VI. 325. Bi *vesel* to doba koliko može bit *zali nepodoba*(-davo) mneć ta sud pridobit. B. Jar. VI. 327.-8. — ali kadšto i kao fem.: *Prva* stanovito *glava* od Amoniti, Akior, uhilito poča govoriti. M. Jud. II. 234.-5.

e.) Kad imenice navedene u toč. a., c. i d. stoje u pl., uzimaju se sad kao masc., a sad opet kao fem.

α.) Primjeri za m. rod: Da budemo i mi zvani *verni sluge*. kako krstjani. H. Lovr. 1091.-2. U svem mojem dvori *sluge najvirniji* i va svakom zbori u svem *razumniji* i meni *miliji*. M. Jud. II. 113.-5. *Vojvode Dav dovi* obsedoše ga M. Tum. Jud. VI. 185. Razdilni na čete pod *glavni vojvode*. B. Vila Vila VI. 293. *Duhofni vojvode* pokoru beside. (B. Vila VI. 525. Tri *glavni vojvode*, kraljevi vićnici. B. Vila XII. 1224. *Ostali vojvode* i bilopernici svi da ti pogode u ratnoj vojnicia B. Vila XIII. 210.-11. *Asirski baše* ti, glas kad slišiše obojmeknuše *svi*... M. Jud. VI. 71.-2. Je oto ti *zali kleti gusarine*. L. Rob. 51. I pokle se sabra više *poštovani starešine* vele mudro i umiče razbirahu te načine. B. Duša skr. 169.-72.

Bilješka. Riječ *starešina* dolazi kod Barakovića dvaput u pl. te znači žensku čeljad, pa se dakako i kongruira kao imen. ž. r. Cf. B. Vila Skaz. i VI. 1.-2.

β.) Primjeri za ž. rod: Z. d'javljih ruk otresi *virne sluge tvoje*. M. Gl. D. 12. Tebe *sluge moje* učeći vapiše. M. Gov. d. os. 89. A buduć operni i *sluge čestite*, ta venac biserni pošten'ja rad kite, da njime obhite gospoda svoga, *sluge stanovite* kralja ugarskoga. B. Vila I. 495.-8. Ukaži slatkih voć, *tve sluge* oprost. B. Jar. V. 297. Rabsko više, *sluge*

vaše; poklisare odpravljamo. B. Draga 2993.-4. I sazav u dvor svoj *amonske vojvode*. M. Jud. II. 217. A sada na konac, sve zbiše didije, kako mlad u kotac, *turačke delije*. B. Vila III. 169.-70. Oružje vapije, u ko se ufaše, i *svoje delije* po vojski nukaše. B. Jar. IV. 199.-200. Bili snig i lefanj, dvi *smrtne uhode*. B. Vila I. 136. A *noćne uhode* okolo tražeći do grada dohode... B. Vila III. 103.-4. U Rim duh pustiše *glave apostolske*. M. Lip. Prig. 49.).

Kako se dakle vidi iz ovih primjera, ne preteže ni m. ni ž. rod, nego su oba jednako obična, dok je u štok. narječju našega jezika, kako je poznato, ž. r. mnogo običniji, premda ni tu nije m. rod posve neobičan.

γ.) Ima i takvih primjera, gdje u istoj rečenici uz ovakve imenice u pl. dolazi jedan atribut u m., a drugi u ž. rodu: *Svi sluge preverne* okol njega bihu. M. Jud. I.-207. Ne činite trge, ne kupite zlato, *pravi božje sluge* vazda mrze na to. M. Dob. N. 641.-2.

Ili je atribut u ž. rodu, a predikativni pridjev u m.: Ne viruj sve ženi, kada tužbe svoje čineć reče: „meni *zli* su *sluge tvoje*“. M. Kato 29.-30.

δ.) Kad riječ, koja se proteže na ovakove imenice (u pl.), ne stoji u istoj rečenici s njima, onda je ona uvijek u m. rodu. (To je ponajviše rel. zamjenica). (Imahu) viteze ter *sluge*, *ki* jim se klanjahu M. Dob. N. 376 (Bih) i *slugam* nemaran, *ki* za me boj biše. B. Vila XII. 1373. *Tolike vojvode* Borajka voda zna, *ki* bihu uhode i četa osobna. B. Vila XIII. 93.-4. Ne samo *svitovne koji* su mu *sluge* da još i *redovne*. M. Dob. N. 83.

III.

Uz imenice *bratja*, *gospoda*, *dica*, *dičica*, koje su po svome obliku fem. u sg., a po značenju masc. u pl., stoji atributivni pridjev uvijek u ž. rodu, a glag. predikat uvijek u pl.:

α.) Ča prudi himben um, *bratjo moja mi'a*. M. Dob. N. 103. *Bratjo mila*. M. Dob. N. 671. Sve se je, *bratjo ma*, zbito, ča smo htili. H. Rib. 1514. *Bratjo mila* i družina. H. Lovr. 1084. Sad plačimo, *bratjo mila* H. Lovr. 2131. Skupimo se, *bratjo draga*. B. Draga 865. Da mi sada, *bratjo mila*, iskusimo sami sebe. B. Draga 2861. *Poštovana bratjo*. Z. Pl. IX. str. 37. Eto jur potroši *mnoge gospode* stan. M. Sup. Tur. 25. U *gospode svoje* milosti prositi, ...pri *gospodi onoj* prijatih kih čuje. H. G. Lovr. 150, 152. Neg ga nad *ostalu gospodu* svu hvališ. L. Rob. 544. *Gospoda bogata*, Zadrani oholi. B. Vilal. 685. Donese pisan list od *gospode vaše*. B. Vila II. 23. Zenica u oku *bne-*

tačkoj gospodi (Zadar). B. Vila III. 318. A k tomu vitezi na promin obhode, plaćeni pinezi *prisvitlje gospode*. B. Vila VI. 279.-80. *Prisvitloj gospodi* da pade u ruke. B. Vila VII. 624. Tot su puna sva začelja sve *gospode privelike*. B. Vila VIII. 235.-6. *Gdi gospoda sve velika* obraz njegov svaki gleda. B. Vila VIII. 451.-2. I sideći puni stoli sve *gospoda ljubezniva*. B. Vila VIII. 629. Tote se nahode razlika naroda vitezi, vojvode i *veća gospoda*. B. Vila XII. 1164.-5. I *mnogu gospodu* dostojstvom uhilih. B. Vila XII. 1375. Visoko poštovan od *naše gospode*. B. Vila XIII. 208. Jur čeka prigode unaprid ulisti u *naše gospode*, da oca namisti. B. Vila XIII. 284.-5. Čin da si prilike primifši of mal dar *gospode velike*, premda je mala stvar. Dif. B. 16.-7. S takovim človikom tko misli poslovat, z *gospodom velikom* može se skladan zvat. B. Tom. 13.-4. Zač galija od vridnosti dim *gospode svitle naše* radi Senjske oholosti pri Loparu straža staše. B. Draga 35.-8. Al' u kneza al' u bana, gdi se glasnu divojčica, vred budiše domovnica za *gospodu tu* odana. B. Draga 2385.-8. Sad *gospodo plemenita*, tko ča znade da besidi. B. Draga 2769.-70. Držali su red... *hrvacke, krbafske gospode*. Z. Pl. VII. str. 28. Te₇ *dicu neumiću* obrizav tiskošc u veću nesriću. M. Sup. Tur. 23.-4. Nam dajuć nauka za *našu dičicu*. B. Jar. VI. 186.

β.) Kako da *smo dica mlada*. B. Draga 1974. Svim nam je umriti *bratjo moja mila!* znate da će priti dilom na mirila. M. Dob. N 485.-6. Ča di: „*pripašite* boke *bratjo mila*, u ruke *dvižite* noseći svitila.“ M. Nas. Is. 307.-8. S time *primite bratjo draga*, crkavnoga dila blaga. N. Lov. 539-40. Neka *znate bratjo draga*. H. Lovr. 1205. *Gospoda velika* od gradov pram njemu *grediđu*, razlika vesel'ja čine mu. Svitinike žge mu, krune *donašahu*, *pojahu* jošće mu ter tance *vojahu*. M. Jud. II. 91.-4. Nazad *te** mu stati *trojanska gospoda*. B. An'j J. 251. Tuj

* Ovo je staro 3. l. pl. Baraković i Zoranić uopće još oštro razlikuju 3. l. sg. od 3. l. pl. prez. od gl. htjeti: 3. l. sg. glasi *hoće* ili *će*, a 3. l. pl. *hote* ili *te*. Ovi oblici dolaze veoma često i to ponajviše kao dijelovi futura I. (i puni i enklitični). Cf. za sg. *hoće* ili *će*: B. Vila VII. 614., VII. 625., VII. 629., VII. 674., VII. 682., VII. 736., VII. 1079; Z. Plan. I. str. 6., VII. str. 34., XIII. str. 54., XIII. str. 57. i t. d. a za pl. *hote* ili *te*: B. Vila II. 166., IV. 100., VI. 573., VI. 538., VI. 538., VIII. 471., VIII. 474., X. 14., XI. 405., XII. 534., XII. 833., XII. 888., XII. 889., XI. 964., XII. 1269., XII. 1734., Jar. I. 180., VI. 479., VI. 769, Dr. 1011., 1164., 1418., 1777; Zor. Pl. Posv. str. 4., VI. str. 24., X. str. 45. i t. d. Samo jedan jedini put ima Bar. (Jar. I. 72.) oblik *će* za pl., ali se kraj velikoga broja primjera s *hote* ili *te* možemo domišljati, da je taj izuzetak pometnjom dospio na ono mjesto. Mar. Hekt. i Luc. te razlike ne poznaju, te kod njih jednako glasi i 3. l. sg. i 3. li. pl. *hoće* ili *će*, t. j. *će* je iz ostalih lica prodrlo i u 3. l. pl. (Cf. Daničić: „Istorija oblika“, st. 295.). Današnji dalm. čakavci rečene razlike više nemaju, ali se ona još dobro sačuvala u nekim čak. govovima Hrv. Primorja (Kostrena, Bakar) i dr.

odmetnuť halje *gospoda velika potezahu* tralje prignuť se dolika. B. Vila II. 145.-6. A zač me *gospoda Zadarska znadihu* rad česta dohoda kad liste *primihu*. B. Vila XII. 703.-4. Tada *Rabska sva gospoda*, kad *vidiše* da smo gosti, ne *daše* nam pojt do broda. B.Dr. 83.-5. *Ta gospoda ljubezniva...* činiše me plav na kući... B. Dr. 97., 100. Sutradan me povedoše *ta gospoda* kud *gredihi*. B. Dr. 239.-40. Tad uprosih *te gospode* da mi milost ne *zakrate*. B. Dr. 245.-6. *Ta gospoda postaviše* srid oltara sveta blaga. B. Dr. 293.-4. Jer *gospoda Jenovešća* ne *mogahu* to podniti. B. Dr. 2625.-6. *Uhitite, bratjo*, onega ter *frustajte* gola svega paka k stupu *vežte* kruto, tere *izrante* vele ljuto. H. Lovr. 1283.-6. *Bratja su, pitaju, blaguju* ča *prose* latinskim jezikom *fratri* se *govore*. B. Vila VI. 534.-5. *Bratjo*, da *znete*, da zaov i tri dni u ovih pašah pasti imamo. Z. Pl. VI. str. 27. Vidite li, ko se *kupe* k nam *gospoda*, i dare jur *nose*, općina ke poda L. Rob. 923.-4. *Gospoda bde* klasti u ta broj i njega. B. An'j. Just. 363. Malo njim (Zadranom) vladati *gospoda mogoše*. B. Vila I. 477. Ostavi s gospodom da *stoje gospoda*. B. Vila XII. 768. Sve *gospoda pohvališe*. B. Dr. 2974. Upis na knjiga biše skladne riči po razlogu ča *gospoda* bolje *mogu* kako kralju kad se piše. B. Dr. 2985.-8. I k njemu pristupif za zagrlid ga gdi se *gospoda zagrljuju*... ništa ne uhitih. Z. Pl. XXIV. str. 94. Ni *dica* za ludu ne *side*. L. Jer. Mart. 251. Tad hoti obući množ *dice* u svite, da *gredu* pojući radosti očite. B. Vila I. 569.-70. Razuman ne ljubi, ča *dica ditinje*. B. Vila VII. 807. ...Naraf se tim slavi... da *dica ditinje*, da muži mužuju. B. Vila XIII. 320. Tote *su dičica*... B. Vila XII. 950.

b.) Glagolski pridjev u predikatu ili je u m. rodu pl., na pr.:

α.) Pak *su ga hotili* opeta *gospoda* vojničkimi dili razbiv ga do poda. B. Vila I. 481.-2. Svu oblast ku ima *gospoda* mu *bihu pustili* sasvima, knezom ga *zovihu*. B. Vila II. 43.-4.

β.) ili u ž. rodu sg., na pr.: Naša *su začula gospoda* kako je jadom tebe trula nesrića... L. Rob. 991.-2.

Kad je ovakova imenica u vokativu, tada zamjenica, koja se na nju proteže, stoji u pl.: Ne sobom, da *vami, bratjo*, pečalan bih, zato vazda s nami bog hoće biti, rih; i sada ja *vas svih*, ja životom mojim iskupil bih... M. lud. III. 337.-40. *Ostavite* jure, bratja! *moji drazi*, ne *čin'te* užure, ponit *vas* će vrazi. M. Dob. N. 655.-6. I rekoh: *bratjo ma*, svaki *vas* ufan stoj, da *vam* sam sasvima obvezan čuvši toj. H. Rib. 155.-6. Reče: *bratjo, znajte*, čudo *vam*, ću reći, nu me *poslušajte*, rič moju zoreći. Riku tuj *vidite* brzu i duboku, ovde gdi *sidite*, ne vele široku. H. Rib. 323.-6. Mir Isusov s *vami* budi, *draga bratjo*, tot i svudi, i jošće mir gospodina, s *vami* bratjo, bud jedina.

H. Lovr. 447.-50. Jere velju *bratjo moja*, svetost *vaša*, znam, dostoja...
 H. Lovr. 455.-6. *Draga bratjo* skupa toga, svaki od *vas* moli boga.
 H. Lovr. 501. 2. Isukrst *vas, bratjo*, usliši. H. Lovr. 1203. Uzvapih :
bratjo ma, slišite ča ću rit, tako *vam svim* doma na zdrafju s puta
 prit. B. Vila XII. 1744.-5. Božja *vam pomoć, bratjo*, zazvah. Z. Pl.
 VI. str. 17. *Bratjo*, budući... za *vašu* pitomšćinu glavar ja... po-
 stafljen... meni se, ako se tako *vam*, vidi, starim govoru, da misal
 nabruse... I da *znate*, da nikomur se dopušća neg od ljubavi pripovi-
 dati. Z. Pl. VII. str. 37. Znam, *bratjo*, da *vi* od ljubavi peti *umite*, bu-
 dući prohod ljubavi *vaše* od pri *izrekli* Z. Pl. XIII. str. 57. Samo im
 reci: znam, *gospodo*, prik mire milošća prima nam *vaša* se prostire.
 L. Rob. 1057.-8.

d.) Relativna (i lična) zamjenica, koja se proteže na ovakovu imenicu, a nije s njom u istoj rečenici, može stajati i u m. r. pl. i u ž. r. sg. (ali glagol je uvijek u pl., kako je naprijed rečeno).

e.) Primjeri za m. rod pl.: Kako Tezej odni tvu mladost prilipu tvoj *bratji*, a *oni* kćere Leusipu. L. Par. El. 353.-4. *Gospode velike bnetacke* poslušan u stvari razlike *njim* ne bi oglušan, od *njih* bi iskušan ča mu se zapeli. B. Vila II. 125.-7. Tad *gospode svitle naše*, vrhu svega svita *slavne, kim* galije bihu spravne, vred ih mnogo na dvor daše. B. Vila VIII. 543.-6. (Pišemo...) *Zemaljskoj gospodi, ki sviste* svitu svist, da dobro *razvide* i oči *otvore*. B. Vila XIII. 38.-9. *Skazaše* mi *ta gospoda*, ča se na *njih* i pristoji. B. Dr. 1128.-9. Prem da osta mnogo blaga pod Atilom *toj gospodi* radi mira i slobodi, ova zemlja bi *njim* draga. B. Dr. 2525.-8. Odučkih naslidovati hitrost *dice one, ki...* naranče *nadiju...* umitelno *naprave* dar svoj; ja put zloćudi *njih* ne perim. M. lud. Posv. Pomoć udovicu, ter ju pohajat, i njeje *dićicu*, i *njim* svita dati H. Rib. 1351.-2.

ž.) Primjeri za ž. r. sg.: Ljubav i milošću, koju prijasmo najprvo od *one prisvitle* i *prave gospode, koju* kako je bog milostivi gospodstvom darovao, tako *ju* je pametju... narešio. H. Pis. Mik. Pel. Tad *gospoda, koju* služi, pošteno mu ime *daše*, vrh vojvod ga glavom *zvaše*. B. Vila VIII. 611.-3. Ako l' misliš da ću t' reći *svu gospodu, koju* vidiš... B. Vila VIII. 623.-4. Rad *one gospode, ku* onda postenjah, sad me of mač bode pokorom ku ne mnjah. B. Vila XII. 638.-9. To budi *gospodi zemaljskoj* dovolje, *koj* silom pogodi pakleno pristolje, B. Vila VIII. 113.-4. Da u zdravu žitku *dićicu, ka sasnu*, da im u povitku mladi ne pogasnu. B. Vila X. 171.-2. Zač bo krv proliva (lrud) *dićice ku* pobi, *ka* ne *bihu kriva*, vični pakal dobi. B. Vila XI. 423.-4. Čini pokupiti *dićicu, ka sasnu*. B. Jar. VI. 95.

Bilješka. Riječ *vlasteli* (pl.) dolazi samo u ovom obliku (a ne dolazi **vlastela*), i to samo kod Barakovića. Cf. Vila III. 139., VI. bilj., VI. 585., VI. 607., VII. 745., VIII. 343., XII. 1749., XII. 1822., Rabu gradu 16., Dr. 203., 564., 772., 778., 881., 1081., 2009. Kod Marulića dolazi oblik *vlastele* jedamput kao nom., a jedanput kao akuz. pl. (Mnozi ju zaisto *vlastele* prosiše. Jud. III. 257. Opet Marko Antonije silan po Rim trka *vlastele* koljući, lud. V. 143.). To je po svoj prilici pl. od **vlastelin*, kao *grajane* od *grajanin*.

IV.

Uz imenicu *čeljad* stoji atributivni pridjev u ž rodu sg. *Meu mnogom čeljad'ju* u široku polju blujah. Z. Pl. XX. str. 84. U primjeru: I straže i *čeljad sva*, *ka biše* okoli, *biše* kako *mrtva*. M. Jud. V. 205-6. slažu se sve riječi, pa i u daljnoj rečenici, koje se na nju protežu, kao s imenicom ž. r. (sg.). Ali u daljnoj rečenici stoji zamjenica, koja se proteže na imenicu *čeljad*, i u pl.: *Čeljad niku* robeć z drugami mojimi, mladicu jednu steć vidih meu *njimi*. M. Pan. 85. 6. Ter *čeljadi tvojoj* skaži, pak zajedno primi š *njimi* H. Lovr. 1048.-9.

Bilješka. Ova riječ dolazi jednom i u pl. Jer mnogokrat prezrazborno opitan'je najkoli od *božastvenih čeljadi* od *kih.....* vila biše, na pogibili zanilo jest. Z. Pl. XXI. str. 88.

V.

a.) Uz zbirne imenice: *puk*, *narod*, *vojska*, *družba*, *družina*. *mnoštvo*, *množ*, *zbor*, *jato*, *svit*, *četa*, *skup*, *sila* (kad znači isto što i mnoštvo), *broj*, *hust*, dolazi u istoj rečenici glagol (ili druga kakova riječ, kojom se i pl. može izricati), redovno u sg.

α.) Sedam dan ju *puk sitova*. M. Ist. Jud. *Puk* obrazom nice nad greb *plačan zrača*. M. Jud. VI. 381. Jur se je počelo to više večati, da mene krudelo *židovski puk lati* M. Muka. Is. 106. Toti *množ* velika i vas *puk slišaše*. M. Muka. Is. 541. (U ovom su primjeru dvije zbirne imenice, a gl. ipak stoji u sg.) Da *bude oslobojen puk moj*, sveto trpih. M. M. Is. 28. Ljubav tva nadhaja svaku svita službu, po ku *puk ushaja* na angelsku družbu. M. V. od Kr. 103.-4. Gnjiva *puk neviran* budući *napunjen*. M. Nasl. Is. 80. Da *puk veran* stoga u zgibil *ostaje*. M. od suda v. 10. Jur *puk tvoj gine* vas, a ti si odstupil. M. Sup. Tur. 32. *Vas te ov puk*, divo, *moli*, ti žalosnih nas utoli. M. Bern. dod. 7. Neka brže *vas puk pristane* k raboti B. Vila II. 150. *Mali puk* trpiti ti strasi ne *more*. B. Vila III. 149. I ča *puk poželi*, *skupno* se nahode. B. Vila VI. 608. Odvratih ušima da veće ne sliše *uzdasi tuž-*

nima gdi vas puk uzdiše. B. Vila XIII. 238.-9. Hoti da *puk prime* hud nauk, njemu lip. B. Jar. II. 204. Od koga (Abrahama) se *dviže moj puk izabrani*. B. Jar. III. 108. Da k njemu *prislupi vas puk* Izraela. B. Jar. III. 164. Svaki čas *puk veći* da za njim *grediše*. B. Jar. VI. 226. *Narod da vas slidi...* B. Vila II. 33. *Narod se razbiže...* B. Vila VII. 10. Zač mu bihu svi zgodili kako *narod, ki se krsti*. B. Vila IX. 301.-2. I *narod himbeni* kada vas *pogine*. B. Vila XII. 963. *Vas narod nastoji* oholoj vojnici B. Jar. I. 242. Malo dan *ispuni narod* prez ljubavi B. Jar. II. 219. *Nimaše narod hud* človika pitoma. B. Jar. II. 254. *Narod se vas prignu, priniče* dolika. B. Jar. III. 232. Gdi ga *narod vidi*, svak sudi i rači. B. Jar. III. 316. *Narod se uzboja...* B. Jar. IV. 9. Te misli i čud Kralj Saul videći da se *narod budi* Davida slideći. B. Jar. IV. 73.-4. *Narod rob i sužan* vrimenta dovolje družim glavom *dužan podnosi* nevolje B. Jar. V. 53.-4. Prem ako noć biše, *doteče narod vas*. B. Jar. V. 106. Blaženimi otcu *narod biše plodan*. B. Jar. V. 287. Abram, Isaku, Israelu s' reka' ukazati zraku, ku *tvoj narod čeka*. B. Jar. V. 305. Ne *vidi narod slip* pod medom otrove. B. Jar. VI. 731. I sada *narod lud obistan* od veće putenu zalu čud ostavit t' *ne će*. B. Jar. VI. 755.-6. Da li *narod kad sagriši* kako reče slip rođeni B. Dr. 2857.-8. Jur bi *propal narod ludi* da se često Bog ne smili. B. Dr. 2903.-4. Kuda *vojska plesa*. M. Jud. I. 288. Kad *zavapijaše vojska* iz dubine. M. Jud. I. 292. Za to se *vojska diže* a grad osta prost. M. Tum Jud. VI. 185. I *vojska pak tlači*, i zviru raznose. L. P. Lj. VI. 20. Četr sta i veći broj galij ter navi jest, u kih brodeći *vojska se odpravi*. L. Jer. Mart. 181.-2. S oružjem *družba sva* barom po vrata ta *buknu...* M. Jud. VI. 42.-3. Svu noć *d'jabolika družba* starac dviju misleć zla tolika ne *suža očiju*. M. Suz. 311.-2. Da pram njoj *izide* stavši se *družba sva*. M. Uzv. Gosp. 58. Jer tako takova gusa me ne stala, i *ugodna ova družba* ne *ostala*. L. Rob. 207.-8. Za njega za živa *družba* me sad *ova družu*... L. Rob. 495.-6. *Zvaše* ga didića *sva družba milosna*. B. An'j. J. 98. Rekoh: *družbo olemenita...* B. Dr. 905. Jer ne sliših od mladosti lipše *družba* da *govori*. B. Dr. 1238.-9. Jur kad vidih da je vrime da se *družba ta rashodi*. B. Dr. 1244.-5. U jedn) se *družba skupi*. B. Dr. 2217. Ta se *družba ugovori* kako ljudi od pameti. B. Dr. 2333.-4. Dokle *družba stoji* skupa i protivnik to procini. B. Dr. 2937.-8 *Pastirska družba* poslušajuć *stala biše*. Z. Pl. XIII. str. 68. *Vesela družina* mnogu čini radost M. Jud. VI. 351. *Obranoj družini* vesel'ja *postaše*. B. Jar. III. 184. Prosladi dake srca *družini svoj*. Z. Pl. VI. str. 17. Dospi pisancu s ugojajem *sfe družine*. Z. Pl. VI. str. 19. Sfršena i pohvaljena bi po

svoj družini pisanca... Z. Pl. VI. str. 22. *Mila družino...* Z. Pl. XII. str. 48. *Dijaninu družbu...* Z. Pl. XII. str. 49. *Mila i draga družino.* Z. Pl. XIII. str. 52. Tere ću ovo rit da *sfa ova družina* tebe će proslavit i *sfa ova planina.* Z. Pl. XIII. str. 62. *Stala biše sva družina.* Z. Pl. XIII. str. 62. U to *družina sva čekaše* Z. Pl. XIII. str. 64. *Sfa družina jure,* ča m'je viditi, *sita petja ...jest* Z. Pl. XIII. str. 64. Mi smo vidili ovo, vam svidočimo tuj, gdi *sliša sve mnoštvo,* sad vi sudite njuj. M. Luz. 387.-8. *Mnoštvo* kad *veliko* s vojvodom oholim, došad *sve koliko sta* pod Jeruzolim. M. M. Sup. Tur. 117.-8. I cesaru rimskom tako htíl, da *služi mnoštvo svako.* H. Lovr. 787.-8. Tuj *mnoštvo* pri kraju svaki čas *dohodi.* B. Vila XII 884. Jer sada na me *grede množ velika.* M. Sv. m. Isus. 418. *Množ* puka ovoga da sada *vogine.* M. Sv. m. Is. 493. Oćućen'ja naša, s kih *ćudna množ gine.* H. Rib. 1573. Koliko navi *množ* i ljudi *jest* s nama. L. Par. El. 358. Za to se ne čudi, takova cić posla da je *množ* od ljudi *takova* tu došla. L. Jer. Mart. 179.-80. *Množ veća* gdi je vlas brojít je trudnije. B. An'j. Just. 20. Ako *množ* od puka „viva, viva!“ *više.* B. Vila VII. 650. *Tolika množ gune* (grne?) *poslana* oda zgar. B. Vila XIII. 52. *Razkríli* sva krela, *posede* i *poja* te vojske *množ vela* *nimaše* ni broja. B. Jar. IV. 7.-8. *Vojska se odpravi* a *vojska pristupi* kako *množ* od mravi kada se *nakupi.* B. Jar. IV. 219.-20. Da *sva množ prokleta* ja glasom vapiti. B. VI. 299. *Množ* robja i plina tim putom *prohodi.* B. Jar. VI 787. Lavške jame pak ne haja gdi ga *biše množ dovela.* B. Dr. 1234.-5. Dokle nam sunce sja *zbor* pisam da *poje.* B. Vila IV. 182. K njemu se *skupi zbor* starešin od grada. B. Vila VI. 393. Kako kada ban dojaše gdi ga *čeka zbor* na polju. B. Dr. 787.-8. *Jato* se ptic od zdol široko *razvija.* M. Jud. VI. 84. Da ubog bude knez, ne *bi* ga *svít štova*'. B. Vila VII. 787. Blago je kako cvít ki rumen procvita, za to ga *ljubi svít* zač je stvar od svita. B. Vila VII. 833.-4. Tad projdoh na vrata na ka se ulazi gdi *četa najata bdi* stražu i *pazi.* B. Vila I. 49.-50. *Skup* svetih apostol tebi hvale *kloni.* M. Te D. 10. Kad prida nj *dohodi* naroda *sva sila.* B. Vila VI. 386. Svih tvojih dražih *broj* s tobom da se *stane.* H. Fr. Hekt. 42. Mož prijat rič dražu kad *oni slafni broj stane* ti na stražu sestrenic *trikrat troj.* B. Os. Iv. 9.-10. Svaki se bojaše jer Betuljani oružnih *hust staše...* M. Jud. VI. 89.-90.

β.) Kad ovakova zbirna imenica stoji u vokativu, i onda je glagol u sg.: De *puće kršćanski,* *pomisli* i *gledaj,* tere skot poganski da vlada mnom ne *daj* M. Tuž. Hj. 33.-4. O *puće krstjanski,* kako *mož* trpiti. M. Tuž. Hj. 9. Sad *počekaj družbo mila* jer smo blizu na pol noći.

B. Dr. 2057.-8.; ali može stajati i u pl.: Tako l' osuditi tu izraelsku kćer, o puče *smahniti*, na smrt *hodiste* der M. Suz. 543.-4.

b.) Veoma rijetko dolazi uz pomenute zbirne imenice glagol ili uopće riječ, kojom se pl. može izreći, u pl.: *Ina družba*, jer jur sunce zlatom glavom prosivaše, ča brže *mogoše* mnoge jele *usadiše* i ... ulice... cvitjem... *pòtrusiše*. Z. Pl. VII. str. 37. Na dušu se ovu smili, ka vapijuć tebi cvili, koju *mnoštvo* d'javal *dave* kako jedni ljuti lave. M. Bern. 547.-50. Ki sve vlada, sve božanstvo jest kim *služe* virnih *mnoštvo*. H. Lovr. 1521.-2.

c.) Ako dolaze dvije međusobno zavisne rečenice, a u jednoj od njih nahodi se koja od pomenutih zbirnih imenica, to u obje rečenice sve riječi, koje se na nju protežu, stoje redovno također u sg.: *Puk* ju sedam dan *plaka*, dan dobitja *čtovaše*. M. Istor. Jud. Od ko ti tuj stavi *puk ovi*, ni tad *go*, kad Egipat *ostavi*. M. Jud. II. 159.-60. *Puk tvoj* ni *p'je* ni *ji*, „pomiluj“ *upije*. M. Jud. II. 188. Olofernja oholost kim (oružjem) se oružava, koga joj tad *dava puk* nje, kad u gradu s plinom *ujahava*, *vesel* glade bradu. M. Jud. VI. 354.-6. *Puk* se *pristraši* i *odstupi* od gore. M. Tum. Jud. I. 284. Ali pošteniji od *puka*, *ki te* dni u Babiloniji za grih *odveden bi*. M. Suz. 75.-6. Na Joakinov stan *skupi* se tada *puk* i ne *dili* se van, totu se jur zavuk. M. Suz. 327.-8. Jošće *puk* ne *znaše*, ča izreč hotihu, *zamamljen čekaše*... M. Suz. 351.-2. Ljubav je ma mnoga cić *puka božjega*, ne šćedim cić toga života svojega za shraniti *njega*... M. Svr. m. Js. 289.-91. *Puku*, *ki biše klet*, on je raj otvoril. M. Nasl. Js. 356. Ostavi zlu volju, pozri na *virni puk*, gdi *trpi* nevolju svak čas od turskih ruk. M. Sup. Tur. 3.-4. Da *puk tvoj* ne *zgine* jur milost na nj spusti. M. Sup. Tur. 48. Da za *puk* se još moljaše, *ki* mu svaka zla *činjaše*. M. Sp. kol. 207.-8. (Bože), *ki* se ocu moli za *puk*, *ki te strati*. L. Bož. n. 80. Sad v polače moje *narod kleti podi*, *ki* no blude svoje nigdar ne *ohodi*. M. Tuž. Hj. 31.-2. *Hoće* se odrvati *narod*, *ki* sad *gine*. M. Sup. Tur. 70. Prid *narodom svim ovime*, *ki* ne *biše došal* vidit svemogućstva tvoga ni slidit. H. Lov. 620.-22. *Narod* ga *obstupi*, *ki* rabit *hotiše*. B. Vila II. 141. Pokorom posvisti *naroda onoga*, *ki* *biše* van svisti zakona novoga. B. Vila IV. 35.-6. Ruke tve još kripost *nevirnu narodu* ukaži tva milost, *ki* nam *čini* škodu. M. Sup. Tur. 129.-30. Gledaj *narod*, *ki* sad *gine*. M. Sud. ognj. 271. Napridak restiše *narodu* svaki dan, *narodu* *ki* *biše* rozumom *naredan*. B. Jar. I. 151.-2. *Narod* ga *proslavi*, veselo *prija* tad. B. Jar. II. 199. Da milost u sebi ku imaš obrati k *narodu*, *ki* ne *bi* služiti *zahrati*. B. Jar. III 221.-2. Izgubi moć i vlast *Žudijski narod* vas za himbu i propast, ku *jima* do

danas. B. Jar. IV. 450.-1. *Ta biše ugodan narod* gospodinu oda svih *izabran* za vičnju didinu. B. Jar. V. 289.-90. *Al' narod ki skupil* pri tebi se *biše*. B. Jar. VI. 376. *I narodu* do sad mila (dila), *ki slidjaše* krive boge. B. Dr. 853.-4. Kada crljeno more potopi *egipsku vojsku ka tiraše* puk božji. M. Tum. Jud. IV. 20. Kako se *vojska pristraši* i *poča* bižati. M. Tuñ. Jud. VI. 81. Ozija mače i liste pisa po mistih da tiraju *vojsku ka bižaše*. M. Tum. Jud. VI. 101. *Vojska se odpravi kraljeva* robiti srdite naravi *pojde* se pobiti. B. Jar. IV. 195.-6. Ona *družbi, ka se steče*, podviže se paka reče: M. Sp. kol. 20.-1. *I s angelskom družbom mnogom, ka će* dojtí tada s bogom. M. Sud. ognj. 37.-8. *Družbu* nukajući, da *bi* te ne *ostala*. N. Gr. Lovr. 40. Da ne izostane *družbe, s kom* vojuje. N. Gr. Lovr. 192. Sista papu njih uhitit sa *svom družbom*, š njime ka je. H. Lovr. 70.-1. U tamnicu tere strže sa *svom družbom*, ka ga slidi. H. Lovr. 325.-6. A za tim *družina*, stavši se *razumna, hvali* gospodina spametna i umna. H. Hier. Brt. 29.-30. Tada nam *podgodi zbor skupljen* okolo i *pusti* slobodi tancati oholo. B. Vila IV. 187.-8. *Ovi zbor puk štiti* i za *puk opravljja* kada gdo mu priti al smetnju ponavlja. B. Vila VI. 439.-40.

d.) Ali nerijetko dolazi u slučaju navedenom pod c.) i pl.: Kamo l' *naš rod ini* ali *ostali puk, kih* mladost prihini? M. Dob. N. 419.-20. (U ovom se primjeru u prvoj rečenici nalaze dvije zbirne imenice, te se riječ *kih* može protezati i na obje): *Umiljen puk* paka tebe uzmoljaše i tva desna jaka *njih* oslobojaše. M. Sup. Tur. 97.-8. Vazda čini da naprid Urija putuje, kad *vojska vojuje* da *robe* i *pline*. B. Jar. IV. 146.-7. Da vlada *narodom... kih* podbi pod sobom. M. Jud. I. 23. Da *narad taj* odrit nam se sada *more* uzdaje se u gore al u bogu nikom, da *njima* pomore. M. Jud. III. 16.-8. *Ostali vas narod* ne marim da brojiš, o *njiju* jest koji do mene izašal. L. Par. El. 118.-9. Stranami tujima *ta družba grediše* slugama svojima u Betlem *dopriše*. B. Jar. VI. 75.-6. *Kih* kako *družba vidi*: Evo *riše* Vilsaf Z. Pl. XIII. str. 75. *Ta družba ljubena* tač lipo *pristala*, svud ruža rumena pod *njimi* procvala. B. Vila. VII. 275.-6. A prem da *priminu* svetih *množ tolika gredihu* u tminu u limbu dolika. B. Jar. V. 291.-2. A gdi se ko više u smetnju obrati, poklisare plati izbrane na izbor, na da'eč priko gor u Zadar potežu, *zadarski* molit *zbor*, da sumnju *odvežu*. B. Vila VI. 113, 116.-8. Prem ako ga *smela turska sila biše* ter da mu sva sela ognjem *popališe*. B. Vila III. 307.-8.

e.) Ako se rečenični sklop sastoji od tri ili više međusobno zavisnih rečenica, a u prvoj od njih nahodi se zbirna imenica, to dolazi redovno u prvoj, a često i u drugoj i trećoj sg., dok u daljnim reče-

nicama dolazi obično pl.: I *puk* tvoj godinu da ne *skaže* meni ne *bi* mu jačinu *kušali tužbeni*; *bili* bi *blaženi* u svem svomu horu budući *službeni* Nabugdonosoru. M. Jud. IV. 233.-6. Kad *sliša puk* taj glas, bogu se *pokloni* moleći, da ukloni *njih* od pogibli, ti se, *riše*, smili, o bože. M. Jud. III. 57., 59., 61. *Puka* strane to su, *ki* s zemlje kaldejske k zemljam *pride*, ke su mesopotamejske, jer slave nebeske boga sebi *obraše*, ostaviv boga, ke oci *njih* čtovaše, u Karah *počaše* tada pribivati, jednoga kad *jaše* boga virovati. M. Jud. II. 239.-44. Glave je *žestoke ta narod nemili* propasti duboko vidi se po dili; mene *su pustili, dvigoše* protif rog, od srebra izbliti volova kipa slog, *staviše* ta razlog te glave ohole, *rekli su*: evo bog! ter mu se sad *mole*; i pokle to *vole* i tomu nastoje prem da su izkole *njih* lita na dvoje. B. Jar. III. 264.-71. Jer se *vojska dili* na konji i piši, sve polje *prikрили*, na kotar *udriše, požgaše, pobiše*, sve pade kako ruj. B. Vila III. 33.-5. *Vojska se podviže, žalostni* te škode, od straha *pobiže* prez svoga vojvode. B. Jar. V. 125.-6. Kad nikad pojaše *onu družbu virnu*, od *ke* ti zgor pisah (*koj* budi vičnji raj!), ča od *nje* čuh i znah i ja i svaki kraj; vidismo *njih* stan'je kakovo je bilo. H. Rib. 1088.-91. *Redovnička družba*, svega grada kruna, svetokrofna služba, svake časti *puna*, kad u tempal sveti na dvi strane *stanu*. B. Vila. VI. 469.-71. Vidih *puka* zadovolje *redofničke družbe* dosti; *ki* jur *bihu* van nevolje i svakoga truda *prosti*. *Bihu stękli* stan'je bolje gdi već ne *te biti gosti*. B. Vila. XI. 345.-50. Tuj se *je družtna* na obid *skupila* kon Urmanic mlina i kol *njih* kaštila; došad se *umiše* na same rike kraj, pak *blagosloviše* po redski običaj. H. Rib. 275.-8. Gdi *je velika množ* kad *zavapije*, ptice, ke nad *njini* uzlete, padu... M. Tum. Jud. I. 292. Vidi mi se *množ velika*, po kraljestvu gdi *gredihi*, zapovidi se *znadihu* kralja svoga starovika. B. Vila. IX. 281.-4. Jezeri morskimi *sva* se *množ uputi*, da kad *ji* očuti gdi morem *bigaju*. B. Jar. III. 188.-9. Za njim ti *grediše* popovi *mnogi zbor*, s njim grede *dopriše* Betuliji na dvor, i kad pram *njim* od zgor Judita iskasi... M. Jud. VI. 149.-51. Od tole ne vele prošad dojdoh kadi postirof *jato* nad zatvorom greba jednoga *ki* vas *bihu* razlikimi mirisnimi žel'ji i cviti *okrunili* i *otrcali*, i na žerafku živuća ognja tamjana *naložili*. Z. Pl. XXII. str. 90. Evo u ime tvoje *svit* se *ja* krstiti, tere blude svoje sa svima grditi, idole *pustivši idoše* za sobom, krstom se krstivši, *upraviše* sobom. *Prijaše* viru tvu, ufan'je si ti *njih, pridaše* t' dušu svu, sam si spasitelj *svih*. Od zla *jih* obrani, milost *jim* tvoju daj, spasi *jih* i hrani gori u vičnji raj M. Usk. Is. 71.-8. *Ka* 'e bolje *najata četa* bolje *jaše* i bolje se *hvata*, a manje se *straše*. B. Jar. II. 101.-2. Ostali primjeri, koji amo

pripadaju, a ja ih ovdje radi njihove duljine (nekoji od njih zauzimaju 12—15 stihova) ne navodim, nalaze se u Marulića: Jud. II. 249.-57., II. 269.-80., 283.-4. i 289.-92., II. 295.-308., II. 315.-22., III. 165.-8., IV. 253.-8., 261.-5., V. 109.-12., V. 297.-300., VI. 337.-43., Tum Jud. I. 302.

f.) Rjeđe dolazi u slučaju pomenutom pod e.) u svim rečenicama. sg.: I pokol stiskati glad ja vas svit, *taj puk pojde* stati, dvigši se u Egipt; gdi *sta* četir sta lit i *bi* tako *množan* da nitkore zbrojit *njega* ne bi možan. M. Jud. VI. 245.-8. A *puk*, *ki* ne *haja*, ner boga da *skusi*, srdžba *ga* pohaja i smrt *ga* pokusi. M. Jud. III. 327.-8. Spasi gospodine *puk* i blagoslovi, ne daj da *pogine*, *gor' ga* k sebi zovi M. Te D. 31.-2. Za to me strah slidi, da *ludi narod mni* ča okom ne *vidi*, da ništar isto ni; virovat vazda *ckni* visoke kriposti, *viruje* kada *sni* ditinje ludosti, B. Vila. X. 4.-7. *Narod ki ga dvori*, *komu* on pogodi, kako se govori, s plačem *ga sprovodi*. B. Jar. IV. 396.-7. Tako *narod ludi sam* sebe *pogubi* žudijski zle čudi, oblast *mu* pogrubi, ja mnju zač ne *ljubi* stvoritelja boga, kraljestvo *izgubi* od vladanja svoga. B. Jar. V. 47.-50. I *narod zabludi*, *ki žive* prez kralja, *muči* se i *trudi*, za druga *pripravlja*. B. Jar. V. 131. 2. *Jato ga pokrilo* cvrljak, grozd ne ojde, kad se je *najilo*, s punom gvačom *pojde*. M. Jud. VI. 115.-6.

VI.

a.) Kad je u rečenici subjekat koji od brojeva *dva*, *oba*, *obadva*, *tri*, *četiri*, dolazi glag. uvijek u pl.: Jer jati koko *mogahu dva* toliko sam on 'zžva i obuja *ga* san. M. Jud. V. 166.-7. ... *Dva* svih *hiniše*. M. Suz. 632. *Obadva klíkoše* pisan začinjući. Rib. 695. Kako *ona dva* *dospiju* molitvu. H. Lovr. izm. 724.-5. *Dohodihu* kralju *oba*. B. Dr. 3057. Ali kako stari govore da jedan kip, ča *su dva* sada, muški i ženski, biše. Z. Pl. IX. str. 38. Totu plav *staviše*, *svi tri* ne *pridišu* večeru *opraviše*, pekući na prišu. H. Rib. 1073.-4. (Ostali primjeri nalaze se pod drugim točkama ove glave).

Dakle je glagolskog duala, koji u st.-sl. u ovakovim slučajevima dolazi, u starih čakavskih pisaca posve nestalo, kao što *ga* je nestalo i u štokavskom narječju, a i u svim modernim slovenskim jezicima osim slovenskoga i kašupskog. Ali kao što mu ima traga u starijoj fazi svih današnjih slov. jezika, tako nalazimo i u bugarštici „Marko Kraljević i brat mu Andrijaš“ i (lir. pj.) „I kliče djevojka“, što ih Hektorović navodi u svome „Ribanju“, dualni glagolski oblik *sta*, ali ne dosljedno, već izmiješano s pl.: *Dva* mi *sta siromaha dugo vrime drugovala*, lipo ti *sta drugovala* i lipo se *dragovala*, lipo plinke *dilila* i lipo se *razdiljala*, i razdiliv se opet se *sazivala*. Već mi nigda zaro-

biše tri junačke dobre konje, *dva siromaha* tere *sta* dva konjica mnogo lipo *razdilila*, o tretjega ne *mogaše* junaci se pogoditi, negli *su se razgnjivala* i mnogo se *sapsovali* (sic!). Ono to mi ne *bihu*, družino, *dva siromaha*.... H. Rib. 523.-32. *Dva mi sta kroljevica* od bojka ne *dobegla*. *Ali sta ubijena* ali *živa odvedena*. *Nisu ti ubijena*, da *nisu ubijena*, *nisu ti ubijena* da *živa odvedena živa sta odvedena* k caru Bajazitu na portu. H. Rib. 705-9. Budući da ni u jednoga od starih čak. pisaca nema nigdje ni traga glagolskim dualnim oblicima, to se može reći, da je tih oblika u 16. vijeku već bilo nestalo, a živjeli su još samo sporadički u narodnim pjesmama, koje su prelazeći od usta sačuvale gdješto ovakove oblike iz veće starine.

b.) α.) Uz brojeve *dva* i *oba* dolazi imenica ili atributivni pridjev redovno u dualu: Da *dva starca smiše* svim pukom voditi. M. Suz. 623. Trabulja i skupost, *dva su protivna zla*. M. Kato 239. Ke po *dva versa* pe Kato premudri sam ja po četiri te nauke ispisah vam M. Kato 587.-8. *Dva pineza*... M. Bern. 153. Ter za spunit želju najдох *dva ribara* (istina ti velju) *najbolja* od Hvara. H. Rib. 45.-6. Ovde povede Valerijan Sista i *ona dva* u tempal. H. Lov. izm. 586. i 7. Da fruštaju Sista i *ona dva*. H. Lov. izm. 656. i 7. Ukaže se angel kripeći Sista i *ona dva dva* učenika. H. Lovr. izm. 698. i 9. Kako dospi Konkordija, kocan ju ima zadaviti, za tim nje *dva ditića* Luvela i Tersona, *koja dva imaju* pokleknuti. H. Lov. izm. 1708. i 9. Dospivši *ova dva* i njih imaju zadaviti. H. Lov. iz. 1728. i 9. I evo ne vim reć oda *dva taj dobra*. L. P. Ljuv. XI. 9. Vas pusti *dva sina* i hćercu mladih lit. B. An'j. Just. 153. *Dva bratca ljubena, dva draga kamena, dva cvita rumena, dva bora zelena, dva živa plamena*, dvi strile zlatih per, *dva štita perena*, kamen stup i stožer. B. An'j. Just. 163.-6. Blizu njih sakrivaš *dva prsta* malo manj, gđi piću vazimaš zubi kako lefanj. B. An'j. Just. 389.-90. Hotih reć napokon, ča *žude dva sama*. B. Vila I. 167. Sklopili *dva mosta* da projdu prik rike. B. Vila I. 410. Sidosmo *dva druga* na travicu mladu B. Vila I. 720. A prid njim *gre.lihu dva* po *dva viteza*, oružje *imihu* od svitla železa. B. Vila II. 45.-6. Verugom upreže *dva zmaja* pod kola, na koja pak leže tom slavom ohola kako *dva bivola*... B. Vila II. 245.-7. Prvi stan ki im da Duminig može bit, Frančisko *druga dva*, četvrti Benedikt. B. Vila VI. 543.-4. Kad sklad vidiše, *dva po dva združena* tad kolo skupiše, sve človik sve žena. B. Vila VII. 273.-4. *Dva boga tolika* pravo je slaviti. B. Vila VII. 323. Uhiti *dva pava*, kih se prem dobavi. B. Vila VII. 385. Ako prem *ova dva* tu radost *prijaše*. B. Vila VII. 654. Ne *dva grada* ni četire radi ove da *te* pasti. B. Vila VIII. 259.-60. *Dva brata*... B. Vila VIII. 489. Čigova

su *dva mladića kim* takova prispi srića? B. Vila VIII. 903.-4. Vidih *cvita dva procvala* prvo jedan od drugoga. B. Vila IX 85.-6. Tada naglo pride g dubu ter *dva cvita* zdol podkosi. B. Vila IX. 97.-8. Vidih zlamen od zla koba *dva pavića* lugom blusti. B. Vila IX. 113.-4. Tih *dva muža plemenita*, vrhu čete kralj odluči, *dva stražara stanovita*, kim ostalih priporuči. B. Vila IX. 331.-4. Prostrih oči na *dva druga*. O *dva druga*, jah vapiti. B. Vila IX. 387.-8. Gizdava.... *bihu bratca oba*. B. Vila X. 253. *Dva studenca*. B. Vila 257. *Dva zuba*. B. Vila XI. 212. *Dva pruta visoka*. B. Vila XI. 222. *Velika dva roga ležahu* strane mene. B. Vila XI. 247. Nigda se ne ganih meu *dva vala steč*. B. Vila XII. 204. *Dva sinka*. B. Vila XII. 1423. Gdi Erkul zařva *dva čudna zlamena i dva stupa* ne drva, neg tvrđa kamena. B. Vila XII. 1527.-8. *Dva vika sama*. B. Jar. II. 269. *Dva zakona*. B. Jar. II. 377. Rebeka porodi *dva sina* jednokrat. B. Jar. III. 122. Ča *dva starca učiniše*. B. Jar. IV. 515. On i još *dva nika* š njim *kralja družahu*. B. Jar. V. 209. Daše kuću od *dva poda*. B. Dr. 87. *Dva sina*. Z. Pl. V. str. 16. *Ona dva*. Z. Pl. IX. str. 38. *Ova dva mladića* Z. Pl. X. str. 43. *Dva bila cvitka*, u koravljići *pocvatoše*. Z. Pl. XI. str. 47. *Dva mladića*. Z. Pl. XIII. str. 62. *Dva umića pastira*. Z. Pl. XIII. str. 68. *Dva pastira*. Z. Pl. XVI. str. 75. *Dva brata* Z. Pl. XV. str. 71. *Dva vuka*. Z. Pl. XVI. str. 71. *Dva mladića*. Z. Pl. XVII. str. 75. Kom *htihu taj oba* krv njeje proliti. M. Suz. 321. Vidih *oba mrtva* leći. B. Vila IX. 134. Nakloni' bi *oba uha*. B. Vila IX. 535. Reče: pojte i hodite u kriposti *oba složna*. B. Jar. Predg. 139.-42. Zazva k sebi *starca oba*. B. Jar. IV. 597.

β.) Ipak katkada dolazi uz pomenute brojeve imenica ili atributivni pridjev u pl. Tumačiti se to može ovako. Dual nomena stajao je isprva samo uz brojeve *dva* i *oba*, a kasnije je u našem i u ruskom jeziku prionuo i uz brojeve *tri*, *četiri*. U naših starih čakavskih pisaca ta analogija još nije potpuno provedena (kako se vidi u toč. c.) (α.) i β.), te je pače uz *tri* i *četiri* pl. redovan. Ali kako se uz njih ipak već počeo miješati dual s pl., to se analogno počeo i kod brojeva *dva* i *oba* amo tamo upotrebljavati i pl. Tako imamo primjere: Tako *razbojnici oni dva* gredihu. M. Suz. 651. Za tim primukuše *obadva* prem tada, kad se spomenuše, da sunce zapada, brže se makoše jače napirući dolame svukoše i *potni* i *vrući*. H. Rib. 1065.-8. Ali... *oba* većkrat *zagrljeni* zamrfsi na tla padosmo. Z. Pl. II. str. 12. Ti dva griha ki uzopći trudno ih će pustitm oči. M. S. Og. 1022.-3. *Toti dva draga druga* razgledajući ljubko *zagrljeni* ljubafju... *ofrajani*... uznuše. Z. Pl. XI. str. 47. (U ova dva posljednja primjera dolazi imenica u dualu, a atributivni pridjev u pl.)

U primjerima; Ter malo poposteć, *dva dni*, malo manj, zagradif kako peč stavljahu na oganj. B. Vila II. 213.-4. Budi da *ova dva mimošna dni* prez mene... peto... jest. Z. Pl. XIII. str. 57. nije oblik *dni* pl., nego je upravo stari dual n- deklinacije. (Cf. Mar. „Gr. i Stil.“ § 140.)

c.) α.) Spomenuto je već, da uz brojeve *tri* i *četiri* dolazi redovno pl. Evo za to primjera: *Tri misece* veselivši se domom se vrnuše-M. Istor. Jud. *Tri miseci*. M. Jud. VI. 361. Muž moj u tamnici moćno vezan stoji i sa *tri ditićci njegovi* i *moji*. M. Panuc. 109.-10. Kad bogu daše dar *tri kralji istočni*. L. Bož. n. 57. Ostaše *tri brati urešni* lipotom, u blagu *bogati* a *dični* dobrotom, općahu z gospodom srića *jim* restiše, An'jela tad popom da bude hotiše. B. An'j. Just. 141.-4. *Tri cviti gizdavi* za sobom svitu da. B. An'j. J. 151. *Tri dari*. B. Vila III 320. III. 322. Zač su *tri svi složni* pakleni mutit mut. B. Vila XII. 1261. Tada *tri mladići* obuću izuše, vazam *tri kablići* moj brodak opuše. B. Vila XII. 1778.-9. Ugleda hodeći *tri pišci* na dromu B. Jar. III. 35. *Tri vike* imiše of svit oholiti, četvrti teciše to doba po liti. B. Jar. IV. 3.-4. Pridoše u hiže Ejiptom *tri gosti* B. Jar. VI. 111. Na zemlju kad posta, učini *tri skoci* tudje *tri potoci vodeni* provriše B. Jar. VI. 610.-11. *Tri puti poglafni* naj pri se nahode *izvršni, slafni, ki* u raj uvode. B. Jar. VI. 977.-8. *Tri danci*. B. Dr. 117. *Tri* u peći *bihu bili* Sidrak, Misak, Abdenago. B. Dr. 371.-2. *Tri Žudiji tri mladići* kihno Nabukodonor hiše činit boga odvrći... B. Dr. 379.-81. *Svi tri* čini u peč vrići. B. Dr. 385. Ne vidiše na njem rane, nego sablju u *tri kuse*. B. Dr. 2215.-6. Gdi Atila brž ne more priskočiti na *tri skoke*. B. Dr. 2263.-4. *Za ovi tri dni* (!) u ovih pašah pasti jimamo. Z. Pl. VI. str. 27. Rec' u ki svita dil *tri pedi* prem toko sa sfake strane cil nebo je široko. Z. Pl. XVIII. str. 61. U to eto *tri pastiri* mimo nas mimojdoše. Z. Pl. XVII str. 75. *Tri slipci*... srdačce mu izdriše. Z. Pl. XVII. str. 75. Da oholo zida lumbardu na koli mogu vući sprida *četare bivoli*. B. Vila II. 79.-80. *Četiri vićnici* gdi piše njih ruka. B. Jar. VI. 209. *Četare dari* Rab dostojan steći *koje* svi pismari nisu vridni izreći. B. R. gr. 25.-6. Neg *četare verni druzi* ...Meu sobom veru daše. B. Dr. 2121. i 5. Jer *četiri* bihu *drugi* s one strane bojak *bili*, i ča bihu učinili ni prilike toj narugi. B. Dr. 2173.-6. U *četare* duh udahnu *ki* svetinje drže ključe. B. Dr. 253.-4. (I u „Hektorovićevoj“ bugar štici „Marko Kraljević i brat mu Andrijaš“ dolazi pl.: *Tri dobre konje* (akuz). H. Rib. 527.)

Bilješka. Uz imenicu ž. roda dolazi kod Zoranića konsekvntno oblik *četire*. (Zvir) *četire drakunske noge* jimiše. Z. Pl. III. str. 13.

Jer još do *noći* ka jest Jovi posvećena, *četire* jesu. Z. Pl. VII. str. 28. (Perivoj) četvera vrata na *četire strane* jimaše, okol kih *klonde četire* od busa hitro pristrigane... kako šator činjahu. Z. Pl. XX. str. 85. Za oblik toga broja uz imenicu m. roda našalost u Zoranića nema potvrde, ali ja mislim, kad bi je bilo, da bi Zoranić jamačno bio upotrijebio oblik *četiri*. Razlog tome mišljenju leži u tome, što današnji kostrenjski govor oštro razlikuje oblike ovoga broja, kad stoji uz imenicu m. roda i kad stoji uz imenicu ž. ili sr. roda. U Kostreni se na pr. kaže: četiri voli, četiri mēseci, ali: četire krāve, četire strānei četire mēsta, četire lēta. Dakle se Zoranićev i današnji kostrenjski govor i u tome podudaraju, kao što se podudaraju i u razlikovanju oblika (*ho*)će za 3. l. sg. i (*ho*)te za 3. l. pl. od glagola *h(o)tjett*. Vidi napomenu pod III. a.) β.) na str. 119.

Na današnjem čakavskom području u Dalmaciji te osobine nema, a tako ni u Novom.

Kod Marulića dolazi ovaj broj jedamput uz imenicu m. roda: Ke po dva *versa* pe Kato premudri sam, ja po *četiri* te nauke ispisah vam. M. Kato 587.-8. i jedamput uz imenicu ž. roda: Još ću t' reć *četire* (kriposti), ke će k njim priložit. M. Urehe 43. Dakle se i to slaže.

Baraković ima oblik *četare* za m. rod: Vila II. 80., Rabu gr. 25., Dr. 253.-4., Dr. 2121.; *četare* za ž. rod: Vila VII. 1039.; *četiri* za m. rod: Jar. VI. 209., Dr. 2173., *četire* za ž. rod: Dr. 2519. — dakle pobrkano. U Hektorovića ima samo jedan primjer, i to uz imenicu ž. roda: *Te stvari četiri*. Nik. Nalj. 26., dok u Lucića taj broj nikako ne dolazi.

β.) Primjeri za dual uz *tri* i *četiri*: *Tri noći* i *tri danka*. M. Spov. Kol. 190. *Spleti tri pramena*. B. Vila VI. 162. *Tri kipa*. B. Vila XII. 1118. Bihu *tri človika*, jedino služahu. B. Jar. V. 209. Vidim fratri od *tri reda*. B. Dr. 649. *Tri studenca*. B. Dr. 667.

Ima i nekoliko primjera, u kojima je stari dual „*dni*“ prionuo i uz broj *tri*. *Tri dni*. M. Jud. V. 32., Spov. Kol. 157., 381., H. Rib. 43., B. Dr. 2467.

Bilješka. Zanimljivo je, da u današnjem kostrenjskom govoru uz brojeve *dva*, *oba*, *obadva*, dolazi imenica u dualu, na pr.: *Kupit ću dvâ koñà*, ali atributivni pridjev u pl.: *Kupit ću dvâ lîpi koñà*. (Što se govori *dva dni*, *tri dni*, *četiri dni*, to je opet onaj stari dula n-deklinacije).

Naprotiv uz brojeve *tri* i *četiri* stoji uvijek pl., dakle: *Kupil san trî lîpi koñî*; *četiri dobrî mladîci* su se *utopîli*. U tome je dakle ovaj govor sačuvao veoma veliku starinu.

d.) α.) Pridjevna riječ u predikatu uz brojeve *dva* i *oba* dolazi redovno u pl., a tako i relativna (i lična) zamjenica, kad se na njih odnosi. Za brojeve *tri* i *četiri* slučajno nema mnogo primjera, ali se samo po sebi razumije da i uz njih dolazi u ovakovim slučajevima pl., kad i imenica i atributivni pridjev stoji uz njih redovno u pl. Cf. primjere pod c.) α.). Od Betulijani *dva poglavitija bihu* tada *zvani* Karme ter Ozija. M. Jud. III. 45.-6. Pokol jure *staše razdruženi taj dva*. M. Suz. 563. Koju *su* (pisan) *obadva* zajedno *pripivali*. H. Opaz. k Rib. *Veseli oštaše ta zmaja* njih *oba*, zač pokoj *poznaše* životu osoba. B. Vila II. 319.-20. Namirih se prem to doba gdi se plemić neki ženi, *jednoliki* prem *združeni plemeniti bihu oba*. B. Vila VIII. 183.-6. *Dva jelinka dva laneta uveznuli* u taneta. B. Vila IX. 128.-9. Jur *dva starca seli bihu*. B. Jar. IV. 561. A *dva brata bihu moja* na galiji u to doba. Kad izajdoh van pokoja radi glasa od zla koba, da mi *bihu* srid razboja *poginuli brata oba*. B. Dr. 41.-6. I budući jedan dan *oba dva*... mnoga polja *prošli*... Z. Pl. X. str. 42. *Bihu se zbuditi* već neg *dva bratca*. Z. Pl. X. str. 43. Eto Skofa i Černota koji *spravni stoje oba*. B. Dr. 2961. Da *dva*, ki sudeći totu *prisedihu*, kasno se dileći polako *idihu*, popi se *zovihu*. M. Suz. 167.-9. Udri *dva jastoga dobra* i ne *mala*, po sridi svakoga rana je dopala, koji no skačuci po moru *igrahu* šćipali mašuci, svoga zla ne *znahu*. H. Rib. 1637.-40. I š njim *ona dva učenika*, ki naš tempal i s idoli obališe kletvom doli. H. Lovr. 634.-6. *Dva pitoma ptica* othranif otpusti, *dva bratca* propusti *kih* hoti bog sebi, *ki te vazda slusti* gorika na nebi. B. Vila X. 248.-50. (Tako i u „Barakovićevoj“ bugarštici: Ako bi ti *dva dva* turske uze *dopadnuli*. B. Vila VIII. 803).

β.) Rijetko dolazi dual: K Suletu gredihu, držec se vrh vitra, u tom *višća bihu ona dva* i *hitra*. H. Rib. 511.-2. Prid oči mi doni srića, gdi *dva druga bihu stala*. B. Vila IX. 351.-2. *Mimošla dva doba bihu* ali t'vika u nevolji *oba* svita i človika. B. Jar. III. 1.-2. S njim *dva* obisiše pored *razbojnika*, koja zlo činiše od svojega vika. M. M. Is. 539.-40. *Dva gospoda* (?), ka gredihu. B. Vila VIII. 603. (I u „Hektorovićevoj“ bugarštici dolazi dual; cf. citat pod a.)

Bilješka I. Kako se vidi, uzeti su u ovoj glavi samo primjeri s imenicama m. roda, i to za to, što u ž. i sr. rodu između pl. i duala nema nikakve razlike. Samo se sačuvao jedan jedini oblik staroga duala ž. roda u Marulića: Dvigši *obi ruci*, Jud. VI. 349. Ovo je dakle dual ž. roda (st. sl. рѣцѣ).

Bilješka II. Ovdje ću navesti dva osobita primjera kongruencije rednih brojeva: prvi, drugi, treći, koji se ne slažu s imenicama, uz koje dolaze.

1.) *Prvi grih* je oholost, puna zle obisti, *drugo* je lakomost, *treto* blud nečisti. B. Vila XII. 1230.-1. Tu redni brojevi stoje u sr. rodu, jer se oni zapravo ne protežu na imenice, nego se tu prosto izbraja kao što i u današnjem jeziku govorimo na pr.: *prvo* oholost, *drugo* skupost, *treće* bludnost, *četvrto* zavist i t. d.: t. j. to zapravo nijesu rečenice, u kojima bi redni broj bio subjekat, a imenica predikat, nego je to samo nabranjanje.

2.) U primjeru: *Prva* ti je mudrost, *druga* je... pravda, *treta* ti jest jakost, *četvrta* jest razbor. M. Urehe, 45., 49., 53., 57. izostavljen je subjekat *krepost* (koja je riječ naprijed spomenuta), a imenica *mudrost* i t. d. je predikat.

VII.

Brojne imenice: *dvoje*, *oboje*, *troje* ne dolaze u starih čakavskih pisaca, nego od njih načinjeni brojni pridjevi *dvoj*, *oboj*, *troj*. Ako *ptice dvoje* ugledam gdi *stoje*. Z. Pl. VII. str. 34. Kad *putačce dvoje resi* joj cvit rumen. Z. Pl. XIII. str. 60. *Dvoja sunačca*. Z. Pl. XVII. str. 76. *Dvojega ul'ja*. Z. Pl. XIX. str. 83. A na njoj (vili) *dvoj opas*. Z. Pl. XX. str. 87. Da od te stvari hoteći tvomu otačastvu, *obojega jezika* dobro umiću, dar prikazati. M. Jud. Posv. Li ova t'procvita tim *cvitjem obojim*. M. Suz. 51. Da *zdravjem obojim* budu izličeni. M. Nas. Is. 25. Sin *sunačce oboje* i nebesko i moje da se vidi ko je *vaju* već jasnije i već kriposnije. Z. Pl. VII. str. 35. *Ličca oboja*. Z. Pl. XVII. str. 77. Rič *svidočī* ku *jezik troj* ali *dvoj*, verovat imaš nju... M. Suz. 393.-4. jedini *bože* i *troj*. M. Miser. 51. Tuj *troja nadpisa* (f.!)... *izdilana biše*. Z. Pl. XXII. str. 89. *Vrata* su *sedmera* na svaki smrtni grih. B. Vila XII. 1513. I jur *sedmere slapske skoke* preskočif... Skradin ukaza mi. Z. Pl. XXI. str. 88.

Bilješka. I u današnjem su čakav. narječju ovi brojevi, a tako i *četve(o)ro*, sasvim neobični. Dolaze samo katkada uz riječ *dicā*: *dvōdje*, *trōdje*, *četve(o)ro dicē* j' bilo pu nās.

Broj *trojica* dolazi samo u značenju sv. Trojstvo, te se dakako slaže kao imenica ž. roda: (Bog otac) i bog duh i bog sin, *trojica blažena*, mogućstvom *slučena*, mudročću *prosiva*. B. Jar. VI. 1088.-9. Da li grem usprosit u *svetle trojice*. B. Rabu gr. 54.

VIII.

Brojevi *pet*, *šest*, *sedam* i t. d. u današnjem se štokavskom (a n u čakavskom) narječju ne sklanjaju, t. j. postali su prilozni i slažu se redovno sa sr. rodnom sg. Ali u starih čakavskih pisaca pored običnijega

sg. često nalazimo uz pomenute brojeve glagol u pl., a kod Barakovića ima nekoliko primjera, u kojima se ti brojevi još i sklanjaju. Vondrak („Vergl. sl. Gram“ II.) kaže, da se u starijim spomenicima pojedinih slov. jezika opaža uz ove brojeve kolebanje između sg. i pl. (osim u bugarskom jeziku, u kojem preteže pl.).

a) Primjeri, kad je glagol uz navedene brojeve u sg. *Dvanadeset tisući biše* ih po broju. M. Jud. I. 170. ...Piših ih *biše* tad s kimi se uputi *sto dvadeset hiljad.* M. Jud. I. 163.-4. *Devet biše* božic. M. Tum. Jud. I. 15. *Biše* piših *sto i dvadeset tisuć.* M. Tum. Jud. I. 164. *Šest* veziri i tokoj subaše *staše* oko njega na kolo. M. Tum. Jud. I. 245. Jer prvo toga dao im *biše* bog inih nevolj, kih *bi* vseje *deset.* M. Tum. Jud. I. 302. *Biše* ih (oskorušav) *stabal sto.* M. Suz. 108. *Šest* misec ovo *je* od toga vrimenta. M. Zač. Is. 107. (Nije li ovdje *šest* redni broj?) Sva mu hti pobrojiti, jedno mučat ne će, a *jest* ih može bit *dvadeset* i veće. H. Rib. 1171.-2. Gdi nas *biše dvadeset* po broju. H. Pis. M. Pelegr. U njemu *rasplodi* grihov se *tisući.* L. Rob. 576. Za time *jest* paka *trideset hiljada* ostalih pušaka. L. Jer. Mart. 209.-10. *Tisuća i pet sto i šestdeset biše* kada vam pride to i *devet* odviše. B. Vila III. 5.-6. Gdi *sto* na jednoga Turak se *otpravi.* B. Vila III. 264. *Tisuća pogrubi* obrazof od straha. B. Vila VI. 346. Jer ča jedan ludi u more utopi, ne izvade ljudi, da ih se *sto sklopi.* B. Vila VII. 983.-4. Za osvetu njeje časti, neka ih se *deset* (t. j. gradova) *stare* slišah reći, da se reče na nebesi tamo gori, gdi *je* *spravno devet* hori te liposti An'jel steče. B. Vila VIII. 261.-6. Da ga ne razori neprijatelj hudi, da svih *devet* hori njemu straža *budi.* B. Vila X. 145.-6. Rekoh ti: *sedam* vrat do rike *dovodi* B. Vila XII. 896. Darija cesara kraljestvom okruni, pokle se *ispuni* jur *sedamdeset* lit. B. Jar. 150.-1. *Dvadeset* i još *pet teciše* miseca. B. Jar. VI. 55. *Dvanadest* kad minu dobrih lit ditića. B. Jar. VI. 123. Oda dne onoga *projde* dan *petdeset* i *dva* po tom toga, kad Isus bi propet. B. Jar. VI. 427.-8.

b.) Primjeri za pl.: Onim je priličan gdi *su devet* hori, svetinjom, dim, oličan s an'jelskimi zbori. B. Vila X. 121.-2. Nici ga lomiše, neg samo ljudi *pet* kraljici *poniše* zlatan list njoj dar svet B. Vila XII. 1088.-9. Vulkan fe prva zjat, a druža Lipari, Iškja put tretih vrat, a Strombol četari, Mogibel gdi vari sumporom smradna smet, i dimom svit pari, to *su* ti dosli *pet.* B. Vila XII. 1521.-4. Nosila družahu u postup hodeći, ka zada *nošahu šest* vojvod na pleći. B. Vila XIII. 141.-5. S tobom *su općene* sestrenic *devet* svih i na to rodene, da budeš vladat njih B. An'j. Just. 7.-8. Od počala, rekoh, svita sva godišća ha tecihu *tri tisuća trista bihu sedan deset i dva* lit. B. Jar

VI. 500.-3. Svih An'jelof *devet* hori ob tebi se *veseljahu* viditi te svi *željahu* na nebesi brže gori. B. Jar. V. 432.-5. (Let) na puno *tecihu* do *tri krat pedeset*. B. Jar. VI. 142. Pak *su pet* ponistar, ali t' vam prozorov. B. Jar. VI. 791. Ovih pet kolinac grihu *su* prozori. B. Jar. VI. 839.

c.) Isprva sg., a kasnije pl.: Kih *deset sta tisuć tri sta* koles *biše* posla ti strah moguć i pleći *obратише*. M. Sup. Tur. 125.-6. U jedno se družba skupi kojih brojem *biše devet*, vojevati već ne *htiše* jer *jih* mrkla noć obstupi. B. Dr. 2217.-20.

d.) A sad evo ono nekoliko primjera, u kojima se rečeni brojevi sklanjaju: Mnogokrat se pritvori s jednoga nedraga, ki ne će pokori *desetim* neblaga. B. Vila X. 77.-8. *Sedamdesetimi* i dvima odviše jazici, kojimi oni govoriše. B. Jar. II. 151.-2. *Devetima* kori neka nas pomaže. B. Jar. VI. 860.

Ali ima i ovakovih primjera: S an'jelskimi *devet* kori. B. Jar. Predg. 94. Od *sedamdeset i dvih* Isusovih učenikov. Z. Pl. XI. str. 46.

IX.

Prilozi *koliko, toliko, mnogo, malo*, rijetko dolaze u ovom obliku u značenju mnoštva živih bića ili predmeta, već dolaze ponajviše kao pridjevi, i to u pl., *kolicí, množi*. Cf. M. Jud. IV. 146., VI. 95., Suz. 170., Dob. N. 179., Lip. Pr. 157., H. Rib. 1201. i t. d. Inače uz ove priloge dolazi sg.: *Ma'lo* ih *ubiže*. M. Jud. I. 43. Naroda vesela *mного odpravi*. B. Jar. III. 165. ali i pl.: Pridoh gdi pastirof nič *malo* i živim sfakojakih *malo* zajedno i kupno *pasihu*. Z. Pl. XVI. str. 71. I u ruskom jeziku dolazi i sg. i pl. Cf. Буслаевъ: „Истор. грамм. русс. языка“, str. 184.: *Нѣскольکو, скольکو, много, немного, мало, болѣе* употребляются и съ единственнѣмъ числомъ и со множественнѣмъ.“

Bilješka. U primjeru: Pridosmo gdi brodi gostinski pristaju, kih se *množ* *nahodi vezano* pri kraju. B. Vila. VII. 650.-1. uzeta je riječ *množ* kao prilog, te pridjev u predikatu dolazi uz nju u sr. rodu. Cf. V. a. a, gdje ova riječ dolazi kao kolektivna imenica ž. roda.

X.

1. Rečenica ima dva ili više subj., a svi su u sg.

a.) a.) Ako su svi subjekti istoga roda, glagol redovno stoji u sg. U ovome preovladuje dakle kod starih čak. pisaca gramatička kongruencija. (Uzima se naime, kao da se glagol proteže samo na jedan, najbliži subjekat).

Gdi *ni konac* ni *fin* dobru nje ni hvali. M. Jud. VI. 236. Pinezom *zasida kursar gusar* i *tat*. M. Lip. Pr. 209. *Sliši sada veli* i *mali*. H. Lovr. 1127. Kako se *dili Lovrinac* i *cesar*, Bonifacij govori ove riči... H. Lovr. 2029. Gdi *veli* da *je raji* i *miris* od cvitja *perivoj* tere *gaj* vičnjega prolitja. L. Fr. Bož. 15.-6. Veselo *počiva* u slasti *mlad* i *star*. B. Vila I. 680. Pošten'ju veliku da *rad* i *mlad* i *star*. B. Vila III. 324. Jer *vlada* to misto *Otac*, *Sin* i *Duh Svet*. B. Vila 7. Na kraju *sta vapaj* i *laskat* za nami. B. Vila XII. 1788. Po gradu *sta vapaj*, *suzni zdah*, *ples* od ruk. B. Vila XIII. 130. Ni mista iznajti, gdi *ni olač*, *skuk* i *vaj*, strašan *glas* i *vapaj*. B. Jar. VI. 660.-1. Gdi *je* slatkih voči širok *lug* i *prostor*. B. Jar. VI. 1063. A ti, pismi, sada leteć pojdi k onoj, pri koj *je* vas moj *raj* i *sfaki utih* moj. Z. Pl. VI. str. 20. Drimuši fra *Bdilo*, fra *Hrlac* Linoti *pribi* šćap o rilo, fra *Sanjac* Uhodi. M. Pok. i K. 39.-40. Skoči dolí u toj jami... u ki *sumpor vre* i *pakal*. M. Sud ognj. 988.-991. Svim knjigam do slova jur drži za timun, ke *Bartul osnova*, i *Marko* i Jažun. B. An'j. Just. 183.-4. *Niki mrt niki živ* u hlapstvo *idiše*. M. Jud. II. 281. Kad *Sirij* tere *pes* najvećma *uzgori*. M. Jud. III. 278. Da nam je nepodob primat ner onoga. *Abram*, *Isak*, *Jakob* koga *čtova* boga. M. Jud. III. 307.-8. *Plač* ter *vapaj bahće* i jur *obide* svih. M. Jud. VI. 78. I *veli* i *mali* tebi *upije*: „otvor“. M. Jud. VI. 396. *Otac*, *duh* tere *sin* pakla me *ukloni*. H. Gr. Lovr. 128. Neka u jedno misto i vrime *sin* i *otac* muku *prime*.¹⁾ H. Lovr. 361.-2. Jer mi se *jid* niki i *čemer* prem *spusti*, ki *čini* kus gorki da reste srid usti. L. Par. El. 195.-6. Jer neka stid i sram otajde od tebe. L. Par. El. 351. Od igar junačkih, sa mnom izgubiše, i *Lionej* u kih i *Difob biše*. L. Par. El. 407.-8. Makar me do vika *plač* i *plam* ne *pusti*. L. P. lj. IX.-28. I *jezik* moj i *glas* od kuda *ima* moć. L. P. lj. XIII. 5. *Zadar grad* i *rusag pada* na kolina. L. Mil. Kor. 52. *Zudar* i *kotar* ništare *odlaga*. B. Vila I. 553. Ni *ubog* ni *moćuć* ne *znaše* dresel'ja. B. Vila I. 644. Gdi *Zadar* i *kotar pristupa* medjaši. B. Vila II. 302. Gdi *Zadar* i *kotar*, vitezi vi moji, jur s nami *čini* kar, jer se nas ne *boji*. B. Vila II. 381.-2. Kino *kralj* ali *ban* u zlamen oblasti, kad *mu* je testir dan, *uzdrži* u časti. B. Vila XII. 1330.-1. Sunčeni tad *istok* j zorni *vihar* š njim *obsinu* vas otok i *anu* *uzgor* dim. B. Vila XII 1642.-3. *Gospodin* i *sluga plove* meu lavi. B. Jar. I. 275. Gdi *otac*, *sin* i *duh* u bitju jednomu *obita* s neba kruh narodu virnomu. B. Jar. III. 115.-6. Ter da *grad* i *kotar* k meni se *obradi*. B. Jar. IV. 210.

¹⁾ Ovo je 3. l. sg. Cf. 3. l. sg. *plove*: M. Spov. K. 509., B. Jar. I. 275; *slove* M. Urehe 24., Pokl. 130., Spov. K. 392., Dob. N. 14., Kato 290.; L. U. p. Dubr. 129., B. An'j. Just. 18.; *prime*: B. Jar. 204., Dr. 1488. 3. l. pl. *slovu*: B. Rabu gr. 50.

S vremenom *trud* i *san* človika *podvrati*. B. Jar. V. 349. Visok *red* i *način* u raju *bi* gori B. Jar. V. 349. I rudof *bič* i *prut* neka ih ne *tiri*. B. Jar. VI. 105. Naredi tada Medar, da *Bornik* i *Slafko...* *poje*. Z. Pl. XIII. str. 62. Evo *Vilslaf* i s njim *Sricko* i *Dražko* *grede* nad pritvorom Aničinim narikati. Z. Pl. XVII. str. 75. Ča *more* doma i van *oblast* i *jakost* ma. M. Jud. I. 75. I je li *vera* u njih i s ufan'jem *ljubav*. M. Jud. III. 320. Neka se *očituje laža*, *himba zloba*, kako *potri- buje vrlost* i *hudoba*. M. Suz. 319.-20. To *bi* meni *briga* i *švada*. M. Sud. og. 373. Ča nam *prudi* znana svuda *objist* naša i *razbuda*. M. Sud. og. 433.-4. *Nije* meštra *čast* ni *dika* pogrditi učenika. H. Lovr. 347.-8. Nu kad me nje blizu *srite noć* i *tmina*. L. II. Pis. XVIII. 29. Sam ne zna kadi je *pamet* mu ni *misa'*. B. Vila II. 371. Svaki dan *prispije veća zled* i *gora*. B. Vila III. 111. Gdi *veća prispiva* ljudska *množ* i *sila*. B. Vila XIII. 227. Tu „Jarulu“, ku trudeći sagradih *po- tače* me ova *želja* i *misa'*. B. Jar. Predg. 57.-8. S njimi skupa *staše Čistinja* i *Lipost*. Z. Pl. XVII. str. 77. I kojoj no sili *Mesopotamija* pridav se *uhili* i sva *Cilicija* i još s njom *Sirija*. M. Jud. VI. 21.-3. *Ruta uzhojaše* i *mažurana* s njom. M. Suz. 116. Ni *mladost* ni *starost* toga se ne *ujima* ni viteška *jakost*. M. Lip. Prig. 263. Bogu *hvala budi* i *dika* i *slava*. M. Lip. Prig. 367. *Rana* ju (košutu) jur *smaže* i *strila* *žestoka*. B. Vila VII. 129. Kad grišnik umire u grihu od grla, *jama* ga *poždire* i *smrt* neumrla. B. Jar. VI. 773.-4. Kad inih *zloba* i *moć* *posida* tvoju prav. M. Kato 353. *Sila* vaša i *nepravda* rasap *biše* svega grada. M. Sud. og. 826.-7. *Čeljad*, stara *mati* ku mi *brigu zada*. H. N. Nalj. 80. Evo *srića* nika i *pomnja* još vaša sada *privelika* na nju nas *nanaša*. L. Rob. 39.-40. Radi *oholije* svaka *čast* i *dika* sobom *zalelije* i *pade* dolika. L. Rob. 515.-6. ...Viran sluga, ki o tom sve radi, *bolizan* i *tuga* da ti se *osлади*. L. Rob. 807.-8. *Dika* i *slava* varošu *opade*. B. Vila II. 86. Gdi *tuga* i *bolest taji* se skrovita. B. Vila II. 233. Jer da se prem *snaga* i *pomnja postavi*, skladno se ne sлага, ako ni lju- bavi. B. Vila X. 673.-4. Nut *grana* i *kita* kako se *ubusi*. B. Jar. I. 65. Jer *lipost* i *napast* pamet mu *pripoja*. B. Jar. IV. 136. Tva *vojska* i *gusa*, koju ti dovede, dobroga Isusa vezana *povede*. B. Jar. VI. 289.-90. Samo *lipost* ona i mlajahna srdačca *tvrdost* i pram meni *nemilost* vazda mi srdačce *griziše*. Z. Pl. I. str. 6. *Prafda* i prava *mira* iz neba *prozira*. Z. Pl. XVI. str. 75. Njegova poja *slas* i složen'ja *hitrost uzdržati* *će* vlas... Z. Pl. XVI. str. 75. Znadihu narodi da prvo *počelo* od Nina *izhodi* i svako *začelo*. B. Vila VII. 561.-2. *Vino* ter *oholstvo*. Alek- sandra *smami*. M. Jud. V. 117. Da ni *blago* ni *gospodstvo* ni plemenito moje *rodstvo* tu sad mene ne *obrani*. M. Bern. 309.-11.

β.) No katkada stoji glagol i u pl., osobito, ako su subjekti m. roda i označuju živa bića: Us to se *navrate Amon* i *Madijan*, *znaj, riše*... M. Jud. III. 157., 159. Za to ga (blago) *diliše Matie* i *Zakeo*, ter se *uzvisiše*, gdi no je bog seo. M. L. Pr. 165.-6. Ta ga san do-pade, smete se, nema mir, srce mu da *vade lav, oral* i *pastir*. B. Vila II. 325.-6. Zač na vrime pride zgoda, da dohodnih ni pinezi ... tom potribom ne *zakrate* jednom voljom *sin* i *otac*, da *odriše* svoj to-bolac, do vrimena ljudi *plate*. B. Vila VIII. 323.-30. Vidih svi da spe ležeći na uznač, i slatko da *hrope gospodar*, i *junak*. B. Vila XII. 1898-9. Pečali nalogu *Isak*, *Jakob* nosit *skazaše* da *mogu*, a bogu ne zgrišit. M. Jud. III. 323.-4. *Cesar* i *Lovrinac* s ostalom družbom *idu* u tempal, i kako *dojdu*, *Lovrinac* klekne. H. Lovr. izm. 1846. i 7. Ovde *Justin* i *Nikostrat* u jedno *govore*. H. Lovr. izm. 2158.-9. *Ta* brzo, *ta* bolje, *niki* zad *niki* sprid, kako mraf kroz polje *zanose* oka vid. B. Vila II. 187.-8. Ni *pastir*, ni *volar*, ni *putnik* ni *kovač*, ni *prosjak*, ni *drvar*, ni *glasnik*, ni *kopač*, ni *kosač*, ni *orač* van grada ne *smiju*, zač vele drag harač platit se *nadiju*. B. Vila III. 173.-6. Ne samo da *Stipan* i *Janko* i *Mihalj dvoriše* svi za man. B. Vila XII. 1409.-10. *Čemer* ljupka jada i *daž* od suz mojih *muče* me od tada od kol se zamamih. Z. Pl. II. str. 11. U pristol na nebi bog *Venus* i *Ljubaf sfecaše* u sebi, pak *dozvaše* *Naraf*. Z. Pl. VI. str. 25. Ništar manj *daž* plačan i *čemer* ja-dovit i *uzdah* sfakčasn i moj prominjen *žit moči* te svidočit moje ljupko robstvo. Z. Pl. XVII. str. 76. I (dvorkinje) pune kriposna nauka. ki *mogu* dat *krosna*, i *jačla*, i ruka. L. Mil. Kor. 99.-100. A da me *dobiše* ta *ljubav* i *želja* da se Rab pripíše do sama temelja. B. Rabu gr. 62.-3. Ako *smrt* i *starost* toga nas ne *obrane*. B. Vila XIII. 73. Čuvaj se i varuj da *last*, *pohot*, *volja*, *želja* ali *pohlep* svist ali razbor tvoj ne *posile*. Z. Pi. XIX. str. 84. I pravi, da *zlato* i *srebro* s svi-licom, kad se stavi na to tva ruka s iglicom, *mogu* nam očito sta-viti prid oči što god *jim* skrovito tva misal potoči. L. Mil. Kor. 115.-8. *Drivo* i *kamen'je* razbora *nimaju*. B. Jar. VI. 955.

b.) Kad su subjekti različnih rodova, opet je sg. daleko običniji od pl., za koji ima samo nekoliko primjera.

α.) Primjeri za sg.: Da ih ne *ubije neprijatelj* ni *žaja*. M. Jud. III. 252. Koga ne *bude* bljust *pudar* ni *pudilo*. M. Jud. VI. 114. I *sta* na njoj zgara *zlato*, *biser*, *svila*. M. Jud. VI. 312. Kad je zal *oblak* i *fortuna*. M. Tum. Jud. II. 39. Svitovno vesel'je i njegovu radost *zapade dresel'je*, *bolizan* ter *žalost*. M. Dob. N. 79.-80. U blagu je *oholost*, *taština* puti *blud*, *objist*, *kar*, *zavidost*, *strah*, *sumn'a*, misli *trud*. M. L. Pr. 159.-60. A nastojte k bogu doiti u kraljevstvo, gdi je svitlost,

gdi je svako dobro i milost. M. S. Ognj. 1057.-9. Boga hvaleč, grači, imaš lipji žardin, ner imi Joakin ni njega gospoja. M. Suz. 154.-5. ... I gdi je radost vazda i pir. H. Lovr. 2030. Bolje bi za isto, da tajim dokli se najde dan i misto brez straha... L. Par. El. 5.-6. Ni éu da primisti zima ju ni lito. L. Pis. lj. XX. 9. Jer ju ée hiniti moj obraz, koji me čini prominiti zla volja i vrime. L. Rob. 87.-8. Ovdí me posvisti, molim, tvoja ruka, gdi more s koristi bit mi trud i muka. L. Od. Bož. n. 135.-6. Ne pozna tamnosti njegov stan ni hiža. B. An'j. Just. 150. Sta rumor i zuka po turskom temelju. B. Vila II. 395. Gradu dar odbraše, da ga lito svako svojom častju ja otac i mati. B. Vila VII. 107. Gradu dar odbraše da ga lito svako svojom častju paše Cereere i Bako. B. Vila VII. 539.-40. Nije na njem vlas ni dlaka. B. Vila VIII. 617. Otrove ke prija moe srce i jazik ka pamet mudrija može mi dati lik? B. Vila XI. 519.-20. Eto jur prvi zrak komoli bilih zor, prid kimi gine mrak i tmina vrhu gor. B. Vila XII. 1577.-8. Pogodna t'budi čes napridkom tva hora, a ja grem gdi je tres i moja pokora. B. Vila XII. 1608.-9. Prija nego biše nebo oganj, zemlja ali more. B. Jar. Predgr. 63.-4. Od tada posta znoj, trud, rasap na svitu, smrt, tuga nepokoj za tu krf prolitu. B. Jar. I. 169-70. Njemu se zatvora rajski dvor i slava. B. Jar. I. 229. Gdi je sedmoglava zmaja stan i oblast. B. Jar. I. 232. To mogaše da se zbude vičnjega red i odluka. B. Jar. I. 442.-3. Pokoja ni mira nimaju ti ljudi gdi ni red ni vira. B. Jar. V. 129.-30. Sveti ne znadihu kad biše dan ni noć. B. Jar. V. 295. Gdi mori nebozih glad, nagost i šćeta. B. Jar. VI. 748. Biše mnogi sir i vuna. B. Dr. 777. Tote biše trud i želja. B. Dr. 952.; 1024. Pomrknu ma jasnost i prisvital zrak moj poginu moj ugoj i gluma šegljiva. Z. Pl. II. str. 11. Rodi pak Zlo i Zloba pojam se Neviru. Z. Pl. V. str. 16. Šapka staše s perom na glavi, doli pak na bedrih sa srebrom sablja tere bičak. M. Jud. I. 241.-2. Nepravda me straši i grih moj svaki dan. M. Dob. N. 757. .. Sestro ... koju grad ovi Hvar ne poznaje listo, Split i njegov kotar i Trogirsko misto. N. Gr. Lovr. 3.-4. Ni mi već silna moć vladan'ja ni zlato ni pamet more doć ni stan'je bogato, L. Par. El. 101.-2. Slava se počtene Penelope čita i lipost Elene po sve strane svita, i hrabrost Akila i razum Ulisa, jer slavna njih dila Omero ispisa. L. Mil. Kor. 17.-20. Srce mu jad riže i rana boleća. B. Vila VII. 184. Srce mi uspreda i život očito. B. Vila VII. 810. Shranitelj jest oni tempal ovako zvan gdi se grih izgoni i svaka zloba van. B. Vila X. 127.-8. Trud biše i muka divine gristi nat. B. Vila XII. 1662. A mi smo dreseli, u srcu tamnila, gdi nas grih useli prafden sud i sila. B. Vila XIII. 120.-1. Razum ga (Isusa) obsinu i kripost umiča.

B. Jar. VI. 124. U to ti meni *san otide* i *radost*. Z. Pl. VI. str. 24. Da ne *razčinjen'je* *prorone* i *vuhlost* i *neumićen'je* ter povrati milost. Z. Pl. XXII. str. 92. Ni ti žene u svuj državu od svita *razum*, *lipost* u kuj krasnije *procvita* M. Jud. IV. 309.-10. Da *človik* ni *dite* ni *ini* *dojde* tuj. M. Suz. 227. ... Sladkost, ku no tvoja *lipost* i tvoja *vera* ta, *posluh* tvoj i *kripost* životu momu *da*. M. Suz. IV. 490.-2. ... Da slavimo boga, *pravda* i *sud* koga pravih *obarova* a smrtju krivoga dostojnom *darova*. M. Suz. 732.-4. *Vino* ter puti *blud* i *slast je* i *svada*. M. Kato 509. O zvizdo svih liplja, majko, divo čista, tvom *nebo* i *zemlja* čistinjom *procvita*. M. Zač. Js. 1-2. Slavna i vesela hoćeš ti porodit, kad *nebo* i *zemlja* *hoće* se prosvitlit. M. Zač. Js. 95.-6. Marul tumači toj, na slavu gospoje, *zemlja* i *nebo* koj svak dan hvale *poje*. M. Muka Js. 265.-6. Da *život* i *pamet* *razbira* m' do vika. M. Ver. od Kr. 11. *Pramalitje*, *lito*, *jesen*, *zima* *dojde*. M. 7. sm. gr. 22. I toj kaže crkva mati, *muž* i *žena* *da ima* stati, matrimonij svet štjujući. M. Sud. og. 764.-6. Tko god je sržbe pun i zloban se vidi, sva *župa*, vas *katun* njega ne *navidi*. H. Rib. 1429.-30. Svaka *muka*, *trud* i *žalost* u vesel'je 'e njemu i *radost*. H. Lovr. 25.-6. Od tada u sebi *život* moj i *duša* sve, ke su na nebi, slatkosti *okuša*. L. Pis. lj. XXI. 3.-4. *Žena*, *muž*, *mlad* i *star* tebi se *podlaga*. B. Vila I. 554. *Radost* i *vesel'je* tač mu srce *tače*. B. Vila VII. 644. Jedan i drugi *kraj* i *srida* sva čisto *kriposti* *ima*, *znaj*; *da nastoji* listo ... B. Vila X. 39.-10. Gospodin i sluga jednoga *jazika*, *veza* nas veruga *bratinska* do vika, *da more* ni *rika* ne *može* oprati. B. Vila XI. 159.-61. Kako no i *zlato* ko *zlatar* *procidi* ni *troha* ni *blato* na njen se ne *vidi*. B. Vila XII. 1016. 7. Lakomci bogati nigdar vik ne spune, ni kojih sva *mati* al' *otac* *prokune*. B. Vila XII. 1158.-9. Gdi *drivo* i *kamen* *počita* Frančiska. B. Vila XIII. 162. I *človik*, i *žena* *pravedno* *grediše*. B. Jar. I. 28. *Človik* *zvir* i *ptica* *proplaka* za ta boj B. Jar. I. 167. Da mu *mliko* i *med* s te *zemlje* *izvire*. B. Jar. III. 15. Njegov *mač* i *ruka* srce mu *prokinu*. B. Jar. IV. 115. S vrimenom *noć* i *dan* i *reste* i *krati*. B. Jar. V. 35. Svršeni u viri *Osip* i *Marija* u srce *zamiri* ta *posluh* i *prija*, *ditića* *po-vija*, z družbom se *podviže* gorami *obija*, z Betlema *pobiže*. B. Jar. VI. 107.-10. *So:ona* i *napast* u te se *useli*. B. Jar. VI. 272. *Smrt* i *grih* to *mnjaše* dobiti a *zgubi*, zač se s njim *rvaše*, on obih *pogubi*. B. Jar. VI. 387.-8. Ta *grih* i ta *zloba* i *žrstvo* prez mire *tira* jih do groba i njima *pondire* B. Jar. VI. 771.-2. Ljubki silan *napor* i *nesrića* moja *vodi* me na umor *zmučena* ozoja. Z. Pl. II. str. 11. *Razum* i *pamet* ma slaviti *će* tvu *lipost*. Z. Pl. str. 23. U koga još star *otac* i *majka* i *mlađi* *brat* *biše*. Z. Pl. VII. str. 28. Jer u njih dvih jedna *duša* i jed-

nako *hotin'je biše*. Z. Pl. IX. str. 38. Hladan vrućak izviraše, i vidi da ni *zvir* ni *ptica*, ni *pastir* ni *vila* na njem *pijaše*. Z. Pl. IX. str. 39. I *Cerere* i *Bak-obrati* na uznač. Z. Pl. XVI. str. 74. Da *nebo* i vas *svit* pozna me zlosrićstvo. Z. Pl. XVII. str. 76. Ljubvenih strili *udorac* i mladosti *naporstvo*, vilo, pisati i peti *čini* me. Z. Pl. XX. str. 86.

β.) Primjeri za pl. Ne *stoje* za jedno *lipost* i *počten'je*. L. Par. El. 294. Ka činiš tokoje, u kući noć i dan da za man ne *stoje* ni *vuna* ni *lan*. L. Mil. Kor. 91.-2. Ne vim zač ni kako tud *mimogrediše Cerere* — *Bako*, novi grad *vidiše*; a pri ner *prispiše* jer z daleč *gredihi*, svati se diliše, odašli jur bihi. *Ovi* znat *hotihu*, tko totu pribiva jer ništar *znadihi* tko Zadar uživa. B. Vila VII. 457.-62. *Služe* mu (Radomantu) *Aleto*, *Tešifon*, *Mejera*. B. Vila XII. 1125. *Jaše* posli dugovati *Zagreb*, *Lika* i *Krbava*. B. Dr. 2441.-2. *Delbora* proročica i *Bārad* sašad z gore Tabor z deset tisuć sinov izraelskih, *razbiše* veliku silu vojske kralja Jabina. M. Tum. Jud. VI. 173. *Nebo*, *zemlja*, *more*, tad se *veseljahu*, tomu, ki sve more, hvaljen'ja *činjahu*. M. Usk. Is. 29.-30. *Nebo*, *kip* i *naraf* kad mu *kip tvorahu* čes, vrime i ljubaf, skladno mu *zorahu*. B. An'j. Just. 313.-4. *Cerere* i *Bako* gdi se sad *nahode*? B. Vila VII. 315. Toga rad vesel'ja *gospoda* i vas *puk slomiše* od zel'ja mirisna svaki struk. B. Vila XII. 664.-5. Obvlada nemilost, *naufan'je* i s njom prezrazborna *svidost vrgoše* srićom mom. Z. Pl. II. str. 9. Ne asel da *basel* i ne marcela da *murtela* sada *zovu se*. Z. Pl. XI. str. 48. *Basel* i *murtela* ... po deklicah ... *goje se*. Z. Pl. XI. str. 48. Slišav to *Dunaj*... i *Sava* ... sinka ... u vodicu ... *satvoriše*. Z. Pl. XI. str. 54.

c.) α.) Ako su subjekti istoga roda, a glagol stoji u sg., to pridjevna riječ u predikatu stoji u sg., a rod se upravlja prema rodu subjekata: Mnju ti, *bi uzdrhtal despot*, *car* i *sultan* tere *bi pleća dal*, meč ne prodrvši van, nit *bi se oziral*, bižeći noć i dan. M. Jud. I. 307.-9. *Takov je bil zakon* i *red*. M. Suz. 63. Koji sam ispisal sve ono ča je *Paskoj* i *Nikola bugaril* i *spival*. N. Pis. Mik. Pel. Jere *plač* i *nesan biše* ih *izmoril*. L. Pis. Ij. XVIII. 6. Ni *petak* ni *božić* u meni *ni složan*. B. Vila I. 287. *Razbio biše* mir *Šibenik* i *Žegar*. B. Vila XII. 580. Svaki *dug* i *obit* i *savez* jazika *ispunjen jima* bit od dobra člo-vika. B. Vila XIII. 1.-2. Da *baščinac* i *gost čestit je* u stavi svoj. Z. Pl. XXII. str. 92. ... *Je* l' umrla tuj čast i *doprla tamnost* i *grdinja*. M. Jud. V. 190.-1. *Vele je* znaj *veća* tva *lipost* i *dika*. L. Par. El. 49. Ako *bi* *tolika* li *jakost* jur *bila* i *sila* taj nika... L. Par. El. 65.-6. Za tim pomišljaje, *bolizan* i *tuga* ko li *žestoka je*, *ku* trpi tvoj sluga. L. Rob. 639.-40. Kako *je prikrila* Rodiotski otok čudna *moć* i *sila*. L. Jer. Mart. 153.-4. Dal' pokle *je umrla* moja *čast* i *srića*. B. Vila

VII. 1043. Znajte, da ono ča *ljubaf, srića i hitrost i muka dala mi ni san moj daf mi rekoh...* Z. Pl. VI. str. 23. Da ako moja *vlast i hrabrost pomanjkala ni*. Z. Pl. XII. str. 54.

β.) Ako li je glagol u pl., to pridjevna riječ u predikatu stoji također u pl. (rod se dakako opet upravlja prema rodu subjekata): Dijāše dake, da *Dražnik i Novak* budući... *kriposni i umitelni* jednako... Z. Pl. X. str. 42. Budući većkrat *Dražnik i Novak* bludeći *jiskali* jih, dali nigdar od njih glasa ni priglasja *slišili*, na roditeljske strane *otidoše* i ne samo *sumnjivi* da i *razcvieljeni* sa svima krozi njih *bihu* Z. Pl. X. str. 44. *Dražnik i Novak* u donjem primorju *pritvoreni bihu*. Z. Pl. X. str. 46. A ona po put kako od Dijane *Jela* u jelu, a *Mare* u mramornu vruljicu *satvorene bihu*. Z. Pl. X. str. 45. Osobit je ovaj primjer: *Jela i Mare* budi da život u dub *jedna*, u vrulju *druga pritvorena bihu*. Z. Pl. X. str. 46.

d.) α.) Ako su subjekti različnoga roda, a glagol je u sg., to se rod pridjevne riječi u predikatu redovno upravlja prema najbližem joj subjektu: *Spasen bude človik i ljudsko stvoren'je*. M. M. Js. 266. Ti si potvrdila, nitkor se već ne dvoj, kako *je živila majka i čačko tvoj*. H. Gr. Lovr. 81.-2. A tebi *vazeta slobod je i blago*. L. Rob. 609. Došla bi leteći na zlatan klas ptica, da *je zrilo mneći žito il' pšenica*. L. Mil. Kor. 145.-6. Mnju da *bi osnova'* moj *razum snaga* sve knjige do slova, Virjilij ke slaga. B. Vila VII. 789.-90. *Biše* se tri lita *tajala* u meni *rana* ma skrovita i *nalip* ognjeni. B. Vila XI. 1.-2. *Omrazna j'* koliko ta *družba i stan'je*. B. Jar. VI. 683. Kako rumen cvit koga jošće doprit *ni mogal daž* silan ni ruk *oskvrnjen'je*. Z. Pl. VII. str. 30. Ke (velikosti) *zemlja* dosti i *nebo puno bi*. M. M. Is. 64. Ako l' im *biše rod* i *kuća davnjena*. L. Rob. 447. Krivi *sud* ni *zloba* velika ni mala, više ni posoba ne *biše postala*. B. Jar. I. 23.-4. Kadšto se upravlja prema rodu onoga subjekta. koji je prvi u rečen.: *Živo blago, sir i vuna naloženo* pokraj mora. B. Dr. 2511.-2., a kadšto i prema najvažnijem subjektu, i ako on nije ni prvi u rečenici ni najbliži pridjevnoj riječi u predikatu: Kada u peti vik jur *biše dosega' nebo, svit* i *človik* vrinena svojega. B. Jar. V. 1.-2.

β.) Ako su subjekti različnoga roda, a glagol stoji uz njih u pl., pridjevna riječ u predikatu stoji također u pl., i to u *m. rodu*, ma i ne bilo u rečenici ni jednoga subjekta m. roda: U družbu *živihu lipost* i počten *glas, složili se bihu* kako no s tistom kvas. M. Suz. 47.-8. Da bi ga *objaha'* srditi *Atila* i nimska *množ* plaha i careva *sila našli bi* ga zrla, stanovite riči. B. An'j. Just. 277.-9. (U ovom je primjeru predikativni glagolski pridjev isprva u sg. i upravlja se

prema bližoj imenici, a kasnije dolazi u m. rodu pl.!) Sva *zemlja i more* premda *bi hotili* da ranu *zatvore* tvu, ne *bi umili*. B. Vila XI. 269.-70. Posve je usamljen primjer: *Objist i piće* na taj grih *su hrla*. M. Kato 432., u kojem predikativni pridjev dolazi u sr. rodu pl.!

2. Rečenica ima dva ili više subj., a svi su u pl.

Samo se po sebi razumije, da u ovom slučaju i glagol i pridjevna riječ u predikatu dolazi u pl. Ako su subjekti različnoga roda (a svi u pl.), onda se rod predik. pridjeva upravlja ili prema onome subjektu, koji je prvi u rečenici, ili prema najbližem ili prema najvažnijem: (Države) po kih *voli* i *krave pasihu čestiti*. Z. Pl. XV. str. 72. *Grade* ter *župe* prim' i čini da *su moji*. M. Jud. I. 158. Da *bi* je (vode) sva *bila polja puna* i *gore*. H. Rib. 329. *Premda su razlike* i *puti* i *staze*. B. Jar. VI. 973.

3. Rečenica ima dva ili više subj., koji su različnoga broja.

a.) Glagol može stajati ili u sg. ili u pl., t. j. on se upravlja:

α.) prema najbližem subjektu: Da *narod, živine, človik, zvir* i *ptica*, pustiv teg, *počine*. M. Jud. I. 88. Uteći ću k onoj, ka me čini peti, ku vas angelski *broj štuje* i svi *sveti*. M. M. Js. 3-4. Ča mi *prudi* jur *kraljevstvo, slava, blago* i *umitelstvo*, i *dohotki* nescinjeni. M. Sud og. 162.-4. Vaše *ožvure*, vaša *skupost*, svu *oslipi* u vas mudrost. M. Sud og. 832.-3. Tuj nigdar ni lito neg cepet od zubi, ni *cvitje* ni *žito* ne *plodi*, ni *dubi*, B. Vila IV. 87.-8. Stara *mudrost* rimska i *plodi* njihovi i *spomen* latinska uvik se *ponovi*. B. Vila VI. 453.-4. U meni *uda* sva i *srce igraše*. B. Vila VII. 655. *Jektaše utroba* u meni i *zubi*. B. Vila XI. 84. Da li sve zaludo, u smrti zač ni sluh, a *kosti* ni *udo* umrlo *nima* duh. B. Vila XII. 1206.-7. Samo kip blid i suh ostaje gorika a *dila, krv* i *duh propada* dolika. B. Vila XIII. 91.-2. *Izajde* svaka *zvir* i *ljudi* veseli. B. Jar. I. 375. Od kada se *paše sablja, strile* i *luk*. B. Jar. II. 104. Gdi se *laž* ne *vadi* ni *žalostni glasi* ni *tuge* ni *jadi* ni gorki *uzdasi*. B. Jar. VI. 1049.-50. Jesu se bojali židove, da i njim *rasap* ter *pečali* ne *budu*, kako inim. M. Jud. II. 115.-6. Prihudit *počaše vesel'ja* i *radost*. M. Zač. Js. 30. Pognani su u muke pakla, gdi *su* *guste tmine* i *mogla*. M. Sud og. 1009.-10. Al *bihu kopita* uzrok, al *ježine*, al *vručina* lita, al ke *stvari* ine. H. Rib. 807.-8. Jer *boles* i *trudi skратиše* moć meni. H. Nik. Nalj. 68. Sve moje milosti polag nje da side, moj *smih* i *radosti* vazdi da ju *slide*. L. Mil. Kor. 191.-2. Mnokrat bi poklisar prid bezi i baše, za to ga glavom *car* i *Turci*

poznaše. B. An'j. Just. 231.-2. Jer *te* se skoliti tve *tuge* i *žalost*, s vrimenom i liti obratit u radost. B. Vila VII. 507.-8. Ka l' *vojska*, ki l' *ljudi* prid Zadrom *biše* boj. B. Vila XII. 1507. *Gore* se *treshu* i sinja mora *kraj*. B. Vila XIII. 185. Kad piše tva ruka, one ti put kažu, kako nam tva *struka* i *dila* ne *lažu*. B. Os. Jvet. 7.-8. *Kraljestva* *oostaše* i *rasap* meu puk. B. Jar. II. 103. *Nebo*, *zemlja*, *more*, i do suha driva, *zviri*, *polja*, *gore* bit vam *te* protiva. B. Jar. VI. 339.-40. Tuj vila... sina... mrtva ugledavši, pomisli sfak ka nje *žalost* i *tuge bihu*. Z. Pl. X. str. 45.

β.) Katkada se broj glagola upravlja prema subjektu, koji je prvi u rečenici: *Svit*, *put*, *d'javal*, *ljudi* mladi, u tom grihu nas *posadi* i *svede* nas u zle brodi. M. Sud og. 336.-8. Da skazan prid puci mladost ma ostavi, pokle *plač* i *skuci* na to me *pripravi*. B. Vila XI. 29.-30. *Narod* vas do hlapa, sve *živo* dogada, sve *trave* do snapa prid strahom *opada*. B. Vila VII. 315.-6. Sega svita *slava*, *zlato*, *blago*, *kmeti*, da bi *jača* lava, kako snig *proleti*. B. Jar. V. 23.-4. Ni *gradi* ni *hora* ne *pokloniše* se. M. Jud. I. 63. Ako *riči* moje, i *ljubav* i *virnost* prignut te, gospoje, ne *mogu* ni milost. L. Par. El. 325.-5. Jur. *vrši* i *dublje* odsivajući najdalje sini *činjahu*. Z. Pl. VI. str. 27.

γ.) Glagol se može upravljati i prema najvažnijem subjektu, premda on nije ni prvi u rečenici ni glagolu najbliži: *Spilje*, *klanci*, *luzi* i svita *taščina*, *drage*, *vrši*, *kruzi* *budi* vam baščina. B. Jar. I. 107.-8. *Post*, *molitve* tere *bđin'je* puti *ustežu* pohotin'je. M. Sud og. 360.-1. Kad bismo pri kraju, jidarce obali, gdi oblast *nimaju* ni *more* ni *vali*. B. Vila X. 345.-6.

b.) Pridjevna riječ u predikatu upravlja se i u rodu i u broju uvijek prema najbližem subjektu: I *straže* i *čeljad* sva, ka *biše* okoli, *biše* kako *mrtva*. M. Jud. V. 205.-6. *Zloba* privelika ter svaka zla *dila* od počela svita *nisu* *taka bila*, ka su sad *nastala*. M. Dob. N. 89.-91. *Licimirstvo*, *rufijanstvo*, *laža*, *objist* tere *ljanstvo*, i *krivine* sve ostale do smrti *su* u vas *stale*. M. Sud og. 850.-3. Prvi *stan* i *mista* *zvana* su tamnosti. B. Vila XII. 944. A *prohod* i *prazi* *puni* su čemera. B. Jar. VI. 724. Tvoj *razum* i *dila* vele *su* *visoka*, kako sam vidila, *nimaju* priroka. B. Jar. IV. 357.-8. Tolika tvoja vazda pram meni *vernost* i vruće i srčane *molbe* *mogle* *nisu*. Z. Pl. XII. str. 50. Videć dake Valerij da *gora*, da *polje*, da *dubrave*, da *gvozdi*, da *planine*, da *luzi*, da *rike*, da *vrulje* *sfakojake* *jesu*. Z. Pl. XV. str. 70. Osobiti su ovi primjeri: Rebeka porodi dva sina jednokrat starjemu *biše* *vrat* i *ruke* *kosmate*. B. Jar. III. 122.-3. Da vam pićom *bude* *sito* sva *država*, *grad* i *sela*. B. Dr. 1256.-7. (Predik. prid. u sr. rodu sg.)

c.) Kod dvaju ili više subjekata različenoga roda i broja dolazi katkada uz predikat rječca *to* ili *sve*, te u takvom slučaju glagol stoji ili u sg. ili u pl.: Da evo *sve* ovoj, ča je u našoj nadi u ruci *je* tvojoj *župe, sela, gradi, polja ter livadi i stada* živine. M. Jud. II. 61.-3. *Smrt, plač bolizni* te *nisu* nesriće *to*. M. L. Pr. 363. *Nauk, časti tere bjen'je, to je* moje sad spasen'je. M. Sud og. 104.-5.

XI.

Često je u rečenici gramatički samo jedan subjekat, ali logički su upravo dva ili više njih; onaj je naime jedan subjekat vezan s drugom kojom imenicom pomoću prijedloga *s(a)*, te je po smislu i ova druga imenica subjekat. Za ruski jezik kaže o tom Буслаевъ u spomenutoj knjizi ovo: „Вмѣсто союза иногда соединяются два или нѣсколько подлежащихъ совокупительнымъ предлогомъ *съ*. Тогда сказуемое ставится во множественномъ числѣ при подлежащемъ въ единственномъ числѣ: Отецъ *съ* матерью пришли. Такое согласование весьма употребительно какъ въ старинномъ и народномъ языкѣ такъ и у писателей образцовыхъ“.

U starih je čakavskih pisaca doduše sg. običniji, ali nerijetko dolazi i pl.

a.) Primjeri za sg.: Eliakim, *ki* od Jerusolima *dojde sa svimi leviti*. M. Jud. Posv. (*Judita*) *pojde s rabom* svojom Abrom. M. Ist. Jud. *Akior pribiva s njimi* u Betuliju. M. Ist. Jud. *Judita s Abrom pojde van grada*. M. Ist. Jud. *Eliakim*, pop veli *s popi pride*. M. Ist. Jud. Jer ki toko sobom grad more tvrd biti, ki *ti s tvojom vojskom ne ćeš* razoriti. M. Jud. I. 133.-4. Tuj se *razligaše sve polje s gorami* rekal bi se *oraše nebo sa zvizdami*. M. Jud. I. 277.-8. *Grom s trubljom* sa gore kad *priča* praskati. M. Jup. I. 284. A kada *ja pojdu* vanka s Abrom mojom. M. Jud. III. 353. (*Ozija*) govoriv to tako *s popovi pojde* van. M. Jud. III. 364. Centaure *pogubi Peritov s Lafiti*. M. Jud. V. 121. *Drhta ruka s nogom*. M. Jud. V. 234. Tuj pijuci i *ide Judita sa svimi* vele veselimi *blag dane radosti čini*, jere *primi* dobitja milosti. M. Jud. VI. 362.-4. Jer kad *pusti* božju volju *Adam s Evom* ču nevolju. M. Spov. Kol. 339.-40. *Grom s triskom potica*. M. Jud. III. 231. *Delbora...* čast toga *s Barakom podili*. M. Jud. VI. 175. *Basilk se bušaše s murtelom* zelenom. M. Suz. 115. *Opatica* svršiv govor *s ostalimi pojde* u dvor. M. Spov. Kol. 501.-2. Gdi se *s Suletom Brač* malo ča ne *staje*. H. Rib. 722. Onada, kad *s njimi* i *Venus dojde*. L. Par. El. 79. Da 'vo *gre Derenčin s slugami* od zgara. L. Rob. 33. *S Neptunom Plankita* svif krunu na kose, posljednji kraj *hita*, svim oči zanose. B. Vila VII. 287.-8. Gdi *Klio s drugami uživa* svoju čast. B. Vila VII. 780. *S listo-*

nosom pisnik hodi. B. Vila VIII. Skaz. *To može svidočiti vojvoda s vojnicima*. B. Vila XIII. 105. *Sam Lot najde lika s svojimi hćerami*. B. Jar. II. 266. *Petar se odpravi, u grad se zavrati, s Pavlom se pozdravi*, našad ga prid vrati. B. Jar. VI. 531.-2. *Vrag s Hudobom jimi sinof: Zlo, Gnjiš. Trud*. Z. Pl. V. str. 16. *Dijana božica... s vilami... toti dojde*. Z. Pl. X. str. 44. *I koli sam silan s mojom državom ja*. M. Jud. I. 76. *Sad vesela dosti sa mnom pij i blaguj i s ovimi gosti obilno se počtuj*. M. Jud. V. 83.-4. *S toga je izgubil Adam s Evom milost ku je najpri imil*, svih vrgši u žalost. M. Jud. V. 99.-100. *Sa jedinim bratom banova kći mala u stanu bogatom za ocem ostala*. L. Rob. 1.-2. *Tako da s lisicom pravi bi zec predal*, vezena iglicom hrta da bi gledal. L. Mil. Kor. 143.-4. *Sam tako hoti' si jedino sa ljubom*. B. Jar. I. 104.

b.) U istoj je rečenici glagol u pl.: *Moć sa hitri dili njih ti ne oremogu*. M. Jud. II. 308. *Ozija s popi pohvališe* karanje Juditino. M. Tum. Jud. III. 341. *Dilja njih ne haja Adam bogu služiti*, i za to iz raja izagnan ja tužit; i s *Evom* u družbu kad voće *grizoše* a zakon i službu božju *pritrgoše*. M. Pok. Kor. 99.-102. *O me se razbiju gorčina sa tugom*. L. Rob. 323. *I ja s njim poblagovašiš život pokripismo*. Z. Pl. VI. str. 17. *Da već još ovo je, da Palas s Dijanom ispustiše* sfoje sfe časti nad ovom, i *kripost s umičtvom* pake došadši k njoj sfe milosti nad njom spustivši *daše* joj. Z. Pl. VI. str. 26. *Ja Sladmilom na odar legosmo*. Z. Pl. VII. str. 28. *Budući Sokolar jednu noć s Jagicom* u ljubavi i milu govoru već neg u snu *prošli*. Z. Pl. IX. str. 39. *Trikruna božija ptica oral z zmajem* misecom okrunjenim *zaratili* su se. Z. Pl. XXIV. str. 95.

c.) U istoj je rečenici sg., a u daljnoj (ili daljnima) pl.: *Ona svojim pojde* u Jerusolim; *pokloniše* se u tempal, dare *prikazaše* i tuj se tri misece veselivši domom se *vrnuše*. M. Istor. Jud. *Ona svojim pojde* u Jerusolim; u tempal se *pokloniši* s vesel'jem se *vrnu*. M. Istor. Jud. Ovdje se *ima* ustati *cesar* sa svom *družbom*, i *pojdu* k idolom i ondi došavši *klanjaju* i *poklone* se i... molitvu *učine*. H. Lovr. izm. 124.-5. (*Mojžes...*) s *Aronom* pak *sede* ki biše redofnik, da zakon *narede* i svojim ranam lik. B. Jar. III. 207.-8. *Osipa* da moli s *Marijom* prijam skut, da *biže* od toli Ejipta držeć put. B. Jar. VI. 103.-4. *Samo osta* sa mnom trud muka i žalost, i *tuga z gorčinom*, ke *skončaju* mladost. Z. Pl. II. str. 8. *Ta dakle Asel* budući *jednolitan s Marcelom...* ... jednako se *gojahu* i ditijski *ljubljahu*. Z. Pl. XI. str.46.

XII.

a.) Ako je u predikatu imenica, koja znači čeljad, te ima za m. i ž. rod posebne oblike (t. zv. „mobile“), to se njen rod upravlja

prema rodu subjekta: *Troja* će dobiti i ostat *gospoja*. L. Par. El. 426. *Vila...* (Napla)... reče: Znaj da sam *ja gospodarica* ...i... iz daleče *bližika* tvoja. Z. Pl. II. str. 7.

b.) Ako li imenica u predikatu znači što neživo, to se ona redovno ne može slagati sa subjektom u rodu, jer ima samo jedan oblik (bilo kojega roda): Biserna *kruna* mi *s'*, reče, *bil*, *strila* zlatoperna, kud si god hodil. M. Jud. I. 151.-2. Samo j' *bog* svemogi, ki je sva *istina*. M. Dob. N. 71.

Bilješka. Kad se dvije imenice poređuju jedna s drugom, zanimljivo je, da se one često razlikuju u broju, a upravo bismo očekivali, da će se one u tome slagati. Na pr.: *Centauri...* legoše kako *vol*. M. Jud. V. 127. *Stahu (dva starca)* kako no *lav* košutu kad preži. M. Suz. 187. Ma *llica...* kakono *ružica* sada procvitaju. M. M. Js. 113. O *ki* biste na svit *tisl* — kako *dte*. M. Sud og. 560.

c.) Kad se imenica u predikatu razlikuje od subjekta rodnom ili brojem ili jednim i drugim, glagol se upravlja sad prema subjektu, sad prema predikat. imenici.

α.) *Sirtj* tere *pes* zovu se *zvizde* nike. M. Tum. Jud. III. 278. *Gog*, *Magog*, to su *imena* židovska. M. Tum. Jud. II. 327. *Lacid*, *Krisip* i *Arceslav*: to su *bili naučeni filozofi*. M. Tum. Jud. V. 131. *Hipolita* i *Pantazileja* *jesu bile poglavice* od Amazoni. M. Tum. Jud. VI. 203. *Trabulja* i *skupost* dva su protivna *zla*. M. Kato 239. *Saki jest bio narod* u Persiju. M. Tum. Jud. V. 128. *Strah* veći nego pak *potriba jest bi'a*. Z. Par. El. 388. Jer vladafcu nebeskomu *grih* nijedan jini *ni tuko kuko nesaznan'je mrsko*. Z. Pl. IV. str. 15. Jere *smo* u sfemu *strote ostale (pastiri)*. Z. Pl. XXII. str. 91.

β.) I *dub* ta ime prija... i *jela zvan jest*. Z. Pl. X. str. 44. *Očučen'ja* naša, s kih čudna množ gine, nedajmo da *paša budu* ke taščine. H. Rib. 1573.-4. *Crikve* češ još vidit iznutra ter izvan tač lipe, da češ rit: pravo su božji *stan*. Z. Par. El. 125.-6. A drugomu od plamika živa *munja bihu oči*. B. Vila IX. 361.-2. *Suze* i *uzdasi su žir*. Z. Pl. VI. str. 18. *Ljudi* vridna broja, kojih glas mukal ni, vasda *družba* tvoja *bili su* po sve dni. H. Rib. 797.-8.

XIII.

a.) Kad uz dvije ili više imenica istoga roda i broja dolazi jedan atribut (t. j. taj se atribut uistinu proteže na sve te imenice), to i on stoji u onom rodu i broju, u kojem su i te imenice: Ja blagosloviti hoću *tvoj hip* i *čas*. M. M. Js. 353. Da od nas odnese *svaki skuk* i *oboj*. M. Gl. Dom. 31. Pri će gorak bit med, *sladak jad* i *nalip vruć*

snig, mraz i led i oči steći slip. M. Od. Lj. 3.-4. *An'eta, Alujža* ostavi *takmena*. B. An'j. Just. 161. Ki poni *toku vlast i silu* imiše M. Jud. I. 33. Ča more doma i van *oblast i jakost ma*. M. Jud. I. 75. Da bude jimati *svaku čast i milost*. M. Jud. IV. 196. Da po njoj upravljam *rič i pisan moju*. M. Suz. 4. Uklon'se — *svake praznosti i još jutunije*. M. Kato 310. Ne žel' mnogu dotu, ni gizdu ni lipost, ner samo *dobrotu žensku tere kripost*. M. L. Pr. 351.-2. U *tokoj nevolji i bolizni tvojoj*. M. M. Js. 216. *Tuju kćer i ženu* želiti još nemoj. M. 10 zap. 13. S Turci da puščaju *krstjansku veru i čud*. M. Tuž. Hj. 83. Onako ukaž' njim *moć i jakost tvoju*. M. Sup. Tur. 103. Li misleći da je taščina *svaka gizda tere huna*. M. Spov. Kol. 159.-60. Bogu *hvali* budi i *dika i slava* u svakomu sudi *dostojna i prava*. M. L. Pr. 367.-8. I sliš svih ča t' poju u pisneh na miru, za *dobrotu tvoju i kripost i viru*. H. Fr. Hekt. 23.-4. *Karlovica, Lika* gora trgovine vazda *puna*. B. Dr. 2509.-10. *Moja vlast i hrabrost*. Z. Pl. XII. str. 54. Jini uzrok ni neg ljubaf... ali *nesrčca i smrt nemila*. Z. Pl. XVII. str. 76. Govoren'je protiv *zalihu žrtju i pitju*. M. Tum. Jud. V. 95. Spomen' se od *takoga življen'ja i stan'ja*. M. Kato 71. *Sve koliko srebro i zlato*. M. Bern. 416.

b.) Ako su imenice različenoga roda ili broja, to se rod i broj zajedničkog atributa upravlja prema najbližoj imenici.

α.) Zajednički atribut stoji ispred svih imenica: *Zgubi svoj glas i čast* kada ga razbiše. M. Jud. I. 34. Ali *našu hrabrost* ni *sile* ne znaju. M. Jud. II. 222. Jer je po svem sviti *glas tvoje hrabrosti, smin'ja, sile, svisti* i svake mudrosti. M. Jud. VI. 251.-2. *Dobri mir, jedinstvo...* k nebu gori dviže. M. Dob. N. 242. Proteci *sve selo i vrhe i polja*. M. Dob. N. 298. Razlike pjesni o Isusu, *njegovu začetju, mucu i uskrsnutju*. M., naslov. (Ti si...) *naša brana i ščit*. M. Gl. D. 22. ...Ako ćeš *blaženu slast* imit i *pokoj*. M. 10 zap. 14. Tere da primaju *tursku veru i blud*. M. Tuž. Hj. 84. U kraljestvo, gdi je svitlost, gdi je *svako dobro i milost*. M. Sud og. 1054.-5. Oda *svoga blaga i slave* poni sobom kus postave. M. Bern. 157.-8. O preslatko me rojen'je, *tva sam mati i stvoren'je*. M. Bern. dod. 99.-100. Nikomu (bog) *drugi dar i milost* poskiti. H. Rib. 1334. I da želim *tvoj napridak i počten'je i čast*. H. Pis. M. Pel.) S česa bili ja *mnogu slast* ćutil i *pokoj*. H. M. Kaluj. 144. Tada biše ćut *Vlaskovo ime* slut, *umin'je i snagu*. L. Rob. 338. Biše se razvilo jazika svitom svim, *svaki grad i selo* govoreć sve jednim. B. Vila VII. 563. Človik mlad zabludi na vrime zaisto, vred opet požudi *rodni grad i misto*. B. Vila VII. 734.-5. Biše *mnogi sir i vuna*. B. Dr. 777. U koga još *star otac i majka...*

biše. Z. Pl. VII. str. 28. *Poštovana bratjo i sinci*. Z. Pl. IX. str. 37. Ka zla kob me na te navede, vilo za *moju difnu slobod i mir* posiliti. Z. Pl. XII. str. 50. Smili se na *moj tolik plač i skrušen'je*. Herkule moj. Z. Pl. XVIII. str. 82. I *sva mista ona zauja i grade*. M. Jud. II.-8. Od svita *sve strane, gradi*, tere *sela vazdi* ima strane (t. j. zavidost). M. Dob. N. 141.-2. *Svilni traci i vričica*. M. Spov. kol. 389. Pognani su u muke pakla, gdi su *guste tmīne i magla*. M. Sud og. 1009.-10. *Tvoji pinezi, zemlje i hiže*, cića kojih plač se stiže. M. Bern. 137.-8. Kojom se (milošću) vladaju *svi gradl i sela*. H. Rib. 1614. To ti nam *duzi dni* donose i *lita*. H. Nik. Nalj. 60. Znajuci *sfa mista i vode*, od kih pripovidali bihu Z. Pl. XI. str. 48. *Gorski lozi i vile* ostaviše gore. Z. Pl. XVI. str. 73. *Ču ne jine razlike zvizde i znamenī*. Z. Pl. XVIII. str. 82. *Svi uzli i zamke...* vidih. Z. Pl. XIX. str. 83. Tad... ukaza mi i *jini razliki kašteli i polače i sela*. Z. Pl. XXI. str. 88.

β.) Atribut stoji iza prve imenice: ... *Zemlju tuj* ostaviv i *mora* hod' ovdī gospoduj. M. Jud. IV. 307.-8. Smalit će *razbor svoj* i jošće *iman'je*. M. Jud. V. 151. A to *darom tvojim*, bože, ter *milostju* M. Suz. 53. *Posluh tvoj i kripost* životu momu da, M. Suz. 492. Cića *zlobe naše* i grihov *brimena*. M. Dob. N. 119. Jer za *svetost tvoju* tere *ponižen'je*, da ti milost svoju. M. Uzv. gost. 11.-2. Prignuše te tve mlobščine na *blud svaki i taščine*. M. Bern. 253.-4. Požgat su pritili *sela naša i stane*. M. Jud. VI. 295. Iščeš poznati *dila ma* tere čud. M. Panuc. 67.

γ.) Atribut stoji iza svih imenica: Ziat *ščit i sulicu njegovu* noseći. M. Jud. I. 191. *Ufan'je* i *nada naša*. M. Jud. II. 185. *Večeru* i *jistvo* obilo napravi. M. Jud. III. 95. ... A kako će jati ov grad a nimati *škodu* ni *trut velik*. M. Jud. IV. 183. Hvale *lipost* i *ranum Juditin*. M. Jud. IV. 303. Hvala *smin'ja* i *hrabrosti Juditine*. M. Tum. Jud. VI. 169. *Zakona* ni *lezi* ne biše *nike* u njih. M. Suz. 278. Kad ne moreš znati *dan, uru* ni *hip taj*, kad će te zazvati. M. Dob. N. 343.-4. *Nepravda* me straši i *grih moj*. M. Dob. N. 757. Ča se oholimo, pokle *dan* ni *uru* ...nimamo *siguru*. M. Dob. N. 801.-2. Bolizan pritišće *kip* i *dušu moju*. M. Lip. Pr. 135. Po *nebi* i *zemlji svoj* svitlost tvoja prosin'. M. Us. Is. 60. Poni *otci bratjo moja*, zatvorite usta svoja M. Sud. og. 19.-20. A to od jedne *duše* i *tila osujena* na zla dila M. Bern. 13.-14. Da sasvim nasiti *dušu* i *život moj*. H. Hier. Brt. 20. *Grlo* i *lice* i *vrat* imaš *bilji*. L. Rob. 423. *Strah* videć prid sobom i *sumnju veliku*. B. Vila XII. 1350. *Razum* i *pamet ma* slavit će tvu lipost. Z. Pl. VI. str. 23. *Plod* i *utrobu majčinu* blagoslovi. Z. Pl. XI. str. 46. *Basel* i *murtela* na prozorih... *usajena*... goje se. Z. Pl. XI. str. 48. ...Di-jana tolikoj, vrgla j' *stril* i *luk svoj*. Z. Pl. XVI. str. 74. Jabuke ke

na krilih od vil vidiš znam da znaš da *sloge* i *pisma* od pisac *rečena* izkažuju. Z. Pl. XX. str. 87. Z naše bo *pravdu* i *sud* i *zakone tvoje*. M. Suz. 57. *Ceprisi* ter *borje* ter *vrbe zelene*. M. Suz. 93. *Zlobe* i *grihov tvojih* brime trpio sam dugo vrime. M. Bern. 685.-6.

c.) Veoma se rijetko zajednički atribut upravlja prema imenici, koja je prva po redu, a nije mu najbliža: Širok *put* i *polje* prid vrati mnogo *lip*. B. Jar. VI. 729. Vijahu se pak mirisna *zel'ja* i *cviti* u narednih mistih *položena*. Z. Pl. XX. str. 85.

d.) Češće se atribut pred svakom imenicom ponavlja, da se tako bolje istakne njegovo protezanje na svaku od tih imenica. Ojme! zgubih skori *mu hranu moj trud* vas. M. Jud. II. 44. (Slatkost) ku no *tvoja lipost* i *tvoja vera* ta, *posluh tvoj* i *kripost životu momu* da. M. Suz. 491.-2. Za ki poni uzrok *tu t' muku* stvoriše, *ta trud* toli žestok? M. Muka Is. 35.-6. Da plače, da bisni za *tvojom prijazni*, za *tvojom ljubezni*, Isuse prikrasni. M. Ver. od Kr. 25.-6. *Tej sile* i *tuj moć* razbil tada tko bi? M. Sup. Tur. 119. Još nici *lipe glave*, *lipa rila* i *nosa*. M. An. Sat. 41.-2. Ča tj' prudi *moć tvoja*, ča li *raskoša tva.* M. Pok. i Kor. 72. Ubozi mole *svetomu Nikuli* i *svetomu Francisku*. M. Sud og. izm. 219. i 20. Li konac bi bil kad godi *našoj mucu* i *našoj škodi*. M. Sud og. 446.-7. *Vaše ožure*, *vaša skupost*, svu oslipi u vas mudrost. M. Sud og. 832.-3. Meni *gorke noći*, meni su *gorci dni*. L. Rob. 116.

e.) Atribut, koji se proteže na dvije ili više imenica različenoga roda u sg., dolazi katkada u pl. (m. roda): I hoti pak do tom *Adama* i *ženu* iz raja s sramotom *gole* da izrenu. L. Rob. 519.-20. *Misec* i *zvizda danica zadruženi* zagrlif se skupa stahu. Z. Pl. XI. str. 47. Ako dolazi više atributa a jedna imenica, koja se dakako mora uza svaki atribut napose pomisliti, to ona u starih čakavskih pisaca kao i upće u našem jeziku dolazi n sg. Poznato je, da u ruskom jeziku u takvom slučaju imenica uvijek stoji u pl. Isus hodi učeć po *zemlju žudijsku* da spase svih hoteć, i po *galilijsku*. M. Nas. Is. 249.-50. *Človik* će svak umrit: *star*, *mlad*, *ubog*, *bogat*. M. 7 sm. gr. 29. Sveti Mihovil vidi mudroga Salamuna, gdi stoji na sudi meu *livom* i *desnom stranom*. M. Sud og. izm. 121.-2. *Jednomu* i *drugomu* da svako rojen'je *roditelju* svomu pridaje počten'je. H. Rib. 1557.-8.

XIV.

a.) Imenica kao apozicija slaže se imenicom, kojoj je apozicija, uvijek u padežu, a u rodu (i broju) samo onda, ako ona označuje živo biće te ima posebne oblike za m. i za ž. rod:

Eto k nam gre *Judita, gospoja*, ma visoko počtovaña. M. Jud. Posv. Milostivoga *gospodina*, našega *Isukrsta*. M. Jud. Posv. *Nabukodonor, kralj* od Babilonije i od Asirije. M. Jud. Ist. *Ozija, knez* od grada moli ih, da bi čekali. M. Jud. Ist. *Otpusti zlu volju i rabi Juditi* pomozí. M. Jud. IV. 15. *Judit, hći* Merara. M. Jud. VI. 309. *Bersaba, žena* Urije. M. Tum. Jud. IV. 121. *Asuer, kralj* od Persije *kraljicu Vastu* pusti. M. Tum. Jud. IV. 129. Tužeći grih veli još s *ocem Adamom* kojim nas utuli i s *materju Evom*. M. od zač. Is. 23.-4. Jer htihu uhvatiti *Iliju proroka*. M. Sup. Tur. 110. *Opatica gospa Bona*. M. Spov. kol. 1. Da se ne hti umoliti slatki sinko tvomu *Ivanu, učeníku* izabranu. M. Bern. 580.-2. Jer samo dobrohtin'je po zapovídi *Dijane božice* meu njimi općaše. Z. Pl. X. str. 43. Budući ... ja ... *didu* jimenom *primorcu* poštovanomu *pastiru* pošal, i s njim za trpezom budući, od jednoga *netja* njegova jimenom *Dražnika* sina *vile primorke* i od drugoga *sina Prislafke* jimenom *Novaka sestre Zatonove* a *brata Sokolarova* i od vil dvih ča se zgodilo biše tako prafljaše. Z. Pl. X. str. 41. *Protej, bog* morski. Z. Pl. X. str. 46.

b.) Ako imenica u apoziciji znači što neživo i ima samo jedan oblik (bilo kojega roda), to se ona ne može slagati s imenicom, kojoj je apozicija :

Razum ga susrite, *kruna* od razloga. M. L. Pr. 3. Hajmeh tvoja *dika*, tvoj *sinak* uljudan na zemlju pade. M. M. Is. 136.

c.) Kad se apozicija odnosi na dvije ili više imenica, stoji ona u pl.: *Popom* govoreći *Abru* i *Karmu* *dvim*. M. Jud. III. 285. Pri tihom Dunaju, tamo gdi no *Sava ríke* s hajaju za jedno i *Drava*. L. Rob. 267.-8. (Dica) naranče nadiju *mirisnimi zel'ji* : *mažuranom, rusmarinom, rutom*. M. Jud. Posv. Daše rasčinjen'je ... *Eveju* i *Amoreju kraljem*. M. Jud. II. 228. Dijaše dake, da *Dražnik* i *Novak* budući *bližike* i *jednolitci* ... jedan drugoga ljubljaše. Z. Pl. X. str. 42. Za to ona ... za sminimi *zviri* sfojimi drazimi *hrtom* i *ogarom* čestokrat grediše. Z. Pl. XII. str. 49.

Veoma rijetko stoji apozicija u ovakvom slučaju u sg.:

U pristol na nebi *bog Venus* i *Ljubaf* stećaše u sebi pak prizvaše *Naraf*. Z. Pl. XI str. 25.

d.) Relativna se (i lična) zamjenica kod geografičkih imena slaže u rodu s njihovom apozicijom :

Betulija grad, ki najpri podstupi. M. Jud. III. 32. Kako no i *Troja* slafni *grad ki* pade. B. Vila I. 304. A kada se gradit poče *Vrhovnica grad* na vrhu, prija neg *mu* daše vrhu, križ staviše svrhu ploče. B. Dr. 2341.-2.

XV.

(Cf. II. a, α, III. c, d, IV).

Kako su se stari čakavski pisci malo trudili oko toga, da im jezik bude pravilan, vidi se najbolje kod upotrebe zamjenica. Oni često bez ikakova reda i zakona kongruiraju zamjenice sad ovako sad onako, ponajviše metru za volju. U glavnome se neka pravila ipak mogu postaviti.

Kad se relativna (ili lična) zamjenica odnosi na dvije ili više imenica (bile one istoga ili različnog roda i broja), upravlja se njen rod i broj prema najbližoj (t. j. posljednjoj) od tih imenica. Padež je dakako onaj, što ga ište konstrukcija rečenice, u kojoj dolazi zamjenica:

... Jel umrla tuj čast i doprla *tamnost i grdinja*, ka je oto svrzla, da je vitez svinja. M. Jud. V. 190.-2. Gdi su *majke* naše, kamo l' *otci* biše, *ki* nas na svit daše. M. Dob. N. 415.-6. Ne pomisli za to, da te ča otkupi, ni *srebro*, ni *zlatu*, koje se nakupi. M. Dob. N. 461.-2. *Tovariša* imit tere, prijatelja *ki* no će t' viran bit, ako ti je želja. M. Kato 449.-50. Na *smrt* ga poslati, na *raspetje*, na *boj*, u *kom* zna skončati da hoće život svoj. M. M. Is. 245.-6. Družba će tva biti *zmije*, *vuci*, *lavi*, *ki* će te daviti, jer se zla ne ostavi. M. Gov. od os. 75.-6. Inako t' ne ostaju *gradi* tere *mista*, ka no opušćaju, plinujuć sva lita. M. Sup. Tur. 39.-40. *Misli*, *riči* tere *dila*, ka je koja učinila. M. Spov. kol. 39.-40. *Sestre* i *bratjo* bogu mila, *ki* ste došli vidit dila. M. Sud. og. 992.-3. Da su *vrata* i *ponistre*, po *ke* k duši smrt uhodi. M. Spov. kol. 162. Bila bi stvar vele duga pobrojati *ljubav* i *milošću*, koju prijasmo. H. Pis. M. Pelegr.

Kako je prikrla Rodiotski otok čudna *moć* i *sila*, ku poda vas istok. L. Jer. Mar. 153.-4. *Zlatu* i drag *kami* mogu razamčati da *ga* već ni s nami, gusari ter tati. L. Mil. Kor. 11.-2. Prem' najde priliku ka mu se pristoji, *sklad*, *vrstu* i *sliku* ka bana dostoji. B. An'j. J. 147.-8. Prokleh *vrime* i *namiru*, ka me učer na nj namiri. B. Vila IX. 449.-50. Al' je to tva *srića*, al' božja *odluka*, al' *pamet* umića, ka te k njim ponuka. B. Os. Iv. 5.-6. Pokle sudac svit osudi radi griha *oholosti*, *bluda*, *sržbe*, *lakomosti*, ka općaše meu ljudi. B. Jar. I. 378.-81. Izgubi moć i vlast Žudijski narod vas za *himbu* i *propast*, ku jima do danas. B. Jar. IV. 450.-1. Tva *vojska* i *gusa*, koju ti dovede, dobroga Isusa vezana povede. B. Jar. VI. 289.-90. Prem da su razlike i *puti* i *staze*, male i velike, *ke* u raj ulaze. B. Jar. VI. 973.-4. Vidiš da po grčknoj zemlji ni *gore*, ni *vrha*, ni *rike*, ni *vrulje*, ni *školja*, ni *duba*, ni napokom *grma*, od *koga* budi da veći dil lažući... pisci... reše. Z. Pl.

Posv. *Trud i jad, ki sam sal.* Z. Pl. VI. str. 36. I čudne jine razlike *zvizde i zlameni, ki je potribno znati.* Z. Pl. XVIII. str. 82. Sfi *uzli i zamke, ke okol srca moga bihu odrišene* vidih. Z. Pl. XIX. str. 83.

Izuzetak je ovaj primjer :

Nije na njem *vlas ni dlaka, ki ne gleda k časti gori.* B. Vila VIII. 617.-8.

Osobiti je ovaj primjer :

Davajte joj prvi dil *jistve i kruha, ki se meni mrvli, ka se meni kuha.* M. Jud. V. 7.-8.

b.) Ako dolaze dvije ili više imenica u sg. to zamjenica, koja se na sve njih odnosi, stoji u pl. Ako su sve imenice istoga roda, onda je i zamjenica u tome rodu, a ako su različenoga roda, zamjenica je u m. rodu : Poznati ćeš ča sam, *Karmeles i Libam, Cedar,* pridavši k *vam* Damask. M. Jud. I. 69.-70. *Sema i Jafeta* blagoslovi, *ki ga pokriše.* M. Tum. Jud. V. 101. Jer da t' se svit ne podloži, al ti blago sve ne loži ; sve *vladanje* i sve *blago,* *cič kih* leži telo nago. M. Bern. 41.-4. VINO život shusti *Lacida* i *Krispa,* mudrost od *njih* usti zacrni taj sipa. M. Jud. V. 129.-30. Jer ako *vas* štujem *mala i velika,* nikoga ne psujem. M. M. Is. 449. Nukajuć svakoga da se ne lini *speč slaba i jakoga kih* vidi zaman steć. H. Gr. Lovr. 135.-6. *Srce i jazik* dim, jer dokle se žive, *oni* se ljudem svim najveće protive. H. M. Kaluj. 119.-20. Ča j' *vira* velika, *ljubaf i ufanje, kih* nisi obika', nisi maril za *nje.* B. Jar. II. 77, 79. Toliko *Sodoma* koko i *Gomora,* ne osta *im* doma ni hiže ni dvora. B. Jar. II. 255.-6. *Ivan, Matij, Luka, ki* čudesa pišu. B. Jar. VI. 211. Eto *Škafa* i *Černota, koji* spravni stoje oba. B. Dr. 2961.-2. Samo osta sa mnom *trud muka i žalost, i tuga z gorčinom,* *ke* skončaju mladost. Z. Pl. II. str. 8. Jimi s njom dva sina : *Vraga i Djafla,* čere dvi : *Hudobu i Nepodobu, ki* pak... pojam se, *Vrag s Hudobom...* Z. Pl. V. str. 16. A sad molim *vas, Slafgore* i ti *Dvorko* one pismi uzpojte. Z. Pl. XVI. str. 72. *Cerere* i *Bako* gdi se sad nahode, *ki* vazda na svako vesel'je dohode. B. Vila VII. 315.-6. I *otac i mati, ki* budu uzrok njim, razlog te pridati. B. Vila XII. 974.-5. Tote biše *trud i želja, ki* me rvat ne pristaju. B. Dr. 952.-3., 1024.-5. I budući večkrat *Prislafka* sina *Novaka* i netja *Dražnika* smrtju Sokolarovom strašila, a to da se ljubezni varuju, *oni* dake veći dil *u* lovi daše se. Z. Pl. X. str. 42.

c.) Ovdje ću navesti nekoliko osobitih primjera kongruencije rel. zamjenice :

α.) Rel. zamjenica odnosi se na imenicu u pl., a ona sama stoji u sg.: I pri nere umreš, on čin' da *d la, ko* godir stvorit napreš, *glas*

dvignut visoko i prostrt široko po svitu bude znan, M. Jud. III. 363.-5. *Grišnike* utiši *ki* vrmena dosti, od kada *sazriši živi* u tamnosti. B. Jar. VI. 41.-2. Ovamo se može uvrstiti i ovaj primj.: Mogal bih ti... pokazat... ne *jednoga* da *sto ki* dobru (ženu) izgubiv, na svitu *živiše* ter se opet ženiv još bolju *imiše*. M. L. Pr. 356.-8.

β.) Relativna se zamjenica odnosi na zbirnu imenicu *drevje* i stoji u pl.: Totu bo rastiše svake vrsti *drevje*, pod *kimi* sin biše. M. Suz. 91.-2.

γ.) Relativna se zamjenica odnosi na imenicu sr. roda *ditetce* te stoji u m. rodu (jer ta imenica upravo znači m. čeljade, t. j. Isusa): Ništar ne postoje, *ait tce* nadahnu, *ki* srid puka stoje, besidu iskahnu. M. Suz. 533.-4.

U primjeru: I taj put moj... Hrvatom i vašoj *milosti, ki* znam da dobar baščinac i Hrvatini poštovan jest, poklanjam. Z. Pl. Posv., relativna se zamjenica odnosi na imenicu ž. roda, a sama stoji u m. rodu, opet zbog toga, što riječ *milost* znači upravo muško čeljade (t. j. Mat. Matijevića).

b.) Pogriješke su valjada ovi primjeri: U daleče *strane* brzo nas zaprati, iz *koga* (!) nigdare nitkor se ne vrati. M. D. N. 363.-4. Ča jur *luk* i *strile* na vilo ne slomiš *ki* (!) *su* me *ranile* (!) na smrti kako viš. B. Vila XI. 399.-400.

d.) Upitna zamjenica kao subjekat slaže se s imenskim predikatom u rodu, broju i padežu: *Ki* si *prorok* da rit umiš, Akiore. M. 15. *Ka* sam *ja*, da brz mniš, Judit odgovori. M. Jud. V. 53. *Ki* su *moji opori* da hizat uz ostan mogu. M. Jud. 55. *Ki* su taki *zubi*... M. 147. *Ki* grad to ni imal al *ko* na svit *misto*? M. L. Pr. 258. Jud. V. *Ku* bolizan prime moj kíp?. M. M. Is. 378. *Ka* je toj *kraljica*? M. Uzv. *Ka* je *hinba* i *nepravda*? M. Bern. 147. Pomisli sfak, *ka* nje *žalost* i tuga bihu. Z. Pl. X. str. 45. *Kolik* je da znaju u njih uzdan'ja *hin*. M. Jud. IV. 31. Sinko gledaj biči moji, *koliki* su *prudi* tvoji. M. S. og. 88.-9. *Koliko* je *zlo* žrtje i opitje. M. Jud. Ist. Upitna se zamjenica (*t*)*ko*, ča dakako ne mijenja nego i za sg. i za pl. dolazi u tom obliku: *Tko* je, riše ov. pas *ki* vo mni da neće... M. Jud. II. 315. *Tko* ste da ćete moć božju iskusiti. M. Jud. III. 289. Ukaza mi i ča *vlašću* bihu,... i *ko* je vela *medvidica* i mali medvidić i *zmaj* *ko* je i veliki bivolj. Z. Pl. XXIII. str. 82. Ča t' *jime*, rekoše, pravi nam. M. Jud. IV. 172. Ča *parke* *jesu* hoti poviditi. Z. Pl. XVIII. str. 81.

e.) Pokazna se zamjenica također katkada slaže s imen. predikatom: *Taj* t' je *konac* lakomije. M. Spov. Kol. 109. *Takov* je bogu *drag*. M. Dob. N. 113., ali je mnogo običnije, da ona stoji u sr. bez obzira na broj imen. predikata: *Tko* *su*, reče, *ovoj* *ki* po vrsih

hode. M. Jud. II. 218. A sada *ovo* je stvar, ku ti ja velim. M. Jud. I. 155. *Ovo* biše Bersaba... *Ovo* je Suzana... *Ovo* je bila Tamar... *Ovo* je bila Dalila... *Ovo* je Dijana... *Ovo* je Polidektes... *Ovo* je Hekuba... *Ovo* je bila Semiramis... *Ovo* je bila Atlanta... *Ovoj* su tri... M. Tum. Jud. *Ovo* je bio učenik Eližeja proroka. M. Sur. bilj. *To* mi je jad vekši. Dob. N. 145. *To* li je moj pokoj? M. M. Js. 197.

Bilješka. U primjerima: Ni strane ni *mista* kraljestva me krune od pakla nečista *ke* nisu jur *pune*. B. Vila XIII. 49.-50. Prvi dar *telesa*, *ke* se u tebi hrane. B. Rabu gr. 33. vidimo pojav, koji i danas postoji kod mnogih čakavaca. Kad naime imenica sr. roda stoji u pl., atributivni pridjev stoji uz nju u ž. rodu (pl.), a tako i rel. zamjenica, koja se na nju odnosi. Inače na taj pojav kod starih čakavskih pisaca nijesam nigdje naišao osim na jednom mjestu u Marulića: Jest mnoga teškoća, *iman'ja* sve zgubit. M. Kato. 533.

XVI.

a.) Kad je u rečenici subjekat riječ *svaki*, glagol obično dolazi u sg., — dakle gram. kongruencija: Prid njimi vojvode, oružjem ter zlatom *svaki* se *svitljaše*. M. Jud. I. 187. *Svaki* ih strah *jima*, gledat ga u lice. M. Jud. II. 229. Kud se obratiše, hode meju vojskom, svim oči zaniše, *svaki* *zrča* za njom. M. Jud. IV. 199.-200. Tako *svaki* *dojde* šiju nakrcavši, i u gradu *projde*. M. Jud. VI. 117.-8. Svi jure mučahu, *svak* na stan *otide*. M. Jud. VI. 424. *Svak* joj se *čudjaše* govore: krasnije od nje da ne *znaše*... M. Suz. 29.-30. *Svaki* njih *umiše* ča u njem živiše, pokrit i tajiti. M. Suz. 176.-7. *Svak* od njih *cviljaše*. M. Suz. 512. *Svak* jim se *klanjaše* i bogat i ubog. M. D. N. 377. Tad ja okusivši *svaki* se *začudi*. H. Rib. 239. *Svaki* vaju sada se *nauči*. H. Rib. 369. *Svaki* vas *kazaše* ne vele umiti. H. Rib. 1492. Putnici, pastiri, mišćani, vitezi, *svaki* ga *zamiri* ostrimi železi. B. Vila VI. 31.-2. (Vojnici) imaju zastave z biligom na sridi, od svilne postave, *svak* svoju da *slidi*. B. Vila VI. 295.-6. *Svaki* je on čas pri svojoj zastavi. B. Vila VI. 298. *Svaka* već neg jela ispravan kip *jima*. B. Vila VI. 673. I vi ste, znam, bozi, kaže vam obličaj, *svaki* vas *pomozu*, ča vam je običaj. B. Vila VII. 503.-4. Gdi sprida i zada plazeće gujine, *svaka* se *izbada* da otrov *prokine*. B. Vila XI. 49.-50. *Svaki* njih od mene *ufaše* pošten dar. B. Vila XII. 1384. A vi, ki ste puni uma i svisti, *svaki* svojim moj mal razum *namisti*. B. Jar. Predg. 55.-6. Elementi u to doba, ki za jedno stali bihu, put vazeše kud hotihu *pojde* stati *svak* osoba. B. Jar. Predg. 107.-10. Malo dan ispuni narod prez ljubavi, *zvak* svoga *okruni* idola i *slavi*. B. Jar. II. 219.-20.

Ta gospoda ljubezniva činiše me plav na kući, ter mi *svaki hodi* s liva. B. Dr. 97., 100.-1. Svih gospodom mogoh zvati, jer ustafši *svak* me *moli*. B. Dr. 142.-3. *Svak* mi od njih rukom *mahnu*. B. Dr. 259. *Svaki ima* pravu želju da počasti mene gosta. B. Dr. 793.-4. Devet vladik navedoše, *svaki* svoju *pozakoni*. B. Dr. 2393.-4 Pokupiše podložnike pod zapovid i pod rotu da *svak nosi* na rabotu tralje gvozdje i motike. B. Dr. 2468.-71. I *sfak* razmi ona nemila *milovaše* me. Z. Pl. I. str. 6. Redom uz vruljicu sedši *sfaki* ča krme *imiše*, ljubveno položivši... Z. Pl. VI. str. 17. I more biti da mnogi od nas se domišljahu; ništar manje *sfaki* muče *staše*. Z. Pl. VI str. 19. Tad k vrulji. . živine prignafši...*sfaki* sfoje *napajaše*. Z. Pl. VI. str. 27. Ljubko se i milo zagrlif i poljubif *sfaki* u svoju stranu *otide*. Z. Pl. X. str. 44. *Sfaki* od vas *rekal* je ono, ča... prilično je. Z. Pl. XIII. str. 59. Ka skaljenica pake od sedam devojak... podržana biše, i *sfaka* (cicami) vodu po perivoju *pušćaše*. Z. Pl. XX. str. 86.

b.) Ali nerijetko dolazi uz *svaki* glagol u pl.

α.) U istoj rečenici:

Slišavši to stani vitezi ... *svaki* svu kapinu sa glave *snimiše* ter pad na kolinu dvorno *zahvališe*, hvala tebi, *riše*. M. Jud. I. 126.-9. Jur poni *svaki* nas nju *htijmo* sliditi M. Jud. VI. 257. Ki no bihu gosti, *svak* k svojim *idoše*; za prvo *pojdoše* Juditu združiti, od nje *odidoše* *čtovani* i *siti*. M. Jud. VI. 366.-8. *Svaki* bliži ter znan blizu nju slideći *gredihu*, dvižuč dlan u nebo moleći. M. Suz. 517.-8. Zač pastiri bihu mnogi, u njih stada kim ni broja, jur ne *znahu* *svaki* svoja sekako ča ne odvoji. B. Dr. 2313.-6. I čujuči da jim se srdačca u slatkosti nikoj užgaše, *sfaka*, k sfomu prišad i speci jim sfoj venac na glave *staviše*, i luci njih ki tuj polag njih stahu *vazeše*, a sfoje na misto njih *postaviše*. Z. Pl. X. str. 43.

β.) U istoj je rečenici sg., a u daljnoj pl.:

Skupio se puk velik, muži, žene, dica, tko star tko mladolik k Oziji se stica; *svaki* smina lica, sminost nevolja dav, njemu *aporica* i *tuži*, prida nj stav. Bog, *riše* sud postav ... M. Jud. III. 181.-5. *Svak* od njih *bi vese'*, kada to *vidiše*, kako da *rode* se al' opet *uskriše*; Boga *proslaviše* na kolini steći, a strah *ostaviše*, ta zlamen videći. B. Jar. I. 367.-70. Ne potok, da rika s kamena restiše, ne osta človika. *svak*, piti *teciše*; pokle se *napiše*, obilno i dosti, koliko *hotiše*, do site sitosti. B. Jar. III. 234.-7. I budući vrime došlo, da se u pašu pojde, *sfaki*, prija na stanu *ruči*, se i vazamši ča triba biše, u paše živine *pojaše*... i pasti živinam *daše*. Z. Pl. VII. str. 37.

c.) Kad se relativna ili lična zamjenica odnosi na riječ *svaki* ona stoji uvijek u pl.:

Ništar manje znaše *svaki*, da sva ne bi svim žēju, ka *ih* žgaše, ugasila tad *njim*. M. Jud. III. 177.-8. *Svaki se bojaše* jer Betulijani oružnih hust staše, nad *njimi* u strani. M. Jud. VI. 89,-90. Primaju *svakoga, ki tote dohode* zašad van razloga u tmicu *zahode*. B. Vila II. 447.-8. *Svaki* mi posluh daj, molju *vas*, ter sliši. B. Vila VI. 94. U ta čad *svaki gre kim* zgasne zenica prez krsta da *umre*. B. Vila XII. 950.-1 *Svak bodi* i *tuci*, ovo *vas* molit ću. B. Jar. IV. 205.

XVII.

Uz riječi: *jedan drugoga, jedan drugome, drug druga* i slične običnije je kod starih čakavskih pisaca, da glagol stoji u sg., ali katkada dolazi i u pl. U ruskom jeziku dolazi u ovom slučaju uvijek glagol i u pl. Cf. Буслевъ: „Грам.“ § 211., примѣчаніе I).

a.) Glagol u istoj rečenici stoji u sg.: *Brat brata* ne *ljubi* ni *drug svoga druga*, da prija *obrubi* još se s njim *naruga*. M. D. N. 95.-6. Ke (ribe) kad isplitahu mećući po plavi plaho t' se metahu, *jedna drugu da*. H. Rib. 1123.-4. I tako dvi druge sideći na koli gdi zvone veruge *druga drugu moli*. B. Vila II. 277.-8. Ta razboj budući, napred se svak tiska, s Turci se bodući, *drug drugom potiska*. B. Vila III. 245.-4. (Vile) *jedna drugu čita*, posluhom *uzviši*, razumo *upita* ka zori i sliši. B. Vila IV. 145.-6. *Jedna drugoj prosti* ter tance *izvodi*. B. Vila IV. 186. *Gdi mi noga nogu splita* kako sužnju iz tamnice. B. Vila VIII. 129.-30. Ništar se ne čuje gdi *drug više druga*. B. Jar. I. 273. Da *brat brata skube* vas svit se posmete. B. Jar. II. 98. *Drug se druga boji, drug drugu zavidi*. B. Jar. II. 107. Niki kad obliče Isusa slaveći *drug druga potiče*, čini ga poteći. B. Jar. VI. 243.-4. Nigdor se ne štuje. *drug druga* ne *ljubi*. B. Jar. VI. 663. Celov *brat bratu* ne *krati*. B. Dr. 66. Dohodihu kralju oba kako hodi *brat u brata*. B. Dr. 3057.-8. *Brat na brata* nigdar *tuži*. B. Dr. 575. Dražnik i Novak budući... umitelni jednako, a jer vazda *prilika priliku ljubi, jedan drugoga... l'ubljaše*. Z. Pl. X. str. 42. (Dražnik i Novak)... ljubaf u životu *jedan drugomu nošaše*. Z. Pl. X. str. 46. I mej njima (zmijama) boj pojamši *jedna drugu ...zakla*. Z. Pl. IX. str. 38. Razgnjivať se i zaratiť se *jedna drugu ubi* (t. j. lavičica i medvidica). Z. Pl. IX. str. 39. Po tom toga izbudif se (Asel i Marcela) *jedan drugomu sfoju sanju pripovida*. Z. Pl. XI. str. 47. (Dvi žlice...) ke *jeana u drugu sklapaše se*. Z. Pl. XIII. str. 59.

b.) Glagol u istoj rečenici u pl.: O me razbiju gorčina sa tugom i svak čas *prispiju jedna mi za drugom*. L. Rob. 223.-4.

c.) Glagol u istoj rečenici stoji u sg., a u daljnjima u pl.: *Drug druga potiče*, prid njim *stanu* redom, kako da se *liče* njegovim pogledom. B. An'j. Just. 289.-90. Mali puk trpiti ti strasi ne more, *arug druga gdi sriti*, s uzdahom *govore*. B. Vila III. 149.-50. Pak Marte i Juno, *drug druga pojima, veseli* na puno poskokom za njima, B. Vila VII. 279.-80. Svoji se primaju, *svoj svomu pristaje*, neka se *poznaju*, potriba kada je. B. Vila VII. 965.-6.

Ovamo se može metnuti i ovaj primjer logičke kongruencije: Ter *jedan po jedan* (valovi) izletif iz tmine *valjaju* sa svih stran režeć hlip od pine. B. Vila XII. 235.-6.

XVIII.

a.) Uz riječi *sram, stid, sramota* i slične pridjevna riječ u predikatu dolazi ponajviše u onom rodu, kojega su i one same, t. j. one se uzimaju kao prave imenice: *Strah ih je veći bil*. M. Jud. VI. 80. Da *strah* u kih *je tvoj*. M. Jud. VI. 331. Nastupaju na nas, a nas *je strah ubil*. M. Supr. Tur. 31.

b.) Ali se one često upotrebljavaju i kao prilozii, te je u tom slučaju rečenica zapravo bez subjekta, i pridjevna riječ u predikatu stoji u sr. rodu: *Već bi me bilo sram* općiti meu ljudi. B. Vila X. 400. Više ovakovih primjera nema, jer obično u ovakovim rečenicama bez subjekta dolazi čisti glagolski predikat (nema predikativnog glagolskog pridjeva). Cf. M. Suz. 441.-2., Kato 189., 376., 503; Jud. II. 133. H. Rib. 815., 1465. Nik. Nalj. 152., L. Par. El. 283., 307.-8., B. Vila XII. 627., Jar. V. 275., VI. 267., Dr. 2667. Slični su tome i ovi primjeri: Urehi toliki tko bi htill najti broj, pameti veliki *bilo bi trud* i *znoj*. B. Jar. IV. 331.-2. Šesta ancipresof *vrsta* skupnim listjem i granami *okruženo staše*. Z. Pl. XX. str. 85., gdje imenice *trud, znoj* i *vrsta* stoje u službi priloga *trudno, znojno, mnogo*.

Bilješka. Zanimljivo ie, da kopula „*jest*“ dolazi u eksistencijalnom značenju i za pl. u tom obliku, dakle kao u rus. j.: *Jest ljudi* od vire mala broja *nici* kim se grih odpire, premda su grišnici. B. Vila X. 65.-6. U ruskom jeziku, u kojem kopula (osim *есѣь*) redovno otpada, kad stoji u eksistencijalnom značenju, fiksirano je ovo *есѣь* kao izraz za eksistencijalnost i za ostala lica sg. i pl., na pr.: *я есѣь города Мурома; Есѣь люди добрые*. (Analogijom stvoren je u poljskom jeziku od *jest* plural *jestes'my*). Cf. Vondrák: „Vergl. slavische Gram.“, sv. II.

Prof. Vjenceslav Glavan.

Прилог за испитивање артикулација помоћу рендгенових зракова.

I. У В О Д.¹⁾

Ову студију започео сам још маја 1924. године у прашком Институту за Експерименталну Фонетику проф. Д-ра *J. Хлумскога*, али сам је довршио тек за време поновног боравка у Институту, лети 1926. године.

Скиаграми су рађени у Физикалном Институту Карловог Университета, а снимао их је *MUDr. Bohumír Polland*, рендгенолог на интерној клиници проф. Силабе.²⁾

А. Најважније напомене о техници при снимању.

I. *Упошреба коншрасне материје за појачање профила.* Пошто на обичним снимцима није била контура језика и мекога непца потпуно јасна, нарочито се слабо видео предњи део језика чију сенку су прекривале сенке зуба, нацртао је г. Поланд четкицом намоченом у кашу од *bi-carbonicum-a* размућеног с водом уску црту уздуж средње линије усана, целог језика (од *frenulum-a linguae* до брадавица), тврдога и мекога непца (све до врха ресице). Видећемо доцније да су неки испитивачи, међу којима се истиче *Max Scheier*, несумњиво један од највећих ауторитета у питањима скиаграфије гласовних органа, противни употреби ма какве контрасне материје. Но да би се добиле потпуно јасне контуре језика, има

¹⁾ Овде објављујем један део описа своје артикулације српскохрватских гласова — за ближу локализацију мог говора исп. *J. Ф. VI.*, стр. 225. — у главном на основу скиаграма (= фотографија помоћу рендгенових зракова). Како су резултати досадањих испитивања и међу стручњацима мало познати, а сем тога разбацани по различним, нарочито медицинским, часописима, додао сам исцрпан преглед радова на том пољу са неким општим напоменама које помажу разумевању самог предмета.

²⁾ Апарат којим смо се служили приватна је својина г. Поланда.

код данашњег стања рендгенске технике, само два пута: или се мора за испитивање узети објекат којему недостаје велики број зуба, како је то чинио н. пр. поменути Шајер, или треба употребити контрастну материју, како чини већина испитивача. Ако хоћемо праведно да пресудимо између обе наведене могућности, не смемо заборавити ово.

а. Нама је пре свега стало до тога да одредимо облик супер-глоталне цеви¹⁾ у медианој равни (профилу). Не употребимо ли међутим контрастну материју, немамо никакве могућности да на скиаграму разликујемо сенку коју даје средња линија језика од сенке његових рубова. Сви они који не употребљавају контрастну материју или је употребљавају, али не појачавају њоме само профил него посипају *цео* језик, присиљени су да контуру целе језичне сенке узму за контуру медианог пресека. Да се ове две контуре врло ретко поклапају, видимо готово на свакој нашој слици; често је између њих разлика тако велика да може довести до потпуно погрешних закључака, нарочито ако се скиаграми не контролишу другим методама.

б. Иако је истина да употреба контрастне материје *може* штетно утицати на правилност артикулације, код каше коју смо ми употребили то никако није случај, јер је она била тако фина да је готово нисам ни осећао. Ако се уопште може говорити о неком сметању при артикулацији, онда чак и тако опште призната сретства као бојадисање по методи *Oakley-Coles*, вештачко непце и сл., против којих се више не буне ни најогорченији противници „инструменталне“ фонетике, сметају много више од бизмутове каше. Евентуално отступање од нормалне артикулације проузроковано контрастном материјом било би у сваком случају неупоредљиво мање од онога које настаје услед недостатка великог броја зуба. Исп. у осталом на стр. 174. шта о методи која је врло слична нашој вели познати фонетичар *E. A. Meyer*. Држим да су разлози са којих смо се одлучили за употребу контрастне материје довољно јаки.²⁾

1) Овим заједничким именом означајем дупље које се налазе изнад гласнице (glottis), дакле грлену, ждреону, усну и носну дупљу (cavum laryngis, pharyngis, oris et nasi), исп. нем. „Ansatzrohr“.

2) Да би се отклониле јаке сенке зуба, које сметају посматрању језика, предлаже Jespersen (исп. Phonetische Grundfragen, стр. 124.) да се за испитивања узме објекат потпуно крезуб и да му се уметну стаклени зуби. При данашњем стању рендгенске технике (Јесперсен је то писао пре скоро 30 година) оваква су сретства — по мом мишљењу — излишна.

2. *Објектш испишивања* (Милетић) седео је за време експозиције са главом мало нагнутом назад. Страну главе окренуто лампи (леву) нисмо мењали ради лакшег поређења скиаграма међусобно. Касета је била прислоњена на десни образ — што је помагало да глава за време снимања остане мирна —, а доњом ивицом ослањала се о кључну кост. Да се објекат не би сувише дуго излагао штетном утицају зракова, нисмо водили рачуна о томе да централни зрак прође сваки пута истом тачком скиаграма, али увек смо настојали да зракови буду паралелни с фронталном равни објекта.¹⁾ На оваковој слици могу се доцније лако пронаћи фактични размери помоћу геометриског средишта кроз које је пролазио централни зрак.

3. *Експозиција*. Иако смо употребили *Heyden*-ову фолију за појачавање, ипак нисмо могли скратити експозицију на мање од 3—4 секунда, пошто смо морали штедети лампу. Трајање експозиције није уосталом сувише дуго, јер је објекат могао да „фонира“ (продужује) и 8—10 секунда без најмање сметње по изговор. „Фонација“ је почела пре укупчавања, а завршена је после прекидања струје; тиме смо спречили евентуално померање говорних органа за време експозиције. *За цело време експозиције контролисали смо изговор ухом*. Да би се ипак уверили, јесу ли нам скиаграми потпуно поуздани, начинили смо 6 моментних снимака са експозицијом 0·05 — 0·10 секунда. И ови моментни снимци потврдили су у целисти пређашње.²⁾

4. *Скиаграми*. Негативи су били јасни, али при прављењу поситива опазили смо на жалост — као уосталом и многи други пре нас — да се на неким местима јасноћа губи. Иако ми је било познато да се обичном, анастатском репродукцијом губе појединости скиаграма, ипак сам се морао задовољити њоме, јер се репродукција са диапоситива не би исплатила само за 1 негатив. На репродукованом поситиву (исп. прилог) не види се много што-шта: усне, меко непце итд., али језик се види прилично. Ако добро гледамо, видећемо не само средњу линију језика, него и рубове.

5. О томе како су рађене *скице*, исп. стр. 184.

¹⁾ У медицини назива се медианом или сагиталном она раван која дели човека на две (приближно) једнаке половине, фронтална раван је на њој усправна и дели човека на вентралну (предњу) и дорсалну (стражњу) страну.

²⁾ Апарат којим смо радили је својина рендгенолошког кабинета при интерној клиници прашке Опште Болнице. Управитељу клинике г. Д-ру Силаби, професору универзитета, захваљујемо за предусретљивост са којом нам је ставио апарат на расположење.

6. *Снимци*. Од снимака сам овде употребио само 6: органи у миру и 5 наших дугих вокала. Кратке вокале нисмо снимали, јер ми се продужавање кратких вокала на 3—4 секунда, колико је било потребно за експозицију, није чинило доста поузданим.¹⁾

Ред у којем су снимци рађени:

a. *На њлочама* 18×24:

7.-VI.-1924. *ā*, (*ē*), (*ī*), *ō*, *ū*;

10.-VI.-1924. *ē*, *ī*, органи у миру;

11.-VI.-1924. (*ā*).

b. *На њлочама* 10×15:

3.-VI.-1924. (*ā* четири пута).

v. *Моменџни снимци на филмовима*:

6.-VIII.-1926. *ī*, *ū*, *ā* (2 пута), органи у миру (2 пута).

(Снимци под a., који се налазе у загради, нису употребљени за репродуковане скице, али сам их код описа узимао у обзир, уколико су показали извесна отступања, исп. стр. 190. То је био случај и са свима снимцима величине 10×15 и филмовима).

Б. Контролне методе.

1. За контролу наших скиаграма послужили смо се пре свега скиаскопијом (директним посматрањем рендгенове слике на флуоресцентном штиту). Скиаскопија нам је омогућила да проверимо положај сваког појединог органа на фотографији.

2. Сем тога контролисао сам положај језика и мекога непца инструментом Еткинсоновим²⁾, при чему сам могао констатовати да су се резултати добивени овом методом у главном слагали са рендгеновим фотографијама.

3. Најпосле сам сваку слику испоредио и с резултатом *палатографске методе* (испитивањем помоћу вештачког непца), која обе споменуте згодно допуњује тиме што помоћу ње можемо тачно одредити ширину додира између небаца и језика у трансверсалном правцу, док нам рендгенова слика показује само суделовање органа при артикулацији у сагиталном пресеку (профилу).

4. Употребио сам *методу бојадисања*³⁾ која допуњује експерименте с вештачким непцем, јер је вештачко непце довољно за гласове који се артикулују на тврдом непцу или још на граници тврдог

¹⁾ Кратки вокал траје у моме изговору од прилике 0.10 сек.

²⁾ Исп. стр. 166/7.

³⁾ О палатографској методи и методи бојадисања (стоматоскопији) исп. н.пр. Rousselot, Principes de Phonétique Expérimentale, T. I., p. 52—60, Paris. 1924.

и меког непца, али за гласове који се артикулују дубље у усној дупљи вештачко се непце не да употребити. Методи бојадисања пребацује се нетачност. Без разлога. Дакако, да би се добили сигурни резултати, потребна је извесна ујежбаност. И материја која се узима за мазање непца мора бити добро спремна, како би контуре додира биле што јасније.

а) *Слике на тврдом и меком нејцу.* Кашом од брашна, арапске гуме и воде намаже се цео језик све до брадавица. После изговора појављују се црна места тамо где је језик додирнуо непце.

б.) *Слике на језику.* Ако место језика намажемо кашом тврдо и меко непце, добићемо слику суделовања језика у артикулацији. Чим језик додирне тврдо или меко непце, зацрниће се онај део који је непце додирнуо, а из тога одмах видимо који делови језика и како суделују код артикулације.

Слике 6, 8, 11 и 14 су пројекције (у хоризонталној равни) додирних површина између језика и непца.

5. *Вилични угао*, који је такођер важан за артикулацију, мерио сам инструментом Гренџентовим.¹⁾ То је обична, на челу причвршћена казаљка, која се може померати уздуж милиметарског мерила, прилепљеног вертикално на бради. Кад су зуби стиснути, вилични угао (\sphericalangle вил.) = 0. При свакој артикулацији спушта се мање или више доња вилица, а с њом и брада с мерилом. За колико се доња вилица померила из нормалног положаја, може се лако прочитати на мерилу.

6. Да се одреди висина и ширина *усног ошвора*, довољно је обично мерило од хартије (шема): глас се изговори пред огледалом, а висина, односно ширина, прочита се у огледалу.

7. *Удаљеност између ивица горњих и доњих зуба*; зуби се могу поклапати (= —) или чинити отвор (= +). Вертикалну удаљеност секутића можемо одредити помоћу мерила које је прилепљено на доњим деснима, тако да почива на доњим секутићима и прелази неколико мм изнад њих. — Ако хоћемо да одредимо, иде ли доња вилица при артикулисању напред, можемо се послужити воском који за време „фонације“ умећемо међу горње и доње секутиће. На воску остану отисци зуба, па једноставно измеримо удаљеност између отисака.

Како су наведене методе само потврдиле факта установљена рендгеном, а не доносе ништа ново, оставио сам њихове резултате — с изузетком методе бојадисања — за сада необјављене.

¹⁾ C. H. Grandgent, Vowel Measurements. Publications of the Modern Language Association of America. Supplement T. V., br. 2. 1890, стр. 148—174.

II.

ПРЕГЛЕД ДОСАДАЊИХ РАДОВА.

А. Методе директног мерења.

Одредити тачан облик суперглоталне цеви при изговору појединих гласова без сумње је један од најважнијих задатака у фонетици, ако не и најважнији. Када знамо да само од промене тога облика зависи разлика у гласовима, биће нам јасно да је питање о положају органа који утичу на ту промену (у првом реду језика, затим мекога непца, гркљановог поклопца и, дакако, доње вилице) одавно интересовало фонетичаре и физиологе. Па ипак се до најновијег времена није могло поуздано решити, јер су сретства за испитивање била недовољна. — У субјективно *мишићно осећање*, на које се толики позивају, не можемо се довољно поуздати: оно нас обавештава само у неким случајевима, а и тада непотпуно, у врло важним случајевима, када се при артикулацији језик не дотиче непца, издаје нас мишићно осећање сасвим. — *Директно посматрање* могу се једино усне, ређе и врх језика. — Много више не помаже нам ни *ишћање* појединих гласовних органа: оно нам, у најбољем случају, показује само правац у којем се врши њихово кретање. Укратко, на тај начин може се бар како тако одредити облик предњег дела усне дупље; за друге делове остаје нам само нагађање. — Схематичне пресеке суперглоталне цеви при изговору појединих гласова цртане на основу оваквих опажања, налазимо већ код најстаријих гласовних физиолога, као: *Брике-а*,¹⁾ *Меркла*²⁾ и *Грицнера*³⁾.

Међу прве покушаје да се тачније одреди положај *језика* и *меког непца* иде *Гренџентов*⁴⁾. Гренџент је настојао да мерилима (троуглима од картона), која је уметао у уста, одреди удаљеност појединих тачака на језику и меком непцу од одређене сталне тачке, и да на основу тако добивених мера конструише сагитални (профилни) пресек усне дупље. На тај начин израдио је Г. гласовне слике за свој (американско-енглески) изговор и за немачки изговор другог објекта. Погрешка је ове методе у томе што смета при-

1) E. Brücke: Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute, 2. изд. Wien 1876., прилог.

2) C. L. Merkel: Anatomie und Physiologie des menschlichen Stimm- und Sprach-organs (Anthropophonik), Fig. 173-187, 2. изд. Leipzig 1863.

3) P. Grützner: Physiologie der Stimme und Sprache. (L. Hermanns Handbuch der Physiologie I, Teil II.), Leipzig 1879.

4) Grandgent: Vowel measurements.

родној артикулацији; то вреди нарочито за гласове код којих се предњи део језика диже. Стога и јесте већина Гренџентових слика само приближна.

Од Словена покушао је *Штајн*¹⁾ да помоћу жице одреди положај језика код изговора пољских вокала. Штајн је најпре употребио обичне укоснице чије је крајеве савио под правим углом. Полажући их на 3 сталне тачке тврдога непца (на средњој линији) одредио је удаљеност језика од тих тачака. Како је приметио да тај начин, с више разлога, није тачан, дао је доцније жици облик свога тврдога непца; само крај је био опет савијен, али под угловима разне величине тако да је са једне тачке непца могао измерити неколико тачака језика. На сликама је нацртан само предњи и средњи део језика: удаљеност задњег дела језика од мекога непца није могао одредити, јер је меко непце попуштало под притиском жице, а тиме се губила стална тачка од које је мерио. Судаћи по сликама које је аутор објавио, изгледа да ни ова поправљена метода није дала резултате који би нас бар приближно задовољавали.

Много бољи је апарат *Еткинсонов*.²⁾ Он се састоји од савијене челичне жице која се може померати у уској цевчици. Та цевчица може се врло једноставним начином причврстити на средњој линији предњих (горњих) зуба. За време артикулације којег гласа помера се жица из цевчице тако дуго док се не дотакне језика. Сада се апарат положи на пластични отисак непца са зубима причвршћен на хартији и тамо се означи крајња тачка жице. Различитим прилагањем на непца одређују се једна за другом тачке додира на језику и меком непцу. Ове тачке спајају се на цртежу и дају нам слику положаја који заузима језик и меко непце код изговора одређеног гласа. Еткинсон је објавио гласовне слике енглеских, француских и немачких вокала (све по својем изговору). Али и ова метода има, на жалост, неколико недостатака на које сам проналазач скреће пажњу. У првом реду, тражи од испитивача ванредно стрпљење, а губитак времена је несразмеран са резултатима; то ће и бити разлог да се мало ко њом послужио. Сем тога, за испитивање консонантских артикулација није апарат уопште zgodan: цевчица

1) *I. Stein*: Próba pomiarów odległości języka od podniebienia przy wymawianiu pełnogłosek. Materiały i Prace komisji językowej Akademii Umiejętności w Krakowie. Tom IV. W Krakowie 1909., стр. 1-19.

2) *W. Atkinson*: Methods of mouth-mapping. Die neueren Sprachen, VI. (1899), стр. 193—204.

смета природном изговору; код неких гласова не да се никако употребити, тако н. пр. код *r*. Могу додати да сам се радећи с тим апаратом прилично разочарао: он није ни издалека тако практичан и прецизан, као што бисмо очекивали према одушевљеним похвалама неких, нарочито енглеских, фонетичара.

Посве другим путем ударио је *Е. А. Мајер* својом методом, коју сам назива *иласмографском* и која је у неку руку модификација палатографије.¹⁾ Он је танку плочу коситера изрезао тако да је добила изглед чешља, са врло финим зупцима. Горњи, састављени део тога чешља причврсти се помоћу гутаперке на вештачко непце (уздуж средње линије). Вештачко непце умеће се као обично у уста, а при „фонацији“ савија језик зупце. Сада се меће вештачко непце — положено у отисак од гипса — у дрвени оквир на којем се у вертикалном правцу може помицати цео низ игала. Те игле померају се тако дуго док се не дотакну савијених зубаца. Тако се добива профил језика, који се онда прецртава на хартију. Већ по томе што је за ову методу потребно вештачко непце, јасно је да се њоме могу испитивати само они гласови чије се главно место артикулације налази према тврдоме непцу или, најдаље, према почетку мекога непца. Хлумски, који је ову методу сам огледао²⁾ додаје још да баш није тако лако познати место до којег је дошао језик при артикулисању, јер се жица не превија на једном месту, него је савијање постепено. Тачност ове примедбе потврђује и слика коју је Мајер објавио (на 17. стр. својега рада).

Оба цитирана чланка садрже и критике неких горе поменутих метода, али у оцењивању њихове вредности нису аутори потпуно сложни.

Циљ је свих до сада побројаних настојања у првом реду тај да се одреди суделовање *језика* у артикулацији; али не мања пажња обрађана је и *мекоме нећу*.

На врло једноставан начин приказао је његово кретање још 1857 године *Чермак*³⁾: на полузи, коју је увео кроз нос све до горње стране мекога непца, могао је видети степен дизања, односно спуштања мекога непца код артикулације појединих гласова.

¹⁾ *E. A. Meyer*, Untersuchungen über Lautbildung, у Festchrift für W. Viëtor, Marburg 1911.

²⁾ *J. Chlumský*, Méthodes pour obtenir le Profil de la Langue pendant l'Articulation. Revue de Phonétique, III (1913), стр. 167-173.

³⁾ *Czermak*, Über das Verhalten des weichen Gaumens beim Hervorbringen der reinen Vokale. Sitzungsberichte der Wiener Akademie, mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse, Bd. 24. (1857), стр. 4-9.

Много је лакше овакво посматрање на људима код којих је услед сифилиса или какве друге болести већи део горње вилице отстрањен, тако да се и простим оком може видети цела горња површина мекога непца и задња страна ждрела. — Помоћу полуге може се записати кретање мекога непца на загарављеном ваљку. На тај начин, одредио је *Генцен*¹⁾, а за њим и *Гуцман*,²⁾ положај м. н. при изговору појединих гласова. За ове огледе, ма како да се иначе тачно изводе, вреди *Волшoliniјева* примедба, да је велико питање могу ли се резултати, добивени на тако тешким патолошким случајевима, применити и на нормалну артикулацију.

Б. Опажања помоћу рендгенових зракова.³⁾

Видели смо да су све изложене методе, мање или више, не-сигурне. Разумљив је стога интерес с којим су сви фонетичари пратили прве огледе са 1895. године откривеним *x*-зрацима. Чинило се да ће питање о положају гласовних органа при изговору бити брзо и једноставно решено. Али прошло је још доста дуго времена, док је рендгенска техника толико напредовала да су се *x*-зраци могли употребити за егзактно испитивање физиологије гласова. Први су се тим почели бавити лекари, и то више као узгред.

Већ две године после открића *x*-зракова јавља се *Макс Шајер* с лекарским предавањем: *Über die Verwerthung der Röntgenstrahlen in der Rhino- und Laryngologie*.⁴⁾ Фотографију још није могао употребити, јер је експозиција трајала сувише дуго: за гркљан 5 минута, а за снимак главе и 5-10 минута. Дакако да је немогуће тако дуго времена једнолико „фонирати“. (Публиковани снимци гркљана, које је Шајер објавио, учињени су на лешини). Стога се Ш. за своја опажања морао да задовољи посматрањем пројциране слике на „барјумплатинцианировом“ штиту (у уводу споменутом скиаскопијом). За време посматрања морао је објекат лежати на столу, а

1) *Gentzen*, Beobachtungen am weichen Gaumen nach Entfernung einer Geschwulst in der Augenhöle. Königsberg 1876.

2) *Gutzmann*, Die geschichtliche Entwicklung der Lehre von der Gaumensegelbewegung beim Sprechen. Medizinisch-pädagogische Monatsschrift für die gesamte Sprachheilkunde. Bd. 3. (1893). Исп. и његов чланак Gaumensegel у Eulenburgs Fealenzkyklopedie der gesamten Heilkunde.

3) Главне радове (до 1909. год.), али само у правцу технике, критиковали су *M. Scheier* у *Archiv für Laryngologie und Rhinologie*, Bd. 22 (1909), стр. 180-183 и *J. Poirot*, *Phonetik* (Handbuch der physiologischen Methodik, изд. *R. Tigerstedt*, Bd. 3., Abt. 6) стр. 31—35. (У главном према Шајеру).

4) *Archiv für Laryngologie und Rhinologie*, VI (1897), стр. 57—66.

тај, при изговору гласова (при „фонацији“) неприродан положај, сигурно није ишао у прилог нормалној артикулацији.

Шајер у првome реду истиче важност x-зракова за решавање спорних питања у медицини и за тачније одређивање патолошких случајева. Показује могућност да се одреди положај мекога непца при гутању, дисању, хркању, трбушном говору итд. Затим приказује окоштавање (осификацију) гркљана.

Наскоро, међутим, почели су се јављати гласови сумње. *Јесперсен* и *Миге* тврде да на флуоресцентном штиту нису видели ништа,¹⁾ а слично се изражава још 1907 године и *Е. А. Мајер*.²⁾ Јесперсен је ишао чак тако далеко да је Шајерова опажања држао самообманом.³⁾ *Гуцман*, који је у главном потврдио Шајерова опажања, држи да је неуспех Јесперсена и Миге-а био у томе, што су они, по свој прилици, хтели да виде одређене положаје органа при артикулацији, а не кретање које се на штиту врло лако види.⁴⁾

Још исте године публиковао је Шајер своја опажања о положају усана, језика, меког непца и гркљана при артикулацији.⁵⁾ Фотографисање му још није пошло за руком, али помагао се је тиме што је на штит положио танку плочу од стакла или целулоида, а на њој причврстио провидну хартију; оловком је онда лако могао да нацрта онај део суперглоталне цеви који му је баш требао.

Тако је одређивао величину усног отвора и кретање усана при изговору појединих вокала, што се, дакако, види и без рендгенових зракова.

Даље је видео „како код [a] језик лежи на дну усне дупље, а хрбат језика је слабо уздигнут; како је код [i] језично месо скупљено над средњим делом језика и врло близу тврдом непцу; како је код [u] језично месо скупљено над кореном језика и избочено насупрот меком непцу, док је предњи део језика притиснут наниже.“

На штиту се видело и *меко нејце*, које је при „фонацији“ вокала [a] најниже, код [e] нешто више, код [o] и [u], а нарочито код

1) *Jespersen*: *Phonetische Grundfragen*, стр. 124.

2) *E. A. Meyer*: *Röntgenographische Lautbilder*. *Medizinisch-pädagogische Monatschrift für die gesamte Sprachheilkunde*, 1907, стр. 228.

3) *l. c.* напомена.

4) *Gutzmann*: *Physiologie der Stimme und Sprache*, стр. 142. (157²).

5) *Die Verwerthung der Röntgenstrahlen für die Physiologie der Sprache und Stimme*. *Deutsche medizinische Wochenschrift*, 1897, бр. 25. и *Archiv für Laryngologie*, VII. (1898), стр. 116--127.

[i], највише. Код виших тонова и код гласно изговорених вокала је м. н. више него код нижих тонова и тихо изговорених вокала, И облик м. н. видео се јасно, разуме се, само у профилу; облик је био различан према вокалу који се „фонирао“. Код консонаната (изузимајући дакако *m*, *n* и *ŋ*) м. н. је високо као код [i] или је још и више.

Језична *кост* стоји код [a] исто као у миру, али гркљан је нешто уздигнут. Гркљан се постепено диже у реду: [u], [o], [a], [e], [i]. Ако пређемо из [a] у [i] остаје међусобни положај језичне кости и гркљана исти, али се обоје диже. Пређемо ли из [a] у [u] спушта се гркљан, а језична кост помиче се напред. Простор између гркљана, језичног корена, ждреоне слузокоже и мекога непца, који је код [a] узак, постаје шири код [e], а још више код [i]. Код [u] је насупрот тај простор најужи. Повишује ли се тон, диже се гркљан, а поклопац се усправља. Код фалсета усправљен је поклопац потпуно, гркљан је уздигнут и врло близак језичној кости.

Опширније се бави питањем положаја гркљана, језичне кости и гркљановог поклопца 1. При зујању са затвореним устима, 2. При гласном изговору главних вокала и 3. Код истих вокала изговорених шапатам — *L. P. H. Eijkman* у чланку *Radiographie des Kehlkopfes*.¹⁾ Он је први употребио фотографију помоћу *x*-зракова (скиаграфију) за гласовно-физиолошка испитивања, али ниједан снимак није репродукован, тако да је контрола његових навода немогућа. Експозиција је била још увек сувише дугачка: 10–20 секунда. Објекат испитивања био је сам Ејкман.

У уводу је кратко и популарно приказано, како настаје рендгенова слика и на што треба пазити при проучавању скиаграма.

Гркљан мења свој положај и место према вокалима који се „фонирају“, али независно од висине тона. А. *Наиб најпред* је код [u:] највећи и постаје постепено мањи код [o:], [ə], [α], код [a:] нагиба се гркљан мало назад, али код [ε], [e:], [i:] креће се опет у правцу напред. Б. *Померање у вертикалном правцу*. Код [u:] стоји гркљан најниже, код [o:], [ə] иде полако навише, да од прилике код [α], [a] кретање сасвим престане, а код [ε], [e:], [i:] се опет полако спушта, али не толико као код вокала првога реда.

¹⁾ У *Fortschritte auf dem Gebiete der Röntgenstrahlen*, VII (1904), стр. 169 и 310 д.

В. *Крешћење у хоризонталном правцу*. Вокали утичу и на помицање гркљања уназад. Тај утицај смањује се ностепено код [u:], [o:], [ə], [α], а појачава се код [a:], [ε], [e:], [i:], али у мањој мери, тако да се вокали првога реда [u:], [o:], [ə], [α] артикулују више уназад од вокала другог реда [a:], [ε], [e:], [i:].

Заједно с гркљаном помера се и *језична косић*; њена предња страна не диже се никад изнад положаја у миру. Спуштање језичне кости, уколико није последица спуштања целог гркљана, служи покретању гркљановог поклопца.

Доњи део *поклопца*¹⁾ налази се при „фонацији“ увек нешто више уназад него у мирном положају и помиче се код вокала првога реда у правилном реду [u:], [o:], [ə], [α] све више *уназад*, код вокала другог реда помиче се у реду: [a:], [ε], [e:], [i:] *унапред*, укратко: резонантска дупља постаје у медианој равни непосредно над гласним жицама у првом случају све ужа, а у другом све шира. Горњи део поклопца налази се код [u:], [e:], [i:] више унапред него у мирном стању; код вокала првога реда помиче се правилно, али у великим скоковима *уназад*, код оних другог реда исто тако *унапред*, укратко: резонантска дупља постаје поново у првом случају све ужа, у другом све шира.

Некако у исто време, али независно један од другог, настјали су *Барш* и *Грумнах* у Берлину и *Е. А. Мајер* у Упсали да фотографишу положај језика и мекога непца.

Пошто обични снимци нису били довољно јасни — нарочито се контура језика није могла добро распознати — покушали су *Барш* и *Грумнах*²⁾ да помоћу жице појачају профил језика, али у томе нису успели, јер је жица била сувише танка и отпорна. Стога је Барт дошао на мисао да на медиану линију језика положи танки, меки метални ланчић, којег је крај био оптерећен металном куглицом, тако да је куглица лежала у *vallecul*-и, уз *ligamentum glosso epiglotticum medium*, док је други крај ланчића вирио из уста. Исти ланчић може се употребити и за појачање линије мекога непца,

¹⁾ Код поклопца морамо разликовати два дела: *горњи*, који се налази изнад рошчића језичне кости, и *доњи*, који се налази испод њих. Ово разликовање потребно је стога што се цео поклопац не креће увек у истом правцу, него ако се н.пр. горњи део поклопца помера *напред*, може доњи ићи *назад*, и обрнуто.

²⁾ *Barth-Grumnach*, Röntgenographische Beiträge zur Stimmphysiologie. Archiv für Laryngologie und Rhinologie, XIX (1907), стр. 396—407.

ако се положи уздуж два носне дупље у *nasopharynx* тако далеко да куглица прелази руб мекога непца. Сам аутор истиче да се за такве огледе не могу употребити осетљиви објекти, али код мање осетљивих особа — бар он тако тврди — не појављују се никакви рефлекси. Нарочито наглашује да су ланчић и куглица тако лаки, да се тиме јасноћа изговора ни најмање не нарушава. С разлога који нису навели употребљавали су само један ланчић (или у усној дупљи или у *nasopharynx*-у), а никада обадва заједно. Експозиција је трајала обично 25—30 секунда. Пошто је немогуће тако дуго „фонирати“ дао је објекат знак чим је приметио да га издаје дах. На тај знак прекинута је струја и тек после нове инспирације струја је понова пуштена. Дакако, да је за овакво снимање било потребно претходно вежбање.

Е. А. Мајер, који је и сам покушао радити с ланчићем, истиче неке недостатке Бартове методе¹⁾: ланчић не остаје увек на средини језика, па тако добивамо делимично погрешну слику пресека главе. Надаље, не могу се помоћу ланчића испитивати артикулације код којих се истовремено диже предњи и задњи део језика, док је средњи удубљен: у том случају ланчић се попут моста пребацује преко удубине, тако да се ова на фотографији не види. Слично се дешава и онда кад се задњи део језика уздигне, а предњи спушта: ланчић с највишег вршка језика иде право преко доњих секутића и усне напоље. Да су ови приговори оправдани, види се при посматрању Бартових скиаграма, исп. ниже.

Још оштрије устаје против Барта већ чешће помињати Шајер²⁾. По његовом мишљењу, смета природном изговору свако страном тело метнуто у уста. Стога је немогућа природна фонација с ланчићем у устима, па ма како лак тај ланчић био. Ако се пре експеримента не кокаинизује усна слузокожа, није ни могуће радити са обичним објектима, јер услед рефлексних покрета неће ланчић остати на истом месту. Стога ће код оба школована певача с којима је Барт радио, услед тежине ланчића, језик код фонације заузети сасвим други положај, него што би га заузео без икаквог страног предмета у устима.³⁾ Певач који добро влада мускулатуром свога

¹⁾ *Ernst A. Meyer*, Röntgenographische Lautbilder. Med.-päd. Monatsschrift f. d. gesamte Sprachheilkunde, 1907, стр. 242.

²⁾ *Archiv für Laryngologie und Rhinologie* XXII (1909), стр. 180—181, исп. нарочито полемику Барт-Шајер, I. с., стр. 542—547.

³⁾ Према *Katzenstein*-у језик оптерећен макар и најмањим страним телом мора се померити из нормалног положаја. Много обазривије изражава се о томе *Gutzmann*, *Physiologie der Stimme und Sprache*, стр. 146.

језика прилагодиће несвесно површину језика тежини ланчића. — Ни ланчић који лежи на задњем зиду мекога непца неће, по Шајеровом мишљењу, остати на том месту, него ће га сваки покрет мекога непца бацити у носну дупљу.

Другу погрешку донела је предуга експозиција: језик није при свакој новој интонацији дошао у исти положај; зато су контуре ланчића на већини фотографија нејасне, а на неким се види ланчић дво-струко, код [a], [u], [o], [ü], [ä]. Ни куглица на крају ланчића није у многим случајевима тамо где би требало да буде (т.ј. у валекули): код [i], [u], [o], [ö], [oa] лежи знатно више. Најпосле, поклопац и меко непце не види се на Бартовим скиаграмима никако.

Ова оштра критика Шајерова је у многочему оправдана, па Барт н. пр. и не устаје у одбрану својих скиаграма. Али истини за вољу мора се признати да и Шајер иде предалеко кад, под утицајем Кацнштајновим, тврди да *свако* стране тело мора померити језик из нормалног положаја. Овако уопштено тврђење неистинито је, и то из једноставног разлога — што се противи искуству.

Скиаграми. Фотографисани су вокали и дифтонзи (!): [i], [e], [ü], [ö], [ä], [u], [o], [oa] (треба да буде затворено a), [a] у изговору трију објеката, али репродуковани су само скиаграми изговора камерног певача *Е. Роберш-Вајса*, зато што су у његовом изговору типови вокала „тако карактеристично израђени да се могу сматрати као особито драгоцени обрасци.“ Али ни артикулација оне друге двојице није показивала отступања од Вајсове. Сам опис скиаграма не доноси ништа ново; рађен је готово од речи до речи према Брике-у и Хелмхолцу, чак и онда кад је скиаграм у очитој опреци са описом. Тако се н. пр. за [u] вели — тачно према *Helmholtz-у, Die Lehre von den Tonempfindungen* (1913.), стр. 176⁹ — да је „die Mundhöhle vorn mittels der Lippen verengert, und zwar bei diesem Vokal am meisten verengert, während sie durch herabziehen der Zunge in ihrer Mitte möglichst erweitert wird¹⁾,...“ Према скиаграму, ако посматрамо ланчић, морали бисмо међутим закључити да се дигао предњи део језика, док је задњи и средњи део нижи, дакле скиаграм не претставља нимало типичну артикулацију [u]. И код других вокала не лежи ланчић тачно на површини језика, те услед тога његов облик на скиаграму не одговара стварности. Нормалан изгледа положај ланчића само код [i] и [e]. — Како се из овога види, уместо да олакша, Бартов ланчић је у великој већини случајева отежао посматрање скиаграма.

1) Овде истакнуто.

О меком непцу имамо само ову напомену: изгледа да меко непце стоји највише код [i], а најниже код [a], али се те разлике на фотографији не истичу јако (исп. што је о том казано на стр. 198)¹⁾.

И Е. А. Мајер²⁾ настојао је да вештачким сретствима појача профил језика и непца. Најпре је четкицом умоченом у кашу од железног прашка и синдетикона повукао линију уздуж средине језика. *Овај начин појачавања коншуре језика — вели Мајер — има велико предимство да увек остаје на средњој линији језика и да се шиме, како је посве разумљиво, објект ни најмање не сиречава у говору.*³⁾ Али ово сретство било је сувише слабо, те фотографисање није било успешно.

Затим је покушао да помоћу колодиума причврсти мале, танке овалне плочице за језик и меко непце; али то је доста болело, а често није уопште полазило за руком. Тако је најпосле дошао на мисао да употреби ланчић од оловних плочица. Плочице су биле од прилике 4 мм. дугачке, 1.5 мм. широке и 0.6 мм. високе. Начинио их је тако да је 1.3 мм. широку, 20 мм. дугачку шипку од танко изваљаног олова 4—5 пута омотао око свилене нити, тако да су плочице биле причвршћене на нитима. Ланчић за језик састојао се од 12—15 оваквих плочица које су биле у размаку од 8 мм. причвршћене на нитима. Предњи крај ланчића висио је из уста, да га објект не би евентуално прогутао. Да спречи померање ланчића при „фонацији“, прилепио га је синдетиконом за средњу линију језика. Целокупна тежина ланчића износила је 0.5 грама, тежина појединих плочица била је према томе 0.05 грама. Јасно је, каже Мајер, да јаки језични мускул и не осећа овако слабо оптерећење.

Да би се појачао профил мекога непца, не може се употребити такав ланчић, јер је површина плочица сувише малена. Ту је Мајер морао најпре прилепити врвцу енглескога фластера и на њој гутаперком причврстити сличне плочице у размаку од 10 мм. И та врвца од фластера, ако се добро намести, не смета — према Мајеру — изговору. Оба ланчића причврстио је помоћу пинцете

¹⁾ Скраћен изашао је овај чланак у *Medizinisch-pädagogische Monatschrift für die gesamte Sprachheilkunde* XVII (1907), стр. 243—248., под насловом *Verwertung der Röntgenstrahlen in der Stimmphysiologie.*

²⁾ *Röntgenographische Lautbilder.* *Med.-päd. Monatsschrift f. d. gesamte Sprachheilkunde*, 1907., стр. 225—243.

³⁾ *l. c.*, стр. 229. Овде истакнуто.

у устима, и то најпре на тврдом непцу, па онда на меком све до базе ресице. Ланчић на језику могао се употребити за неколико експеримената, али врвца на непцу морала се код сваког експеримента обнављати.

Мајер признаје да је преимућство Бартовог ланчића у томе, што је контура језика и непца на скиаграму непрекинута, али, из већ наведених разлога, решио се ипак за ово друго сретство.

Експозиција је трајала једну минуто; за то време изговарао је објекат одређени глас 6—8 пута, сваки пут од прилике 8 секунда; положај вилице и језика остао је по могућности за цело време експозиције исти. Сlike које је тако добио су, наравно, просечне, али, по Мајеровом мишљењу, то није недостатак него баш преимућство методе: случајна отступања појединих артикулација се тако на једној плочи изједначују.¹⁾ Дакако да је овакав „*Durchschnittsbild*“ сумњиве вредности, јер ако су овако добивене слике збиља просечне, т. ј. ако органи нису при свакој „фонацији“ дошли у исти положај, онда ће на слици контуре бити нејасне. Просечне слике које се могу употребити у науци морају имати оштре контуре и морају се *конструисати* из неколико појединачних слика.²⁾ Што се тиче трајања експозиције, вреди за Мајерове експерименте исто што смо рекли о Бартовима: немогуће је за време „фонације“ некога гласа довести говорне органе сваки пут у потпуно исти положај.

Глава објекта била је прислоњена директно на плочу, тако да је сагитални (профилни) пресек главе био паралелан с плочом. Жижа антикатоде налазила се у висини горњих зуба, 40 см. удаљена од плоче; главни (нормални) зрак погађао је од прилике 2. горњи кутњак. Кратко време пред експериментом причвршћен је ланчић на језик односно за непца.

Мајер је испитивао артикулацију дугих и некојих кратких вокала и консонаната [s], [š], [l], [r] у свом изговору („*ausgegliche Norddeutsche Aussprache*“) и некоје вокале и консонанте у изговору двојице Швеђана. Репродуковани су негативи [o], [i] и скице за [u], [ü], [i], [o], [ə], [e], [a], [s], [š], [l], [r], све по изговору Мајеровом. Оба публикована скиаграма су врло нејасна, чему је, према аутору, крива рђава репродукција. Јасно се виде само контуре *средњег* дела језика. Код [i] се не види уопште непце,

¹⁾ Из текста се не види, је ли код сваке паузе у „фонацији“ била и струја прекинута, како је то чинио Барт; у противном случају јавио би се на фотографији и положај говорних органа код дисања.

²⁾ Исп. J. Poirot, Die Phonetik, стр. 33.

(нема ланчића), ни уста. Код [o] се види *почетак* меког непца и, донекле, уста. Скице су цртане с оригиналне плоче помоћу провидне хартије, али само донекле: врх језика цртан је према директном посматрању, ресица према удаљености од последње плочице, а тврдо непце према стенцовом отиску. Иначе су скице рађене пажљиво, само су сувише умањене. Од мојих скиаграма разликују се тиме што је код консонаната и код [u], [o] задњи део језика много више издигнут; и сам аутор примећује да је на његовим скицама задњи део језика знатно виши него што се обично узима. Иначе се артикулација консонаната слаже с мојом, чак и код [r]. Од вокала разликује се [e] које има исту слику као [i] (слично и код Барта) и [o] код којег је језик знатно више повучен него што је случај у мом изговору, а обоје је карактеристично за артикулацију затвореног [i], [o]. Ждреони простор проширује се у реду: [a]-[u], [o]-[ö]-[e], [i]-[ü].

Шајеру, који се после дуге паузе опет јавља већ цитираним чланком: *Die Bedeutung des Röntgenverfahrens für die Physiologie der Sprache und Stimme*¹⁾ пошло је најпосле за руком да савлада највећу тешкоћу код скиаграфије: сувише дугу експозицију и с њом спојену немогућност држати тако дуго артикулационе органе у потпуно истом положају; услед тога даје и једна једина експозиција од 10 секунда нејасне контуре језика и небаца.

Помоћу т.зв. *присонашора* омогућено је да се скрати експозиција на 1-2 секунда; код нарочито јаке струје, и ако се повећао број кондензатора, могло се експоновати чак и мање од 1 секунда. Објекат је седео на столици с наслоном, а плоча (18 × 24), замотана у црну хартију, постављена је помоћу држача паралелно медианој равни главе. Удаљеност плоче од фокуса износила је 60 см. Главни зрак био је управљен нешто испод *angulus-a mandibulae*. За снимке је употребио обичне *Agfa* рентгенове плоче, а време експозиције мерио је хронометром. Пустео је објекат да дуже времена „фонира“ одређени вокал, одабрао је моменат у којем је изговор био миран и брже је укопчао струју.

Снимао је скиаграфски: 1. Облик суперглоталне цеви за време „фонације“ различних вокала код 4 поликлиничка пацијента, једног школованог певача и једног Талијана. У више случајева снимао је положај говорних органа при артикулацији назализованих вокала

¹⁾ Archiv für Laryngologie und Rhinologie, XXII (1909), стр. 175—209.

и код [m], [n], [l]. 2. Гркљан школованих и нешколованих певача код певања различитих тонова да утврди: а. Положај гркљана, језичне кости, поклопца итд. б. Разлику између грудног гласа и фалсета.

Фотографије, од којих је једна ([a]) у природној величини, а остале ([o], [u], [e], [i], [ä], [ö], [ü], [o], [m], [l]) су умањене, најбоље су од свих до сада споменутих. Језик се види на свима врло добро, и то од врха до корена, чему много помаже и то што Шајеров објекат нема зуба. Али зато се меко непце не види никако или врло нејасно. Много чему биће крива и слаба репродукција. Скице [u], [o], [ü], [m] су доста грубе, али изгледају, бар у главном, тачне.

Скиаграфија је поново потврдила Шајерова опажања о положају меког непца и гркљана при изговору вокала и консонаната (исп. стр. 169.). Сем већ познатих чињеница утврђено је, да се само горњи део ресице приљубљује уз ждреони зид, а доњи је савијен напред, тако да између ресице и ждреоне површине остаје празан простор. Грлена дупља, мерена у висини поклопца, раширује се, по Шајеру, постепено у реду: [a], [o], [e], [u], [i] (код једног), или: [a], [e], [o], [u], [i] (код другог) пацијента, али величина тога проширења је индивидуално врло различна. Доњи део ждрела проширује се у реду од [a] ка [i]. И облик „валекуле“ не остаје код свих вокала исти: код [o], [a], [ü] „валекула“ је мања него код [u]. Док је код [i] грло најшире, „синус“ је најмањи: кретањем језичног корена назад и усправљањем поклопца „синус“ се затвара.

Већи по броју фотографисаних гласова, али технички знатно слабији је рад М. Handek-а и Е. Fröschels-а: *Röntgenaufnahmen des Ansatzrohres bei den Sprachlauten.*¹⁾ По њиховом опису артикулација изгледа да се баш нису много бавили физиологијом гласова, јер они управо и не описују гласове него слова. За њих су н. пр.²⁾ с [c], q [kv] и x [ks] с физиолошког гледишта једнако сложени од два гласа; или: према стилизацији на истој страни могао би неко мислити да се [m], [n] и [ŋ] артикулују у носу! О томе како далеко их је одвело непознавање елемената гласовне физиологије при ретуширању скиаграма в. ниже.

1) Archiv für Laryngologie und Rhinologie, XXIV (1911), стр. 319—329.

2) Исп. I. с., стр. 321—322.

И њихови снимци су моментани, направљени помоћу Гелерове (*Gehler*) фолије. Објекат је седео или лежао. Иако су снимци били одлични, није се на њима добро видео предњи део језика. Ради тога појачали су профилне линије бизмутовом пастом која се састојала од смесе *bi-carbonicum*, нешто воде и млечног шећера (лактозе). Ову пасту намазали су дрвеним штапићем на средњу линију усана, језика, доњег дела меког непца (меко непце су пре тога кокаинизирали) и задњег дела ждрела. Због јаког отпора који бизмут ставља *x*-зрацима јасно се истицала његова црта на фотографској плочи. При снимању оклусива објекат је продужавао затвор (преграду) за време осветљења. Пошто су се бојали да би се при репродуковању изгубили детаљи, ретуширали су копије „тачно“ према негативима. Услед овог ретуширања, које је на неколико места сумњиво, онемогућена је свака контрола, која би због врло умањених фотографија била и иначе тешка. Репродуковане су фотографије за гласове: [e], [ö], [ä], [o], [m], [d], [u], [f], [s], [ü], [š], [k], [n], [i], [r], [d], [b], [a], [ch]; снимци потичу од обојице, али није означено чији изговор која фотографија претставља. Фотографије меког непца и онако су без вредности, јер је непце било кокаинизовано. Та кокаинизација и тачно (?) ретуширање биће и узрок што меко непце на неким фотографијама има чудноват облик (исп. [ä], [k], [s], [š], [ch]. Код [u] чини се да је изретушован знатан део меког непца заједно с ресицом. И језик је на неким фотографијама у сумњивом положају: код [u] н. пр. налази се много више напред-горе него код [o], и једно од два [d] је мало вероватно. При описивању [k] говори се додуше о затвору, што га чине језик и непца, али фотографија [k] не зна о томе ништа: између језика и непца изретушован је доста широк пролаз. Тако овај рад, и поред знатног материјала који је скупљен, не значи никакав напредак у питању артикулације гласова.

И иначе интересантан рад *L. P. H. Eijkman-a: The tongue-position in the pronunciation of some vowels as set forth by Röntgen-photographs¹⁾* има техничких недостатака који му знатно умањују вредност.

Рађен је у Амстердаму. Објекат био је Ејкман, а техничка страна је слична оној коју је употребио Шајер, само што је Ејкман посипао језик (цели?) бизмутом. Експозиција је трајала од при-

¹⁾ „Vox“, Internationales Zentralblatt für experimentelle Phonetik, XXIV (1914), стр. 129—143.

лике $1\frac{1}{4}$ секунда. Свега је направљено 5 снимака: органи у миру и 4 холандска вокала [u] (у речи *boek*), [a:] (*baas*), [a] (*stad*), [i:] (*piet*). Ни један снимак није репродукован, него само скице.

Иако се меко непце није на фотографијама видело, он га је на скицама нацртао „for the convenience of the reader.“

После темељите и лепе интерпретације својих скиаграма пореди он поједине снимљене вокале међусобно; у томе му много помаже што су сви снимци узети при једном седењу, а сем тога снимљен је на плочама и крст од бакарне жице, који допушта да се скиаграми могу тачно положити један на други.

Испоредивши добивене резултате са онима до којих је дошао у својем ранијем раду (исп. стр. 170—171), констатовао је у свом холандском изговору 3_типа вокала:

1. тип: [u:], [o:], [ə]. — За овај тип карактеристична је велика усна и мала грлена дупља, које су спојене уским ждрелом.

2. тип: [α], [a:], [ε]. — Код овога типа суперглотална цев постаје све шира у горе наведеном реду. Врх језика додирује доње зубе, или им је бар врло близу; отвор усана је велик.

3. тип: [i:], [e:]. — Он се разликује од горња два у првом реду тиме што се језик и поклопац дижу што највише могу. Услед тога је усна дупља врло мала, а ждреона и грлена врло велика.

И технички и по интерпретацији скиаграма врло је слаб рад руског учитеља глухонемих *Јењка* (*П. Ењко*): *Опытъ примѣненія рентгенографіи къ изученію артикуляціи.*¹⁾

Експозиција је трајала 1 секунд. За појачање контуре језика и небаца употребио је бизмут-нитрат, којим је повлачио дебелу линију по средини језика и небаца, али су му слике ипак слабе: види се само предњи и донекле средњи део језика, а и то нејасно, тако да су фотографије за репродуковање морале бити ретуширане. Ретуширање је извео сликар неупућен у саму ствар — како би се избегла „тенденција“ при ретуширању. Линије нису вучене по контурама, него у извесној удаљености од њих, што је требало да омогући контролу; резултат је међутим управо обрнут: при посматрању скиаграма ове линије само сметају. Да би поређење било још теже, нису сви снимци једнаке величине, ма да су у репродукцији донекле изједначени.

¹⁾ *Извѣстія ошдѣленія русскаго языка и словесности, Т. XVII (1913), стр. 261—304.*

Иако је аутор овим радом у првом реду хтео да покаже разлику између артикулације „тврдиh“ и „меких“ гласова у руском језику — јер је то врло важно за обучавање глухонемих — он је поред тога поставио себи још неколико задатака. Тако је н. пр. хтео доказати да акустички утисак самогласника не зависи од облика усне дупље („щель“) и артикулације усана, него од нечега што се налази „дубље“, у ждрелу и гркљану. Да би ово тврђење доказао, изговарао је (тврде) самогласнике исплазивши језик за време артикулације, шта више, приложио је и скиаграме овог абнормалног изговора (сл. 10—14). Ни изговор самогласника с цилиндром од лампе међу зубима — да докаже непотребност артикулације усана — није показивао никаквог отступања од нормалног изговора. О вредности оваквих „огледа“ није потребно трошити речи; они нам показују само како је рђав посматрач Јењко.

Има слика готово свих руских гласова. У тексту се примећује да је аутор и сувише спутан руским правописом, што га спречава да довољно изолује гласове. Само велика зависност од правописа може нам објаснити н. пр. Јењков закључак да је [k] у руском *ка- кя-* идентично, а да је разлика само у резонансу који иза њих следи.

Када се испореде репродукције његових вокала с мојим, види се да је разлика најмања код [o]; код [u] је средњи део језика јаче избочен према меком непцу; код [a] језик није тако спљоштен, врх језика је, изгледа, повучен. Док је код [e] удаљеност између језика и непца већа — Јењково [e] је дакле отвореније — код [i] је та удаљеност мања, чини се чак да је изговорено [i].

Истовремено са фотографисањем моје артикулације вршио је г. Поланд и снимања за чешки изговор г. Хале, асистента прашког института за експерименталну фонетику. Резултати су публиковани у књизи *B. Polland и B. Hála: Artikulace českých zvuků v roentgenových obrazech (skiaგრamech)*. Издање Чешке Академије, Прага 1926.

Што се тиче технике снимања, то су несумњиво најбољи снимци до данас. Чешка Академија није жалила трошка да репродукује скиаграме и скице свих снимљених гласова. Репродукције су одличне што много придонио вредности рада, јер је могућа директна контрола. Техника је потпуно иста као и у мојем раду.

Као што Хала каже, скиаграми и скице су сами по себи довољно очигледни, па је текст сведен на најмању меру и понај-

више се ограничава на резултате мерења. Да одреди положај покретних органа, одабира Хала сталну тачку од које мери удаљеност дотичног органа. Тако висину мекога непца одређује према удаљености непца од *tuberculum-a articulare* (исп. сл. 4.), положај *corpus ossis hyoidei* одређује удаљеношћу од тврдога непца у правцу *processus-a zygomaticus-a*. Хала жели да се његова мерења сматрају апсолутним, зато даје удаљености у мм. То би донекле било правилно, кад би се сви скиаграми поклапали; то међутим није случај. Висина мекога непца може се, по мом мишљењу, најтачније одредити релативним односом према атласу и епистрофеју, а висина језичне кости према 4. и 5. вратном пршљену. Ти се односи не мењају приметно ни онда кад је глава нагнута у којем било правцу. Ако се глава мало више наклони према десном или левом рамену, растојање између две тачке у вертикалном правцу (као што су н. пр. *tuberculum articulare* и меко непце или тврдо непце и *os hyoideum*) се смањује. Из овога се види да ова мерења г. Хале могу имати само *релативну* вредност.

Упоређујући Халине скиаграме с мојим (Х. има фотографије за већину чешких гласова, али ја ћу овде, природно, узимати у обзир само вокале), видимо знатнију разлику у односу [̄o]:[̄u]. У изговору Халином језик је код [̄o] спљоштен, по облику сличан [̄a], само што је мало повучен; код [̄u] је напротив повлачење као и у мом изговору, а избочивање према меком непцу још је и јаче. С тиме се потпуно слаже и акустички утисак наших [̄o]. Халино [̄o] је, како смо констатовали приликом једног вежбања у лабораторији, отвореније: код шаптања било је моје [̄o] за малу терцу ниже. За [̄u] на жалост немам белешке.¹⁾ Код Халиног [̄e] језик није толико уздигнут, што опет сведочи о отворенијој артикулацији, али ни артикулациона ни акустичка разлика није тако велика као код [̄o]: код гласног изговора разлика је мала, код шаптања, међутим, она се доста примећује. [̄a] г. Хале има особину да пролаз ка носној дупљи остаје отворен (код [̄a] је и иначе ресично-ждреони затвор најслабији, исп. стр. 191.); ова особина у изговору г. Хале може се лако и ухом приметити. Код [̄i] нема приметне разлике ни у артикулацији ни у акустичком утиску.

¹⁾ Накнадно нашао сам белешку да је моје [̄a] затвореније, иако бисмо према положају језика очекивали обрнут однос. Узрок овог привидног неслагања биће, по свој прилици, веће приближавање вилица у мом изговору.

III.

КАКО ПОСТАЈЕ РЕНДГЕНОВА СЛИКА И ШТА ВИДИМО НА СКИАГРАМУ?

(Исп. сл. 1.—4 и скиаграм у прилогу)

Пре него што пређем на посматрање скиаграма, изнећу укратко неке напомене, потребне за њихову правилну интерпретацију. Рендгенова фотографија може се испоредити са пројекцијом силуете: извор светлости који шаље дивергентне зраке је жижа антикатоде. Предмет који се жели фотографисати ставља се између антикатоде и осетљиве плоче. На тај начин биће скиаграм *увећана* слика објекта, али ће сви његови делови, који леже у равни паралелној

Слика 1. F = жижа антикатоде, $\overline{FA'}$ и $\overline{FB'}$ зракови, \overline{AB} = објекат, $\overline{A'B'}$ = пројекција објекта на осетљивој плочи.

с осетљивом плочом, бити једнако увећани, тако да тим увећањем неће бити оштећена перспектива. При прављењу снимака мора се, дакле, пазити да медиани пресек главе — јер је само тај за нас од важности — буде паралелан с осетљивом плочом. Степен увећања добићемо,

ако удаљеност жиже од осетљиве плоче поделимо с удаљености од фотографисаног предмета :

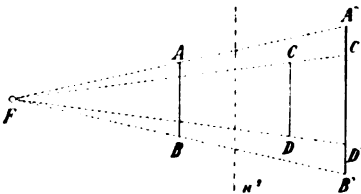
$$\overline{AB} : \overline{A'B'} = \overline{FA} : \overline{FA'}$$

$$\overline{AB} = 1$$

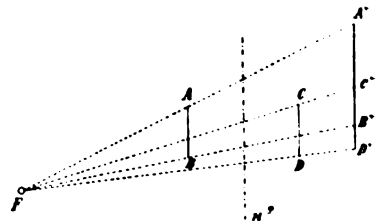
$$\overline{A'B'} = \frac{\overline{FA'}}{\overline{FA}}$$

Из овога излази :

1. Од два органа који су симетрични према медианој равни биће мањи (и оштрији) онај који је ближи осетљивој плочи :

Слика 2. \overline{AB} и \overline{CD} = органи симетрични према медианој равни $n\rho$; остало као на слици 1.

Слика 3. \overline{AB} и \overline{CD} органи на истој висини; остало као на слици 2.

2. Од два органа који се налазе у истој висини биће на осетљивој плочи један више, а други ниже пројектован — ако кроз њих случајно не пролази нормални зрак¹⁾.

Разуме се да то исто вреди и за хоризонтални правац.

Као последица веће или мање препреке коју савлађују х-зраци на свом путу до осетљиве плоче, јавља се на скиаграму светлија или тамнија сенка: што је мања препрека, тим је тамнија сенка на негативу (на позитиву ће, дакако, бити обрнуто). При профилном снимању главе зрацима пружају сразмерно најмању препреку меки делови носа, усана и браде; зато се они на скиаграму виде само као провидни руб, али *усне* (1) дају ипак доста јаку сенку, тако да можемо лепо посматрати њихово суделовање при артикулацији.

На *горњој вилици* (2) истиче се тврдо непце са зубима, који се додуше јасно виде, али како се и леви и десни зуби пројектују на плочи уједно, не да се тачно одредити којој страни који зуб припада.

Услед густоће ткива истиче се јасно цела *доња вилица* (3); нарочито се лепо види њена доња ивица (3а).

Добро се види и *кичма* (5) са појединим пршљеновима. Док код 3. 4. и 5. вратног пршљена слузокожа прилеже близу кичме, дотле код 1 и 2 пршљена (атласа и епистрофеја) остаје приличан простор између ждреоне површине и кости.

Језик (6) се види готово на свим скиаграмима одлично, и то од врха до корена, али доњи део језика, од врха до везице (место где је језик срастао са дном усне дупље) види се јасно само на неколико скиаграма. Више пута примећују се такође две линије језика, чему може бити узрок: 1. да је језик на средњој линији удубљен, па једна (нижа) линија одговара средини, а друга (виша) рубовима језика; 2. да је језик тек за време експозиције заузео положај потребан за изговор. За пример ад 1. види карактеристичан случај на сл. 9. Иако нам у већини случајева и сама палатографска метода показује која је од обе линије прָва, ми смо све такве случајеве засебно контролисали скиаскопијом.

Најтамније место на скиаграму је грлени део ждрела (*C'''*).

На *меком нејцу* види се редовно добро хоризонтални део, који је продужење тврдога непца и који са ждреоном слузокожом

¹⁾ За случајеве под 1 и 2 види на скиаграмима: *а.* две контуре доње вилице, *б.* по два реда горњих и доњих зуби, *в.* два рошчића језичне кости.

затвара пролаз ка носној дупљи. У већини случајева јасна је и *ресица* (η), које је доњи део свинут напред и са меким непцем чини туп угао окренут према усној дупљи.

На *језичној кости* разликујемо телешце (7а), које баца јачу сенку, и рошчиће (7б) који су мање јасни, а могу се покривати (исп. сл. 4.) или доћи на скиаграм засебно (исп. сл. 5.).

Међу рошчићима језичне кости издиже се *гркљанов поклопац* (9); његов положај и удаљеност од језичног корена могу бити врло различити према гласу који се изговара.

Иако се окоштавање гркљана почиње већ у 19 години, види се *larynx* на мојим скиаграмима: врло нејасно или никако.

Неизвежбаног посматрача збуњује скиаграм услед множине различитих сенки, које се на њему прекривају и укрштају. Стога је за практично-фонетске сврхе згодније да се истакну само важне линије, а све што је споредно да се изостави. Овакве *скице*, на којима се виде само положаји главних органа при артикулацији, цртао сам директно на поситиву: најпре сам оловком извукао све важне линије — при чему сам их увек поредио са јасно осветљеним негативом — а онда сам саму фотографију отстранио раствором калиум фери-цианида (црвене крвне соли) и натриум тиосулфата (фиксажа). Тек кад смо скицу понова проверили посматрањем на флуоресцентном штиту, превукао сам линије тушем. Само оне органе који су на поситиву постали нејасни (редовно усне, а каткад меко непце и јез. кост) прекопирао сам помоћу провидне хартије директно са негатива. *Моје скице* су према томе *верне копије негатива*.

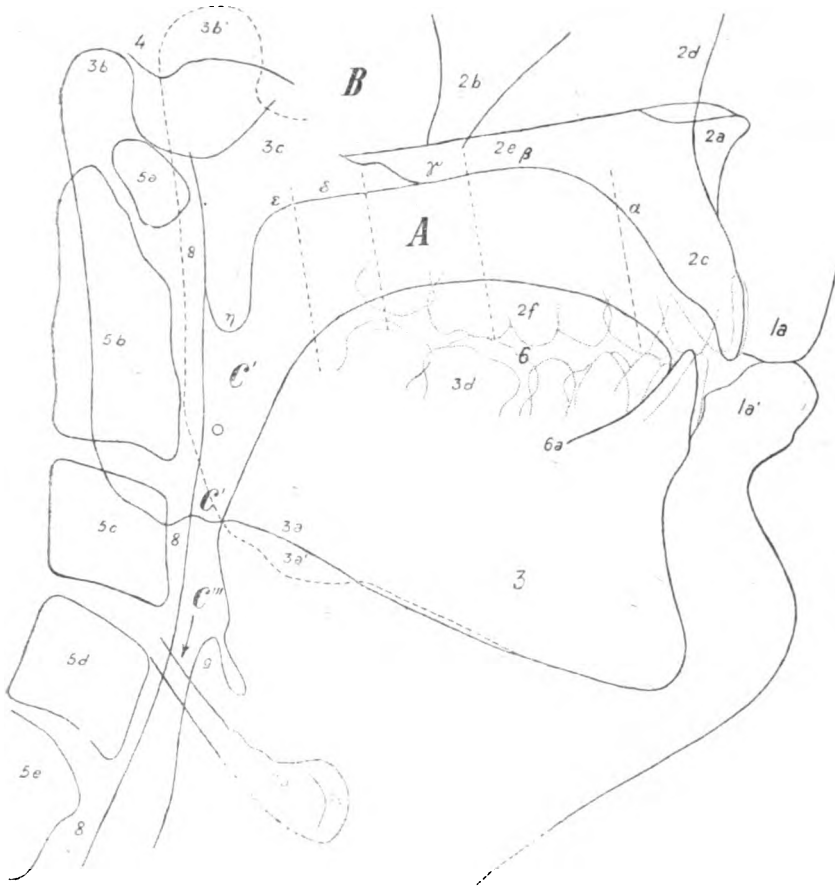
Објашњења уз слику 4.:

1. *Усне (labia)*: 1-а горња (*labium maior*), 1-а' доња усна (*l. minor*).

2. *Горња вилица (maxilla)*: 2-а *шрн носни предњи (spina nasalis anterior)* 2-б *израсцао јабучне кости (processus zygomaticus)*, 2-с *зубна израсцао (processus alveolaris)*, 2-д *носна израсцао чеоне кости (processus nasalis)*, 2-е *Израсцао чеона (processus palatinus)*, 2-ф *зуби (dentes)*. Вертикални правци показују нам границе између појединих делова непца; ти делови су (од зуба према ресици): α *алвеоли*, β *предње шврдо нејце*, γ *задње шврдо нејце*, δ *предње меко нејце* (хоризонтални део), ϵ *задње меко нејце* (вертикални део), последњи део мекога непца зове се *ресица (uvula, \eta)*.¹⁾

¹⁾ Непце се може поделити на неколико начина; најпознатије су поделе: Ленцова (*Rudolf Lenz, Zur Physiologie und Geschichte der Palataten, Gütersloh 1887*) и Јесперсепова (први пута у *The Articulations of Speech*

3. Доња вилица (*mandibula*): 3-а доњи руб десне доње вилице, 3-а' (испрекидана црта) доњи руб леве доње вилице, 3-б крилна

Слика 4. (Сагитални пресек главе код изговора [p]). Величина природна.

Sounds represented by means of Analphabetic Symbols. Marburg 1889, а доцније у познатој *Phonetik*. Све деобе слажу се у томе да је граница између тврдога и мекога непца одмах иза последњег кутњака, тамо где непце почиње да попутта под притиском прста; иначе има у појединостима доста разлике. Ја сам се код поделе тврдога непца придржавао овог принципа: у *алвеоле* рачунам онај део тврдога непца који иде од места где престају предњи зуби до линије која спаја средину оба очњака, одавде па до средине области другог кутњака је *предње шврдо нејце*, а даље до границе између тврдог и меког непца је *задње шврдо нејце*. Моја подела је, као што се види, мало груба, али пошто се овде ради о вокалним артикулацијама, она је потпуно довољна.

израслао чоне косџи (*processus condyloideus*) са главицом (*capitulum*), 3-с *processus coronoideus*.

4. Злавна квочица слепоочне косџи (*tuberculum articulare ossis temporalis*).

5. Кичма: 5-а *atlas* са квржицом на предњем луку, 5-б *epistropheus*, 5-с шрећи врашњи пршљен, 5-д четврти врашњи пршљен 5-е пети врашњи пршљен.

6. Језик (*lingua*). Најпредњи део језика (под алвеолима) називамо *врх*, руб језика зове се *ивица*. Под предњим тврдим непцем је *језик предњи*, под меким непцем *језик задњи*; део иза брадавица је *корен језика* (*radix linguae*), а место где се језик одваја од пода усне дупље зове се *везица* (*frenulum linguae*, 6-а).

7. Језична косџ (*os hyoideum*): 7-а *шелешце* (*corpus ossis hyoidei*), 7-б рошчићи.

8. *Ждреони зид*.

9. *Гркљанов поклопац* (*epiglottis*).

10. Ресонантске дупље; *А усна дупља* (*cavum oris*), *В носна дупља* (*cavum nasi*), *С ждреона дупља* (*c. pharyngis*), која се дели на 3 не тачно ограничена дела: *pars oralis* (*C'*), *nasopharynx* (*C''*), *pars laryngea* (*C'''*).

11. ⊙ тачка којом је пролазио централни зрак.

IV.

ОПИС АРТИКУЛАЦИЈА.¹⁾

Ако хоћемо да опишемо артикулацију којег вокала, морамо напосе разгледати положај свакога органа који може да промени облик или величину суперглоталне цеви. Најважнији од тих органа је *језик*, стога се пре свега мора испитати његов положај и то од врха до корена.²⁾ *Усне* служе за модификацију гласа, а од поло-

¹⁾ Исп. *Eijkman*: The tongue-position etc. У овом чланку изнет је, колико је мени познато, најпотпунији опис самогласничких артикулација, па сам према њему удесио и своја излагања.

²⁾ Најпознатији систем вокала, *Bell-ов*, дели вокале према (вертикалном) отстојању језика од непца у високе (*high*) — средње (*mid*) — ниске (*low*), а према померању језика унапред и уназад (у хоризонталном правцу) у предње (*front*) — мешовите (*mixed*) — задње (*back*). Израз „*mixed*“ није баш најсрећније изабран, па је давао доста повода рђавом схватању; данас се њиме обично означају вокали код којих средњи језик артикулује према највишем делу непца. У разлику између напетих (*narrows*) и ненапетих (*wide*) вокала нећемо улазити, јер је то разликовање — ма како га разумели — за наш књижевни језик без важности.

жаја *мекога неџца* зависи — сем назализације — донекле и величина задњег дела усне дупље. *Поклоџац* продужује или скраћује, раширује или сужава ждреону дупљу. Померање *гркљана*, које такође утиче на дужину суперглоталне цеви, незнатно је.

Као што је познато, за акустички утисак вокала од највеће је важности облик резонатора (суперглоталне цеви) и однос његових делова међусобно. Док је *Хелмхолц*, по времену и по значају један од првих испитивача акустичке стране вокала, сматрао целу суперглоталну цев за један резонатор, а само за вокале реда [ä], [e], [i] признавао два резонатора,¹⁾ тврди већ *Graham Bell*, да је сваки вокал одређен са најмање два резонатора: 1. предњим усним пролазом и 2. унутарњом усном дупљом. Ово опажање прихватио је и даље развио *Лујд*²⁾: вокал није одређен апсолутним властитим тоном целог резонатора, него међусобним односом између његових делова (пролаза и дупље). Њиховим спајањем снижава се тон и једног и другог резонатора; нарочито се тон усне дупље („*chamber*“) мења под утицајем предњег пролаза („*porch*“). Тотална резонанција је дакле збир резонанција целе цеви и нижа је од резонанције ма којег њезиног дела. Према томе, има ли канал у предњем делу уста једну или две резонанције, или је његова резонанција уопште неправилна, разликује *Лујд* 3 реда вокала. За наш језик, као и за многе друге, важан је само први ред код којег предњи усни канал има само једну резонанцију. Вокале овога реда карактерише он овако: код [i], [i^e], [e] чини предњи усни канал врат (т. ј. флаше) у облику *цеви* која се у наведеном реду продужује. Исти тај канал проширује се код [ae], [a], [ã] у средини, услед чега добива облик *лале*. Већ код [ã] почиње стезање (заокруживање) предњег отвора, које се код [o], [û], [u] све више појачава, а задњи отвор (т. ј. отвор између задњег језика и мекога непца) истовремено се сужава, тако да канал добива облик *лука*. Продужавањем цеви снижава се тон; исту последицу има проширење резонатора и, најпосле, сужавање предњег и задњег отвора. Како смо ми у могућности да прегледамо *целу* суперглоталну цев, разликоваћемо по правилу 3 дела: 1. усну, 2. ждреону и 3. грлену дупљу. За полазну тачку свога описа узимам положај органа код мирног дисања кроз нос, који, краткоће ради, називам органима у миру.

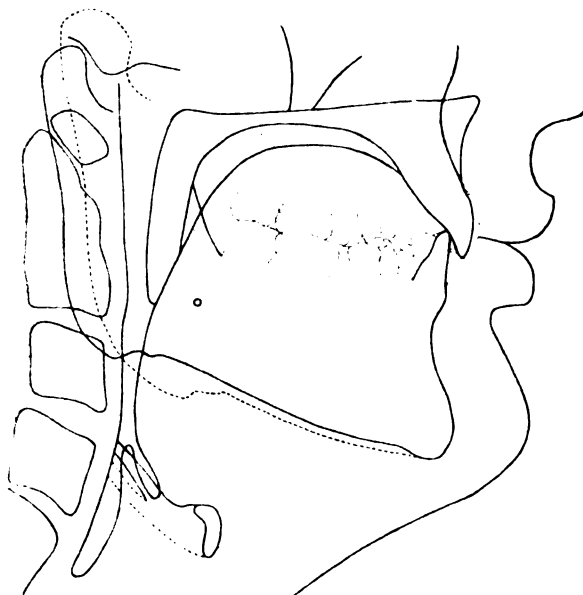
¹⁾ *H. Helmholtz*: Die Lehre von den Tonempfindungen, стр. 174^б., Braunschweig 1913.

²⁾ *Lloyd*: Speech Sounds: their nature and causation. Phonetische Studien III, IV, V (1889—90).

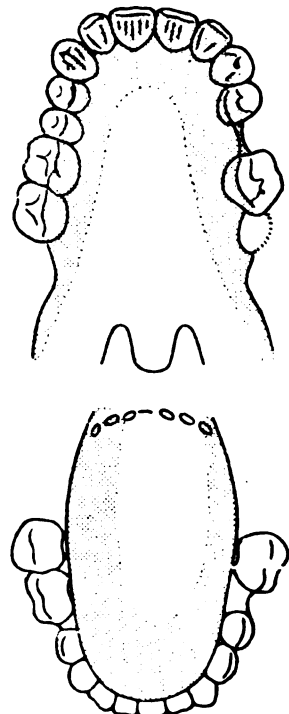
Органи у миру.

(Сл. 5, и 6. Скиаграм јасан)

Још и данас се обично каже да језик у миру лежи на дну усне дупље. Али већ *Техмер*¹⁾ разликује „апсолутно индиферентан“ положај језика — који је код свих људи једнак —, када језик испуњује велики део усне дупље, а његови крајеви додирују непце

Слика 5. Скица сагиталног пресека говорних органа код мирног дисања кроз нос. $\frac{2}{3}$ природне величине.

Слика 6. Органи у миру методом бојадисања. Тамна места на непцима и језику означају додир. $\frac{2}{3}$ природне величине.

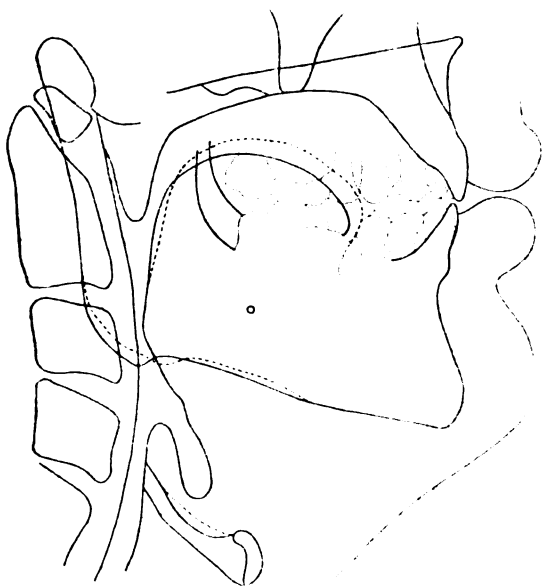
уздуж свих зуба, од „релативно индиферентног“ положаја — који је у сваком језику друкчији —, када је језик заиста положен на дно усне дупље. Моје слике у потпуности потврђују Техмерова опажања о апсолутно индиферентном положају језика. — Да језик остане у описаном положају, потребно је, сем унутрашње напе-

¹⁾ *F. Techmer, Phonetik. Zur vergleichenden Physiologie der Stimme und Sprache, Leipzig 1880, стр. 19, исп. и таблу IV, 15.*

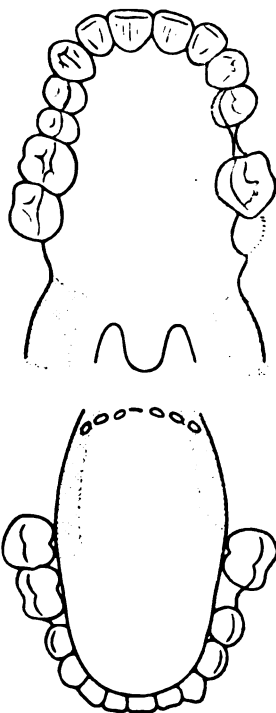
тости у којој суделују сви језични мишићи, и извесно потискивање језика напред; то врши у главном *musculus genioglossus*.¹⁾ Меко непце обесило се трома и ресица додирује језик, тако да је пролаз к усној дупљи затворен. Да би се ваздушна струја пустила кроз уста уместо кроз нос, потребно је осетно прекидање ресично-језичног затвора.²⁾ Поклопац је ближе корену језика него код вокала, с изузетком [a], а језична кост сасвим је високо. Ако у описаном положају органа произведемо треперење гласних жица, добићемо — како је то лепо приметио Техмер — звук налик на стењање, док у релативно индиферентном положају органа добијамо т. зв. „индиферентни“ вокал [ə].

[ū]

(Сл. 7. и 8. Скиаграм врло јасан).

Слика 7. Скица [ū]. $\frac{2}{3}$ природне величине.

Слика 8. [ū] на непцима и језику методом бојадисања. $\frac{2}{3}$ природне величине.

1. На слици 8. видимо да при артикулацији мојега [ū] рубови задњег језика додирују задње меко непце. Да дође до овог додира,

¹⁾ Исп. W. Nagel, Physiologie der Stimmwerkzeuge, стр. 727. (у Handbuch der Physiologie des Menschen IV. 2, 2) Brauschweig 1908.

²⁾ То није општа појава: код неких људи (н.пр. Hála, I. с., сл. 6. и 7.) не додирује ресица језик, иако ваздух код дисања пролази кроз нос.

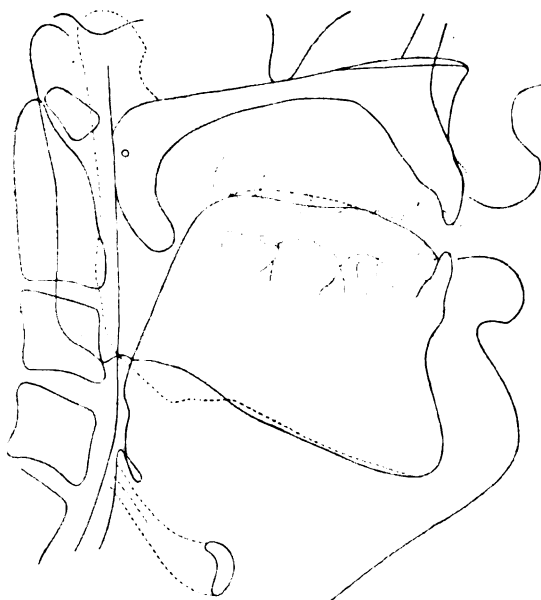
потребно је да се цела језична маса помери уназад и да се средњи и задњи део језика истовремено уздигну. Мала површина додира, а, разуме се, и скиаграм, показују нам да померање ни у једном ни у другом правцу није велико. — Од повлачења целе језичне масе много је јаче померање врха језика уназад и померање корена језика унапред, услед чега се крајеви језика међусобно приближују.

2. Последица овог сажимања језика је стварање *двеју великих резонантских дубљи* (усне и грлене), које су спојене уским и, услед спуштања гркљана, дугим пролазом (ждрелом).

3. На повећање усне дупље утиче и то што је *меко нејце* врло уздигнуто.

4. *Гркљан* се код [ā] спушта најниже. С једне стране ово спуштање гркљана, а с друге стране знатно истуривање усана чине да је суперглотална цев код [ā] најдужа.

5. *Гркљанов поклопац* усправља се и удаљује од ждреоне слузокоже и језичног корена.

Слика 9. Скица [ā]. $\frac{2}{3}$ природне величине.

6. *Језична кост* је — како уосталом можемо очекивати према ниском стању гркљана — спуштена.

7. *Усне* суделују активно у артикулацији: јако су заокружене и, као што сам горе напоменуо, врло истурене, а усни отвор је мањи него код и једног самогласника.

[ā]

(Сл. 9. Скиаграм јасан).

1. *Језик* је повучен само мало уназад, али непце не додирује нигде, јер је спљоштен; врх

језика додирује лако доње зубе, а корен је ближе ждреоном зиду него код и једног другог вокала. Нарочиту пажњу заслужује удубљење средњег језика — оно додуше не мора бити тако велико, како се види из других, овде нерепродукованих, скиаграма —, али

нам ипак доказује да моје [ā] не спада у групу средње-језичних (mixed) вокала, јер је за те вокале карактеристично баш *уздизање* средњег језика, (исп. напред).

2. Иако је доња вилица много више спуштена него код [ū] — вилични је угао код [ā] највећи — ипак *усна дуџља* у медианом пресеку није много већа. *Гркљанова* је *дуџља* дугачка и врло уска, а с усном дупљом спаја ју уско и кратко *ждрело*. Усну дупљу смањује донекле и то што је —

3. *Меко неџце* уздигнуто само толико колико је потребно да пролаз за носну дупљу не остане отворен.

4. *Гркљан* се налази више него код [ū], а ниже него код [ī].

5. *Гркљанов ђоклоџац* прилеже готово потпуно корену језика.

6. *Језична кост* је нешто виша него код [ū], али је разлика незнатна.

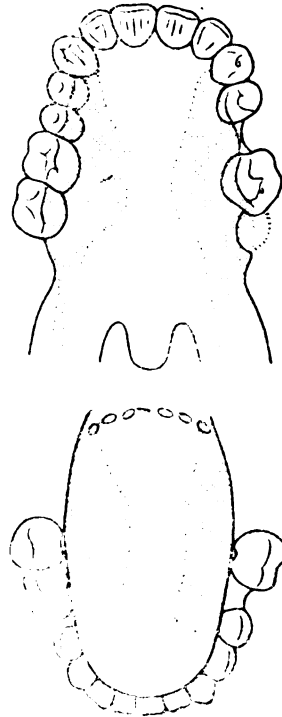
7. *Усне* се не померају у хоринзонталном правцу, а отвор међу њима је већи него код и једног другог самогласника.

[ī]

(Сл. 10. и 11. Скиаграм јасан).

Слика 10. Скица [ī]. 2/3 природне величине.

Слика 11. [ī] на непцима и језику методом бојадисања. 2/3 природне величине.

1. *Језик* је до највеће могућности издигнут и потиснут напред. Главно место артикулације, т. ј. место где је пролаз између језика и непца најужи, налази се у области трећих кутњака; према њему артикулише *средњи* језик. Врх језика опире се чврсто о доње секутиће, а корен језика удаљен је од ждреоне слузокоже широким простором.

2. Док је *резонантска дупља* у предњем делу уста врло мала, гркљан, ждрело и задњи део уста образују врло велику дупљу, која се још повећава тиме што је

3. *Меко нејце* уздигнуто више него код осталих вокала.

4. *Гркљан* се код [i] налази највише.

5. *Гркљанов поклопац* је усправљен и удаљен како од корена језика тако и од ждреоне слузокоже.

6. *Језична коси* је уздигнута.

7. *Кутови усана* повлаче се незнатно уназад; усни отвор је дугачак и узак.

Као што је одавно познато, *u-a-i* су стубови вокалне системе, и остали самогласници приближују се мање-више којему од ова три основна типа. Положај говорних органа биће код *o* негде између положаја код *u* и положаја код *a*, а код *e* негде између *a* и *i*.¹⁾ — Није потребно нарочито истаћи да овом посредничком месту по артикулацији одговара и њихов акустички утисак.

[o]

(Сл. 12 и репродукција скиаграма.)

1. *Језик* не додирује нигде непца, што сведочи да није толико уздигнут као код [ū], али се ипак — како видимо на скиаграму. — налази више него код [ā]. Језично тело повучено је више назад него код [ā], а мање него код [ū]; то исто вреди и за врх језика.²⁾ Корен језика помакнут је више напред него код [ā], а мање него код [ū].

¹⁾ Тиме дакако не мислим рећи да се [ō] налази у *средини* између [ū] и [ā], или [ē] у *средини* између [ā] и [i], како се то још и данас обично узима, исп. о том стр. 196—7.

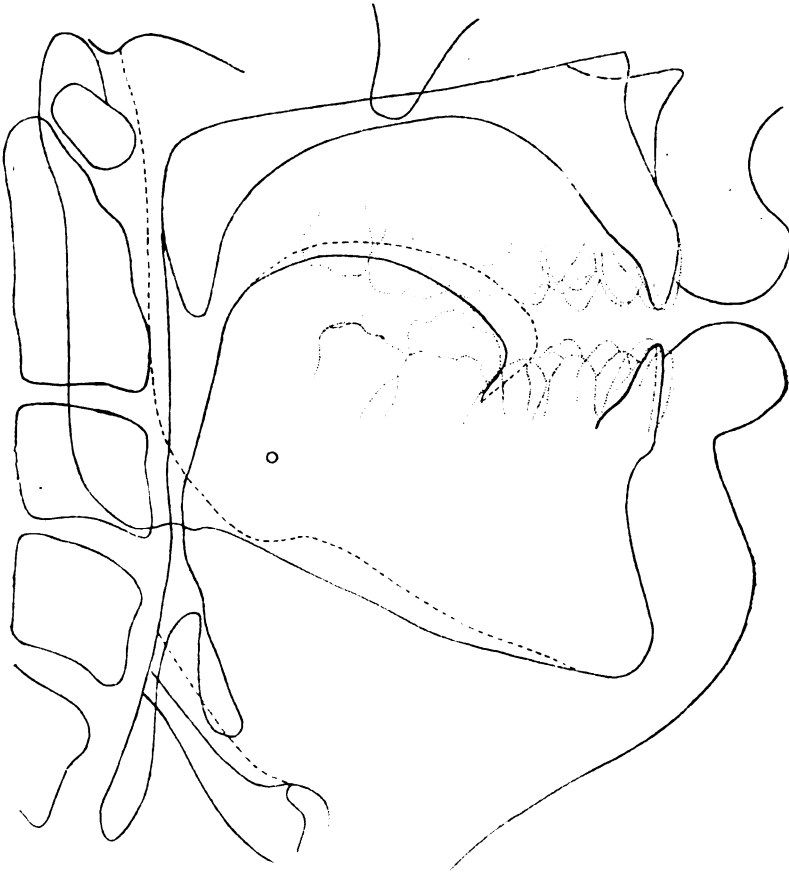
²⁾ Додуше, разлика између [ō] и [ū] је у овом последњем случају врло мала: износи од прилике 1 мм.

РЕПРОДУКЦИЈА СКИАГРАМА [0].

Природна величина.

2. Усна дупља је шира, а *ждреона* ужа него код и једног вокала. *Гркљанова* дупља је у медианом пресеку мања него код [ū], а већа него код [ā].
3. *Меко неџце* је на средњој линији између [ā] и [ū].
4. *Гркљан* је виши него код [ū], а нижи него код [ā].

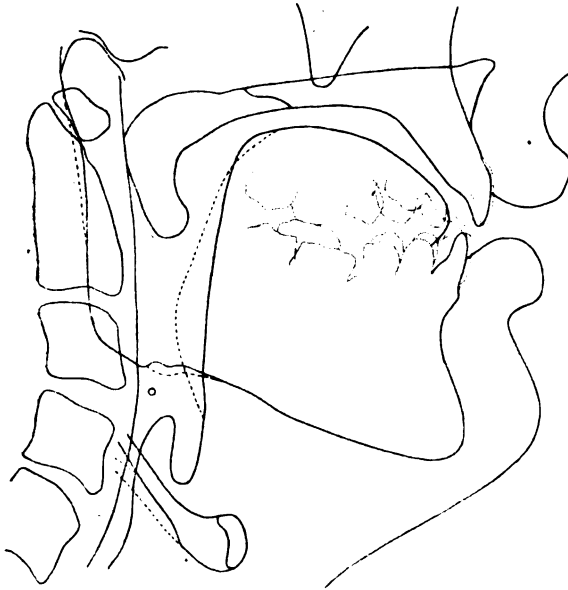
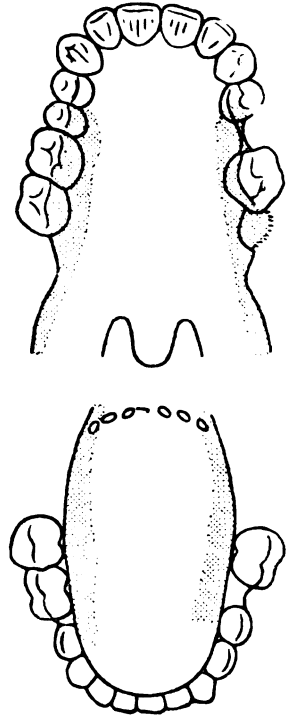

Слика 12. Скица [δ]. Природна величина.

5. Удаљеност између *поклопца* и *ждреоне* слузокоже, односно између *поклопца* и *корена језика*, већа је него код [ā], а мања него код [ū].
6. *Језична коси* налази се ниже него код и једног вокала.
7. *Усне* су заокружене као код [ū], али је отвор међу њима већи, а нису ни толико испупчене.

[ē]

(Сл. 13 и 14. Скиаграм јасан.)

Слика 13. [ē]. $\frac{2}{8}$ природне величине.Слика 14. [ē] на непцима и језику методом бојадисања. $\frac{2}{8}$ природне величине.

1. *Језик* заузима положај сличан ономе код [i], али и метода бојадисања (додир је много ужи него код [i], а и краћи: почиње тек од 2. кутњака) и скиаграм показују да није толико уздигнут и потиснут напред.¹⁾ Врх језика не додирује, као код [i], доње секутиће, него је повучен у усну дупљу, а корен језика није од ждреоне слузокоже толико удаљен као код [i].

2. Као код [i] имамо и код [ē] *једну велику дупљу* између гркљана, поклопца, ждреоне слузокоже, задњег дела језика и мекога непца, и *једну малу дупљу* између предњег дела језика и тврдога непца. Док је предња дупља, нарочито њезин део између средњег

¹⁾ Не треба да нас збуњује што је предњи језик ближе тврдоме непцу; на главном месту артикулације та удаљеност је већа него код [i].

језика и задњег тврдог непца (= главно место артикулације), већа него код [i], задња дупља је мања; видимо дакле да се и по томе [ē] приближава [ā].

3. *Меко нејце* није тако високо као код [i], али је више него код [ā].

4. *Гркљан* и

5. *Језична кост* су ниже него код [i].

6. *Поклопац* је усправљен, али није толико нагнут напред као код [i]; од ждреоне слузокоже и језичног корена удаљен је мање него код [i], а више него код [ā].

7. Отвор *усана* је већи него код [i], а мањи него код [ā].

Поређење основних вокала.

Да би се олакшало међусобно поређење вокала, прекопирао сам средњу линију језика и небаца свих вокала на једном месту.

Језик је код [ū] повучен уназад. Уосталом, можда је то само последица контракције и истовременог спуштања (а тиме и незнатног померања уназад) доње вилице. Било како му драго, резултат је слабо сужавање ждрела.

Ако испоредимо положај језика са положајем код [ā], не може се рећи да је врло издигнут, узмемо ли у обзир да је код [ā] доња вилица знатно више спуштена.

Из овога се виде карактеристике мојега [ū]:

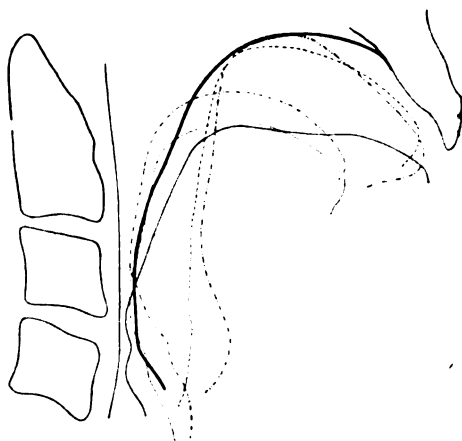
1. *Широка усна дупља у медианој равни* (настаје услед повлачења и спуштања врха језика и уздицања меког непца);

2. *Уско и продужено ждрело* (узрок: повлачење целог језика и спуштање гркљана);

3. *Велика гркљанова дупља* (ствара се померањем корена језика напред, што прати усправљање поклопца);

4. *Високо меко нејце*;

5. *Врло узан усни ошвор*.

Слика 15 Положај језика: — у миру. — код [a], код [ō], — код [ā]. — · — код [i], — — — — код [ē]. ², природне величине.

Карактеристике мојега [ā] јесу :

1. *Просирана усна дуљла у медианој равни* (последича спуштања доње вилице);
2. *Крајко и уско ждрело* (последича уздицања гркљана и повлачења језика);
3. *Врло уска грлена дуљла* (проузрокована повлачењем поклопца и задњег дела језика);
4. *Ниско меко нејце*;
5. *Пљоснаш језик, врх додирује доње предње зубе*;
6. *Усни ошвор већи него код и једног вокала.*

Ако ставимо карактеристике [ī] и [ā] једне поред других, видећемо да су у сваком погледу супротне :

	ī	ā
Гркљан у медианој равни	најшири	најужи
Ждрело у медианој равни	најшире	најуже
Језик	испружен и уздигнут	повучен и спуштен
Меко нејце	највише	најниже
Доња вилица	највиша	најнижа

Код [ī] имају дакле сви органи тенденцију да усну дупљу учине што ужом, а ждреоно-грлену да прошире до највеће могућности.

Закључци.

Бацимо ли макар и површан поглед на сл. 15, одмах ћемо приметити да вокали *и-о-а-е-и* претстављају три различна типа :

Тип. 1.: [ō]-[ū]. Суперглотална цев у реду [ō]-[ū] постаје шира и дужа, и то :

1. Повлачењем и спуштањем језичног врха;
2. Померањем језичне масе назад;
3. Дивањем мекога нејца;
4. Померањем доњег краја језика напред;
5. Померањем гркљановог поклопца назад;
6. Спуштањем гркљана;
7. Истуривањем усана.

За језик се једва може рећи да је издигнут, уколико и има некакве разлике у висини, та је разлика по свој прилици последича спуштања доње вилице које се повећава у реду [ū]-[ō].

Повлачење целе језичне масе код [ū] није велико.

Повећавање суперглоталне цеви здружено је са смањивањем усног отвора.

Код овога типа састоји се дакле суперглотална цев од једне веће резонантске дупље (уста) и једне мање (гркљан), које су спојене уским пролазом (ждрелом). Код [ō] постају гркљан и ждрело шири, сем тога се језик помера напред, тако да се суперглотална цев приближује облику другог типа; главна је разлика међу њима у повлачењу врха језика и лабилизацији код [ō].

Тип II.: [ā]. Пошто имамо само једног претставника овога типа, не можемо показати тенденцију његовог развитка, али би она несумњиво ишла у правцу трећег типа.

Од првог и трећег типа разликује се овај тиме што има врло уску грлену дупљу, спљоштен језик и врло велик усни отвор. Сем тога према првом типу језик је знатно померен унапред, а ждреона дупља је шира; од трећег типа отступа у томе што се предњи део језика налази знатно ниже, а ждрело је много уже.

Тип III.: [ī], [ē]. Суперглотална цев као целина постаје мања у реду [ī], [ē] (тому се не противи позната чињеница да простор између средњег језика и тврдог непа постаје већи). Узроци овога смањивања јесу:

1. Много слабије померање језика напред у реду [ī]-[ē];
2. Положај меког непа, које је ниже код [ē] него код [ī];
3. Нешто већи отклон поклопаца код [ē].

Овај се тип разликује од оба споменута тиме што су језик и поклопац јако померени напред, тако да се суперглотална цев састоји од два оштро одељена дела: врло малене резонантске дупље (предњи део уста) и врло велике (задњи део уста, ждрело гркљан).

По *акусичком ушиску* моји су вокали, поређени са најпознатијом вокалном системом, француском, овакви:

[ǎ] } међу француским предњим и задњим [a], али, нарочито
[ā] } [ǎ], ближе предњем; отприлике као [a] чешко;

[ě] отворено, близу француском отвореном [e] (кратком);
[ē] мало затвореније од [ě], али иде у групу отворених;

[ī] } отвореније него француско [i], али не тако отворено
[î] } као немачко;

[ō] отворено, близу француском отвореном [o];
[ō] мало затвореније него [ō], али још није француско затворено [o];

[*ǔ*] иде међу отворена [*u*]; као чешко;
 [*ɑ*] мало затвореније, али изгледа да је француско [*u*] још
 затвореније.

Меко непце и ресица.

На сл. 16. види се положај мекога непца и ресице код мојих
 вокала. Пре свега примећујемо да кретање мекога непца није на-

Сл. 16. Положај мекога непца: — — — код [*ɑ*], код [*ɔ*], — код [*ā*],
 — — — код [*i*], — — — — код [*ē*].
²/₃ природне величине.

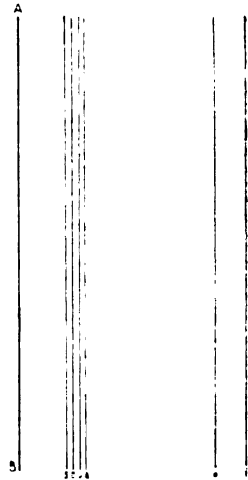
рочито велико; то и јесте разлог што га неки при скиаскопији нису ни приметили. Највише отступа [*ā*]; код осталих вокала разлика је врло мала, али се ипак јасно види, да је [*ɑ*] више него [*ɔ*], а [*i*] више него [*ē*]. Код вокала са уздигнутим предњим језиком и код [*ā*] ресица је окренута унапред, а код вокала са уздигнутим задњим делом језика ресица

виси усправно наниже.

Величина ждреоне дупље.

(Исп. Таб. 1)..

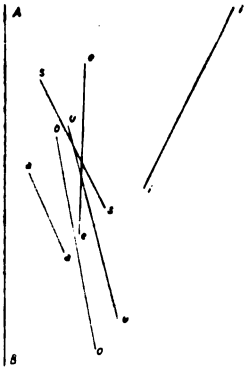
Ако посматрамо место где је језик најближи ждреоном зиду (исп. сл. 15), видимо да је пролаз шири него у миру код [*ē*], [*i*], а ужи код [*ā*], [*ū*], [*ɔ*]. Ред у којем се пролаз проширује овај је: [*ā*], [*ɔ*], [*ū*], мир, [*ē*], [*i*]. Ово потврђује старија опажања. Ја сам међутим измерио целу површину између корена језика и ждреоне стене (на простору који је горе ограничен раширивањем ждреоне дупље, а доле иде до врха гркљановог поклопца) и према резултатима саставио Таб. I. на којој је поменути ред друкчији: пролаз је и ту најшири код [*i*], па затим код [*ē*], али ред осталих вокала је управо обрнут: мир, [*ɔ*], [*ū*], [*ā*].

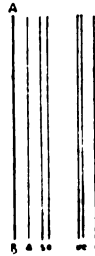
Таб. 1. Величина ждреоне дупље код вокала. (AB = ждреона стена, s = положај у миру).

Грљанов поклопац (epiglottis).

(Исп. Таб. 2. и 3.)

Таб. 2. Положај грљановог поклопаца.
(*AB* = језик, *s* = положај у миру).

Таб. 3. Величина простора између језика и грљановог поклопаца.
(*AB* = ждреони зид, *s* = положај у миру).

Грљанов поклопац креће се у правцу

нижише у овом реду : [*i*], [*e*], мир, [*u*], [*o*], [*a*],

најред „ „ „ : [*a*], [*o*], мир, [*u*], [*e*], [*i*].

дакле, што је грљанов поклопац виши, то је и удаљенији од ждреоног зида (изузетак чине [*u*] и мир, који су променили места).

Удаљеност грљановог поклопаца од корена језика претставља нам Таб. 3.

Видимо поново да је грљанов поклопац највише удаљен код [*i*], па затим код [*e*], [*u*], [*o*], мир, [*a*]; ред је дакле опет исти као и горе, само су [*o*] и мир изменили места (али је разлика међу њима незнатна).

Језична кост (os hyoideum.)

(Таб. 4.)

Да језична кост мења свој облик и положај при изговору вокала било је и пре познато. Тачну слику о њеном кретању даје нам само рендген. На Таб. 4. тачке означају положај средишта језичне кост, у природним размерима. Из табеле се види да језична кост код артикулацији вокала није никада тако високо као у миру (то је већ приметио Ејкман, исп. стр. 171.). Према мојим скиаграмима помера се језична кост:

ниже у реду: мир $[i]$, $[e]$, $[u]$, $[a]$, $[o]$;

напред у реду: $[i]$, $[u]$, $[a]$, $[o]$, $[e]$, мир.

Из горњег реда могли би само извући закључак да је језична кост виша, ако је језик виши и обрнуто. Не слаже се једино место

Таб. 4. Положај језичне кости.

(AB = ждреона стена, s = положај у миру).

вокала $[o]$, али ту морамо напоменути да је разлика у положају код $[u]$, $[a]$, $[o]$ незнатна. Још нешто могли бисмо евентуално истаћи: према положају језичне кости чине $[i]$ и $[e]$ једну групу, а $[a]$, $[o]$, $[u]$ другу.

Бранко Милетић.

Све рукописе ваља слати проф. А. Белићу, Београд, Франкопанова 28а или једном од сталних сарадника, са ознаком да је за Јужн. Филолог.

Јужнословенски Филолог излази засада два пута годишње у свескама од 10—16 штампаних табака или у једној књизи од 16—25 штампаних табака.

Годишња је претплата 100 дин. како за Краљевину С. Х. С. тако и за иностранство. Старије године (од 4 св.) — 100 дин.; свеске II књиге засебно (т. ј. II 1—2 и II 3—4), свака по — 50 дин. Од прве књиге остао је мали број егземплара и може се добити само када се купе све досадашње књиге (I—VII).

Претплата се шаље или редакцији, Франкопанова ул. бр. 28а, или књи-жарима: Геци Кону, С. Б. Цвијановићу и Ф. Баху у Београду.

Главно стовариште књига Јужнословенског Филолога: књижарница Геце Кона у Београду.

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

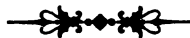
А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду

КЊИГА VII СВ. 3—4

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1928—1929

САДРЖАЈ 3—4 СВ.

Прилови.

	СТРАНА
1. Ст. Станојевић: Када је Теодосије писао живот Св. Саве	201—204
2. Ст. Станојевић: Чокешина	204
3. Ст. Станојевић: О неким мотивима у нашим народним песмама	205—213
4. Мита Костић: Прилог нашој лексикографији	213—215
5. Миливој Павловић: Узашно—ужасно . .	215—216

Хроника.

1. Миливој Павловић: Речници страних речи у српском књижевном језику	217—230
--	---------

Библиографија.

Предговор	231
Скраћенице	231—237
I. Прасловенски језик	237—247
Словенска прадомовина	247—249
Словенска митологија	249
II. Акценатска питања	250—255
III. О речима: етимологије, из прасловенског значења речи и т. д.	255—269
IV. Српскохрватски језик	269—293
V. Словеначки језик	293—304
VI. Старословенски језик	304—313
VII. Бугарски језик	313—315
VIII. Биографије, аутобиографије, некролози и сл. .	316—320
IX. Речници	321
X. Језички библиографски прегледи, библиографије филолошких радова и др.	322—324
XI. Везе са пограничним језицима	324—325

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

уз

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду

КЊИГА VII

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1928—1929

САДРЖАЈ КЊ. VII

Расправе.

	СТРАНА
1. Љ. Стојановић: Један нов текст скраћене Хамартолове Кронике и један нов примерак млађег летописа прве групе	1—4
2. М. Московљевић: Акценти поцерског говора	5— 68
3. Arturo Cronia: Građa o božavskom narječju	69—110
4. Vjenceslav Glavan: Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca	111—159
5. Бранко Милетић: Прилог за испитивање артикулација помоћу рендгенових зракова . .	160—200

Прилови.

1. Ст. Станојевић: Када је Теодосије писао живот Св. Саве	201—204
2. Ст. Станојевић: Чокешина	204
3. Ст. Станојевић: О неким мотивима у нашим народним песмама	205—213
4. Мита Костић: Прилог нашој лексикографији	213—215
5. Миливој Павловић: Узашно—ужасно . .	215—216

Хроника.

1. Миливој Павловић: Речници страних речи у српском књижевном језику	217—230
--	---------

Библиографија.

Предговор	231
Скраћенице	231—237
1. Прасловенски језик	237—247
Словенска прадомовина	247—249
Словенска митологија	249

	СТРАНА
II. Акценатска питања	250—255
III. О речима: етимологије, из прасловенског значења речи и т. д.	255—269
IV. Српскохрватски језик	269—293
V. Словеначки језик	293—304
VI. Старословенски језик	304—313
VII. Бугарски језик	313—315
VIII. Биографије, аутобиографије, некролови и сл.	316—320
IX. Речници	321
X. Језички библиографски прегледи, библиографије филолошких радова и др.	322—324
XI. Везе са пограничним језицима	324—325

1. Када је Теодосије писао живот Св. Саве.

Познато је да се задуго није знало, када је живео Теодосије, познати прерађивач Доментијановог списка о Св. Сави. Иако је Теодосија већ 1794 издао Кирило Живковић, о њему је прве податке изнео *Павле Шафарик* 1831 у својој епохалној расправи: *Übersicht der vorzüglichsten schriftlichen Denkmäler älterer Zeiten bey den Serben und anderen Südslawen (Geschichte der serbischen Literatur I, 1865, 165 и д.; српски превод: Летопис Матице Српске 68, 1845, I—II)*. Шафарик је мислио (стр. 46—7) да је Теодосије живео у 18 веку.

Чудновато је да је *Ђ. Даничић*, када је 1860 издавао Теодосијево дело о Св. Сави, мислио да је то Доментијанов рад, иако је Шафарик већ 1831 јасно разликовао та два посла. Када је издавао Доментијана (1865), Даничић је већ добро разликовао оба дела, и истакао је (стр. X), да је „прерађено дјело Доментијаново постало XIV вијека и то у првој половини“. После тога је *В. Јашић* у својој Историји књижевности (1867, стр. 178), на основу Теодуловог рукописа истакао, да је Теодосијево дело написано пре 1336 (из које је године Теодулов препис). Ипак *Е. Голубински* у својој Историји цркве (1871, стр. 512) није то узео на ум, па је, по Шафарику, писао, да је Теодосије тек 1757 написао, по поруцбини митрополита Павла Ненадовића, биографију Св. Саве.

В. Јашић је после тога први истакао, да је Теодосије живео можда *још у 13 веку* (Starine 5, 1873, 19). *Сш. Новаковић* је у првом издању својих Примера (1877, стр. 238) одлучно рекао да је Теодосије у *последњој четврти 13 века* наново написао Савину биографију. Чудно је да је Новаковић после одустао од тога свог мишљења, и да је 1879 (Starine 11, 1879, 161—2) доказивао да је Теодосије писао *средином 14 века*, а већ пре тога (Rad 43, 1878, 193) он је чак тврдио, да је опис крунисања Стевана Првовенчаног код Теодосија у ствари опис Душановог крунисања за

цара 1346, ма да се тај опис налази већ у једном рукопису из 1336 год.! Ипак је у новим издањима Новаковићевих Примера остало добро назначено: да је Теодосије „негде у последњој четвртини XIII века . . . наново написао живот Св. Саве“ (изд. 1904, 239).

И *Св. Вуловић* се изјаснио за Јагићево мишљење (Годишњица 7, 1885, 106), и додао је неке своје разлоге и доказе, којима је мислио да може поткрепити то мишљење. То је своје мишљење поновио Вуловић и после још у једној својој расправи, и додао је још неке нове разлоге (Годишњица 14, 1894, 245—6).

П. Прошић је у својој књизи о старим српским биографијама 1897, стр. 71—2) назначио, да је Теодосије писао Савино Житије између 1264 и 1336 год.

Љуб. Ковачевић је у својој расправи о женама и деци Стевана Првовенчаног (Глас 60, 1901, 13—4) рекао само да је Теодосије прерадио Доментијана пре 1318 год.

М. Мурко (*Geschichte der Südslaw. Lit.* 1908, 159—160) ставља Теодосија у 13 век, а *П. Појовић* (Преглед српске књижевности 1909, 46—7) каже да је вероватно из краја 13, не после почетка 14 века.

С. Розанов у својој одличној студији: Источници, время составленіе и личность составителя Θεодосіевској редакціи житія Саввы сербскаго (1911, стр. 45—6) међутим доказује, да је Теодосије писао Савину биографију између 1322 и 1336 год.

Напоследку је *М. Башић* (Старе српске биографије 1924, стр. XVII—XVIII) тврдио да је Теодосије живео и радио у другој половини 13 и у почетку 14 века.

То је историја питања о добу, када је живео и радио Теодосије. Као што се види, Теодосије је првобитно стављан погрешно чак у 18 век, па је после време његовога живота помицано унатраг, прво у 15, па у 14, па чак у 13 век. Дуже се времена одржавало мишљење, да је Теодосије живео и радио у 13 веку. Али се после јавила опет реакција, и неки новији историци стављају га опет у 14 век.

Има међутим једно место у Теодосија на које до сада није обраћена пажња, а помоћу кога се, по моме мишљењу, може утврдити несумњиво *terminus post quem* поп за време када је Теодосије написао своје дело о Св. Сави.

У причању о зидању Жиче Теодосије говори о томе како је Сава многих дѣлатель и здыць и мраморникъ искусныхъ привель изъ гръчскыѣ землѣ, како је Сава са Првовенчаным долазио да обилази грађевину и да надгледа рад на њој, па их том приликом наоучавааше по воли его оукрасити, *како и до дньсь въ иштиноу всѣми оукрашена цркви видишь се* (стр. 98).

Познато је да је Жича за време архиепископа Јакова (1286—1292) разорена. Архиепископ Данило прича у биографији архиепископа Јевстатија I да је после Јевстатијеве смрти (4 јануара 1286) напаствованиу великоу въздвиженіа ратьнааго и мльвѣ не малѣ належешти мѣстоу томоу светомоу рекомоу Жидьча, те је због тога архиепископ Јаков пренео тело Јанићијево из Жиче (стр. 318). О разорењу Жиче говори јасније ученик архиепископа Данила II у његовој биографији. Он прича за Жичу да въ мимощдышаа врѣмена нѣкогда *на дльзѣ стоавъшоу въ ойоусѣвнии нашѣствиѣмъ безбожънааго љзыка коуманьска, и всемоу огнѣмъ зажѣженоу* (стр. 371—2). После тога, за владе архиепископа Јевстатија II (1292—1309), мѣсто то поновљено бысть *нѣ не съврѣшено, какоже бѣ испрѣва*, па је онда тек Данило као архиепископ потпуно обновио Жичу. Описујући шта је све том приликом учинио, Данилов ученик прича, међу осталим, и да је цркву покрио оловом, *вешъхоѣ ойѣмѣ* (стр. 372).

Према томе, Жича је била разорена између 1286 и 1292, било при нападају Шишмана из Видина, као што мисли проф. *К. Јуречек* (Историја Срба I, 246), или при једном од пљачкашких похода браће Дрмана и Куделина, које су они чинили из Браничева (I. с. 115; ср. *В. Пећковић*, Манастир Жича, 1911, 11). После тога је Жича нешто поправљена, за архиепископа Јевстатија II (1292—1309). На оправци Жиче радили су после нешто и архиепископ Сава III (1309—1317) и можда Никодим (*Пећковић*, I. с., 11), али је манастир потпуно обновио архиепископ Данило II (1326—1338).

Очевидно је, да је Теодосије, када је написао, да Жича и *до дньсь въ иштиноу всѣми оукрашена* цркви видишь се, није могао мислити на обновљену Жичу, јер она за архиепископа Јевстатија није била сасвим ресторисана какоже бѣ испрѣва, а потпуна је ресторација изведена тек за архиепископа Данила II. Да Теодосије није могао помишљати ни на Жичу после ове ресторације види се по томе, што ученик Данилов истиче да је при

тој ресторацији *скинуџ стари кров*, па је она поново покривена, док Теодосије изрично каже, да Жича *и до данас стоји украшена онако како је шо по виушствима Св. Саве извршено*: Сава мајсторе наоучавааше по воли њго оуркрасити, јако и до дњњсь . . . видить се.

Према томе мислим: да се као *terminus post quem* поп за састављање Савине биографије од Теодосија може утврдити 1292 год.

Београд
11 нов. 1928.

Сш. Сшанојевић.

2. Чокешина.

М. Ђ. Милићевић је тврдио, да је манастир Чокешина постао јамачно у првој половини 18 века (Кнежевина Србија, 1876, 426). Г. Вл. Пећковић је, свакако на основу једног записа, чија година није сигурна (*Љуб. Сшојановић*, Стари српски записи и натписи IV, 1923, 48), изрекао, сасвим оправдано под сумњом, мишљење, да је најстарији спомен о манастиру Чокешини из 1541, а да није познато кад је Чокешина сазидана (Народна Енциклопедија IV, 1929, 962).

У једној повељи босанског краља Стевана Томаша, изданој 14 октобра 1458 логотету Стевану Ратковићу, набрајају се имања и села која му је краљ дао, па се међу њима помиње и *Чокешина црква*: дасмо логофетџ Степанџ села и *црквиџ*, што е држаџ Богданџ *Чокеша* (Rad 1, 1867, 157). Мало даље помињу се изрично „Чокешина села“. Међу тим селима која је држао Богдан Чокеша наведено је и „село Димковци конџ Заслона“. Заслон је, као што је познато, Шабац (Годишњица 9, 1887, 5—6), и према томе је „Чокешина црква“ била у томе крају.

Манастир Чокешина је вероватно на месту где је била „Чокешина црква“.

Да напоменем још, да се међу Чокешиним селима изрично помиње „село *Обрамићи* с црквиџ“. Требало би потражити, да ли није у околини Чокешине гдегод сачувано то име?

Сш. Сшанојевић.

3. О неким мотивима у нашим народним песмама.

А. Зидане Раванице.

У познатој народној песми Зидане Раванице кнез Лазар говори о томе, какву цркву мисли да подигне :

Ударићу темељ од олова,
Па ћу цркви саградити платна,
Саградићу од сребра бијела,
Покрићу је жеженијем златом,
Поднизати дробнијем бисером,
Попуњати драгијем камењем.

Милош Обилић одвраћа кнеза Лазара од те намере, са овом мотивацијом :

Узми, кнеже, књиге староставне,
Те ти гледај што нам књиге кажу :
Настало је пошљедње вријеме,
Хоће Турци царство преузети,
Хоће Турци брзо царовати ;
Обориће наше задужбине,
Обориће наше намастире,
Обориће цркву Раваницу,
Ископаће темељ од олова
И цркви ће растурилити платна
Хоће цркви покров растурилити
Са цркве ће бисер разнизати
Повадиће то драго камење

Стога Милош предлаже, да се „гради црква од камена“, и кнез Лазар прихвата тај предлог.

Цео овај мотив узет је из византиске легенде о зидану цркве Св. Софије у Цариграду.

У тој се легенди прича, како је цар Јустинијан у Св. Софији „хтео да начини под (патос) сав од сребра, али му то није саветовано, јер ће крајњи сиромаси разграбити те сребрне плоче. Они који су га од те намере одвратили били су Атињани филозофи и астролози : Максимилијан, Јеротеј и Симвул, *проричући да ће у последња времена доћи непозната царства која ће оштећи то благо*. Тако се он, по њихову савету, окануо тога“ (*Th. Preger, Scriptores originum Constantinopolitanarum I, 1901, 97*. Превод г. проф. Д. Анастасијевића).

Очигледно је, да је исти мотив у легенди о зидању Св. Софије и у нашој народној песми. Може се чак утврдити и којим је путем тај мотив из византиске легенде могао ући у нашу народну песму.

Th. Preger, Die Erzählung vom Bau der Hagia Sophia (Byzantinische Zeitschrift 10, 1901, 458), мисли да је та легенда постала у првој половини 9 века, док *С. Вилинскій*, Византійско-словјанскія сказанія о созданіи храма Св. Софіи Цареградској (1900, стр. 60) доказује да легенда о зидању Св. Софије има неколико редакција: прва је постала у почетку 12 в., а друга у 13 или 14 веку. Ова друга редакција *преведена је на словенски*. И трећа, млађа редакција такође је преводжена (Исп. и *К. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur, 1897, 2, 427*).

Од словенског превода легенде о Св. Софији позната су два рукописа, један српско-бугарски, и један чисто српски (*Вилинскій*, I. с. 28). То су међутим, како је *Вилински* утврдио (стр. 38), два разна превода.¹⁾

По једном преводу поменуто место гласи: Помысли црѣ въсь црковныи сподіе сътворити сребрънѣ, и втолюнѣ бысть ѿ Авіи' свѣздшчѣтѣ ѿ Ершеа въсесѣвѣтнаго. Извѣстише бо емѣ, како въ послѣднѣе дніи приидѣтъ црѣтвіа тѣмна и възмѣтъ градъ сѣи, црю ѿстапи ѿ таковаго помышлѣніа (*Вилинскій*, I. с. 88. Са овим текстом се слаже и руски превод стр. 20).

У другом преводу то место гласи: Въсхотѣ и въ пѣ и поземльное хра̄ въсе сребръно сътворӣ, възбранѣнѣ бѣ ѿ нѣкото-рый̄ Авіеанѣ любовѣдрій свѣщій, Маѣіма, Іероѣеа глѣшій̄ како въ послѣднаа лѣша и дніи приедѣтъ црѣ скоудны въ имѣнии, и разбію храмоу поземльное пода; аще ли же каменіе бѣдешѣ, сѣокаши имѣть храмъ до скончаніа мирѣ. И тако ѿстапи ѿ начинаніа (*Вилинскій*, I. с. 104).

На нашу народну песму је очевидно утицао овај други превод.

Сш. Сшанојевић.

Б. Марко Краљевић и соко.

У народној песми, којој је Вук ставио горњи натпис, прича се како се Краљевић Марко разболео, па је легао „покрај пута друма јуначкога“.

Над Марком је крила раскрилио,
Па је Марку ладак начинио.

¹⁾ Један руски превод ове легенде с краја 12 века издао је *архим. Леонид* 1888.

Мотив да птица, особито орао, штити од сунца или кише, налази се више пута у хришћанским светачким легендама. Тако се у житију епископа Св. Сервација, који је живео у 4 веку, прича како је он једном заспао у пољу, а *dormiens in campo ab aquila protegitur* (*Acta Sanctorum*, Mai III, 1866, 215). У житију Св. Медарда, који је живео у 6 веку, прича се, како је он једном ишао по киши; том приликом један човек *videt aquilam alarum expansione, omnique ad hoc distento corpore tam congruenter puerum cooperire, ut in nullo, cum circumquaque pluvia illa grosseretur, ab inundante aeris illius contingi posset exundatione* (*Acta Sanctorum*, Iuni II, 1867, 87). У житију Св. Бертулфа, који је живео у 6 и 7 веку, прича се, како је он једном ишао по страшном пљуску, а *mirae magnitudinis aquila, caput ipsius obumbrando, circumvolitabat, pluviaeque incommodum alis expansis ab eo fugabat* (*Acta Sanctorum*, Februarii I, 1863, 686). У житију Св. Лудвина, који је живео у 7 и 8 веку, прича се, како је био у лову, па се заморио, те је легао да се одмори, а *aquila oppansis alis caelitus faciem quiescentis ab aestuantis ardore solis profexit* (*Acta Sanctorum*, Sept. VIII, 1865, 170). У другом житију истога свеца прича се тај догађај овако: *Et ecce, divinae providentiae decreto avis aquila, avis acutissima visus acumine, se suo pondere libravit in aere, et expansis in faciem quiescentis alis umbraculi funda suavere (?)*, defendit eum a caloris intemperie (l. c., 175).

Међутим, нама тај мотив није дошао из тих легенди, него вероватно из Зонарине биографије византског цара Василија I (867—886).

Византиски хроничар 12 века Зонара, прича у биографији цара Василија I ово: „Василије је био мало дете, а његови родитељи су жњели, док је за то време детенце спавало на сунцу. Међутим је орао, летећи ниско, правио малишану сенку раширеним крилима. Мати пак, чим је видела орла, како се примиче њеном чеду, вриснула је и полетела је синчићу, па је камењем отерала орла. Но кад се она вратила на посао, опет је орао пришао успаваном детету, вршећи исту службу“ (*Zonara*, l. XVI, c. 6, Ed. Bonn. IV, 18. Превод г. проф. Д. Анастасијевића).

Познато је да је Зонара преведен на српски вероватно у почетку владе Стевана Душана (*B. M. Weingart, Bysantské kroniky v literatuře církevněslovanské I, 1922, 118—20*). У том српском преводу 14 века наведено место гласи: Егда бѣ отрочь Василие, придоше родителіе его на жетвѣ жети, носещеи сего, и швы

тѣхъ се жеты нивъ отроче же Василіе спѣше на сльнци. И пришьдъ орль прострѣтъ крилѣ свои надъ нимъ, сътвори се немъ шсѣнае ш сльнца. Мати же его видѣвъши орла надъ отрочетемъ възъпи гласшмъ и притече ѿгнати орља, метас каменіемъ нанъ, и ѿгнавши сего ѿиде жеты. И възюгда начеть жеты, абіе прииде орль въторицѣю и окрили отроче, и пакы мати его разгнѣвавши се гоняше орља, орль же приходѣшъ многократ, ѡвѣде мати его, нао знаменіе юсть добро (Starine 14, 1882, 140).

Није немогуће да је мотив у народној песми, како соко штити Краљевића Марка од сунца, узет из ове Зонарине приче.

Сш. Сшанојевић.

В. „Ја сам свако по овци познавѣ“.

Г. Свешозар Томић пише у својој расправи о Дробњаку (Насеља 1, 1902, 466—7): „Деси се да се чобанин успава, а оно се преко ноћ објагни по једно 30 до 40 оваца, па у јутру мука, пун таван јагњади, а не зна се које је од које овце . . . У таким приликама чобанима је мука, али ако су старији и искуснији, ипак ничега се не плаше. Они само стану међу овце, и посматрају како овце тако и јагњад, па *свако јагње по мајци познаду*“. Затим г. Томић наводи познате стихове у народној песми о женидби цара Стевана, када Милош Војиновић, на питање цара Стевана, како ће познати његову вереницу кад је никада није видео, одговара :

Не брини се, царе господине!
Кад ја бејох у Шари планини
Код оваца дванаест хиљада,
За ноћ буде по триста јањаца,
Ја сам свако по овци познавѣ.

Има један податак по коме се види, да је та вештина распознавања јагањаца по овцама била позната на Балканском Полуострву још и у ранијем средњем веку.

У делу Теофанових настављача о Историји Византије, у биографији цара Михаила II (820—829) прича се о њему (Theoph. Cont., Ed. Bonn. 43—4): „Он је ценио само своја знања. А она су се састојала у томе да погоди, која ће од прасади бити гојазна и крупна, а која ће остати мршава и ситна, да уме стајати код коња који се бацају, да вешто одскаче далеко од магараца који се ритају, да се одлично разуме у мазгама, разликујући, које су од њих најподесније и најбоље као теретне, а које су најмирније за јахање, не будући плашљиве; шта више, да, што се

тиче коња, распознаје међу њима, само кад их погледа, који су јаки и најбржи за трку, а који су издржљиви за борбу; затим, што се тиче оваца и крава, да зна, које су плодне, а које су од природе обилато млечне, и, *што је још чудније, да и за време, кад се код њих мајки и младунци не дозивају, може одредити, које је младунче од које мајке*“ (превод г. проф. Д. Анастасијевића).

Ст. Сшанојевић.

Г. „Троглав Арапин“.

У нашим народним песмама помињу се неколико пута троглави људи (специјално троглави Арапин), са којима се боре наши јунаци.

И познати византиски народни јунак из 10 века Диоген Акрита бори се у грчкој народној песми са змајем који има *три главе*, из којих *избија пламен и муње*, и чији сваки покрет потреса земљу грмљавином (Ch. Diehl, Figures byzantines II, 1913, 303. Исп. и Херодота VI, 82).

У византиској хроници, познатој под именом Теофанових настављача (*K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Literatur, 1897, 347—9*), прича се о једној *сшајуи са три главе*, која је постојала у Цариграду за владе византиског цара Теофила (829—842) ово: „А пошто је он (Теофил) дошао на престо, почастивао је овога (Јована Морохарзанија) најпре за синђела, а затим га је наместио и за цариградског патријарха, јер му је он (Јован) обећао нека прорицања помоћу леканомантије (?) и врачања. Ево како је било то врачање. Кад је једном приликом неки некрштени и дивљи народ, под вођством трију поглавара, пустио и пљачкао по византиској земљи, и док је Теофил због тога, заједно са свима својим поданицима, као што је природно, био у очајању, Јован га је уверавао, да се може отрести тога очајања, а испунити се храброшћу и радошћу, ако само послуша његов савет. А ево какав је то био савет. Међу *бронзаним сшајуама*, подигнутим у узаном простору хиподрома, говорило се да има *једна сшајуа*, израђена *са трима главама*, коју је неким чаробним речима наменио вођама оног народа. Јован је дакле тражио да се искују огромни гвоздени чекићи, једнаки по броју са реченим главама, и да се даду тројици људи, који би се одликовали јачином мишица, а они да у извештан ноћни час стану уз њега код поменуте статуе, и да, држећи чекиће у рукама замахнуте, распале

њима, чим им он (Јован) нареди, сви заједно свом снагом, тако да те главе једним ударом и пробојем одсеку. Обрадовавши се, а уједно и пренеразивши се на те речи, Теофил нареди да се тај посао изврши. Кад су се дакле доцкан у ноћ појавили на лицу места људи држећи чекиће, Јован је, кријући се грађанским оделом ко је, изговорио у себи чаробне речи којима је силу оних вођа пренео у статуу, или боље рећи, снагом ђавола сломио је пређашњу снагу статуе, па је онда заповедио да сваки од оне тројице распали јуначки и јако. При том су двојица њих, замахнувши не може бити силније, одсекли две главе статуине, а трећи је, ударивши слабије, трећу главу мало накренуо, али је није целу одрубио од тела. Тако се затим десило и са вођама. У жестокој свађи, која је међу њима букнула, и у међусобном грађанском рату, од руке једнога вође погинула су двојица и одсечена им је глава, а само се трећи спасао, али не читав. Тиме је онај народ био доведен до ничега, па је појурио натраг кући као бегунац и несрећник“ (Theorphanus Continuatus, Ed. Bonn., 155—6. — Ср. *J. Vury*, A history of the Eastern Roman Empire, 1912, 443—4). У Мадридском рукопису хронике Јов. Скилице има слика која приказује горе описану операцију са троглавом статуом.

Није немогуће да је прича о тој троглавој статуи у Цариграду утицала на грчку, па, можда, било преко ње или директно, и на српску народну песму. Г. проф. *В. Чајкановић*, најбољи зналац тих ствари у нас, обратио ми је пажњу да се у нашем народу прича да је и цар Тројан имао три главе (*М. Ђ. Милићевић*, Кнежевина Србија, 1876, 423). И у словеначким народним песмама помињу се јунаци са три главе (*J. Gruden*, *Zgodovina slovenskega naroda* I, 1911, 130. — Исп. и *T. Maretića*, *Naša narodna epika*, 1909, 185—6).

Сш. Сшанојевић.

Д. „Прикова га за Леђанска врата“.

У познатој нашој народној песми о женидби цара Стевана прича се како је Милош Војиновић гонећи „бијело Латинче“ дотерао га до Леђанских врата,

Ал' Леђанска врата затворена;
Пусти копље Милош Воиновић,
Те прикова бијело Латинче,
Прикова га за Леђанска врата.

И у другој једној народној песми: Бановић Секула и паша Соколовић (*Б. Пештровић*, Српске народне пјесме II, 1867, 437) каже се

Уз врата га копљем приковао.

Да су се таки случајеви у средњем веку заиста догађали, показује ова прича. Византиски историк 6 века Прокопије прича у својој историји византиско-готских ратова, како је 537 год. за време борбе око Рима „на капији Салерија стајао један човек, висок и добар ратник, у оклопу и са шлемом на глави, не знатан у готском народу. Он није стајао у реду са другима, него је стајао пред једним дрветом и бацао је стреле на утврђење. Овога је човека једна справа, која се налазила на кули с леве стране, случајно погодила. Прошав кроз оклоп и кроз његово тело, стрела се преко половине заболо у дрво, па га је приковала својим забијањем и обесила га мртвог о себе“ (Прокопије, Готски рат, Ed. Comparetti, I, 166—7).

Сш. Сшанојевић.

Ђ. Забрана лова у недељу.

У нашим народним песмама има података по којима се види да се код нас у средњем веку сматрало, да је ловити недељом грех, и да се онемо ко у недељу иде у лов дешавају разне неприлике и незгоде.

У вези са тим можда није без интереса поменути да је црквени синод, који је држан у Саболчу у Угарској 1092 год., донео и објавио један закључак којим се забрањује и строго кажњава ловљење у недељу и празничне дане. Особито је строга казна одређена у тим случајевима за свештенике. О томе говори 12 закључак поменутог синода. Он гласи: *Si quis in his diebus venatus fuerit canibus, equo careat, sed equum bove redimat. Si vero presbyter aut clericus fuerit venatus, ab ordine descendat, usque ad satisfactionem* (*J. Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, 20, 1775, 762).

Сш. Сшанојевић.

Е. „Од двојице четворицу гради“.

У нашим народним песмама прича се понекад, како је неки наш јунак (већином је то наравно Краљевић Марко) пресекао свога противника, уздуж или попреко, на двоје.

Г. *Шамшаловић* је у Наставном Вјеснику, 23 и затим 30 (1922) 274, навео неколико података из извора старог и средњег века, у којима се прича о таким случајевима, по којима се види да је онда заиста било тако снажних људи који су могли човека у пуној ратној спреми са панциром пресећи на двоје. Г. *Шамшаловић* је навео Плутарха који то прича о епирском краљу Пиру, затим Chanson de pélerinage de Charlemagne и Chanson de Roland, где се то прича о Карлу Великом, затим једног писца 18 века (Abraham a S. Clara), који то прича за једног војника у војсци немачког цара Фридриха Барбаросе, и напослетку енглеског историка Гибона, који то прича о Готфриду Буљонском.

У допуну чланцима Г. *Шамшаловића*, ја ћу навести из извора неке податке о таким примерима, који су се десили у нашим земљама или у њиховој близини. Ако није било и код нас у средњем веку јунака који су могли изводити таке бравуре, онда је наш народ о томе могао сазнати много вероватније по случајевима које ћу ја овде навести, него по онима које је навео Г. *Шамшаловић*.

Виљем Тирски прича (l. v, с. 6), како је при нападају крсташке војске на Антиохију „Херцег Лотриншки, који се за време целе борбе држао најхрабрије, дао тако изврстан доказ своје храбрости да је то дело, којим је он код целе војске задобио велику славу, вредно вечнога спомена, јер, пошто је он многим оклопницима једним ударцем одсекао главу, *расекао* је он једног непријатеља, који је особито дрско на њега насрнуо, ма да је имао оклоп, *по средини на двоје*, тако да је горњи део изнад пупка пао на земљу, а други је део са коњем, на коме је седео, дошао у варош.“

Византиски историк Михаило Аталијат, који је описао догађаје у Византији од 1031 до 1079 год. (*K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur, 1897, 270*) прича, како се Михаило, отац цара Нићифора Вотанијата (1078—1081) под Солуном необично храбро борио. Он је, каже Аталијат, „испраћао . . . мачем противнике под земљу, одсецајући неком једним ударцем главу заједно са руком, *другога прејоловљавајући*, некога черечећи, и свакојаким другим ударцима сатирући их и запрепашћујући их“ (*Mih. Attaliates, Ed. Bonn. 321. Превод г. проф. Д. Анастасијевића. Ср. Rad. 27, 1873, 127*).

Исти писац прича о борби бунтовника Ђорђа Манијака против војске византиског цара Константина Мономаха (1042—1054)

у близини Солуна у августу 1042 ово: „И задавши многе јаде царским војницима, које је запрепастио својим неодољивим насртањем и сопственоручним пробуражавањем, јер се он тукао и излагао опасностима на челу свога људства, и није било рањенога његовим мачем, а да му он није *одсекао љоловину Шела* или више. За таког је он несавладљивог и гвозденог јунака важио, јер је био висок, плећат, страшан по изгледу и одлучан“ (Attaliates, Ed. Bonn. 19. Превод г. проф. Анастасијевића. — Исп. Н. Скабаланиовић, Византјское государство и церковь въ XI вѣкѣ, 1884, 58).

Никита Акоминат, византиски историк 13 века (*Krumbacher*, I. с. 281—5), прича за једног немачког војника, како је у Малој Азији његов мач „својом властитом тврдоћом и снагом онога који га је носио извршио тако дивно пресек да је ударенога *раздвојио на двоје*, а и коњ је зло прошао, пошто је ударац *расекао седло*“ (Nicetas Acominates, Ed. Bonn. 549. Превод г. проф. Д. Анастасијевића).

Сш. Сшанојевић.

4. Прилог нашој лексикографији.

Соларићево сазнање: „да е къ утвржденію ѳзыка коего и нѣгова правописанія перво основаніе Словаръ и Писменица“ (Поминакъ Книжескій, въ Млеткахъ 1810, стр. 37.) — осетио је још много раније и дубље Захарија Орфелин и у једном приватном писму митрополиту Путнику га је образложио.

Полазећи с далекосежним плановима, али жали Боже већ у последњем стадију туберкулозе, у Беч да заузме место коректора Курцбекове српске штампарије, Орфелин је понео собом већ готову грађу од 4100 речи за свој „Славенскій Словаръ“ (који сам описао у свом ранијем раду: Непозната Дела Зах. Орфелина), затим започету грађу за немачко-српски и латинско-српски словарь. Да тај замашни посао доврши, требало му је 20 разних лексикона које је побележио, али није могао да купи. Ради тога се из Беча обратио за помоћ од 20 дуката своје добротвору карловачком митрополиту Путнику с писмом од 27 јула 1783.

То за историју наше лексикографије и акцентологије важно и занимљиво писмо, у ком Орфелин — пре Копитара и Вука — обављава неопходну потребу словенског и српског речника за

учење домаћег књижевног и страног немачког и латинског језика, у целини дословно гласи :

Превосходителнѣиши
Милостивѣиши Гдинь мой и архипастыр!

Ваша Еѣцелленція милостивѣише изволите сію смѣлость мою простити аще настоящее моѣ писаніе Вамъ невгодно бѣдетъ: общая бо нѣжда принадлежала менѣ къ семѣ. Ја увѣряю себе, что Вашей Ексцелленціи извѣстно есть, како юношество наше въ царствѣ семѣ долъженствуетъ иностраннымъ, пачеже латинскомъ и нѣмецкомъ назыкомъ шбѣчатися, и мы видимъ, слава Богу! множайшыя въ тѣхъ назыкахъ доволное полѣчившихъ искуство: но жалость бы долъжна бѣти обща, что такіе въ своѣмъ собственномъ назыкѣ искуства лишѣются, и за то, что либо своимъ назыкомъ въ полъз и въ просвѣщеніе народа своего, [накоже въ другихъ народахъ бывѣетъ,] ниже сочинити, ниже превесты мѡгѣтъ: сіеже происходитъ единственнѣ ш недовѡлнагш славѣнскихъ и чѣстихъ сербскихъ речѣній знанія, егда Лексикѡншвъ своихъ не имѣемъ; а не мѣньшая тщета и тѣмъ бывѣетъ, котѡрые предречѣннымъ назыкомъ учѣтися начинѣютъ, понѣже не имѣюще съ нашимъ назыкомъ Лексикѡншвъ, съ великимъ тѣдомъ и чрезъ долгое время едва понимѣютъ речѣнія оныхъ назыковъ. Недостѡтокъ сей слѣдователнш соболѣзнованіе ш семѣ убѣждаетъ менѣ два лексикѡна, т. е. нѣмецкѣи и латинскѣи списати, и [речѣніямъ ихъ наши славѣнскѣи и сербскѣи, съ помѡщію како Россѣискихъ разныхъ Лексикѡншвъ, тако и благоискусныхъ мѡжеи приложити, и росѣискѣи речѣнія въ славѣнскѣи и сербскѣи шбращати].¹⁾

На дѣло сіе ѡ всегдъ себѣ, ради полъзи народа нашегѡ, съ радостію жертвую, обѡче къ покѣпкѣи нѣждныхъ къ сему книгѣ нищетѡю тѣснш шграничѣнъ находѣдѣся, и ниже кому ли бо инѡму шбратитися и помѡци трѣбовати знаю, развѣ тому, ш котѡрагш по справедливости весь народъ всякагш шжидѣетъ просвѣщенія: и кто есть сей, аще не той, котѡрый верховное въ церквѣи нашей сербской первенство ш Бога получѣвъ притяжѣетъ? Прешѣщенная сія осѡба есть въ Вашей Еѣцелленціи: Сегш ради ѡ ѡименемъ всѣхъ, нѣждѣ до предречѣнныхъ назыкшвъ имѣющихъ націонналистовъ Вашѣ Еѣцелленцію колѣнопреклѡннш прошѣ и молю, чтобѣ

¹⁾ Овај заградом обележени део писма штампао је Д. Руварац, Захарија Орфелин, животописно-књижевна црта. (Споменик С. К. А. X, 90)

на подобіе Оца Їбнагш умилосердилися ш всѣхъ, и предшбявленное мое предпріятіе съ двадесять двѣтшвъ, чрезъ векслъ пославши, подкрѣпѣти соблаговолили да бы на здѣ, у нѣкоегш книгопродавца шбрѣтающіяся всѣ росіискія лексикони донель ещё сѣтъ; такожде едѣнъ нѣмецкіи [понѣже латинскія имѣю] новоизданыи, въ пятихъ томахъ въ великомъ квѣртѣ состоящии слѣваръ купити, и дѣло безъ опѣсканія врѣмени начати возмѣгль. —

Сицевѣ же Вѣшея Еѣцелленціи высокѣе благодѣяніе бѣдѣ надлежащимъ образомъ въ предслѣвіи [по дозволѣнію Вашемѣ] шписати такш, да весь народъ ѣное съ благодарнымъ сердцемъ ш рѣда въ родѣ воспоминати и прославляти бѣдетъ. Въ ожиданіи убо сегш во всѣмъ благодѣяніи, ѣ знаемѣю ш должностяхъ пресвѣтерскихъ книгѣ преписѣомъ шкончѣти могѣ; междѣ же тѣмъ и всегдѣ менѣ высокѣи отчѣской и архипѣстырской мѣлости препорѣчая, со всѣкимъ высокопочитаніемъ пребивѣю.

Вашея Еѣцелленціи

Въ Виеннѣ 27. юніа 1783.

препокорно-познѣнѣишій слѣга
Захѣріа Орфелѣнъ

(Оригинал у збирци рукописа Патријаршке Библиотеке у Карловцима).

Др. Миша Косшић.

5. Узашно — ужасно

— један случај индивидуалне и непотпуне метатезе —

Овај пример метатезе *узашно* < *ужасно* забележен је од једног младог, факултетски образованог човека, али који је изразити вербалистички тип, и код кога је забележен читав низ индивидуалних метатеза.

Језични покрет се управљао према интензитету слогова: *жа* има око четрдесет пута мање примера у Караѣићевом „Рјечнику“ но *за* у почетку речи; таква појава метатезе наслања се на дублетну форму предлога *уз* — *уза*, а при томе склоп последњег слога није имао никакве улоге. Тиме је јасно што се није добио облик **усажно*, јер је *уса-* далеко слабије укорѣњено него *уза*.

При овој метатези извршена је само измена начина артикулације другог и четвртог елемента; природа звучности остала је на свом месту код оба фонема. То би се схематички могло претставити овако:

Овакав случај долази у ретке појаве непотпуне метатезе, и од примера забележених у научној литератури занимљиво је навести с. н. Schersant м. Sergeant¹⁾, реч диалекатски уопштено, док је наш пример индивидуалан.

У овим случајевима имамо „калемљење“, контаминацију елемената два фонема; ти елементи, дакле, могу се еманциповати и понашати као самостални, одвојити се од свог фонема и ући у састав другога. Такви примери, из којих се види сложеност психолошке претставе гласа и независност њених елемената, добијају ширег значаја кад се доведу у везу са образовањем појединих гласовних претстава и целог фонетског система у дечјем језику, затим са анализом неких случајева делимичне асимилације и дисимилације, као и са резултатима померања акцента у нашем језику.

Занимљиво је приметити да је акустички утисак ове метатезе без ефекта; унутрашња акустичка слика *ужасно* тако је јака да надвлада утисак акустичке сензације *узашно*. Овај случај дакле иде у чисто индивидуалне појаве. *Schersant* пак диалекатски је могло бити уопштено као страна реч, при чијем ширењу облик с метатезом није могао бити коригован језичким осећањем у новој средини.

Миливој Павловић.

Додатак. — Можда би било простије претпоставити асимилацију по начину артикулације: *ужасно* > у**ужашно*, па затим дисимилацију **ужашно* у *узашно*.

А. Б.

¹⁾ Н. Paul, Prinzipien der Sprachgeschichte. Vierte Aufl., s 65. (§ 45.).

Речници страних речи у српском књижевном језику.

I

Питање о страним речима у нашем књижевном језику има релативно већи значај, колико због његовог наглог и брзог развитка толико и због разних туђинских утицаја које су претрпели поједини диалекти народног језика. У њему се могу уочити прави слојеви туђинских наноса; однос пак између тих наносних елемената мењао се: једне су се појаве губиле, друге јављале, и тај живот речи туђинског порекла има много занимљивости. Значај овог питања појачао се у последње време не само због наглог пораста културних и техничких новина, већ и у вези са општејезичким поремећајима изазваним великим ратним и социјалним догађајима. Тако, ово питање постаје и врло сложено. Отуда у нас и много покушаја израде речника страних речи.

Рад на речницима ове врсте, нарочито у језику где је то питање сложено, захтева и широко познавање страних језика и темељно знање свог језика, поред лексикографске спреме и неопходне свестране студије самог проблема. На жалост, у свима покушајима ове врсте код нас осећа се недостатак студије на самом материјалу у нашем језику; а исто тако и неразумевање основних принципа. Уосталом, први покушаји и прве збирке страних речи показују више оригиналности. Тако је занимљива мала књижица *Turcizmi u Bosni*¹⁾, и од ње богатија и кориснија збирка Луке Маринковића²⁾, објављена годину дана касније. У том ужем смислу дао је Ђ. Поповић најпотпунију збирку, штампану у Гласнику Српског Ученог Друштва³⁾, а он се, како и сам у предговору каже, служио оним ранијим двама збиркама. За овим долазе реч-

¹⁾ *Turcizmi u Bosni*. Tumačenje odomaćenih riječi turskog, arapskog i persijskog jezika. Sarajevo 1881. (Otisak iz „Sarajevskog Lista“).

²⁾ Marinkovitch Luka, *Vocabulaire des mots persans, arabes et turcs dans la langue serbe*. Berlin, 1882.

³⁾ Поповић Ђ. *Турске и друге ишочанске речи у нашем језику*. Београд 1884. (Из 59. Гласника Српског Ученог Друштва).

ници страних речи у ширем смислу. У издању књижаре Браће Јовановића у Панчеву штампан је један такав речник, прво у мањем обиму, а затим прештампан као знатно умножено издање.¹⁾ Најзад појавила се у Београду и збирка страних речи од В. Пелагића — „Тумач научних и политичких страних речи“²⁾; тај „Тумач“ има нарочито пропагаторски смер, али и њему а и оним другим двома књигама добро је постављен задатак: тумачити стране речи „које се употребљавају у нас у говору, у новинама, повременим списима и у књигама“.

Напротив, речницима који су за последњих тридесет година излазили као да је смер учити друге страним речима, јер не доносе само оно што је стварно у општој употреби, већ и оно што се једино у надри-културним круговима може чути, а много пута и речи којих уопште нема у употреби; то пак објашњиво је само собом кад се утврди да сви ти речници нису рађени према потребама нашег језика, већ су обично исписи из немачких речника за стране речи, са допунама онога што се налазило у ком нашем ранијем речнику страних израза. Тако је 1905. г.³⁾ штампан у Новом Саду речник Јована Грчића, касније прештампан, а 1922. г. знатно допуњен у издању књижаре „Напредак“.⁴⁾ Такав речник радио је и Др. Веселин Ђисаловић. Његово прво издање⁵⁾ претставља једну гломазну књигу, са много непотребног материјала; састављач се, у поговору, чак хвали тиме што има на хиљаду речи више но што је у речнику Грчићеву. Тај речник постао је углавном из речника Греслера,⁶⁾ а и Петри-а и Хајзе-а, а узета је грађа и из Брокхаузовог Конверзационог Лексикона као и из Грчићевог „Речника“. Г. Ђисаловић је ипак имао добру идеју да за наредно издање⁷⁾ знатно скрати свој речник, изостављањем

1) *Речник страних речи* које се употребљавају у нас у говору, у новинама, повременим списима, објашњен онима који те речи не разумеју. Друго знатно умножено издање. Панчево, 1882. године. Накладом књижаре Браће Јовановића.

2) Пелагић В. *Тумач научних и политичких страних речи*. Београд, 1892.

3) Грчић Јован. *Речник страних речи*. Нови Сад, 1905.

4) Грчић Јован, професор. *Речник страних речи*. „Напредак“. Панчево 1922. године.

5) Ђисаловић Веселин Др. *Речник страних речи*. У Новом Саду, 1914.

6) Gressler—Bodeutsch, *Fremdwörterbuch*, 17 Auflage, 1912.

7) Ђисаловић Веселин Др. *Речник страних речи*. Нови Сад, 1922, 1924², 1928², 1929⁴. Да не би било забуне у библиографском погледу, треба истаћи да издања из 1924 и 1928 у ствари нису два издања већ једно исто (са истим штампарским грешкама), а само су корице измењене. Нешто мало је изме-

многе сувишне речи, тако да је само код *аб-* изостало 60 речи и израза, и то стварно непотребних као: *абалијенираши*, *абанаџија*, *абандон*, *абашименшо* и др. Напослетку г. г. Др. Мита Лукић и Др. Драгољуб Обрадовић израдили су најновији речник страних речи.¹⁾ За тај речник узет је углавном материјал из речника Хајзе-а, али, како сами износе, састављачи су се служили и лексиконима и речницима од Ларуса, Мајера, Брокхауза, Кертинга, Дерпинга, Сандерса, Вука Караџића и Југославенске Академије. Овај речник нарочито је интересантан што његови састављачи мисле да би могао заменити чак и речнике страних језика! У Хрватској пак употребљава се Шерингеров речник,²⁾ по материјалу и обиму најпогоднији од свих других, али без фонетичке транскрипције туђих речи.

Старији речници могу бити занимљиви као документи појава нашег књижевног језика, дајући нам у перспективи прошлости слику употребе страних речи; али с обзиром на данашњи књижевни језик, треба се задржати на разматрању оних речника који су данас у употреби³⁾. Претходно пак треба поставити принципе по којима би се о овоме могло говорити. Пре свега у речницима страних речи могу бити само оне које су стварно у употреби и то у књижевном језику; ту се мора поставити питање о речима страног порекла, али које су асимиловане у неком од дијалеката народног језика, а и о страним речима које су везане за поједине генерације и за њихов културни ниво и које се губе мењањем тога ниво-а; најзад мора се узети у обзир и питање о речима које су технички термини специјалних наука и индустрије и које не иду у круг опште употребе. Други низ питања односи се на облик који страна реч прима у нашем језику, на гласовно и морфолошко прилагођавање домаћим речима. Најзад, трећа група питања односи се на живот речи у новој средини. Уз ово треба узети у обзир и сам начин лексичке обраде.

њено издање од 1929 и означено као „IV проширено издање“. Године 1923 пак објављен је тај речник латиницом као „petnaesta tisuća“, са материјалом истим као у изд. од 1924, са истим корицама на којима пише да је то „двадесета хиљада“. Ту је много библиографски нетачног и произвољног.

¹⁾ Лукић Мита Др. и Обрадовић Драгољуб Др. *Речник страних речи*, Београд, 1928.

²⁾ Šeringer Vinko, *Priručni Rječnik tuđih riječi i fraza*. Zagreb, 1889¹, 1906², 1920³. (Треће издање разликује се од другог врло мало).

³⁾ Од ових, Грчићев Речник приказао сам у Гласнику Проф. Друштва, III, с. 37—40, 112—117.

II

У једном речнику страних речи практичног смера не сме бити претрпавања речима које нису у широј употреби. Међутим, свакако према својим узорима, састављачи су уносили и речи које стварно не припадају књижевној, чак ни свакодневной употреби. У томе смислу, као што је у поменутом приказу изнето, Јов. Грчић ишао је веома далеко; из разних језика, а нарочито из латинског, он бележи речи као: *акјуираџи*, *акциз*, *верџираџи*, *дигнација*, *иманифестан*, *јокозан* и многе друге. Ђисаловић је успео из најновијег издања велики број таквих речи изоставити, али у речнику Лукића—Обрадовића таквих је речи веома много. Ту су *биархија*, *џирлинџичан* непотребне кад имамо „двоглед“, „тројезичан“; затим *прекавираџи*, *регардираџи*, *рекомџираџи*, *суџесираџи*, *суџиџенс*, *сењер* које се у нас налази само у сложенници „монсењер“, или у позајмици из талијанског језика „сињор“. — Даље, има речи које су могле бити у употреби само код појединаца или у врло уским круговима људи „преџиозног“ стила. Њих има релативно највише код Грчића, и примера ради могу се навести бар неколико: *бедрум*, *џлоџник* (сплавар), а нарочито француске — *авилираџи*, *адверзер*, *акомодабилан*, *акомџањашер*, *ебоша*, *калкираџи*, *каџабилан*, *соањиран*, чак *аџсанџираџи се*, *асамблеја*, *џлориџираџи*, *егалан*, *кревкер*, *лармоајанџан*, *мадама*, *џејабилан*, *реџродисмен* и др. Ђисаловић је, у новом издању, доста умеренији: број таквих речи је мањи, али их има још: *дајџинџрум*, *дифџкулџеш*, *џложжа*, *џенерозиџеш*, *џенеса*, *имензан*, *ордр*, *џарџили*, *ранконџтр*, *ребел*. Код Лукића—Обрадовића је обиље таквих речи, ма да нешто мање но код Грчића: *абалиенација*, *абандон*, *абуџија*, *абундовџи*, *аџџиџа*, *ауџоџиџ*, *анџанџиран*, *балџоџаџа*, *бандаџа*, *баџуџа* (удар такта), *блесуран*, *дебалаџа*, *делиџ*, *каџабл*, *лабенџан*, *малконџан*, *марџан*, *оџџурбаџија*, *џремонџираџитор*; ту су и због супротности у транскрипцији нејасне фр. речи: *десан*, *деџресе*. И овде као и у Грчића има *хонер-џнер*, *хонџан-џнетан*, *совџард*, *џелеан*, овде чак *волехоџ*, док је код Грчића *сџволе*. Такви су врло многи глаголи изведени са -*ираџи*, код Ђисаловића: *абнокџираџи*, *брискираџи*, *џрасираџи*, *реџзираџи*, *риџолираџи*, чак *џарлираџи*; код Грчића: *дебискираџи*, *девелџирираџи*, *деливџирираџи*, *деманџираџи*, *џвадирџи*, *џџуџираџи*, *оклудираџи*, *омџраџирираџи*; најзад код Лукића—Обрадовића их је највише: *аверџирираџи*, *аџираџи*, *алонџираџи*, *анџанџирираџи*, *блесираџи*, *дебискираџи*, *девелџирираџи*, *деливџирираџи*, *деманџираџи*, *деџандираџи*, *домиџи-*

*лираши, евадираши, ешуфираши, обумбрираши, оклудираши, омбра-
жираши, опшурбираши, решофираши*, чак словеначки *печираши*,
или на *-оваши: дефашивоваши*. — Питање је да ли међу ове речи
не спадају и речи *дебакл, енорман*, или варианта *женијалан*
према „гениалан“.

С друге стране код свих, а нарочито код Лукића—Обрадо-
вића, има и техничких термина и израза из појединих наука, а
који су несумњиво ограничени на употребу код стручњака: *ксиро-
фазија, ксирофталмија, ксилобалзамум, онејрокритш, онејроднија,
остеоцела, остеохемија, остеодинија* (поред добре „костобоља“),
остеогенија и др. Таквим речима нема места у речнику прак-
тичне намене.

Има затим речи које су као туђице постале покрајинске,
и које се не употребљавају на већој просторији народног језика.
Таквих је највише код Грчића: нем. *ајн(н)емовашти, ајнкеровашти,
бемангловаши, ферайшидоваши, ферихшоваши*; тал. *абашименшо,
бенвенушо, каноне* и др. Тако: *фуршим* и др. (Ђ.), или *винкел-
адвокаш* и др. (Л-О). У томе случају овакве речи се не уносе.
Има, а нарочито код Лукића—Обрадовића, речи туђих, али данас
потпуно асимилованих као диалекатске речи, и које преко диалеката
продире и у ширу употребу: *шекне, фисшан*; неке од њих нала-
зимо и у скоро диалекатском облику — *шецелак* и у прилаго-
ђеном — *шецелук*. Овакве речи могле би се уносити, али више
због тога да би се указало на то којим их речима треба заме-
њивати, — а то постаје сасвим јасно из материјала који налазимо
у делу Стевана Сремца „Поп Ћира и поп Спира“.

С општим обнављањем речника мења се и регистар страних
речи, те је јасно да отпадају поједине везане за старије генера-
цаје, и да су данас сувишне у једном практичном речнику; тако:
баглама „гвожђе што држи врата за довратак“, *камзе* „држак
од ножа“, *чам* „чамац“ (Л-О) и др. У губљењу речи има потпу-
ности и разних ступњева „блеђења“, ишчезавања, и по томе би
могле изостати и речи *чал(а)каши, чал(а)кање*. Може се пак раз-
говарати о речима које се обично још разумеју, ма да се не упо-
требљавају и не налазе другде осем у старијим мемоарима и исто-
риским делима, као: *баша, башалук, шобџибаша, каикчија, чамџија*,
док је, без двоумљења, *шобџилук* непотребно овде, а можда и
реч *Пренумеранш* која је поступно замењивана речима „предброј-
ник“, „претплатник“, и коју је овде, заједно са другима из ове
групе, требало означити бар као архаизам.

Поред великог броја непотребних речи, налази се и празнина: више пута нису уношене речи које су стварно у употреби. Тако Ђ. нема речи „авиација“ и др.; Г. има е. *цури*, али нема обичније фр. „*жири*“, нема ни *аутомашичан* ни „аутоматски“. Л-О изоставили су многе обичне речи; дају: *антишамбр*, *бицикл*, *дактилографкиња*, *муштра*, *сургун*, *традицивно*, *шрепан*, *урбански*, *фармакологија*, *фетиш*, *феудални*, *филхармоничар*, *фор*, а нису унели: „антишамбрирати“, „бициклист“, „дактилограф“, „дактило“ — „стено-дактило“, „муштрати“, „сургун-пасош“, „традиционално“, „трепанација“, „урбанизам“, „феуд“ — „феудал“ — „феудалство“, „филхармонија“, „фортица“; чак поред *трахеокозис*, *трахелобанус*, *трахелофема*, *трахифонија*, нису унели „трахеотомија“, „трахеоскопија“, или поред израза *ундулациона теорија* и глаг. им. *ондулирање* нису дали реч „ондулација“. Код њих нема ни речи „диспансер“, „кабаре“, „митраљез“ и др.

III

Асимиловање страних речи садржи читав сплет занимљивости, прво с обзиром на пут који реч прелази док се не заустави у једном језику, а затим по начину прилагођавања.

Несумњиво је да реч треба да очува свој првобитни облик, уколико је више могуће; али ако је у наш језик дошла преко неког другог језика, онда задржава облик који је имала у том језику, као на пр. реч „Париз“. Отуда код Ђ. није добро *Дон-Хуан* м. „Дон-Жуан“, ни *гериља* — „герила“, па ни *ноктирно* јер је уопштено по л. „ноктурно“; ни *сифраџета* — *сефраџета*, јер је у нас „сифраџета“; ни *каранџен*, јер је уопштено „карантин“. Тако Г. пише *инглизираши*, ма да је „енглезирати“ у вези са „Енглез“ и сл., пише *кабријоле*, *пансион* и *еспјон*, ма да су те код нас примљене речи с обликом „кабриолет“, „пансион“.

Хрвати, служећи се латиницом, не транскрибују речи других европских језика; то олакшава посао састављачу речника, али уноси забуну у питање о самом изговору тих речи. Транскрибовање страних речи мора бити фонетско, у духу нашег језика, по принципу који је поставио проф. А. Белић у својој књизи о правопису. Међутим, у томе је правцу права пометња код свих ових речника, и то у најразноврснијим правцима. Г. се усиљава да се приближи оригиналном изговору: *ајзбан*, ма да је у нашем језику немогуће у једном слогу *јзн*; талијанско *gi* транскрибује, сасвим нетачно, са ц: *целија*, *цојозаменше*, тако у м. општепозна-

тог „интермецо“ пише *интермедзо*, а тако мисли да је ближе и француском „и“, у *амбиланција*, ма да је та реч у нашем језику по латинском типу „амбуланција“ — „амбуланта“. У свом речнику Л-О добро транскрибују е. „groot“ — *грум*, али пишу *масџер*, *суйскрипција*, ф. *пајабл* м. „пејабл“ (ако је уопште потребно), чак дају реч простом транскрипцијом ћириловском — *шоашт*, а у загради дају објашњење како треба читати *шостт*, а очевидна је недоследност и неуједначеност у транскрибовању речи: *водвил*, *жанџил*, а *баџај* и *баџаљон*; таква је недоследност и код ф. *ој* — које обично дају као *оа*—*воаџира*, али пишу *војаџер*.— Транскрибовање назала чини за састављаче нарочиту тешкоћу, ма да је ту већ обичај да се најближим начином назалност вокала обележи нашим носним сугласником; па ипак Л-О иако пишу *ранконџр*, дају савет да треба читати *раконџр*, иначе обично назални вокал дат је према писању, а не по својој фонетској вредности: поред *декиданса* има *инџерџер*, *конџемјорен*, *дефендираџи*, а тако и Г. —*нон-сенс*, ма да назале чешће обележавава знаком циркумфлекса. Ђ. пак има других тешкоћа; он, као и Л-О, пише *еремиџ*, *еремиџаж*; даље *иџи* у значењу штампарског термина „петит“; пише крајње сугласнике онде где се не изговарају — *ешаџ*, *десерџ*, а својевољно пише звучне уместо муклих — *џранџан*, и само са једним *р* — *иџереџнум*. Још је већа пометња у писању *с* међу вокалима или између ликвиде и вокала: Л-О пишу *аверсија*, *ресонанција*, а *резолуција*. Ђ. пак пише *с* свугде где је данас у изговору обично *з*: *исолаџор*, *исолација*, *исолираџи*, *исоџерма*, *проселиџ*, *проселиџизам*, *сејсмоџаф*; тако и све сложенице са *конз*- упућује на *конс*- — *консеквенџан*, као што се изговара, али и *еиз* упућује на *екс*- — *ексегџ*, *ексекуџиван*, *ексемџлар*, *ексоџичан*, *ексакџан*, *ексалџација*, *ексарџ*, док је такав изговор тек у речи *екселенција* или пред сугласником „екскомуницирати“; обрнуто пак пише *фалзџџ*, *фалзификованџи*. Ма да је добро *есконџ* са *с*, Ђ. пише тако и речи *сконџираџи*, *сконџо*, *скрофулоза*, где је обичније писање са *ш*.

Код писања *х* нарочито су уочљиве недоследности. Г. пише *хекџика*, а *ијакинџ*, *ијена*, *Имен*, *омоген*, *илиоској*, *илијоџрој*, *екашомва*. Л-О допуштају дублете, поред облика без *х* и оне са *х*: *хајван*, *халах*, *халва*, *харач*, *ханџар*, *харџија*, *хесај*; пишу *хисџорија* и *хомрул* и, као и Ђ., *хеурека!*

У том невештом и недоследном прилагођавању туђих речи има и вулгаризирања; *мавиш* или *валаке* (ма да је код Мажура нића „фалаке“); има речи по застарелом начину изговора —

фотокемија (Л-О): Има и гласовних измена у духу нашег језика, иако се речи саме још осећају као туђе, са асимилацијом или дисимилацијом: *номјареј*, *анбалаж*, *асангле*, *шанџон*, или обрнуто, супротно духу нашег језика: *водка*, *џресбиџер* (Л-О).

С обзиром на асимиловање страних речи појединим језичним категоријама, треба приметити да су многе добиле облик женског рода, иако су обично с обликом мушког рода. Тако код Ђ. *пасажа*, *лорњеша*, *митрајеза*, *ремонша*, *реферада*, чак — као и код Г. — *софизма*. Иста тенденција је и код Г. *ебоша*, *карафа*, *контрафасона*, *кареса*, поред *коафеза* и *когеза* — *соџиза*, *шајба*. Обрнуто, именица у обичној употреби ж. рода, код Ђ. добила је, по оригиналу, облик м. рода — *бонбони*. Л-О дају добро *абреже*, али пишу по новосатском и загребачком *шурнеја*, као и Г. они претпостављају наставак *-ишта*: *детајиста*, чак *бандажиста*, *гажиста*, а речи диал. „јабанџија“ намећу наставак *-ац* — *јабанац*. У им. ж. рода уводе *декаданса*, али ван те категорије остављају речи *алианс*, *дистрас*, а тако и *дијабетес*, *џросџезос*; дају без наставка *физик* м. „Физикус“, и обрнуто *фификус* м. „Фифик“. Са немачким наставком пак остављају реч *аџусџирунг*. Даље, ђни придевима дају наст. *-ан- имензан*, па чак и кад је придев одречан са страним — *им*: *имџарламенџаран*, *инкорекџан*, а пишу као адј. *солвенџ* м. „солвантан“. Не осећајући довољно ниансе у разлици форманта, они пишу *наџионалиџеџски* (принцип) м. „наџионални“, или *енџиклопедџан* м. енциклопедиски.

С обзиром на језичке категорије код извесних глагола има нарочите занимљивости. Поред случајева где је *-оваџи* обично (*реџиџоваџи* Ђ.), и где и тако може бити поред *-ираџи* (*деманџираџи*, *леџализираџи*), Л-О пишу *акумуловаџи* м. „акумулирати“; а м. са *-исаџи*, Ђ. има *дезаџуираџи*, *деџаџираџи*, *леџиџмираџи*, *резерџираџи*, а Л-О *ондулираџи*; уопште, *-ираџи* је и код Л-О, а нарочито код Ђ., наставак за најшира извођења: *реконвалесџираџи*, *реуџираџи*, *реунираџи*, а и код Г. *анаџемизираџи*, *имаџрикулираџи* (м. извођења са *-исаџи*), и *лорифиџираџи*, *конфисџираџи* (м. извођења са *-оваџи*).

IV

Исто тако и код давања и ближег одређивања значења осећа се увек недостатак прецизног језичког осећања и саме студије посла. Иначе се не би могло разумети то да има речи датих са потпуно нетачним значењем: код Ђ. *ероџика* је „љубавно песни-

штво“, *пик-ник* је нетачно објашњена реч, *шраинел* је објашњен као „граната“; тако и Л-О објашњавају *гардеманже* речју „трпезарија“, *дијафрагма* је за њих „плућна марамица“, реч *јенђа* сасвим супротно дефинишу, *маше*—*машице* објашњавају речју „ватраљ“, *национални понос* за њих је исто што и „отаџбински понос“, а код речи *мидинеша* која је у фр. изгубила етимолошку везу са речи „*midé*“, дају објашњење „париска млада радница, која се у подне налази са својим драганом“. А таквих случајева има и код Г. — *сушрен* (т. ј. „сутерен“) је ту „стан у подруму“, а *јашаган* објашњава речју „сабља“.

Много је већи број речи са недовољно јасним или непрецизним значењем. Год Г. *крагна* је „огрлица“, *анџар* — „велики нож“, *кникс* — „наклон“, *либација* — „течна жртва“. Тај недостатак се тако исто запажа и код Ђ., а и ту су довољни само неки карактеристични примери: *амнезија* је „заборавност“ м. губљење моћи сећања, *девоулација* — „лишење становништва“, *конгломерат* је „камен ломљеник (?) са округли делићима“, *ложа* — „одајница у позоришту“, *мајонез* — „зачињен умок“. О речнику Л-О има такође сличних напомена: за *алкејски стих* није речено какав је, *археопшерикс* је недовољно објашњено, *гулард* је „једна животиња“ и т. д., а остали су необјашњени изрази *Таншалове муке*, *Сизифов камен* и др. Има чак случајева, нарочито код Г., да се широко разумљиве стране речи тумаче или кованицама или уопште мање познатим речима, као *алеја* — „дрворед“, *манган* — „смеђац“.

Непотпуних значења, речи где недостаје неки пут и важнија нианса значења, има код свих; код Г.: уз *арест* није дато основно значење, уз *глорија* није дато „светитељски круг“, у *кафар* — „чамотиња“, уз *шеза* — нема „главна мисао“, „дисертација“, уз *калауз* дато је само значење „кондуктер“, а уз *ниенше* нема израза „*far niente*“; тако и код Ђ. није дато уз *акциденције* „штампане ситнице“, уз *бађушка* — „чика“, уз *герирати* — „водити послове“, уз *дефинишивум* — „завршни, практични учитељски испит“, *жаргон* је „необичан говор“ и „лоповски језик“, уз *демонстрашиван* није дато данашње најобичније значење, уз *сџин* није дато значење „гас“, уз *шанса* — „изглед“, *Праштер* и *Локанда* нису конкретно објашњени; али таквих изостављања је највише у речнику Л-О: *амеңција сенилис* — „заборавност код старца“, *баланс* — „фигура у лансу и кадрилу“, *дрен* — нема значења из хируршке употребе, *колона* — нема значења војничког језика,

примаријус — нема значења „први лекар“, *мисцеле* нема „ситнице“, *скалп* — нема објашњење да се сматра као трофеј, уз *шелелук* не каже се да може бити и од бисера, уз *шокмак* нема значења „темељан коњ“, а уз *шомруци* нема проширеног значења „затвор“, *шумор* је само „оток“, *шурбан* је „омотач“, *шуфек* дато је као „пушка“, али нема значења „метак, куршум“, нема узвика *шабло!* и др.

У нашем језику више но у другима има дублета, речи које су дошле разним путевима. На тај начин јављају се варијанте у изговору, и ту би решење било просто: има да остане облик раније укореењен или нови, ако у борби преовлада; у сваком случају онај који би био ближи духу нашег језика. Ђ. је у том погледу недоследан, он код речи *шлијер*, *штрајк* упућује на *слијер*, као и Г., на *сштрајк* — *сштрајковашти*, а пише *шшекшакл*; Л-О дају *сшок*, *сштрајковашти* као и *сштрайцац*, ма да добро дају *скрийша* (поред кога се у Загребу чује и „шкрипта“). Ђ. бележи *раншје*, *премје*, *ризико* мада је то и одомаћено „рентиер“, „премиер“ (председник владе), „ризик“; пише *парока*, ма да су укореењене речи „барока“ и „перика“, чак *сшахи* по страним речницима, ма да је та реч у употреби као „спахија“. У овоме погледу занимљиво је да састављачи пођу увек стрампутицом. Г. пише по средњегрчком *илиској*, *илијошрой*, мада су те речи индиректно, али по старогрчком, ушле у наш језик; тако он пише и *омоген*, *екашомва* и др. Л-О пак желе да врате на старогрчки изговор речи које су ушле по средњегрчком изговору: *Бешамија*, *Бешলেখем*, *Баршоломејска ноћ*, *Бизаншизам*, *кашхеша*, *пресбиштер*, а *Харивда*; у том усиљавању да се реч врати потпуно оригиналном изговору пишу *бордира*, *гејзири*, *бордел*, ма да су те речи усвојене као „бордура“, „гејзери“, „бурдељ“, даље *бакалауреус*, ма да је та реч у нас позната по француском изговору, а кад пишу *баухфлек*, требало би да враћају на оригиналан изговор и речи као „паор“, „бирташ“ и сл. У том правцу најдаље иде Г. у речима *лојалан*, *параше*, *пудр*, *рајдинкош*, *шресш*, чак *сушрен*, или *марки* према чему би требало да мења изговор и у „Париз“. Тако је и *бушеља* много раширенија но *бушиља*. Има пак случајева где су дублети распоређени тако да једни преовлађују у Београду, а други у Загребу, као у *берза* — *бурза*, *буцеш* — *бицеш*, и те случајеве требало је такође принципски решити. Има пак случајева где варијанте воде унутрашњу борбу у језику; у речи е. football био је у употреби облик по немачком „фус-бал“ > „фузбал“, затим „фотбал“ и „футбал“, а Ђ. даје ове две. Има пак случајева где

дублети остану у употреби дуже или краће време, — *денџисџ* и *данџисџ*, *џарџим* и *џарџем*, али то није случај код већ наведених примера, као ни код облика *реалан*, *џергамен*, *џиџерин* (Л-О). Обично пак бива подела или по средини где се употребљава као *дресина*, *душеви* — *дуџираџи* према вулгарнијем *џрасина*, *џуџираџи* — *џушеви*, док овде сви дају само први облик, а Ђ. за *џуџираџи* даје значење „узбудити“. Има и случајева праве диференциације значења, али то састављачи ових речника не дају. Л-О и Ђ. не разликују „идеализирати“ (нешто) и „идеалисати“ (о нечем) и дају само прву од њих; Л-О не разликују *камера* и *комора* и за обе дају значење, уосталом нетачно, „апарат фотографски“, док се, као што добро даје Ђ., *камера* употребљава у изразу *камера оџскура*, а реч *комора* означава „власт“, одељење које води бригу о нечем (Трговачка, Индустриска, Адвокатска Комора). Међутим Ђ. па и Л-О дају само *оџераџтер* у значењу „хирург“, док је себи то значење задржала реч „оператор“, а каже се „оператер“ за онога који снима филм. Тако исто су им недиференцирана значења у речима *џримесџар* које се везује за универзитетски живот (у Француској), док се у нашим средњим школама одомаћио израз „трмесечје“; не праве ни разлику између *џројка* (тропрег) и *џројке* (деца), ни између *џилиндар* (Физичко-математички) и *џилиндер* (шешир), између *џајац* — *Бајацо* и *ди-реџџорка* и *ди-реџџриса* (математ.) где прво значење Ђ. даје другој речи и др.

V

О правопису као и о самој лексичкој обради не може се прећутати низ примедба. Речено је већ да сви састављачи више воле извођење имена са -а, чак и мушког рода, али Ђ. не само да читав низ речи пише тако (*денџисџа*, *оџџимисџа*, *слависџа*, *џанслависџа*, *сџилисџа* и чак *џилоџа*), већ је непрецизан, и допушта облике и без а код свих. Он пак нигде не умеће а у речима *еџеџџ*, *орнаменџ* као ни у *џилетанџ*, док Л-О поред доброг писања у сличним случајевима пишу *оџераџџ*. Права је анархија пак у писању ј. Г. пише ј свугде: *соџијалан*, *мозаџик*, *џанџеџизам*, *аџуџираџи*, *канџројџ*, *вариџеџеџ*, *алеџсандриџски*. Ђ. обрнуто: не само *џронунџиациџа* но и *џинџкоџџераџиџа*, *еџоџеџа*, *идеџа*. Л-О пак пишу: *денунџиациџа*, *аџуџилиџарне џруџе*, *џарџијалан*, а *аџуџилиџарно* и *вариџациџа*; затим *абџџџуриенџџ*, *ресџиџиџенџџ* а *ресџиџиџенџџ*, и *деџуриџон*, *џџеџераџисџа*. Л-О пишу

анакреоншки, абсурдум — не само *водка* и др.; сложенице где је извршено дефинитивно стапање елемената пишу: *Транс-силванија, Шранс-скрибираши, Шранс-спирираши* а *Шранспирација*. Анархија је и у писању *x*, не само у страним речима *ganol уапси* (Г.); има вулгарности — *дољњи* (Г.) и др.

Нарочито питање чини писање страних израза. Ђ. је нашао најбољи пут; он латинске изразе не тринскрибује (*ad maiorem dei gloriam, ad oculos* и др.), само је транскрибовао *градашим*, а није требало да остави латиницом *alternativa*. Г. пак све транскрибује, као и Л-О, и врло је чудновато видети облике као *вива воце, грас а дје* и сл. у транскрипцији; али они неки пут дају без транскрипције: *qui tacet consentit* или оба двоје — *дедукцио ад абсурдум* — *deductio ad absurdum*. И ту се види недоследност.

Поред осталог, има и непажње у груписању и реду речничком. Тако (Л-О) код речи *грам, доајен, лемур; физиономија* се налази три пута, а за тим тек *физиономија, салеј* је дато двапут, а други пут с вариантом *салеб*, а читава збрка, свакако због померања слога при штампању, код речи је *полисисор-полихистор-полихроит*. Тако и *subst. одиоза* објашњавају као *adj. омражен*, а *одиозан* — *омраза*. Има и других недоследности — *реални кашалог* а *реалан лексикон*, или: *pronomen personalia*. Штампарских грешака има много код свих, али нарочито у Л-О; изостављених и погрешних слова је много више но што сме бити у једном речнику, али треба истаћи: *рефрерашна, relata prefero, арфимашиван*. Неподвучена је реч *пенцираши*, а за неверовање је да је остала грешка *луцкаст* м. *муцкаст* у изразу *биши* —, и за *фураж* — „*стална*“ (м. сточна) храна.

И о самом језику састављача морало би се чинити примедба. Грчић воли кованице: *угледњаци, слободоум, полапромер* и др. Ђисаловић пише *штампаћа слова*, а *ином* објашњава овако: *кейец у брегу*. За Грчића је *Champs Elisées* „чувено шеталиште у Паризу а и двори у којима званичи свагдашњи председник француске републике“; а Лукић-Обрадовић тумаче израз *peto ante mortem* — „*нико не може* (м. ни за ког не може се) пре своје смрти рећи да је срећан“; код њих су Ацтеки „у доба Кортеча“ основали државу, а тунел је „брдо и испод реке проткан широк ходник“.

* * *

Једном речи, речници страних речи код нас у употреби имају, ма да у разним размерама, углавном исте недостатке. Пре

свега, они нису рађени према потребама нашег језика, и отуда су сви претрпани. Како се број страних речи јако увећао и све више расте због нових техничких проналазака, и како се са тим напоредо развија систем извођења читавих фамилија речи, јасно је да би сав тај материјал чинио један овакав речник гломазним и неупотребљивим. Такав речник страних речи за ширу употребу мора бити лак, неоптерећен оним што се не среће у књижевном језику. У томе правцу, по обиму а и по материјалу најприближнији добром речнику био би Ђисаловићев речник.¹⁾ Сви пак елементи који имају у ужем смислу стручан карактер, имали би ући у посебне стручне речнике. Таквих стручних речника већ је било. „Prinosi“ Мажуранићеви претстављају грађу из споменика, користан је и Матићев „Полициски Речник“.²⁾ У томе су правцу највише успеха показали лекари³⁾ и техничари у изради својих термилошких речника. Тако треба истаћи издање Удружења југословенских инжињера⁴⁾ и речник о машинским деловима и најпотребнијим алатима⁵⁾ и „Електротехнички речник“ од М. Мирковића.⁶⁾ У претпоследњем је решавање терминологије принципски стављено на

¹⁾ У *Бачком Подсејнику* (Београд, Свесловенска Књижара) од Влад. Маринковића налази се, на 14 страна, списак речи страних за ученике: *Мали речник шућих речи које су у честој употреби*. Тај списак је ипак недовољан, бар за ученике виших разреда. Осем тога, како је то школска књига, треба напоменути да је правопис морао и ту бити доследан (пише се *асоцијација*, *варијација*, а *дијалог*, *аудијенција*, затим *подстицај*; *роман* је објашњен као „већа приповетка (љубавна)“).

²⁾ В. Матић. *Полицијски Речник*. Београд 1926.

³⁾ Пешић Светозар Др.: *Латинско-немачки речник* српско-хрватског језика. У Београду 1925, — а ту се налази побележено све што је урађено до сада код нас на медицинској терминологији: Јовановић-Батут Милан Др.: *Грађа за медицинску терминологију* (Нови Сад, 1887); Глик Леополд Др.: *Медицинска народна терминологија у Босни и Херцеговини* (Сарајево, 1898); Арамбашић Јосо Др.: *Личејнички рјечник* (Split, 1912); Недић Милан Др.: *Медицински рјечник* (Zagreb, 1913); Перичић В. Др.: *Медицински рјечник* (Zadar, 1919).

⁴⁾ Југословенска техничка терминологија. (Прилог Техничког Листа, Загреб, 1920 и 1921).

⁵⁾ Dimitrijević Ziv., Nikolić Jov., Nikolić Rad. — *Mašinski Delovi i Najpotrebniji Alati*, uredio Paul Slüpnagel... sa srpskim dodatkom, koji su izradili uz sudelovanje mašinskog kluba udruženja Jugoslovenskih inženjera i arhitekta — Oldenburg Verlags-A. G., München—Beograd 1923. (Scholmann-Oldenburg, *Ilustrovani Tehnološki Rečnici*).

⁶⁾ Мирковић Мирко Добр. *Мали српско-француско-немачки електро-технички речник*. Београд, 1927.

добру основицу: уношење народних речи где год је могуће, а уношење страних речи са прилагођеним обликом. Последњи има значај мале стручне енциклопедије, са регистром француских и немачких израза, и упућивањем на српски део. Терминолошких речника, старијих и новијих, и терминолошке грађе — има у нашој стручној и научној литератури доста; али ја овде о томе нисам хтео говорити, већ сам поменуо само оне где су писци имали да се боре са великим бројем туђих речи. Обрада оваквих терминолошких речника је неопходна потреба, а кад такви речници буду израђени за све гране, онда ће остали материјал остати за ручни практични речник страних речи шире употребе.

Миливој Павловић.

БИБЛИОГРАФИЈА

Ова библиографија претставља продужење библиографије штампане у II, III и V^{-ој} књизи ЈФ. Како су у тим књигама штампани поједини делови целокупне библиографије (II књига: 1. Пра-словенски језик, 2. Акцентска питања; III књига: 3. Словенске етимологије, 4. Српскохрватски језик, 5. Словеначки језик; V књига: 6. Старословенски језик и палеографија, 7. Бугарски језик, 8. Биографије, 9. Библиографије), то су ти делови могли бити узети сваки до године када је дотична књига ЈФ изашла (II—1921, III—1922/1923, V—1925/26). Према овоме, и књиге појединих одељака узете су до поменутих година. Сада је све то у овој библиографији изједначено. Сви су одељци доведени до краја 1928 год. и почетка 1929 год., само, наравно, сваки од њих од различног времена. На тај начин ова библиографија претставља *допуну* и *продужење* раније библиографије.

Како је требало обухватити велику грађу, није се могла давати свугде садржина и оцена дела, него већином само библиографска белешка. Иначе би требало знатно више простора него што га овај часопис има.

Сем гг. Ст. Куљбакина, Ф. Рамовша и Х. Барића, на скупљању и сређивању ове библиографије свесрдно ми је помагао г. Рад. Алексић и, нарочито, д-р Бранко Милетић.

А. Б.

Скраћенице.

- AA Архив за арбанаску старину, језик и етнологију. Уредник Х. Барић. Београд. I (1923), II/1 (1924), II/2 (1925), III (1926).
- ASIF Arhiva Organul Societății istorico-filologice din Iași. Director: Ilie Barbulescu. Iași. XXIX (1922), XXX (1923), XXXI (1924), XXXII (1925), XXXIII (1926), XXXIV (1927). XXXV (1928), XXXVI/1 (1929).
- AUD Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis II (1921).
- Anz Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde. Beiblatt zu den Indogermanischen Forschungen, hgg. von W. Streitberg. Године уз IF.
- БА Библиотека Архива за арбанаску старину, језик и етимологију. Уредник Х. Барић. Београд I (1924), II (1925), III (1926).
- BARom Biblioteca dell' Archivum Romanicum. Genève. 1913—1927.

- BASC Bulletin international de l'Académie des Sciences de Cracovie. Classe de philologie. XVI (1917) до 1928.
- BIAP Bulletin International de l'Académie polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de Philologie; classe d'histoire et de philosophie. I за год. 1919, 1920 (1922); II за 1919, 1920 (1925); за 1921 (1925); за 1922 (1925); за 1923 (1926); за 1924 (1927); за 1925 (I, 1926, II, 1927); за 1926 (1928); за 1927, 1—3 (1927); 4—6 (1928).
- БЈФ Библиотека Јужнословенског Филолога. Уређује А. Белић. Београд. I (1928).
- BNJ Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher. Berlin III (1922) — VII (1926).
- BC Български Старини. Софија (Акад). VII (1923)—VIII (1928).
- BSL Bulletin de la Société de Linguistique de Paris. XXIV (1923—4), XXV (1924—1925), XXVI (1925—1926), XXVII (1926—1927), XXVIII (1927—1928), XXIX (1928).
- Бог Богословље. I (1926), II (1927), III (1928), IV/1 (1929).
- Бр Браство. IX (1924)—XXIII (1929).
- Br Bratislava. Časopis učené společnosti Šafařkovy. I (1927), II (1928), III/1 (1929).
- WS Wörter und Sachen hgg. von R. Meringer. Leipzig. VIII (1923), IX ([1924]—1926).
- ГИДНС Гласник Историског Друштва у Новом Саду. I/1 (1928), I/2 (1929).
- ГМВН Glasnik Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini. XXXIII (1921), XXXIV (1922), XXXV (1923), XXXVI (1924), XXXVII (1925), XXXVIII (1926), XXXIX (1927).
- ГСА Годишњак Српске Краљ. Академије. Београд. XXXI (за год. 1922) 1923 — XXXVI (за 1927, изашло 1928).
- ГСГД Гласник Српског Географског Друштва. VIII (1923), IX (1924), X (1925), XI (1926), XII, XIII (1927), XIV (1928).
- ГСУ Годишникъ на Софийския Университетъ. XVII (1921), XVIII (1922), XIX (1923), XX (1924), XXI (1925), XXII (1926), XXIII (1927), XXIV (1928).
- ГСкНД Гласник Скопског Научног Друштва I (1925/26), II (1927), III (1928).
- Gi Glotta. Göttingen XI 3—4 (1922), XII (1923), XIII (1924), XIV (1925), XV (1926).
- ГлЕМ Гласник Етнолошког Музеја у Београду. I (1926), II (1927), III (1928).
- ГлПД Гласник Професорског Друштва I (1921), II (1922), III (1923), IV (1924), V (1925), VI (1926), VII (1927), VIII (1928).
- ГлСПП Гласник Српске Православне Патријаршије I (1920)—IX (1928).
- Глас Глас Српске Краљ. Академије. CII (1922) — CXXXII (1928).
- ГодНЧ Годишњица Николе Чупића. XXXIV (1921), XXXV (1923), XXXVI (1927), XXXVII (1928).
- Грађа Грађа за povijest kniževnosti hrvatske. X (1927).
- ДАН Доклады Академии Наук Союза Советских Социалистических Республик. Ленинград 1924—1928 (закључно).
- DRom Dacoromania. Cluj. III (1928), IV/1 (1926), IV/2 (1927).
- ЖОН Живот и Обичаји Народни. (II Одељење Срп. Етн. Зб. Срп. Краљ. Акад.) XII (1921), XIII (1924), XIV (1925), XV (1926), XVI (1927), XVII (1928) = CE36 XXII (1921) — XLIII (1928).

- ZONF Zeitschrift für Ortsnamenforschung. München. I (1925), II (1926).
- ZrPh Zeitschrift für romanische Philologie. Halle a. S. XLV (1926), XLVI (1927), XLVII (1928).
- ZSlPh Zeitschrift für slavische Philologie. I (1924), II (1925), III (1926), IV (1927), V (1928/29).
- ZTTor Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Toruń. VII (1926—1928).
- ЗШевч Записки Наукового Товариства імени Шевченка. СХХХVI—СХХХVII (1925), СХХХVIII—СХL (1925), СХLI—СХLIII (1925), СХLIV—СХLV (1926), СХLVII (1927). Праці фільольогічної Секції под редакцією Кирила Студинського. У Львові.
- Зап Записи, часопис за науку и књижевност. Цетиње. I (1927), II—III (1928), IV (1929).
- ZbZR Zbornik znanstvenih razprav juridične fakultete v Ljubljani. I (1922), II (1923), III (1924), IV (1925), V (1926), VI (1927).
- ЗБдан Даничићев Зборник. Београд—Љубљана 1925. (Српска Краљ. Акад.), стр. 294 + XVI.
- ZbKT Zbornik Kralja Tomislava. Zagreb 1925. (Jugoslav. Akad.), стр. 681 + CIX, 8°.
- ЗБИJK Зборник за историју, језик и књижевност. (Издање Срп. Краљ. Акад.) X (1923)—XVIII (1929).
- ZbMH Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskoga kraljevstva. Zagreb 1925, стр. 334.
- ZbNŽ Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. XXV (1921)—XXVI (1928).
- E Etnolog. Glasnik Kraljev. Etnografskog Muzeja v Ljubljani. I (1926/27), II (1928).
- IJ Indogermanisches Jahrbuch. Berlin. X (1926), XI (1927), XII (1928).
- IF Indogermanische Forschungen. Berlin XL (1922), XLI (1923), XLII (1924), XLIII (1926).
- Изв Извѣстия отдѣленія русскаго языка и словесности Акад. Наукъ Союза Советских Социалистических Республик. Ленинград. XXII, 2 — XXXIII (1927) заљчно.
- ИзвАН Известия Академии Наук Союза Советских Социалистических Республик VI Серия. 1925. Н 18 = 15 дек, 1926. 15 јан. — 1 фебруар (1—2), 15 фебр. — 1 март (3—4), 15 марта — 1 апр. (5—6), 15 апр. — 1 маја (7—8), 15 маја (9), 1—15 јуна (10—11), 15 септ. (12), 1—15 октоб. (13—14), 15 окт. — 1 дец. (15—17), 15 дец. (18); 1927 1—2; 3—4; 5—6; 7—8; 9—11; 12—14; 15—17; 18. 1928 VII série 1, 2, 3. (Cl. de sc. hist. fil.).
- ИзвНЕМ Извѣстия на Народни Етнографски Музей въ София. IV (1924), V (1925), VI (1926).
- ИзвРЯС Известия по русскому языку и словесности. Ленинград. I (1928).
- ИзвСС Извѣстия на семинара по слав. филологија. София. V (1925).
- JArch Archiv für slavische Philologie. XXXVII (1920) — XLI (1927/8), XLII (1928).
- JBerKGSJ Jahresberichte für Kultur und Geschichte der Slaven. Hgg. von Erdmann Hanisch. I. Jahrgang. Breslau 1924. 229. 8°.

- JBuchKGSJ Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Hgg. von Erdmann Hanisch. Neue Folge I/1, Breslau, Osteuropa-Institut 1925. VI + 137, VII + 306. 8°.
- JNj Jugoslavenska Njiva. Zagreb. VII (1923), VIII (1924), IX (1925), X (1926).
- JФ Јужнословенски Филолог. III (1922/23), IV (1924), V (1925/26), VI (1926/27), VII/1—2 (1927/28).
- KZ Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Göttingen. LI (1922), LII (1923), LIII (1924/25) LIV (1926), LV (1927).
- KS Književni Sever. Subotica. I (1925), II (1926), III (1927), IV (1928), V/1—3 (1929).
- LBS Lwowska Biblioteka Slawistyczna, wydawana nakładem K. S. Jakubowskięgo we Lwowie, pod redakcją F. Bujaka, J. Czekanowskięgo i T. Lehra-Spławirskięgo. Lwów.
- LDiss Language Dissertations published by the Linguistic Society of America. 1—3 (1927—1928).
- ЛМС Летопис Матице Српске. Нови Сад. 301—302 (1922—23), 303—304 (1924), 305—306 (1925), 307—310 (1926), 311—314 (1927), 315—318 (1928), 319—320 (1929).
- LMon Language Monographs published by the Linguistic Society of America. 1—3 (1925—6).
- LUårs Lunds universitets årsskrift. Lund. XVI (1920), XVII (1921), XVIII (1922), XIX (1923), XX (1924), XXI (1925), XXII (1926).
- LF Listy filologické. Praha. L (1923), LI (1924), LII (1925), LIII (1926), LIV (1927), LV/1—6 (1928).
- Lang Language. I (1925).
- LjZ Ljubljanski zvon. Ljubljana. XLIII (1923), XLIV (1924), XLV (1925), XLVI (1926), XLVII (1927), XLVIII (1928), XLIX/1—4 (1929).
- LjJAK Ljetopis Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti. XXXVII (1922), XXXVIII (1923), XXXIX (1924/25). XL (1926/27).
- MBoy Mélanges publiés en l'honneur de M. Paul Boyer. (Travaux publiés par l'Institut d'études slaves II.) Paris, Champion, 1925. XI + 376. 8°.
- MVen Mélanges linguistiques offerts à J. Vendryes par ses amis et ses élèves. Collection linguistique XVII. Paris 1925, 400 стр. 80.
- Mvщма Sborník vydaný na paměť čtyřicetiletého učitelského působení prof. Josefa Zubatého na universitě Karlově 1885—1925. V Praze 1926.
- MNy Magyar Nyelv. XXI (1925).
- MOr Le Monde Oriental. Uppsala. XII (1918), XIII (1919), XIV (1920), XV (1921), XVI (1922), XVII (1923), XVIII (1924), XIX (1925), XX (1926), XXI (1927).
- МП Македонски Прегледъ. Списание за наука, литература и општествeнъ животъ. София. II, кн. 2. и кн. 4 (1926), III, кн. 1 (1927).
- MPKJ Materiały i prace Komisji językowej Akademiji umiejętności w Krakowie. VII/2 (1920).
- MNLH Mémoires de la Société néo-phil. de Helsingfors VII (1924).
- MFG Minneskrift utgiven av Filologiska Samfundet i Göteborg på tjerigofemårsdagen av dess stiftande den 22 oktober 1925, Göteborg 1925.

- MoSI Le Monde Slave. Revue mensuelle. Paris. I (1924), II (1925), III (1926), IV (1927), V (1928), VI/1—5 (1929).
- Мис Мисао. Књижевно-политички часопис. Београд. V (1921)—XXVIII (1928).
- NV Naše Věda. VII (1925—1926).
- NVJ Nastavni Vjesnik. XXXII (1924)—XXXVII (1928).
- HE Нова Европа. Загреб. IV—V—VI (1922), VII—VIII (1923), IX—X (1924), XI—XII (1925), XIII—XIV (1926), XV—XVI (1927), XVII—XVIII (1928).
- HECT Народна Енциклопедија Српско-Хрватско-Словеначка Ст. Станојевића.
- NMH Neuphilologische Mitteilungen. Helsingfors XVI—XXIII (1914—1921).
- NSt Narodna Starina. Uredio Josip Matasović. I—III (1921—1923).
- Нас Населба Српских Земаља. Расправе и грађа. X (1921)—XXV (1928).
- PBrB Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur hgg. von H. Paul, W. Braune und E. Sievers, Halle a. S. XLIX (1925).
- PKJ Prace Komisji Językowej. X (1922), XI (1923), XII (1924), XIII (1925).
- ПКФ Записки Аддзелу Гуманитарных Навук. Книга 2. Працы клясы Філёлэгіі I. Менск 1928. Інстытут Беларускай Культуры.
- PUTP Praci Ukrains. Istor.-filolog. Tovar. v Prazi.
- ПрГл Просветни Гласник. Београд. XXXIX (1922)—XLIV (1928).
- PraceLos Prace polonistyczne ofiarowane J. Losiowi.
- PraceFil Prace Filologiczne. Warszawa. X (1926), XI—XII (1927), XIII (1928).
- Прил Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор. III (1923), IV (1924), V (1925), VI (1926), VII (1927).
- R Razprave. Izdaja znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. I (1923), II (1925), III (1926).
- RAK Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Kraków. Serja II Tom XLI № 1—5 (1927) и Tom XLII № 3, 4 (1928).
- RESI Revue des Études Slaves. III (1923), IV (1924), V (1925), VI (1926), VII (1927), VIII/1—2 (1928).
- REH Révue des Études hongroises et finno-ougriennes. Paris I (1923), II (1924), III (1925), IV (1926).
- RIGI Rivista indo-greco-italica di filologia, lingua ed antichità dir. da F. Ribezzo. Napoli VIII (1924), IX (1925).
- ROR Rocznik orientalistyczny. Kraków. II (1925/26).
- RSI Rocznik slawistyczny. Revue Slavistique. Kraków. IX/1 (1921).
- RĚAk Rozpravy České Akademie. Praha. Třída III. č. 47—73 (1918—1927).
- Rad Rad Jugoslavenske Akademije. CCXXVII (1923)—CCXXXV (1928).
- RuchSI Ruch Słowiański, miesięcznik poświęcony życiu i kulturze Słowian. (Lwów). I (1928), II, I (1929).
- SAU Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. T. XXVI (1921), 1—10; XXVII (1922), 1—10; XXVIII (1923), 1—10; XXIX (1924), 1—10; XXX (1925), 1—10; XXXI (1926), 1—10; XXXII (1927), 1—10; XXXIII (1928), 1—6.
- СБА Сборникъ на Българската Академия на наукитѣ. София. Кл. Ист.-филолог. XIV/9 (1921)—XXI (13) 1926.
- SBerWien Sitzungsberichte der Akad. der Wissenschaften in Wien, phil.-hist. Kl. CXCVII (1922)—CCVII (1928). Сем бројева 198,1: 204,4—5; 205,1—2; 206,1; 207,2 који нису изашли.

- SGRoz Symbolae Grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski. Volumen I, II. Cracoviae 1927, стр. 336 + XXV, 8°.
- CEЗБ Српски етнографски зборник. Београд. (Акад.) 22 (1921)—43 (1928).
- CDЗБ Српски Диалектолошки Зборник. Расправе и грађа. III (1927).
- СКГл Српски Књижевни Гласник. Београд. V—VII (1922), VIII—X (1923), XI—XIII (1924), XIV—XVI (1925), XVII—XIX (1926), XX—XXII (1927), XXIII—XXV (1928), XXVI (1929).
- СПр Страни Преглед. I (1927), II (1928).
- STWar Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (zaključno sa 1926). Wydział I Językoznawstwa i literatury. Warszawa.
- STLw Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie, pod redakcją P. Dąbkowskiego, sekr. gen. Lwów. 7, 15 (1927).
- SHVSU Skrifter utgifna af K. Humanistiska Vetenskaps—Samfundet i Uppsala. XXI—XXVI (1927).
- SatBer Satura Berolinensis, Festgabe der alten Herren zum 50-jährigen Bestehen des Akad. phil. Vereins an der Univesität Berlin. 1974—1924. Berlin, Weidmann, 1924. 96. 8°.
- SbBid Sborník Bidlův (1928).
- SbGroh Sborník prací filologických F. Grohovi. Praha 1923.
- СБЗлат Сборникъ въ честь на Васил Н. Златарски. София 1925.
- SbMách Sborník prací věnovaných profesoru Dru Janu Máchalovi k sedmdesátým narozeninám 1855—1925. Pořadali Jiří Horák a Miloslav Hyšek Praha 1925, str. 360 + XL, 8°.
- SbMSI Sborník Matice Slovenskej pre jazykozpyt, národopis a literárni historii. Turčianský Sv. Martin. I (1922—1923), II (1924), III (1925), IV (1926), V (1927), VI (1928).
- SbNi Sborník Niederlův. Praha.
- СБОРЯ Сборник отделения русского языка и словесности Академии Наук СССР. CI, № 3. 1928.
- СБРА Сборник русскаго археологическаго общества въ Королевстве СХС (1927).
- SbFFB Sborník filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě.
- SbFil Sborník filologický. Praha (Акад.) VII (1922), VIII (1926), IX (1927).
- Сбн Сборникъ за народни умотворенія и народописъ. София (Акад.). XXXV (1923), XXXVI (1926), XXXVII (1927).
- SI Slavia. Časopis pro slovanskou filologii. Praha I:4 (1922), II (1923/24), III (1924/25), IV (1925/26), V (1926/27), VI (1927/28), VII (1928).
- СлГл Славянски гласъ. София. XIV.
- SIO Slavia occidentalis. Poznań. II (1922), III/IV (1925), V (1926), VI (1927), VII (1928).
- SIPohl' Slovenské pohľady. Turčianský sv. Martin. XXXIX (1923), XL (1924), XLI (1925), XLII (1926), XLIII (1927), XLIV (1928), XLV/1 (1929).
- SIPř Slovanský přehled. XVII (1925), XVIII (1926). XIX (1927), XX (1928). XXI/1—4 (1929).
- SIR The Slavonic Review. I (1922), II (1923), III (1924), IV (1925).
- SIRund Slavische Rundschau. Berichtende und kritische Zeitschrift für das geistige Leben der slavischen Völker. Herausgegeben von Franz

- Spina und Gerhard Gesemann. Jahrgang I, 1—2. Januar—Februar 1929. Verlag Walter de Gruyter & Co. Berlin—Leipzig—Prag.
- СпБАК Списание на Българската Академия на наукитѣ. Софиа. Од XXI до XXXVII (1928).
- SpFFB Spisy Filosof. Fakulty Masarykovy university v Brně.
- Слом Споменик. Београд (Акад.) LVIII (1923) — LXVI (1926).
- СтРН Стари pisci hrvatski. XXV, 1—2 (1922).
- Стар Старинар. III-та серија. I (1923), II (1924), III (1924/5), IV (1926/27).
- Star Starine. XXXVII (1918).
- СтрFest Streitberg-Festgabe, hgg. von d. Direktion der vereinigten sprachwissenschaftlichen Institute a. d. Universität Leipzig. Lpzg. 1924. XV + 441. 8°.
- Тиž Tauta ir Žodis. I (1923), II (1924), III (1925), IV (1926).
- ТrIESI Travaux d'Institute des Études Slaves. Paris.
- ČZN Časopis za zgodovino in narodopisje. Maribor. XVIII (1923), XIX (1924), XX (1925), XXI (1926), XXII (1927), XXIII (1928), XXIV/1—2 (1929).
- ČJKZ Časopis za slovenski jezik, knjiž. in zgodovino. Ljubljana. IV (1924), V (1926), VI (1927), VII (1928).
- ČMM Časopis Matice Moravské. V Brně. XLIII—LII.
- ČMusČ Časopis Musea království Českého. Praha. XCVI (1922)—CXI (1927).
- ČMF Časopis pro moderní filologii. Praha. IX (1922/23), X (1923/24), XI (1924/25), XII (1925/26), XIII (1926/27), XIV (1927/28), XV (1928/29).
- ČČH Český časopis historický. Praha. XXIV (1918), XXV (1919), XXVI (1920), XXVII (1921), XXVIII (1922), XXIX (1923), XXX (1924), XXXI (1925), XXXII (1926), XXXIII (1927), XXXIV (1928), XXXV/1 (1929).
- Čas Čas. Znanstvena revija Leonove družbe. Ljubljana.

I. Прасловенски језик.

1611. Agrell S. Zur Geschichte des Idg. Neutrums. LUärs 1925—1926, 17—64.
- У иевр. прајезику било је већ, поред неутра на *-от*, и неутра на *-о* . *-т* је денктично или „чисто фонетско“. В. бр. 1759а.
1612. Барић Х. Индоевропски палатали. Глас СХХIV (1927) 1—72.
1613. Вацић Н. Guturalni problemi. Зб Бел 185—195.
1614. Белић А. Прасловенски језик. НЕСТ III 540.
1615. Велић А. La troisième ou la plus récente palatalisation des gutturales. RESI VIII (1928) 50—67. В. бр. 1706.
1616. Белић А. Оцена бр. 1649. ЈФ IV (1924) 222—224.
1617. Белић А. Оцена бр. 1649. Litteris II (1925) 1, 26—29.
1618. Белић А. Оцена бр. 1753. ЈФ IV (1924) 213—215.
1619. Белић А. Оцена бр. 1691. ЈФ IV (1924) 197—202.
1620. Белић А. Оцена бр. 1738. ЈФ III (1922—1923) 131—139.
1621. Bergmann Fr. Prasl. e v slabice *-ev-* jmen místních v češtině. LF L (1923) 108—118.

1622. Bloomfield Maurice. On a Case of Suppletive Indo-European Suffixes. Lang I (1925) 88—95.

1623. Brückner A. Оценка бр. 1691. JArch XL (1925) 128—141.

1624. Brückner A. Оценка бр. 1649. ZSIPh II (1925) 293—309.

1625. Бубрихъ Д. В. Из прасловянској фонетики. I. Монофтонгизација дифтонговъ на носовој и прегласовка въ прасловянскомъ языкѣ. II. Монофтонгизација дифтонговъ на гласный въ прасловянскомъ языкѣ. Изв XXIV (1919) 1, 246—284.

1626. Бубрихъ Д. В. Праслав. *gōkr* лит. *gailkr*. СБОРЯ СІ № 3, 49—52.

1627. Bublrich D. Beiträge zur urslavischen Lautlehre. 1. Die relative Chronologie der Monophthongierung von Nasaldiphthongen im Urslavischen. 2. Der Umlaut im Urslavischen. ZSIPh II (1925) 121—124.

1628. Бузук П. Спроба гісторыі дагістарычнай эпохі славянскай фонэтыкі. ПКФ I, 1—44.

Разликује: 1. Најстарије индоевроп. изоглосе (крај те епохе V в. до Хр. р.) — шест црта (развитак „гугурала“ у групама индоевропским); 2. Опште балтиско словенске изоглосе (од V—VI в. пре Хр. рођ.) — осам црта; 3. Општесловенске изоглосе (од II в. пре Хр. рођ. до IV в. после Хр. р.) — четрнаест особина. Епоха диалекатских словенских изоглоса (од IV до X в.) Ту набраја црте најзападнијих Словена (*tj, dj, kt'* > пискаве звуке; *g > h* у чешк.); најјужнијих Словена и најисточнијих Словена (претварање *kv-, gv-* у *cv-* и *dzv-, dl, tl > l*; неразвијање епент. *l* у почетку речи, *tj, dj, kt'* > шуштаве; *g > h* у најјуж. делу ист. Словена; различна замена *tort, tolt*; почетак развитка палатализације и лабиализације).

Иако има и тачних ствари, у целокупности се не могу сложити са овом сликом развитка изоглоса. А. Б.

1629. Бузукъ П. А. Взгляды академика Шахматова на доисторическія судьбы славянства. Изв XXIII (1918) 180—245.

1630. Bulachovskij L. De l'homonymie dans les langues slaves. RESI VIII (1928) 68—80.

1631. Vaillant A. Les adjectifs en *-ovŭ*. BSL XXIX (1928) 40—43.

1632. Vaillant A. Le nome slave de „la pluie“. RESI VII (1927) 112—113. Писац одбацује етимологију те речи коју даје Бернекер и види у праслов. **dъždъ* compositum (први део *dus-* „рђав“, а други део **dyu-/di* „небо, дан).

1633. ванъ Вейкъ Н. По поводу славянских формъ творительнаго надежа ед. ч. на *-оц, -ов*. Sl II (1923/4) 5—16.

1634—5. ванъ Вейкъ Н. О происхождении общеславянскаго слова *къметь*. Sl IV (1925/6) 209—212.

1636—7. van Wijk N. О rzeczownikach typu *trepets* i о czasownikach typu *trepetati, trepeştq*. SGRoz II 159—166.

1638. van Wijk Mikołaj. О dwóch okresach w rozwoju języka praslaviańskiego i о ich znaczeniu dla językoznawstwa ogólnego. Prace Fil XII (1927) 395—404.

У прегледном и јасно написаном чланку о прасловенском језику проф. Вајк разликује у развоју прасловенског језика, који је трајао после 2.000 године пре Христовог рођења до Христовог рођења, две епохе: једну, ранију и мирнију, у којој су се развили неки облици речи и тек по неким гласовним појави, и другу, бурнију и доцнију, када су се развили појаве палатализације и појачавање пуноће гласа (на ово друго своди проф. Вајк приближавање ка пуним вокалима дифтонга, губљење сугласника на крају речи, а и у средини, и др. појаве). Он даље испитује узроке тој новој епоси, и не прима ни утицаје друге по језику средине нити каквих нарочитих друштвених делова.

Нема сумње да при крају трајања прасловенске епохе има знатно више појава који су нам познати из новијег развоја словенских језичких група; али овакво дељење на две епохе, као што хоће проф. Вајк, за мене није нимало поуздано. А. Б.

1639. van Wijk Mikołaj. O stosunkach pokrewieństwa językowego. Prace Fil XI (1927) 1—16.

У овом предавању на Варшавском Универзитету проф. Вајк говори о односима међу дијалектима и о примени тих односа до извесне мере на прасловенски језик. Нема ничег новог; али су опште мисли изнесене трезвено, популарно и прегледно. Тачно је да дијалекатске црте једног језика образују различне кругове, и да је на њих применљива Шмитова теорија; а тако исто је тачно да се о прекидању везе међу говорима може говорити само онда када се један део говора *материјално* отцепи, премести на друго место. Ту би само било применљиво *цепање* дијалеката по Шлајхеровој теорији. Интересантно је такође, као паралела стварању старих словенских дијалеката (или нових словенских језика), — изношење развоја дијалекта метрополе у колонијама и њихово често врло брзо мењање под једним приликама, а уједначавање — под другим.

Тачно је тврђење да је заједница словенска дуго трајала и време те заједнице у општим се цртама тачно одређује; само ја мислим да се за ту заједницу и данас може утврдити више дијалекатских црта него што мисли В. А. Б.

1640. van Wijk N. Remarques sur le groupement des langues Slaves. (Отисак из RESI IV (1924) 5—15). В. бр. 1684.

1641. van Wijk N. Altpreussische Studien. Beiträge zur baltischen und zur vergleichenden indogermanischen Grammatik. Haag 1918. Стр XII + 150 + XXXII. Види бр. 1669.

1642. van Wijk N. Zur Entwicklung der partizipialen Nominativendung *-onts* in den slav. Sprachen. ZSlPh I (1925) 279—286.

1643. van Wijk N. Die slavischen Partizipia auf *-to-* und die Aoristformen auf *-tъ-*. IF XLIII (1926) 281—289.

Аор. на *-tъ* налазе се код оних глагола који имају парт. на *-tъ* и коренски слог са циркумфлексом.

1644. van Wijk N. Zu den slavischen und baltischen Präteritalstämmen auf *-ā-*, *-ē-*. Tiž IV (1926) 67—84.

1645. van Wijk N. Zur Reduktion von *o* und *e* im Slavischen. JArch XLI (1927) 117—121.

Писац сматра ст.-сл. *кагда*, *тагда* као млађе облике према *когда*, *тогда* који су се јавили услед редукције *o > ѓ*; тако исто често се јавило, по његовом мишљењу, услед редукције вокала *e* у старијем облику *чесо*.

Остаје непојмљиво, зашто се није јавила редукција ни у једном ст.-сл. споменику у речима *пониже*, *заниже*, *многда*, *сдаколи*, *колинко*, *дослаџ*, *оуџо*, *понџ*, *такожда*, *пачи*, *џко*, као и у облицима *кого*, *комоу*, кад је већ једном настала редукција у облику *чесо*.
С. И.

1646. van Wijk N. Zur Aussprache des urslavischen *ž*. Sl II (1923/4) 593—594.

1647. van Wijk N. Оценка бр. 1719. Sl V (1926/7) 139—141.

1648. van Wijk N. Оценка бр. 1718. Sl V (1926/7) 348—350.

1649. Vondrák Dr. W. Vergleichende Slavische Grammatik. I Band Lautlehre und Stammbildungslehre. Zweite stark vermehrte und verbesserte Auflage. Göttingen. (1924) XVIII + 742. B. бр. 1616, 1617, 1624, 1687, 1701.

1650. Vondrák Wenzel. Vergleichende slavische Grammatik. II Band Formenlehre und Syntax. Zweite Auflage neubearbeitet von O. Grünenthal a. o. Prof. an der Universität Breslau. Göttingen-Vandenhoeck & Ruprecht — 1928. XII + 584.

1651. Vondrák V. O pozdějších palatalisacích v praslovanštině. Sl II (1923/4) 17—25.

1652. Wood Francis A. Post-consonantal *w* in indo-european. L Mon (1926) № 3.

1653. Gombocz Z. Slavo-turcica. SGroz II 71—76.

1654. Gray Louis H. The Indo-European Negative Prefix in *N*. Lang I (1925) 119—129.

1655. Grünenthal O. Nochmals *chotěti*. JArch XLI (1927) 319—320.

1656. Grünenthal O. Unechte Verbalkomposition im Slavischen. JArch XLI (1927) 318—319.

1657. Debrunner A. Zum erweiterten Gebrauch des Duals. Gl XV (1926) 14—25.

1658. Dečev D. Ein Beitrag zu den slavisch-thrakischen Sprachbeziehungen. ZSIPh IV (1927) 377—383.

1659. Dolobko M. Die enklitischen Formen des Pronommens der 1. und 2. Person im Dat. dual. des Urslavischen. ZSIPh I (1925) 336—342.

1660. Дурново Н. Спорные вопросы о.-сл. фонетики. I. Начальное *e* в о.-сл. яз. Sl III (1924/5) 225—271.

1661. Дурново Николай. Спорные вопросы о.-сл. фонетики. 2. Гласные из *ep*, *et* перед носовыми в о.-сл. Sl VI (1927/28) 209—232.

1662. Durnovo Nikolas. Le traitement de **sk* dans les langues slaves. RESI VI (1926) 216—223.

1663. Durnovo N. La semaine slave. RESI VI (1926) 107—108. Сматра да је слов. *недѣля* у вези са грчким *ἀρακίος* (*íjéra*), као што је *сѣбота* код Словена византиске културе у вези са грчким-византиским *sambato*.

1664. Ewald F. Die Entwicklung des *k*-Suffixes in den indogermanischen Sprachen. Indogermanische Bibliothek III/4. Heidelberg Winter 1924. VII+32.

Има и слов. материјала. Врло површан рад.

Х. Б.

1665. Ekblom R. Le développement de *dl*, *tl* en slave. SGRoz II 57—70.

1666. Ekblom R. Zur Entwicklung der Liquidaverbindungen im Slavischen I, 49 c. c. Upsala—Leipzig. 1927. SHVSU XXIV, 9).

Интересантан чланак који треба да узме у обзир свако ко успише о том питању. Али је велико питање да ли је писац погодио истину. Писац претпоставља праслов. *tārt* > *tārt* > *tārāt* (gemeinslavisch). Тај ми се последњи ступањ чини врло сумњив као полазна тачка за развитац те групе у појединим словенским језицима. Држим да се метатеза не може сматрати као прасловенска или заједничка словенска, јер се руско *-torot-* не може објаснити из *tārāt*; писцу није пошло за руком да отклони тешкоћу коју претстављају у том погледу малоруске чињенице (город поред биб и сл.). Нису довољно проучене пољске чињенице: писац узима као пољски рефлекс група које су у питању *-trot*, док, у ствари, у пољском налазимо *trót* под условима под којима се стара дужина групе чува. Има и других ствари у којима се тешко можемо сложити са писцем, на пример са оним што се говори на стр. 17—18 о пољском *we mładości* и сл. Сасвим је погрешно пишчево мишљење да је дужина у словеначком *vřána* и сл. стара (38 c.) В. бр. 1690.

С. Н.

1667. Ekblom R. Zur Entwicklung der Liquidaverbindungen im Slavischen, von — II Uppsala 1928, str. 29, SHVSU XXV 4 (1928). В. бр. 1666, 1690.

1668. Ekblom R. Der Wechsel (*i*) *e* \curvearrowright *o*- im Slavischen, von, Uppsala, 1925, стр. 34, SHVSU XXII (1925) 4. В. бр. 1699.

1669. Endzelin J. Оцена бр. 1641. SI I (1923) 611—617.

1670. Z. Оцена бр. 1753. SI Pohl' XL 256.

1671. I(lešič) Dr. Fr. Рецензија бр. 1718. J Ф III (1922—1923) 192.

1672. Ivšić Dr. Stjepan. Оцена бр. 1764. NVj XXXIII (1925) 318—341.

1673. Ильинский Г. А. К истории носовых основ праславянского глагола. СБОРС CI, № 3, 250—252.

1674. Ильинский Г. Къ вопросу о чередовании гласныхъ ряда *o*, *e* въ началѣ словъ въ славянскихъ языкахъ. SI II (1923/4) 232—276.

1675. Ильинский Г. Еще раз о праславянских дублетах типа *jelenь: olenь*. SI IV (1925/6) 387—394.

1676. Il'jinskij G. W sprawie „dekompozycji“ prefiksów w językach słowiańskich. Prace Fil XI 182—200.

1677. Jacobsohn H. Dissimilation in Zeitwörtern. KZ LIV (1926) 99—100.

О типу *devęty*: лат. *novem* и сл.

1678. Keller Georg Siegmund. Das Asyndeton in den baltoslavischen Sprachen, Heidelberg 1922, 107, мала 8^о.

1679. Klemensiewicz Z. Orzecznik przy formach osobowych słowa *być*. Prace Fil XI 123—181.

1679a. Knutsson Knut. Über die sogenannte zweite Palatalisierung in den slavischen Sprachen. В. бр. 17596.

1680. Koschmieder Erwin. Der Einfluss des Aspekts auf den Formenbestand des polnischen Verbums. JArch XLI (1928) 262—295.

1681. Koschmieder Erwin. Studien zum slavischen Verbalaspekt. KZ LV (1928) 280—304.

1682. Koštiál J. Entgleiste Iterativbildungen. ZSIPh IV (1927) 131—141.

1683. Kryński M. Końcówka *-go* w dopełniaczu deklinacji zaimkowej języków słowiańskich. CzIPF 8, 439 и д. Warszawa 1916.

1684—5. Куљбакин С. Оценка бр. 1640. J Ф IV (1924) 202—205.

1686. Lehr- Spławiński Tadeusz. Pochodzenie i rozpowszechnienie wyrazu *król* w polszczyźnie i w innych językach słowiańskich. Prace Fil XII (1927) 44—53.

Он мисли да су име Карла Великог примили прво Полабљани и Лужички Срби, који су имали прво посла са њим; у полапском је то име могло бити примљено као *karl*, а на осталом пољском земљишту као *król*; Лужичани, Чеси и Руси који су чули ту реч у том облику од Пољака, а који су, бар на граници са чешким племеном имали језичко осећање да томе *karl/król*, одговара она гласовна група која и прасловенскоме *tort*, — изменили су је у духу промене *tort* на своје земљишту. Због акцента на крају и умекшаног *r* место немачког *l* на крају мисли да и Јужни Словени нису примили то име непосредно, већ преко Западних Словена.

И по историским доказима, и по језичким, и по критици досадашњих погледа — мени невероватно.

А. Б.

1687. Lehr- Spławiński T. К бр. 1649. (Głosownia połabska w porównawczej gramatyce słowiańskiej N. Vondráka) SIO III/IV (1925) 400—436.

1688. Loewe R. Die indogermanischen Interjektionen *ē ō ā*. KZ LIV (1926) 103—148.

1689. Łós J. Prasl. **tort* ≥ pol. **trót*? SGRoz II 373—380.

1690. Meyer K. H. Оценка бр. 1666 и 1667. SI VII (1928) 621—625.

1690a. Marguliés A. Die Verba reflexiva in den slavischen Sprachen. (1924) Sammlung slav. Lehr- und Handbücher III. 2. B. бр. 1700, 1726.

1691. Meillet A. Le Slave commun. Paris (1924). XVI + 448. В. бр. 1619, 1623, 1695.

1692. Meillet A. Les formes nominales en slave RESI III (1923) 193—204.

1693. Meillet A. Le vocabulaire slave et le vocabulaire indo-iranien RESI VI (1926) 165—174.

Писац наводи неколико случајева у којима се огледа тесна веза између словенског са једне стране и иранског, односно индо-иранског, са друге стране: перс. *gādiy* и слов. *ради*, авест. *grāvō* у значењу „реч“ и словенско *слово*, авест. *srenō* и слов. *свѣтъ* и др.

1694. Меје А. Напомене о имперфекту. Глас CXII (1924) 88—92.

1695. M(eillet) A. Аутореферат бр. 1691. BSL XXV (1925) 155.
1696. M(eillet) A. Приказ бр. 1753. BSL XXV (1925) 161—162.
1697. M(eillet) A. Оценка бр. 1734. BSL XXIV, 2 (1923) 140—141.
1698. M(eillet) A. Оценка бр. 1764. BSL XXVI (1926) 198.
1699. M(eillet) A. Оценка бр. 1668. BSL XXVII (1927) 148.
1700. Meillet A. Оценка бр. 1690a. BSL XXV, 2 (1925) 163—164.
1701. Meillet A. Оценка бр. 1649. BSL XXV, 2 (1925) 155—157.
1702. Meillet A. Оценка бр. 2076a. SI III (1925) 673—676.
1703. Meillet A. Оценка бр. 2076a. BSL XXIV, 2 (1924) 135—129.
- 1703a. Mikkola J.J. Zur Vertretung der Gutturale und *tj* in den lat. Lehnwörtern des German. und Slavischen. MSNLH VII (1924) 261—279.
Слов. *crъky* (< **crъky*) и *cěsarъ* из герм.; *crъky* < гот. **kiriki* < грч. *κυριακόν*, простонародни облик за *κυριακόν*, кућа господња; *cěsarъ* < гот. *kaīsar*. До V века слов. *c* јако палатализовано *k'* а не африката; *Rim* од ствнем. *Rūm*.
1704. Младенов Д-р Ст. Към изследването на т. н. хетероклизия в индоевропейските езици. ГСУ XIX (1923) 12, 1—34.
1705. Mozsyński K. Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian, cz I. SAU XXX (1925) 8—12. BIAP 1925 (1926) 128—134.
1706. Nitsch Casimir. Nature et chronologie de la seconde palatalisation en slave commun. RESI VI (1926) 42—53. В. бр. 1615.
1707. Noha M. Zum Alter der urslav. Nasalvocale. ZSIPh IV (1927) 64—69.
Писац се не слаже са погледима Бубриховим у том питању које је овај изнео у ZSIPh II 121 и даље и брани своје хипотезе формулисане у LF 51, 1924, 244—263. Не сматрам Бубрихове погледе за тачне, али се не могу у свему сложити са писцем: не верујем да је -jop фонетским путем дало -jъ (>jъ). Уосталом, мишљења сам да се питања која проучавају у овом случају Бубрих и Ноха не могу никад дефинитивно решити. С. К.
1708. Noha Miloš. Praslovanská dvojice -ę || -ě. LF LI (1924) 244—263.
1709. Otrębski J. Z badań nad infiksem głosowym. SAU XXXI (1926) 7, 3—8. BIAP 1926 (1928) 120—127.
1710. Pisani V. Studi sui pronomini delle lingue indoeuropee. RIGI IX (1925) 55—63, В. бр. 1756.
О слов. *тънѣ*, *тънојѣ* и *тебѣ*, *тобојѣ* (стр. 62—63). Несигурни закључци. Х. Б.
1711. Поливановъ Е. Слѣды суффикса imperativi *-dhi на славянској почвѣ. Изв XXIV (1919) 2, 349—350.
1712. Porzeziński W. Zagadnienia sporna gramatyki słowiańskiej. Prace Fil X (1926) 110—143.
Из прасловенске фонетике.
1713. Ramovš Franc. O naravi psl. *tort-* in *tert-* v praslovensčini. ČJKZ VI 22—26.
Na podlagi substitucij rom. *tart* > slov. *tart* (pozneje *trat*) v VI. stol. Carnia > **karń*, dan. *Kranj*) in rom. *tort* > slov. *tǎrt* ugotovi, da se je praslo-

vansko *tort* glasilo v južni slovanščini 6.—7. stol. *tart*. Metateza v *trat* je nastopila koncem 8. stol., kajti slov. besede, prevzete po Bavarcih, kažejo že vedno *trat*, datirajo pa iz dobe po izgubi politične samostojnosti Slovencev.

1714. Ramovš Fr. K poznavanju praslovanske metatonije. SI II (1923/4) 205—231.

1715. Rudnicki M. Grupy *tl, dl* w językach słowiańskich. Prace Los 30—34.

1716. Rytarowska M. Kilka słów o skróceniu grupy *tort* w narzeczu słowiańskim. SGRoz II 393—396.

1717. Skok Petar. O zamjeni vlt. *a* > sl. y. ČJKZ VI (1927) 1—7.

1718. Sloński St. Tak zwane perfekturnum w językach słowiańskich. Prace Fil X (1923) 1—33. B. бр. 1648, 1671, 1757.

1719. Смалъ Стоцький Ст. Розвиток поглядів про семью словянских мов і їх взаїмне споріднення. ЗШевч CXLI—CXLIІІ. (1925) Шести чланак 1—42. B. бр. 1647, 1751.

1720. Соболевский А. И. Славяно-скифские этюды. ИзвАН I (1928) 376—390.

1721. Соболевский А. Замѣтки по славянской морфологии. SI V (1926/7) 451—455.

1722. Szober S. Postaciowe znaczenie praindoeuropejskich zdwojonych tematów czasownikowych typu stind. *jigāmi*, greck. βιβῆμι. SGRoz I, 125—136.

1723. Szober S. Słowiański Nom. Acc. sg. neutr. tematów na *-o-*, *-es-*. Prace Los 563—571.

1724—5. Stender-Petersen A. Zur Geschichte des altslav. **vitęgъ*. ZSIPh IV (1927) 44—59.

Критика Шварцових погледа (Schwarz ZSIPh II 104 и сл.) на порекло те речи. Мишљења сам да је писац у праву кад одбацује тумачења г. Шварца и кад види у сугласнику *t* у речи *vitędzь* природну супституцију севернонемачког мање-више палаталног *k*.
С. Н.

1726. Tangl E. Оценка бр. 1690а. ZSIPh IV (1927) 226—246.

1727. Томашевский В. Б. К вопросу об отражении индоевропейских дифтонгов со вторым плавным элементом в общеславянском языкѣ. (Известия Горского Института Народ. Образования I, Владикавказ 1923 1—7. B. бр. 1755.

1728. Thomson A. Die Nomlnativendung der bestimmten Adjektiva und lautlich Verwandtes in den slavischen Sprachen. ZSIPh V (1928) 110—124.

1729. Thomson A. Beiträge zur Geschichte des Diphtongs *ы* in den slavischen Sprachen. ZSIPh IV (1927) 342—356.

1730. Torbiörnsson T. Zwei slavische Kasusformen. ZSIPh I (1925) 74—78.

1731. Torbiörnsson T. Die bestimmten Adjektivformen der slavischen Sprachen. ZSIPh I (1925) 267—279.

1732—3. Trávníček F. Prothese či hiát? SGRoz II 139—152.

1734—5. Treimer K. Slawische und baltische Studien. Beiträge zur slawisch-baltischen Sprach- und Altertumskunde. Wien und Leipzig (A. Hölder), 1922, in 8°, 32. B. бр. 1697.

1736. Trautmann R. Ein Kapitel aus der Lautlehre der baltisch-slavischen Sprachen. SI II (1923/4) 1—4.

1737. Trautmann R. Оценка бр. 1753. ZSIPh II (1925) 549—550.

1738. Troubetzkoy N. Prince. Essai sur la chronologie des certain faits phonétiques du slave commun. RESI II (1922) 217—234. B. бр. 1620.

1739. Trubetzkoy N. Urslav. *dsždžь* „Regen“. ZSIPh IV (1927) 62—64.

Упркос мишљењу Бернекеру (Slav. etym. Wb.) мисли писац да је облик *dsždžь* старији од облика *dsščь*. Мишљење је оправдано. С. И.

1740. Troubetzkoy N. Les adjectifs slaves en *-ькь*. BSL XXIV, 1 (1923) 130—137.

Испитује додавање *-ко-* старим придевским основама на *и* (*ъ*). Сматра да је тај суфикс прво додаван придевима који значе нешто мало или пријатно (*жъкъ*, *шькъ* и сл.). Доцније, када је основних придева (*жъ*, *шь* и сл.) нестало, *-ко-* се почело додавати и другим придевима (*высо-къ* и сл.) и придевима са глаголским значењем (*мръзъкъ* и сл.). Зато мисли да се у време када је добивено *ржъка* (*ька* м. *-ька*) у горњим придевима није осећало деминутивно значење.

Мислим да је вероватно оно што износи у I—II; оно што г. Т. износи о *ржъка* не чини ми се да је тачно. А. Б.

1741. Trubetzkoy N. Die Behandlung der Lautverbindungen *tl, dl* in den slavischen Sprachen. ZSIPh II (1925) 117—121.

1742. Vasmer M. Beiträge zur slavischen Grammatik. 2. Zum ostslavischen Wandel von anlaut (*jje-* zu *o-*). ZSIPh IV (1927) 91.

1743. Vasmer M. Zur slavischen Grammatik. IF XLII (1924) 179—182.
1. Стслов. *въчера* „јуче“ = инстр. на *ѿ*. 2. Парт. през. акт. у прасловенском језику. О остацима типа **върѣ*- (срп. *врѣтак*).

1744. Fraenkel E. Zur baltoslavischen Grammatik II. KZ LIII (1925) 36—65.

1. О глаголима изведеним од номиналних облика.

1745—6. Fraenkel E. Zur griechischen und baltoslavischen Grammatik. Sat Ber (1924) 20—33.

У 6 одељку: о лит. *voldyti*, стслов. *vlasti*; у 7-ом: о грађевинарској терминологији код Словена; у 8. о слов. именима родбине (по Делбриковом систему).

1747. Fraenkel E. Zur Parataxe und Hypotaxe im Griechischen, Baltoslavischen und Albanischen. IF XLIII (1926) 290—315.

1748. Fraenkel E. Zur baltoslavischen Sprachgeschichte und Grammatik. JArch XXXIX (1924) 69—92.

1. О развиту привативног значења. 2. Постанак речи, апстрахованих из сложеница услед криве декомпозиције. 3. Избегавање једносложних речи у балтиско-словенском. 4. Изрази за природну смрт. 5. Стслов. *nejesyть* и *nejevьrъ*.

1749. Fraenkel E. Der prädicative Instrumental im Slavischen und Baltischen und seine syntaktischen Grundlagen. JArch XL (1925) 77—117.

Литавски материал.

1750. Frinta A. К transliteraci slovanských abeced. Sl IV (1925/6) 846.

1751. Frinta A. Оценка бр. 1719. SIPř XVII (1925) 652—654.

1752. Havránek V. Příspěvek k vokálům (Flickvokale) v slovanských jazycích. MNHMA (1926) 353—379.

1753. Hujer Oldřich. Úvod do dějin jazyka českého. Druhé vydání. Praha 1924. Стр. 91. В. бр. 1618, 1670, 1696, 1737.

1754. Hujer Oldř. Praslovъъz- a ѣz- v češtině. SbFil (1922) 23—31.

1755. H(ujer). Оценка бр. 1727. Sl IV (1925/6) 843—844.

1756. H(ujer). Оценка бр. 1710. Sl IV (1925/6) 844.

1757. Hujer Oldřich. Оценка бр. 1718. LF LII (1925) 376—377.

1758. Hujer Oldřich. Оценка бр. 26. LF L (1923) 272—277.

1759. Hujer O. Оценка бр. 1763a. LF LIII (1926) 184—186.

1759a. Hujer Oldřich. Оценка бр. 1611. LF LXV (1928) 354—358.

1759b. Hujer Oldřich. Оценка бр. 1679a. LF LXV (1928) 358—361.

1760. Crnek Fr. Ze studjów nad eufemizmami w językach słowiańskich. STLw 7, 15 nst. Lwów, 1927.

1761. Schwarz Ernst. Sloven. *p*: altbair. *p* (*b*, *w*). ZSIPh II (1925) 471—3.

1762. Schwarz Ernst. Zur Chronologie der slavischen Liquidenumstellung in den deutsch-slavischen Berührungsbereichen. ZSIPh IV (1927) 361—369.

1763. Schwarz E. Zur Chronologie von asl *a* > *o*. JArch 41 (1927) 124—136.

V tem članku se avtor protivi Vasmerjevemu (KZ 41, 157) pojmovanju substituiranja sl. *ǫ* s tujim glasom, z *a*, in hoče dokazati pravilnost Kretschmerjevega (JArch 27, 228) nazora, da je psl. razvoj *a* > *o* izvršen tik pred 9. stoletjem. Navaja primere za sl. *o* > fin. grš. rom. alb. germ. *a* in obratno za tuji *a* > sl. *o*; lista primerov je znana in ne prinaša nič novega, ne po vsebini, pa tudi v bistvu ne, zato ne odloča o pravilnosti tega ali onega naziranja. Dokaz za praslovenski, posredno torej za pozni slovanski prehod *a* > *o* vidi avtor v zgodnjih bav.-slov. zadevnih odnošajih (str. 134 sled.); vendar to ni nikakršen dokaz: rekonstruiranje oblike **ayars* (gl. še Schwarz ibid. 40, 284) za sl. *avors* je nepotrebno in sumljivo, kajti bav. **āhor* je mogla slov. enostavno prevzeti kot **ayors*, ker je bil bav. *o* pred *r* širok, torej kvalitativno blizu slov. *o*. Ako je na drugi strani *gorščina* dalo bav. *garstina*, to še ni s prejšnjim v nasprotju, ker je pri mali kvalitetni razliki med bav. *o* (pred *r*) in *ā*, ki je izkazana tako pogosto v stbav. grafični dubletu *o—ā* in tudi v rimah tipa *garten : borten*, prim. Weinhold, Mhd. Gr. § 60, substitucija z *a*-jem umljiva, to tem bolj, ker je *o* omejen na par besedi, *ā* pa običajen glas. Res je, da je bavarščina pozneje slov. *ǫ* nadomeščala s svojim *o* kar je predvsem razvidno iz tega, da je refleks bav. pristnega *ōr* drugačen kot onega *ōr*, ki je nastal iz slov. *or*, in sicer je prvi širok (dial. *ē*, *ě* ali *ea*), drugi ozek (t. j. *é* > dial. *i*, *iə*); ker je bil izposojeni slov. *ōr* še širok

glas (*gõřica* > *gõrz*, izgovori *girc*), pa ga je bavarščina vendar substituirala z *õr*, je iz tega razvidno, da je bil pristni bav. *õr* takrat bolj proti *a* nagnjen kot proti *o*, slov. *õ* pa je bil slišen s točno *o*-jevsko barvo. Iz dejstva, da ima bavarščina za slov. cirkumflektirani *õ* > *ô* substitut *ô*, za akutirani in neakcentuirani *o* pa sprva *a*, pozneje (od IX. stol.) pa *o*, moremo sklepati le to, da se je v praslovenščini vršilo postopno odmikanje od prvostne psl. vokalne kvalitete *â*; to se je v cirkumflektirani poziciji vršilo prej kot drugod, kar je povsem umljivo; zato e tam prišlo do stopnje *u* (*bog* > *bûx*), tu pa le do stopnje indiferentnega *o*, ki pa le bolj teži k širokemu kot k ozkemu *o* (*otrõk*). Treba nam je ta razvojni proces, ki se je vršil v slov. dial., samo smiselno zasledovati v praslovenščino, pa najdemo njeno stanje : *â* (> bav. *ā*) — *ô* (> bav. *ô*) poleg *õ* (> bav. *o*). Substitucija slov. *âr* z bav. *ar* ob oni bav. *õr* s slov. *õr*, *âr* mi zato ne diktira eksistence slov. *ar*, marveč le neko kvalitetno razliko med slov. in bav. *õr*.— Napačno sodi avtor, ko trdi, da je slovenščina v dobi 10—13. stol. substituirala bav. *ā* s svojim *ā*, za kar navaja moderne kor.-slov. oblike *pādār* < *Bader*; ta slov. dolžina je sekundarna; v času izposoditve tih besed je slovenščina poznala v nezadnjih kratkih akcentuiranih zlogih samo akutirano intonacijo (cirkumflektirani zlogi so se že zgodaj podaljšali) in tako je za akc. bav. *ā* mogel nastopiti samo slov. akutirani *ā*: *pādar*, *ārcat*. Pozneje so se vsi nezadnji akc. zlogi v slovenščini podaljšali: s premembo *brāta* > *brāta*, se je izpremenilo tudi *pādar* > *pādar*, *ārcat* itd. (prim. *chūhhina* > slov. *kūhiha* > *kūhinja*; **slōzzari* > slov. *šlōsar* > *šlōsar* kakor *vōl'a* > *vōlja*). V koroščini pa prehaja v mlajši dobi dolgi akut na sledeči zlog kot kratek cirkumfleks, vendar pušča dolžino v prej akcentuiranem zlogu še ohranjeno: *brāta* > *brātā* ali *mōša* > *mēša* > *mēšā* in pravtako *pādār* < *pādar*, *ārcāt* < *ārcat*.

F. R.

1763a. Schwentner E. Die primären Interjektionen in den indogermanischen Sprachen. Heidelberg 1924. B. бр. 1759.

1764. Škarić Đ. Deiktische čestice *zi* i *si* u slavenskim jezicima. Rad 229, str. 208—293. B. бр. 1672, 1698.

Словенска прадомовина.

1765. Bidlo J. Оцена бр. 96 (dflu II. sv. 1) ČMM XLIII—IV (1920) 277—296.

1766. Bidlo J. Оцена бр. 1781 (dfl III.) ČČH XXV (1919) 283—291.

1767. Brückner A. Оцена бр. 1789. SIO VI (1927) 395—404.

1768. Ebert M. Reallexikon der Vorgeschichte. Bd. I—IV. Berlin 1924—1926. B. бр. 1792.

1769. Ердељановић Др. Јован. Нидерлово дело о старим Словенима. ГСГД 7—8 (1922) 218—239; 9 (1923) 69—94. Оцена бр. 96, 1780, 1781.

1770. Zupanić dr. N. Оцена бр. 1771. NSt II. sv. IV. br. 1 (1923) 79—80.

1771. Kramář Karl. Die Ankunft der Germanen Litauer und Slaven aus der Urheimat am Altaj. — Budweis 1916. B. бр. 1770.

1772. Kraus Fr. Die Slaven. Ein Umriss. Archiv für Menschenkunde I, 337—356.

1773. Lehr-Spławiński T. Kilka uwag o praoczyźnie Słowian. ST Lw 4, 62 и д. Lwów, 1924.
1774. M(eillet) A. Оценка бр. 1780. BSL XXVI (1926) 204—205.
1775. M(eillet) A. Оценка бр. 1778 и 1779. BSL XXVII (1927) 145.
1776. Meillet A. Оценка бр. 1793. BSL XXV, 2 (1925) 61.
1777. Mikkola J. J. Południowa granica Słowian u Jordanesa. S GRoz II 111—114.
1778. Moszyński Kaz. Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian. RAK LXII Nr 2 (1925) стр. 140. В. бр. 1775 и 1784.
1779. Moszyński K. Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian. Część II SAU 30 (1925) 3, 8.
1780. Niederle Lubor. Slovanské starožitnosti, oddíl I. sv. IV: Původ a počátky Slovanů východních. V Praze 1924. Стр. 266. В. бр. 1769, 1774, 1785.
1781. Niederle L. Slovanské starožitnosti. Oddíl kulturní. Díl II, sv. 2, díl III, sv. 1 a 2. Praha 1924—25. В. бр. 1766, 1769, 1782, 1785.
1782. Novotný V. Оценка бр. 1781. (Díl III.) ČMM XLV (1921) 81—87.
1783. Oštir K. Dr. K predslovanski etnologiji Zakarpatja (Κοσέντζης). E I (1926/1927) 1—35.
1784. Rudnicki Mikołaj. Оценка бр. 1778 и 1779. SIO V (1926) 576.
- 1784a. Petíra S. Оценка бр. 1789. ČMF XIII (1926/27) 60—62.
1785. Slavík Jan. Оценка бр. 1780. ČČH XXXI (1925) 383—389.
1786. Slavík Jan. Оценка бр. 1781 (III, 2) ČČH XXXII (1926) 135—141.
1787. Соболевский А. Оценка бр. 96 (II, 1). SI VII (1928/9) 174—178.
1788. Соболевский А. И. Заметки по славянским древностям. Изв XXXI (1926) 1—9.
1789. Trautmann u. Vasmer. Grundriss der slavischen Philologie und Kulturgeschichte. В. бр. 1767, 1784a.
1790. Vasmer M. Die Urheimat der Slaven. „Der ostdeutsche Volksboden“, Aufsätze zu den Fragen des Ostens, hgs von W. Volz, Breslau 1926, 118—141.
1791. Vasmer M. Zur alten Geographie der slavischen Länder: 1. Ἀρσούραι. ZSIPh III (1926) 155.
1792. Vasmer M. Оценка бр. 1768 (Bd 1—4). ZSIPh III (1926) 267—270.
1793. Vasmer M. Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven. I. Die Iranier im Südrusland. (Veröffentlichungen des balt. und slav. Instit. an der Univ. Leipzig, III) Leipzig 1923. Стр. IV + 80. В. бр. 1776, 1796, и 1719.
1794. Vasmer M. Аутореферат бр. 1793. ZSIPh I (1925) 232—234.
- 1794a. Vasmer M. Оценка бр. 1797. ZSIPh IV (1927) 273—285. В. бр. 1798.
1795. Havránek Bohuslav. K názvům lingua sclavonica, boěmo-slavica = český jazyk a Sclavus, Slavus = Čech, Slovák. LF LII (1925) 111—120.
1796. Hujer Oldřich. Оценка бр. 1793. LF LII (1925) 374—376.

1797. Czekanowski J. Wstęp do historii Słowian. Perspektywy antropologiczne, etnograficzne, prehistoryczne i językoznawcze. LBS 3. Lwów, 1927, str. 326, 8°.

1798. Czekanowski Jan. Одговор на критику бр. 1794а. SI VII (1928) 672—681.

1799. Śmieszek A. Оценка бр. 1793. SIO III/IV (1925) 398.

Словенска митологија.

1800. Аничковъ Евгений. Последнія работы по славянскимъ религиознымъ древностямъ. Оценка бр. 94, 95, 96, 1812. SI II (1923/4) 527—547, 765—778.

1801. Bystron J. S. Przeżytki wiary w magiczną moc słowa. Prace Los 508—521.

1802. Brückner A. Mitologia slava. (Storia delle Religioni 4.) Bologna 1923.

1803. Brückner A. Mythologische Thesen. JArch XL (1925) 1—22.

1804. Brückner A. Osteuropäische Götternamen. Ein Beitrag zur vergleichenden Mythologie. KZ 50, 161. Göttingen 1922.

1805. Gubrynowicz B. Walka o mitologję. Prace Los 489—500.

1806. Ильинский Г. А. Одно неизвестное древнеславянское божество. Изв 1927, 5—6, 369—372.

О слов. *Перейлушу* (богу изобиља) и лит. *Cilvitus-у* (богу изобиља и богатства).

1807. Il'jinskij G. Pripegala. Prace Los 416—420.

1808. Carnoy Albert. Les Indo-Européens. Préhistoire des langues, des moeurs et de croyances de l' Europe. Collection Lovanium III. Bruxelles—Paris. Стр. 256. В. бр. 1813.

1809. Кондаковъ Н. П. Миѳическая сума съ земною тягою. Сп БАК XXII 53—66.

1810. Łęgowski J. Słowiańskie bóstwa *Lutybóg* i *Piorun* w dokumentach pomorskich. ZTTor. 4, 2 и д. Toruń; 1917.

1811. Łęgowski Józef i Lehr-Spławiński Tadeusz. Szcztaki języka dawnych słowiańskich mieszkańców wyspy Rugji. SIO II (1922) 114—136.

1812. Mansikka V. Die Religion der Ostslaven. В. бр. 1800.

1813. Oberpfalcer Fr. Оценка бр. 1808. LF LI (1924) 51—56.

II. Акценатска питања.

1814. Bartoli Matteo. Ancora *deus* e $\Theta\epsilon\omicron\varsigma$ e una legge del ritmo ario-europeo. Rivista di Filologia e di Istruzione Classica LVI 428—453.

1815. Belić A. Zur slawischen Akzentlehre. ZSIPh II (1925) 1—28. Одговор на бр. 1824.

1816. Belić A. Zur westslavischen Akzentlehre. ZSIPh V (1928) 146—152.
Поводом бр. 1861.

1816a. Belić A. Zum urslavischen Neucircumflex. ZSIPh V (1929) 355—360. Поводом бр. 1825.

1817. Белић А. Оценка бр. 1874. ЈФ VI (1926—1927) 225—232.

1818. Белић А. Оценка бр. 1876. ЈФ III (1922—1923) 170—174.

1819. Б. А. Оценка бр. 1862. ЈФ VI (1926—1927) 232—233.

1820. Б. А. Оценка бр. 1844. ЈФ V (1925—1926) 302—304.

1821. Bubrich D. W. Czy istniały wspólne słowiańsko-bałtyckie zmiany w dziedzinie akcentuacji? SGRoz II 3—10.

1822. Бубрихъ Д. В. Сѣверно-кашубская система ударенія. Изв XXVII (1922) 1—194.

Приложение I. Прасловянская акцентологическая система (112—176). Приложение II. Праиндоевропейская система интонаций слога (177—194). В. бр. 1872.

1823. Bubrich D. V. Du système d'accentuation en slave commun. RESI VI (1926) 175—215.

1824. Bubrich D. Die Akzentlehre von A. Belić. ZSIPh I (1925) 171—187.

1825. Bubrich D. Nochmals über die Akzentlehre von Belić. ZSIPh IV (1927) 369—375.

1826. Булаховскій Л. А. Акцентологическіе отъуды. ЈФ IV (1924) 114—150; V (1925—1926) 83—92.

V prvem poglavju si prizadeva avtor Valjavčevno mnenje, da je slovenščina pred akut. dolžino izpremenila ' v \frown (novi cirkumfleks) podkrepiti in si razložiti številne izjeme (na pr. *dělati*), za katere misli, da se je že zgodaj v njih izvršila redukcija posttonične dolžine, razen tam, kjer je bil v zlogu nosni vokal. V mnogih primerih si je avtor sam svest, da ostane akcentuacija tudi ob teh supozicijah temna. S tem v zvezi razmotriva o onih primerih, ki so v novejši akcentološki literaturi znani med grupami z metatonijo (*děla, děl, lopăt, z lípo, létos, sítì* itd.) in tudi zanje izhaja — čeprav ne gre za samo slovenski pojav — iz končne dolžine (celo tudi za gen. pl. jemlje $\bar{\epsilon}$, kar je v nasprotju z vsem znanjem o postanku in razvoju $\bar{\epsilon}$ in $\bar{\upsilon}$). Opozoril bi na nekaj napačnih akc. oblik v razpravi: **bistrica, *gosénica, *-ivo, nekaj, *prilika, zádr̃ga* itd. gen. sg. *gorě* je enostavno po nom. *gorä*; znaki Baudouina de C. \wedge in ' za rez. dial, niso identični z \frown in ' ; končnica $\bar{\upsilon}v$ v gen. pl. je dolga kot diftong, \bar{o} - zase pa je kratek gl. ЈФ II 230. — V drugem poglavju se avtor peča z zavisnostjo kvalitete slov. \bar{o} od akcenta. Vemo, da daje \bar{o} glas $\bar{\rho}$ (po Plet. transkripciji) t. j. dolenjsko \bar{u} (avtorjev $\bar{o}v$ v oklepaju na str. 139 ni točen), akutirani \bar{o} pa $\bar{\rho}$ (Plet.) t. j. dolenjsko $\bar{u}o$. Tu posveča pažnjo izjemam, kjer ima slov. $\bar{\rho}$ namesto $\bar{\rho}$ (regularnih primerov z $\bar{\rho}$ iz akut. \bar{o} v tipu *nóg, ókna*, itd. ni upošteval). Oblika **gólì* ali **gólì* sploh ne eksistira, marveč le pravilno *gólì* ali anal. *gólì*; *sirôta* je enostavno prevzeto iz akk., ne direktno iz **sirota* prim. fakt, da ima še dol. dial. v 16 stol. v nom. *sorota* = *sirôta*, v akk. *sirûto*, danes pa v nom. edino *srûta*; isto velja za *čaběla, dažěla* poleg običajnega *dažěla*; rez. *bæčula* je iz *bæčëla*, ker je rezijanščina v mlajšem času potegnila \frown zopet nazaj: *ðko* > *okô* > rez. *ðko* dočim smatra B. to zadnjo obliko za identično s staro izhodno; *ubôg* (ne *ubôg*) je prvotna določna oblika (-rez. *bðhi*), ki se rabi kot nedoločna; *nôhæt, vðsæk* ne eksistirajo

itd. Na šplošno bi pripomnil, da ima Pleteršnikov slovar vse polno \hat{o} , ki jih pa v slov. ni; Pleteršnik je bil Štajerec, kjer so kvalitete prvotnih različnih *o*-jev sovpadle (*boŭg* kakor *kôuža*) prav kakor v gorenjščini (*bôg* kakor *kôža*); kjerkoli pri redko rabljenih oblikah ni mogel ugotoviti pravega, pristnega dol. izgovora, tam se je ravnal ali po gorenjščini ali pa tudi le po črki: tako ima $\hat{o}s$, dasi ima dol. *ûs*, $\hat{o}l$, dasi ima rož. dial. *u* = lit. *o* itd., na kar sem že svojčas pozoril v ČMF VIII 6. Da je vsako razlaganje teh in takšnih napačnih oblik brezupno, je samo po sebi umevno. Nekatere pripombe in korekture je podal že avtor sam v svojem drugem članku JФV.

F. R.

1827. Булаховский Л. А. О новоциркумфлексовой интонации в праславянском языке. СБОРЯ СІ № 3, 268—271.

1828. Булаховский Л. А. Об интонационных суффиксальных дублетах в праславянском языке Изв. XXXI (1926) 327—341.

1829. Bulachovskij L. Die Intonation des slavischen Supinums. ZSIPh IV (1927) 69—84.

Писац проучava интонацију супина у вези са мишљењем Ван-Важковим да се у тој интонацији огледа балтиско-словенска метатонија. Његово је сопствено становиште нешто друкчије: „In Wirklichkeit aber erweisen sich die diese Frage stützenden Fakta erstens als viel komplizierter und zweitens von einer derartigen Natur, dass, meiner Ansicht nach, die Möglichkeit einer parallelen Entwicklung der Anfangsverhältnisse nicht auszuschliessen ist“.

1830. Bulahovskij L. A. Die Akzentzurückziehung im Slovenischen. ZSIPh II (1926) 300—415.

Автор се бави з оними примери, в katerih се акцент в slovensčini с коначнега запртега (делома tudi одпртега) злога ни премакнил на предходnjega, чеправ каже много istovrstnih primerov оменjeni preskok. Gre mu torej за kritiko zadevnih Lehr-ovih izvajanj (Ze studjów 81—90). Njegovo mnenje je, да се је акцент обдржал ле на онih злогih, ki со граматично продуктивни, kojih prvotni pomen ali pomenska determinacija je в jeziku še občutena (*črvič* proti *bôžič*; *deklē* proti *téle* itd.) Dalje obravnava primere, ki з njegovo hipotezo niso в skladu в njih vidi vplivanje akcentuacije по pomenu ali по tvorbi sorodnih oblik. Glede akcentuacije kompozitov з *o*-jevskim mask. в drugem členu ugotovi, да imajo kompozita с prefiksom *u-* in *iz-* stalno oksitonezo, она з drugimi prefiksi па кажеjo zopet zgornjo dvojnost; за razlago izhaja pravilno из kontaminacije dveh, prvotno različnih (korensko ozir. prefiksално акцентuirаниh) tipov, obenem па је tudi tu delovalo dejstvo, да се је акцент премакнил predvsem там, kjer је pomen drugega člana postal nejasen. Različne izjemne primere razlaga tudi B. — kakor Lehr — з акc. izenačevanjem меd posameznini fleks. oblikami. Novost njegovega tolmačenja је в poudarku semaziološkega faktorja, čemur па vendar ni pripisovati tolikšnega vpliva kot misli B. Akcentski premik в obravnavanih tipih је glasosloven, kar је razvidno из časovne zapovrstnosti in geografske razširjenosti акc. prenosa ozir. neprenosa в tipih *zvezda*, *slapac*, *žena*, *bogat*, *mogla*, из dejstev ki B. očividno niso točno znana, vsled česar со mnoga njegova podrobna razlaganja napačna (na pr. *goljuf* је zelo stara izposojenka, ker каже substitucijo $a > o$, $o > u$; ital. sufiks *-ino-* nima в slov. nobenega opravka, še manj vpliva; *praščič* је из *prašič*, kakor је razvidno из dial. *preščič*; temeljna beseda при *kosmat* је veliki većini slov. dial. neznana; *berič*, *oplen*, *žerjav* itd. со splošno znane in

rabljene besede itd.). Tako so pri njem pomešane oblike centralnih z oblikami zap. ali vzh. dial. Opozoriti bi bilo na izjemne primere pri tipu s korensko dolžino, ki kažejo na delovanje istih faktorjev (prim. dial. *šegã, vezã, slepãc* itd.). Skratka moremo reči: preskok akcenta v tipu *bogãt* je — izvzemši dial. *mãgl ã* > *mãgla* — časovno najmlajši; izvršen je — koder je sploh nastopil — povsod, koder niso vplivale na ohranitev starega akc. mesta obstranske fleks. oblike tipa *bogãta, -ega* itd., ki so se posebno lahko uveljavile tedaj, če je njihov akcentuirani zlog z akc. poudarkom združeval tudi pomenski poudarek ozir. važnost. — Glede *meně, tegã* itd. je opozoriti na njihovo enklitično rabo, dalje še na to, da je v več govornih *meně* nastalo pravzaprav iz **məně* (po dat., instr.), kakor je *meni* (poleg *məni*) po *meně* itd.; prim. s tem *vzamĩ* poleg *vzėmi (-e- po vzeti)* ozir. *vzami* poleg *vzãmi (-a- po vzamem)*. F. R.

1831. Bulachovski's L. Iš, aiščiu ir slavėnų gramatikos. Tiž II (1924) 115—121.

О ном. пл. основа на о-; о интонацији у флексији.

1832. Bulachovskij L. Оценка бр. 1833. ZSIPh I (1925) 216—232; 533.

1833. Van Wijk N. Die baltischen und slavischen Akzent- und Intonationssysteme. Ein Beitrag zur Erforschung der baltisch-slavischen Verwandtschaftsverhältnisse. Amsterdam (1923) 109 стр. B. бр. 1832.

1834. Van Wijk N. L'accentuation de l'aoriste slave. RESI III (1923) 27—47.

1835. Van Wijk N. Оценка бр. 1862. SI VI (1927/28) 488—493.

1836. Van Wijk N. Оценка бр. 1882. SI III (1924/5) 457—459.

1837. Van Wijk N. Оценка бр. 1847. SI III (1924/5) 124—127.

1838. Ванъ Веикъ Н. Оценка бр. 125. SI I (1923) 605—611.

1838a. ванъ Вейкъ Н. Къ формамъ *родилã, родился* и т. д. Изв XXIII (1918) 1, 106—112.

1839. Van Wijk N. Оценка бр. 128. SI II (1923/4) 450—452.

1840. Vondrák V. Dalši přispěvky k nauce o praslovanském přízvuku. Brno. 1924. 8° 53. (Spisy Fil. Fak. v Brně 9). B. бр. 1870.

1841. Vondrák V. De l'intonation de la finale du nominatif pluriel des thèmes en -o-. RESI IV (1924) 16—23.

1842. Grubor Gjuro. *Morati*. JФ V 150—161.

Smatra Ramovševo razlago, gl. št. 2029, sicer za možno, priznava, da nudi izhajanje iz impf. manj težkoč kot kako drugo, vendar mu dejstvo, da impf. *moraše* v starejši dobi nikjer nimamo sporočenega, brani, da bi se pridružil temu tolmačenju. Sam meni, da je epicenter nastanka tega glagola v slovensken jeziku, odkoder se je oblika polagoma širila na vzhod; to mnenje, ki ni neverjetno, pa že samo odvzema važnost dejstvu, da impf. *moraše* v shrv. ni. Za razlago navaja še druge možnosti: da se je poleg *mórem* govorilo tudi *mórem*, misleč, da ima slovensščina ' ozir. — proti shrv. " (*měljem, lězem*; *měljem; lězem*) ad libitum, kar je napačno, ker " v teh shrv. slučajih ni identičen; da bi pa *morati* nastalo po analogiji glagolov V. vrste, 3. razr., ni sprejemljivo, ker bi potem pričakovali obliko **mrati*. F. R.

1843. Grünenthal O. Zum russischen Akzent. JArch XXXIX (1924/5) 284—290.
1844. Даничић Ђуро. Српски Акценти. Београд—Земун. 1925. Цена 50 дин. С. К. Академија. Посебна издања. Књига LVIII. Философски и филолошки Списи. Књига 16. XIII + 320 in 8°. В. бр. 1820.
1845. Долобко Милиј. Ночь-ночьсь, осень-осеньсь, зима-зимьсь, лето-летось. SI V (1926/7) 678—717.
1846. Drzymuchowska E. Przyczynek do dziejów iloczasu polskiego. Prace Los 207—214.
1847. Ekblom R. Zur Physiologie der Akzentuation langer Silben im Slavo-Baltischen. SHVSU 22:1. Uppsala—Leipzig 1922. Види бр. 1837. 1864. 1889.
1848. Ekblom R. Zur čechischen und serbischen Akzentuation. SI III (1924/5) 35—44. В. бр. 1886. и 1887.
1849. Ивковић М. Акцентски системи српско-македонских говора. ЈФ IV (1924) 46—71. В. бр. 1890.
1850. Jakobson Roman. Оценка бр. 1884. SI IV (1925/6) 805—816.
1851. Качаров Е. Т. О ритмѣ русской прозаической речи. ДАН 1928, 3, 44—51.
1852. Kuba L. Оценка бр. 1888. SI I (1923) 621—625.
1853. Куљбакин Др. Ст. Акцентска питања. ЈФ III (1922—1923) 48—70.
1854. Куљбакинъ С. Оценка бр. 1876. SI II (1923/4) 726—732.
1855. Lehr-Spławiński Tadeusz. O prasłowiańskiej metatonji. P KM 3 (1918) 48. В. бр. 1863.
1856. Lehr-Spławiński T. O ustaleniu akcentu w językach zachodnio-słowiańskich. STLw. 3, 5 и д. Lwów, 1923.
1857. Lehr-Spławiński T. O jakości intonacji prasłowiańskich (z powodu prac K. H. Meyera, N. Trubeckiego i R. Ekbloma). RSI 9, 254 и д. Kraków, 1925.
1858. Lehr-Spławiński T. Najstarsze prasłowiańskie prawo cofania akcentu. STLw. 7, 134 nst. Lwów, 1927 (1928).
1859. Lehr-Spławiński T. Najstarsze prasłow. prawo cofania akcentu. SGRoz II 85—100.
1860. Lehr-Spławiński Tadeusz. De la stabilisation de l'accent dans les langues slaves de l'Ouest. RESI III (1923) 173—192.
1861. Lehr-Spławiński T. Zum westslavischen Akzent. ZSIPh III (1926) 364—367.
1862. Liewehr dr. Ferdinand. Zur Chronologie des serbo-kroatischen Akzentes. Prag 1927. 1—45. В. бр. 1819, 1835.
1863. F. Lorentz. Оценка бр. 1855. ZSIPh I (1925) 211—216.
1864. M(eillet) A. Оценка бр. 1847. BSL XXIV/2 (1923) 134—135.
1865. M(eillet) A. Оценка бр. 1882. BSL XXIV/2 (1923) 155—156.
1866. M(eillet) A. Оценка бр. 1832a. BSL XXIV/2 (1923) 133—134.

- 1867.** M(eillet) A. Оцена бр. 128. BSL XXIV/2 (1923) 150.
- 1868.** M(eillet) A. Оцена бр. 1876. BSL XXIV/2 (1923) 147—148.
- 1869.** M(eillet) A. Оцена бр. 1884. BSL XXIV (1923) 199.
- 1870.** M(eillet) A. Оцена бр. 1840. BSL XXVI (1926) 199.
- 1871.** M(eillet) A. Оцена бр. 1882. BSL XXVI (1926) 212.
- 1872.** M(eillet) A. Оцена бр. 1822. BSL XXV (1925) 159—161.
- 1873.** M(eillet) A. Оцена бр. 1891. BSL XXV (1925) 29—32.
- 1874.** Miletić dr. Branko. О srbochrvatských intonacích v nářečí štokavském. Sur les intonations serbo-croates dans le dialecte štokavien 1926 v Praze. В. бр. 1817.
- 1875.** Московљевић М. Акценти поцерског говора. ЈФ VII (1927—1928) 5—68.
- 1876.** Nachtigall R. Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung. I. Substantiva auf Konsonanten. (Slavica, herausgegeben von M. Murko, Heft 7.) Heidelberg 1922. Стр. VII + 300. Види бр. 1818, 1854, 1868.
- 1877.** Огиенко Иван проф. Украјински наголос на почетку XVII-го віку. Библиотека „Записок чину св. Василя Вел.“ ч. 3; 31 стр. 1926.
- Писац разгледа акценте „Службеника“ штампаног 1604 г. у Скрјатину и долази до ових закључака
1. Украјински нагласак почетком XVII в. знатно се разликовао од руског;
 2. имајући на уму конзерватизам црквеног изговора, писац мисли да је тих разлика било већ у дубокој старини;
 3. нагласак „Службеника“ од 1604 г. претставља у извесној мери нагласак народног украјинског језика;
 4. тај се нагласак у главноме поклапа са западно-украјинским, али је он такав био и у источно-украјинским дијалектима;
 5. зап.-украјински дијалекти боље су очували стари украјински акценат неголи источни;
 6. украјински акценат има више заједничких црта са јужнословенским, наиме српским. Ово подударање акцената украјинског и српског води порекло од преисториске епохе.
- Пишчеви закључци врло су сумњиве вредности. Закључак 1. претставља једну хиперболу. Други закључак није нимало образложен; закључак 5. је сумњив. Последњи закључак, да је украјински нагласак очувао неке заједничке црте са српским из преисториске епохе, и то у таквим примерима као што су *среда*, *сїра̀на* у Службенику 1604 или зап.-укр. *їйшу*, *ка́жу*, *но́шу*, *лѣблю* и сл., мало је чудноват: зар писац не зна да српски акценат у облицима *сре́да*, *сїра̀на*, *їйшѣм*, *ка́жѣм*, *но́сѣм*, *лѣбу́м* не претставља преисториски српски акценат? -- уп. чакавске облике *srě̀dà*, *strã̀nà* и сл.; у глаголским облицима акценат је у 1. л. једн. наведених глагола био у праслов. на наставку, а не на корену, те је тако морало бити и у српском у преисториској епоси. С. И.
- 1878.** Огиенко Иван. Наголос, яко метод означения місця виходу стародрукованих книжок. Замітки з історії наголосу на послугах палеотипії. ЗШевѣ. СXXXVI—СXXXVII (1925) 197—224.
- 1879.** Rešetar Milan Dr. Kvantitet u djelima Marina Držića. Rad 233 (1927) 145—196.
- 1879а.** Ружицић Гојко. Акценатски систем пјеваљског говора. СДЗБ III (1927) 115—179. В. бр. 2453.

1880. Sköld H. Zur Akzentzurückziehung auf Akutsilben. ZSIPh IV (1927) 143—144.

Писац је мишљења да је акценат на крају у ст.-инд. *dhūmās, grivā* новијег порекла (уп. сложенице *çaka-dhūma, tuvi-grīva*) као што је новијег порекла тај акценат у грч. δβμός.

1881. Torbiörnsson T. Bałtycko-słowiańskie zagadnienia akcentowe. SGRoz II 35—46.

1882. Torbiörnsson Tore. De litauiska akcentförskjutningarna och den litauiska verbalakcenten. (Ur: Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala Förhandlingar 1922—24: S. 62—92.) Uppsala 1923. Види бр. 1836, 1865, 1871.

Дело је изашло и на немачком: Die litauischen Akzentverschiebungen und der litauische Verbalakzent. (Slavica 9.) Heidelberg 1924.

1883. Torbiörnsson Tore. Аутореферат бр. 1882. SI III (1924/5) 127—138.

1884. Trávníček Fr. Příspěvky k nauce o českém přízvuku. SbFFMU 7. V Brně 1924. Стр. 52. В. бр. 1850, 1869.

1885. Trávníček Frant. K vývoji české kvantity. Sb Mách 349—357.

1885а. Травничекъ Ф. Къ вопросу о чешскомъ количествѣ гласныхъ передъ праславянскимъ ударениемъ. Изв XXIII (1918) 2, 1—25.

1886. Chlumský Jos. La mélodie des voyelles accentuées en tchèque avec une mention de l'état en serbe et en allemand. SI IV (1925/6) 1—25.

1887. Chlumský J. La mélodie des voyelles accentuées et l'influence des consonnes sur la mélodie des voyelles. SI V (1926/7) 233—249. Поводом бр. 1848.

1888. Христовъ (Долински) Добри. Ритмичниѣт основѣ на народната ни музика. СБА XXVII (1913). Види бр. 1852.

1889. Hujer Oldřich. Оценка бр. 1847. LF L (1923) 343—345.

1890. Цоневъ Б. Оценка бр. 1849. МП II/2 (1926) 125—129.

1891. Schmitt Alfred. Untersuchungen zur allgemeinen Akzentlehre, mit einer Anwendung auf den Akzent des Griechischen und Lateinischen. Heidelberg (Winter) 1924. XV + 209.

III. О речима; етимологије, из прасловенског значења речи и т. д.

1892. Анастасијевић Драгутин Др. Првобитни постанак имена и манастира Хиландара. Бор II (1927) 50—57; 134—138.

1893. Barić A. Miscellen. AA III/1—2 (1926) 213—221. *alisa и њен мак. корелат.

1894. Барјактаревић Фехим. Бурак у Горском Вијенцу. Прил VI (1926) 280—281.

1895. Brückner A. Zasady etymologii słowiańskiej. SAU 21 (1926) 9, 3.

1896. Brückner A. Wzory etymologii i krytyki źródłowej I. SI III (1924/5) 193—224; II. ibid. V (1927) 417—438. В. бр. 2014а.

1897. Brückner A. Zur slavisch-deutschen Namenskunde. ZSIPh III (1926) 1—19.
1898. Brückner A. Personen- und Ortsnamen. JArch XLI (1927) 296—306.
1899. Brückner A. Waldnamen und Verwandtes. JArch XXXIX (1925) 1—11.
1900. Brückner Aleksander. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków. В. бр. 1975а.
- 1900а. Brückner A. Оценка бр. 339. ZSIPh IV (1927) 212—218.
1901. Будимир М. Ономасиолошко-граматички прилози. ЈФ VI (1926—1927) 166—179.
1902. Будимир Д-р Милан. Calques и полигенеза. Прил III (1923) 210—214.
1903. Будимир Д-р М. Pathissus-Тиса. ГИДНС II/1 (1929) 1—15.
1904. Вујнак Р. Mad'arské horh a slovenské hrochot. SbMSI V (1927) 65—72.
1905. Булат П. К. Из живота речи. ЈФ IV (1924) 95—113.
1906. Булат П. К. Из живота речи. ЈФ V (1925—1926) 130—149.
1907. Vaillant André. В. бр. 1632.
1908. Vaillant A. Uzda „bride, frein“. BSL XXIX (1928) 43—44.
1909. Vaillant André. Solunü, Särund, „Salonique“. RESI VII (1927) 268.
1910. Vaillant André. Slave Bitolj „Monastir“. RESI XVIII (1928) 86—87.
1911. Vaillant André. Vieux-slave drikoll. RESI VIII (1928) 88—90.
1912. van Wijk N. Akslav. bezumь'ь. ZSIPh II (1925) 379—381.
1913. van Wijk N. В. бр. 2671.
1914. Walde A. Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen. Herausg. und bearbeitet von Julius Pokorny. Berlin und Leipzig, Walter de Gruyter & Co, 1926, 1927.
- Славистички део прегледао је М. Фасмер; Покорни је, у главном, допунио келтски део.
1915. Vendryes J. A propos de trois mots iraniens signifiant „sec.“ SGRoz II, 137—142.
1916. Willman-Grabowska H. Sl. blázina av. baraziš, skr. barhuh. SGRoz II 167—174.
1917. Witte Hans. Die Quellen zur slavischen Namensforschung in Mecklenburg. ZSIPh II (1925) 521—524.
1918. Gavazzi dr. Milovan. Sator-formula u Južnih Slavena. NSt II, sv. IV, br. I (1923) 39—47.
1919. Gavazzi Milovan. Slavenske mjere za predivo i tkivo prema seksagezimalnom sistemu. Sl III (1925) 655—672.

1920. Gamillscheg E. Zum Donaunamen. ZSIPh III (1926) 149—154.
1921. Грубор Ђ. Морати. ЈФ V (1925—1926) 150—161.
1922. Deny J. Un mot slave emprunté au turc à date ancienne. MBoy 98—100.
 Стсл. *prstъ* „лѣнов“ < тур. *pyrty* „pippen“.
1923. Дечевъ Д. Източно-германскиятъ производъ на българското народносно име. ГСУ (1926) I—25.
1924. Dyneley-Prince John. Etymological Note on *kobieta*, *kobyła*, *kobéł*. SI II (1923/4) 638—640.
1925. Dobrzycki Stanisław. Próba objaśnienia kilku nazw geograficznych wielkopolskich. SIO II (1922) 172—218.
1926. Durnovo N. В. бр. 1663.
1927. Ђ. Т. Р. Оценка бр. 1934. Прил VII (1927) 305—306.
1928. Ђерић др. Василије. Арбанске речи у српском језику. Прил VII (1927) 23—31.
1929. Ekblom R. Nordbor och värstslaver för tusen år sedan. Forn wännen, 1921, стр. 236—249. В. бр. 2036.
1930. Zubatý Jos. Výklady etymologické i lexikální. SbFil VII (1922) 3—22.
1931. Zubatý Jos. Slovenské *sošit'*, *posošit'*, staročeské *posošný*. SbMSI I (1923) 148—155.
1932. Zubatý Jos. Drobnosti mluvnické a etymologické. SbMSI I (1922-23) 83—84, 115—118.
1933. Zubatý Joz. Drobnosti mluvnické a etymologické. SbMSI II (1924) 66—72.
- 1933a. Ivšić Dr. Stjepan. Оценка бр. 369. NVJ XXXIII (1925) 236—238.
1934. Илешић Фран Др. „Безјак“ и „безјаци“. СДЗБ III (1927) 71—97. В. бр. 1927.
1935. Пешић Др. Fr. „Malinovac“. ЈФ V (1925—1926) 189.
1936. Пешић Др. Fr. „Моћи“ и „morati“ u slovenačkom jeziku. ЈФ V (1925—1926) 162—170.
1937. Пешић F. Severnoslovenski *žaden*, *žadny* i slovenačko (*n*)*jobeden*. ЈФ VI (1926—1927) 264—265.
1938. Пешић F. Оценка бр. 1900. ЈФ VI (1926—1927) 263—264.
1939. Ильинскій Г. Славянскія етимологији. ЈФ V (1925—1926) 184—187.
1940. Ильинскій Г. Кто были λεγζαντοί Константина Багрянороднаго? SI IV (1925/6) 314—319.
1941. Ильинскій Г. А. Рѣка Двина. Изв XXIII (1918) 2, 246—249.
1942. Ильинскій Г. А. Славяне и нѣмцы съ точки зрѣнія этимолога. Изв XXIV (1919) 1, 141—149.
1943. Ильинскій Г. А. Славянскія этимологији XXXVI—LXX. Изв XXIII (1918) 2, 180—245.

1944. Ильинский Г. А. Славянскія этимологии LXXI—LXXXV. Изв XXIV (1919) 1, 113—140.
1945. Iljinskiј G. Slovenské etymologie. SbMSI II (1924) 97—100.
1946. Janów Jan. Półn. — słow. *pristawь*. SIO VI (1927) 287—290.
1947. Janko Josef. O původu jména *Bratislava* (*Pressburk—Prešpurk*). ČČH XXXIII (1927) 347—351.
1948. Janko Jos. O etymologii slova „*kostel*“. ČČH XXXI (1925) 164—165.
1949. Kötzschke R. Die Quellen zur slavischen Namenforschung in Thüringen und dem Freistaat Sachsen. ZSIPh III (1926) 438—447.
1950. Knutsson Kn. Zur slavischen Lehnwörterkunde. ZSIPh IV (1927) 383—390.
1951. Когенъ М. О. Нъсколко поправокъ и дополнений къ „Этимологическому словарю русскаго языка“ А. Преображенскаго. Изв XXIII (1918) 1, 19—32.
1952. Костић Д. Његошев враг са два мача. ЈФ VI (1926—1927) 218—219.
1953. Костић Д. И накрат ситно арнаутски. ЈФ VI (1926—1927) 220.
1954. Koštiál Ivan. Etimološke beležke. ЈФ IV 182—184.
- Ugovarja razlagi slov. *finka* iz ital. *fica*, ker so slov. izposojenke zajete ali iz furl., ali iz beneškega dial., ki ima intervokalično tenuis premaknjeno v medijo (zato slov. *figa*). Dalje misli, da ima beseda *štenge* svoj *-n-* iz nem. dial., kar je možno, vendar primeri, ki jih navaja za nem. *agn* > *-ng* tega še ne zahtevajo, ker so iz dial., ki niso sosedje slovenščine. Kor.-štaj. nem. dial. pa imajo za *-gn* ali *-gv* ali po še nadaljnji asim. *-v*; kor.-nem. današnje sing. *štiagn*, pl. *štiagven* je mlajša analogija za staro sing. **štiaga*, pl. **štiagn* (odtod kor.-slov. *štiaje* < starejšega *štege*) gl. Lessiak PBB. 28, § 81, 88, 140. — Dalje zagovarja svoje tolmačenje slov. *punca* < nem. *Punzen*, ki jo je radi pomena in geogr. razširjenosti ločiti od *punica* < *polnica* „*tašča*“. To ime pa smatra, da so Hrvati in vzh. Slovenci uporabili, morda v zbadljivih nameri, namesto *tašča*, ki slučajno znači tudi „*vacua*“ (proti *polnica* „*plena*“.) F. R.
1955. Koštiál Ivan. Shrv. *kres*, *krijes*, *kris*. ЈФ V (1925—1926) 190—192.
1956. Lamouche Léon. Le nom de la *Dobruđža*. RESI VIII (1928) 90—91.
1957. Lang Prokop. Praslov. *astreǃь* „*accipiter*“. LF LI (1924) 20—28.
- 1958—9. Ласкарис Михаило. „*Вера*“ у значењу прстен око Сиња. ЈФ V (1925—1926) 192—194.
1960. Lewy E. Etymologica. ZSIPh I (1925) 415—417.
1961. Lokotsch Karl Dr. Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg 1927. стр. 242 + XVII, 8°.
1962. Lorentz dr. Fr. Pomoranische Ergänzungen zum etymologischen Wörterbuch. SIO II (1922) 158—165.
1963. Луњњакъ И. Загребъ и Аграмъ. ЈФ V (1925—1926) 216—218.

1964. Ляпунов Б. М. Этимологический словарь русского языка А. Г. Преображенского. Изв XXX (1925) 1—22.

1965. Ляпунов Б. М. Поправки и дополнения к Этимологическому словарю Преображенского. Изв XXX (1925) 1—22, XXI (1926) 31—42.

Поправке и допуне се тичу ових речи: дождь, книга, крамола, крыло, лысь, молоко, пчела, розга, рубежь, Русь, алкать. бѣда—бѣдный и обидѣть. У почетку чланка налазимо опште напомене о етимолошком речнику Преображенског.

1966. Meyer Lübke W. Alb. *penk*. AA III (1926) 201—207.

1967. Маретић Т. Још неколико ријечи о глаголу „морати“. ЈФ VI (1926—1927) 96—97.

1968. Machek V. Slov. **jьgъla*. SI III (1925) 593—597.

1969. Machek V. Slovanská jména *uzdy*. MNHMA 413—427.

1970. Machek Václav. Slov. *klъkъ*. LF LI (1924) 125—131.

1971. Machek Václav. Slov. **dъlъzъ*, *stprus. dulsis*. LF LI (1924) 132—135.

1972. Machek Václav. Příspěvky etymologické. I. Slov. *gaty a gajъ*. 2. slov. *měrinъ, mezinъsъ*. LF LI (1924) 240—244.

1973. Machek Václav. Dva příspěvky etymologické. 1. *lalokъ, 2. leměcha*. LF LII (1925) 109—111.

1974. Machek Václav. Slov. *želъdъkъ*. LF LII (1925) 342—344.

1975. Machek V. Sl. *gutъno*. LF LIII (1926) 343—347.

Од *гдоц* ‚говече‘ изведено је, суфиксом — *мо:гито* — а од овога, помоћу — *ьно* —, *гитно*.

1975а. Machek Václav. Оцена бр. 1900. LF LV (1928) 141—152.

1976. Medić Mojo. Morski karas i grebulja. (Sa jednom slikom). ZbNŽ XXVII/2 (1929) 54—69.

1977. Meillet A. B. бр. 1693.

1978. Meillet A. Les origines du vocabulaire slave: I. — Le probleme de l'unité balto-slave. RESI V (1925) 5—13; II De quelques noms de nombre. RESI V (1925) 177—182.

1979. Meillet A. *jezero, jazü (*ězü)*. BSL XXIX (1928) 38—40.

1980. Meillet A. Un suffixe indo-européen méconnu. SGRoz I 105—108.

1981. Meillet A. De quelques mots relatifs à la navigation. RESI VII 5—8. О речима *grebъ, čьlnъ, oldija, kьrma, ostrovъ*.

1982. M(eillet) A. Оцена бр. 2017а. BSL XXV (1925) 53—59.

1983. Melich J. О kilku nazwach rzek na Węgrzech i w Siedmiogrodzie. SGRoz II 101—110.

1984. Melich J. Etymologien, I. Slovak. *osoh* „Nutzen“. 2. Über den serbischen und kroatischen Namen *Fruška Gora*. ZSIPh II (1925) 35—51.

1985. Melich J. Zur slavischen Wortforschung I. Russ. *šatěrъ* „Zelt“ usw. ZSIPh IV (1927) 94—103.

- 1986—7. Menšík J. Drobnosti etymologické a mluvnické. SbMSI III (1925) 1—22.
1988. Милетичъ Л. По въпроса за произхода на името „Охридъ“. МПр II/2 (1926) 142—146.
1989. Младеновъ Ст. Един опитъ за български земеписенъ речникъ. СпБАк XX (1921) 63—183.
1990. Младеновъ Ст. Д-ръ. Забележки върху етимологията на нѣкои турски и гръцки думи въ единъ дамаскинъ. ГСУ XXII (1926) 1—52.
Допуне Милетичеву делу „Свищовски Дамаскинъ“.
1991. Младеновъ Ст. Бълг. *лудо* — *младо*. Изв НЕМ 1924, 33—36.
ludaž ка гот. *lutan*, стинд. *laha*, рѣав'.
1992. Младеновъ Ст. Бълг. *геранъ* и *геранило*. Изв НЕМ V (1925) 89—95. *геранъ* = зденац, бунар у опште' из нгрч. γεράνι, ‚Brunnenschwengel, (стрч. γέρανος, ‚ždraľ'), а за овај појам *геранило*.
1993. Mladenov St. Les prétendus emprunts iraniens et turcs en slave commun RESI IV (1924) 190—198.
1994. Mladenov St. Wasser und Wasserlosigkeit in bulgarischen, besonders westbulgarischen Bergnamen. ZONF II (1926) 45—51.
1995. Modestin Dr. Josip. Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti. NVJ XXXIV (1925), 9—14.
1996. Modestin J. Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti. NVJ XXXVI (1928) 3—11 и 288—297.
1997. Moszyński K. Uwagi o słowiańskiej terminologii topograficznej i fizjograficznej. Arch. nauk antrop. 1, 5 (1921) стр. 19.
1998. Müller F. Nochmals ‚Vier und Acht‘. IF XLIV (1926) 137—138.
Праобл. **oke-tom*; ‚ред врхова‘; први саставни део *ak* -*ok* ‚оштар, други форманс као у [*d*:]*jkq-tom* ‚ред десетица‘ = ‚100‘. Дуал **oke-tōm* ‚оба реда врхова‘ 2 × 4 = 8; 4 је стара сложеница: **oket(o)* + *μōro* (асимил. **oketμōr* > **quetμōr*) ка лит. *vorà* ‚ред‘.
1999. Müller Izn. F. Altitalisches Wörterbuch. Göttingen 1925.
Обухвата и слов. материал на основу, углавном, немачких, франц. и нордиских испитивања објављених после 2-ог издања Валдеовог лат. етим. речника.
2000. Murko Matyáš. Jméno „Jugoslavija“. Sbor Bid (1928) 392—412.
2001. Music dr. A. Netopir i Letopir. ЈФ VI (1926—17) 98—101.
2002. Music A. Prije i poslije. ЈФ IV (1924) 151—165.
2003. Mutafčiev P. *Dobrotič-Dobrotica* et la *Dobrudža*. RESI VII (1927) 27—41.
2004. Németh J. La provenience du nom *bulgar*. SGRoz II 217—222.
2005. Niedermann M. De quelques noms indo-européens du millet. SGRoz II 109—118.
2006. Noha Miloš. Slov *šepъ*, *šepati*. Sb Mách 358—360.
- 2006a. Oberpfalcer Fr. O příčinách změn ve významu slov. LF LV (1928) 92—102, 211—216.

2007. Odé A. W. M. Reflexe von „*tabu*“ und „*noa*“ in den indogermanischen Sprachen. Mededeelingen der Koninklijke Akademie van wetenschappen, Afdeling letterkunde, deel 63, serie A, No 3. Amsterdam 1927, стр. 28. В. бр. 2107.

2008. v. d. Osten-Sacken W. Etymologica. IF XLII (1924) 189—197.

1. Стслов. *gnъsъ*, можда, од *gnъsъ*. 2. Стслов. *sъ-grъza* = лит. *gráizyti*.

3. Праслов. **lъstь* од **lъkstъ* ка *lъgъkъ*.

2009. Otrębski J. Przyczynki etymologiczne. Prace Fil X (1926) 63—85.

1. Лат. *peior*, *pessimus*. 2. Лат. *necerim*. 3. Пољ. *dziś*, *dzisiaj*, *tydzień*.

2010. Otrębski J. Słow. *nevęsta*. Prace Fil XI 284—289.

2011. Oštir K. Slav. *slonъ* „Elefant“. Sl VI (1927/8) 1—17.

2012. Oštir K. Veneti in Anti. E II (1928) 46—73.

2013. Oštir K. Prěslave *lvъ* „llon“. SGRoz II 295—314.

2014. Oštir K. Danus-Asamus-Naissus. AA II/2 (1925) 348—379.

2014a. P. J. Оцена бр. 1896. ČČH XXX (1925) 206—207.

2015. Peisker J. *Tvarog*, Jungfernsprung und Verwandtes. Blätter für Heimatkunde IV (1926) бр. 7/9, 49—57.

2016. Pelikán Jan. Příspěvky k výkladu slov. 1. *Oblovati*. 2. *Sota*, *saděl* (*sadel*). LF LIII (1926) 118—123.

2016a. Pelikán Jan. Příspěvky k výkladu slov. LF LV (1928) 206—211.

2017. Петковић Владимир Р. Родоп из Дренице. Прил VII (1927) 116—123.

2017a. Petersson H. Etymologische Miscellen. Lund, 1923, 8°, 45 стр. В. бр. 1892.

2018. Pirchegger Simon. Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Veröffentl. des slav. Inst. a d. F. W. Universität in Berlin, 1., 1927; 8°, XXXI + 239.

Avtor je zbral 319 kraj. imen v dolini Murice, ki so slov. porekla in jih presoja z jez. stališča. Mnogo teh imen je že znanih iz drugih alpskih, nekdaž slov. pokrajin, nekaj je novih. Razlage so zato tudi večinoma že znane in priznane, pri novih imenih pa le deloma posrečene. Da je razlaganje povsem sigurno, je treba poznati muriški nem. dialekt in tega je avtor v lepi, z bogatim gradivom opremljeni razpravi (VI. pogl.: Lautlehre der Mürzmundart. 126—188 str.) opisal in to poglavje predstavlja najvažnejšo stran in glavno zaslugo avtorjeve študije. Za slavista je važno sledeče poglavje, ki govori o zastopstvu slov. glasov v nemščini. Ali z njegovimi izjavami se moremo le deloma strinjati. Vsa razpravljana slone na Sieversovih raziskovanjih in ugotovitvah o melodiji glasov in tudi opis nem. dial. je zgrajen na tej osnovi. Imamo pa vtis, da je v tem pogledu avtor s predsodkom obravnaval tvarino: če ima dial. na prim. za diftong *iu* padajoče *ui*, rastoče pa *aɣ*, tedaj ne smemo misliti z avtorjem, da je različnost intonacije rodila to različnost refleksov, marveč vidimo, da je to posledica preglasa: *ui* je za nepreglašeni, *aɣ* za preglašeni *iu* in tako nastane sum, je-li ta ali ona intonacija nekaj bistvenega, nelzpremenljivega, ali pa le v onem obsegu podana, ki ga je za kor.-nem. narečje ugotovil Lessiak PBB. 28, str. 53 in pri Pircheggerju le forsirana in kot zakonitost opredeljena. Tudi pri slov.-nem. kraj. imenih vpošteva P. prvotno slov. intonacijo, kar je v bistvu pravilno in potrebno; a ne

gre samo za to, marveč je treba gledati tudi na čas izposoditve, na nedoslednost grafike itd. Treba je dalje reči, da avtor nima zadostnega znanja o slov. akcentu, vsled česar so se mu pripetile celo take napake, da vzame za izhodno obliko (X. stol.) moderno slov. akcentsko obliko, celo tako, ki ima mlad, analogičen ali celo le literaren akcent. Zato njegovih izvajanj o substitucijah *ě, o, ě, q, y, ь* ni možno akceptirati. Gl. še mojo recenzijo v Slavii. VI. F. R.

2019. Погодин А. Этимология слова „книга“. JФ IV (1924) 185—187.

2020. Погодинъ А. Вопросъ о происхожденіи имени Руси. СбЗлат 269—275.

2021. Pokorny J. Zu slav. *guŕa* „Pelz“. ZSIPh IV (1927) 103.

2021a. Pokorny J. Ags. *mattoc* „Hacke“ ein slavisches Lehnwort? ZSIPh V (1929) 393.

Изводи (са другима) пре ту реч из лат. *mateola* (пре са значењем „ашова“ него „мотике“).

2022. Pokrowsky M. M. Etymologica. SGRoz II 223—228.

2023. Поповић П. Да ли израз *bonae memoriae* мора значити по-којника? Прил IV (1925) 259—260.

2024. Porzeziński W. Z metodologii badań semantycznych. Prace Los 323—329.

2025. Psichari Jean. Le village de *Zarko* en Thesalie. RESI VI (1926) 108.

2026. Радојичић Никола. О земљи и именима Богомила. Прил VII (1927) 147—160.

2027. Ramovš Franc. Dudlebi—Teindles. ČJKZ VI 252—3.

Zavrača J. Keleminovo etimologijo imena Dudlêbe; ugotovi nemožnost dejstva, da gre v korensem zlogu za menjavo *q — u*, kajti slov. ime kaže vedno le *u*, zato je nemožno, da bi nem. ime, ki naj bi bilo iz slovanskega, imelo *q*. *Teindles* ni iz slov. imena; njegova skupina *dl* je mlada (v 19. stol. še *Teinles*) in nima nič skupnega z *dl* v *Dudlêbe*; *Tein-d-les* je pristno nem. ime, in sicer gen. sing. deminutiva **tein-lein* „gradič“; korensko nem. *tein-* je izposojeno iz češ. *tyň* (> **tiun-*). F. R.

2028. Ramovš Franc. Оцена бр. 969. SI IV 142—149.

Proti Musičevi razlagi, gl. JФ III 291—2, ugotovi postanek in potek akc. dvojnosti *mórem-môrem* in konstatira, da je k *mórem* nastalo *móram* pozneje prešlo v *môrem*. V formalnem in pomenskem pogledu smatra impf. **moraše* (modalno rabljen) za ono obliko, iz katere je nastal glagol *morati* in pomen „debere“. Obravnava še nekatere zadevne dial. oblike. F. R.

2029. Ramovš Franc. K razlagam o postanku glagola *morati*. ČJKZ VI 265—7.

Ugovarja Gruborjevím izvajanjem in vztraja pri svoji razlagi, da je *morati* nastalo in dobilo pomen „debere“ preko modalnega impf. **moraše* za **možaaše*.

2030. Ramovš Franc. Izvor slov. svetniških imen *Ilj, Tilj, Tilen* in *Tilih* za lat. *Aegidius*. ČJKZ IV 120—121.

Prikaže, kako so nastala ta imena preko zadevnega bav. imena: 1.) bav. *jilh* > slov. *Ilj*; 2.) bav. **jilikh* > slov. **ilih*, preko *špt-ilih* v *Tilih*; 3.) bav. *giljen*

(po cas. obl.), *jiljen* > slov. **iľan*, *Tiljen*, po redukciji *ɹ* in prehodu *ľ* > *l*: *tiln*. po onemitvi *-n* pa končno *Tilj* (izg. *tlj*). F. R.

2031. Ramovš Franc. Praslovensko *kasęǵ* „Edling“. R II 303—326.

Iz krajevnega imena *Koseze*, *Kasaze*, *Kazaze*, ki jih po pretresu zadevno dial. vokaličnih, akcentskih in konz. pojavov izvaja iz prvotnega enotnega *Kasędzь*, kar prevajajo Nemci z „Edling“ in iz zveze tega imena s *Κοσεντζης*, imenom enega izmed vodij Hrvatov pri Konstantinu Porfirogenitu sklepa ob pretresu slovanskih izposojenk na *-ęǵ* na germanski izvor imena. Skuša mu najti vir, a vendar le z veliko skepso nadovezuje na langobardsko *gausing-*, ki je kot prvotno, plemensko ime ohranjeno v kraj. imenu *Gausingo* v Italiji. F. R.

2032. Rocher Karel. O pŕvodu slova *ňadra*. ČMF X (1923) 14—16.

2033. Rozwadowski J. O nazwie Słowian. SAU 27 (1922) 7, 4—5.

2034. Rozwadowski J. O nazwie Wendów. SAU XXX (1925) 2, 1—2. BIAP 1925 (1926) 134—136.

2035. Rudnicki Mikołaj. *Odra i Drava*. SIO VI (1927) 370—388.

2036. Rudnicki Mikołaj. Lechici i Skandynawi (Nordowie). Ocena bр. 1929. SIO II (1922) 220—246.

2037. Skok P. Iz srpsko-hrvatske toponomastike JФ VI (1926—1927) 65—95.

2038. Skok Petar. Tri etimologije. ČJKZ IV 38—46.

1.) Poda v kratkem geogr. razširjenost besede *bezjak* in dvomi o pravilnosti Štrekljeve razlage, ki izvaja to besedo iz ital. *bislacco* (istro-ital. *bižgako*), kajti skupina *zj* in *sl* ne more biti romanska in poleg tega je beseda znana le po sev. Italiji. To mu kaže, da gre za slov. besedo, ki je preko Istre prišla v ital. Avtor meni, da je *bezjak* nastalo iz *bez-(ja)jak*, s čimer bi se pomen („bedak“) lepo družil. — 2.) Tolmači ime *Jernej* za *Bartholomäus* pri Slovencih; statistika cerkva, posvečenih temu svetniku, kaže, da je njegov kult prišel med Slovence preko Ogleja in za to govori tudi oblika sama, ki temelji na lat. *sanctus-Bartholomäus*, kar pravilno razvija preko **špt-bartǫlǫmej* (bolje *-ěj*) > **špt-bertlměj*, po asim. *ǫb* > *ǫb*, *ǫ* in disim. *m* — *m* > *m* — *n* v *šǫmerněj*, iz česar je izvzeto **ernej* > *Jernej* kot ime brez *špt*—. — 3.) Pravilno tolmači, da se Nemci pri *Radkersburg* za slov. *Radigojevino* > *Radgona*, slov. oseb. ime *Radigoj* substituirali s svojim domačim sličnim imenom *Ratgēr* (navede še več podobnih primerov). Nem. *Radmannsdorf* za slov. *Radovljica* pa izvaja iz slov. hipokoristika *Radman*, ki se je rabil poleg *Rad*o in je Nemce spominjal na domači *Radmann*; možnost takega tolmačenja je dopustna, vendar tudi Štrekljeva razlaga iz **Radovans-dorf* ni nemožna.

2039. Skok Petar. Toponomastični prilozi. ČJKZ V 1—14.

1.) Ob pravilni razlagi kraj. imena *Črnomelj* iz nom. sing. mask. adj. k hipokoristiku *Črnom* za *Črnomēr* in enakšnih tvorb (*Dragomelj*) zasleduje avtor adj. kraj. imena na *-jo-* in poda mnogo zanimivih opažanj. — 2.) Glede imen furl. *Mugla*, ben. *Muggia*, slov. *Milje* meni, da je ben. oblika venecianizirana za tosk. **Muglia*, ki ni nič drugega kot na ital. način brano furl. *Mugla* (*gl* kot *ľ*). Slovenščina je sprva imela **Migla*, ki je pod uplivom tosk. oblike premenjena v *Milje*. Avtor sam smatra svoja izvajanja za nezaključena; eksistenca oblike **Muglia*, ki se ji pripisuje tolikšen upliv, še ni izkazana; gl. še

Fr. Sturm, Čas. za slov. jez. VI 83—4. — 3.) Pravilno razlaga slov. ime *Kočevje* iz *hvojčevje* > *hočevje*, ki je po nem. *Gottsche* (< *hočevje*) dobilo začetni *k*—.

F. R.

2040. Skok Petar. O zamjeni vlt. \bar{u} > sl. *y*. ČJKZ VI 1—7.

Avtor podaja revizijo Bartoli-jevega naziranja, po katerem naj bi sl. *i* za klt. \bar{u} , \bar{o} nastal preko *y*, ki je podajal direktno ilir.-rom. \bar{u} , \bar{o} . Ugotovi, da takih palatalizacij (\bar{u} > \bar{u}) pri Romanih, s katerimi so južni Slovani prišli v 6—7. stol. v stik, še ni bilo; pri tem je važnost in pozornost obrnil še na dejstvo, da Albanci, ki jim je palatalizacija \bar{u} lastna, ne substituiražo sl. *y* s tem \bar{u} , marveč z *u*. Smatra zato, da je sl. *y*, ki je bil diftong, substituiral neke rom. diftonge, ki so se pričeli razvijati iz \bar{u} , \bar{o} ; ta diftong se je glasil nekako *uj* (deloma *ju*). Za to naziranje navaja dva izredno važna in prepričevalna primera: *palude* > *Palit* (na Rabu) poleg *Pol'udi* (pri Splitu), kjer govori *l* za *ju*. Za substitucijo *uj* > *y* navede še *Olib* < **dluib* (Ἀλωίβ, *Aluybi*). Vendar nastane vprašanje, ali je *y* vedno in edino nastal iz *uj*; kakor je *y* nastal za bav. \bar{u} in kakor je bavarščina substituiralala slov. *y* v zgodnji dobi z \bar{u} , tako je možno, da je *y* tudi za še ne diftongirani rom. \bar{u} nastopil, koder se je še *u* govoril (na pr. v Furlaniji), drugod pa je bil prikladen kot substitut za rom. *uj* < lat. *u* (Dalmacija). Vsekakor je dejstvo rom. *uj* > sl. *y* nedvomno, s tem pa tudi diftongična narava sl. *y* zopet z nove strani potrjena.

F. R.

2041. Skok Petar. Kupljenik = Kupělnikъ. ČJKZ VI 251—252.

Tolmači kraj. ime *Kupljenik* pri Bledu in starosrb. *Kupělnikъ*; za osnovo jemlje kolektivno ime *kup'le* (k *kupъ*), event. osebno ime *Kup'len*. Vendar ostane pri tem tvorba nejasna (-*ě*). Za srb. ime je pač najboljša izhodna oblika rom. **cuppella*, kar priznava tudi Skok, a slov. ime mu izključuje to misel; zdi se mi boljše, da ločimo slov. ime od srb. in da smatramo slov. ime za *kup'ensnikъ* kljub neobičajni tvorbi.

F. R.

2042. Skok Petar. Država — dežela. ČJKZ VI 248—251.

Ugotovi, da južsl. *država* = *dežela* podaja vsebino prvega štadija srednjeveškega pojmovanja države: kar vladar „drži = poseduje“, to je država. Poleg tega eksistira še verb. abstraktum v slov. *dežet*, ki je — kakor *država* — ščasoma dobil konkretno značenje; v križanju med *držel* in *država* je nastalo *držela*—*dežela*. Da je treba izhajati iz *držet* (< *držěb*: Skok govori o slov. *l*, kar ni prav; ziljsko *dežěia* ne kaže na *l*, marveč nasprotno na \bar{u} < \bar{e}), je povsem jasno; ali prehod v *držela* se pač ni izvršil po oni kontaminaciji, marveč gre po vsi priliki za analogično stvoritev nom. na -*a*, nastalo v razmerju k cas. obl. na -*i* (predvsem loc. sing., prim. adv. na *deželi*), kjer je loc. dat. podal kontakt z loc. dat *a*-osnov, ki je tudi imel končnico -*i*. — Obenem poda avtor razlago za postanek rum. suf. -*eală* < sl. -*ěb*.

F. R.

2043. Skok P. La terminologie chrétienne en slave: l'église, les prêtres et les fidèles. RESI VII (1927) 177—198.

2044. Skok Pierre. *Slověninū* > *Sclavus*. Mélanges à M. Antoine Thomas 413—416. Paris 1927.

2045. Skok Petar. La semaine slave. RESI V (1925) 14—23.

2046. Skok Petar. Les noms des jours de la semaine. RESI VIII (1928) 87—88.

2047. Skok P. Slave et Albanais. AA II (1924) 107—126. **jaǵьсь* (уп. jaǵьac) > арб. *agul'iče*; *jaǵьсь* > арб. *ogič*, ускрсно jaǵьe' са о- за ja као у *osika* = *jasika*; *šilék* 'младо jaǵьe' < **seletəkъ* српхрв. *seletak* 'једногодишње jape' (Босна, Сански Мост).

2048. Skok P. *ugič* en monténégrin. AA II (1924) 134—136. *ugič* од арб. *ogitš* (тако и буг. *jogič* 'водич' Геров) од *jaǵьсь*; и, вероватно, под утицајем почетног и у арб. *иде*.

2049. Skok P. Zur illyrischen Ortsnamenkunde. Festschrift Kretschmer (1926) 252—256.

2050. Skok P. Оценка бр. 2076. SI III (1924/5) 121—124.

2051. Sköld Hannes. Lehnwörterstudien. LUårs XIX (1923) 7, стр. 48. Види бр. 2106.

2052. Sköld Hannes. Linguistic gleanings. LUårs XIX (1923) 5, стр. 84. Види бр. 2106.

2052a. Sköld H. Orientalische Wörter im Russischen. ZSIPh V (1929) 391—392.

Каракуль, бельмеса.

2053. Смодлака Др. Јосип. Име државе. СКГл VII (1922) 588—300.

2054. Соболевский А. Этимологическія замѣтки (По поводу „Славянскаго этимологическаго словаря“. Э. Бернекера.) SI V (1926/7) 439—450.

2055. Соболевский А. И. Какъ изслѣдовать мѣстныхъ названія? Изв XXIII (1918) 1, 183—186.

2056. Соболевский А. И. Что такое Стегеръ? Изв XXIII (1918) 187.

2057. Соболевский А. И. Русско-скиѣские этюды I—XII. Изв XXVI (1921) 1—44; XXVII (1923) 252—332.

2058. Соболевский А. И. Новые русско-скиѣские этюды. Изв XXXI (1926) 10—30.

2059. Соболевский А. И. Названія рек и озер рускаго севера. Изв XXXII (1927) 1—42.

2060. Sobolevskij Al. Zur russischen Ortsnamenforschung 1. *Žme-rinka*. 2. Zu 'Αχέρων. 3. Zu *-vättern*. 4. Zu den keltischen Flussnamen auf *-amo*, *-ama-*. ZSIPh II (1925) 51—53.

2061. Sobolevskij A. Zum Flussnamen *Абрас*. ZSIPh VI (1927) 412.

2062. Станојевић Ст. Уал ЈФ VI (1926—1927) 218.

2063. Станојевић Ст. Пуци gal ЈФ VI (1926—1927) 220.

2064. Станојевић Ст. Др. Бешеново—печенешко село. ГИДНС II/1 (1929) 88—89.

2065. Stender-Petersen Ad. Gemeinslavisch *vitędzь*. MFG (1925) 44—45.

2066. Stender-Petersen Ad. Zur etymologie des urslav. *gorazds*. SI V (1926/7) 665—676.

2067. Stloukal Karel. Оценка бр. 335. ССН XXVI (1920) 178—179.

- 2068.** Стојановић Љуб. Где је био град Копријан? Прил VII (1927) 217—219.
- 2069.** Stojković Marijan. Poljubiti babu. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 84—85.
- 2070.** Stojković Marijan dr. *Nastačilo, stačilo*, svatovski član. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 82—84.
- 2071.** Tazzycki Witold, *Polskie ksiądz, księga*. SI VI (1927.28) 265—266.
- 2072.** Tazzycki Witold. O pochodzenie nazwu miejscowej Bratislava. SI V (1926/7) 136—137.
- 2073—4.** Tazzycki W. Najdawniejsze polskie imiona osobowe. RAK LXII Nr 3 (1926) Стр. 124.
- 2075.** Tentor Dr. Mate. Prilog Bernekerovurječniku. JФ V (1925—1926) 202—214.
- 2076.** Titz dr. Karel Franc. *coche*, špañ. *coche*, ital. *cocchio* = stč. *kotčí, kočí* (vůz). ČMM XLVI (1922) Brno. Види бр. 2050.
- 2076 а.** Trautmann R. Baltisch-Slawisches Wörterbuch. Göttingen 1923. Стр. VII + 382. В. бр. 1702, 1703.
- 2077.** Трифоновъ Йорд. По произхода на името „шобъ“. СпБАК XXII (1921) 122—159.
- 2078.** Тројановић Сима. Тур и зубар. ГСГД 12 (1926) 103—122.
- 2079.** Трубецкой И. Стслов. *skvrъna*. СБЗлат (1925) 481—483.
По пищеву мишьењу *kv* праслов. **skvrъna* није палатализовало зато што *v* пред *f* (од —*bf*—) није било умекшано.
- 2080.** Ђоровић Владимир. Ајвас Дедина касида. Прил VII (1927) 189—196.
- 2081.** Ułaszyn Henryk *Suhak-sumak*. Pam Liter XXV (1928) 267—273.
- 2082.** Ułaszyn H. Kilka uwag terminologicznych. Prace Los 405—415.
- 2083.** Vasmer Max. Etymologisches. 1. abg. *lěcha*, „Ackerbeet“, 2. russ. *серы* „Ohrring“, 3. altruss. *объжа, вобъжа* „Landmass“, 4. russ. *брюда* „Stellvertreterin der Braut bei der Hochzeit“, 5. russ. *бѣлка* „Eichhörnchen“. ZSIPh I (1925) 64, 152, 418.
- 2084.** Vasmer M. Etymologisches. 6. Nhd. *Fatzke* 7. Russ. *сѣрлядь*. 8. Lett. *lānis*. ZSIPh II (1925) 124, 133, 473.
- 2085.** Vasmer M. Etymologisches. 9. österr. d. Tcheiken und Nassarn. 10. nhd. ma. Quebbeten, Queftchen. 11. nordgrossruss. *лохъ* „Lachs“. ZSIPh III (1926) 86.
- 2086.** Vasmer M. Etymologisches. 12. urslav. *socha*. ZSIPh V (1927) 144—145. Слов. *socha* није позајмица из иранског; *ch* (*x*) је пореклом из индо-европ. *kh*. 13. aksl *chъdogъ* „kunstfertig“, 14. russ. dial. *кабарда* „Fischotter“. ZSIPh IV (1927) 376—377, 412.
- 2087.** Vasmer M. Etymologisches: 15. russ. *kandaly* „Fesseln“, Ketten“. ZSIPh V (1928) 152.

2088. Vasmer Max. Osteuropäische Ortsnamen. AUD I, 7 Dorpat 1921. Стр. 71. В. бр. 2104.
2089. Vasmer M. Zu slavischen Ortsnamen. JArch XXXVII (1923) 82—89.
- 2090—1. Vasmer M. Neuere Beiträge zur slavischen Ortsnamenforschung. Teil 1. Die altgermanische Ortsnamenforschung in Böhmen. ZSlPh II (1925) 524—530.
2092. Vasmer M. Zur alten Geographie der slavischen Länder I. 'Αρδι-
ῆρα. ZSlPh III (1925/26) 155, 2. *Bitolj* ZSlPh IV (1926/27) 93.
2093. Vasmer M. Ältere griechische Lehnwörter im Slavischen. JArch XXXVIII (1923) 282—283. Писац брани своје објашњење речи *корабљ* и *колиба* против Романског.
2094. Vasmer M. Griechisch-Slavisches. ZSlPh V (1929) 410.
Rimъ. Olžjъ.
2095. Vasmer M. Studien über die germanisch-slavischen Beziehungen. 1. Gibt es slav. Lehnwörter im Gotischen? ZSlPh IV (1927) 359—361.
2096. V(asmer) M. Vermeintliche Gräzismen. ZSlPh IV (1927) 411—412.
2097. Vasmer M. Zu den slavischen Ortsnamen in Griechenland. ZSlPh III (1926) 385—386. Σανταμέρη = фр. *St. Omer*, а не *Sodoměrъ*; Μαλεσίνα од арб. *mal'esí*, а не од слов. *Malešino*.
2098. Vasmer M. Alte Flussnamen. 3. *Tanew*. ZSlPh II (1925) 125.
2099. Vasmer M. Beiträge zur alten Geographie der Gebiete zwischen Elbe und Weichsel. ZSlPh V (1929) 360—370.
Netze, Drawa, Schrimm, Radęca, Drewenz, Ihna, Nisa, Drama, Opava.
2100. Vasmer M. Nachtrag zu Schwarz *wiking*. ZSlPh V (1929) 407. В. бр. 2110 и 2111.
2101. Förster M. Der Name der Donau. ZSlPh I (1925) 1—25; Zum Donau-Namen *ibid.* 418.
- 2101 a. Fraenkel E. Zur baltoslavischen Etymologie und Wortforschung *Tiž* III (1925) 481—489. Допуне Траутмановом балтиско-словенском етимолошком речнику.
2102. Hujer O. Lat. *anser*. SbGr (1923) 59—62. Слов. *gqseгъ* = лат. *anser* = иевр. *ḡhans-er(o)*.
2103. Hujer Oldřich. Čes. *starati se o někoho* „míti o někoho starost, strach“. LF L (1923) 319—320.
2104. Hujer Oldřich. Оценка бр. 2088. LF L (1923) 56—57.
2105. Hujer Oldřich. Оценка бр. 328. LF LI (1924) 182—184.
2106. Hujer Oldřich. Оценка бр. 2051, 2052. LF LI (1925) 307—210.
2107. Hujer O. Оценка бр. 2007. LF LVI (1929) 40—42.
2108. Šamšalović Dr. Gustav. Etimon riječi „*grabancijaš*“. NVJ XXXIII (1925) 344—346.
2109. Šamšalović Dr. Gustav. Imena mjeseci. NVJ XXXIII (1925) 200—202.
2110. Schwarz Ernst. Wiking ~ asl. *vitędzь*. ZSlPh II (1925) 104-117.

2111. Schwarz E. Zur Entlehnung des germanischen *wiking* ins Slavische. ZSIPh V (1929) 394—407. B. бр. 2100.

2112. Schwarz E. Slov. *p* (> *b*, *w*). ZSIPh II 471—3.

Avtor pokaže, na katerih ponemčenih slov. krajevnih imenih v Alpah se e vršil bavarski premik internega *p* > *b* (ki je pozneje oslavel v *w*); tako primeri (gl. Lessiakove študije) kot ugotovitev in računanje s premikom *p* > *b*, *w* (ibid., gl. še Ramovš HS. II. str. 190) so itak že znani in pravzaprav ne gre za slov.-nem., marveč le za interno nem. pojav.] F. R.

2113. Schwarz E. Die Übernahme des asl. *-ika* in den Flussnamen Österreichs. JArch. 40 (1926) 315—7.

Avtor korigira vsaj deloma mnenje Schnetza, gl. št. 2118. o substituciji slov. *k* v bavarsčini: *-k-* se je substituiral z bav. *-kk-*, ki pa je v neakcentuiranih zlogih še mogel participirati na premiku v *kch*. Iz članka je razvidno, da tudi Schwarz sponira, da se je palatalizacija slov. *-ika* > *-ica* vršila šele po 8. stol., o čemer seveda ne more biti govora, saj že prvotna južna slovansščina izkazuje eksistenco glasa *c* s tem, da substituirala balk.-rom. *k'* s svojin *c*. F. R.

2114. Schwartz E. Bemerkungen zur slavischen Lehnwörterkunde. JArch XL (1926) 284—292.

Нем. (баварско) *Jauer, Auer* из слов. **аѡрѡ*, а ово, у 6—8 веку, позајмљено из бав. **ahor* (кор. *ǫhr*): стслов. *čerša* из стбав. **cherssja*; стсл. *сърку* у 3—8 веку из стбав. *chirch*.

2115. Шкарић Ђуро. Јужнословенска ријечца *ve*. ЈФ III (1922—1923) 81—83.

2116. Шкарић Ђуро. Српскохрватска ријеч *шаслак*. ЈФ V (1925—1926) 183—184.

2117. Škultety Jos. O mene Bratislavy. SIPohl' XLI 697—702, 765.

2118. Schnetz J. Die *(ъn)ika-* Flussnamen Österreichs. JArch 39 (1925) 153—184.

Avtorju gre za to, da ovrže Vasmerjevo mnenje, da pri teh imenih ne gre za slov. *-ika*, ki je šele pozno, po VIII. stol. prešlo v *-ica*, marveč za maskulina na *-iks*; proti Vasmerju navaja tole: 1.) da so ta rečna imena tudi v nemščini feminina; 2.) da se imena na *-ika* razlikuje od onih na *-iks* po tem, da so izkazana kot maskulina, da podajajo slov. *-iks* sprva, ko se je *-x* še govorilo, kot *-iko*, pozna je kot *-ik*. Ti ugovori niso prepričevalni: 1.) Femininum nem. rečnih imen ne predstavlja kontinuitete fem. spola slovanskega imena, marveč je večinoma nastal iz zveze s fem. *aha* „voda“; 2.) v stari dobi nastopa za *-iks* praviloma *-ika*, t.j. *a* za *ъ* *pim*. *Adamunta* < *vodomotъ*, *Rakanizze* < *rakъnica*, če gre za neakcentuirani (tudi v nemščini) šibki *ъ*. Gradivo, ki ga avtor navaja, ni vseskozi predmetno: imena kakor *Pinka*, *Selk*, *Thodicha*, *Walster*, *Mödlmig*, *Mölk* sploh niso iz slovansščine; pri nekaterih so razlage zgrešene: *Irdning* izvajati iz **ědъnikъ* „Zornbach“ ni smiselno, ker takega imena zakladnica slovanskih krajevnih imen ne pozna, a izvajanju iz *jedъnikъ* se tudi zapiski in izgovor z *i-* ne upirajo, kakor misli avtor, saj vidimo isti proces popolnoma jasno tudi pri *Jedlovo* > *Ilawn*; etimologije imen *Mandling*, *Möndling*, *Mank*, *Weidling* so neverjetne. Končna avtorjeva izvajanja o stbav. premiku *b* > *p*, o slovenski metatezi *tert* > *trêt*, gl. št. 2112 o substituciji *y* ne prinašajo nič novega. Glede substitucije

šč (ne šʹ, kakor misli avtor) z bav. *st* gl. št. 2113. Avtor pride po vseh teh izvajanjih do zaključka, da je slovenščina do 9. stol. imela še *-ika*, ki je šele po tem času prešlo v *-ica*. Že doslej navedeni ugovori kažejo, da ta zaključek ni rezultat neizpodbitnih dejstev, marveč 'e rezultat posebnega, po našem mnenju napačnega pojmovanja gotovih faktov. Ni dokazano in ne dá se dokazati, da je *-ika* izključno le refleks slov. *-ika* ozir. *-ica*. Na drugi strani je nedvomno, da je že praslovanščina, torej tudi še slovenščina VI. stol. imela *-ica* in da je ta palatalizacija plod praslov. procesa; metodično je napačno, da se to dejstvo ne upošteva in da se daje prednost in važnost bav. *-ika*, ki more biti tudi iz slov. *-ikъ*. Ob enakšnem upoštevanju obeh dejstev moremo in smemo reči le to-le: 1.) bav. *-ika* more podajati slov. *-ikъ*; 2.) malo je verjetno, da je bav. *-ika* le substitut slov. *-ikъ*, ker bi bilo več kot čudno, da bi prav slov. severne pokrajine imele skoro izključno imena na *-ikъ* tam in v takem obsegu, kjer in kolikor imajo južne, še zdaj slovenske pokrajine *-ica*; 3.) zato je verjetno, da je bav. *-ika* tupatam tudi substitut za slov. *-ica*; 4.) da je bavarščina substituirala slov. *c* s svojim *k*, to se da umeti na ta način, da je bil slov. *c* slabo africiran, da je bila njegova fonetična vrednost nekako *tʹ*, vsled česar je bil akustični vtis za tuje uho enakšen vtisu glasu *tʹ*; 5.) v tej razlagi nas podpira dejstvo, da je bavarščina tudi slov. *tʹ* in iz njega ščasoma razviti *č* = *tʹsʹ* substituirala s svojim *k*. F. R.

2119. Šturm Franc. Refleksi romanskih palataliziranih konzonantov v slovenskih izposojenkah. ČJKZ VI 45—85 in 260.

Razprava zasleduje odnos romanščine do slovenščine od prvih početkov, t.j. od 6. stol. do najnovjših dob pri čemer dobro razlikuje odnos furlanščine do slov., italijanščine do slov., vpoštevajoč stalno veliki vpliv ital. na furl., vse v obsegu glasov, ki so v naslovu označeni. Dokončno je po nji dognano, da je bil slovanski element v Alpah in na Krasu od početka le z retorom. življenjem v živahnem odnošaju in da je tudi v mlajši dobi največji procent rom. izposojenk zajet iz furl. Avtor pravilno pojmuje jez. razvoj na obeh straneh in si je pravilno zamislil značaj stikov med tujerodni jeziki. Pri razlagi difference med *č* in *c* v Čedad proti Celje izhaja pravilno iz že asibiliranega retorom. *č*, za vlt. *k* dočim se mi izhajanje iz galorom. *c* < *k* za slov. *c* ne zdi verjetno, ker vidimo postanek takega *c* za rom. *k* (ne *c*) tudi tam, kjer je rom. *k* še ohranjen (*Cres*, *Cavtat*); tu gre za substitucijo rom. *kʹ* s slov. *c*. Dalje se ne strinjam z nastavkom **tvrzbstъ*, kajti *ž* ni niti z romanističnega (avtorjeva misel na ital. je za to zgodnjo dobo povsem izključena), niti s slavističnega stališča možen; slov. oblika je bila **tvrzbstъ*, in izkazuje substitucijo rom. (= dalm.) *gʹ* s slov. *z*, prav kakor *Buzet*, *Zilja*. Želeli bi imeti podrobnejši razbor razvoja lat. *j*, *gi*, *di*, v retorom., ker more njegov izsledek biti velike važnosti za presojo fon. vrednosti sl. *dʹ*.

F. R.

IV. Српскохрватски језик.

2120. Алексић Радомир. Оцена бр. 2400. ЈФ VI (1926-1927) 276-278.

2121. Анастасијевић Драг. Н. Хипотеза о „Западној“ Бугарској. ГСкНД III (1928) 1—13.

2122. Анастасијевић Д. Н. Оцена бр. 524. Прил III (1923) 273—275.

- 2122a.** Аноним. Оцена бр. 2146a. Govori i piši hrvatski kako treba II (1926) 7—8.
- 2123.** Ancel Jacques. Races, langues, Empires et Eglises dans le Balkans. MSL III/3 (1926) 382—405.
- 2124.** Banović Stjepan. Vukodlaci. I. Pelješac, 347.— II. Boka 348.— III Zaostrog, 349. — IV. Neretva, 350. — V. Makarska, 351. — VI. Vrgorska Krajina, 352. ZbNZ XXVI/2 (1928) 347—357.
- 2125.** Banović Stjepan. O jednoj još živoj narodnoj pjesmi Džora Držića. ZbNZ XXVII/2 (1929) 74—76.
- 2126.** Banović Stjepan. Sitni prilozi za povijest hrvatske književnosti. 1. Izvor Preradovićeva pridjevka: „Petar od Perlata Kapetan“... 183—185. 2. Što je potaklo Andriju Palmovića da spjeva baladu „Tomić—Mihovile“... 185—187. 3. Nekoliko biježaka „Hrvatskoj Batrahomiomahij“, što ju je priopćio Ferdo Menčić u 3. knjiži „Grade“... 187—188. Grada X (1927) 183—188.
- 2127.** Banović Stjepan. Stalni epiteti junakâ u našim narodnim pjesmama. ZbNZ XXVI/2 (1928) 283—288.
- 2128.** Banović Stjepan. Dvije žive narodne fraze, koje se nalaze i u bugaršticama. ZbNZ XXVI/2 (1928) 288—290.
- 2129.** Barac Antun Dr. Оцена бр. 658. JNJ VI 282—283.
- 2130.** Barić H. Оцена бр. 2528a. ZSI Ph II (1925) 550—559.
- 2131.** Bačić Janko. Logika prema govoru. NVJ XXXVII (1928) 28—34.
- 2132.** Bačić Janko. Logicizam govora. NVJ XXXVII (1928) 69—75.
- 2133.** Bačić O. Petar. Izbor seoskoga kralja u Dalmaciji. ZbNZ XXVI/2 (1928) 319—328.
- 2134.** Башић Мил. Оцена бр. 2205. Прил VI (1926) 307—313.
- 2135.** Белић А. О употреби времена у српскохрватском језику. ЈФ VI (1926—1927) 102—132.
- 2136.** Белић А. Аорист имперфективних глагола. ЈФ V (1925—1926) 171—182.
- 2137.** Белић А. О синтаксичком индикативу и „релативу“. SGRoz II 47—56.
- 2138.** Белић А. Мисли о прикупљању диалекатског материјала. ЈФ VI (1926—1927) 1—10.
- 2139.** Белић А. О постанку српскохрватских глаголских облика *нећу*, *ћу* и сличних. Глас СХII (1924) 1—18.
- 2140.** Белић А. Прилози историји словенских језика. ЈФ IV (1924) 1—28.
- 2141.** Белић А. Ластовечки језик. ЈФ V (1925—1926) 194.
- 2142.** Белић А. Поводом приказа о нашим правописима. ГлПД IV (1924) 109—111.
- 2143.** Белић А. Језичко јединство Срба, Хрвата и Словенаца код Ђуре Даничића и његових савременика. Дан 36 (1925) 28—72.
- 2144.** Belić A. Đura Daničić. JNJ VII (1923), 1—5.

2145. Белић А. Књижевни језик српскохрватски. НЕСт II 316—325.
2146. Белић А. Кајкавски дијалекат. НЕСт II 210—215.
- 2146а. Белић А. Чакавски дијалекат. НЕСт IV 931—934. В. бр. 1122а.
2147. Белић А. Речници српскохрватски. НЕСт III 759—761.
2148. Белић А. Правопис српскохрватски. НЕСт III 531—537.
2149. Белић А. Српскохрватски језик. НЕСт IV 392—405.
2150. Belić A. Le caractère de l'évolution du serbo-croate, de ses origines jusqu'à nos jours. MoSI II (1925) 25—45.
2151. Белић А. Оцена бр. 2205. ЈФ V (1925—1926) 307—308.
2152. Белић А. Оцена бр. 649. ЈФ III (1922—1923) 143—154.
2153. Белић А. Оцена бр. 882. ЈФ III (1922—1923) 192—195.
2154. Белић А. Оцена бр. 644. ЈФ IV (1924) 228—234.
2155. Белић А. Оцена бр. 2374. ЈФ VI (1926—1927) 238—248.
2156. Белић А. Поводом расправе проф. Б. М. Ляпунова. (Исп. бр. 2319) ЈФ IV (1924) 44—45.
2157. Bees (Βέης) Nikos A. Serbisch-byzantinische Urkunden des Meteoronklosters. Wiederabdruck aus der Zeitschrift „Byzantis“ B. II. Berlin — Wilmersdorf 1923. Стр. 100. В. бр. 2184.
2158. Боранић Драгутин Др. Вуков и Даничићев пријевод библијских цитата. Дан 36 (1925) 155—216.
2159. Bosanac Dr. Stjepan. Kritične napomene uređivanju akademijskoga rječnika. NVJ XXXIII (1925) 49—54, 247—248; XXXV (1927) 162—167; XXXVI (1928) 161—166.
2160. Bosanac Dr. Stjepan. Napomene Maretićevu Jezičnom savjetniku. NVJ XXXIII (1925) 84—88.
2161. Брежњик Павел. Скраћивање назива на почетна слова. СПр II (1928) 1—2, 61—67.
2162. Bulat P. Dr. O imenima naroda. JNj VI 380—386.
2163. Bulat P. K. Drvo i čovjek. SI II (1923/4) 613—627.
2164. Булат П. К. Даничић у светлу Академског „Рјечника“. Дан 36 (1925) 288—294.
2165. Vážný Václav. O dnešním jazykovém stavu v charvátských koloniích v republice československé. SbMSI IV (1926) 182—188.
2166. Vážný Václav. O chorvatském „kajkavském“ nářečí Horvatského Grobu. В. бр. 2470.
- 2166а. Vážný Václav. Ikavismy a ekavismy v kajkavském charvátském nářečí Horvatského Gróbu na Slovensku. SbMSI IV (1926) 1—2, 65—70.
- Г. Важни допуњује свој материјал о заменицима звука ђ-та који је изнео у студији о кајкавском дијалекту у Хрв. Гробу (в. бр. 2166). Овде он даје све примере са $\acute{d}=i$ и са $\acute{d}=e$. Утврђује да се ти примери готово потпуно слажу са примерима чакавског дијалекта у Моравској долини (исп. сада студију његову под бр. 2167а.), а тако исто, у главном, и са чакавским дијалектом у Подију и у хрватским насељима по Аустрији и Угарској која је описао Куре-

лац (сада су готово сва у Аустрији). На тај начин, закључује он, однос икавизма према екавизму врло је стар и претставља ону слику коју сам ја износио за приморске хрватске чакавске говоре. Доцније (у делу под бр. 2167а.) Важни је примио објашњења тог односа Мајера-Јакубинског, о којем ћу ја засебно говорити. А. Б.

2167. Vážný Václav. O niektorých horvatských variantoch horvatských olebo slovenských piesní ľudových v Horvatskom Gróbe. SbMSI IV (1926) 1—2, 23—32.

2167а. Vážný Václav. Čakavské nářečí v slovenském Podunají. SbFFB V (1927) č. 47(2) стр. 215.

2168. Vaillant André, professeur à l'École Nationale des Langues Orientales Vivantes. *La langue de Dominko Zlatarić*, poète ragusain de la fin du XVI siècle. I Phonétique. Paris 1928. XX + 368.8°. Чини VI књигу серије Travaux publiés par l'Institut d'études slaves. Посветио својим учитељима: А. Белићу, П. Боајеу и А. Мејеу.

О овом солидном и озбиљном научном делу биће говора у идућој књизи ЈФ.

2169. Vaillant André, professeur à l'École Nationale des Langues Orientales Vivantes. *Les Piesni Razlike de Dominko Zlatarić*. Paris. 1928. VIII + 44. Чини VIII књигу серије Travaux publiés par l'Institut d'études slaves. Посветио М. Решетару.

2170. Vaillant André. Les origines de la langue littéraire ragusaine. RESI IV (1924) 222—251.

2171. Vaillant André. Les parlers de Nivica et de Turija (Macédoine occidentale) RESI IV (1924) 24—52.

2172. Vaillant André. Serbo-croate *čítao, čiti*. RESI VI (1926) 106—107.

2173. Vaillant André. Trois textes ragusains du XVIe siècle en version čakavienne. RESI VI (1926) 66—82.

2174. Vaillant A. Les féminins en *-ka* du type Kōtōrka. MVen (1925) 363—372.

2175. van Wijk Mikołaj. O stosunkach pokrewieństwa między językami południowo-słowiańskimi. Prace Fil XI (1927) 94—112.

Популарно излагање узајамних односа међу Јужним Словенима (предавање на Варшавском Университету).

Има недовољног изношења факата, тврђења са којим се ја не могу сложити, али свугде похвалне жеље да предавач уђе у научне проблеме који се њих тичу. Ја мислим да је наша наука у много праваца отишла знатно даље. Али и поред тога има и несумњиво тачних погледа и тврђења. Питање у којем се данас, после нових и самосталних студија, не могу са њим сложити — јесте о македонском дијалекту. Некада сам и ја мислио као и он, да је то мешовит дијалекат који је добио неке црте са севера. Данас, иако не спорим да македонски дијалекат са српским основним цртама има много заједничких црта са осталим македонским дијалектима који претстављају продужење старословенског језика, о пореклу и о значају тих србизама друкчије мислим. Можда ће се г. В. са мном сложити када се упозна исцрпније са материјалом који говори у корист овога (ускоро ће изаћи моја студија о једном западномакедонском дијалекту).

Г. Вајк свакако греша, ако мисли да сам ја могао икако друкчије употребити „генеалoшку“ формулу' него онако како и он сам о томе говори у *Prace Fil XI 3*; а да и ја не мислим да има оштрих граница међу диалектима — о томе сам више него често говорио. Исп. на пр. „Српски или хрватски језик од увек је један. Његови су се претставници у току времена множили и увећавали његову и националну и језичку област. На различним тачкама те области у различна времена историског развитка њихова јављале су се различне нове језичке црте. Оне су заузимале, делимице због тога што су се неке јављале у рано време развитка нашега народа, а делимице и због различне унутрашње природе своје, врло различне просторе. Ти се простори ретко кад потпуно подударају у језичких црта: обим једне црте прелази обим друге или спаја језичне области које су другим цртама биле одвојене. То показује да међу претставницима некога говора нигде нема граница, нема прекида. *Јер, иако се неком цршом и може консџашоваши шакав ѡрекид, другом се може шако исто консџашоваши диалекашски консџинуишеш*“ (тамо подвучено, Глас 78 (1908) стр. 66.)

А. Б.

2176. van Wijk N. Taalkundige en historische gegevens betreffende de ondstе betrekkingen tussen Serven en Bulgaren. Amsterdam 1923.

Краће о томе и у бр. 2175.

2177. van Wijk N. Оцена бр. 2308. ZSlPh III (1926) 259—264.

2178. Weingart Miloš. Оцена бр. 418. ČMF X (1923) 8.

2179. Weingart M. Оцена бр. 644. ČMF X (1923/24) 271—272.

2180. Vajs dr. Josip. Nekoliko bilježaka o izdanju glagolskog misala latnicon. Sv. Cecilija XVIII/6 (1924) 173—176.

2181. Васенко П. Г. Сербские записи на греческой рукописи XVв, принадлежавшей Библиотеке Академии Наук. ИзвАН VII серия. Отделение гуманитарних Наук 1928 Nr 1, 27—44.

2182. Васиљевић-Хаџи Др. Јов. Муслимани наше крви у Јужној Србији. Бр XIX (1925) 21—94.

2183. Václavík Ant. Podunajská dedina v Československu. Monografia. 1925. Nákladem Vydavateľského družstva v Bratislavě. У овом је делу штампан бр. 2344.

2184. Вернадский Г. Оцена бр. 2157. Sl III (1924/5) 550—551.

2185. Врховац Р. Оцена бр. 2536. ЛМС 300 (1921) 138—139.

2136. Вујичић Мил. Ант. Речник места у ослобођеној области Старе Србије. По службеним подацима. Издање и штампа Државне Штампарије. Београд, 1914, с. 253., 8°, цена 4 дин. В. бр. 2568.

2187. Вуксан Душан. Један зборник народних лијекова из прошлога вијека. ГлЕМ III (1928) 1—4.

2188. Вуксан Душан Д. Једно рукописно јеванђеље Државног Музеја цетињског. Прил VII (1927) 219—222.

2189. Вушовић Данило. Диалекат Источне Херцеговине. СДЗБ III (1927) 1—71. В. бр. 2453.

2190. Вушовић Д. Оцена бр. 2469. ЈФ VI (1926—1927) 274—276.

- 2191.** Gavazzi Dr. Milovan. Оцена бр. 658. NVJ XXXII (1924), 232—234.
- 2192.** Gavazzi Milovan. Pravopisni rječnik. II изд. Загреб 1921.
- 2193.** Гавриловић Андра. О Вуковој „Писменици“. ГлПД VI (1924) 222—227, 330—335.
- 2194.** Гавриловић Анд. О првој књизи Вукове „Данице“. ГлПД III (1923) 50—55.
- 2195.** Гавриловић Анд. Један непознати спис Вука Караџића. ГлПД III (1923) 275—280.
- 2196.** Гавриловић Анд. О једној старој загонеси. ГлПД II (1922) 363—364.
- Доводи у везу загонетку („зубац“) из „Рибања и Рибарског Приговарања“ и у „Кићи“ (за 1922 г. бр. 27): „Дођоше лопови ухватише домаћине и везаше, а кућа се поплаши и побеже кроз прозор“ из Смедеревске Јасенице, од Стевана Ристића, из Смед. Паланке.
- 2197.** Гавриловић Анд. О српском штампању Телемака. ГлПД II (1922) 259—262.
- 2198.** Гавриловић А. Горски Вијенац према Вукову „Рјечнику“. ГлПД III (1923) 149—151.
- 2199.** Геземан Др. Герхард. Ерлангенски рукопис старих српско хрватских народних песама. ЗБИЈК XII (1925) I—CXLVIII + 1—352. В. бр. 2295, 2425.
- 2200.** Glavan Vjenceslav. Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca. ЈФ VII (1927—1928) 111—159.
- 2201.** Грданички Дамаскин Др. Једна збирка проповеди из краја XVIII века. Бог I (1926) 357—367.
- 2202.** Грујић Рад. М. Српскохрватско насељавање по Штајерској. ГСГД 7—8 (1922) 113—125.
- 2203.** Грујић др. Радослав М. Школе и манастири у средње-вековној Србији. ГСкНД III (1928) 43—51.
- 2204.** Грујић Р. Др. Мушичкога акција противу Вукова издања народних пословица. ГИДНС II/1 (1929) 101—102.
- 2205.** Gršković P. J. Оцена бр. 850. JNJ VII (1923) 221.
- 2205а.** Даничић Ђ. Ситнији списи. I. Критика, полемика и историја књижевности. — Српска Краљевска Академија. Посебна издања, књига LIV. Философски и филолошки списи. Књига 14. Сремски Карловци. Српска Манастирска Штампарија 1925. XI, вел. 8°, 467. Са сликом Ђ. Даничића из млађих година. В. бр. 2134, 2151, 2280.
- 2206.** Dvorník F. La Vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens aux IXe Siècle. TRIES I V (1926) стр. 91.
- 2207.** Desnica Boško. Glasolske matice. Прил VI (1926) 206—217.
- 2208.** Десница Бошко. Како је насељен крај од Плавна до Жегра у северној Далмацији. ГСГД 9 (1923) 66—68.

2209—10. Дмитров Н. К. Этюды по сербско-турецкому языковому взаимодействию II. ДАН 12 (1928) 268—275.

2211. Dolenc dr. Metod. Dušanov Zakonik. Primerjalni prikaz pravnih razmer po Dušanovem zakoniku in po istodobnem germanskem pravu — s posebnim ozirom na Slovence. Spisal — redni univ. profesor, član stalnega zakonodajnega sveta. V Ljubljani 1925. — Učbeniki izdaje juridična fakulteta v Ljubljani III knjiga str. VII + 214. B. бр. 2491.

2212. Дробњаковић Др. Борив. О насељавању Црногораца по Србији у периоду 1847—2869. године (из „Новог Живота“, књ. XVIII, св. 10—12, стр. 19).

2213. Дробњаковић Боривоје М. Јасеница. Антропогеографска испитивања. Нас 13 (1923) 191—376. Речник 397—443. (СЕЗБ 25).

2214. Дробњаковић Др. Боривоје. Смедеревско Подунавље и Јасеница. Антропогеографска испитивања. Нас 19 (1925) 195—395. ЗЕЗБ 34.

2215. Dujmušić Dr. Josip. O tvorbi prezenta indikativa. NVJ XXXVII (1928) 102—105.

2216. Dukat Vladoje. Rječnik Fausta Vrančića. Rad 231 (1925) 102—136.

2217. Dukat Vladoje. Izvori Belostenčeva „Gazophylacium latino-illyricum“. Rad 227 (1923) 80—110.

2218. Dukat Vladoje. O kompoziciji Belostenčeva „Gazophylaciuma illyrico-latnum“. Rad 235 (1928) 1—26.

2219. Dukat Vladoje. O izvorima Jambrešićeva rječnika. NVJ XXXIII (1925) 17—20, 54—58.

2220. Dukat Vladoje. Sušnik ili Jambrešić? N VJ XXXV (1927) 370—373.

2221. Djerić V. Оцена бр. 644. Прил III (1923) 308—317.

2222. Ђерић Василије Др. Неколико питања о дијалектима у Јужној Србији. ГСкНД I (1925) 5—35.

2223. Ђерић В. Преглед најглавнијих особина дијалеката у Јужној Србији. НЕ X (1924) 336—340.

2224. Ђ. Т. Оцена бр. 2473. ЛМС 307 (1926) 161.

2225. Ђорђевић Тих. Р. Чије је словенско становништво Јужне Србије. НЕ X (1924) 322—327.

2226. Ђорђевић Др. Тих. Р. и Чајкановић Др. Веселин. Живот и обичаји народни. ЖОН 14 (1925) 1—336. (СЕЗБ II 32).

2227—8. Ђорђевић Тих. Р. Архивска грађа за насеља у време прве владе кнеза Милоша (1815—1839). Нас 22 (1926), I—VI Пр. I—653.

2229. Ђорђевић Др. Тихомир Р. Становништво у Србији после Велике Сеобе 1690 године. ГодНЧ XXXVI (1927) 1—27.

2230. Ђорђевић Тих. др. Черкези у нашој земљи. ГСкНД III (1928) 143—155.

2231. Ђуровић Дим. Др. Народност старо-црквенословенског језика. Бог III (1928) 223—232.

- 2232.** Ердељановић Др. Јован. Македонски Срби. Београд 1925. (Државна Штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца).
- 2233.** Ердељановић Јован. Трагови најстаријег словенског соја у Банату. *SbNi* (1925) 275—308.
- 2234.** Ердељановић Ј. Професор Вајганд о „македонским“ Србима. *ГСКНД I* (1925, 6) 135—176.
- 2235.** Ердељановић Др. Јован. Стара Црна Гора. Етничка прошлост и формирање црногорских племена. Са 7 фотографија и 5 карата у прилогу и 3 скице у тексту. *Нас 24* (1926) 1—890.
- 2236.** Žuranić Niko Dr. Prvi nosilci etničkih Imen Srb, Hrvat, Čeh in Ant. E II (1928) 74—79.
- 2237.** Žuranić Niko. Harimati. Studija k problemu prvobitnih Hrvatov. E I (1926/1927) 131—132.
- 2238.** Žuranić Niko Dr. The Serb Settlement in the Macedonian Town of Srbčiste in the VIIth century and the Ethnological and Sociological Moment in the Report of Constantinus Porphyrogenetes concerning the Advent of Serbs and Croats. E II (1928) 26—35.
- 2239.** Записи Јеврема Грујића. ЗБИЈК VII, VIII, IX (1922) 1—239; 1—318; 1—377 + I—XXXVII.
- 2240.** Зборник филолошких и лингвистичких студија А. Белићу (1925). Види бр. 2566.
- 2240а.** Зборник Даничићев (1925). В. бр. 2364.
- 2241.** Zovko Ivan. Narodna imena. (Bosna i Hercegovina). *ZbNŽ XXVI* (1926) 148—159.
- 2242.** Ivanišević F. Pitanje glagolice. *NE VII* (1923) 257—259.
- 2243.** Iveković Ćiril. Dugi otok i Kornat (Sa 34 slike). *Rad 235* (1928) 245—279.
- 2244.** Ivić Dr. A. Bunjevci, Srbi i Hrvati. *KC I* (1925) 264—265.
- 2245.** Ivić Dr. A. Kako su govorili i pisali Bunjevci u XVIII. veku? *KC III* (1927) 165—167.
- 2246.** Ивић Др. Алекса. Миграције Срба у Славонији током 16, 17 и 18 столећа. *Нас 21* (1926) 1—227. СЕЗБ 36.
- 2247.** Ивић Др. Алекса. Миграције Срба у Хрватску током 16, 17 и 18 столећа. *Нас 16* (1923) 5—158. (СЕЗБ 28).
- 2248.** Ивић Др. Алекса. Из прошлости Срба Жумберчана. *Спом LVIII* (1923) 1—100.
- 2249.** Ивић Др. Алекса. Сеоба Срба из Бачке у околину Острогона 1598. *ЛМС 313* (1927) 353—358.
- 2250.** Ивић Др. Алекса. Досељавање Срба у Славонију током XVI столећа. *ГСГД 7—8* (1922) 90—112. В. бр. 2297.
- 2251—2.** Ивић Др. Алекса. Архивска грађа о српским књижевним и културним радницима 1740—1880. СЕЗБ II одељ (1926) I + IV + 464.
- 2253.** Hešić Dr. Fr. Demonstrativno - pronominalni glagoli. *ЈФ IV* (1924) 184.

2254. Ilešić Fr. Dr. Vežbenica hrvatskosrbskega jezika za srednje i njim slične šole. Лубљана, 1921 ст. 283. В. бр. 2321.

2255. Пловас М. О правопису и језику у Буњеваца. КС III (1927) 108—113.

2256. Ильинский Г. Сербо-хорватскія прилагательныя съ суффиксомъ — овъ и русско-кашубскія окончанія род. п. ед. ч. м. и ср. р. — ва/—во. ЈФ V (1925—1926) 53—68.

2257. Иширковъ А. Македонија, име и граници. МП III/1 (1927) 1—22.

2258. Jakovljević Fra M. Je li rabinska izmišljotina povijest o kuli babilonskoj i pometnji jezika. Franjevački Vjesnik XXXV/2 (1928) 39—44.

2259. Jakubinskij L. Die Vertretung des urslav. ž im Čakavischen ZSI Ph I (1925) 381—396.

2260. Јакшић Милутин. Оцена бр. 2336. ГИДНС II (1929) 127—128.

2261. Јакшић Милутин. Оцена бр. 2272. ГИДНС II (1929) 128.

2262. Јакшић Милутин. Оцена бр. 2398. ГИДНС II (1929) 125.

2263. Јакшић Милутин. Оцена бр. 2271. ГИДНС II (1929) 128.

2264. Јањанин М. Нацрт научне основе српско-хрватског језика за средње школе. ГлПД VI (1926) 543—547.

2265. Jasinski Mihail. Zakoni grada Veprinca (Statut Veprinački). ZbZR V (1926) 1—48.

2266. Jasinski Mihail. Iz istorije kastavskog statuta. ZbZR VI (1927-28) 1—21.

2267. — О изједначењу књижевног језика (предлог Сплитске Секције Prof. Друштва). ГлПД IV (1924) 26—30.

2268. Jelačić A. Vojvodina u Rusiji (seoba ugarskih Srba u Južnu Rusiju). NE XVI (1927) 205—208.

2269. Jelenić Julijan Fra Dr. Ljetopis franjevačkog Samostana u Kr. Sutjesci. GMBH XXXV (1923) 1—3, XXXVI (1924) 1—26, XXXVII (1925) 5—47, XXXVIII (1926) 1—34, XXXIX (1927) 167—192.

2270. Јеремић Др. Ристо. О пореклу становништва тузланске области. ГСГД 7—8 (1922) 141—155.

2271. Јеремић Р. Д-р. Букин. Једно шокачко насеље у Подунављу. ГСГД 12 (1926) 95—112 В. бр. 2263.

2272. Јеремић Р. Д-р. Податци о новим насеобинама у Војводини (у Србобрану, у Жеднику, у Чантавиру, у Зобнатици, у Ветернику) ЛМС 310, 1926. В. бр. 2261.

2273. Јовановић Петар С. Бања. Нас 17 (1924) 1—126. (СЕЗБ 29).

2274. Јовићевић Андрија. Зета и Љешко Поље. Нас 23 (1926) 353—544. Регистар 581—594. СЕЗБ 38.

2275. Јовићевић Андрија. Малесија. Нас 15 (1923) 1—149, Речник 337—346. (СЕЗБ 27).

2276. Јовићевић Андрија. Godišnji običaji. (Riječka nahija u Crnoj Gori.) Domaći običaji kod svetkovanja. Svetkovanje pojedinih kuća, 293. — Svetkovanje cijeloga kraja, 298. — Javni običaji, 316. ZbNZ XXVI/2 (1928) 293—318.

- 2277.** Карановић Милан. Поуње у Босанској Крајини. Нас 20 (1925) 277—655. Рег. 687—724. СЕЗБ 35.
- 2278.** Карановић Милош. Исељени Дробњаци. ГМВН XXXVII (1925) 67—84.
- 2279.** Karlić Petar dr. Prilozi za kritičko uređenje tekstova Palmotićeve Pavlimira, Elene ugrabljene i Akila. 2. Elena ugrabljena. Građa X (1927) 144—148.
- 2280.** Кићовић Миrash. Оцена бр. 2205. ЛМС 306 (1925) 216—217.
- 2281.** Кићовић Миrash. Неиздати преводи Јована Хаџића. Прил VII (1927) 137—147.
- 2282.** Ковјанић Р., Матић С., Џонић У. Његош, Горски Виенац. Коментар М. Решетара и нова издања. Прил III (1923) 254—263.
- 2283.** Kolander Aurel prof. Dvije pjesme Ferde Rusana. Građa X (1927) 189—190.
- 2284.** Колендић Петар. Је ли Гундулић написао осмртницу Каландрици. Глас СХХVI (1927) 61—73.
- 2285.** Колендић Петар. Валиеров катихизам из 1578. Прил VII (1927) 236—238.
- 2286.** Колендић Петар. Миловчев „Душни врт“. Прил VII (1927) 238.
- 2287.** Колендић др. Петар. Мрнавићево „Потужење покорника“. ГСкНД III (1928) 183—189.
- 2288.** Kolman Otakar. Оцена бр. 2401. SI V (1926/7) 366—378, 594—614.
- 2289.** Kolman Otakar. Dva české překlady Njegošova „Horského věnce“ SI VI (1927/8) 394—454, 709—741.
- 2290.** Kolman O. Poznámky k našim překladům z jazyka srbochorvatského. ČMF XII (1925/26) 231—247, XIII (1926/27) 1—20.
- 2290a.** Kolman Otakar. Оцена: Laza K. Lazarević, Povídky. Ze srbštiny přeložil Jan Hudec. Ottova Světová knihovna. Praha, 1926. ČMF XV (1929) 162—167.
- 2291.** Körbler Đuro dr. Palmotićeve Gomnaida. Građa X (1927) 127—143.
- 2292.** Кос Милко. Добровачко-српски уговори до средине 13-ог века. Глас СХХIII (1927) 1—65.
- 2293.** Кос М. Оцена бр. 2384. Прил VII (1927) 307—309.
- 2294.** Костић Д. Траг једној Вуковој женској песми у књижевности 16. века. ЈФ VI (1926—1927) 216—217.
- 2295.** Костић Драг. Оцена. бр. 2199. ЈФ VI (1926—1927) 278—295.
- 2296.** Костић Мита Др. Српска насеља у Русији: Нова Србија и Славеносрбија. Нас 14 (1923) 1—135 (СЕЗБ 26).
- 2297.** Костић Мита. Оцена бр. 2250. ГСГД 7—8 (1923) 148—149.
- 2298.** Костић Мита. Оцена бр. 2388. ГИДНС II/I (1929) 130—131.

- 2299.** Cronia Arturo. *Il Canzonere Raguseo del 1507*. Publ. d. Soc. dalmata di Storia Patria. S II F I. B. бр. 2449.
- 2300.** Cronia Arturo. *Jedna glagolska listina iz godine 1380*. Napisao — Sa 1 tablom. Sarajevo 1927. Засебно из GMBH XXXIX (1927) 2,221—224.
- 2301.** Cronia A. B. бр. 2725.
- 2302.** Cronia Arturo. *Građa o božavskom narječju*. ЈФ VII (1927—1928) 69—110.
- 2303.** Крстић Др. Бранислав. *Експериментално испитивање развитака говора*. В. бр. 2422.
- 2304.** Kuzmić Martin. *Припомена бр. 2431*. NVJ XXXIV (1926) 381.
- 2305—6.** Kuzmić Martin. *Припомена на бр. 2399*. NVJ XXXIV (1926) 300—301.
- 2307.** Kuzmić Martin. *Književno-jezične sitnice*. NVJ XXXIII (1925) 346—350.
- 2308—9.** Куљбакин д-р Ст. М. *Палеографска и језична испитивања о Мирослављевом јеванђељу*. (Српска Краљевска Академија. Књ. LII. Филозоф. и филолош. списи, књ. 13). Сремски Карловци 1925. Стр. VIII + 120 + 2 табл. сним. В. бр. 2564, 2177.
- 2310.** Куљбакинъ Ст. *Оцена бр. 672*. SI V (1926/7) 141—145.
- 2311.** Kurz J. *Приказ ЈФ II и III*. ČMF XI (1924/25) 62—67.
- 2312.** Q.: *Оцена бр. 672*. JNJ VI 321—322.
- 2313.** Лавров П. А. *Евангелие и псалтъръ „роусьскимъ“ (роушкими) писмены писанные, в Житии Константина Философа*. Изв I (1928) 38—48.
- 2314.** Лапчевић Драгиша. *О пореклу становништва у северозападној Србији* ГСГД 7—8 (1922) 136—141.
- 2315.** Лапчевић Драгиша. *Неке ријечи у говору ужичког села*. Мис XIX (1925) 1238—1241.
- 2316.** Lenard Dr. L. *Prvobitni Srbi*. KC (1926) 388—393, 433—439.
- 2317.** Lehr-Spławiński T. *O wzajemnym stosunku języków południowo-słowiańskich*. STLW IV (1924) 111 и д.
- 2318.** Lovnićević Iv. B. *O izjednačenju književnog jezika*. ГЛПД IV (1923) 26—30.
- 2319.** Ляпуновъ Б. *Родственныя связи словинцевъ съ сербами и хорватами*. ЈФ IV (1925) 29—43. В. бр. 2156.
- 2320.** Ljubić Pera. *„Bodulske Pisme“*. Šibenik 1927. str. 1-45. В. бр. 2332.
- 2321.** М. *Оцена бр. 2254*. Мис VII (1921), 559—560.
- 2322.** Maver Giovanni. *Parole serbocroate di origine italiana (dalmatica)*. SI II (1923/4) 32—43.
- 2323.** Maver Giovanni. *Intorno a due parole serbocroate della Dalmazia*. SI II (1923/4) 628—637.
- 2324.** Meyer K. H. *Beiträge zum Čakavischen*. JArch XII (1926) 222—264. Има два дела: први, о досадашњем проучавању чакавског дијалекта и, други, о њивичком говору на о. Крку (242—265).

Г. Мајер показује да познаје литературу предмета. Његове критичке белешке нису увек поуздане: за то он не влада још довољним познавањем предмета. Али има ипак и доста тачнога. Као увод у познавање чакавског дијалекта странцима може послужити. Кад не би било и извесних наивности и пристрасности, био би још бољи.

О мојим белешкама о новљанском говору могу ово приметити: све што је у тој студији — узето је из народног језика. Нема ниједног априорног облика. Сваки облик је записан из уста чакавца, и то увек из реченице коју су сами урођеници начинили. — Ја сам провео на чакавском земљишту 6—8 месеци; у Новоме самом — знатно мање. Али искуство своје ја сам понео у Нови. О мојим методима рада в. Јуж. Фил. VI 1—10. Надам се да ћу имати ускоро прилике да издам свој велики материјал о чакавском говору, а нарочито о острву Крку, којим ће бити знатно допуњено и проширено оно што је изнето о новљанском говору; тада ћу се исцрпније осврнути и на вредност досадашњих испитивања.

М. даје језичку слику њивичког дијалекта. Од странца-почетника није се могло очекивати много. Али се на све податке не можемо ослонити; тако исто не и на сва тврђења (на пр. на стр. 254). Иначе материјал не пружа много новог. Тачно је да постоји померање старе акценатске системе (и то на целом о. Крку и Цресу), али је питање, да ли се онако и оним знацима могу обележити речи како је то учинио г. М. То ћу показати другом приликом.

А. Б.

2325. Meyer Karl H. Untersuchungen zur čakavština der Insel Krk (Veglia). Mit einer Karte in Rodardruck. 1928. Leipzig. Стр. 135. Изашло као 3-ћа свеска серије: Slavisch-baltische Quellen und Forschungen. Herausgegeben von Reinhold Trautmann, а све као један од радова Sächsisches Forschungsinstitut in Leipzig.

Има седам засебних студија: о изворима чакавског дијалекта на Крку, о груписању дијалеката на њему, о икавизму и екавизму, о гласовима крчких повеља, о гласовима у тексту Вида од Омишља, о гласовима врбничког статута и о нотарским актима добрињским. Ове студије имају врло неједнаку вредност. О свима њима и о хипотези, тако привлачној, а у основици нетачној, Јакубинског и Мајера, о икавизмима-екавизмима ових говора, — ја ћу исцрпно говорити у ЈФ.

А. Б.

2326. Мајнарић Др. Н. Развитак теорија о падежима. ГлПД IV (1924) 198—203, 327—330.

2327. Мајнарић Др. Никола. Jedna zanimljiva pojava u gavnogorskom narječju. ЈФ III (1922—1923) 35—40.

2328. Мал Др. Јосип. Ускочке сеобе и словенске покрајине. Повест насебина с културно историским приказом (са картом). Нас 18 (1924) 3—215. СЕ36 30.

2329. Małeckı Mieczysław. O kolebkę literatury chorwackiej RŚ II (1929) 1, 8—12.

Мисли да је колевка књижевности хрватске у Хрватском Приморју и околном острвљу.

2330. Małeckı M. Sakawizm (z uwzględnieniem zjawisk pokrewnych SAU XXXIII (1928) 5, 6—7.

Кратак извештај о особини чакавског дијалекта, за коју је г. Малецки израдио и карту. Цакавизам (изговор *č, š, ž*, као *c, s, z* и изговор *c, s* и *z* тако исто у неким локалним говорима) М. своди, као што се махом и досад чинило, на утицај млетачког наречја; из тога и других сличних појава он изводи да треба и у пољском „мазурењу“ гледати (као што је некад чинио Б-де-Куртене) утицај страних језика. В. бр. 2331. А. Б.

2331. Małeckie Mięczusław. Cakawizm, s uwzględnieniem zjawisk podobnych, z tarą. W Krakowie 1929. 28. Изашло као 14 св. РКЈ.

О „цакавизму“ у чакавском дијалекту. Дато је распрострањење тога појава, његова карта, његова природа, јављање у прошлости, тумачење и слични појави у другим језицима, а нарочито у пољском (мазурски изговор гласова). Посао је урађен марљиво и свестрано. В. бр. 2330. А. Б.

2332. Малецки М. Оцена бр. 2320. ЈФ VI (1926—1927) 295—296.

2332 а. Манојловић Коста П. Свадебни обичаји у Галичнику ГлЕМ I (1926) 84—93. В. бр. 2465.

2333. Margulíés Alfons. Historische Grundlagen der südslavischen Sprachgliederung. JArch XL (1926) 197—222.

Ово је као неки увод у познавање српског језика, о осталим јужнословенским дијалектима говори мало. Писац је савладао нешто литературе предмета, али ипак недовољно да се да потпуна слика ствари. С његовим аргументима о македонским говорима ја се не могу сложити. В. бр. 2466. А. Б.

2334. Маретић Т. Прилог српскохрватској стилистици из језика Даничићева. 36 Дан (1925) 1—9.

2335. Marković dr. Zdenka. Nova osnova za materinji jezik i narodnu historiju u nižim razredima gimnazija u Poljskoj. JNJ IX (1925) 431—434

2336. Марковић Р. Инђија, прилог за проучавање насеља у Војводини. КМС 47 (1923) 131. В. бр. 2260.

2337. Марчић Луцијан. Антропогеографска испитивања по северодалматинским острвима (Раб, Паг, Вир). Нас 23 (1926) 250—352. Регистар 575—580. СЕЗб 38.

2338. Матић С. Версификација у нашим уџбеницима теорије књижевности. ГлПД I (1921) 456.

Укратко излаже начела наше уметничке и народне версификације, и даје критику Теорије књижевности П. Ђорђевића са те тачке.

2339. Матић С. Српске народне песме, антологија Др. В. М. Јовановића. ГлПД II (1922) 214—216.

2340. Матић С. Љубавници, дубр. комедија XVI века. ГлПД II (1922) 73—74.

2341. Матић С. Црна Гора и Бока Которска, од Вука Ст. Караџића. ГлПД II (1922) 281—282.

2342. Matić T. Dr. Hrvatski književnici Mletačke Dalmacije i život njihova doba. Rad 231 (1925) 283; 233 (1927) 22—84.

2343. Matičević Stjepan dr. Nauk o didaktičkoj artikulaciji i novija psihologija mišleđa. Rad 224 (1921) 1—74.

2344. Матковић М. Оцена бр. 2183. ЈФ V (1925—1936) 314—316.

2345. Medić Mojo. Madonanje. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 80—82.
2346. Medić Mojo. Ubijanje staraca. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 76—80.
2347. Medić Mojo. „Žitne rupe ili žitne jame“ ZbNŽ XXVI/2 (1928) 280—283.
2348. Medić Mojo. Vino i Veliki petak. ZbNŽ XXVI/2 (1928) 279—280.
2349. Medić Mojo. Folklorističke dopune. I. Ubijanje staraca, 257. — II. Mandragora 259. — III. Maštanije u „Gorskom Vijencu“, 271. — IV. Domazet, 274. — ZbNŽ XXVI/2 (1928) 257—275.
2350. Meillet A. Оценка бр. 644. BSL XXV, 2 (1925) 168—169.
2351. Meillet A. Оценка бр. 418. BSL XXIV, 2 (1924) 149—150.
- 2352—3. Мијатовић Станоје М. Занати и еснафи у Расини. ЖОН 17 (1928) 1—342.
- 2354—5. Милетић Бранко. Прилог за испитивање артикулација помоћу рендгенових зракова. ЈФ VII (1927—1928) 160—200.
2356. Милетичъ Л. Изъ единъ поменикъ на манастира Прѣчиста (Кичевско). СпБАК XVIII (1919) 31—41.
2357. Милетичъ Л. Свадбени обичаи въ Ениджевардарско. МП II/2 (1926) 107—100.
2358. Miletitch L. Le prof. V. Jagić et la Macedoine, d'après des lettres inedites. Sofia, 1927. 66.
2359. Милојевић Б. Ж. О привреди и насељима у долинама Цетине и Крке. ГСГД 11 (1925) 60—75.
2360. Милојевић Боривоје Ж. Острво Хвар. ГСГД 13 (1927) 205—221.
- 2361—2. Милојевић Боривоје Ж. Острво Вис (Са 5 слика у тексту). ГМВН XXXIX (1927) 111—124. (1. св. за природне науке).
2363. Милојевић Боривоје Ж. Купрешко, Вуковско, Равно и Гламочко Поље. Нас 13 (СЕЗБ 25) 1923, 1—153. Речник 377—392.
2364. Миљковић Б. Оценка бр. 2240а.
2365. Мирковић Л. Српска плаштаница монахиње Јефимије у манастиру Путни (Буковина). Стар III (1924—1925) 109—121.
2366. Мићић Љубомир Ж. Златибор. Антропогеографска испитивања. Нас 19 (1925) 396—500. СЕЗБ 34.
2367. Михайловъ А. В. Проф. А. И. Яцимирский. Описание южно-славянскихъ и русскихъ рукописей заграничныхъ библиотек т. I. Изв XXVIII (1923) 399—413.
2368. Михалцић Стеван прота. Будим и Печуј као културна средишта наших католика: „Шокаца“ и „Бошњака“ у Барањи. Бр XXIII (1929) 1—10.
- 2368а. Младеновъ Ст. Въпросътъ за езика и народността на македонцитѣ въ славянската филологија (у Славянски Календаръ за 1927, стр. 44—51.)

23686. Младеновџ Ст. Три славјански граматике. СпБАк ХХХ (1925) 119—159. Под III (139—159) налазимо оцену граматике српскохрватског језика од Мејеа и Вајана. В. бр. 672.

2369. Mladenov St. Оцена бр. 644. ZSIPh I (1925) 508—516.

2370. Младеновић Михаило. Пожаревачка Морава. Нас 25 (1928) 1—190 + 649—676.

2371. Modestin dr. Josip. Osvrt na odgovor gosp. dr. Petra Skoka. NVJ XXXVII (1958) 105—109.

2372. Мрваљевић Ђуро. Један непознати родослов. Зап II/2 (1928) 102—113.

2373. Murko Matyáš. Pramen národní písně „Jakšiči zkoušejí ženy“ ve sbírce Vuka Karadžiče. SbMách 329—355.

2374—5. Murko M. Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven. SI IV (1925/6) 499—522, 634—719, V (1927) 65—99, 277—302, 500—534, 718—744. Све то засебно отштампано у књизи: Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven. Prag und Heidelberg 1927, IV + 179. В. бр. 2155.

2376. Murko Dr. M. Myšlenka jihoslovanského sjednocení v minulosti. SI Př XIX (1927) 1—12.

О значају заједничких културно-књижевних (народних и језичких) покрета у прошлости за јединство Срба, Хрвата и Словенаца.

2377. Murko M. Nekoliko reči o jeziku srpsko-hrvatskih protestantskih knjiga. 36 Дан (1925) 72—107.

2378. Murko M. L'état actuel de la poésie épique yougoslave. MoSI II (1928) 321—351.

2379. Мусић Др. Август. Прилози науци о употреби времена у српскохрватском језику. Глас СХХI (1926) 111—176. Овде се разматрају времена у народним песмама. Исп. бр. 2135.

2380. Мусић Др. Август. Прилози науци о употреби времена у српскохрватском језику. II Времена у Вукову и Даничићеву пријеводу Св. Писма. Глас СХХIII (1927) 67—119. Исп. бр. 2135.

2381. Мусић Др. Август. Прилози науци о употреби времена у српскохрватском језику. III Времена у народним приповеткама и (као додатак) у Вуковим и Даничићевим историским делима. Глас СХХVI (1927) 1—59. Исп. бр. 2135.

2382. Musić A. Dr. Unutrašnja apodoza. Rad 233 (1927) 1—21.

2383. Musić Dr. A. Aorist imperfektivnih glagola u srpsko-hrvatskom jeziku. ЈФ V (1925—1926) 27—41. В. бр. 2136.

2384. Nagy Josip. Tradicija isprava iz doba hrvatske narodne dinastije izdanih u korist zadarskog samostana sv. Krševana. ZbKT (1925). 430—445. В. бр. 2293.

2385. Neimarević Ante. Ilirski pokret. NVJ XXXIV (1926) 147—160.

2386. Никольский Н. К. К вопросу о русских письменах, упоминаемых в Житии Константина Философа. Изв I (1928) 1—37.

- 2387.** Noršič Vjekoslav. Još jedna kajkavska pjesmarica XVIII vijeka. Građa X (1927) 163—172.
- 2388.** Остојић Тих. и Ћоровић В. Српска грађанска лирика XVIII века — из старих песмарица — ЗБИЈК XIII (1926) 1—XXVII + 1—176. В. бр. 2298.
- 2389.** Pavlina Bogdan Bijelić. Ženidba. (Konavli n Dalmaciji). ZbNŽ XXVII/2 (1929) 110—136.
- 2390.** Павловић Јеремије М. Малешево и Малешевци. Са 109 слика и једном картом. Београд 1929. 467 стр. 8°.
- 2391.** Павловић Јеремија М. Качер и Качерци. Етнолошка испитивања. Београд 1928. 241 стр. 8°.
- 2392.** Павловић Љуб. Ужичка Црна Гора. Нас 19 (1925) 1—191.
- 2393.** Павловић Др. Миливоје. Улога Бранка Радичевића у развоју књижевног језика. СКГл XII (1924) 277—287.
- 2394.** Павловић др. Миливоје. Грачаничка повеља. ГСкНД III (1928) 105—143.
- 2395.** Павловић Миливој Др. О становништву и говору Јајца и околине. СДЗБ III (1927) 97—115.
- 2396.** Павловић Др. Миливоје. Језик у првим песмама Змаја Јована Јовановића. Прил III (1923) 166—182.
- 2397.** Pavlović Dr. Milivoje. Pismeni sastavi iz srpsko-hrvatskog jezika (autoreferat) ГлПД VI (1926) 51—53.
- 2398.** Пандуровић Владислав Др. Из прошлости барањских Срба. Осиек, 1923, мала 8° 111. В. бр. 2262.
- 2399.** Pascher Ernest. O naglašenim štivima u našim hrvatskim čankama. NVJ XXXIV (1926) 297—300. В. бр. 2305.
- 2400.** Pascher Ernest. O postanku i razvijanju književnoga jezika srpsko-hrvatskoga. Zagreb 1926. В. бр. 2120.
- 2401.** Paul dr. Karel. Dvě povídky L. K. Lazareviče. Slovanská knihovna, čís. 5. Praha, Státní nakladatelství, 1925. В. бр. 2288.
- 2402.** Paul K. Оцена бр. 810. ČMusČ XCVIII (1924) 188—194.
- 2403.** Paul Karel. Úsilí českých buditelů zavést časomíru do jihoslovanského básnictví. Sl II (1923/24) 335—343.
- 2404.** Paul K. Fr. M. Appendini a Čechové. Sl VII (1928/29) 430. Исп. Sl IV 639.
- 2405.** Петковић др. Владимир Р. Једна српска сликарска школа XIV века. ГСкНД III (1928) 51—67.
- 2406.** Петковић Влад. Р. Натписи и записи у старим српским црквама. Стар III (1924—1925) 17—33.
- 2407.** Петковић Влад. Р. Два натписа из Дренице. Прил VII (1927) 224—225.
- 2408.** Петковић Живко Д. професор. Језик наших шатроваца. (Са речником шатровачких речи). Београд (1928) 3—34. 8°. Цена 10 дин.

Штровачким језиком г. Петковић је назвао све тајне језике код нас: и слепачки, и мутавциски, и дунђерски и др., дакле именом којим се до данас код нас називао само лоповски језик. Он је покупио досадашњи материјал и додао му је речи које је сам покупио у Београду и Крушевцу. При изношењу речи у речнику није навођено из којег је тајног језика која реч, где је записана и колики простор захвата. Само за речи из Вуковара или Осата имају ознаке, а за све остале вели се само да су из Србије и Македоније.

У предговору се говори о пореклу речи и дају се нека тумачења. У томе, наравно, има доста несигурног. Али ово и није прави научни рад. Он ће ипак можда потстаћи друге на прибирање овог интересантног материјала. Само треба при објављивању грађе тачно означити и место где је забележена и занимање онога ко је грађу скупљачу дао.

А. Б.

2409. Петковић Д. Ж. Бугари и Балкански Словени. Београд 1926, 70 стр.

2410. Petrov prof. Dr. A. Sborník Fr. Pestyho Helység Névtara — Seznam osad v Uhrách z r. 1864—65 jako pramen historicko-demografických údajů o slovenských a karpatoruských osadách. Sebral a přeložil. — V Praze, 1927. Издање Чешке Акад. Наука. Стр. 158.

Подаци и о нашем (српском, хрватском и словеначком) насељу у Угарској и из ранијих времена на основу материјала овог Зборника.

2411. Petrov Dr. A. Fr. Pesty, Helység névtara — Seznam osad Uher. Popis a kritické ocenění. Věstník Kr. Č. Spol. Nauk 1926.

Истиче значај, међу осталим словенским народима, и за нас података овог демографског зборника. Исп. бр. 2410.

2412. Petrov Prof. A. Národopisná mapa Uher podle úředního Lexikonu Osad z roku 1773. Reprodukce Vojenského Zeměpisného Ústavu. V Praze. 1924. Издање Чешке Акад. Наука.

У тексту који је отштампан дају се објашњења о овоме речнику маџарских места и подаци о материјалу који се у њему садржи. Затим се даје преглед места: хрватских 38—41, српских 76—78 и словеначких 74—76. За прошлост наших насеља у Маџарској од значаја. Поменути подаци су дати и на картама.

2413. Petz Dr. Vlado. Novo izdanje Maretićeve gramatike. NVj XXXIII (1925) 103—109.

2414. Popovici Jozef. Einige Bemerkungen über die serbo-rumänischen Lehnwörter. Sl VII (1928/9) 15—24.

2415. Поповић Д. Д-р. Белешке из 16 века о становању нашег народа у земуницама у Срему. ГИДНС II/1 (1929) 90—93.

2416. Поповић Д. Др. Два надгробна споменика старе Белегишке цркве. ГИДНС II/1 (1929) 99.

2417. Поповић др. Д. Натпис на гробу Арсе Бадрљице у Сенти. ГИДНС I/1 (1928) 136—138.

2418. Popović Dr. Milko. Naši pravopisi. ГлПД (1924) 101—109.

2419. Поповић Павле. О хронологији у делима Св. Саве. Глас СХII (1924) 19—88.

2420. Поповић Павле. О Вукову преводу „Новог Завета“. Прил V (1920) 21—23.

2421. Поповић Пера Ј. Неколико звона из XV века. Стар IV (III серија) за 1926 и 1927 (1928) 105—111.

2422. Поповић Слободан. Приказ бр. 2303. ГлПД VI (1926) 518—522.

2423. Преглед буњевачке књижевности. КС III (1927) 114—131.

2424. Premuda por Vinko. Najstariji datovani spomenik hrvatske gotice. NVj XXXVI (1928) 81—98.

2425. Продановић Ј. М. Оцена бр. 2199. ГИДНС II/1 (1929) 120—121.

2426. Продановић Јаша М. Српске народне јуначке песме у издању К. Академије. ГлПД II (1922) 282—284.

2427—8. Продановић Јаша М. Студије о српској народној лирици од Д. П. Ђуровића. ГлПД II (1922) 65—71.

Замерке због недовољног познавања суштине предмета, и због тога што су изостале анализе стварно најлепших народних песама. Нарочито су оштре замерке поводом ритма, метрике и фигура.

2429—30. R. О bunjevačkom imenu (поводом чланка Васе Глушца отштампаног у часопису „Sredine“ Тузла). КС III (1927) 420—421.

2431. Radojević V. О jeziku s osobitim obzirom na četvrto izdanje Vukova Rječnika. NVj XXXIV (1926) 379—381. В. бр. 2304.

2432. Радовановић Војислав С. Тиквеш и Рајец, антропогеографска испитивања. Нас 17 (1924) 131—565.

2433. Радојичић др. Никола. Вести Ане Комнине о Србима. ГСКНД III (1928) 13—25.

2434. Радојичић Н. Кроника попа Дукљаника. Прил VII (1927) 306—307.

2435. Radojičić Nikola. О izvorima Vramčeve Kronike (1578). Rad 235 (1928) 26—50.

2436. Радонић Јован. Епистолар манастира Продрома (Слепче) из XVI века. Спом XLIX (1910) 56—58.

2437. Рађеновић Петар. Бјелајско Поље и Бравско. Нас 20 (1925) 123—276. СЕЗБ 35.

2438. Рађеновић Петар. Села Парохије Крњеушке у Босни (код Петровца). Нас 13 (1923) 155—189. Речник 313—395 (СЕЗБ 25).

2439. Ramovš Fr. О južsl. substitucijah za balk.-lat. k, g pred e, i. ЈФ VI (1926—1927) 153—165.

2440. Ramovš F. Une isoglosse čakavo-kajkavienne. RESI III (1923) 48—58.

2441. Рачевъ Никола Д. Народописни материяли отъ Гевгелийско МП II 4 (1926) 107—128.

2442. Решетар Милан. Либро од мнозијех разлога. Дубровачки ћирилски споменик од г. 1520. ЗБИЈК XV (прво одељење) (1926) 1—221 + I—XVII.
2443. Решетар Милан. Издања Дивковићева Наука Крстјанскога. Прил VII (1927) 31—40.
2444. Решетар М. Како је Даничић издавао и исправљао Вуков пријевод Новога Зајета. 36 Дан (1925) 216—227.
- 2445—6. Rešetar M. Ikavsko-jekavski govor M. Radnića. ЈФ V (1925—1926) 46—52.
2447. Rešetar M. Les semi-voyelles dans les formes à préfixes en slave méridional. RESI III (1923) 205—220.
2448. Rešetar M. Оценка бр. 2519. ЈФ VI (1926—1927) 248—251.
2449. Rešetar M. Оценка бр. 2299. SI VII (1928) 635—643.
2450. Решетар М. Оценка бр. 672. ЈФ IV (1924) 245—250.
2451. Rešetar M. Оценка бр. 597. SI II (1923/4) 138—152.
2452. Решетар М. Оценка бр. 658. СКГл XI (1924) 552—555.
2453. Решетар М. Оценка СД36 III (1927). ЈФ VI (1926—1927) 252—260.
- 2454—5. Rozmówki polsko-jugosłowiańskie. = Poljsko-jugoslovenski razgovori. Warszawa 1927, str. 23 + 1, 8.
2456. Rožić Vatroslav. Uz „Jezični savjetnik“ dra T. Maretića. NVJ XXXII (1924) 281—288, 355—358.
2457. Rožić Vatroslav. Nekoliko novih „barbarizama“. NVJ XXXII (1924) 178—186.
2458. Rožić Vatroslav. „Malinji (malinin) sok ili „malinov“ sok. NVJ XXXIII (1925) 147—151.
2459. Rožić Vatroslav. Četiri jezične pogreške, koje bodu u oči. NVJ XXXVII (1928) 94—102.
2460. Rožić Vatroslav. „Amerikanac“ ili „Američanin“. NVJ XXXVI (1928) 107—111.
2461. Розов Владимир. Српски рукописи Јерусалима и Синаја. ЈФ V (1925—1926) 118—129.
2462. Романски Ст. Образци отъ македонски говори въ едно сръбско издание. МП II/2 (1926) 112—116.
2463. Романски Ст. Мними остатъци отъ краесловенъ ерѣ въ единъ български говоръ въ Македония. МП III/1 (1927) 23—32.
2464. Романски Ст. Оценка бр. 2175. МП III/1 (1927) 117—123.
2465. Романски Ст. Оценка бр. 2332а. МП III/1 (1927) 145—148.
2466. Романски Ст. Оценка бр. 2333. МП II/4 (1926) 129—134.
2467. Rubić Ivo dr. O imenu otoka Šolte. ГСГД 13 (1927) 221—223.
2468. Ружичић Гојко. В. бр. 1879а.
2469. Ružičić G. Razvitak srpskohrvatskog gen. pl. na — ā. SI V (1926) 214—232. В. бр. 2190.
2470. Ružičić Gojko. Оценка бр. 2166. NV IX (1928) 177—183.

2471. Секулић Исидора. За народни језик наш. СКГл XXIV (1928) 266—270.
2472. Секулић Др. Исидора. Језик „Горског Вијенца“. СКГл XVI (1925) 540—542.
2473. Селесковић Др. М. Т. Језик као културна вредност. Државна штампарија, Београд 1924, стр. 39 (већег формата). В. бр. 2224.
2474. Селищевъ А. Оцена бр. 644. SI IV (1925/6) 350—364.
2475. Сергијевски Димитрије. Епиграфски налазак у Шипову. (Са 2 слике у тексту). ГМВН XXXVIII (1926) 155—158.
2476. Simonović R. Dr. О katolicima i katoličkoj crkvi pod Turcima na zemljištu Vojvodine. ГИДНС II/1 (1929) 37—52.
2477. Синдик Др. Илија. Дубровник и околина. Нас 23 (1926) 1—249. Регистар: 1. Топографска имена, 2. Географско-етнографски називи, 3. Садашња породична имена 545—573. СЕ36 38.
2478. Синдик Др. Илија. О насељима и миграцијама у Дубровнику и околини. ГСГД 9 (1922) 157—176.
2479. Скарић Владислав. Постанак крсног имена. ГМВН XXXII (1920) 245—272. В. бр. 2573.
2480. Скарић Владислав. Гробни натпис браће Радловића у Чадовини. (Са 5 слика у тексту). ГМВН XXXIX (1927) 193—198.
2481. Скарић Владислав. О географској номенклатури Босне и Херцеговине. ГСГД 13 (1927) 30—54.
2482. Скарић Владислав. Одакле су жумберачки ускоци. ГСГД 10 (1924) 46—58.
2483. Скок др. Петар. Саракачани. ГСкНД III (1928) 155—183.
3484. Skok P. Fremde Deklination in slav. Lehnwörtern ZSPH II (1925) 391—400.
2485. Sloński S. V. Jagić o kwestji macedońskiej. Prace fil XI (1927) 462—464.
2486. Смиљанић Тома. Мијаци, Горња Река и Мавровско Поље Нас 20 (1925) 1—122. Р. 657—686. СЕ36 35.
2487. Соловјев Александар В. Повеље цара Уроша у Хиландарском архиву. Бог II (1927) 280—293.
2488. Соловјев др. А. В. Једна српска жупа за време царства. ГСкНД III (1928) 25—43.
2489. Соловјев Александар. Повеља краља Душана о манастиру Св. Николе у Врањи. Прил VII (1927) 107—116.
2490. Соловјев Александар В. Хиландарска повеља великог жупана Стефана (Првовенчаног) из године 1200—1202. Прил V (1925) 62—89.
2491. Соловјев А. В. Оцена бр. 2221.
2492. Stambuk Nikola, učitelj. О predlozima „S—sa“ i „su“. Kad se piše — s, kada — sa, a kada — su. Raspravio — 1928, Splitska Društvena Tiskara. 3—32. Мала 8°.

Анализа употребе тих предлога са непотребном исцрпношћу и несвођењем на било научне било практичне веће групе. У анализи има доста тачног, али има и нетачног. Полунаучни и полупрактични рад. А. Б.

2492а. Станојевић А. Проблем наше хемиске номенклатуре. ГПД (1928) 1—12.

2493. Станојевић Маринко. Прилози за познавање Тимочке Крајине. Из Годишњег извештаја Зајечарске гимназије за 1926—1927. Зајечар, 1927, стр. 35. Нас могу интересовати народне песме из Грлишта (тимочки говор), 16—27. Сем њих наштампао је г. Ст. овде и 13 песама из других крајева (стр. 27—33).

2494. Станојевић Маринко. Прилози речнику тимочког говора. СДЗб III (1927) 179—194.

2495. Станојевић Маринко. Прве године по ослобођењу Црне Реке (Историјско-архивске белешке и исписи). Из Годишњег извештаја Зајечарске Гимназије за шк. 1924—25. год. Зајечар 1925, стр. 38.

2496. Станојевић Ст. Кад је Првовенчани завршио Немањино житије. Глас СХХVI (1927) 83—89.

2497. Станојевић Ст. Три прилога историској географији. Глас СХХVI (1927) 75—81.

2498. Станојевић Ст. Студије о српској дипломатици. XI Кораборација; XII Апрекација; XIII Потпис; XIV Дијак, граматик, нотар, канцелар, нолик, логотет. Глас CVI (1923) 1—96.

2499. Станојевић Ст. Студије о српској дипломатици. XV Сведоци. Глас CX (1923) 1—25.

2500. Станојевић Др. Ст. Студије о српској дипломатици XVI Печат. Глас СХХХII (1928) 1—26.

2501. Станојевић Др. Ст. Студије о српској дипломатици. XVII Датирање Глас СХХХII (1928) 27—57.

2502. Станојевић Ст. Др. Ко је Вуче џенерале? ГИДНС II (1929) 89—90.

2503. Станојевић Ст. О темнићком натпису. ЈФ VI (1926—1927) 215—216.

2504. Станојевић Ст. Неколико података о изговору њ у XIII и XIV в. ЈФ V (1925—1926) 214—216.

2505. Стоиловъ А. П. Пословици отъ гр. Охридъ. МП II/2 (1926) 109—111.

2506. Стоиловъ А. П. Приноси кѣмъ македонскитѣ говори. SI VI (1927/8) 648—660.

2507. Стојановић Љуб. Житија краљева — архијепскопа српских од архијеп. Данила и других. Глас CVI (1923) 97—112.

2508. Стојановић Љуб. „Требник“ манастира св. Тројице код Плеваља. По препису проф. Прљинчевића. Спом LVI (1922) 22—30.

2509. Стојановић Љубомир. Књижевност за време деспота Стевана. СКГл XXI (1927) 592—595.
2510. Стојановић Љуб. Старо Ужице ГСГД 7—8 (1922) 157—176.
2511. Стојановић Љуб. Стари Српски Записи и Натписи књ. 5. ЗБИЈК XI (1925) 1—334. В. бр. 2549, 2563.
2512. Стојановић Љуб. Стари Српски Записи и Натписи књ. 6. ЗБИЈК XIV (1926) X + 347. В. бр. 2563.
2513. Стојановић Љуб. Реченичне конструкције без *verbum-a finitum-a*. ЈФ III (1922—1923) 7—10.
2514. Ст. Љ. Народни музеј у Београду. Писани споменици I. — Старице. Записи — Натписи — Листине. Прикупио Др. Влад. Р. Петковић. ЈФ III (1922—1923) 139—141.
2515. Стојановић Љуб. Савински летопис. Прил VII (1927) 169—179.
2516. Стојановић Љуб. Неколико старих срп. летописа. Спом LXVI (1926) 225—234.
2517. Stojanović Ljubomir. Оцена бр. 658. NVJ XXXIII (1925) 124—140, 209—230.
2518. Стојићевић Душан. Народна имена риба у Србији Београд 1927, 8^о, стр. 49.
2519. Stojićević A. i Meyer Karl. Serbokroatisches Lesebuch. Göttingen 1917, Vandenhoeck & Ruprecht. 8^о VII + 216 str. В. бр. 2448.
2520. Stojković Dr. Marijan. „Malinov sok“. NVJ XXXII (1924) 319—320.
2521. Stojković Marijan Dr. „Oposun“, „naoposun“ i trokratno „naoposuno“ okretanje. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 25—42.
—, Dodatak članku: „Oposun“, „naoposun“ i trokratno „naoposuno“ okretanje. Ibid. 91—92.
2522. Стратимировић Ђорђе. Згошћански стећак GMBH XXXVII (1926) 45—46.
2523. Strohal Rudolf. Dijalekti u Bosni i Hercegovini. NVJ XXXII (1924) 303—306, 370.
2524. Strohal Rudolf. Hrvatski dijalekti u Dalmaciji. NVJ XXXIII (1925) 30—33.
2525. Strohal Rudolf. „Čakavski dijalekt“ i „Kajkavski dijalekt“ od A. Belića. NVJ XXXV (1926) 88—91. В. бр. 2146 и 2146a.
2526. Strohal Rudolf. Kojim je narječjem pisao svoje knjige Mihajlo Bučić? NVJ XXXV (1926) 57—59.
2527. Strohal Rudolf. Neka nazivlja u starim hrvatskim listinama. NVJ XXXVI (1928) 49—52.
2528. Strohal Rudolf. Hrvatsko kajkavsko narječje. NVJ XXXV (1927) 290—292.
2529. Strohal R. Još o međumurskom narječju u 16. vijeku. NVJ XXXVI (1928) 210—213.

2530. Strohal R. Nekoliko riječi onima, koji ne vjeruju istini o historiji hrvatskoga jezika. NVj XXXVI (1928) 300—303.

2531. Strohal Rudolf. Nešto o historiji zagrebačkoga dijalekta. NVj XXXVI (1928) 370—373.

2532. Strohal Rudolf. Veprinac u XVI. vijeku. — 1. Svećenici i vjerski odgoj 138. — 2. Zanimanje Veprinčana 140. — 3. Uprava i sudstvo 142. — 4. Primjeri pravnoga nazivlja u Veprincu 145. — 5. O prosvjeti, jeziku i pismu Veprinčana 197. — 6. Porodična imena 148. — 7. Krsna imena 150. — 8. Imena nekih obližnjih mjesta i nekih mjesta u Veprincu 150. ZbNŽ XXVII/2 (1929) 137—157.

2533. Strohal Rudolf. Nešto o tako zvanim Bijelim Kranjcima. NVj XXXVI (1928) 104—107.

2534. Strohal Rudolf. Knjiga „Obrana duhovna“ u hrvat. glagolskoj knjizi. ZbNŽ XXVI/2 (1928) 342—346.

2535. Strohal Rudolf. Оцена бр. 2576. NVj XXXV (1926) 59—68.

2536. Сучевић Милован. Језик у делима Доситеја Обрадовића. Извештај Срп. прав. вел. гимназије Карловачке за шк. год. 1913/14. В. бр. 2185.

2537. Тановић Стеван. Српски народни обичаји у Ђевђелиској Кази. ЖОН 16 (1927) 1—483. (II СЕЗБ 40).

2538. Tentor Dr. M. Оцена бр. 2725. NVj XXXV (1927) 380—387.

2539. Torbiörnsson T. Zwei slavische Kasusformen. ZSPh I (1924) 74—78.

Полемика, против ван Вајка (Slavia II, 596) о срп. наставку — *ѝ* у ген. једн.

2540. Трифоновъ Йорд. Бѣлѣжки върху развитието на пѣснитѣ за Новака у бѣлгаритѣ и сѣрбитѣ. СпБАк XXIX (1923) 103—129.

2541. Тројановић Сима. Прилог тајним језицима. ЈФ V (1925—1926) 222—226.

2542. Тројановић Сима. Мијачко племе. Е I (1926/1927) 68—73.

2543. Трухелка др. Ћиро. Археолошке белешке из Јужне Србије. ГСкНД III (1928) 71—83.

2544. Ћоровић Влад. Један родослов с уплетеним изводом из житија Немањина од Св. Саве. Спом LXVI (1926) 235—238.

2545. Ћоровић В. Херцеговачки манастири. Стар III (1924/1925) 69—79.

2546. Ћоровић В. Епиграфски прилози. ЈФ V (1925—1926) 195—202.

2547. Ћоровић Вл. Др. Његошев десетерац. Мис XIX (1926) 1371—1379.

2548. Ćorović Vladimir dr. Lektira Silvija Strahimira Krañčevića. Grada X (1927) 1—100.

2549. Ћоровић В. Оцена бр. 2511. Прил IV (1925) 315—317.

2550. Ułaszyn Henryk. Оцена бр. 760. SIO III/IV (1925) 377—381.

2551. Urlic Šime. Poslednji izdanci ćirilске pismenosti dalmatinskih franjevaca. Прил III (1923) 87—91.

2552. Ускоковић Рад. Оцена бр. 2212. ГлПД IV (1924) 354—355.
2553. Fancev Dr. Franjo. Iz prepiske fra Martina Nedića Ljudevitu Gaју. LjJA 37 (1923) 96—102.
2554. Fancev Dr. Franjo. O postanju iliričko-latinskoga dijela Be-lostenceva Rječnika. Прил III (1923) 150—165.
2555. Fancev Franjo. Sušnik autor, Jambrešić redaktor-izdavač rječ-nika od g. 1742. NVJ XXXVI (1928) 66—68.
2556. Fancev Franjo. O najstarijem bogoslužju u Posavskoj Hrvat-skoj. ZbKT (1925) 509—553.
2557. Fancev Franjo. Novi prilozi za povijest hrvatske crkvene drame. NVJ XXXVI (1928) 1—21.
2558. Филиповић Миленко С. Високо ГСГД II (1925) 76—94.
2559. Филиповић Миленко С. Натпис на стећку у Тучићима. (Са 1 сликом у тексту. GMBH XXXVIII (1926) 79—80.
2560. Филиповић Миленко С. Височка нахија. Нас 25 (1928) 191—647 + 677—774.
2561. Filipović Milenko S. Slava ili služba. (Visoki Gornji Kraj u Bosni) ZbNŽ XXVI (1928) 329—341, CE36 43.
2562. X. Оцена бр. 2511, 2512. ЛМС 311 (1927) 467
2563. X. Оцена бр. 2308. ЛМС 311 (1927) 467—468.
2564. Hraste M. Crtice o bruškom dialektu. ЈФ VI (1926—1927) 180—214.
2565. Hujer Oldřich. Оцена бр. 2240. LF L (1923) 345—349.
2566. Цар Марко. Никола Томазео и српско-хрватски језик. ГлПД IV (1924) 249—253.
2567. Цветић Е. Ј. Мегленски говор. Прил IV (1925) 261—262.
2568. Цветић Е. Ј. Оцена бр. 2186. ГСГД 7—8 (1922) 339—341.
2569. Свијић Јован. Des migrations dans les pays yougoslaves. RESI III (1923) 5—26; 254—267.
2570. Чајкановић Веселин. Српске народне приповетке. CE36 I (1927) III, 41. 1—636.
2571. Чајкановић Др. Веселин. Имена од урока. ГодНЧ XXXV (1923) 152—163.
2572. Чајкановић Веселин. Оцена бр. 2479. ГСГД 7—8 (1922) 336—338.
2573. Čremošnik G. dr. Koterski dukali i druge listine. GMBH XXXIII и XXXIV (1921—1922) 115—196.
2574. Čremošnik G. Dr. Dubrovačka kancelarija do godine 1300. i najstarije knjige dubrovačke arhive. GMBH XXXIX (1927) 231—254.
2575. Šević Milan. Hrvatska gramatika. — Primjeri — pravila — vježbe za niže razrede srednjih škola. Tisak i naklada knjižare St. Kugli, Zagreb Ilica. — Od glavnoga prosvjetnoga savjeta preporučeni i od g. ministra prosvjete

aktom od 9. augusta 1921. S. N. br. 5.138 i raspisom od 30. augusta 1924. S. N. 18.177 za prva tri razreda srednjih škola odobreni udžbenik. B. бр. 2535.

2576. Šegvić Kerubin. Jesu li Ćirilo i Metod prosvjetitelji Hrvata? NVJ XXXV (1927) 168—186. B. бр. 2726.

2577. Šepić Ante. Zbornik dubrovačkoga pjesništva od Krčanina Nikole Udina Algarottija. NVJ XXXVI (1928) 101—104.

2578. Шишић Др. Фердо. Име Хрват и Србин, и теорије о до-сељењу Хрвата и Срба. ГодНЧ XXXV (1923) 1—49.

2579. Шкултети Јозеф. Срби и Словенци. ЛМС 313 (1927) 93—100.

2580. Šmurlo Eugenio. Jurij Križanić (1618—1683). Panслависта о missionario? Publ. dell' Ist. p. l'Europa Orientale, Ser. I. F. X. Roma 1926.

2581. Шневајс Др. Едмунд. Ново објашњење једне српске ко-ледске песме. ГлЕМ I (1925) 80—84.

2582. Schneeweiss Dr. Edmund. Die Weinachtsbräuche der Serbo-Kroaten. Wien 1925 8°, 240 стр. Wiener Zeitschrift f. Volkskunde, Ergänzungsband XV. B. бр. 2130.

2583. Шобајић Петар. Неке знамените породице у Србији по-реклом из Црне Горе. Зап II/3 (1928) 129—138.

2584. Шобајић Петар. Бјелопавлићи и Пјешивци племена у црно-горским брдима. Нас 15 (1923) 151—336. Речник 347—363. (СЕЗБ 27).

V. Словеначки језик.

2585. Белић А. Оцена бр. 2631. ЈФ IV (1924) 239—244.

2586. Breznik A. Оцена бр. 2631. ZSPH II (1925) 555—563.

2587. Breznik Anton. Slovenski slovarji. R III (1926) 110—174.

Avtor razbira vire, iz katerih je zajet besedni zaklad v slov. slovarjih od Megiserjevega (1592.) do Pohlinovega (1781.) in pravilno določi, koliko so bili njihovi sestavljalci navezani na pisce ali na že izšle slovarje, koliko so privzeli novega in odkod ter kako se je njihovo gradivo ščasoma uveljavljalo ali opuščalo. Točno prikaže, kako važno mesto zavzema Pohlinov slovar, ki je v sebi zajel vse predhodnje in je izredno močno vplival na vse prihodnje slovarje. Razprava obenem nazorno kaže obseg in potek privzemanja shr. in češ. besed ter je važna za pravilno presojo vrednosti jez. podatkov v slov. slovarjih.

F. R.

2588. Breznik Anton. Stritarjev slog. DS (1924) 130—4.

2589. Breznik Anton. O slovenski izreki (izreka polglasnika *ž* in *ž* > *u*). Slov. učitelj 1924, 4—6, 44—46 (nadaljevanje iz I. 1923).

2590. Breznik Anton. Slovenska slovnica za srednje šole, 3. izdaja. Prevalje 1924. 8°. 240 + VI.

2591. Breznik Anton. Popovičev Specimen vocabularii vindocarniolici ter Pohlinov Glossarium slavicum, ČJKZ VI (1927) 91—99.

Razprava jasno prikaže, kako je Pohlin postopal pri sestavi svojega glo-sarja; podlago mu tvorijo Popovičevo slovarsko gradivo, njegove etimologije

v Untersuchungen vom Meere in pa slov. besede Adelungovega slovarja. Obenem avtor ugotavlja, odkod in v kakšni meri so nemški slovarji Wachterja, Frischa in Adelunga dobili slovensko slovarsko gradivo.

2592. Weingart Miloš. Оцена бр. 1010. ČMF X (1923) 8—9.

2593. Wessely Carl. Оцена бр. 2018. ZSIPh V (1928) 251—252.

2594. Glonar Joža. Оцена бр. 2631. Slovenec 1924, бр. 223.

2595. Ilešič Franc. „Moći“ i „morati“ u slovenačkom jeziku. ЈФ V (1925/6) 162—170.

Obrne pozornost na dejstvo, da poznajo vzhodni štaj. dial. le pozitivno *morem* s pomenom „debere“ in negativno *nemrem* s pomenom „posse“. Ta fakt utemelji z enakšno rabo teh oblik v tekstih piscev Volkmera, Danjka, Krempla, Skuhale, ki so odtod doma. Izhaja iz podlage, da je tudi tu sprva eksistiralo *morem* z obojnim pomenom, da pa je fakt, da so izrazi „ne mogu“ in „moram“ zelo običajni, dočim je raba izrazov „mogu“ in „ne moram“ redkejša in manj izrazita, zakrivil zgoraj omenjeno današnje diferencijlo. Izvajanja so vseskozi pravilna. Proces se je vršil seveda že po postanku oblike *morati*, zato ne osvetli tega postanka in ga tudi ne namerava pojasniti; ob koncu z upravičenostjo poudari, da je posvetiti pažnjo akcentskim prilikam naših oblik, kar se je pač istočasno ali nekoliko prej tudi dogodilo, gl. št. 2023 in zdaj še št. 2029, a avtorju še ni bilo znano.

F. R.

2596. Ilešič Fran. Demonstrativno - pronominalni glagoli. ЈФ IV (1924) 184.

2597. ЯКШИЧ Д. Нѣсколько словъ о „Рокошанахъ“ въ Крайнѣ и объ ихъ языкѣ. Изв XXIV (1919), 1, 43—50.

2598. Kelemina Jakob. Nekaj o Dulebih na Slovenskem. ČZN (1925) 144—154.

Poda novo etimologijo slov. imena *Dudlêbe*, gl. št. 2027, na osnovi nazora, da je nem. ime *Teindles* za češ. *Doudleby* nastalo iz *Dudlêbe* pri menjavi korenskega *u* z *q* in pri zameni sufiksa *-êb-* z *-jan-* ter skonštruira za *Teindles* kot izvorno obliko slov. **dqđl'asъ* l. pl. s korenem **dqđlo-* (k *dqti*) „hribina“. — Ugotovi najdišča za ime *Dudlebov* na Slovenskem, a *Tulwitz* po vsi priliki ne spada sem. marveč k imenu *dol-*; sledeč svoji etimologiji hoče v *Doljancih* videti odsev nastavka **dqđlo-*; vendar to ime s tem nima nič skupnega (prim. shrv. *Dol'anci* ali slov. *Dolenjci*). — V dostavku podaja krajevna imena z osnovo *ksnqz-* kot znak nekdanjih slov. kneževskih sedišč.

F. R.

2599. Kelemina Jakob. Nove dulebske studije. ČZN (1926), 57—75.

V razpravi skuša avtor ugotoviti, ali so današnji *Doljanci* (v vzhodnem delu Slov. goric) ne le nasledniki nekdanjih *Dulebov* po prostoru, ki ga naseljujejo, marveč tudi po jeziku. Smatra, da se v njihovem dial. nahajajo črte, ki jih moremo smatrati za dulebske: 1) tendenca izgovora *q* kot *y* in zgodnja raznazalacija v *u*, o čemer pričajo stari zapiski z *un*, *u o < q* v nem. grafiki; 2.) neasimilirano *dl*; 3.) vzh.-štaj. *u < t*; 4.) prehod antekonz. in končnega *-t>-a*; 5.) razvoj *z* in *ь* v *a*. Tupatam spominja enakšne ali slične pojave v rez. in ben. dial. ki ju menda tudi smatra za naslednika dulebskega govora. (gl. str. 75). Ali že različna obsežnost zadevnih izoglos kaže, da tu ne more iti za znak *dul*. govora, o drugih pojavih pa sodi avtor na nesprijemljiv način. Da nem. zapiski

un < *q* nimajo nič opravka z *y*, marveč da podajajo celo široki ali indiferentni slov. *q*, o tem gl. št. 2604; glede slov. arhaizma *dl* vemo, da zavzema ves slov. sever in zapad (v starejši dobi), kjer najdemo še več enakšnih trdoživih starin; ali naj bo zap.-sl. *dl* tudi izraz dulebstva? Vzh.-štaj. *u* < *t* datira komaj iz 15. stol. njegov epicenter je na kajk.-shrv. ozemlju in odtam se je ta val razširil tudi v Doljance i Prekmurce; zap.-slov. *u* ni identičen s štaj., ker je nastal po asimilaciji iz *ou*. Prleško *-a* < *-t* je razvito preko *u*, *o*, kajti razvoj *t* > *a*, *o*, *u* bi bil z razvojem slovenščine in slovanščine nezdružljiv; *šay* je mlada analogična tvorba; oblike tipa *nesa* so analogične in rez. *noesal* ne smemo smatrati za predhodnjo stopnjo k štaj. *nesa*; rez. *noesal* ima za seboj tale razvoj: *nestš*, *nest*, *nesš*, *nesət*, *nesət* < *nesal* (z rez. prehodom *ě* > *ǣ* prim. *dǣš* < *děž*, *vǣc* < *věč*, *vet'e* in z rez. *-t* > *-l*), štaj. *nesa* pa enakšnega do *nesət*, nato pa *neseo*, *nesęa* (prim. *misja* > *myslš*), kar se je pozneje opustilo, ker je nastopila analogija po *vida*, *voza* < *videt*, *vozil*, ki jim je vznik tudi v analogiji po *dela* > **delaa*, *delat*. Razvoj, kakršnega si je zamislil avtor (*rekat* > *rekaš*, *rekaš* > *reka*, drugod še dalje v *reko*), je v nasprotju z razvojem slovenščine in v nasprotju z razvojem štal. dial. — Avtor smatra besedo *črētš* za tipično dulebsko, ker jo pozna le slovenščina (zopet vsa, ne le štaj. govori, najsi je tu še kot apelativ v rabi) s kajkavščino, češčina in le južna ruščina; ali tvorba je splošno-slovanska in da leksikalničnim skladnostim med posameznimi sl. jeziki ni pripisovati nobene važnosti, če gre za sl. osnovo, to sta v zadnjem času dovolj naglasila in utemeljila Mladenov in Travniček. — O naseljanju Slovencev v Alpe od sev. Karpatov sem do l. 56 : ničesar ne vemo; ločiti doselitev Slovencev od one Dulebov, časovno in krajevno, zato nimamo nobene podlage. O jakı diferenciaciji v jeziku prvotnih alpskih Slovanov ne vemo nič; nasprotno, kolikor vemo po gradivu z Balkana in iz Rusije, moramo reči, da je v 6.—7. stol. povsod še praslovanščina in o slovenščini, češčini, ruščini ali pa celo o dulebščini v tej dobi ne moremo govoriti, ker bi s tem prenašali moderne pojme v staro dobo. — Končno ugotovi avtor zanimivo dejstvo, da so v doljanskem ozemlju močno v rabi tvorbe krajevnih imen s suf. *-ouo-* in *-bč* (*Branigojeva*, *Zbigojevci*), za kar navede mnogo primerov; njihova pogostnost v tem štaj. predelu je pač plod dolgodobnega, v mnogem imitirujočega, lokalnega generaliziranja. — Za koroški dul. govor navaja avtor tipični prehod *sr-* > *str-* (podan v dveh kraj. imenih); Lessiak Car. 112, 43 je videl v tem čehizem; pojav je v slovanskih dial. znan, večkrat sporadičen in mu ne gre pripisovati važnosti karakteristične poteze.

F. R.

2600. Kelemina Jakob. Krajevna imena iz spodnjejanonske marke. ČJKZ VI (1927) 41—44.

Avtor podvrže presoji jezikovnega porekla krajevna imena, ki so nam sporočena iz Pribinove in Kocljevemarke. Ta so ali antična, ali nemška, ali slovenska. Izvajanja so pravilna; pripomniti je, da je za *Ruginesfeld* težko izhajati iz osebnega imena **Roginš* (*g* pred *i* v slovanščini te dobe ni možen), a tudi *Rogynš* (gl. št. 2621 str. 204; k *rogš*, prim. današnje priimke *Rogina*, *Rojina*) z *-i-* za *-y-* v tem času nas začudi. Umestna in važna je opomba k *Slougenzin marcha*, kjer je nem. osebno ime *Slougenzo* kot osnova pač vse bolj verjetno kot *Slověnci*, kakor se je doslej običajno mislilo. Pravilno zavrča nazor, da govori *a* za *ę* v *Unzat* za češ. ime, kajti grafija *a* za *ę* je pri Bavarcih pogostna in podaja le široki nazalni *ę*.

F. R.

2601. Kniely Konrad. Der Name *Schöckel*; dnevnik Tagespost, Graz dne 15. jan. 1928, str. 17.

S pravilnim utemeljevanjem zavrača avtor doslej praktcirane razlage tega imena iz kelt. ali slov. Slov. osnove *sěk-* ali *sokol* bi morale dati z- (*Zeckel* ali *Zokl*); Pircheggerjevo izvajanje iz *čekalo* „Spähort, Schauwarte“ zavrne iz stvarnih razlogov, ker tako poimenovanje ni v skladu z realnostjo, s terenom; pripomnil bi še, da bi smeli itak izhajati le iz **čekadlo* in za to daje avtor primer v imenu *Zeckert* (*rl < dl*). Avtor smatra ime za nemško in vidi v njem dim. *säckil* (stvn.; s primarnim a-jevskim preglasom, čemur pravilno odgovarja današnje dial. *ə* in ki razloži tudi grafijo *ö*) k *sack* in značenje mu je bilo *soteska* t. j. ime je bilo sprva dano le dohodni dolini in je šele pozneje preneseno tudi na visino; zato sprva le raba *im Seckel* (še v 15. stol.) in potem šele tudi *am Seckel*; glede pomena primerja še imena kakor *Sacktal*, *Sackeltal* in pod. Prikaz je zelo prepričevalen in verjeten; le razložitev *š-* za *s-* ne zadovoljuje, kajti *šne* itd. t. j. začetni *s-* pred konzonanco je preoddaljen, da bi mogel analogičnost *š-a* pojasniti. Ker smatram tudi z ozirom na starejše zapiske izvajanje za pravilno, si pojasnjujem *š < s* s prehodom, ki je štaj.-nem. dial. znan: *ms > mš* (prim. *amšl*, *saoramšl > *sauer-rams-el* gl. Pirchegger, Die slav. ON. in Mürzgebiet str. 182) t. j. *š* je nastal v zvezi *im-seckl > imšekkl* in iz te zveze je *šekkl* posplošeno. F. R.

2602—3. Kovačič Franc. Krajevna imena v Ijutomerski okolici. ČZN 1925, 85—7.

Tolmači ime Slamnjak kot Slomnjak (sъ-ломъ) in nem. Kummersberg izvaža iz slov. komarska (bolje komarna) dolina; manj verjetna je njegova razlaga nem. Grüsserschack iz slov. *kresovščak.

2604. Kolarič Rudolf. Nosni vokali v prvotni slovenščini. ČJKZ VI (1927) 27—40.

Avtor podaja imena, ki dokazujejo, da je imela slovenščina nosna vokala *ɔ* in *ɛ* nekako do XI. stol. Iz substitucij *ɔ* in *ɛ* v bavarsščini odseva široka vokalna kvaliteta slov. nosnih vokalov. Podrobneje se peča z bav. substitucijo *un* za *ɔ*; tu zavrača Keleminovo naziranje, da je za tem bav. *un* videti slov. *u*, gl. št. 2599, in mnenje, da gre ta *u* na račun v Alpe doseljenih Srbohrvatov; v njem vidi le mlajši slov. štadij, v katerem se je *ɔ* že zožil. A tudi to ni verjetno, že zato ne, ker je prav v sev. slov. dial. reflex za *ɔ* ali še danes širok (tako v korščini) ali pa se je pozneje diftongiral v *ou* (na Štajerskem), kakršen diftong je umljiv le iz predhodnjega širokega ali vsaj indiferentnega *o*. Tudi ni upošteval obratne substitucije: bav. *un > slov. ɔ* (kor. *ɔ*) (*joger*, *Kungota*, *Žmotiče*), ki sama kaže, da je *-un-* tudi iz širokega *ɔ* kot približen nadomestek umljiv. Deloma je pa v nem. *-un-* le površna grafika, kakor je razvidno iz tega, da se v starejši dobi pisano *Lunka* izgovarja v današnjem zadevnem nem. dial. *länk* t. j. *ɔ > on*. Nem. primere z *-ain-* < *ɔ-* (*Lainkch < lɔka*), kakršno pisavo najdemo šele od 14. stol. dalje, si razlaga z diftongizacijo preglašene *ö > ei*, kar je napačno, ker pri teh imenih ni onega glasovnega elementa, ki bi preglas povzročil. Današnji nem. izgovor tega *ain* je *aɪn*, ki predstavlja regularni refleks za staro *-on-*; tudi tu gre le za grafično zadevo in sicer za pomešanje grafij med diftongi za prvotno *ö*, *o* in *ei*, ki so dosegali dokaj slične stopnje (*äe*), a so deloma bili po tradiciji pisani na stari način. — Dalje pogrešamo, da se avtor ni oziral na kvantiteto slov. *ɔ*, predvsem na to, ali in kako različno se substituirala v bav. akutirani

(skrajšani) *ρ* od dolgega (cirkumfleksiranega, novoakutiranega) *ρ*. Vse premalo se je pečal z *ρ* in *ϑ* v briž. spomenikih, kjer je prevzel Nahtigalovo mnenje, ne da bi določil odnos do svojih prejšnjih izvajanj in da bi kritiki podvrget zadevno tolmačenje E. Sieversa, gl. št. 2642. F. R.

2605. Kolarič D. R. Оценка бр. 2631. SIPF XVIII (1926) 394.

2606. Kos Milko. Paleografske in historične studije k freisinsškim spomenikom. ČJKZ IV (1924) 1—37.

Razprava vsebuje štiri poglavja. V prvem poda avtor točen opis kodeksa, v katerem se nahajajo tudi slov. brižinski spomeniki in vsebino celotnega kodeksa; ta razbor pokaže, da zveza med lat. in slov. teksti ni organska. — Drugo poglavje prinaša točno paleografsko analizo kodeksa; ta analiza pove, da so kodeks napisale v območju bav. pisnih šol različne roke nekako v l. 975—1025; slov. teksti se v paleografskem oziru povsem ravna po minuskuli, ki jo je ta doba rabila za tekste, pisane v lat. jeziku. — V tretjem poglavju je avtor posvetil pažnjo noticam hist. vsebine, ki so vpisane v kodeks; ugotovi, da zapisek o Godego ni mogel nastati pred 28. majem l. 972; ker je roka tega zapiska ista kot roka II. in III. slov. teksta, ki sta vpisana za tekstom o Godego, tedaj tudi ta dva slov. teksta nista starejša kot oni zapisek. Poda svojo interpretacijo stavka „quantum *mihi* pertinet“ ter misli, da je ta „mihi“ le odsev diktata (kakor je tudi II. briž. tekst diktiran) ne — kakor se je večkrat mislilo — osebni zapisek škofa Abrahama in da tudi ni treba, da se nanaša ravno na tega briž. škofa, da, verjetneje je, da gre za škofa Egilberta in za njegova pogajanja s trentinskim škofom Udalrihom II. in da je zapisek nastal šele po l. 1022., na kar kaže takoj nato sledeči zapisek o briž. dvorcih v Regensburgu in Ergoldingenu, ki je nastal kmalu po l. 1022. Ker se ta zapisek nahaja v kodeksu neposredno za l. slov. tekstom, sledi iz tega, da je l. slov. tekst nastal vsaj pred l. 1022—39. Tako kaže ta pretres isti rezultat kot paleografski, kar se datiranja tiče, vsled česar pridobe avtorjeva historična izvajanja na vrednosti in verjetnosti. — V zadnjem poglavju se peča avtor z mnenji, da je slov. tekste napisal briž. škof Abraham (Kopitar), ali da je vsaj ta škof dal iniciativo za to (Nahtigal); pri tem dožene, da se sploh ne dá dokazati, da je Abraham kdaj bival na Otoku ob Vrbskem jezeru, še manj, da je iz rodu koroško-palatinskih ali goriških grofov ali pa celo Slovenec. — Avtorjeva izvajanja so vseskozi kritična, zelo oprezna in je ž njimi podana trdna podlaga za presojo postanka slov. briž. spomenikov. Gl. še št. 2619. F. R.

2607. Kos Milko. Slovanski teksti v kodeksu 95 mestne biblioteke v Toursu. SI III (1924/25) 370—391.

2608. Kotnik Franc. Mozirska tržanska prisega iz l. 1740. ČZN V (1926) 134.

2609. Koštiál Ivan. K zloženkam z *-d-* korena *dhž-*. ČJKZ IV (1924) 120.

Enakovrstna kompozita, kakor so *nada*, *pridž* itd., vidi avtor tudi v slov. *mrtvoud* (izkvarjeno za *mrtvôd*), *svilod* in v sl. *udž* > **u-d-o-* „se-cretum“, *uzda* > **us-d-a-* (koren *us-* kakor v *usta*) „quod ori immittitur“; element *-d-* predstavlja redukcijsko stopnjo korena **dhž-*. Avtor prišteva semkaj tudi še *prud* „commodum“, ki je v rabl le pri Krelju; prav to dejstvo pa kaže, da gre tu za

čak. besedo, ki jo je Krelj (ali Juričič) prevzel v slov. tekst; shr. *prud* pa je iz *prpds* (torej *u* ni iz *o*) in spada k korenu *prēd-*. F. R.

2610. Koštiál Ivan. Slovniški in slovarski brus knjižne slovenščine. Mladika 1926, št. 1—11 (Ponatis, 1927, mali 8°, 1—80 str.)

2611. Koštiál Ivan. O Finžgarjevem jeziku. Kritika I. 9—11.

2612. Koštiál Ivan. Slovenščina Vladimirirja Levstika. Kritika I. 51—59.

2613. Koštiál Ivan. Slovenščina v naših časopisih. Kritika I. 82—5, 108—10, 124—6.

2614. Матковић М. Групе *-ift* и *-ot* у источном долењском говору. ЈФ V (1925—1926) 187—189. В. бр. 2628.

2615. Meillet A. Un nouvel atlas linguistique. MoSl III (1925) 161—167.

2616. M(eillet) A. Оцена бр. 2616. BSL XXVI (1925) 208—212, RĚSI V, 113—115.

2617. Мурко М. Словеначки књижевни језик. NE V (1922) 132—141.

2618. Musić Avgust. Slovensko *le*. Rad 231 (1925) 1—37.

Avtor je v svoji študiji do vseh subtilnosti razbral funkcije členice *le* v slovenščini, dalje členice *li* in vrednost teh dveh partikul v izrazih *le-tam*, *lič-kaj* in pod. Oglada se nato v kratkem na uporabo *lē* v drugih slovanskih jez. in pristopi k razlāgi pomenskega razvoja, kar mu nudi tudi etimologijo (odloči se za *lē* < Instr. sing. *lě*, *li* < lok. sing. *leĭ* demonstrativne pron. osnove **le-*), kajti izhodišče je deiktična raba. V dodatku se pomudi še pri značenju, rabi in oblikah shr. *istom*, *listor*, *netom* in slov. konjukcionalnega in adverbialnega *kar*, *nikar*. Njegova izvajanja, bogata, a pregledna, so vseskozi prepričevalna, F. R.

2619—20. Nahtigal Rajko. Programatične in druge opazke h Kosovi razpravi o freisinških spomenikih. ČJKZ IV (1924) 171—184.

Gl. št. 2606. Avtor zavzema stališče h Kosovi razpravi. Pogreša, da se Kos ni globlje pečal tudi z notranjim pojmovanjem briž. kodeksa, s splošnim zmisлом in zamislom sestave kodeksa in z medsebojno vezjo posameznih traktatov; poudarja pri tem ponovno na ozki stik med l. slov. tekstom in ordo ad visitandum inf. sive unguendum. Dalje opozarja na redakcijsko sličnost z glagolskim evhologijem, čemur bo še posvetiti poseben študij, ki bo morda osvetlil vsebinski ustroj takšnih kodeksov. Avtor se podrobno peča s tkzv. akcentskimi znaki v slov. tekstih in dokaže, da ne podajajo akcenta, marveč da je v njih videti le grafične pripomočke za vidnejše razlikovanje črk in besed pri branju. V nadaljnjem se avtor sicer strinja z izvajanja Kosa o datiranju slov. tekstov, deloma tudi hist. notic, vztraja pa pri nazoru, da seznam imen na ff. 78—79 ni nadaljevanje notice o Regensburgu in Ergoldingenu in opozori na razliko v številu imen, na diferentno število moških in ženskih imen v zapisu in seznamu; njegov ugovor je upravičen in zadevo bo treba podvreči novemu študiju. Avtor smatra še nadalje, da mnogokaj kaže na to, da je prav škof Abraham iniciator kodeksa in želi, da bi se stiki Abrahama s Koroško, kjer se je kodeks rabil, podrobno proučili. F. R.

2621. Pirchegger Simon. Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet. Leipzig 1927. XXXI + 239 str. В. бр. 2593, 2637, 2652.

2622. Pirchegger S. Оцена бр. 2643. ZSPH I (1925) 234—240.

2623. Prijatelj Ivan. Borba za individualnost slovenskega književnega jezika v letih 1848—1857. ČJKZ IV (1924) 47—75; V (1925) 15—67.

Razprava je točno ogledalo boja med zastopniki slovenščine ali jugoslovanščine ali mešane vseslovanščine kot slovenskega (ozir. slovenskega) knjižnega jezika pri Slovencih v dobi po marčni revoluciji in jo je smatrati za važen prinos k poznavanju in umevanju vnanje zgodovine slov. knjižnega jezika. F. R.

2624. Ramovš Franc. Razvoj imperfekta v rezijansčini. ČJKZ IV (1924) 117—119.

Podaja fleksijo imperfekta v rezijanskem dial., ki je edini med slov. dial. ohranil še impf. do danes. Ugotovi, da se je ta fleksija močno naslonila na fleksijo prezenta, to predvsem v končnicah, deloma tudi v korenskem elementu. F. R.

2625. Ramovš Franc. Eine slovenische Form des Instr. Sing. Fem. ZSIPh I (1923) 65—73.

Zavrača mnenje Nahtigalovo, gl. JФ II 338, o eksistenci končnice *-op* < *-oip* v instr. sing. fem.: po onemiti *-i-* je iz *oip* takoj nastalo *o*; kjer je *i* izpadel že ob času nazalnega izgovora *-o*, tam je nastalo *-ō* (slov. češ. polj.), kjer pa šele potem, ko se je *o* premenil že v *u*, tam je nastalo *-ou* (shrv.) V nadaljnjem ugotovi, da je v prekmurkem dial. od obeh v tekstih rabljenih končnic *-om* in *-ov* prva starejša kot druga in ne obratno, kakor se je doslej mislilo. Končnica *-ov* je nastala iz *-oum* < *-ōm* t. j. le v akcentuiranem zlogu prvotno oksitoniranega tipa *ženà*, po diftongizaciji *ō* > *ou*, da se z asimilacijo izogne težko izgovorljivi skupini *-um*. Starejše *-ōm* pa je prvotno slov. *-ō* < *-ō*, *-oip*, h kateremu je pristopil še *-m* iz instr. sing. masc. neutr. F. R.

2626. Ramovš Franc. Razvoj psl. *ê* v slovenskih dolгих zlogih. ČJKZ VI (1927) 8—21.

Uvodoma navaja avtor ona jezikovna fakta, ki kažejo na to, da je bil *ê* v prvotni slovenščini (6—10. stol.) širok glas *ɛ* t. j. *ê*, ki je nastal iz rom. in nem. širokih vokalov ali po kontrakciji iz *oje* ozir. široki nem. vokal za *ê* (*podrêka* < *patriarcha*; učeno lat. *ɛ* > *ê*: *Oglej, Andrej*; nem. *ia, iɛ* > *ê*: *cêgat*; nem. *ê* > *ê*: *šlêva*; slov. *ê* > nem. *ɛ*: *leahn* < *lêcha*; *mê* < *moje* itd.). Potek nadaljnega razvoja v slov. dial. je sledeč: 1.) *ê* se v jugo-vzh. dial. ohrani kot širok glas in se sčasoma diftongira v *ej*; 2.) v sev.-zap. dial. se *ê* zoži v *e*, iz česar se po diftongizaciji more roditi *ie*; popis asimilacij med dift. elementi v dial. in oris izoglos *ej -e- ie*. — Dalje ugotovi avtor, da se je prvotni dolgo akutirani *ê*, v praslovenščini skrajšan, v južnih dial. prej podaljšal kot v severnih (Rezija, Koroško, srednje Štajersko, Prekmurje), da je tam še participiral na razvoju stalno dolgih *ê-ov*, tu pa ne več. Prikazuje razvoj akutiranega *ê* v teh dial. ob severni meji. Primerja usodo tega *ê* z usodo novoakutiranega etim. *e* in iz tako ugotovljenega razmerja določa kvaliteto psl. *ê* in v njem najde tudi potrditev za zgornja izvajanja. F. R.

2627. Ramovš Franc. O kajk.-čak. prehodu *d'* > *j*. ČJKZ VI (1927) 86—90.

Zagovarja mnenje, da je južna slovanščina zgodnjih dob (6—7.) stol. imela še *a'* za prvotno *dj*, kar skuša dokazati po substitucijah za rom. *d'*, *g'* besed, ki so bile prevzete iz retoromanščine in dalmatščine. F. R.

2628. Ramovš Franc. O postanku slovenskega dial. *sunce*. ČJKZ VI (1927) 258—260.

Proti Matkoviću, gl. št. 2614., ugotavlja, da slov. dial. *sûnce* onih dialektov, ki imajo za dolgo *tît* vobče *toût* in *û* za prvotno *ô*, ni nastalo ob prehodu *môt* > *mûst* t. j. preko *sônce* < **sounce* (ob izpadu *u*), marveč pozneje, ko je *o* prevzelo kvantiteto s sledečega *nn*, nastalega po asimilaciji iz *un*, event. *tn*, dobilo večjo intenzivnost ter rodilo premik v vertikalni smeri *o* → *u*. Podaja obenem v kratkem razmerje skupine *toût* do *soûnce* v slov. dialektih. F. R.

2629—30. Ramovš Franc. Opomba k škofjeloškemu refleksu za *ê*. ČJKZ VI (1927) 253—4.

Opomba je korektura k zadevnemu izvaianju v št. 2626; *ê* z izredno ozkostjo (skoro *i*) < *ê* smatra v tem dialektu za plod asimilacije: *îê* > *êê* > *ê*.

2631—2. Ramovš Franc. Historična gramatika slovenskega jezika. II Konzonantizem, Ljubljana 1924. 8° VII+ 336. B. бр. 2585, 2586, 2594, 2605, 2647, 2653

2633. РаMOVШ Ф. Словеначки језик. НЕСТ IV 219—232.

2634. РаMOVШ Ф. Словеначки правопис. НЕСТ IV 233.

2635. РаMOVШ Ф. Словеначки књижевни језик. НЕСТ IV 232—233.

2636. Ramovš Fr. Ocena бр. 1010. ZSPH II (1925) 310—317.

2637. Ramovš Fr. Ocena бр. 2621. SI VI (1927/8, 774—786.

2638. Ramovš Fr. Ocena бр. 969. SI IV (1925/6) 142—149.

2639. Ramovš Fr. Ocena бр. 1008. SI II (1923/4) 115—123.

2640. Rešetar Milan. Završetak -u u gen. sing. muških imenica u slovenskom jeziku. JФ (1922/3) III 1—6.

Avtor pravilno ugotovi, da je končnica -û možna le pri onih moških substantivih, kojih osnova je trda, ki imajo enozložen nom. sing. in je bil njihov korenski vokal v praslovanščini padajoče akcentuiran. Več kot sumljivo pa je, da bi slovenščina s svojim redkim gen. *volu* pričala še zdaj za tretji psl. akcentski tip *u*-debel in da bi ta tip celo analogično pritegnil k sebi še nekaj *o*-osnov. Treba je imeti na umu, da je nom. *vol*, danes *vôu* vsled diftonga -*ot*, *ou* kvantitetno izenačeno z *môt* in to je dalo povod za gen. *volû*, ki ga beremo že pri Trubarju: *vollu* Kat. 1550, str. 10, *volu* Kat. 1555, str. F 6 b; *vâlu* v Davči in *wôwz* v Podjuni sta iz **volû*, kajti v teh dial. je dolgi cirkumfleks s končnega zloga prešel kot akut na predhodnji zlog (*okô* > *ôko*). Besedi *spôl* in *gôst* sta mladi; v XVI—VXII. stol. beremo še vedno pravilno *spôl*, *gôst* (dolenjsko *spul*, *gust* pri Trub. Dalm.), zato tudi *spolû* pri Rogeriju, *gostu* pri Dalm. itd. Kakor so se *lân*, *nôxt* polagoma naslonili preko *grâd*, *dôm* itd. na gen. z -û, tako so se v onih dial. (zapadnih), ki radi podaljšajejo edini ali končni kratko akcentuirani zlog (*otrôk* > *otrôk*), tudi oblike *mrâz* < *mrâz* itd. ki so itak le sporadične. Za gen. *dnû* (heremo jo že v Molit. buk. 1788) je bila odločilna le relacija *dân* — *grâd*, ki je starejše *dnê* premenila v *dnû*. Rešetarjevi zbirki dodamo še: *teku* Reg. 1558: H 1 b; *louu* (prim. *volu*) ibid. Q 1 a; *trešsu* Pav. 1567: 33a; *suaru* Skal. 256a; *Bogu* Pohlin Oprav. 65; *zôbû*, *snêgû*, *mâhû* < *mahû* v dial. Godovič-Poljane; dalje gen.-akuz. *oçû* k *oça*, *otъcъ* v koroških dial., prim. Razprave I. 393—4 (po *sinû* možû); *shlaku* Test. 1582: 31 (*zlâk*), *tahtu* ibid. 47 (*tâht* in *tâht*) *er celo neutr. *blagû* k *blagô* pri Skal. *sa uolo soiga blagu* 279a. F. R.

2641. Robič Dr. Makso. Metrični principi in njih uporabnost v slovenski poeziji. ГлПД V (1925) 114—119.

2641a. Robič Marko Dr. Nauk o razzlogovanju v naši šolski slovnici. ГлПД V (1925) 425—428.

2642. Sievers Eduard. Die altslavischen Verstexte von Kiew und Freising. Leipzig 1925, str. 1—59 BSA 76. B., 2. Heft.

Najzanimivejša novost te edicije je ta, da smatra avtor, da so briž. spom. sestavljeni v verzih; dokazal tega ni, kajti ritem in takt, na katera je verze naslonil, nista nič obveznega, marveč je zadeva lahko obratna t. j. le zamišljeni, ne dognani, prisiljeni ritem, ki dela jeziku silo in mu ustvarja nemogoče oblike, ni dokaz za verze. Tu omenimo le momente, ki so v nasprotju z zgodovinskimi in jezikovnim zakladom briž. spom. Paleografsko je ugotovljeno, da je II. in III. slov. tekst pisala ista roka (IV-2 gl. Kos, št. 2606, str. 7) in da torej nima^a vsak slov. tekst svojega avtorja. Drugič je dognano, da gre pri akc. znakih le za grafične znake v olajšanje branja (gl. Nahtigal, št. 2619), da bi značil akut izredno visoke rastoče zloge, je le domislja. Kvantiteta je seveda lahko različna od one, ki je v vsakdanjem govoru bila, ako je plod branja, deklamacije; v navadnem govoru pa oblikam kakor *vzěl, grèh, nām, dād* itd. ni mesta. Grafična zunanost slov. tekstov je za Sieversa obvezna, kakor da je tekst pisal moderen, v vseh fonetičnih nijansah in subtilnostih podkovan lingvist: zato vidi razvoj $\rho > \varphi$ in $\hat{\rho}, \epsilon > \hat{\epsilon}$ in $\hat{\rho};$ da je to bilo, kolikšna bi že morala biti diferenca med rastočim in padajočim današnjim refleksom — a je sploh ni. Na drugi strani pa je sigurno bila že, čeprav majhna diferenca med rastoče in padajoče intoniranimi etim. *e* in *o*, te pa Sievers ni ugotovil, ker se črkovno slučajno ne kaže. Ozka kvaliteta $\hat{\epsilon}$ je umljiva ali vsaj razločljiva, seveda le, če gre za dial. iz sev.-zap. slov. območja, kar je več kot verjetno. Samo grafična nedoslednost (ta se dovolj očitno kaže že v tem, da so pisci sami tupatam popravljali *o* z *u*, *a* z *o* ali podobno), ki pa za S. sploh ne obstoja, marveč so mu teksti pisani z roko zvočnega analitika, je razvidna iz grafij *i, e* za *ь; i, e, o, u* za *ъ*, in nič drugega; oba glasova sta itak imela takrat že isti zvok ($\text{ъ, ь} > \text{ə}$). Ako se dá po zvočni analizi ugotoviti celo različnost intonacije končnih konzonantov, ne le zvenceh, marveč tudi nezvenceh, potem mi je uganka, zakaj se ne dá ugotoviti narave, fonetične vrednosti kakega glasu v celoti, ali celo celih fonemskih kompleksov t. j. zvočno pravilno je *Cruz*, pomensko pa je ta beseda nesmiselna, kaj je torej ž njo; kaj je *prwae*; jezikovno *st* ni možen, marveč *si*; napačno je brano *št* namesto *šč* v *ešte, poštediši* t. j. brano po črkah (a za kijevske listke more S. ugotoviti, da je *z* zvočno edino upravičen namesto *zd*); za *t'* bere \hat{c} , a v njemu neznanem *eče* bere \hat{c} ; oblika *neimūji* (stck. *imj*) je jezična nemogućnost; kako to, da je ritem nepokvarjen in gladek, ko je pisec v II. 34. pozabil napisati eno besedo (*božiu milost*); kako je možno brati *nikjer* t. j. obliko, ki je šele v 18. stol. nastala kot literarna-grafična oblika, ne da bi analiza, ki določi najsubtilnejše nijanse posameznih vokalov, mogla določiti, da fonemom *i, e, r* tu ni mesta; odkod slovenščini oblika *twima* itd. Skratka: razprava nam kaže, kako Sievers bere slov. briž. tekste, ne pa, kar bi bilo važno in kar hoče biti, kako jih je njihov pisec bral ozir. slišal. F. R.

2643. Stur J. Die slavischen Sprachelemente in den Ortsnamen der deutsch-österreichischen Alpenländer zwischen Donau und Drau. Sber Wien Bd. 176 Nr. 6 (1914), 104 crp.) B. 6p. 2622.

2644. Tesnière Lucien. Du traitement *i* de *ê* en Styrien. MBoy (1925) 246—251.

Na podlagi dejstva, da ima pohorsko narečje za akutirani *ê* glas *i*, za cirkumflektiranega pa diftong *eĭ*, si razlaga postanek teh današnjih refleksov na ta-la način: *ê* > *ei*, *iĭ* > *i*; *ê* > *êĭ*. Njegova izvajanja niso sprejemljiva, kakor je obrazloženo že v Čas. za slov. jez., knj. in zgod., VI. 17—18. Gre tu namreč, kakor v vseh obrobnihi slov. severnih dial. za pojav, da se je akutirani *ê* pozneje podaljšal kot na jugu, vsled česar ni participiral na diftongizaciji stalno dolgega *ê*. Diferenca, ki jo kaže pohorski dial., eksistira tudi v sosednjih vzh.-štaj., v kor. in v rez. dial. (kvalitativne razlike so seveda podane); poh. *dilo* je izvajati iz *dielo*, *dĕlo*, *dĕlo*, *dĕlo* (ob tem času že *breĭg*).

2645. Tesnière Lucien. Sur le système casuel du slovène. MVen (1925) 347—361.

Avtor se peča naprej s slov. dial. acc. *a*-osnov na *-o*; določi obseg tega pojava in nato podvrže kritiki Oblakov nazor, da gre tu za fonetičen proces, za produkt akanja. Navaja očitke proti temu nazoru in konča z mnenjem, da je akanje sicer pripomoglo k temu stanju, da pa je vzrok sintaktične narave, da gre za izgubo razlikovanja med nom. in acc. Njegovi očitki pa so neosnovani: 1.) diferenca med nom. in acc. je tudi v dial. z *-a* v acc. vsaj deloma, kolikor to dopuščajo prilike, ohranjena (nom. *góra*: acc. *na gĭra* acc. *gorŭq* in pod.); 2.) akanje ne zadene samo neacc., marveč tudi kratko acc. *o*, zato je acc. *təmā* popolnoma regularen in ne analogičen po acc. *kráva*, kakor tudi dol. *dĕilu* nima analogičnega *-u* po *prosŭ*, marveč je *-u* nastal po regularnem redukcijskem procesu *-o* > *-ŏ*, *-u*; 3.) avtorju ni znano, da se predtonični *o* obravnava v gorenjščini (in ziljščini) drugače kot posttonični (tam *o* > *ŏ*, *u*, *ə*, tu pa *o* > *ŏ*, če gre za končni odprti zlog, ozir. še dalje *ŏ* > *a*, če gre za končni zaprti zlog), kar vse je v zvezi z različno kvantiteto in artikulacijsko intenziteto zadevnih zlogov; 4.) dvojnosti pri Rogeriju (*-a* poleg *-o*) imajo svoj izvor v mešanju tradicionalnega knjiž. jez. (*-o*) z živo govorico (*-a*), kar se ni vršilo le v tem primeru, marveč vobče; 5.) primeri iz Mirne peči (*-a* poleg *-o* pri zvezi s prepozicijo; samo *-o* v absolutni rabi) so pri izvestitelju sproti nastajali pod vplivom knjiž. jez. in ne morejo biti odsev faktičnega dial. stanja ozir. jim avtor ni dovolj vestno proučil izvora, ki mora biti izven razvoja dialekta (isto velja za slične primere v instr. sing.). Dejstvo, da imamo acc. na *-a* samo tam, kjer je ta ali ona stopnja akanja in ne (vsaj sporadično) tudi pri neakajočih dial., kaže, da gre tu za fonetičen pojav. — Pravtako ni upravičeno govoriti o zlitju instr. sing. z lok. sing. v dial. z *ribi* v guštanjskem dial.; instr. *ribi* je namreč nastal po fon. poti iz *riboj* (v sred.-štaj. dial. še ohranjeno, tudi v gušt., a le pod acc.: *gorôj*, *gwawôj*), kajti neacc. *ŏ* preide v tem dial. splošno v *ə* in tako nastalo *±əj* se je asimiliralo preko *-iĭ* > *-i*. Isto velja za narečje v Bočni (v acc. zlogu še *-uj*: *vəduj* poleg anal. *vəab*), dočim kaže sosednji paški govor v Savinjski dolini — v skladu s svojimi glasoslovnimi zakoni — za neacc. *±oj* preko *-aj* asimilirano *-ej* (*mĕjej*, *menej* poleg *minôj*, *nəxčôj*; prim. še *doma* > **doma-j* > *dqmej*; *vāma* > *vamaj* > *vamej*). — Prevezem loc. pl. v instr. pa zares kažejo nekateri kor. govori, a pogoje bo še treba podrobno proučiti. Pravilno je, kar govori avtor o predložni rabi gen. v tipu *mati (od) moje žene*, v čemer je pač videti romanizem.

F. R.

2646. Tesnière Lucien. Les formes du duel en slovène, Paris 1925, 8°, XX + 454. Tesnière Lucien, Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène. Paris 1925. 2°. 39 str. + 70 kart + VI. B. бр. 2616.

2647. Tesnière L. Приказ бр. 2631. RES V 151—2.

2648. Tyszkowski Kazimierz. Kopitar a Ossolineum. Sl VII(1928/9) 128—139.

2649. Tomiňsek Josip. Nemško-slovenski slovar za domačo in šolsko rabo. Ljubljana 1924. 8°. IV +

2650. Udovič Bogumil (Georges), Mrcvarstvo. Narodni dnevnik 1925—27.

V feljtonih ugotavlja različne pogostne napačne tvorbe slovenskih besed, terminoloških izrazov in pa sintaktične ter stilistične napake, ki jih sproti popravlja.

2651. Ušeničnik Franc. Slovenska „očitna izpoved“ v liturgiji. Bogosl. Vestnik VI 265—301.

Avtor hoče v razpravi določiti liturgični značaj slov. brižinskih spomenikov in more se reči, da so njegova izvajanja zelo prepričevalna. Objavil je popoln lat. tekst ordo ad visitandum infirmum, ob njegovi analizi pa opiše, kako se je obred poslednjega olja izvrševal; izkaže se, da izpoved, ki jo briž. kodeks pri tem obredu omenja, ni zakramentalna, marveč generalna. Kljub temu, da je gen. izpoved pri tem obredu izpričana in da je slov. izpoved takoj za tem obredom uvrščena, pa smatra avtor, da med slov. izpovedjo in obredom posl. olja ni zveze (gl. št. 2619), ker je slov. izpoved oblikovno bistveno različna od formul zakr. izpovedi; obe slov. izpovedi imata dejanje vere in obnovo krstne obljube, dalje jima je na čelu poseben nagovor (v I. izraz „glagollite po nas redka slovesa“, v 2. t. j. III. slov. tekst pa tvori nagovor ves II. slov. briž. tekst) in po izpovedi sledi končno duhovnikova molitev za odpuščanje grehov (pri 2. izpovedi opuščena). Gre torej za poseben samostojen obred. Na podlagi pričevanj in podatkov Honorija Augustodunskega (12. stol.) dožene, da je očitno izpoved, kakršna je v briž. kodeksu, pridigar molil po pridigi med mašo, verniki pa za njim. Ker je bila očitna izpoved sprva le škofovo opravilo (omejeno le na velike praznike), je zelo verjetno, da je tudi slov. izpoved dal pisati in jo govoril škof. Pozneje so jo tudi navadni mašniki opravljali in tak obrazec nam kaže slov. stiški rokopis (15. stol.). Avtor podaja njegov slov. tekst vzporedno z lat. vzorcem, formulo Honorija Avg., po kateri je slov. tekst z malimi predelavami prirejen in pojasni nerazumljivo mesto defetino meylla syuota. F. R.

2652. Vasmer M. Оценка бр. 2621. ZSIPh V (1928) 252—253.

2653. Havránek B. Оценка бр. 2631. ČMF XI (1924/25) 159—160.

2654. Schwarz E. Zur Geschichte der Nasalvokale im Slovenischen, Čechischen und Serbischen. ZSIPh V (1928) 124—134.

2655. Schnetz J. Zur Entwicklung der Gruppe *-sk-* vor Palatalen im älteren Slovenischen. JArch 39 (1924) 141—2.

Na podlagi imena *Liestinicha* > dan. nem. *Liesing* iz slov. *lěšćnica* (bolje *-iks*) in *Triesting* < *Trěšćnica* razglablja avtor o fonetični vrednosti praslovenskega refleksa za psl. *sk'* in misli, da se je ta takrat glasil *št'* po vseh Alpah, ki so jih Slovani zasedli. V tem ni nič novega, ker je substitucija slov. *sk'* z bav. *st* že po Lessiakmu izpričana z mnogimi primeri in je samo po sebi umljivo, da je bil praslovenski refleks isti povsod prim. še *Strasista* na Kranjskem. Več

kot dvomljivo pa je nastavljanje *št'* sa *sk'*; z ozirom na *št'* za *sk'* v briž. spom. proti *fk* za *st'* je verjetno, da so Nemci slov. *šč* substituirali s *št* (izvedli so torej disimilacijo, ki je tudi v slovanščini pogostna), slov. *št'* pa sprva tudi s *sk*, pozneje, ko se je slov. vrednost že izpremila, pa tudi s *št* gl. Ramovš, Hist. Gram. § 159, 162—3.

F. R.

VI. Staroslovenски језик.

2656. Арасимович Л. К вопросу о Киевских Листиках SI VI (1927/8) 18—27. Писац се труди да објасни загонетку коју претставља Киевски Мисал у језичком погледу помоћу хипотезе да је писац оригинала тог споменика био Јужни Словенин („Бугарин“) који је хтео да приближи језик споменика чехоморавском језику. Није разумљиво зашто није хтео да спроведе своју намеру у погледу других црта којима се одликовао чехоморавски језик од језика Ђирила и Методија. Свакако хипотеза пишчева вештачка је и мало вероватна. Сумњива је такође и претпоставка да оригинал тог текста припада почетној периоди делатности Св. Браће.

С. Н.

2657. Белић А. Глагољица. НЕСт I 472—474.

2658. Белић А. Старослоvensки језик. НЕСт IV 434—435.

2659. Bidlo J. Оцена бр. 1118. ČММ XLIII—IV 296—302.

2660. Beaulieux Léon. Les origines de la réforme orthographique bulgare. RESI V (1925) 58—81.

2661. Bréhier Louis. Les missions chrétiennes chez les Slaves au IXe siècle. MoSI IV (1927) 29—62.

2662. Vajs Jos. Kniha Rut v překladě staroslovanském. Kritické studie staroslovanského textu biblického, č. 2. v Praze 1926. 1—47. B. бр. 2771, 2788.

2663. Vajs J. Jaký vliv měla latinská Vulgáta na staroslovanský překlad evangelií. Оцена бр. 1108. SI V (1926/7) 158—162.

2664. Vajs J. Staroslověnský text „Otčenáše“ v žaltáři Veronském. SI IV (1925/6) 644—646.

2665. Vajs J. Řecká předloha staroslověnského překladu evangelií. SI III (1924/5) 470—474.

2666. Vajs dr. Josef. Literární družstvo „Staroslavenska akademija“ na Krku (Přímofí). SI II (1923/4) 734—736.

2667—8. Vajs Josef. Evangelium sv. Marka a jeho poměr k řecké předloze. Napsal, —, profesor University Karlovy v Praze. Č. 1. V Praze 1927. VI+130. (под општим називом: „Kritické Studie staroslovanského textu biblického“).

На 23 страна уводних примедаба проучава однос старослоvensких јеванђељских текстова према грчким; затим даје (од 29—125) текст јев. по Марку грчки (textus Stephanicus), и према њему текст Маријиног јев. са вариантима. Кратак резултат испитивања на стр. 126—127 на чешком и француском. B. бр. 2746.

2669. Vašica Jos. Přehled literatury cyrillo-methodějské. Hlídká XL (1923).

2670. Ванъ-Вейкъ, Н. О напряженном њ (ѣ) в Сборникѣ Клоца. SI VI 2—3, 239—245.

2671. van Wijk N. Ksl. мъцьтъ. JArch XLI (1927) 155. Писац по моме мишлењу потпуно тачно утврђује значење речи служећи се цитатом из Шестоднева Јована Егзарха Бугарског и упоређујући корен mik-, мък са кореном mig-, мъг-. С. К.

2672. van Wijk M. Kilka uwag o pochodzeniu mszału kijowskiego. Księga pamiątkowa ku czsi Oswalda Balzera. 2, 665 и даље Лавов 1925 (књига изашла 1926).

2673. van Wijk N. Zu den altbulgarischen Halbvocalen. JArch. XL (1925) 22—43. V. Der Umlaut der Halbvocale im Marianus, Clozianus, Euchologium, Savvina kniga und Suprasliensis.

О мењању полугласника по тако званом Јагићевом закону у горе поменим споменицима.

2674. van Wijk N. O starobulharském stfidání a-: ѳ-, ѡ-; оу-: ю-, SI VI (1927/8) 233—238.

2675. van Wijk N. Le développement des voyelles ě, a (ja) en bulgare RESI VII (1927) 9—21.

Писац је погодио истину, кад је дошао до закључка да се ст.-словенско ѳ изговарало као ä, али ми је сумњива његова хипотеза да се ѳмо изговарало првобитно као jăto, чаша као čăšă и сл. С. К.

2676. van Wijk N. Оценка бр. 2759. ZSIPh IV (1927) 475—485.

2677. van Wijk N. Die Patronymika und Metronymika des Altkirchen-slavischen. ZSIPh III (1926) 310—312.

2678. van Wijk N. Оценка бр. 2812 и 2813. SI V (1926/7) 557—563.

2679. van Wijk N. Evangelistar und Tetraevangelium. SI V (1926/7) 677.

2680. ванъ-Вейкъ Н. О судьбах звука dz въ древне-церковно-славянскомъ языкѣ. JФ V (1925 - 1926) 42—45.

2680a. van Wijk N. O starobulharském stfidání a-: ѳ-, ѡ-; оу-: ю- SI VI (1927/28) 233—238.

Допуне Траутмановом балтиско-словенском етимолошком речнику.

2681. Weingart Miloš. O politických a sociálních složkách v starších dějinách spisovných jazyků slovanských, zvláště církevněslovanského. SbBíd (1928) 157—187.

Углавноме, кратки преглед историје старословенског језика код појединих словенских народа у вези са политичким и социалним приликама.

2682. Weingart prof. dr. Miloš. Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské. Přehled a rozbor filologický. Část I v Bratislavě 1922 (SFFB II), Стр. 246. В. бр. 2790, 2807, 2828.

2683. Weingart M. Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské. Přehled a rozbor filologický. Část II — Oddíl I. SFFB IV (1923) Стр. 142. В. бр. 2791, 2808.

2684. Weingart dr. Miloš. Byzantské kroniky v literatuře církevněslovanské. Přehled a rozbor filologický. Část II. Oddíl 2. SFFB IV. Стр. 145—577. В. бр. 2793, 2809.

2685. Weingart Miloš. O slovníku jazyka staroslověnského. Отисак из SGRoz II (1923) 227—245.

Писац утврђује да Миклошићев речник није старословенски, карактерише Вондракову грађу за старословенски речник која је остала после његове

смрти, упоређујући је са Миклошићевим речником, и упознаје читаоце са својим планом довршења Вондраковог рада. Нема сумње да је писац који је преузео писац од огромне важности по нашу науку, али и врло тежак за појединца. Желимо проф. Вајнгарту да срећно савлада свој сложени задатак. Једна напомена: тај ће речник несумњиво бити намењен европској науци и у првом реду словенској; стога се не могу сложити са проф. Вајнгартотом кад хоће да наводи у речнику поред грчких и латинских значења речи — чешка и немачка. Зашто не руска и француска? — боље је по моме мишљењу да се писац ограничи на грчка и латинска.

С. И.

2686. Weingart Miloš. Оцена бр. 1132. ČMF X (1923) 48—51.

2687—8. Weingart Miloš. Оцена бр. 1078. ČMF X (1923) 7—8.

2689—90. Weingart Miloš. Оцена бр. 1079. ČMF X (1923) 6—7.

2691. Vondrák V. Církevněslovanská chrestomatie. (Píšovy vědecké příručky. Sv. 8.) V Brně 1925. A. Piša. Стр. 303. В. бр. 2730, 2751.

2692. Grivec Fr. Slovanska apostola Sv. Ciril in Metod (Ljubljana, 1927.). В. бр. 2787, 2805.

2693. Dvornik F. Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle. Paris 1926. V + 360. В. бр. 2753.

2694. Diels Paul. Zur Schreibung des Codex Suprasliensis. JAarch XLI (1927) 115—117.

Писац износи једно своје палеографско посматрање: у Supr. изнад вокала меће се spiritus asper кад се вокал налази у средини речи, а spiritus lenis кад је вокал на крају речи. Ако се иза речи налази енклитички облик, на задњем вокалу прве речи јавља се spiritus asper.

2695. Dolobko M. В. бр. 2755.

2696. Dolobko M. La langue des Feuilletts du Zograph RESI VI (1926) 24—38.

2697. Dolobko M. Оцена бр. 1116. ZSIPh I (1925) 452—466.

2698. Дурново Н. Н. К вопросу о древнейшихъ переводах на старославянский языкъ библейскихъ текстов. Супрасльскаја рукопись. Изв XXX (1925) 353—429. В. бр. 2736.

2699. Дурново Н. Н. Русские рукописи XI и XII вв., как памятники старославянского языка JФ IV (1924) 72—95. В. бр. 2700 и 2701.

2700. Дурново Николай. Русские рукописи XI и XII вв., как памятники старославянского языка. JФ V (1925—1926) 93—117.

2701. Дурново Н. Н. Русские рукописи XI и XII в. как памятники старословянскаго языка. JФ VI (1926—1927) 11—64.

9702. Дурново Н. К вопросу о национальности славянскаго переводчика Хроники Георгия Амартола. SI IV (1925/6) 446—460.

2703. Durnovo M. Starosłowiańskie *prъviny* (prъgъn'a). Prace Fil X (1926) 105—109.

2704. Durnovo N. Zur Entstehung der Vokalbezeichnungen in den slavischen Sprachen ZSIPh III (2926) 368—372.

2705. Дурново Николай. Оцена бр. 1116. SI III (1924/5) 138—139.

- 2706.** Дурново Николай. Оценка бр. 1127. *Sl II* (1923/4) 113—115.
- 2707.** Буровић Димитрије Др. Народност старо-црквенословенског језика. *Бог III* (1928) 218—312.
- 2708.** Буровић Димитрије Др. Улога црквено-словенског језика у стварању уметничких метафора у нашој народној поезији. *Бог III* (1928) 42—52.
- 2709.** Буровић Дим. О пореклу словенског писма. *ПрГл XLIII* (1927) 129—147.
- 2710.** Евсѣевъ И. Е., Туницкій. Н. Л. Књиги XII малыхъ проровокъ съ толкованіями въ древнеславянскомъ преводѣ. Сергіевъ Посадъ. 1918. Изн XXIII (1918) 2, 268—288.
- 2711.** Златарски В. Н. Словѣнското житие на св. Наума отъ XVI вѣкъ. *СпБАК XXX* (1925) 1—29.
- 2712.** Ivšić Stjepan. Ostaci staroslovenskih prijevoda u hrvatskoj glagolskoj književnosti. Hrvatski glagolski fragmenat „Mučenje 40 mučenika“ iz 13. vijeka. *ZbKT* (1925) 451—508.
- 2713.** Ivšić S. Uz 1. lice sing. staroslov. optativa na -*ě*ть. *SGRoz II* (1927) 77—84.
- 2714.** Ivšić Stj. Još o dosad nepoznatim hrvatskim glagolskim prijevodima iz staročeskoga jezika. *Sl VI* (1927/8) 40—63.
- 2715.** Ильинскій Г. „Написание о правой вѣрѣ“ Константина Философа. *Сб Злат* (1927) 63—89. В. бр. 2734.
- 2716.** Il'inskiј G. A. Jean l'Exarque: à propos du livre de Kalajdovič (1824—1924). *RES IV* (1924) 199—207.
- 2717.** Iljinskiј G. Оценка бр. 1116. *LF LI* (1924) 181—182.
- 2718.** Јагић В. Изгнаници из Моравске после смрти Методијева (Ширење словенске цркве и књиге међу јужним Словенима). Бр XVII (1923) 19—36. В. бр. 2803.
- 2719.** Якобсонъ Р. О. Замѣтки о древнеболгарскомъ стихосложеніи. Изв XXIV (1919) 2, 351—358.
- 2720.** Яцимирскій А. И. Мелкіе тексты и замѣтки по старинной южнославянској и русској литературамаъ. Изв XXII 2 (1917) 192—261. Исп. Изв. 1897, II; 1898, I; 1899, IV; 1902, V; 1906, II; 1908, II; 1911, II. Овде су бр. LXXI—LXXVII.
- 2721.** Karskij E. Die kyrilische Paläographie in den Jahren 1913 bis 1926. *ZSlPh III* (1926) 447—452.
- 2722.** Kelemina Jakob. O staroslovenskem nosnem vokalu *ę*. *ČZN XX* (1925) 166.
- Predoči substitiranje slov. *ę* v bavarščini, ki nam kaže tele grafije: 1.) *en* ali samo *e* (brez prevzema nazalitete) t.j. substitucija s svn. *ě*, ki pa ni ozek glas bil, marveč srednje širok; 2.) *ān* ozir. *ā* v poznejši dobi, ko je ta glas nastal iz preglāšenega *a* (po tradiciji pogosto še pisano *an*, *a*). Tako bere tudi pisani *-a* v briž. spom. (*raba*, *vuafa*) kot *-ā* (event. *ǣ*). F. R.
- 2723.** Koniř. A. Církevněslovanské redakce apokryfu „Epiřtola na neděli“. *Sl IV* (1927/28) 308—334 и 685—708.

- 2724.** Корнџва-Петфуланъ М. Замѣтка къ исторіи славянскихъ старопечатныхъ книгъ. SI V (1926/7) 190—194.
- 2725—6.** Cronia prof. Arturo. L'enigma del glagolismo in Dalmazia dalle origini all' epoca presente. Estratto dalla „Rivista Dalmatica“ VI—VII—VIII. Zara, tipogr. E. de Schönfeld, 1922 (1925). Стр. XI + 161. В. бр. 2789, 2301, 2538.
- 2727.** Кульбакин Ст. Оценка бр. 2760. JФ VI (1926—1927) 266—267.
- 2728.** К. С. Оценка бр. 1125. JФ V (1925—1926) 308—309.
- 2729.** К. С. Оценка бр. 1032 JФ V (1925—1926) 304—307.
- 2730.** Кульбакинъ Ст. Оценка бр. 2691. SI IV (1925/6) 768—872.
- 2731.** К. С. Оценка бр. 1108. JФ V (1925—1926) 300—302.
- 2732.** К. С. Оценка бр. 1041. JФ V (1925—1926) 316—317.
- 2733.** Кульбакин Ст. Оценка бр. 2759. JФ VI (1926—1927) 268—271.
- 2734.** К. Ст. Оценка бр. 2715. JФ VI (1926—1927) 272.
- 2735.** Кульбакин Ст. Оценка бр. 1034. JФ VI (1926—1927) 271.
- 2736.** Кульбакин Ст. Оценка бр. 2698. JФ VI (1926—1927) 271—272.
- 2737.** К. Ст. Оценка бр. 1042a JФ VI (1926—1927) 274.
- 2738.** К. Ст. Рецензија бр. 1117. JФ VI (1926—1927) 273—274.
- 2739.** К. Ст. Оценка бр. 2755. JФ VI (1926—1927) 272—273.
- 2740.** Кульбакинъ Ст. Оценка бр. 1117. SI V (1926/7) 782—784.
- 2741—2.** Kul'bakin St. professeur à l'Université de Belgrade. *Le Vieux Slave*, Paris, 1929. — Collection de manuels publiée par l'Institut d'études slaves V. I + 367 + Errata. 8°.
- 2743.** Кульбакин Ст. О језику Ђирила и Методија. Бр. XX (1926) 31—41.
- 2744.** Кульбакинъ Ст. Можно ли считать доказанной греческую основу глаголицы? СБРАО (1927) 33—39.
- 2745.** Кульбакинъ С. Классификація глагола в старославянском. SGRoz II (1927) 176—184.
- После критичког прегледа груписања ст.-сл. глагола која налазимо у граматикама ст. сл. језика писац даје груписање засновано на принципу предложеном Белићем: тај је принцип — однос између основе инфинитива и основе презента онако како је тај однос постојао у језичком осећању Јужних Словена друге половине IX века.
- 2746.** Kurz Jos. Оценка бр. 2667. LF LV (1928) 273—274.
- 2747.** Kurz Josef. Оценка бр. 1117. LF LIV (1927) 350—358.
- 2748.** Kurz Josef. O potřebě nového vydání rukopisu Assemanova. LF LIII (1926) 106—118, 234—247.
- 2749.** Kurz Josef. Оценка бр. 1079. LF LI (1924) 170—181.
- 2750.** Kurz Josef. Оценка бр. 1078. LF LI (1924) 309—314.
- 2751.** Kurz Josef. Оценка бр. 2691. LF LIII (1926) 50—56.
- 2752.** Kurz Jos. Příspěvek k staroslověnskému pravopisu (cksl. otrěšiti). Mvř,ua (1926) 423—438.

2753. Лавров П. А. Оценка бр. 2693. ИзвРЯС I (1928) 255—292.

2754. Lavrov P. Les Feuilles du Zograph. RESI VI (1926) 5—23.

2755. Lavrov P. et Dolobko M. Les Feuilles du Zograph. Textes publiés par Instituts d'Études slaves. — 1. Paris. 1926. 38 стр. В. бр. 2739, 2763.

2756. Лавровъ П. А. Георгій Амартоль въ изданіи В. М. Истрина SI IV (1925/6) 461—484, 657—683.

2757. Лавров П. А. Кто был черноризец Храбр? ДАН (1928) I, 13—15.

2757 a. Lavrov P. A. Le lexique du vieux slave. RESI VII 199—216.

Интересантне напомене поводом питања о потреби новог издања старословенског речника.

2758. Лебедевъ Александаръ. Рукописи церковно-археологическаго музея Императорской Кіевской Духовной Академіи. Т I. Саратовъ, 1916, стр. 472.

2759. Margulies Alfons. Der altkirchenslavische Codex Suprasliensis. Heidelberg, 1927. Sammlung Slavischer Lehr- und Handbücher herausgegeben von A. Leskien und E. Berneker XV + 253. В.бр. 2676, 2733.

2760. Margulies Alfons. Zum Lautwert der Glagolica. JArch XLI (1928) 87—115, 168—209. В.бр. 2727.

2761. Meyer K. H. Der Wechsel von *ě* und *ja* im Codex Suprasliensis. SGRoz II (1927) 193—204.

2762. Meillet A. La critique des textes vieux-slaves et le participe passé en *-ivŭ*. RESI VIII (1928) 46—50.

2763—6. M(eillet) A. Оценка бр. 2755. BSL XXVII (1927) 147.

2767. Meillet A. L'hypothèse d'une influence de la Vulgate sur la traduction vieux-slave de l'Évangile. RESI VI (1926) 39—41.

Трезвена критика хипотезе проф. Погорелова о утицају Вулгате на словенски превод Јеванђеља (исп. бр. 1108).

2768. Meillet A. Оценка бр. 1078. BSL XXIV, 2 (1924) 144.

2769. Melich J. Néhány megjegyzés a székely írásról (о два слова у азбуца Секла) MNy XXI (1925) 153.

Два слова њихове азбуке сасвим слична глагољници; по М. из истог извора.

2770. Mikkoła J. Ein altslowenisches Wort in Fredegars Chronik. JArch XLI (1927/8) 160.

Avtor je že pred leti, WS. III. 84—87, z veliko verjetnostjo izvajal bav. *Talken* iz slov. **talksno*, ki je edini kolikor toliko sigurni primer za praslovensko nemetatezirano *tält* v nemščini. Temu primeru je v gornjem članku pridružil povsem nedvomnega: ugotovi, da se izraz *Wallucus* v Fredegarjevi Kroniki v dveh rokopisih piše *Walduco*; v njem ne vidi osobnega imena, marveč stanovski naziv, ki ga interpretira sledeči *dux Winedorum* t.j. *vāldyka* (> poznejše *vladika*). Sklepanje smatram za popolnoma pravilno: eksistenca praslavenskega *tält* je za VI—VII. stol. izkazana po imenih kakor *Carnia* > *Kranj*, substitucija *y* z *ū* pravtako. Obenem je s tem podprto mnenje, da je ob pričetku ožjih in stalnih stikov bav.-slov. že eksistiralo *tlat* (od konca VIII. stol. dalje), ker imamo *tält*- le pri gornjih dveh izrazih, pri katerih je starejša doba ali naravnost izkazana ali pa vsaj razumljiva (*Perschling* je tudi nesigurno, če pa je iz *bērznikъ*, tedaj je sprejeto zgodaj). F. R.

2771. Михайлов А. В. Оценка бр. 2662. Изв РЯС I (1928) 292—304.

2772. Михайлов А. В. Оценка бр. 1045. Изв XXX (1925) 444—445.

2773. Михайлов А. В. Оценка бр. 1124а. Н. Л. Туницкий. Матеріали для исторіи жизни и дѣятельности учениковъ Св. Кирилла и Методія. Вып. I. Изв XXVI (1921) 243—251.

2774. Младеновъ Ст.; Атанасовъ Т.; Василевъ. Учебникъ по старобългарски езикъ за пети класъ на срѣднитѣ училища. Пловдивъ, 1926, 8^о, стр. 107.

2774 a Mošin Vladimir. Hipoteza Lamanskoga o hazarskoj misiji Sv. Ćirila. ЈФ VI (1926—1927) 133—152.

2775. Nitsch Kazimierz. W sprawie „trzeciego ě“. СБОРЯ CI (1928) № 3, 359—360.

2776. Обнорский С. П. „Беглое“ *b* в Супрасльској рукописи. СБОРЯ CI (1928) № 3, 418—422.

2777. Огиенко Иван проф. Оповідання ченця Хороброго про письменна слов'янські. Текст і додатки. З семинара церковно-слов'янської мови православного богословського виділу Варшавського Університету. Відбитка з журналу 'Ελληνικη κн. III за 1927 р. Варшава 1927.

Текст познате расправе калуђера Храбра, литература о тој расправи, објашњење појединих речи за пишчеве ђаке, напомене о тако званом средњебугарском правопису које нису увек исправно формулисане и напомене о јужнословенском нагласку које немају вредности, снимак познатог натписа 993 г., снимци грчких натписа 904 г. и VI—VII в., незграпна табла глагољских и ћирилских слова, табла знакова нађених на о. Криту од епохе за 2000 пре Хр., табла Јагићева глагољских слова напоредо са курсивним грчким, најзад табла мисирских, семитских и грчких слова. Значај те брошире не излази из оквира пишчевих наставничких сврха. С. Н.

2778. Огиенко I. I. „Руські“ переклады в Херсонесі в 860 році. Отисак из „Юбилейний Збірник на пошану Д. Баталія“ 1927, 358—378.

Познато сведочанство биографије Св. Константина-Ћирила, да је он нашао у Херсонесу јеванђеље и псалтир писане руским словима, схвата се у науци различно. Г. Огиенко се труди да докаже, како је то био превод јеванђеља и псалтира на ондашњи киевски диалект: он мисли да је у Киеву било хришћана већ у првој половини IX в. Мишљења сам да се такво тумачење горепомеутог саопштења Константинове биографије не може сматрати као озбиљно. С. Н.

2779. Ogijenko I. Wzory pism cyrylickich X—XVII w. w. Seminarjum Paleografii cyrylickiej. Studium Teologii prawosławnej Uniwersytety Warszawskiego. Warszawa, 1927, str. 144. Odbitka z „'Ελληνικη“ ks. II—III.

2780. Огиенко Иван. Костянтин і Мефодій їх життя та діяльність. Частина I. Варшава 1927. 324.

2781. Огиенко Иван. Костянтин Философ. Спроба характеристики на основи историчних матеріялів. Варшава 1927. 8.

2782. Огиенко Иван. Новочасний церковно-слов'янський правопис. Варшава 1926. 28.

2783. Огиенко Иван. Св. Мефодій у в'язниці. Варшава 1927. 19.

2784. Огиенко Иван. Українська вимова богослужбового тексту в XVII віці. Варшава 1926. 24.

2785—6. Огиенко Иван. Великі роковини 827—1927 значіння праці святих Костянтина і Мефодія. Варшава 1927. 8.

2787. Pastrnek Fr. Оцена бр. 2692. Sl. VI (1927/8) 493—495.

2788. Pastrnek Fr. Оцена бр. 2662. Sl V (1926/7) 162—164.

2789. Pastrnek Fr. Оцена бр. 2725. Sl V (1926/7) 593—594.

2790. Paul K. Оцена бр. 2682. ČMusČ XCVII (1923) 200—201.

2791—2. Paul K. Оцена бр. 2683. ČMusČ XCVIII (1924) 77—81.

2793. Paul K. Оцена бр. 2684. ČMusČ XCIX (1925) 81—89.

2794. Paul K. Оцена бр. 1034 (I део). ČMF X (1923/24) 159—160.

2795. Paul K. Оцена бр. 1034 (II део). ČMF XIII (1926/27) 154—155.

2796. Перетц В. Древнѣйший список славянскаго тольковаго Апокалипсиса. Sl II (1923/4) 641—644.

2797. Петковић прота Сава, проф. у Богословији Св. Саве, *О нештачном чиштању црквенословенскога језика у нашој цркви*. Сремски Карловци, 1926, 3—20 (прешт. из Гласн. Срп. Прав. Патријаршије).

Г. Петковић брани читање црквених текстова које се практикује у Богословији. Питање се тиче, да ли треба читати *ѡсѡшавѡен* или *ѡсѡшавлен* како се то находи у црквеним књигама. Г. Петковић не улази у то, зашто треба читати онако како он тражи, већ само како треба читати. И у констатовану чињеница — он има потпуно право. Сва умекшавања сугласника о којима он говори извршила су се у прасловенском језику, па су позната и старословенском и рускоцрквеном. Сем једне-две штампарске грешке нисам запазио нетачности код г-на Петковића.

Друго је принципско питање, које додирује г. П. на крају свога чланка: како треба да гласи текст наших црквених књига и како треба уопште тај текст читати. Наше данашње читање, иако примимо све горње напомене г. П (а њих треба примити, јер су умесне), није ни српско ни руско, већ руско-српско (исп. на пр. читање јата свугде као *је* и сл.). Крајње је време да се наша црква позабави и питањем око основнога текста црквених књига, његова читања и превода свих црквених књига на српски језик, да би их и свештеници добро разумевали. А. Б.

2798. Петровъ А. Древнѣйшая церковно-славянская грамота 1404 г. о карпато-русской территориі. SbFil VIII (1926) 179—184.

2799. Петровъ А. Дополненія къ статьѣ „Древнѣйшая церковно-славянская грамота 1404 г. о карпаторусской территориі“. SbFil VIII (1926) 234—239.

2800—1. Погорѣловъ Валерій проф. Изъ наблюденій въ области древне-славянској переводной литературы. III Опыт изучения текста Саввиной книги. SbFFB V. 46 (1). 1927, 119 стр.

Поређењем текста Савине књиге са другим текстовима јеванђеља писац се труди да докаже да је рукопис „аутограф поправљача“, што сматрам да није доказано. Али и кад бисмо примили тај пишећ закључак, не бисмо ни-

пошто могли да се сложимо са његовим тврђењем да је поправљач поп Сава радио почетком X века. Ни палеографска нити језичка страна рукописа не одговарају пишком мишљењу; покушај пишем да то докаже прегледом језичких особина рукописа није успео. Тако исто писац није доказао да је оригинал који је поп Сава поправљао био глагољски. С. И.

2802. Погорѣловъ Вал. Употребленіе формъ прошедшаго сложнаго въ текстѣ Евангелія. SbFFB III (1925) 217—224. В. бр.

2803. Поповић П. Оценка бр. 2718. Прил VI (1926) 294—296.

2804. Поповић П. Оценка бр. 1058а. Прил VI (1926) 294—296.

2805. Р. Оценка бр. 2692. ЛМС 311 (1927) 467.

2806. Ryba Bohumil. Mnichovské glagoliticum s výkladem a dopisem Jos. Dobrovského. LF LV (1928) 255—257.

О одломцима хрватског глаг. рукоп. Минхенске Унив. Библиотеке. (Cod. Ms. 4° 874).

2807. Розовъ В. Оценка бр. 2682. SI III (1924/5) 145—161; 474—486.

2808. Розовъ Владимиръ. Оценка бр. 2683. SI IV (1925/6) 364—370.

2809. Розовъ Влад. Оценка бр. 2684. SI V (1926/7) 359—365.

2810. Sandbach E. Die aksl. Endung -y -ŕ im Gen. Sing. bei den fem. ā- bzw. ĭā- Stämmen. JArch XXXIX (1924) 133—139.

2811. Seliščev A. Des traits linguistiques communs aux langues balkaniques : un balkanisme ancien en bulgare. RESI V (1925) 38—57.

2812. Sievers E. Die altslawischen Verstexte von Kiew und Freising. (Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse. 76. 1924. 2. Heft.) Leipzig 1925. В. бр. 2678.

2813. Sievers E. Altslawisch ž und ja. Eine sprachgeschichtliche Untersuchung. (Berichte usw. 77. 1925. 2. Heft.) Leipzig 1925. В. бр. 2678.

2814. Słoński Stanisław. O rzekomym wpływie tacińskiej Vulgaty na starosłowiański przekład ewangelji. SI VI (1927/28) 246—264.

2815. Słoński S. O rzekomym wpływie tacińskiej Vulgaty na starosłowiański przekład ewangelji. STWar 20, 10 и даље, Warszawa, 1927 (1928).

2816. Słoński S. Prefiksy ob/o- i ot/o- w jęz. st.-bułg. i kilka wypadków t. zw. drugorzędnej dekompozycji w jęz. n.-bułg. SGRoz II (1927) 223—227.

2817. Соболевский А. И. Из истории древнеславянской письменности. I. К повести о царице Динаре. II. К сказанию о 12 пятницах. III. К слову о твари. ИзвРЯС I (1928) 391—398.

2818. Соболевский А. И. Отзывъ о трудѣ свящ. I. М. Смирнова: Патерикъ (Διαβών Πνευματικός) въ древне-славянскомъ переводѣ. Сергіевъ Посадъ 1977. Изв XXIII (1918) 2, 289—295.

2819. Соболевский А. И. Ис Куриловицѣ. Книги XII малыхъ прокоповъ съ толкованіями въ др. слав. переводѣ. Приготовилъ къ печати Н. Л. Туницкій. Изв XXVI (1921) 240—243).

2820. Сперанский М. Н. Славянская письменность XI—XIV в. в. на Синае и в Палестине. Изв XXXII (1927) 43—118.

Писац се служи подацима о словенским рукописима на Синајској Гори и у Палестини као грађом за историју односа Јужних Словена са овим крајевима.

2821—2. Сперанский М. Н. „Корсунское“ чудо Козмы и Дамиана. Изв РЯС I (1928) 358—375.

2823. Стојановић Љ. Један нов текст скраћене Хамартолове Кронике и један нов примерак млађег летописа прве групе. ЈФ VII (1927—1928) 1—4.

2824. Thomson A. Nochmals über *Ana Rsina*. ZSI Ph V (1929) 392—393.

2825. Ułaszyn Henryk. Język starocerkiewnosłowiański. Zarys gramatyki. — Cwiczenia—teksty—słownik. Lwów 1928. XVI 149.

Врло згодна књижица за полске студенте-почетнике.

2826—7. Vasmer M. Altbulgarisches 2. Abg. *Davudъ*. ZSIPh V (1928) 134—136.

2828. Flajšhans V. Оцена бр. 2682. ČСН XXX (1924) 561—562.

2829. Flajšhans V. Оцена бр. 1108. ČСН XXXII (1926) 141—145.

2830. Flajšhans V. Оцена бр. 1058. ČСН XXVII (1921) 437—439.

2831. Schwarz G. Wiking — asl. *vitędzъ*. ZSIPh II (1925) 104—117.

2832. Schnetz J. В. бр. 2655.

VII. Бугарски језик.

2833. Бешевлиевъ В. Д-ръ. Къмъ прабългарскигъ надписи. ГСУ XXIII (1927) 1—20.

2834—5. Bogdan Ivan. Cronica lui Constantin Manasses. Traducere mediobulgară-făcută pe la 1350. — Text și glosar. București 1922. Стр. VIII + 456. В. бр. 2843.

2836. Weingart M. Оцена бр. 1246. ČMF XI (1924/25) 60.

2837. Державинъ Н. С. Отвѣтъ моему рецензенту. Изв XXIII (1919) 2, 60—73.

2838. Diels P. Die Inschrift des Caren Samuel. JArch XLI (1927) 317.

2839. Златарски В. Н. Намърениятъ въ Албаниа надписъ съ името на българския князь Бориса-Михаила. SI II (1923/4) 61—91.

2840. Ивановъ проф. Йор. Богомилски книги и легенди. София 1925. В.бр. 2871.

2841. Ильинский Г. Оцена бр. 2870. SI VII (1928) 633—635.

2842. Казаровъ П. Български народни названия на растенията. СпБАк 1925, 1—90.

2843. Cartoian N. Оцена бр. 2834. SI (1924/5) 172.

2844. Константиновъ Н. Родна Тракия. Спомени, речи и статии в 68 образа. София 1925, стр. 253, 8°. В.бр. 2849.

2845. Кулбакин С. Оценка бр. 1158. ЈФ III (1922—1923) 155—165.
2846. Кулбакин С. Оценка бр. 1207. ЈФ III (1922—23) 141—143.
2847. Kul'bakin S. M. Du classement des manuscrits dits moyen-bulgares: manuscrits à *ǎ* vocalisé en *o*. RESI III (1923) 221—241.
- 2847 а. Kul'bakin S. M. Du classement des manuscrits dits moyen-bulgares; manuscrits à *ǎ* valant *z*. RESI IV (1924) 24—52.
2848. Mazon A. Le mode „éventuel“ du bulgare. SGRoz II (1927) 185—192.
2849. М(илетичъ) Л. Оценка бр. 2844. МП II/4 (1926) стр. 146.
2850. Милетичъ Л. Показателнитѣ мѣстоимѣния въ постпозитивна служба. SGRoz II 115—126.
2851. Милетичъ Л. Седмоградскитѣ българи тѣхниятѣ езикъ (звукове, форми, синтаксисъ etc.). СпБАК XXXIII (1926) 1—183.
2852. Михайлов А. В. Къ вопросу о времени происхождения Учительного Евангелия Константина Болгарского. SI VII (1928/9) 284—297.
2853. Mladenov Stefan. Die erste, von einem Bulgaren geschriebene Geschichte des Bulgarischen. Оценка бр. 1242. SI II (1923/4) 404—430.
2854. Младеновъ Ст. Оценка бр. 1183. SI IV (1925/6) 138—142.
2855. Mladenov Stefan. Оценка бр. 2870. ZSIPh V (1928) 246—250.
2856. Младеновъ Ст. Два въпроса изъ старобългарската граматика (1. Употрѣба на сложно минало време съ есмь, 2. Йотацията на е въ почетъкъ на думи и срички). СпБАК XXXV (1926).
2857. Младенов Ст. Трудове из областъта на българското езикознание (1921—1924) SI III (1925) 758—765.
2858. Младеновъ Ст. Еснафдаш. Бѣлѣжки къмъ българския рѣчникъ и словопроизводство. СпБАК XX (1921) 183—186.
2859. Младеновъ Ст. Бѣлѣжки къмъ словашкия рѣчникъ (съ особен огледъ на хипотезата за словашко-българско езиково единство). СпБАК XXX (1925) 29—112. Критика Цоневъеве хипотезе словачко-бугарске језичке заједнице у колико је Цонев ту хипотезу образложи речничким паралелама. Писац има потпуно право обарајући ту хипотезу. В.бр. 2887. С. И.
2800. Младенов С. По вопроса за praeter. ind. act. в българския език. SGRoz II (1927) 205—216.
2861. Младенов Ст. Вероятни и мними остатъци от езика на Аспаруховите българи. ГСУ XVII (1920—1921) 201—288.
2862. Pastrnek Fr. Оценка бр. 2883. SI III (1924/5) 141—144.
2863. Páta Jos. Оценка бр. 1184. LF 55 (1928) 274—276.
2864. Páta Jos. Оценка бр. 1213. LF LI (1924) 56—58.
2865. Páta Jos. Оценка бр. 2874. SI VII (1928/29) 439.
2866. Пиронковъ А. Д. Упѣтване по най-новия официаленъ български правописъ VI изд. Пловдивъ. 1926. стр. 64, 16^о.
2867. Погорѣловъ В. А. Даниловиятъ четиреезичникъ. СБн XVII 11 (1925) 1—46.

- 2868.** Погорѣлов Валерий. Опис на старите печатани български книги (1802—1877 г.) София 1923. Стр. VI + 796.
- 2869.** Pogorelov V. Оценка бр. 1246. ZSIPh II (1925) 281—293.
- 2870.** Попруженко М. Г. Синодик царя Бориса. Издание Болгарской Академии Наук. София 1928 г., CLXXIX + 96. стр. В. бр. 2841, 2855.
- 2871.** Попруженко М. Оценка бр. 2840. SI IV (1925/6) 818—823.
- 2872.** Райнов Ник. Орнаментъ и буква в славянскитѣ рѣкописи на Народната Библиотека въ Пловдивъ. Издание на Библиотеката. София, 1925, 8°, стр. LXXV + 185 + V. Приложения (фототипни снимки I—XXXVII). Цена 400 лева. В. бр. 2879.
- 2873.** Правописенъ речник на българския книжовенъ езикъ. Второ официално изд. София, 1926, стр. 118, 8°.
- 2874.** Родна реч (1927). В. бр. 2865.
- 2875.** Селищевъ А. Къ изученію старопечатныхъ болгарскихъ книгъ. SI V (1926/7) 250 - 266.
- 2876.** Skok P. Оценка бр. 1247. SI IV (1925/6), 128—138, 325—346.
- 2877.** Соболевски А. И. Оценка бр. 1176. Изв XXIX (1924) 394.
- 2878.** Сперанский М. Оценка бр. 1246. SI IV (1925/6) 816—818.
- 2879.** Сперанский М. Оценка бр. 2872. SI VI (1927/8) 182—183.
- 2880.** Стоиловъ Антон П. Български, аромънски и албански фолклоръ. Сбн XXXVI (1926) 1—344 + XV.
- 2881.** Стоилов А. П. Редукция на гласнитѣ звукове *a, e, o* въ заровско-височкия говоръ. SI III (1925) 598—600.
- 2882.** Стоиловъ А. П. Ламитѣ и змейоветѣ въ народната поезия. СпБАк XXII 175—207.
- 2883.** Теодоров-Балан А. Къмъ тѣй наречените панонски жития. ГСУ XIX (1923) 1—31. В. бр. 2862.
- 2884.** Томовъ Тома Ст. Езикъ и стилъ въ „Легендата на вѣковетѣ“. ГСУ XXIV (1928) 1—228.
- 2885.** Vasmer M. Zu den slav. Ortsnamen in Griechenland. SGroz II (1927) 153—158.
- 2886.** Хаџи-Васиљевић Др. Јов. Бугарски зборник писан у манастиру Сланцима почетком XIX века. Спом XLIX (1910) 153—170.
- 2887.** Hujer Oldřich. Оценка бр. 2859. LF LIII (1926) 389—390.
- 2888.** Цоневъ Б. Общи принципи на езикознанието съ огледъ на българскиятъ езикъ. ГСУ XXIII (1927) 1—80.
- 2889.** Цоневъ Б. Правописенъ речникъ на българския книжовенъ езикъ. Отзиви. София, 1925, стр. 59. 16°.
- 2890.** Schacht Josef. Zwei Veröffentlichungen zum türkisch-bulgarischen. Fürstenliste. ZSIPh II (1925) 268—274. Nachtrag 579.
- 2891—2.** Шишмановъ Ив. Д. Априловиятъ сборникъ отъ български народни пѣсни въ архивата на Раковски. СпБАк XVIII (1919) 1—17.

VIII. Биографије, аутобиографије, некролози и сл.

2893. Батитор Маре.

2893а. Urlić Šime. Nešto o podrijetlu Mare Battitorra, priredivača prvoga izdanja Čubranovićeve Jeđupke. Града X (1927) 110 -118.

2894. Белић Александар. В. бр. 2910а.

2895. Белић Александар. В. бр. 2910б.

2896. Белић Александар. В. бр. 2944а и 2965а.

2897. Белић Александар. В. бр. 2945а.

2898. Белић Александар. В. бр. 2964а.

2899. Bidlo J. В. бр. 2925а.

2900. Bidlo J. В. бр. 2934а.

2901. Бодуен де Куртене.

2901а. Nahtigal Rajko. Baudouin de Courtenay. SIBL 1, стр. 27. Лубљана 1925.

2902. Воžitković Juraj. В. бр. 2932а.

2903. Bosanac Stjepan. В. бр. 2909а.

2904. Bosanac Stjepan. В. бр. 2911а.

2905. Vážný V. В. бр. 2916а.

2906. Вондрак Вацлав.

2906а. J. A. K. Професор В. Вондрак (читуља). СКГл XVI (1925) 240-

2906б. К. Ст. Оценка бр. 2906д. ЈФ VI (1926—1927) 273.

2906в. Kurz Josef. Оценка бр. 2906д. Naše věda IX, 1—2, 1927, 36—38.

2906г. Ляпунов Б. М. Вацлав Вондрак и его научная дѣятельность. Изв XXXII (1927) 243—275.

Неколико кратких података о животу покојног чешког слависте и оцена главних резултата његовог научног рада. Поводом те оцене дају се понеке интересантне напомене о различним питањима која су била предмет Вондракових радова.

2906д. Noha M. Dílo Václava Vondráka. ČMM L (1926) 1—84.

2906ђ. Noha M. Václav Vondrák. Некролог. ČMusČ XCIX (1925) 286—287.

2907. Врховац Радивоје. В. бр. 2928а.

2908. Gavazzi Milovan. В. бр. 2921а.

2909. Голик Јулије.

2909а. Bosanac Dr. Stjepan. † Dr Julije Golik. NVJ. XXXIII (1925) 174—175.

2910. Даничић Бѐра.

2910а. Б. А. Из записника Друштва Српске Словесности. ЈФ V (1925—1926) 218—221.

2910б. Извештај о Даничићевој прослави. Глас XXXIV (1925) 259—265.

- 2910в.** Прослава стогодишњице од рођења *Ђуре Даничића* :
 а) Свечани скуп Српске Краљевске Академије 17 октобра 1925 године. 121—123.
 б) Говор председника г. Д-ра Ј. Цвијића. 123—134.
 в) Изјава делегата у име установа позватих на прославу. 134—151.
 г) Говор секретара Академије г. Д-ра А. Белића о животу и раду Ђуре Даничића. 151—203.
 д) Говор Академика г. Д-ра Томе Маретића о књижевном раду Даничићеву у Југославенској Академији. 203—234.
 Глас XXXIV (1925).
- 2910г.** *Proslava stogodišnjice rođenja Đure Daničića* u Beogradu 18. i 19. oktobra 1925. LjJAK 39 (1924—1925) 219—243.
- 2910д.** Попадић Добрица У. Оцена бр. 1320и. КС I (1925) 271—272.
- 2910ђ.** Radojčić Nikola Dr. Оцена бр. 1320и. JNJ VI (1922) 476—477.
- 2910е.** Цвијић Др. Јован. Стогодишњица Ђуре Даничића. СКГл XVI (1925) 336—341.
- 2910ж.** Чајкановић В. Оцена бр. 1320и. СКГл XIV (1925) 551—552.
- 2911.** Дивковић Мирко.
- 2911а.** Bosanac Dr. Stjepan. Mirko Divković. NVJ XXXII (1924) 5-9.
- 2912.** Добровски Јозеф.
- 2912а.** Lehr-Spławiński. Stulecie śmierci Dobrowskiego. RuchSł II (1929) 1—8.
- 2912б.** Novák Arne. Оцена бр. 1323а. ČČH XXXII (1926) 396—404.
- 2912в.** Ryba Bohumil. Mnichovské glagoliticum s výkladem a dopisem Jos. Dobrovského. LF LV (1928) 255—257.
- 2913.** Dukat Vladoje. В. бр. 2938а.
- 2914.** Dukat Vladoje. В. бр. 2973а.
- 2915.** Еремин С. А. В. бр. 2971а.
- 2916.** Зубати Јозеф.
- 2916а.** Vážný V. Profesor Jozef Zubatý. Sl. Pohl' XLI 244—245.
- 2916б.** Kurz Josef. Soupis prací J. Zubatého z l. 1884—1925. Мѣсяц (1926) 478—496.
- 2916в.** Škultety Jos. Profesor Jozef Zubatý. Sl Pohl' XLI (1925) 241—244.
- 2917.** Ивеновић Франциско.
- 2917а.** Musić Dr. A. Uspomeni dra Franciska Ivekovića. LjJAK 38 (1924) 63—76.
- 2918.** Ильинский Г. А. В. бр. 2978а.
- 2919.** Inhof Bartol. В. бр. 2923а.
- 2920.** J. A. K. В. бр. 2906а.
- 2921.** Јагић Ватрослав.

- 2921 а.** Gavazzi Dr. Milovan. Vatroslav Jagić. Некролог. NVJ XXXII (1924) 53—56.
- 2921 б.** Jagić Vatroslav. Некролог ČСН XXX (1924) 189.
- 2921 в.** Murko M. Vatroslav Jagić. Neue österreichische Biographie. Erste Abteilung. IV B. 141—155, Wien 1927.
- 2921 г.** Murko M. Na grobu V. Jagića. LjJAK 38 (1924) 107—109.
- 2921 д.** Húsek Mil. Za Vatroslavem Jagićem. Naše Doba XXXI (1924).
- 2921 ђ.** Hujer Oldřich. Некролог В. Јагића. LF L (1923) 277—279.
- 2922.** Јагић В. В. бр. 2958а.
- 2923.** Јеленић Јулијан.
- 2923 а.** Inhof Bartol. Dr. fra Julijan Jelenić. Bio-bibliografija franjevaca Bosne Srebreničke. NVJ XXXIV (1926) 248—251.
- 2924.** Јероним Свети.
- 2924 а.** Niedermann Max. Le lieu de naissance de Saint Jérôme. ЈФ V (1925—1926) 226—229.
- 2925.** Јиречек Константин.
- 2925 а.** Bidlo Jar. Konstantin Jireček. ČММ (1919—20) XLIII-IV 1—13.
- 2925 б.** Kadlec Karel. Konstantin Jireček ČСН XXIV (1918) 1—12.
- 2926.** Kadlec Karel. В. бр. 2925б.
- 2927.** Kadlec Karel. В. бр. 2945б.
- 2928.** Караџић Стефановић Вук.
- 2928 а.** Врховац Радивоје. Оцена бр. 1376л. СКГл XII (1924) 61—64.
- 2928 б.** Stojanović Lj. Vuk i Njegoš. HE IX (1924) 149—153.
- 2929—30.** Карский Е. Ф. В. бр. 2949а.
- 2931.** Кићовић М. В. бр. 2974а.
- 2932.** Кнежевић Петар.
- 2932 а.** Воžitković Juraj fra dr. Život i rad fra Petra Kneževića. Građa X (1927) 149—162.
- 2933.** Kolarič R. В. бр. 2948а.
- 2934.** Крижанић Јуриј.
- 2934 а.** Bidlo J. Оцена бр. 1391а. ČСН XXV (1919) 127—131.
- 2935.** Куљбакин Стеван М.
- 2935 а.** Биографија Д-ра Стевана М. Куљбакина. Глас XXXV (1926) 240—243.
- 2936.** Куљбакин С. В. бр. 2906б.
- 2937.** Куљбакин С. В. бр. 2978б.
- 2938.** Курелац Фран.
- 2938 а.** Dukat Vladoје. Prilozi za biografiju Frana Kurelca. Građa X (1927) 173—182.
- 2939.** Kurz Josef. В. бр. 2906в.

2940. Kurz Josef. В. бр. 29166.
2941. Leger Louis.
- 2941а. Máchal J. Louis Leger. ČMusČ XCVII (1922) 89—93.
2942. Lehg-Spławieński. В.бр. 2912а.
2943. Ляпунов Б. М. В.бр. 2906 г.
2944. Лос Јан.
- 2944а. Белић А. Два пољска јубилеја. Јан Розвадовски, Јан Лос. ЈФ VI (1926—1927) 221—224.
2945. Мажуранић Владимир.
- 2945а. Б. А. Д-р Владимир Мажуранић. Некролог. ЈФ VI (1926—1927) 224.
- 2945б. Kadlec Karel. Vladimir Mažuranić. Nekrolog. SI VII (1928/29) 185—187.
2946. Máchal J. В.бр. 2941а.
2947. Миклошић Франц.
- 2947а. Kolarič R. Fr. Miklošič. Čas XXI (1926) стр. 1—23.
- 2947б. Nachtigal Rajko. Franc Miklošič. Ljz XLVI (1936) 561—572.
2948. Михайлов А. В.
- 2948а. Карский Е. Ф. А. В. Михайлов. Некролог. ИзвРЯС I (1928) 250—254.
2949. Murko M. В.бр. 2921в.
2950. Murko M. В.бр. 2921 г.
2951. Murko M. В.бр. 2980а.
2952. Мусић Август.
- 2952а. Биографија Д-ра Августа Мусића. Глас XXXIV (1925) 296—299.
2953. Musić A. В.бр. 2917а.
2954. Nachtigall Rajko. В.бр. 2901а.
2955. Niedermann Max. В.бр. 2924а.
2956. Нахтигал Рајно.
- 2956а. Ramovš F. Prof. Rajko Nahtigal. ČJKZ (1927) 242—245.
2957. Novák Arne. В.бр. 2912б.
3958. Новаковић Стојан.
- 2958а. Јагић Д-р В. Стојан Новаковић по преписци са мном од год. 1867—1891. ГодНЧ XXXV (1923) 256—312.
2959. Noha M. В.бр. 2906д.
2960. Noha M. В.бр. 2906ђ.
2961. Попадић Добрица. В.бр. 2910д.
2962. Radojčić Nikola. В.бр. 2910ђ.
2963. Рањина Динко.
- 2963а. Urlić Šime. Nekoliko priloga biografiji Dinka Raňine. Građa X (1927) 101—105.

- 2964. Решетар Милан.**
2964а. Белић А. Милан Решетар. НЕСт III 762.
2965. Розвадовски Јан.
2965а. Белић А. Два пољска јубилеја. Јан Розвадовски, Јан Лос. ЈФ VI (1926—1927) 221—224.
2966. Ryba Bohumil. В.бр. 2912в.
2967. Стојановић Љубомир.
2967а. Биографија Љубомира Стојановића. Глас XXXII (1923) 152—166.
2968. Stojanović Ljub. В.бр. 2928б.
2969. Urlić Šime. В.бр. 2893а.
2970. Urlić Šime. В.бр. 2963а.
2971. Фортунатов Ф. Ф.
2971а. Еремин С. А. Архив акад. Ф. Ф. Фортунатова. ИзвРЈС I (1928) 245—249.
2972. Francev V. A. В.бр. 2983а.
2973 Хабделић Јуриј.
2973а. Dukat Vladoje. О Јurju Habeliću. NVj XXXII (1924) 124—128.
2974. Хаџић Јован.
2974а. Кићовић М. Јован Хаџић као матичар. КС IV (1928) 28—39.
2975. Hýsek Mil. В. бр. 2921г.
2976. Hýsek Mil. В. бр. 2946а.
2977. Hostovský Josef. В. бр. 2983б.
2978. Храбръ Чръноризъць.
2978а. Иљинскій Г. А. Кто былъ черноризецъ Храбръ. ВизОбозр III (1917) 151—156. В. бр. 2978б.
2978б. К. С. Оцена бр. 2978а. ЈФ V (1925—1926) 314.
2979. Hujer Oldřich. В. бр. 2921ђ.
2980. Цвијић Јован.
2980а. Murko M. Јован Свјијџ. Некролог. СИ VI (1927/8) 570—572.
2981. Цвијић Јован. В. бр. 2910е.
2982. Чајкановић В. В. бр. 2910ж.
2983. Шафарик Павле Јосиф.
2983а. Francev V. A. Korespondence Pavla Josefa Šafařika. I. Vzájemná dopisy P. J Šafařika u ruskými učena (1825—1861). Část I. Vydal. — Nákladem České akademie věd a umění 1927 ve Sběrce pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Str. LXXXVII + 480.
2983б. Hostovsky Josef. Оцена бр. 2983а. СИПФ XIX (1927) 461—463.
2984. Škultety Jos. В. бр. 2916в.

IX. Речници.

2985. Б(елић) А. Ластовечки језик. ЈФ V (1925—26) 194. Прилог тајним језицима према „Речнику од три језика, књига II. Београд, 1875. од Ђорђа М. Пуљевскога“.

2986. Бобчевъ С. С. Единъ хърватски правно-исторически рѣчникъ. СпБАк XXXVII (1928) 114—131.

О речнику Владимира Мажуранића.

2987. Грчић Јован. Речник страних речи. В. бр. 2997.

2988. Dajičić-Šobra. Srbsko-chorvatsko-český slovník. Sestavili Dušan Dajičić, vicekonsul království S.H.S. v Praze a František Šobra, profesor gymnasia v Benešově. — J. Otto, Praha, 1926. Cena 100 kč. В. бр. 2992.

2989. Дурново Н. Н. Грамматический словарь. (Грамматические и лингвистические термины). Издательство Л. Д. Френкель. Москва—Петроград (1924). 154—77 с. В. бр. 2993.

2990. Ђисаловић Др. Веселин и Милер Јаков. Речник српског и немачког језика с обзиром на фразеологију и на српски нагласак II део. Немачко-Српски Речник. Нови Сад 1924. Штампарија Пилишер и Станишић. 12°, стр. 844 + 4 стране Упутстава.

2991. Ђорђевић Тих. Р. Оцена бр. 3000. Прил VII (1927) 246—249.

2992. Колман Отокар. Оцена бр. 2988 Прил VII (1927) 294—303.

2993. Куљбакин С. Оцена бр. 2989. ЈФ IV (1924) 237—239.

2994. Lavrov P. A. Le lexique du vieux stave. RESI VII (1927) 199—216.

2995. Maretić T. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Обрађује —. Svezak 43. 1 Desetoga Dijela. Planda—Podirak. U Zagrebu 1928. Вел. 8°. 240.

2996. Páta Jos. Оцена бр. 3002. SI VI (1927/8) 598—599.

2997. Павловић Миливој. Оцена бр. 2987. ГлПД III (1923) 37—40.

2998. Погорѣловъ В. А. Даниловиятъ четиреезичникъ. СБА XVII (1925) 1—48.

2999. Premrou Mir. Trojezični rečník Gregorija Vidali. ЈФ IV (1924) 187—189.

3000—1. Илустровани Пољопривредни Речник. Издање Српског Пољопривредног Друштва. Уредник Др. Танасије Митровић, доцент Универзитета. Свеска 1. А и Б. Београд 1927, 8°, стр. 109, В. бр. 2991.

3002—3. Šak Vladislav. Česko-bulharský slovník. Чехско-български рѣчникъ. В. бр. 2996.

X. Језички библиографски прегледи, библиографије филолошких радова и др.

- 3004.** Barbulesku J. Slavistika v Rumunsku. SIPf XX (1928) 241—248.
- 3005.** Berneker E. Neue slavistische Zeitschriften. JArch XXXVIII (1923) 261—275. О часописима: RESI, SI, SbFFB.
- 3006.** Burian V. Učena práce u Slovnců v r. 1927. Br II (1928) 487—488.
- 3007.** Weingart Miloš. První mezinárodní sjezd jazykozpytců a některé živé otázky současného jazykozpytu. Br II (1928) 472—482.
- 3008.** Weingart Dr. Miloš. Sto knih slavistových. Bibliograficko-informační přehled o dnešním stavu slavistiky. Mladým slavistům napsal.... V Bratislavě 1924. Стр. 51, 8°. В. бр. 3041. 3051.
- 3009.** Weingart Dr. Miloš. О податкѣ слованскѣ филологѣ. SbFFB II, 26 (9). V Bratislavě 1924. Стр. 589—607, 8°. В. бр. 3042. 3053.
- 3010—11.** Güntert Hermann. Grundfragen der Sprachwissenschaft. (Збирка „Wissenschaft u. Bildung“ св. 210). Leipzig, 1925, Стр. 141. В. бр. 3037.
- 3012.** Друштво за српски језик и књижевност. ГлПД I (1921) 187. Извештај о предавањима у 1920—1921 г.
- 3013.** Дурново Н. Общее и славянское языковедение в России с 1914 по 1925 год. ЈФ V (1925—1926) 240—297.
- 3014.** Дурново Николай. Введение в историю русского языка. Часть I Врно 1927. XXXII + 266.
- 3015.** Eisenmann Louis. Slavonic Studies in France. SIR I (1922) 295—305.
- 3016.** Извештај о раду Академије у 1926 год.: Глас XXXV (1927) 148—167.
- 3017.** Извештај о раду Академије у 1927 години. Глас XXXVI (1927) 93—111. (Рад Лексикографског Одсека 104—105.).
- 3018.** Jagić Vatroslav. A Survey of slavistic Studies. SIR I (1922) 40—58.
- 3019.** Jagić Vatroslav. Slavistic Studies: an Addendum. SIR I (1923) 523—524.
- 3020.** Јосов В. Přehled bulharské vědecké práce za rok 1927. Br II (1928) 489—490.
- 3021.** Карский Е. Ф. Очерк научной разработки русского языка в пределах СССР. СБОРЯ Т CI № 1. Ленинград 1926, стр. 103.
- 3022.** Karskij E. Die kyrillische Paläographie 1913—1926. ZSIPh III (1926) 447—452.
- 3023.** Kerner Robert J. Slavonic Studies in America. SIR III (1924) 243—258.
- 3024.** Колман Отокар. Оценка бр. 3034. Прил V (1925) 251—252.
- 3025.** Кулбакин Ст. Библиографија Јагићевих радова од 1907 год. ЈФ III (1922—1923) 102—111.

3026. Luther A. Slawische und baltische Philologie. Bibliographie der wissenschaftlichen Literatur Deutschlands der Jahre 1922 und 1923. I (1924) 135—138.

3027. Мазон А. Институт Словенских Наукá у Паризу („L'Institut d'Études Slaves“). HE XII (1925) 249—252.

3028. Mazon André. Le patrimoine commun des études slaves: leçon d'ouverture du cours de langues et littératures slaves au Collège de France. RESI IV (1924) 113—172.

3029. Марковић Василије. Православно монаштво и манастири у средњевековној Србији. Сремски Карловци 1920. Стр. IV + 158. В. бр. 3044.

3030. Maurer F. Zur Bibliographie der idg. Wortstellung. WS IX (1926) 195—196. Исп. бр. 3055.

3031. Младенов Ст. Приноси къмъ българското езикознание презъ 1925. и 1926. г.

3032. Mladenov St. Die bulgarische Sprachwissenschaft 1914—1924. Teil I. ZSIPh I (1925) 506—521.

3033. Mladenov St. Die bulgarische Sprachwissenschaft 1914—1924. Teil II. ZSIPh III (1926) 184—201.

3034. Murko M. Dobrozdání o návrhu Rukověti slovanské filologie. Věstník České Akademie 1925, 5—6, 58—65 (засебни отисак стр. 1—8), 8° В. бр. 3024. 3043.

3035. Назаревскій А. А. Новые трудя по описанію рукописныхъ собраній Кіева. Отзывъ о книгахъ А. Лебедева и С. Щегловой. Изв XXVI (1921) 277—288.

3036. Noha M. Die čechische Sprachwissenschaft 1944—1927. T. 1. ZSIPh V (1928) 200—215.

3037—8. Oberpfalzer F. Оценка бр. 3010—11. LF LIV (1927) 51—55.

3039—40. Pastrnek F. A bibliographical Appreciatisu of Vatroslav Jagić. SIR II (1923) 213—224.

3041. Поповић Павле. Оценка бр. 3008. Прил V (1925) 253—259.

3042. Поповић Павле. Оценка бр. 3009. Прил V (1925) 253—259.

3043. Поповић Павле. Оценка бр. 3034. Прил V (1925) 253—259.

3044. Розовъ Владимир. Оценка бр. 3029. SI III (1924/5) 505—521.

3045. Skok P. Les Travaux serbo-croates et slovènes de Linguistique Romane. (1913—1925) Rev. Lingui. Romane II (1926) 263—270.

3046. Сперанскій М. Н. Къ исторіи взаимоотношеній русской и юго-славянскихъ литературъ (Русскіе памятники письменности на югъ славянства). Изв XXIV (1921) 143—206.

3047. Stojanović Ljub. Srbi štampari u Rumuniji. NE IX/15 (1924) 475—477.

3948. Tesnière Lucien. L'Institut de Langues et Litteratures slaves de la Faculté des Lettres de l'Université de Strassbourg. Bull. Fac. Lett. de Strassbourg IV (1925) стр. 4.

3048a. Указатељ аутора и их статај, напечатаних въ Известиях ОРЯС за все время существованія этого изданія г. 1896 по 1927 г. тт. I—XXXII Ленинград 1928.

Врло корисна библиографија досадашњих књига Известија. Отада почињу *Известија* излазити у новој серији, под називом: Академија Наукъ Союза Советских Републик. *Известија* по рускому језику и словесности. Засада су изашле две књиге које чине Том I (Ленинград 1928).

3049. Vasmer M. Оцена бр. 3056. ZSIPh V (1928) 235—238.

3050. Fünfundzwanzig Jahre Slavistik an der deutschen Universität in Prag (1903—1928). Eine Denkschrift.

3051. Ch. V. Оцена бр. 3008. ČČН XXXI (1925) 647—648.

3052. Хаџи Васиљевић Јов. Др. Просветне и политичке прилике у јужним српским областима у XIX в. (До српско турских ратова 1876—78). Београд 1928. (Задужбина Ленке Белинице књ. 3; Друштво Св. Саве књ. 37) 1—457 + XVI.

3053. Havránek Boh. Оцена бр. 3009. ЈФ IV (1924) 216—219.

3054. Hýsek Mil. Soupis prací prof. Jana Máchala. Sb Mách (1925) XXIX—XL.

3055. Schwentner E. Bibliographie der idg. Wortstellung 1823 bis 1923 WS IX (1926) 194—195. Исп. бр. 3030.

3056. Schmidt H. F. und Trautmann. R. Wesen und Aufgaben der deutschen Slavistik. Leipzig 1927. В. бр. 3049.

3057. Щеглова С. Описаніе рукописей Кіевскаго Художественно-Промышленнаго и Научнаго Музея имени Государя Императора Николая Александровича. Изв. XXII 2 (1917) 143—191.

XI. Везе са пограничним језицима.

3058. Balotă Ant. B. J. Reči slovenskog porekla i rumunska nazalizacija. Bukarest 1925. 55 стр. 8°.

Београдска дисертација; о румунским рефлексима стслов. *q* и *ę*; писац покушава објаснити њихову двојност интерном рум. еволуцијом типа *funte*, *fintina*: *fonte-*, *fontana*.

3059. Bărbulescu J. Nașterea individualității limbii române și elementul slav. ASiF XXXIII (1926) 1—8, 81—92, 161—177.

3059a. Барбулеску Илија. О значају румунске филологије за проучавање српског језика и књижевности. Глас СХХI (1926) 91—108.

3059b. Барић Х. Оцена бр. 3062. AA 392—402.

3060. Weigand G. Das Suffix *-ul* in den Balkansprachen. BArch II (1926) 147—166.

Разрађује своје раније погледе (Јб. Lpz. XII, 110 ид.) да *ul* у именима (као *Радул*) није члан, пошто у румунском језику имена лица немају члана; има у рум. имена на *ул* преузетих из српскога; *ul* = лат. *ulus*.

3061. Capidan Th. Elementul slav în dialectul aromân. ARom MSL III/II 4 св.

3062. Capidan Th. Raporturile lingvistice slavo-române. I. Influența româna asupra limbii bulgare. DR III (1924) 129—238.

3063. Mazon A. D'une formation verbale slave d'origine gréco-turque MVen (1925) 265—273:

О глаголима на *-исаѡи*.

3064. Pascu G. Rumänische Elemente in den Balkansprachen. BARom 1924. Sv II/9 (1924) 112.8°.

Некритично. Не региструје цео материјал прикупљен у специјалним радовима. В. бр. 3059а.

3065. Skok Peter. Zur Chronologie der Palatalisierung von *c g qu* vor *e i y ĭ* im Balkanlatein. ZromPh 1925. 385—410.

3066. Skok P. Fremde Deklinationen in slavischen Lehnwörtern. ZSIPh II (1925) 391—400.

3067. Fraenkel E. Zur griechischen, baltoslavischen und albanischen Grammatik und Wortkunde StrFest (1924) 86—92.

У 5 одл. (26—28) указује на једну паралелу између грч. и живих балк. језика. Употреба грч. *φρελε, φρελον* у „којне“ потсећа на сличне процесе код помоћних глагола: буг. *-šte* за образовање футаура, арб. *do* (за сва лица и бројеве).

3068. Schwarz E. Die Übernahme des *asl. -ika* in den Flussnamen Österreichs. JArch XL (1926) 315—317.

Све рукописе ваља слати проф. А. Белићу, Београд, Франкопанова 28а или једном од сталних сарадника, са ознаком да је за Јужн. Филолог.

Јужнословенски Филолог излази засада два пута годишње у свескама од 10—16 штампаних табака или у једној књизи од 16—25 штампаних табака.

Годишња је претплата 100 дин. како за Краљевину Југославију тако и за иностранство. Старије године (од 4 св.) — 100 дин.; свеске II и VII књиге засебно (т. ј. II 1—2, VII 1—2 и II 3—4, VII 3—4), свака по — 50 дин. Од прве књиге остао је мали број егземплара и може се добити само када се купе све досадашње књиге (I—VII).

Претплата се шаље или редакцији, Франкопанова ул. бр. 28а, или књи-жарима: Геци Кону, С. Б. Цвијановићу и Ф. Баху у Београду.

Главно стовариште књига Јужнословенског Филолога: књижарница Геце Кона у Београду.

2